Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ټولنې پرله پسې لمبر ۲۲۵

PROPERTY OF ACKU 4499

د

رحمان بابا دیوان

خپروونکې

پښتو ټولنه

د

۱۳۵۶ کال د زمري پنځلسم

د چاپ شمیر ۳۰۰۰ ټوکه

دولتي مطبعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرتب او مهتمم :
څېړنيار محمد عارف غروال

د نسخو مقابله کوونکي :
څېړنمل عزيز الله
څېړنيار محمد عارف غروال
څېړونکی محمد عمر

خپل ډیر تکړه لاس ذوق وړ او سپیاوړي ګلدري، او ډیر ښه سلګري او ډیر ښه وړور

عنایت حال (شفق) ته ئې ډیره مینه او ښه هیله وړاندي کوم، د یادګار په

بدل ئې ورسیاتي

چې کشور د افغانانو معطر کړي

خور او ملګری دی
ګل ملي زخانم)
۲۸/۸/۹۰

د هر بیت مصرع مې زلفي د خوبان کړي

له ډېره موده راهیسي د رحمان بابا د دیوان چاپي نسخي بالکل نایابه شوي وې

له همدې امله د پښتو ټولنې تصمیم ونیو چې د بابا یو نوی، جامع او بشپړ دیوان چاپ

کړي. څرنګه چې کتاب د یوې علمي او ادبي اکاډمۍ له خوا خپرېده لازمه وه چې تر وسه

وسه پوري اکاډمیک او علمي پرنسیپونه پلي او تعمیل شي. ددې هدف د تحقق د پاره،

له ټولو چاپي او شپاړس قلمي نسخو څخه استفاده وشوه. دا باور خبره ده چې د رحمان بابا

د دیوان قلمي نسخې د پښتونخوا په هر ګوټ کې پیدا کیږي. خو له یوې خوا د ملکوالي

تنسدې او علمي امکاناتو او له بلې خوا د پښتو ټولنې مالي امکاناتو اجازه نه ورکوله چې دا

کار نور هم وځنډېږي.

په همدې اساس، د پښتو ټولنې د کتاب او نو لیکوالو مدیریت ته وظیفه ورکړه شوه

چې د بابا د دیوان یو انتقادي متن تیار کړي. ددې دیوان په خپرېدو سره به دا د بابا [illegible]

ترلاسه کړي چې د بابا ادبي سبک "ژبه"، او د تفکر طرز په ښه توګه وڅېړي

او د هغو اشعارو پر ماهیت باندې هم رڼا واچوي چې رحمان بابا ته منسوب شوي دي.

د ادبیاتو څېړونکي د خپلو علمي څېړنو د پاره، البته، په دې نسخه باندې بسنه او قناعت نشي کولی ځکه سره له دې چې کتاب له یو شمېر نسخو څخه ترکیب شوی دی خو بیا هم نسخه یې د متني کره کتنې - textual criticism لپاره ځانګړې مطالعه او زوروره څېړنه غواړي. له دې امله، د دې نسخې په چاپېدلو سره دا دبي کره کتونکو وظیفه پای ته نه رسېږي بلکه په نوي افق کې به خپلو څېړنو ته دوام ورکوي.

زه دلته د رحمان بابا د افکارو د ترجمانۍ، تعبیر او تفسیر څخه تېرېږم ځکه چې یې هر حرکت به یې له خپلو عینکو څخه په بل رنګ ویني او بهتره به وي چې په دې باره کې ځانګړې رسالې یا کتابونه ولیکل شي.

سره له دې، د ادب او فولکلور د لوی مدیریت له خوا د رحمان بابا په اړه لنډه بیوګرافي ترتیب شوې ده چې مبتدي لوستونکي له متن او اساسي ټکو سره آشنا کړي او ادیبانو ته د زیاتې څېړنې د پاره چلنج ورکړي.

د دې کتاب په تدوین کې د ادب او فولکلور د لوی مدیریت مسلکي غړو ښاغلي محمد عارف غروال، ښاغلي عزیز الله، ښاغلي شاه ولي او ښاغلي محمد عمر او نورو هم زیار کښلی دی. پښتو ټولنه په دې وسیله د دوی د زیار او اهتمام یادونه کوي او د پښتو ژبې او ادب د خدمت په لاره کې د دوی د زیاتو بریالیتوبو هیله کوي.

۱۳۵۵/۷/۱

څېړنوال محمد صدیق روهي
د پښتو ټولنې رئیس

رحمان بابا

ژوند پېژندنه او دیوان

لیکوال
حبیب الله رفیع

مـا غوښتل چې په دې لیکنه کې د رحمان بابا په ژوند، پېښو، فکر او فن بشپړې خبرې وکړم. لټون مې پیل کړ، یادداشتونه مې راغونډ کړل، ډېرې نوې خبرې مخې ته راغلې مجبور وم چې په ټولو وغږېږم نو ځکه خبره د دیوان له سریزې څخه لوی بشپړ کتاب ته اوږده شوه. په دې سریزه کې د رحمان بابا د فکر او فن له څېړنې څخه تېرېږم ځکه چې لویه خوا خبره - اوږد بحث یې او له بله پلوه دده فکر او فن په دې دیوان کې ستاسو په مخ کې دی. نو یوازې یې ژوند پېژندنه او له دیوان سره مربوط مطالب یې راوړم، البته دده په باب به هر اړخیزې خبرې یې په هغه ځانګړي کتاب کې چې "رحمان بابا - د پښتو عالمګیر" مې نوم ورته ټاکلی دی وړاندې شي.

زه عاشق یم سر و کار مې دی له عشقه
نه خلیل، نه داؤد زی یم، نه مومند

[I]

د رحمان بابا تاریخي څېره

رحمان بابا لکه څومره چې په پښتنو کې وتلی او منلی شخصیت دی هماغومره یې ژوند پېښې تتې او د تاریخ په تیاره کې پټې دي، دا ځکه چې دی د یوې غریبې کورنۍ غړی ؤ او د غریبانو ژوند او مرګ ته چا د دې ارزښت نه ورکاوه چې ځان پرې ستړی کړي او ژوند پېښې یې وکاږي، د ده ژوند هغه وخت ارزښت ومونده چې ده د خپل شعر په قوت د پښتنو زړونه او د "روح" سیمه تسخیر کړل او د ټولو پام یې ځان ته ور واړاوه خو دا هسې وخت ؤ چې د ده د ژوند د پېښو خبر شوي وو.

د ده د ژوند پېښو په باب د پوهانو دا ټکل نیلي څرګنولي او د پرې خبرې پرې شوې خو د ده د ژوند په باب د پر حقایق یا هم یا نه شوي او د پر داسې څه هم ور سره نژل شوي چې په اصطلاح د ده او واحم ترې خبره نه ده.

ټبر، کلی او نوکره : رحمان بابا د پښتنو د روایتي سلسلة النسب له مخې "سړبن"[1] په سړبن کې غوریاخېل[2] په غوریاخېل

---

(1) یو کتاب به سړبن کې چا ونه کړ
لې رحمانه چې یې وکړ دا کتاب
(د رحمان بابا دیوان، کابل پښتو ټولنه، ۱۴۱ مخ)

سل سړبني دې تر دا یو غزل ځار یږي
تر چې دا پښتو د کرلاني خوشال ویلي
(کلیات خوشحال خان خټک، ... دوست محمد خان کامل په سریزه ۶۸ مخ)

پاتې په (۳) مخ کې

کې "مومند"[۳] په مومند کې "دویزي"[۴] او په دویزیو کې "ابراهیم خېل"[۵] دی.
راوړل دي په مومندو کې غوریاخېل بولي[۶] خو ښکاره ده چې مومند د غوریاخېلو
ښاخ دی ځکه نو موږ ته ختیځ پوه تبر وتلی او دخبرې د ښه سپینتیا له پاره له
مومند نه تر سړبن پورې شجره دلته کاږو :

د (۲) مخ پاته :
فکر کېږي چې له سړبني نه مراد رحمان بابا وي او د رحمان بابا د ابیت د ده ځواب ګڼل کېدای شي :

یو خوشال یو کم سل ختک لوړ په طبیعت کې — ځار شه د رحمان سړبني له یوه فرده
(د رحمان بابا دیوان ، کابل ، ۱٤۲ مخ)

بیا به دوره د شاه عالم په څېر بنو کې — راښکاره شو به جهان عبد الرحمان
(میراحمد شاه رضواني - روهي ګلونه ، ۱۲۳ مخ)

(۲) - زه ختک دیاں په غم تازه تازه شم — غوریه خېل رحمان که شو ورځني سترې
(د عبدالقادر خان ختک دیوان ، د استاد حبیبي تدوین او تصحیح ، ۱۳۴ مخ)

د دې مخ د متن پاملیکونه :

(۳) که لې شعر د رحمان مومند تر غوږ شي — غوږ به نه باسي په شعر د خوشال ختک
(د رحمان بابا دیوان ، کابل ، د استاد بېنوا په سریزه ، ۹۴ مخ)

خدایه ولېږې مومند عبد الرحمان — پرې نازل کړې خپل رحمت لکه باران
(دیوان عظیم (عبدالعظیم رانیزی) لاهور ۷٦ مخ)

(۴) ما نجیب هم په دا طور غزل ووې — که ویلی دویزي عبدالرحمان دی
(دیوان نجیب ، د پېښور پښتو اکاډمي ، ۲۷۳ مخ)

د ملا بسیته خان په جونګ کې هم چې د رحمان بابا د شروند وخت ته ورلنډ کښل شوی ، د ده له نامه سره د دویزي کلمه شته
(د ملا بسیته خان جونګ ، قلمي نسخه ، د لیکونکي کتابتون)

(۵) "رحمان بابا که چې یا دری هیوز لیکي ابراهیم خېل مومند و . د پېښور د مومندو به تپه کې چې کوم خلک ځان د رحمان بابا نمسي او عزیزان بولي معنوي په ابراهیم خېلو یادېږي ..." (رحمان بابا ، دوست محمد کامل مومند ، پېښور ۱۹۵۸ ع ۸ مخ)

(۶) کامل ، دوست محمد : "رحمان بابا" ، ۵ مخ

خلوړم

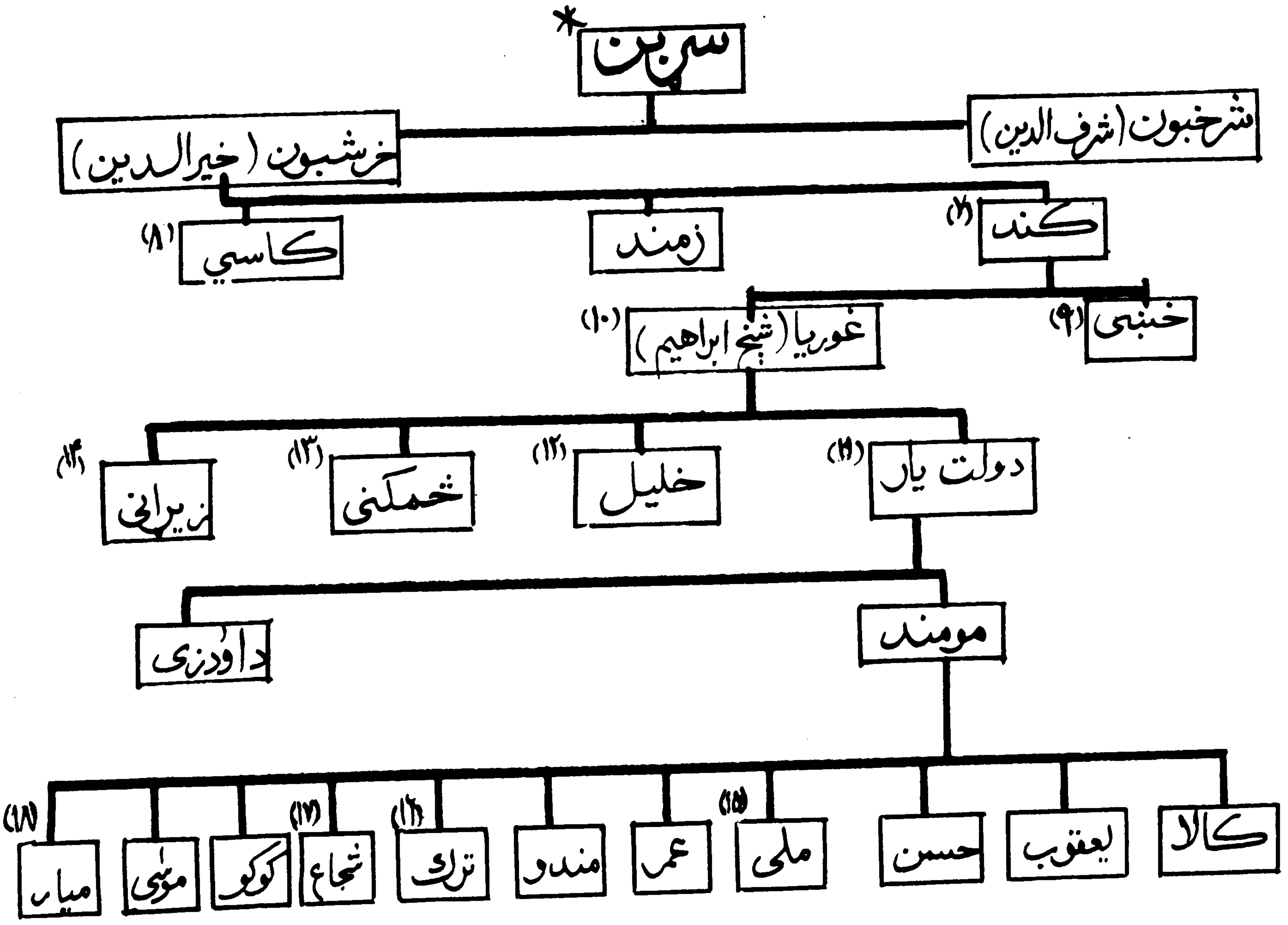

---

* . ددې شجرې په ترتيب لوكى دخواجه نعمت الله هروي له "مخزن افغانى" په ۱۹۶۲ ع. كال كى دړاكې چاپ دحافظ رحمتخان له "خلاصة الانساب" په ۱۹۷۳ ع. كال د پېښور د پښتو اکېډمۍ چاپ، دافضل خان خټک له "تاريخ مرصع" په ۱۹۷٤ م كال كې ديونيورسټي بک ايجنسي چاپ ، دظفر كاكاخيل له "پښتانه د تاريخ په رڼاكې" په ۱۹۶۵ ع. كال كى ديونيورسټي بک ايجنسۍ چاپ ؛ څخه استفاده شوې ده .

(۷) "پښتانه د تاريخ په رڼاكې" دالوم "گند" كاږي .

(۸) "تاريخ مرصع" دكاسي نوم نه اخلي .

(۹) دالوم "خلاصة الانساب" د "شخي" مخفف بولی، مخزن افغاني يې "شيخا" او "خرخښي" قيدوي . پښتانه د تاريخ په رڼاكې يې په دريو بڼو : "شيخا، خوښي، خاښي" راوړي .

(۱۰) د "غوريا" نوم مخزن افغاني "غوري" او "غوزا" او تاريخ مرصع "غورى" راوړي .

(۱۱) خلاصة الانساب او مخزن افغاني ځينې نسخې (چې دخلاصة الانساب اخځ هم همدا دي) دغوريا زامن پنځه بولي په دې ترتيب :
"خليل ، داوُد ، مندك ، يوسف ، مومند" او په دې اساس مومند او داوُدزى دخليل ورڼه نه بلكه ورونه گڼي او سكاري چې رحمان بابا هم دهمدې عقيدې په اعتبار كې وايي :
"نه خليل نه داوُدزى يم نه مومند"
دمخزن افغاني ځيني نسخې د "دولت يار" وجود دځينې فولكلوري روايا تو په اساس ردوي او مومند او داوُد دده زامنو په توگه غلط بولي.

(۱۲) د مخزن افغاني معتبرې نسخې دغوريا په زامنوكې تر خليل وروسته د "منوزئي" په نامه يو لو مړن يا توي او دغوريا زامن پنځه بولي.

(۱۳) دالوم د مخزن ځينې نسخو "جوكن" ضبط كړى دى .

(۱۴) د "زيرانى" نوم مخزن افغاني "زيرانه" راوړي دى .

(۱۵) د "ملى" نوم مخزن افغاني او پښتانه د تاريخ په رڼاكې "ملهى" كښلى دى.

(۱۶) د "ترك" نوم په خلاصة الانساب او مخزن افغاني كى نشته .

(۱۷) د "شجاع" نوم هم خلاصة الانساب او مخزن افغاني نه راوړي .

(۱۸) دالوم خلاصة الانساب او پښتانه د تاريخ په رڼاكې "مهيار" كاږي .

رحمان بابا په "بهادر کلي" کې چې له پېښور ښخه درې غلوې میله لیرې[19] جنوبي اړخ ته پروت دی[20] له عبدالستار مومند کره وزېږېده[21] پټه خزانه د محمد رسول کلاتول د بیاض[22] له مخې د رحمان بابا دزېږېدو کال (۱۰۴۲ هـ.ق.) ښیي[23] که څه هم څیني کسانو مخه کړې چې دا سنه سم ونه بولي خصوصاً ښاغلی کامل مومند په خپل "رحمان بابا" نومي تحقیقي اثر کې زیار ایستلی چې دا ټکلونې په اساس دې کال په ځنګ کې د پېژنو کلونه وراندې کړي خو بریالی شوی نه دی او مجبور شوی چې د خپل بحث په پای کې بیا هم دده زېږېدل د همدې کال شااوخوا بولي.[24]

د پښتونستان یو بل مؤلف ښاغلی عبدالحلیم اثر سره له دې چې د پېښور د پښتو اکېډمۍ د پښتو مجلې د ۱۹۷۶ م. کال د اپریل په ګڼه کې پټه خزانه یو دروغ باوري کتاب بولي خو د ښاغلي میر عبدالصمد خان د "رحمان بابا شاعر انسانیت" د کتاب په سریزه کې بې له دې چې کوم اخځ وښیي، کاږي چې سوانح لیکونکي د رحمان بابا دزېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ. ق. بولي[25] بیا دا کال رد وي او جالبه دا چې دا ځل هم بې له دې چې کوم لاسوند ولري، لیکي: "زما د معلوماتو (؟) له مخې رحمان بابا د ۱۰۳۸ هـ. ق. کال د جمادی الثاني په ۲۱ نېټه د جمعې په ورځ د پېښور له مضافاتو ښخه په بهادر کلي کې وزېږېد."[26]

د رحمان بابا نومي بې لیکوال د کتاب هم د رحمان بابا دزېږېدو په باب د فکر نیولی زغلولی او د پټې خزانې د صراحت په خلاف یې دده دزېږېدو کال ۱۰۶۳ هـ. ق. اټکل

(۱۹) عبدالصمد خان، رحمان بابا شاعر انسانیت، ۱۹۷۴ ع. پېښور، ۶۹ مخ.
(۲۰) حبیبي، استاد عبدالحی، پښتانه شعراء (لومړی ټوک)، ۱۳۲۰ ش.، کابل، ۱۹۲ مخ.
(۲۱) محمد هوتک "پټه خزانه" د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي په سریزه، سمون او تشریح ۱۳۲۳ ش. کابل ۹۳ مخ.
(۲۲) د دې بیاض نسخه محمد هوتک لیدلې وه خو اوس یې چېرته پته نشته او د زماني پېښو له ستر ګو الوتیا کړې ده.
(۲۳) پټه خزانه، ۹۳ مخ.
(۲۴) وګورئ: له ۷ تر ۱۶ مخ پورې.
(۲۵) رحمان بابا شاعر انسانیت، ۱۳ مخ.
(۲۶) هماغه اثر.

کړې دي.[27]

دهېواد پیاوړي محقق لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي د رحمان بابا د زېږېدو په باب د پټې خزانې وینا سمه بولي او د هېڅ شک ځای نه پکې ویني.[28]

په دې ترتیب وینو چې د رحمان بابا د زوکړې په برخه کې د پټې خزانې د وینا په مقابل کې ما تو ونکې سند نشته. نو موږ په دې برخه کې د ده خپل د دیوان ګوتو چې هلته د دې وینا په رد یا منلو کې څه مونداې شو که نه؟

رحمان بابا په خپل دیوان کې د لنډ بحر یوه اوږده بولله لري، چې د دنیا بې وفایي او خپل ځان سپین ږیرتوب پکې انځور وي او د اورنګ زیب په مړینه بحث او ساندې پکې کوي، دا بولله ظاهراً په ۱۱۱۸ هـ.ق. کال چې د اورنګزیب د مړینې کال دی[29] او یا هم احیاناً په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال ویله شوې ده. په دې بولله کې یو بیت داسې لولو:

تر پنځاو پنځه تېر شوي تر لا ځان بولې پسر[30]

نو کله چې دی په ۱۱۱۸ هـ.ق. کال تر پنځه پنځوس تېر وبولو او دا تېر والی هم د ده د شپېته کلنۍ ومنو نو بیا د ده د زېږېدو کال ۱۰۵۸ هـ.ق. راځي او د پټې خزانې تر سنې (۱۶) کاله راوروسته کېږي خو د پټې خزانې کال له دې سره هم نه ږدېږي.

ځکه چې دا بیت د رحمان بابا د دیوان په ټېلو - ټېلو نسخو کې یوله بله توپیر لري.

---

(۲۷) محکمهٔ نشر و اشاعت قبایل، "رحمان بابا". دا کتاب نه د لیکوال نوم لري او نه یې د چاپ کال ښته او ښکاري چې د کوم غرض له مخې په ډېر عجولانه ډول د رحمان بابا په باب د افکارو د تشتت له پاره خپور شوی.

(۲۸) - حبیبي، پوهاند عبدالحی، د افغانستان ښېسلیک، ۱۳۵۳ ش، ۱٤۰ مخ.

(۲۹) محي الدین اورنګزیب عالمګیر د کورګاني شاجهان دریم زوی دی چې په ۱۰۲۷ هـ.ق. کال د هند په احمد آباد کې وزېږېده. په ۱۰٦۸ هـ.ق. کال یې خپل پلار بندي کړ او دی پر تخت کېناست د ده د خپلې واکمنۍ په دوره کې پښتانه ډېر وکوټل او په پښتنو غوا کې د ده په ضد پیاوړې ملي نهضتونه پیل شول چې د اخوند چالاک، ایمل خان او خوشال خان غوره ځنګونه یې زموږ د ملي تاریخ روښانه بابونه دي. (د تفصیل له پاره وګورئ: تاریخ افغانستان در عصر ګورګانی هند، د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي اثر، د خوشال خټک مرغلرې، کلیات خوشال خان، ارمغان خوشحال او نور....).

(۳۰) دیوان عبدالرحمن، د پښتو ټولنې پښتو اکېډمۍ، ۳۸ مخ.

او خصوصاً د رحمان بابا د دیوان په یوه خطي نسخه کې چې د پښتو ټولنې په کتابتون کې ساتل کېږي، دا بیت داسې دی:

ترپنجا وشسته تېر شوې   تر لا ځان بولې پسر

او په دې متن کې هم همدا بیت د اصل په توګه راغلی دی.

د نېټې خرابۍ د سنې له مخې دا وخت د ده عمر ۷۶ کلو ته رسېږي او تر شپېته کلنۍ تېرېدل شپږ او یا کلنۍ ته رسېدل نه مقید وي. نو ځکه د نېټې خرابۍ وینا بیا هم سمه او په ځای ده.

استوګنه، زده کړه، او سفرونه:

موږ مخکې وویل چې رحمان بابا پېښور ته ورڅېرمه په بهادر کلي کې زېږېدلی دی. راوړتي لیکي چې دی د پېښور د مومندو د تپې په هزارخانۍ نومي کلي کې اوسېده[31] دا چې رحمان بابا په هزارخانۍ کې اوسېدلی له نورو روایاتو څخه هم سکاره خو دا چې دی په څه علت له بهادر کلي څخه هزارخانۍ ته تللی د څېړلو وړ دی.

لوی استاد پوهاند حبیبي په دې برخه کې کاږي: "... عبدالرحمن په خپله زمانه کې یو صوفي مشرب او په عشق کې داسې ډوب شاعر تېر شوی دی چې خپلې فقیر مزاجۍ او په خپل عشق کې فنا شوی حالت - دی د خپل کلي (نه) هزارخانۍ ته په تلو او استوګنه مجبور کړ."[32] په دې توګه وینو چې درانه او محترم استاد د ده د لېږد علت د ده فقیر مزاجي ګڼي.

د "رحمان بابا" نومي کتاب نامعلوم مؤلف د ده د دې لېږد له پاره لاندې دوه علتونه ښيي: "... لکه څنګه چې مشهوره ده رحمان بابا پیدا شوی خو په بهادر کلي کې و خو وروستو

(۳۱) - کامل مومند، دوست محمد، رحمان بابا، ۴۹ مخ.

(۳۲) - پښتانه شعراء، ۱۹۲ مخ.

دځينو وجوهاتو له کبله يې خپل کلی پرېښود او هزارخوانې (؟) ته راغی. په دې وجوهاتو د وه خبرې زما په خيال قياس ته ډېرې نږدې دي: يوه دا چې ده په هزارخوانې کې د بډخواخوږي خپل خپلوان لرل د هغوی کشش دی هلته بوتله او دوېمه دا چې دی د علم حاصلولو د پاره هزارخوانې ته راغلی وي او بيا د همدې ځای شوی وي، بلکه داد واړه قياسه يو ځای کولی هم شو چې د علم د تحصيل له پاره هزارخوانې ته راغلی وي. دلته يې خپل خپلوان وي. استوګنه يې د هغوی کره وي. وروسته يې واده هم دلته کړی وي او بيا د همدې ځای شوی وي.[۳۳]

ښاغلی اثر له بهادرکلي نه هزارخوانې ته د رحمان بابا لېږد د پدل د قبايلي ولېش[۳۴] له مخې بولي او وايي چې د دې ولېش په سلسله کې د دوی کورهزارخوانې ته راغی[۳۵] دا اټکل ځکه سم نه برېښي چې که رحمان بابا د "ولېش" دوران ته لوېدلی وای نو بايد لس دوولس کاله وروسته په هزارخوانې کې هم نه وای پاتې شوی او کومې بلې سيمې ته لېږدول شوی وای، سره له دې چې د ده تول ټروند په هزارخوانې کې تېر شوی او هم هورې مړ او ښخ شوی دی.

زما عقيده دا ده چې ښايي د رحمان بابا د کورنۍ اصلي ځای هزارخوانې وي او په موقتي ډول بهادرکلي ته تللي وي چې دا وخت دی هم هورې زېږېدلی او د ماشومتوب دوره يې تېره کړې وي. د دې يو دليل دا دی چې پښتانه خپل مړي په خپله اديره کې ښخوي. نو که د دوی صلي ځای بهادرکلی وای حتماً به يې د ده مړی بېرته بهادرکلي ته وړی و، سره له دې چې د ده مړستون (قبر) په هزارخانه کې دی او هم د مومندو

(۳۳) رحمان بابا، محکمهٔ نشر واشاعت، ۱۷ مخ.

(۳۴) د ولېش قوانين د پښتنو لوی مفکر او مقنن شيخ ملي جوړ او په خپل دفترکې يې وکښل د دې ولېش له مخې به په هرو لسو دوولسو کلونو کې د پښتنو د ټبرو - ټبرو کورنيو ترمنځ ځمکه او کورونه سره بدلېدل او د بالغانو په سر به کاوه (د تفصيل له پاره وګورئ: د پښتنو ادبياتو تاريخ (دوم ټوک)، د استاد حبيبي تاليف له ۲۳۵ تر ۲۴۲ مخ پورې). شيخ آدم ملي په قام يوسفزی او خيل قام ملي مشر و چې د ۸۳۰ هـ.ق کال په حدودو کې يې ژوند

(۳۵) رحمان بابا شاعر انسانيت، سريزه، ۱۷ مخ.

د ویزي په هزارخانه کې استوګن سنګاري ځکه چې رحمان بابا تر ټولو ورند خوشحال له وروسته د احمدشاه بابا په دوره کې یو بل د ویزي مومند چې رکن الدین نومېږي
اوشاعر دی هم په هزارخانه کې مېشته و ، دی وایي :

که ظاهر لیده ساکن هزارخانه کې ... زړه مې خاص دی ستا دربار په دربالخه کې
په نسب کې دیوزي یا مهمندی یم ... ستا ... در بندي یم (۳۶)

د رحمان بابا د استوګنځي په باب که حقیقت هر څه وي خو دا منلې خبره ده چې دی
په بهادرکلي کې زېږېدلی ، په هزارخانه کې استېدلی او هم هلته مړشوی او خښ شوی دی.
او س د رحمان بابا زده کړې او د علومو تحصیل ته راسېږو ، پټه خزانه دده د زده کړې
په باب کاږي :

" رحمان بابا له ملا محمد یوسف یوسفزي څخه لوست وکا او له هغه څخه یې فقه او تصوف زده کړل ، بیا ولاړ کوهاټ ته ، هلته یې هم سبقونه ولوستل او ښه عالم شو . په ځوانۍ یې دنیا پرېښوده او اکثر به په غرو ګرځېدی او کله به ولاړ د هندوستان پرخوا او د خدای عبادت به یې کاوه د دنیا په کار و به نه مشغول کېدی ، عبدالرحمان بابا یو عالم رباني او عابد سړی و ."(۳۷)

ښاغلي عبدالحلیم اثري له دې چې ځینې وینا له پاره کوم تاریخي سند ملاتړ ونښیي ،
دده د زده کړې په باب تر دې زیات معلومات وړاندې کوي او لیکي چې : رحمان بابا
تر زېږېدو او وه کاله وروسته په ۱۰۴۵ ه. ق. کال په بهادرکلي کې له مولینا عبدالحق
څخه قرآن مجید او نور لومړني دیني علوم زده کړل ، په ۱۰۵۲ ه. ق. کال یې له مولینا
محمد یوسف د مولینا محمد یعقوب یوسفزي له زوی څخه د پېښور په سلطانپوره کې

---

(۳۶) شاهنامه احمدشاه ابدالی ، پښتو اکېډمي ، پېښور ، ۱۹۶۵ ع . ضمیمې برخه ، ۲۰۸ مخ .
(۳۷) پټه خزانه ، عکسي چاپ - ۱۳۵٤ ش . د پښتو د پرمختیا او پیاوړتیا آمریت ، ۴۴ - ۴۵ مخونه .

زده کړه وکړه ، بیا حضرت محمد صدیق پېښوري ته کوهاټ ته ورغی. څرنګه چې محمد صدیق پېښوري د پښتو لوی شاعر و ، نو دا وخت رحمان بابا ته له ده نه د فیض موندلو موقع لاس ته ورغله ، هم دا وخت یې د شعر او شاعرۍ دوره پیل شوه ، د خپل استاد په غزلونو یې د ډېر ځوابي غزلونه جوړ کړل چې لمونې یې په دیوان کې شته (۳۸).

په ۱۰۶۱ هـ.ق. کال کې بیا د کوهاټ په شېرکوټ کې د اخوند محمد یوسف سره و ، په ۱۰۶۶ هـ.ق کال په پاس شېرکوټ کې و . په همدې کال یې د اخوند درویزه له زوی اخوند کریمداد سره وکتل او حاجي بهادر کوهاټي چې د اخوند کریمداد مخلص و د رحمان بابا استاد او طریقې لارښود و . دی دوه کاله په پېښور کې د اخوند کریمداد په حضور کې و او د کبرویه سلسلې بیعت یې تر یې وکړ او د شعر او ادب په دې خاص مکتب کې وروزل شو (۳۹).

داسې ، د کار او د رحمان بابا د علمي او ادبي زده کړې په باب ، په زړه پورې معلومات دي خو کاش چې ښاغلي اثر خپل سند ښودلی وای ، ځکه په داسې زړور تیا د کلونو او نېټو ښودل او په داسې قاطعیت د پښتو بیانول د تاریخي خبرو په برخه کې د ټینګ سند تر ښودلو پورې هېڅ اعتبار نه لري ، تاریخي پېښې او نېټې په قاطعیت سره راوړل دا تکل او اندکار نه دی د اکار پوخ سند او لاسوند غواړي. نو که د ښاغلي اثر دا معلومات رښتیني وای او غوښتي یې چې خوک یې ور سره ومني ښایي د خپلو خبرو ملاتړ یې په ټینګو سندونو کړی وای ؛ خو څرنګه چې سند نه راوړي نو موږ د یې څرګندې د باوري سند په نه لودلو سره دا یې سند خبرې نه شو منلای.

---

(۳۸)- رحمان بابا شاعر انسانیت ، داثر سریزه ۱۳-۱۴ مخونه
(۳۹)- هم دا اثر ، ۱۵-۱۷ مخونه

مخکې مو وویل چې پټې خزانې د محمد رسول کلاتوال د کشف له مخې د ده د زیږېدو کال ۱۰۴۲ هـ.ق. سنوړلی او بل داسې سند نه لرو چې دا سنه غلطه وباسي نو ځکه د اثر صاحب دا خبره چې تذکره لیکونکي د ده د زیږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق بولي او دده دا خبره چې زما د معلوماتو له مخې رحمان بابا په ۱۰۳۸ هـ.ق کال زیږېدلی د منلو وړ نه ده نو دده دا خبره هم د منلو وړ نه ده چې رحمان بابا په ۱۰۴۵ هـ.ق کال په زده کړه پیل کړی وي ځکه چې دی دا وخت دری کلن وُ او په دری کلنۍ کې هېڅ ماشوم هم په منظمه زده کړه پیل نشي کولای، په همدې ډول یې نور کلونه هم درواخلئ.

پاتې شوه له محمد صدیق پېښوري څخه دده ادبي زده کړې موضوع، موږ په پښتو تذکرو کې د صدیق په نامه یو شاعر لرو چې د بشپړ دیوان پته یې لا تر اوسه نشته خو د وینا ولونې یې له دوو لارو موږ ته راسېدلې، لومړی د چمن بې نظیر په خطي نسخه کې[۴۰] دده د اوولس غزلو موجودیت دی چې یادري هیون په کلید افغاني[۴۱] کې دوې غزلې ترې راخیستې او بیا دا غزلې لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي په لومړی ټوک پښتانه شعرا[۴۲] کې راوړې دي. او بل د ملا سنا یسته خان په جونګ کې[۴۳] دده یوه غزل او یو بیت دی چې ما په ادبي ستوري[۴۴] کې ترې راخیستي. دا شاعر لوی استاد پوهاند حبیبي په متوسطه طبقه شعراوو کې د رحمان بابا له پیروانو څخه بولي[۴۵]

---

(۴۰) چمن بې نظیر د پښتو شعر یو انتخابي اثر دی چې د پښتو د ۲۹ نومورکو او نامتو شاعرانو شعرونه پکې راغلي او په الفبايي ډول ترتیب شوي دي. (د برتانوي تاپوګانو په کتابتونونو کې د پښتو قلمي نسخو کتلاګ، د بلوهارت او ډاکټر مکینزي تالیف، لندن ۱۹۶۵ ع. - دا اثر ګران ملګري ښاغلي عنایت الله مړاني راته ترلاسه کړی چې په دې وسیله مننه ترې کوم.)

(۴۱) کلید افغاني د پښتو د نثر او نظم اولیکو لو مجموعه ده چې یادري هیون ټوله کړې ده او مغه نسخه یې چې په ۱۸۷۲ ع. کال خپره شوې ۴۱۸ مخونه لري (د پښتو ځوانانو تذکره، حبیب الله رفیع، د افغانستان اکاډمي، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۳۵۰ ش، ۶۸-۶۹ مخونه).

(۴۲) وګورئ پښتانه شعرا، لومړی ټوک ۳۰۸-۳۰۹ مخونه.

(۴۳) د ملا سنا یسته خان جونګ د دوولسمې پېړۍ په وروستیو برخو کې راغونډ شوی او یوه نسخه یې د لیکوال په کتابتون کې ده.

(۴۴) وګورئ: ادبي ستوري، لومړی ټوک، حبیب الله رفیع، پښتو ټولنه، ۱۳۵۳ - ۲۴۷-۲۴۹ مخونه.

(۴۵) پښتانه شعرا ۱/۳۰۸

او اغلب ګمان دا دی چې تر رحمان بابا کش اوددوولسمې پېړۍ په دوهمه نیمايي کې به يې ژوند کړی وي . که له محمد صدیق پېښوري څخه د ښاغلي اثر هم دا صدیق مراد وي دا سړی خو ظاهراً تر رحمان بابا را وروسته دی او که بل سړی وي نو ښايي ښاغلي اثر دده په باب مستند معلومات وړاندې کړي وای . هغه ځای يې ښوولی وای چې دده ديوان يې ساتل کېږي او دهغه اثر نوم يې اخیستی وای چې دده په باب - معلومات لري ، همدا راز دصدیق په نامه نور شاعران هم تر ده را وروسته دی* درحمان بابا کوم غزلونه او بیتونه چې اثر صاحب دمحمد صدیق پېښوري دغزلونو او بیتونو په پیروۍ بللي کېدای شي چې دده له خوا دسند د نه ښوولو تر وخته پورې دا غزلونه او بیتونه درحمان بابا دغزلونو او بیتونو په پیروۍ وبولو او صدیق درحمان بابا شاګرد وګڼو نه رحمان بابا دده !

همدا راز له اخوند کریمداد درویزه يي او حاجي ظهادر کوهاټي څخه دده علمي او ادبي زده کړه د کوم سند له خوا نه تأیید یږي او خصوصاً دده په دیوان کې داسې اشارې او دلایل شته چې دی د فکر او شعر له مخې د روښانیانو پیرو و او د روښانیانو په هغه روښاندا ره یې یون کاوه چې درویزه یان یې کلک مخالف وو او ددې لارې په وړاندې لوکي یې ټول ژوند صرف کړی و .(٤٦)

په هرحال ، دېښې خرابې صراحت او دده دخپلو وینا وو شهادت څرګندوي چې رحمان بابا دوخت دودې علوم لوستي ووا ودعلم تر بشپړتیا به وروسته یې باطني تزکیې او تصوف ته لاس اوږد کړی و او په ښه پوهه او بصارت يې مسایل څېړلای او تحلیلولای شوای . ده ښه علمي او ادبي مطالعه درلوده ، دیني مسألې يې په شعر ولو کې ځای په ځای بیان

---

* دګوري هیوادمل ، زلمی : فرهنګ زبان وادبیات پښتو ، دص ردیف .

(٤٦) په دې موضوع ما په "رحمان بابا - دپښتو ژبې عالمګیر" نومې اثر کې داسنا دو په رڼا کې بشپړ بحث کړی چې ژر به داړب علاقمندانو خدمت ته وړاندې شي .

ښوونې چې په دیني علومو کې دده د ښو معلوماتو څرګندوی کوي او هم دده په شعرونو کې دارزاني، میرزا، دولت او خوشال خان یادونه ښیي چې ده د دې شاعرانو دیوانونه لوستي وو او دده په ادبي پیاوړتیا کې د دې شاعرانو د شعر ډېر ونډ اغېز و، همدارنګه ده د دری شاعرانو دیوانونه هم په ښه توګه کتلي وو او ځای په ځای یې د دوی له دوینا ځینې لفظي او معنوي اخیستنې کړې او د دیوان په هغو دوو نسخو کې یې چې له ما سره شته د حکیم سنائي غزنوي نوم صراحتاً اخیستی او ویلي یې دي:

په پښتو کې رحمان وو
په فارسي کې سنائي

دده ادبي لیتون دومره پیاوړی و چې د پښتو او دری د هغو شاعرانو شعرونه یې هم لوستي وو چې له ده سره یې ډېر ونډ وخت لنډ واټن درلود د لمونې په توګه میرزا عبدالقادر بېدل چې په ۱۰۵٤ هـ.ق. کال[47] یعنې تر ده وروسته زېږېدلی یو بیت لري:

هر که پا کج میگذارد خون دل ما میخوریم ‏ ‏ ‏ شیشهٔ ناموس عالم در بغل داریم ما[48]

او رحمان بابا وایي:

که ښېښه د نام و ننګ دې شي ترڅنګه ‏ ‏ ‏ د هر چا په کجروۍ به خپل ځیګر خوري

نو که په دې بیتونو کې د توارد له موضوع نه سترګې پټې کړو یقیناً رحمان بابا تر د بېدل یو رنګی بیت وررسېدلی دی.

د رحمان بابا د سفر او چیرته تګ په باب پښته خزانه وایي: "... په ځوانۍ یې د دنیا پرېښو دله او اکثر به په غر و ګرځېدی او کله به د لار د هندوستان پر خوا ..." خو ښاغلی کامل مومند د او وینا د رحمان بابا د ځینې بیتونو له مخې سمه نه بولي او وایي چې دی

(٤٧) احوال و آثار میرزا عبدالقادر بیدل، دکتور عبدالغني. د میر محمد آصف انصار ژباړه، کابل پوهنتون. د ادبیاتو پوهنځی، ۱۳۵۱ هـ.ش، ۹ مخ

(٤٨) کلیات میرزا عبدالقادر بیدل. توک

چېرته نه دی خوځېدلی . په دې برخه کې په څو لوړو بیتو سربېره دا بېتونه راوړو:

هم په دا چې نه له ځایه چېرته خوځم ‌‌ ‌ ‌ نه د هیڅ یوه مخلوق یم منت بار

نه مې ښکته ملک لیدلی دی نه پورته ‌ ‌ ‌ خبر نه یم په یمین او په یسار

آب و خور لکه آسیا په ځای رارسي ‌ ‌ ‌ په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار (49)

په بره سېړن نظر به د دې بیتونو په رڼا کې دېته څرګندې وینا ناسمه وبولو چې له لرغونو نه وروسته که وو ایو څرګندې دې بیتونو د ویلو نېټه نه ده څرګنده لوښنا یې هغه تول بیتونه به چې ښاغلی کامل راوړي رحمان بابا تر خپل سیر او سیاحت وړاندې ویلي وي ځکه موږ ته ثابته ده چې د ه شاعري له زلمیتوب څخه پیل کړې او د یوه شاعر په دیوان کې یو د بل ما تو نکي شعرونه له هم دې کبله موندل کېږي چې یو شعر یې د شرونه د یوه وخت او بل یې د بل وخت وي . او که په دې پسې د رحمان بابا دا بیتونه هم ولولو چې :

روښنایي مې په طلب کې شوه حاصله ‌ ‌ ‌ شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان یم

چې صفت د تورو زلفو د اشنا کړم ‌ ‌ ‌ پلې سر په لوېه لار د هندوستان یم

داشنا زلفې مې وینوي په لاس کې ‌ ‌ ‌ بند په لار د هندوستان ولیدی دریغ

* * * * *

لو نه یوازې د ده "سکون" ماتوي بلکه صراحتاً د هندوستان د سفر یادونه کوي او ثابتوي چې دی هندوستان ته تللی دی . او که تر دې وروسته دا بیت هم وګورو :

ستا په زلفو په رخسار پسې رحمان شوې وطن ‌ ‌ ‌ مسافر د هندوستان د خراسان دی زما روح

لو نه یوازې دا ترې زباد بړي چې دی هندوستان ته تللی و ، دا هم ثابتوي چې دی خراسان ته هم راغلی و ؛ ځکه چې پېښور د لرغونی خراسان په ساحه کې نه و او دا بل بیت که

---

(49) رحمان بابا ۱۷ مخ .

دده وي [۵۰] چې پرې ورزيات کړو :

چې ميوې يې د کابل خوړلې نه وي　　دغوله څمه ځلکي شي گوړ گوړي

دا اتکل هم په لاس راکوي چې دې کابل ته هم راغلى او دلته يې دومره وخت تېر کړى چې د کابل بېلابېلې ميوې يې خوړلې دي ځکه په هغه وخت کې د ارتباط د عصري وسايلو د نشتوالي له کبله کابل او پېښور د بېر سره لرې وو او د کابل ميوې په هغه صلحکم او کيف چې رحمان بابا يې ستايي پېښور ته نشوې رسېدلى.

په دې باب دده لوړ بېتونه هم شته چې دده له کوره وتل او په غرو کې اوسېدل ښکاره کوي.

عاشقي سري مجنون کاندي رحمانه
گنه څوك په هوښياره وزي له کوره

* * *

که ليلى غواړې بايد ، دي دا رحمانه
چې مجنون غوندې ساکن د کوه و کار شې

خپلوان ، اولاد ونه او مالي وضعه :

د رحمان بابا يو بيت دى :

نه شي دخانانو د ملنگو سره کلى　　چېرته عزيزخان چېرته ملنگ عبدالرحمان

له دې بيت نه خلکو افسانې جوړې کړې چا عزيزخان دده ورور گڼلى ، چا يې نږدې تربور بللى او ځينې بيا وايي چې عزيزخان دې بندې کړى وُ او څه ...

---

(۵۰) ځرنگه چې دا بيت په لږ تغيير دخوشال خان خټك په ديوان کې هم شته نو ځکه د دې ځای پيدا کېږي چې دا بيت به کاتبانو دده په غزل کې ورزيات کړى او دخوشال بابا له ورته غزلې څخه به يې راخيستى وی (دې موضوع ته لومړی سبا علی مومند متوجه شوی او په خپل "رحمان بابا" نومی کتاب کې يې کړې ده).

شپاړسم

خولهٔ بیت نه تر دې زیات صراحت لاس ته نه راځي چې عزیز خان او رحمان بابا د یوه کلي وو هغه د کلي خان او دی یو ملنګ سړي و، او په دې بیت کې رحمان بابا د خپلې استغنا له مخې اعلان کړی چې دی د خانانو فرمانبردار نه دی.

د رحمان بابا له نورو بیتونو څخه دا څرګندېږي چې د ده د خپلوانو سلسله پراخه وه، د یوه کور په ځای په کورونو کې اوسېدل او ده له ټولو سره راشه درشه درلوده په دردلې دردمن او په خوږ ولې خوږمن و، وایي :

په هر کور کې ژړوران را ته پرانه دي   لاس مې نه رسي د هیچا په دوا

ده د واده کولو په باب دا بیتونه پوره صراحت لري :

په مجنون باندې قلم راغلی نه دی   که حلال یې په مخ وړشي که حرام
حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی   په حلالو کې مدام وي احترام

د رحمان بابا دا بیتونه د داسې وخت دي چې د ده مینه بریالۍ شوې او شرعي واده یې کړی دی.

تر دې وروسته نو بیا د اولاد په غوښتنه کې دا شعرونه زدي.

خدای له هسې ږنګ زوزاده امان را کړه   چې بې دین، بې دیانت شي، بې لمانځه

یو وخت یې چې اولاد موندلی، وروسته او خپلوان یې مطالعه کړي نو خپلې مطالعې نتیجه یې په خپل یوه بیت کې داسې ځای کړې ده :

که مې ورور، که مې عزیز، که مې فرزند دے   واړه غواړي خپله - خپله مدعا

د رحمان بابا د دیوان په داخلي شهادت برسېره ځینې مؤرخین هم د ده د اولاد په باب روایتونه لري له دیو نه یو هم انګلیسي ختیځ پوه میجر راورټي دی او وایي چې د رحمان بابا د لور له طرفه د هغه اولاد اوس هم د مومندو په بهادر کلي کې اوسي حو د هغه د یکي یو نوی

اولاد د بره موده وشو چې ختم دي.[51]

د رحمان بابا د نورو خپلوانو په سلسله کې "حمید ګل" نومي شاعر دارمستتر دده خوربې بولي او د "پښتو نخوا د شعر هار و بهار" کې یې دده یوه غزل راخیستې ده[52]

د رحمان بابا د مالي وضعې په باب هم دده په خپل دیوان کې داخلي شها دتونه شته دي په خپلو پارکو کې له ناداري او تش لاسي نه سر ټکوي ، د نار وغانو د درملو پیسې نه لري او د درهم او دینار مالک نه دی :

په هر کور کې رنځوران راته پراته دي — لاس مې نه رسي د هیچا په دوا

د دنیا خبرې وا ره په دنیا شي — ما به څه کا څوك ، چې نه لرم دنیا

* * *

څوك دې پار کاندې قسم په کردګار — که درم لرم په کور کې یا دینار

خو بیا هم ژړګه چې چاته یې لاس اوږد نه و ، ګوزاره یې کېده او ځای په ځای خواره ورسېدل نو ځکه خلکو فکر کاوه چې دنیا دار دی :

نه درم او دینار نه لرم په کور کې — ولې نور عالم مې بولي دنیا دار

هم په دا چې نه له ځایه چیږته خوځم — نه د هېڅ یوه مخلوق یم منت بار

نه مې بنګته ملك لیدلی دی نه پورته — خبر نه یم په یمین او په یسار

آب و خور لکه آسیا په ځای راځي — په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار

دده د وینا په رڼا کې دا اټکل کولای شو چې رحمان بابا هم لکه د نورو پښتنو غونډې د و مره ځمکه درلوده چې د غې په حاصل یې ګوزاره کېده له خو محصولات یې دومره نه کېدل چې خرڅ کړي یې وای او پیسې یې پرې ترلاسه کړې وای ، دده د ځمکې درلودل د غې بوللې په ترڅ کې چې د :

هر چې کښت یې په باران او په سیلاب وي

د هغو غم به واره په عذاب وي

---

(۵۱) دیوان عبدالرحمن ، د مولانا عبدالقادر سریزه ، "ت" مخ ؛ رحمان بابا ، کامل مومند ، ۲۸ مخ .

(۵۲) وګورئ : دارمستتر ؛ د پښتونخوا د شعر هار و بهار ، ۱۸۸۸ ع ، د پاریس سرکاري مطبعه ، پښتو متن او فرانسوي سریزه .

په کسر پیل شوې، څرګند یږي . د پښتنو په کلیوالي ژوند کې لا تراوسه هم داجنا سوتبادلې تر ډېره حده د پیسو د رلودلو ضرورت تر سره کړي، نو ځکه هغه وخت هم د درم او دینار نه د رلودل د مفلسۍ او غریبۍ نښه نه وه .

هو، نه د رحمان بابا وینا داهم راښیي چې دی که دنیادار، و او که نه خو دومره لوړهمت یې د رلود چې د دنیا تر لاسه کولو له پاره یې د زر دار، وڅنګ ته نه پرښود او په ډېر جرأت یې په زرداري او زردارو د وینا وار، و نه کول او شعار یې ورکاوه چې:

آدمیت څه په دولت نه دی رحمانه
بت که جوړ شي د سرو زرو انسان شه

سماع، موسیقي او مینې پراوونه :

د رحمان بابا د فکري اړخ په څېړلو کې د ده په تصوفي لاره او تصوفي منابعو ډېرې خبرې کېداې شي خو دلته د د ده ژوند دیوه اړخ په توګه د ده په سماع، موسیقي او مینه لنډې خبرې کوو .

د رحمان بابا د تصوف په باب ډېرې خبرې شوې خو د ده د سماع(۵۳) په برخه کې څه نه دي ویل شوې دا ځکه چې د ده تصوفي لار د ده له شعر و نو څخه راوزي او د ده د دیوان په خورو نسخو کې داسې کوم شعر نه و چې د رحمان بابا د سماع په برخه کې

(۵۳) سماع په تصوفي اصطلاح کې هغه غږ ته ویله کېږي چې داوریدونکي په حالت کې اوښتون راولي . په شرح تعرف کې وایي چې : یحواښو په چېل نفس ډېر مجاهده او دومره ریاضت یې وکړ چې وبه ویې ویل له کاره ونه لوېږي نو د نفس د پیاوړتیا له پاره به یې څه وغوښتل او دوه بیتونه به یې اوریدل البته د حال هره سم بیت ... خو چې به په وجد راغلل او له ځا نه به یې خبره شول او د مستۍ په حال کې به یې ځان نشوا داره کولی او په نڅا به راتلل" (سماع در سلسله هو ، محمد جهان بګلو "تحدد" ، ایران ، ۱۳۵۱ ش.) د مولانا جلال الدین بلخي تصوفي رقص لا تر اوسه هم پیروان لري او په ترکیه کې د کال په ټاکلي وخت کې د مولانا د علامه مند الوله خوا تر سره کېږي ، په چشتیه طریقه کې د سماع او موسیقي ستره برخه ده، چې تفصیل یې د تصوف په باب په لیکلو آثارو کې شته .

لاسوند شوي وای ، په دې برخه کې دده یکې یوازې غزل متعصبینو د بې ځوا دده له دیوان څخه غورځولې وه ، خوله نېکه مرغه دده د دېوان په یوه زړه نسخه کې دا غزل وموندل شو چې په دې چاپ کې هم نیول شوې او په صراحت راښیي چې رحمان بابا سماع او صوفیانه رقص کاوه دغزلې څو بیتونه دا دي :

ساقي راکړه ته وما ته جام د رقص
زه ارزو په زړه لرم مدام د رقص
دا وې اوس به د خوښې ساعت په تاشي
مغني راکړه ته وما پیغام د رقص
سرتې پاس ترنه فلک څرګنده بې
چې به چاوښي ارشاد اعلام د رقص
لیاقت یې هر وګړی څخه نشته
په لا یقو باندې وي انعام د رقص
خو یې سا په وجود شته عبدالرحمانه
حقیقت به هو مرې نه کا تام د رقص

د رحمان بابا د موسیقي او خصوصاً د رباب د زده کړې په باب تردې ځوا هم خبرې شوې ، میجر راورټي او عبدالمجید افغاني دواړه مني چې موسیقي د رحمان بابا په ژوند ژور اغېز درلود ، رحمان حساس او ژوندی زړه درلود او چې د رباب تار به وکړنګېدو او دغه نه به خوږه نغمه راولېږېده نو د رحمان رګ رګ به وړېږېده د بابا جي ګوتو به لکه دده د زړه په تار لګېده . دی به اکثر د استغراق په حالت کې و ... عجب خان والي چې د رحمان آشنا مجنون په هندوستان کې د بزرګانو د خدمت له کبله د برخې خاوند شو او چې څه وخت وطن ته رخصتېده نو د خیل پیر شاه شرف قلندر

نه يې د رحمان د پاره هم څه تحفه وغوښته . شاه شرف قلندر په رباب کې د رحمان برخه مقرره کړه او راوایې ستولو . ولې شرط دې کې دا و چې مجنون به تر مخې رباب نه ګوتې نه وروړي ترڅو چې تې رحمان نه وي لیدلی او رحمان ته دې هغه ګوته وهي کوم چې د شاه شرف له لوري په مقررشوې وه نو مجنون به مړ شي او رحمان به تروندي شي هم د غه وشوه . مجنون چې هغه ګوته ووهله نو دی خو په ځای پرېوت مړ شو او رحمان د رې ورځې بېهوښه وُ او چې په خود شو نو حال یې بدل وُ ...[54]

هماراز ښاغلی جعفر اخکزی هم په دې برخه کې کاږي :

" وایي چې په رحمان به کله د آمد دوره راغله نو هغوی به خپل رباب په غېږ کې ورته کښېښووی او په تارو نې ګوتې پورې کړې ، د تار وخه به یو پر سوزه سا ز پیدا شو او بیا به یې په خپله خپل اشعار ویل شروع کړه ، پر سوزه آواز او دلکش ساز به په یوه آن کې د عقیدتمند واجتماع جوړه کړه ... "[55] څرنګه چې د دې خبرو له پاره کوم سند نه وُ نو دا ترا وسه د هغو فولکلوري خبرو له دلې څخه ګڼلې کېدې چې په رحمان بابا پسې کېدلې خواوس د هم دې رقص په غزل کې یو داسې بیت موموچې د رحمان بابا د موسیقی په زده کړه دلالت کوي او ښیي چې ده موسیقی له استاد څخه زده کړې او په فني ډول یې په موسیقي کې لاس درلودلی دی ، وایي :

مسقی علم خپل استاد راته تعلیم کړ

رالمایې کړه تار مقام د رقص

اوس مو چې د رحمان بابا دا غزل ترلاسه شوې نو د ده د دې بلې غزلې څو بیتونه یې هم په ملاتړ کې وړاندې کولی شو :

---

(٥٤) دیوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سریزه ؛ دیوان عبدالرحمان د پروفیسر عبدالمجید سریزه ؛ سوانح عمری د ملا عبدالرحمان ، د عجب خان فولکلوري کیسه ، د لاهور چاپ .

(٥٥) اخکزی ، محمد جعفر : " وندر " ١٩٥٩ ع ، کوټه ، ١٥٣ مخ .

هر مطرب چې غوږ ږي تاوکا د رباب — په دا تا وکې زما زړه کاندې کباب
چې سامع یې په نغمه په ترانه شم — دیوانه شم گریوان څیرې مست خراب
هم یې تار هم یې گفتار هسې اثر کا — چې څوک یې نه طاقت لري نه تاب

ترڅې وروسته د رحمان بابا د مینې پړاوونو ته راسېږو، دی د مجازي مینې په پوړیو د حقیقي مینې د معراج لوړ ته ورختلی، ځینې کسان دا د مینه یوازې حقیقي مینه بولي او له مجازي مینې نه یې منکر دی خو دده په دېوان کې داسې بېتونه مومو چې هېڅ منکر دانشي ویلی چې ده دې مجازي مینه نه وي کړې. موږ دده له یارکونه دا راانیستلی شو چې رحمان بابا په ښکلا او ښکلو مین و، دژوند ډېره برخه یې د مینې په یادونو او د بېلتون په یادونو کې تېره کړې ده، کله هجران ځورولی، کله د وصال، کله یوه یې مخې ښکار کړی او کله بل، کله مینې کلي ورته اور کړې او کله یې په بېدیاکې یې تابه کړې دی؛ دده د ژوند داتولې پېښې دده په شعرونو کې نغښتلې شوې او تر موږ پورې راسېدلې دي د رحمان بابا د ژوند ډېره برخه په مجازي مینه کې تېره شوې او د عشق په مدرسه کې یې نې له زلفو، نې له خطه، نې له خاله بل څه نه دي لوستي. په مینه کې یې له پېغور څخه عار نه درلود:

زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره — نې پروایم دستي په څېر له اوره

دده شعرونه ښیي چې ده زیاتې مینې کړې او زیاتو ښکلو یې زړه وړی:

زه رحمان په زړه نړی کړم هغو ځوانو
چې یې ملا وي د ولېښته په دود نړۍ؛

* *

په رحمان د ښایسته و قدر ډېر دی
د طبیب له قدره چا زده نې رنځوره

دوه وليشتم

که مې پيرې کړمې پلورې چاره نشته
زه رحمان د ښايسته وخانه زاد يم
* * *
ګوښې ګوښې ښايسته مې زړه وکاږي
زه وکوم يوه ته وايم چې تا يو وړه

اويو وخت داسې هم پرې راغلی چې:

زړه که يو وي ما خو تالره درکړی
مګر نور ولره نور زړه نه پيدا کړم

رحمان بابا مينې داسې پوړه ته رسولی وُ چې دخپل [illegible] زړې له کوچني بند نه يې يستلی وُ او
ويل به يې:

زه عاشق يم سروکار مې دی له عشقه
نه خليل، نه داوُدزی يم، نه مومند

دتورو خطو مينه د رحمان بابا بله مشغولا وه:

خط دې نور حرفو نرخ دې پانې دکتاب دي
شغل دکتاب دې بل کتاب راڅخه يووړه
* * *
په رخسار چې دې دخط غبار ګرد شو
سربلنده شوه فرقه دخاکسارانو
* * *
سياهي د تورې خط دې حسې زيب کا
لکه کښلې واړه توری د قرآن
* * *
خه شو که زه يم انګشت نما په مينه ستا کې
زيات له ماند خوښ ته دقاضي هم دملايي

درویشتم

ده ته عشق دومره رښتینی وُ چې د سر قرباني یې په دې لاره کې هیڅ بللہ :

وهغو ته عاشق نه ویلی بویه،

چې یې فکر یا د سر یا د دستار وي

په هر حال د ده مینه د حسن او ښکلا مینه وه له جنسي او نفسي غرضه پاکه

وه نو ځکه یې په جرأت سره ویل :

پسران دې عار زما له عشقه نه کا

پاك عاشق، پیر او پلار دې واړه یو دي

* * *

او منزه دی عشق نفس له خاصیته

چېرته چاه د ګېډې، چېرته چاه د زنخدان

او هم دې مینې ده ته داسې استغنا او غرور ور بښلی وو چې په لوړه غاړه به یې ویل:

دلبرانو ته خاك تر تلی لا نه دې

د دې نو ر جهان په سر لکه آسمان یم

* * *

نوکري د معشوقو کوم په عشق کې

عیني نه د بهلول، نه د اورنګ خوړم

د رحمان بابا په نظر کې د مینې معراج ته رسېدل هغه مرحله ده چې :

که مین یې په خپل یار باندې رښتیا　　　　آواره کړه اول دین پسې دنیا

د جنت له حور و تبر شه که یار غواړې　　　　خدای دې نقد د چا نه کا نه دې نسیا

* * *

عاشقان د سپین رخسار د تورو زلفو

څه پروا لري د کفر د اسلام

خبره نه او بس دومره؛ خو دومره وایم چې دده د مینې هم پر او حقیقي او د خدای
مینه ده، دا پر او دده د مینې معراج دی:

رحمان حسن د یار وینم په پرده کې
نه پټیږي نور د شمعې په فانوس

* * *

دا حجاب چې نور عالم یې حجاب بولي
دا زما د یار تر میانه حجاب نه دی

* * *

که څوک وایي هغه څوک مړ دی؟ وایه دا دی
چې یې خدای په نوره مینه په چا نکه

ادبي شهرت او مقبولیت:

په وړاندې پاڼو کې مو د پټې خزانې په استناد وویل چې رحمان بابا په ۱۰۴۲ هـ. ق کال زېږېدلی خو ښاغلي اشر یې چې د کوم سند تر ښودلو پرته د زېږېدو کال ۱۰۳۸ هـ. ق. ښودلی دا نظر هم وړاندې کړی چې ده تر څورلس کلنۍ وروسته د محمد صدیق پېښوري نه ادبي زده کړه کړې او شعر یې ویلی دی. موږ د اثر خبرې مخکې هم نه وې منلې او دلته یې هم نه منو؛ خو د رحمان بابا روانې طبعې ته چې ګورو یقیناً په څورلس کلنۍ او پنځلس کلنۍ کې به یې د شعر ویل پیل کړې وي نو زموږ په حساب به د ۱۰۵۶ یا ۵۷ - ۵۸ او ان تر ۱۰۶۰ کلو پورې دده د شعر پیلولو وخت وي داوخت په هند او افغانستان کې د شاه جهان ګورګاني د واکمنۍ (۱۰۳۷-۱۰۶۷ هـ.ق) دوره ده. د رحمان بابا په دیوان کې داسې بیتونه موندل کېدای شي چې د شاه جهان

دواکمنۍ په دوره کې یې د ویلو وخت واټکلو لکه دا بیت :

د کاملې عقیدې له برکته
د دولهې په غاړه ناست شاه جهان یم

نو په دې اساس تر ۱۰۵۶ ه.ق. کال وروسته دده شاعري په اټکلي ډول او تر ۱۰۶۷ ه.ق کال وړاندې په باوري توګه پیل شوې ده او که دخان خوشالخان خټک دا بیت :

سل سرېښي دې تر دا یو غزل ځارېږه
من چې دا پښتو ده کرلاڼي خوشال وېلې (۵۶)

دده په برخه کې ویلو بیا نو دا هم ویلې شو چې درحمان بابا شاعري تر ۱۱۰۰ ه.ق کال وړاندې چې دخوشال بابا د مړینې کال دی دومره شهرت موندلی و چې خوشال خان غوندې قادرالکلام او لې جوړې شاعر یې هم دې ته اړ کړی و چې دده دشعر داغېز کمولو له پاره په تعلی لاس پورې کړي او خپل شعر تر ده ښه وبولي .

دخوشال خان خټک خوښ ترلې زوی اشرف خان هجري چې په ۱۱۰۶ ه.ق کال یې له دنیا نه سترګې پټې کړې دخپل وخت دشاعرانو په ډله کې رحمان بابا ته په دې مقام قایل دی :

خوږ ژبان په ژبانې شکرې نو لی هغه واف چې مستقر یې پښتون دی (۵۷)
درحمان په ویل ځای دلقب نشته چې یې ما شعر منظور کړ معتبر دی (۵۸)

---

(۵۶) کلیات خوشال خان خټک ، ۴۶۸ مخ .
(۵۷) واف بلبل .
(۵۸) رحمان بابا ، کامل مومند ، ۳۴ مخ (دا شعر د هجري له یوې داسې قلمي نسخې نه راخیستې چې دچاپي نسخې په اصل کې نه دی)

د رحمان بابا په شعر د اقضاوت د داسې شاعر له خوا شوی چې د خپل شعر په باب داسې نظر لري:

چې لې سحر بولي خوک شعر زما دی | نور د وار و شعر شعر سحر دا دی
کړ باور دې په دا نه شي یا خو گوره | زما هر غزل شاهد په دا دعوا دی (۵۹)

پښتانه محققین د رحمان بابا په شعر د هجري د دې قضاوت کولو وخت تر ۱۰۹۲ ه.ق. کال وړاندې بولي ځکه چې تر دې کال وروسته هجري په هندوستان کې د کورگانیانو له خوا په بېلو - بېلو زندانو کې اچول شوی و. نو ځکه د ده دا قضاوت باید داسې وخت کړی وي چې د رحمان بابا د اشعارو زیاتې لمونې ورته رسېدلې وي (۶۰).

له دې خبرو نه څرگندېږي چې د رحمان بابا شعر تر ۱۱۰۰ ه.ق. کال وړاندې ښه شهرت موندلی او په ادبي حلقو کې پېژندل شوی او منل شوی و.

همدارنگه تر ۱۱۱۹ ه.ق کال وړاندې د ده اشعار د دیوان په بڼه په ټولو پښتنو کې خواره شوي او د پښتنو خوا گوټ ته رسېدلي وو او ده د خپل دې ادبي او روحاني شهرت په بدل کې له پښتنو نه د "بابا" اعزازي لقب ترلاسه کړی و. ځکه چې په یو نیټې کال میرویس نیکه په کندهار کې د خپل ملي غورځنگ د پیل لپاره د ده په دیوان فال اچوی او له ده نه په دې الفاظو مشوره غواړي:

' راسی چې عبدالرحمان بابا قدس سره هم ولو پښتنو، چې د ده دیوان لې خلاص کا هسې شعر ونه وو... (۶۱)'

عبدالقادر خان خټک (۱۰۶۳ - ۱۱۲۵ ه.ق.) چې د ده همځولی دی هم ده یا دونه کوي:

---

(۵۹) دیوان هجري، مرتب همیش خلیل، ۱۹۵۸ ع.، ۵۰۱ مخ.
(۶۰) رحمان بابا، کامل مومند، تر ۴۳۳ وروسته.
(۶۱) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۶ مخ.

زه ختک دیاں په غم تازه - تازه شم
غوریه خیل رحمان که شو ځنې ستړی (٦٢)

درحمان بابا په ژوند دده ادبي شهرت دخوریدلو په باب دده په خپل دیوان کې هم ځای په ځای ځینې بیتونه شته چې ځینې یې سره له دې چې دشاعرانه غرور او تعلي زېږنده دي خو بیا هم دده ادبي شهرت دخوریدلو نمایندګي کوي :

ستا دحسن دتعریف له برکته
درحمن دشعر کوکې په عالم دي

* * *

چا پیژندلم زه چې عاشق نه وم په جهان کې
اوس مې ستا له رویه نوم رسوا په درست جهان دی

* * *

خوشالا او دولتا مې غلامان دي
زه رحمان په پښتو ژبه عالمګیر یم

رحمان بابا دومره ادبي شهرت موندلی و چې دیوه ځانګړي ادبي سبک تینګه یې کېښوده او دده په ادبي مکتب کې دپښتو ډېرخوږ ژبي شاعران وروزل شول او همدا سبب و چې راوروسته شاعرانو په یوه خوله دده ستاینه وکړه او یوه یو هم ټبري تعصب له کبله دده په شعري مقام سترګې پټې کړې .

دده په مړینه دده شاګرد یونس خیبري چې په ۱۱۰۰ هـ.ق. کال زېږېدلی یوه له سوزه ډکه مرثیه وویله او دده ادبي مقام یې پکې وستایه :

چې بېل له اشنا لیده سره هجران شه ځکه داغ مې په خاطر باندې ارمان شه

(٦٢) دیوان عبدالقادرخان ختک، مرتبه همیش خلیل، ۱۹۷۲ع، ۲۱۶ مخ.

انجمن دښو یاران نو بهار دی — جدائي ورباندې پېر وکه خزان شه
چې په قدر کې د روڼه د دریاب وو — اوس صدف د معو در وګورستان شه
چې په شرق د آشنائي لکه لمر وخوت — په مغرب د جدائي کې نهان شه
دا چې باد د جدائي په جهان ګرځي — له هیبته مې صورت بید لرزان شه
د سکوت قلف به یې خرنګ لیرې کړي — چې په مرګ یې درون بند کلید زبان شه
له رحمانه فیض یاب عبدالرحمان شه — چې له دې سرایه په نوي سرای مهمان شه
مرګ سخي د ښو خبرو هسې شوم کا — چې یې یو کلام زړه نه کړي پرې ګران شه
چې په ملک یې نام د نېکو شه مړه نه دی — څه شو دا که په حساب د مردګان شه
په پښتو شعر یې هسې نامه یووړه — چې خبر یې په اشعار ایران توران شه

پر لذت شعر به څوک کاندې "یونسه"!
چې په مرګ څنې خاموش عبدالرحمان شه"(٦٣)

مصري خان ګګیانی د رحمان بابا د عصر یو بل شاعر دی چې د ده د خوا نه شعر ستاینه داسې کوي:

شعر د فارسي ویم شېرین لکه شکره
شعر د پښتو کړ تر فارسه حمید رحمان لذیذ(٦٤)

معزالله مومند هم چې د رحمان بابا د پېرۍ شاعر دی د رحمان بابا د ادبي قدرت او قوت ستاینه په دې تکو کې کوي:

د ټماي پښتو ګوله شاعرانو
معزالله عبدالرحمن دی منتخب

---

(٦٣) د یونس خېبري دیوان، د جمهوري ارګ د کتابتون نسخه، د دې غزلې نقل ښاغلي خېبر ندوي عبدالله خدمتګار راسیالي چې په دې وسیله مننه ترې کوم.
(٦٤) د مصري خان ګګیاني دیوان، د پېښور پښتو اکېډمۍ، ١٢ مخ

* * *

که د شعر کرامت د چا نه غواړې

معز الله د رحمان شعر کرامت دی (۶۵)

کاظم خان شیدا چې د رحمان بابا تر مړینې وروسته زیږېدلی او د پښتو د ښو خوږ ژبي شاعر دی د رحمان بابا د غزلو پیروي کوي :

د رحمان په دا مصرع د شیدا زړه دی

"ته پری یې، که آهو یې، که جادو کمړې" (۶۶)

او هم په خپل یوه بل بیت کې دی او حمید بابا د دوو موممندو په نامه د سنو ازلې حکیمانو په توګه پېژني :

په دې وخت کې که شیدا د واړه مهمندو ځې

ثناخوان به وو هر دم ستا د و یلو (۶۷)

عجیب چې د رحمان بابا دادني مکتب شاګرد دی ځای په ځای د رحمان بابا د شعرونو په اقتفا او پیروي شعر ونه وایي او دده په باب عقیده لري :

د شعراو سرحلقه عبدالرحمان دی

زه عجیب دده د شعر دامنګیر یم

چې یې شعر لامثل دی باندې سنایي

که رحمان وایي په شعر عالمګیر یم (۶۸)

د پښتو خوږ ژبی بیدل چې د پښتو شاعرانو د یادونې په لړ کې رحمان بابا

---

(۶۵) دیوان معزالله خان مومند، دخیال بخاري ترتیب اوتدوین، ۱۹۵۸ع. پښتو اکیډمي، ۱۶، ۱۰۰ مخونه.
دیوان معزالله خان مومند، دهمیش خلیل ترتیب او تدوین، ۱۹۶۱ع. دارالتصنیف، ۲۶، ۱۳۹ مخونه
(۶۶) دیوان کاظم خان شیدا، دهمیش خلیل ترتیب او تدوین، ۱۹۶۵ع، ۱۴۲ مخ. دابیت دکابل په چاپ کې نشته.
(۶۷) د کاظم شیدا دیوان، د استاد بېنوا ترتیب او تدوین، ۱۳۳۱ ش، پښتو ټولنه، ۵۲ مخ. دیوان کاظم خان شیدا، دهمیش خلیل ترتیب، ۵۲ مخ.
(۶۸) دیوان عجیب، ۱۵۱ مخ.

ته رارسېږي نو د سلطان الشعراء لقب ورکوي او وايي:

چې مشهور لې په پښتو ژبه دېوان دی   شعراو کې هغه عبدالرحمان دی
قال وحال لې سره سم زيات و کم نه دي   مسلم ځکه د هر دانا نادان دی
په سلطان الشعراء دی ملقب دی   چې لې بيت مصرع په هر ځای کې برهان دی(٦٩)

عبدالعظيم رانيزی دده د پېړۍ بل شاعر دی چې ددرناوی سره داسې ورته تېيتوي:

د مهمند عبدالرحمان صاحب په مثل   هسې خوږ ژبان زما وی دريغه دريغه
زه عظيم به خاص غلام د دې مهمند وم   اوس ژوندی که په دنيا وی دريغه دريغه(٧٠)

د دې عصر په شاعرانو کې يوازينی شاعر چې له رحمان بابا سره لې د مومندو او ختکو تعصب کړی، نواز ختک دی او ښايي چې د هغې شاعرانه غرور کسات اخلي چې رحمان بابا د خان خوشالخان ختک په برخه کې کړی، نو ځکه وايي:

چې په غوږ کا خوک گوهر زما د نظم   د رحمان دېوان به و منډي په جيب
برابر مې کړه غزل دده له شعره   چې د ووزی له خاطره شک او ريب

* * *

په لحد کې به توبه کاندي له شعره
دا غزل که مې خوک ولولي رحمان ته(٧١)

د پښتو خوږ ژبی او د ځانگړی ادبي مکتب د رلودونکی شاعر پير محمد کاکړ چې په همعصرو کې ترخيل شعر لوړ نه وينې، د رحمان بابا شعر معجز گڼي او وايي:

که هر څو وايي نازک شاعران شعر   ولې دوی گڼي معجز د رحمان شعر

(٦٩) ديوان بيدل، د همېش خليل ترتيب او تدوين، ١٩٥٧ع.، ٢١٢مخ.
(٧٠) دېوان عظيم، ١٣٣٣ ق.، لاهور، ٦٣مخ.
(٧١) ورکه خزانه (لومړی ټوک)، همېش خليل، ١٩٦٠ع.، ٣، ٥ مخونه (دېوان ختک برخه).

سوزګداز د محبت يې مګر زيات و ... چې سوزان يې هسې شان کړ بيان شعر
جوړ په شعر کې رحمان غيب اللسان دی ... په دا خبر نشته هر ګز دانسان شعر
ترمصرع يې ځار شه لارې دملغلرو ... په څه تار يې آويخته کړ يکسان شعر
هيڅ تر شعره د رحمان به د بل کم نه وي يا ... و منصف ته دختک خوشال خان شعر [72]

رحمت داوی د دولسمې پېړۍ داواخر و يو بل شاعر دی چې په کشمير کې هستېده او د رحمان بابا تر شعر داسې قربانېده :

هر څوک شعر کا هم لاف د شاعرۍ کا
زه قربان تر شيرين شعر د مهمند [73]

شمس الدين کاکړ چې د پير محمد کاکړ د ادبي مکتب پيرو دی ، د خپل استاد په پيروۍ د رحمان بابا په باب وايي :

که څوک ونيسي په لاس ميزان د شعر ... په عروض کا سنجيده بيان د شعر
و به نه رسي په شعر له رحمانه ... که هر څو کړي هوس افغان د شعر
په تحقيق سره رښتيا لسان الغيب دی ... لياقت يې درلوده لسان د شعر [74]

مير زاحنان بارکزی د رحمان بابا شعر يو تر بل سره ګڼي او وايي :

بل رحمان سربندی د پښتنو دی ... په پښتو يې غزل به دی يو تر بل [75]

عبدالله پوپلزی يو بل کندهاری شاعر دی چې د رحمان بابا شعر معجزه بولي او وايي :

د رحمان له شعره بوی د معجزې ځي
مريد نه کا ندې له پيره برابر [76]

(۷۲) د پير محمد کاکړ ديوان ، د استاد بېنوا ترتيب او تدوين ، ۱۳۲۵ ، پښتو ټولنه ، ٤۲ مخ.
(۷۳) ورکه خزانه ، لومړی ټوک ، ۱۵۳ مخ .
(۷٤) د شمس الدين کاکړ ديوان ، پښتو ټولنه ، ۱۳۳۳ ش . ، ٤۱ مخ.
(۷۵) د حنان بارکزي ديوان ، پښتو ټولنه ، ۱۳۳٦ ش . ، ٦۳ مخ .
(۷٦) روهي ګلونه ، د استاد خادم ټولونه ، ۱۳۲٦ ش . پښتو ټولنه ، ۱۲۱ مخ .

عبدالغفار هوتک د کلات د سیوري شاعر چې د دیارلسمې پېړۍ په اوایلو کې یې ژوند کاوه د رحمان بابا د ادبي مکتب پیروي او ځان د ده نایب بولي:

په افغان کې شاعران تر حساب تېر دي
عبدالغفار دی د رحمان شاعر نایب(۷۷)

د روانې پېړۍ د اوایلو شاعر قاضي میر احمد شاه رضواني د رحمان بابا شعرونه له وجد او جذب څخه ډک ګڼي او وايي:

بیا به دور د شاه عالم په څېر نه کېږي ... راښکاره شو په جهان عبدالرحمان
موسیقار غوندې یې هسې نغمې وکړې ... چې یې پورې کړل لوار په کل جهان
تا به ویې چې د شیراز خواجه حافظ دی ... چې پیدا شو په اولس کې د افغان
که صوفي، که محتسب او که قاضي و ... بې له مانه ټول یې ګډ کړه په میدان(۷۸)

په دې سربېره احمدي صاحبزاده(۷۹)، قنبر علي خان اپریدی او قاسم علي خان اپریدی(۸۰) هم د رحمان بابا په پیروي شعرونه وايي او یادونه یې کوي.

د رحمان بابا شهرت او مقبولیت دومره زیات و چې په ډېر لنډ وخت کې یې شعر ټوله پښتونخوا تسخیر کړه او د "روه" لوستي، نیم لوستي او نالوستي ټولو حلقو یې ځان ته ورجلب او جذب کړې. صوفیانو یې په شعر کې د معنوي دنیا وړانګې ولیدې، سیاستمدارانو او ملي مشرانو د خپلو ملي غورځنګونو په لار وکې د ده بوی کار ترې واخیست. مستانو او مجذوبانو د رباب په تارونو کې د ده نغمې وغږولې، هر څوک یې په ژبه پوه او د هر چا د زړه تېپولو ته ملهم شو، څوک چې لوستي وو

(۷۷) د عبدالغفار هوتک قلمي دیوان.
(۷۸) روهي ګلونه، ۱۲۳ مخ.
(۷۹) تېرهېر شاعران، عبدالحلیم اثر، ۱۹۶۳ع. پښتو اکېډمي، ۱۴۲ مخ.
(۸۰) وګورئ د قنبر علي خان دیوان، د پېښور چاپ او د نې نومه مؤلف "رحمان بابا".

دده شعرونه یې په خپله ولوستل ، د نیمه لوستو له پاره یې د لوستو شوق او ذوق ور و پاښه او ډېر داسې کسان پیدا شول چې یوازې د رحمان بابا د شعر د لوستو مینې د تورو او بورو زده کړې ته اړ کړل . چا چې په خپله نه شوی لوستی هغوی هغه کسان لوستلو ته مجبور کړل چې لوستای یې شول ، او دوی ته یې واورول ؛ مطلب نر او ښځو ټولو ته دده شعرونه ورورسېدل او هرچا د خپل زړه هیلې او مرادونه پکې ولټول او پکې وموندل .

دده په ژوند دده دیوان په ټوله پښتونخوا کې خور شو او ډېر ژر د رحمان بابا د لوی ادبي مکتب په ورځ د پښتونخوا ډېر شاعران ورننوتل او له دې منبع څخه یې د شعر سوز او الهام واخیست .

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبی د رحمان بابا د ادبي سبک ښېګړې او ځانګړنې داسې شمېري :

۱ - په دې سبک کې شاعر د روح الهام مني ، د مادې سره یې ډېر سروکار نه دی ، له هغې دنیا څخه خبرې کوي چې له دې خاکي دنیا څخه پرته بله دنیا ده او د معنوي فیوضاتو منبع هم د غه ځای دی .

۲ - په دې سبک کې شاعر له مادي کثافاتو څخه لیرې کېږي او هلته ځي چې صلح کل دی او د دې خاورینې نړۍ غوغا او شورماشور پکې نشته ، شاعران یې د دنیا پر بد و تنقید کوي او ځان یې له ګکړو او کړکیچنو څخه پاکوي .

۳ - په ادا او د احساساتو په تصویر او نورو ښېګړو کې دا سبک خورا سپېڅلی او سلیس دی ، ابهام سره نه ګډېږي ، د شعر الفاظ او عبارات ساده او سپېڅلي غوره کوي .

۴ - غزلیات ، قصاید ، رباعیات ، تخمیس او د شعر نور ټول اقسام په سپېڅلې روح والي او ډېر له مینې او اخلاقو څخه رغېږي .

۵ - د عشق او مينې په دنيا کې هم د واقعيت خواته ځې او د خيال لن تابع کېږي.

۶ - د دې سبک شاعر عشق او الهام ته ونډه ورکوي، يقين او ايمان پر عقليت باندې خوښوي. (۸۱)

هو! په دې لاره د ډېر شاعران روان شول او په سوونو وينا والو له رحماني غزن ځخه الهام واخيست.

د رحمان بابا ادبي لارې مشهور لاروي دادي:

عبدالرحيم هوتک، احمد شاه بابا، اخوند ګدا، عبدالعظيم سواتی، ميانعيم متي زی، ملاجمعه بارکزی، عبدالنبي ببړنی، شېر محمد هوتک، مطيع الله پير خېل، قاسم علي اپريدی، يونس، غفور، صديق، شمونز، دالپوری حافظ (۸۲) نياز محمد، عبيد، نصرت (۸۳)، ابن يامين، باز محمد بنګښ، عبدالرسول ماشوری عبدالغفار هوتک، عجب، فضل شاه، ګل محمد کاکړ، شيخ نامدار، معزالله خان مومند، (۸۴) عبدالوهاب اڅکزی (۸۵) او نور...

په پښتونخوا کې د رحمان بابا شهرت او محبوبيت دومره زيات شو چې د ده شعرونو د خلکو په ورځنيو خبرو کې د متلونو بڼه ومونده او د پاخه سند په توګه استناد ورېې وشو.

د پښتنو ديوه لوی روحاني شخصيت سوات صاحب ځخه روايت کېږي چې ده به ويل: "چې که څېړي د کلام پاک نه علاوه بل کلام کې موږ کول روا وي نو ما به يقيناً د رحمان صاحب کلام غوره کړی و." (۸۶)

---

(۸۱) پښتانه شعراء، ۱ / ۳۱

(۸۲) د دې کسانو سوانح په لومړي او دوهم ټوک پښتانه شعراء کې ولولئ!

(۸۳) د دې شاعرانو سوانح په لومړي ټوک ادبي ستوري کې ولولئ!

(۸۴) د لنډې پېژندګلوۍ له پاره يې وګورئ: هيوادمل، زلمی: فرهنګ زبان وادبيات پښتو.

(۸۵) وګورئ: زېری، د ليکوالو مقالي، د ۱۳۵٦ کال، ۱۳ ګڼه.

(۸٦) تاريخ رياست سوات، محمد آصف خان، ۱۹۵۸ع، ۱۱۱ مخ.

هغه مشاعرې چې لا تراوسه یې هم دلرې او برې پښتونخوا شاعران د بابا په مزار کوي د ده د محبوبیت او مقبولیت سنه ښکارندوې کولای شي او څو چې پښتو او پښتون وي "رحمان" به "بابا" او وینا به یې دنړونو د وي.

مړینه او مزار :

پټه خزانه کاږي چې رحمان بابا "په سنه ۱۱۱۸ هجري وفات سو خلق یې تراوسه د پېښور په هدیره کې زیارتونه کا." (۸۷) نو چا د ده د مړینې نېټه نده ضبط کړې خصوصاً د رحمان بابا شاگرد یونس خیبري د ده له سوزه ډکه مرثیه وایي خوله بده مرغه د مړینې تاریخ یې نه ښیي.

د رحمان بابا په دیوان کې داسې داخلي شهادتونه شته چې د ده ژوندتر دې کال را وروسته هم ثابتوي، په دې شهادتونو کې یو هغه او نظم دی چې د اورنگزېب مړینه پکې یاده شوې، اورنگزېب د ۱۱۱۸ کال د میاشې په ۲۸ نېټه مړ شوی دی خو په دې نظم کې یو بیت دی:

اوس نوبت د شاه عالم دی
دور او طور یې شو دگر

او څرنگه چې شاه عالم د ۱۱۱۹ هـ.ق په عاشوریا خیره کې خپله پاچایي اعلان کړې نو ځکه سنا علي کامل دا پایکی د ۱۱۱۹ هـ.ق. کال بولي (۸۸) او په دې وسیله د ده ژوند تر ۱۱۱۹ هـ.ق کال پورې ثابتېږي. همدارنګه د بابا په دیوان کې د گل خان او جمال خان د مړینې په پېښه هم یو نظم شته چې د ا

---

(۸۷) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۵ مخ.
(۸۸) رحمان بابا، ۲۲ مخ.

پلپسته د رحمان بابا ژوند څېړونکو د راورتي دوینا له مخې له ۱۱۲۳ هـ.ق. کال سره مربوطه ګڼله او د راورتي دوینا په استثنا دلې دده ژوند تر دې کال پورې هم اټکلاوه[٨٩]؛ خوځنګه چې راورتي خپل سند نه و ښودلی داسنه اټکلي بلل کېده، اوس چې د تاریخ مرصع متن د کامل مومند په همت خپور شو هلته په صراحت سره د دې پېښې په باب لیکل شوي :

" پس له فوته داورنګ زیب بادشاه جمال مهمند او بعضی ظاهر بین کوته اندیش ورسره سر په شورش پورته کړی و. په مهمند کې موسرېزي وه او موسرېزي په مهمندو کې کمزوري تېر ده. غرض یې داوه چې په دا شورش کې به د ماناماموس وشي. ارباني به بیاموم. په دامیان کې د پر افراط تفریط وکړ شه. هرګاه چې په سن زرسل دوه ولېشت صوبه دارې د دارالملک کابل په نامه د ناصرخان شوه. پېښاور ته راغی، اربانې یې ورکړه. امادده ناکړدې چې څوا د ناصرخان تر سرداری یا به صوبداری کې یې د ناصرخان کړې وې د ناصرخان په خاطر و بې په خپلې اربانۍ کې یې کلي د عیسی مهمند هم وواهه. په تل یې ختنه وکړه. عیسی مهمند په خپل خېل کې زور وري. جوړه یې د ناصرخان سره وکړه. د مغل په ویرانۍ کې پښتانه خپله مدعاده.

مصرع : بهر طرف که شود کشته سود اسلام است

په دامیان کې د جمال د زوی د واده کار پېښ شه. ناصرخان دوه زره روپۍ هم په طریق د انعام ورکړې. لوز عیسی په قوم د مغل جر یې ورلېږي کړه. هغه شپه چې یې د زوی واده و د لښکر سره وروان شه.

(٨٩) رحمان بابا، د دوست محمد کامل، ٢٧ مخ. رحمان بابا، د مجهول مؤلف، ١٢ مخ.

په کوړیې ورغې ـ جمال له دې هسې آفته غافل وُ مخې ته ورووت ـ تاب یې د جنګ رانه ووړ ـ زخمي کوړ ته ننووت ـ عیسی یې په کوړ اور پورې کړ بلې وسه ـ انتیا کسه زنځې وو ړکې هلکان د واده هم په هغه کوړکې ور سره وسول دا واقعه په سن زرسل دروېشت وه ـ خدای دې له دې هسې آفته امان وکا.»(۹۰)

موږ وینو چې د دې پېښې په باب تاریخ مرصع یو باوري او د هغه وخت سند دی چې راوړل شوي هم یې له دې چې خپل اخځ وښيي له همدې تاریخ نه د دې پېښې کال سنو دلی دی. له بله پلوه رحمان بابا د اتراث یدی په خپل یوه نظم کې په ډېر سوز او درد انځور وي :

د ېر یاران وو د ګل خان او جمال خان — په کار نه شو یو په وخت د زړه راستان
د همه وار و یار الوغ دې تور شي — که به څوک وبله یاري کا په داستان
چې یو یار په سوري پروت وي بل به اوړي — وهغو ته به څوک څه وایي یاران
هیڅ تعریف یې په دا ش به وایه نه شي — صد رحمت شه په یاري هم د ګل خان
په دا پوره ته د یارۍ شرط و نه شو — چې په اور کې دواړه وسوځي یکسان
چې له آل له اولاده سره وسول — خدای دې نه کا څوک د هسې مظلومان
تر پایه...

څرنګه چې دا د هماغه پېښې انځور دی او د پېښې کال هم ۱۱۲۳ هـ.ق کال دی نو د دې باوري سند له مخې تر ۱۱۲۳ هـ.ق کال پورې د رحمان بابا ژوندیقیني کېږي خو تر دې وروسته څرګنده نه ده چې تر کوم کال پورې ژوندی ؤ. اوس په دې برخه کې یو بل ٤... هم را منځ ته کېږي او هغه دا چې تاریخ مرصع

(۹۰) تاریخ مرصع، افضل خان ختک، ۱۹۷٤ ع.، ٤٠٢ مخ.

او پټه خزانه دواړه د پښتنو باوري سند ونه دي او په تاريخ مرصع کې د پېښې کال په توره : "سن زر سل درويشت" کښل شوی او هم د تاريخ مرصع ټولې نسخې په دې برخې کې يوه خوله دي ، ځکه د دې کال د باوريتوب په باب د شک ځای نه پاتې کېږي ؛ خو په پټه خزانه کې د رحمان بابا د مړينې د کال (۱۱۱۸ هـ.ق.) په باب د اټکل ځای شته ځکه چې هلته دا کال په شمېر (۱۱۱۸) کښل شوی او له بلې خوا د پټې خزانې د تر لاسه شوې نسخې په پای کې کاتب کښلي : "باستعجال تمام قلمی شد" نو د دې اټکل ځای پيدا کېږي چې سنايي د پټې خزانې په بله نسخه کې به داسنه "۱۱۱۸" نه بلکه بل څه او هم احياناً "۱۱۲۸" وي چې د دې "استعجال" په سبب به "۲۸"، "۱۸" کښل شوي وي. او که دا اټکل ومنو نو بيا به د رحمان بابا ژوند تر ۱۱۲۸ هـ.ق. کال پورې راوغځېږي.

په هر حال، که رحمان بابا د ۱۱۲۴ هـ.ق. کال په شا او خوا کې مړ شوی وي نو ويلای شو چې ده "۸۲" کاله عمر کړی او که تر ۱۱۲۸ کال پورې يې ژوند اټکل کړو نو بيا يې ژوند "۸۶" کلو ته اوږدېږي او دا کوم غير عادي او ناشونی ژوند نه دی.

د رحمان بابا مزار د پېښور ښار تر د برلنډ په هزارخانې کې دی او د اخون درويزه په هديره کې ښخ دی چې خلک يې زيارت ته ورځي او کال په کال يې د پښتونستان شاعران په مزار غونډه کوي. د ده قبر پخوا له پخو خښتو روغ ؤ خو په ۱۹۵۸ ع. کال پښتو ټولنې د کابل د حجارۍ او نجارۍ په فابريکه کې د مرمر وله د برې تخته جوړه شوې ښکلې او نفيس تعويذ ورواستاوه او د ده په قبر کېښودل شو.

رښتيا هم چې : که نظر که څوک په کار د درويشانو خو د به وويني وقار د درويشانو
هومره خلق يې زيارت کا پس له مرګه چې بازار وي په مزار د درويشانو

زه د رحمان په خپل شعار شکرګوزار یم
چې د راهسې زنګ دیوان مې د موندلی

[II]

د رحمان بابا دیوان

درحمان بابا د دیوان د را تولیدلو په باب هم لکه د ده د ژوند پېښو غوندې هر څه بېلې بېلې خبرې کړې او بېل - بېل نظرونه پرې وړاندې شوي دي چې موږ یې دلته بېل - بېل څېړو :

فولکلوري روایت :

زه د ېر کوچنی وم ، د رحمان بابا شعرونه مې له خپلې خور څخه (چې په خوند - به یې لوستل) اورېدلي وو خو په خپله یې لا د لوستلو نه وم ، په همدې وخت کې مې له دې نه دا فولکلوري روایت هم اورېدلی و : " رحمان بابا یو ملنګ شاعر و ، له خلکو نه به ګوښه د سیند په غاړه ناست و ، شعرونه به یې ویل

او په هغو کوډو رو به يې ليکل چې خپل ځنګ ته يې راټول کړي وو ، يو وخت څوک ورغی او ويې ويل چې د شعر په ليکلو بوخت ولېد ، رحمان بابا د بېړ ژر ليکل شوې کوډو دوړې سپند ته واچول ، هغه کوډو وړې چې ترې پاتې وې هغه سره سره راټول کړل او د رحمان بابا د موجوده ديوان يې ترې جوړ کړ."

دا يو منلې روايت دی چې د رحمان بابا دوينا د عامو علاقمندانو قناعت يې حاصل او اوس يې هم مني .

له فولکلوري نه متأثر روايت : د رحمان بابا د ديوان لومړنی سريزه ليکونکی پروفيسر عبدالمجيد

افغاني د رحمان بابا د ديوان د راټولېدو په باب ليکي :

"... څه وخت چې مجنون (91) ده ته هغه رباب د طريقه چشتيه وغږاوه نو مجنون مرشد او عبدالرحمان د ده ورځې سهوسبه پروت وي چې څه وخت په هوښ راغی نو حالت د ده تبديل وخوړ اوله نيکانو شمار رشد او ددې ورځې نه به ده سرود اوريدلو او آخر پرې د ومره استغراق غالب شو چې لمونځ ترې نه هم پاتې شه او دپښتنو په اصطلاح د ملا عبدالرحمان نه يو ملنګ جوړ شه ، والي چې شپه او ورځ دی وژړاوه تر هسې چې پورې چې او سکولي په مخ باندې لارې جوړې کړې ، خدای ورله يو څو دوستان هم ورکړي وه چې ده به څه ويل هغوی به جمع کول او دا د هغې يارانو برکت دی چې د عبدالرحمان د زړه قطرې په هره حجره کې په وينو سرې پرتې دي..."

(91) مجنون په رحمان بابا پورې د تړل شوي فرضي معشوق نوم دی چې عجب خان يې په آب وتاب بيا نوی او يو او ده کيسه ورته تړلې (وګورئ : سوانح عمري ملا عبدالرحمان ، د لاهور چاپ.)

... بیا هم ددې قابل نه وُ چې خپل اشعار یې جمع کړي وي دوستانو به جمع کول او دهغه د مرګ نه وروسته یې دا دیوان جوړ کړ مګر بیا هم د عبدالرحمان ډېر اشعار ضایع شوي او اوس هم دهغه په دیوان کې ډېر اختلاف دی، ډېرې غزلې دي چې په موجوده دیوان کې نشته مګر د پښتنو په مجلسونو کې ویلې کېږي ...»(۹۲)

تر ده وړاندې مېجر راورټي هم نظر ورکړی وُ چې رحمان بابا به چې شعر ونه ویل نو دهغو نقل به یې خپلو خاصو دوستانو ته واستاوه، دده دوستانو به دغه د ځان سره ټولول او ساتل خو دیوبل نه خبر نه وو هر اشنا به یې دا خیال کړو چې دده د مرګ نه پس به دغه یو ځای کړمي، دده دوستانو هم دغسې وکړه، دده ځینې نیمګړو دوستانو په دې غرض د رحمان په کلام کې خپل کلام ګډ کړو چې دا معلومه شي چې له دوی ځنه د رحمان د کلام ذخیره ترنورو زیاته ده، کلام به ددوی وُ او کسر به یې پرې د رحمان وویلو ددې نتیجه دا شوه چې دده د دیوان دوه دفترې یا حصې جوړې شوې، دا تنګی برګی په وخت معلومه شوه ځکه چې د رحمان ځینې دوستان لا ژوندي وو او دهغه ویلې اشعار یې پېژندل هم، دوی بېرته چاڼ کړه او سوچه کلام یې پاتې شو خو بیا هم په ډېرو نسخو کې اختلاف موجود دی ...(۹۳)

د راورټي دا نظر هم تر ډېره حده په فولکلوري روایاتو ولاړ ښکاري او د کوم باوري سند له مخې نه غږېږي.

یوه بله رایه :

د رحمان بابا د دیوان غونډولو په باب یوه بله رایه د ارواښاد مولانا عبدالقادر ده:

---

(۹۲) دیوان عبدالرحمان، د پروفیسر عبدالمجید په سریزه، د لاهور چاپ.
(۹۳) دیوان عبدالرحمان، د مولانا عبدالقادر سریزه، "خ" او "د" مخ.

چې دنورو رایو په نتیجه کې یې ورکړې ده ، دی وایي چې : "داستغراق په دوره کې درحمان کلام دده دوستانو جمع کړی دی او چې کوم وخت بیا رحمان د دنیا ته ژوند ته په راګرځېد و مجبور شو او دده کلام کې داولس او قوم په خلاقو درای زړه کیفیت پیدا شوی دی ـ نو شاید ده ته دا خیال پیدا شوی وي چې راشه دا دیوان را غونډ کړه دا بعید از قیاس نه ده ، دا هم ضروري نه ده چې شاعر چې څه وواېي نو ګهی تل دې هغه دده دحافظې په کتاب کې موجود وي، دېر ځله شاعر ته خپل کلام نه وي یاد ولې دوستانو شاګردانو یې یا دلرلی وي، کېدی شي چې د ترتیب په وخت هغه ټول خلک دده شا او خوا موجود نه وو او ځکه دده دېرې غزلې په ملکو کې خورې وي ، ولې دیوان کې شاملې نه کړې شوې ... "(۹٤)

مستند نظر : لوی استاد پوهاند عبدالحي حبیبي (۳٦) کاله پخوا په پښتانه شعراء کې وکښل :

" محققین مورخین دې خبر و ته اهمیت نه ورکوي (دده د دیوان وروستنه تولول شیې) او وایي چې رحمان بابا خپل دیوان په خپل ژوند غونډ او مرتب کړی دی . لیکن دا موجوده دیوان درحمان ټول اشعار نه دي ځکه چې درحمان ډېر اشعار به دې دیوان کې نسته مګر د پښتنو په خولو کې جاري دي..."(۹۵)

ددې نظر په ملاتړ کې مونږ دوه ډوله ملاتړي شهادتونه لرو : یو په خپله هغه شهادتونه دي چې ځای په ځای دده په خپل دیوان کې موندل کېږي .

---

(۹٤) دیوان عبدالرحمان ، دمولانا عبدالقادر سریزه ، "د" او "ذ" مخونه.
(۹۵) پښتانه شعراء ، ۱۹٤/۱

او بل هم د هغه وخت د معاصرو متنونو شمېر د تونه دی.

مونږ د رحمان بابا په دېوان کې داسې بيتونه مومو چې نه يوازې دا ښيي چې ده خپل دېوان په خپله ټول کړی بلکه دا هم څرګندوي چې ده له خپلو شعرونو سره ډېره مينه درلوده او په زيا ته علاقه يې په غونډولو بوخت و او د دېوان ترجوړېدلو مخکې د هغه بياض په نه هم راکوي چې ده به خپل شعرونه له ويلو سره سم پکې ثبتول:

هسې زيب کا په بياض د رحمان شعر
لکه زلفې د خوبانو په رخسار

ده له خوا د خپلو شعرونو د ليکلو په برخه کې دا بيت مخې ته راځي:

د رحمان تر قلم مښک او عنبر اوري
چې آغاز يې کړه اشعار د تورو زلفو

له خپلو شعرونو سره د ده مينه له دې بيتونو څخه ښکاري:

د ر ګوهر په تله نه دي چا تللي
د رحمان شعر ګوهر دی څه يې تولې

* * *

په غزل کې خو دوه بيته انتخاب وي
د رحمان تمام غزل دی انتخاب

* * *

لکه زه چې سخندان او هنرمند يم
بل به نه وي سخندان او هنرمند

* * *

هم نغمې کاندي هم رقص کا، هم خاندي
د رحمان په شعر ترکې د باګرام

(C) Ketaabton.com: The Digital Library

او دا بیتونه خو یې د هغه وخت دي چې دی د بشپړ دېوان خاوند وُ :

یو کتاب په سر بن کې چا ونه کړ
لې رحمانه چې یې جوړ کړو دا کتاب

* * *

د رحمان وسوزان شعر ته حیران یم
چې یې اور بل شوی نه دی په دېوان

* * *

د رست دېوان د رحمان زار تر دا غزل شه
چې بیان یې کړ و کردار د زړه روښانو

* * *

زه رحمان په خپل اشعار شکر گوزار یم
چې دا هسې رنگ دېوان مې دی موندلی

د "کتاب جوړول" ، "د رست دېوان" او "دېوان موندل" په خپله د دې معنی لري چې ده خپل دېوان په خپل ژوند ترتیب کړی او جوړ کړی دی.

د رحمان بابا په ژوند دده د دېوان د ترتیبېدلو په باب یو بل دلیل دا هم دی چې دی لا ژوندی وُ چې دېوان یې په ټولو پښتنو کې خور شوی وُ او پښتنو دده د دېلوی ادبي قدرت په صله کې د "بابا" د رونده لقب ورکړی وُ ، په ژوند کې یې دده دېوان د پېښور او د ختیځ افغانستان ټولې سیمې فتحه کړې وې او دده په ژوند دده لدلقب "بابا" سره د افغانستان لویدیځو سیمو ته ان ترکندهاره پورې رسېدلی ، خور شوی او منل شوی وُ او ورسره ورسره یې رحمان بابا د یوه لوی روحاني شخصیت په توگه خلکو ته ور پېژندلی وُ ، هم دا سبب وُ چې د رحمان بابا تر مړینې خوشال وراندې ملي مشر میرویس نیکه ده ته د ډېر عقیدت د رلود لو

له مخې دده په دیوان پال نیسي او په خپل ملي لوی اقدام کې دده روحاني ملاتړ تر لاسه کوي او دی لومړی حل وړته وایي :

زه مکتوب غوندې په پښه خوله گویا یم ... خاموشي زما تېرې کا ترغوغا زما
کښنت دعشق په توده زمکه امان چېرې ... سمندر بویه چې زیست کا په صحرا زما

خو بیا بل حل داسې مشوره ورکوي :

چې آسمان یې مخ پټ کړي په سحاب ... خدای و ماوته ښکاره کړم هغه لمر بیا
چې رقیب راته ترلي په زنځیر ... خپل حبیب رابادي پرانست هغه ور بیا

په وصال یې منت بار او سه رحمانه
په صدف کې دخل نشته دگوهر بیا (۹۶)

او میرویس نیکه هم د رحمان بابا مشوره خلکو ته ابلاغوي او په خپل ملي غورځنګ په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې پیل کوي.

په دې سربېره دوخت دود هم داسې و چې شاعرانو به خپل دیوانونه په خپل ژوند ترتیبول، مثلاً دخوشال خان خټک هغه دیوان چې دده له مړینې نه یو کال مخکې لیکل شوی ددې خبرې سند ثبوت دی (۹۷) داچې هر شاعر به هڅه کوله چې د تولو تورویتو په خپل دیوان کې ولري په خپله ددې سند دی.

اکثرو شاعرانو چې خپل دیوانونه د "تې" تر ردیفه رسولي، بیا یې سره ټول کړي دیوان کړي یې دي او په خلکو کې خواره شوي، د دیوان له ترتیب نه وروسته یې چې کوم غزلونه ویلي هغه بیا دده یا نورو کسانو له خوا په خپل خپل ځای د دیوان په خنډ وا او یا هم د وروستیو نسخو په متن کې ورزیات شوي دي.

---

(۹۶) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۶ - ۴۷ مخونه.
(۹۷) دخوشال خان خټک د دیوان دا نسخه د پښتو ټولنې په کتابتون کې خوندي ده.

کله چې د رحمان بابا په ژوند دده د دیوان د ترتیبېدو او راغونډېدو په باب دومره کلک اسناد او دلایل لرو نو بیا په دې کې د هیڅ شک ځای نشي پاتې کېدلای چې ده دې خپل دیوان په خپله نه وي ترتیب کړی.
نو ځکه په نتیجه کې ویلای شو چې رحمان بابا خپل دیوان په خپل ژوند په خپله ترتیب کړی دی.

دا چې ځینې غزلې او بیتونه یې کم او زیات دي او یا یې د دیوان د نسخو ترمنځ زیات توپیرونه دي د دې بیل - بیل عوامل دي یو دا چې ښایي ځینې غزلونه له ده نه د تدوین په وخت کې هېر شوي وي او یا یې نقل په لاس کې نه وُ، ځینې غزلونه یې ښایي تر تدوین وروسته ویلې وي، ځینې شعرونه یې متعصبینو د دیوان له نسخو څخه غورځولي لکه د "رقص" په ردیف غزل چې په یوازېنۍ نسخه کې را پاتې دی او د نسخو ترمنځ سره توپیرونه خو د "خطاطانو او کاتبانو" خاصه لوبېنه (!) ده چې د هر چا او هر تألیف په حق کې یې لرې او یوازې د رحمان بابا د دیوان یې نمونه نه دی.
یوه بله پوښتنه لا پاتې ده او هغه دا چې د رحمان بابا دیوان ولې په عنعنوي ډول په دوو دفترونو کې را پاتې دی؟

د لنډیو اټکل دا سې هم کېدای شي چې ښایي په یوه دفتر کې د رحمان بابا د ژوند د لومړي برخې او په بل دفتر کې یې د ژوند د بلې برخې شعرونه تردیف او تدوین شوي وي نو که دا اټکل و منو هم د لومړي دفتر شعرونه د ده د ژوند د لومړۍ برخې نه دي ځکه په دې دفتر کې د رحمان بابا هغه نظمونه شته چې د ژوند له وروستۍ برخې سره یې اړه لري لکه د اورنګزیب مرثیه او د ګل خان او جمال خان کیسه؛ نو عجالتاً د خپل دې اټکل مانځه داسې وړاندې کولای شو چې ښایي رحمان بابا د خپل ژوند د لومړۍ برخې شعرونه په یوه دفتر کې سره ټول کړي

(c) kitabton.com The Digital Library

او ترديف کړي او تر هغه وروسته شعرونه يې په بل دفتر کې راغونډ کړي او تدوين کړي وي، څرنګه چې د دوهم برخې شعرونه يې په حمد، نعت او د دنيا په بېوفايۍ پيلېږي نو ځکه دوهم دفتر تر لومړي دفتر وړاندې شوی او يو د بل ځای يې نيولی دی چې دا موږ منلو نو بايد دا هم ومنو چې په خلکو کې دده په ژوند بايد دده د ديوان دوهم دفتر خور شوی وي او لومړی دفتر يې بيا وروسته خلکو ته رسېدلی او خو کله چې هغو فالونو ته راورسېږو چې مېرويس نيکه د رحمان بابا په ژوند په ۱۱۱۹ هـ . ق . کال کې دده په ديوان اچولي نو بيا زموږ دا تکل دامانۍ هم وړاندې ځکه هغه دواړې غزلې چې مېرويس نيکه فال پرې نيولی دده د ديوان په موجوده لومړي دفتر کې دي او په همدې دفتر کې د ګل خان او جمال خان ديپښې نظم هم شته چې تر دې فال نيونې پنځه کاله وروسته په ۱۱۲۳ هـ . ق . کال ويل شوی دی .

ځکه چې له دې بحث نه هم نتيجه نه تر لاسه کېږي نو دده د ديوان د دوه دفترونه جوړېدل تر اوسه کوم تاريخي اصالت او روايت تر شا نه لري .

سنا علي کامل د دوو دفترونو سره ګډوونکی استاد بېنوا بولي[۹۸]؟ خو دا کار ډېر پخوا شوی او له ما سره د رحمان بابا د ديوان يوه زړه قلمي او يوه زړه چاپي نسخه شته چې متاسفانه دواړې نيمګړې دي او د ليکلو او چاپ کال نه لري، دا دواړې د يوه دفتر په اساس دي او د دواړو دفترو شعرونه يې سره يو ځای کړي او په يو ځلي ترديف کړي دي . همدا راز د بمبئ د ۱۸۸۳ ع . کال چاپ نسخه هم په يو دفتري ډول ده[۹۹] چې سنايي زما نيمګړې چاپي نسخه همدا نسخه وي.

---

(۹۸) رحمان بابا، ۷۰ مخ.
(۹۹) د برتانوي تاپوګانو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کټلاګ، ډاکټر مېکنزي، لندن، ۸۵ مخ.

قلمي نسخې

: څرنګه چې رحمان بابا د پښتنو منلی شاعر دی نو ځکه د ده د دیوان ډېرې نسخې لیکلې شوې او خورې شوې دي. پټه خزانه کاږي: "چې ظل الله پادشاه جهان شاه حسین کاتبان واستول او له پېښوره یې د عبدالرحمان بابا علیه الرحمه د دیوان نقلونه راوړل او په قندهار کې علما او زهادو وکښل او اوس ډېر دي. فقرا او د خدای دوستان د عبدالرحمان بابا شعرونه ډېر لولي او خوښوي او عام خلق فالونه پر ګوري. حتی چې ښځمنې هم دا کتاب ډېر وایي او خدای تعالی دده په وینا کې هسې برکت اېښی دی چې ده خوږ من زړه دار و په کا او هر غریب او محتاج مستغني کا."(۱۰۰)

دا روایت ښيي چې له ډېر پخوا څخه د رحمان بابا د دیوان د تکثیر او ډېر ښت له پاره کار پیل شوی او په پښتونخوا کې یې زیاتې نسخې خورې شوې دي.

د مېجر راورټي دا خبر چې په نظر کې ولرو چې ده د رحمان بابا د وینا د انتخاب په وخت کې له شپېتو نسخو څخه استفاده کړې(۱۰۱) نو بیا د پښتو تر هر کتاب نه دده د دیوان د نسخو شمېره ډېره ده ان چې د اخون درویزه تر مخزن الاسلام نه یې هم د نسخو شمېره اوړي خو په موجوده وخت کې د رحمان بابا د دیوان د قلمي نسخو د شمېر له مخې تر مخزن الاسلام را وروسته دوهم کتاب دی(۱۰۲) او دهیواد او نړۍ په بېلو - بېلو عمومي او شخصي کتابتونو کې یې نسخې شته.

د پښتو خطي نسخو په لاره کې زمانتون روان دی خو تر اوسه نه یم بریالی شوی چې په ټوله نړۍ کې د پښتو خطي نسخو شمېره تر لاسه کړم ، په همدې توس

---

(۱۰۰) پټه خزانه (عکسي چاپ) ، ۴۵ مخ

(۱۰۱) د یوان عبدالرحمن ، د مولانا عبدالقادر سریزه ، "د" مخ . "دوران" مجله ، پېښور ۱۹۵۸ ع. (۱۳،۱۴ ګڼه - د نومورې مولانا مقاله)

(۱۰۲) رفیع ، حبیب الله ، "د پښتو قلمي نسخې" وږمه ، ۱۹ کال ، ۴ ګڼه (۱۳۵۴) ، ۸۳ مخ.

د رحمان بابا د دیوان د ټولو نسخو شمېره هم زما په لاس کې نشته ، خو تر کومه ځایه مې چې یا د د ښتو نه راغونډه کړې د رحمان بابا د دیوان دا لاندې نسخې رانه معلومې دي:

الف : د برتانوي تاپوگانو په بېلو - بېلو کتابتونو کې د رحمان بابا د دیوان ۹ پوره او نیمگړې نسخې شته په دې ډول :

۱ - بریټش موزیم : د سید غلام علي په قلم ، ۱۳٤ پاڼې ، کال نه لري .

۲ - د لینډ سیانا کتابتون : خطاط نلري ، ۱۳۳ پاڼې ، بې تاریخه .

۳ - د هند د ادارې کتابتون : خطاط میا صدر الدین ، ۱۵۳ پاڼې ، د خطاطۍ کال ۱۲۷۰ هـ.ق.

٤ - بریټش موزیم : خطاط میرزا محمد اسماعیل ، ۱۹٤ پاڼې ، د ۱۲۷۷ هـ.ق ، ۱۸۶۱ ع. کال لیک.

۵ - بریټش موزیم : خطاط غلام جیلاني پېښوري ، ۱۳۹ پاڼې ، د ۱۸۷۲ ع. کال لیک.

۶ - د هند اداره : ۱۵۷ پاڼې ، خطاط او د خطاطۍ کال نه لري .

۷ - د هند اداره : خطاط فاضل محمد د عبد الغني کاسي زوی ، ۱۱۸۷ هـ.ق ، ۹۳ پاڼې .

۸ - بریټش موزیم : خطاط سراج الدین ، ۱۱۱ پاڼې ، د ۱۲۷۱ کال لیک .

۹ - بودلیان : (د دیوان انتخاب) ، ۸۵ پاڼې ، د ۱۹۰۰ ع. کال شاوخوا لیکلی (۱۰۳)!

ب : د لېننگراد په آسیایي موزیم کې د رحمان بابا د دیوان درې نسخې خوندي دي :

۱۰ - د ۱۸۱۰ ع. کال لیک .

۱۱ - د ۱۸۳۰ ع. کال لیک .

۱۲ - د ۱۸۳۷ ع. کال لیک. (۱۰٤)

ج : د هند په کتابتونو کې سبا لي د رحمان بابا د دیوان درې نسخې وې ، خو دا درې نسخې یې فهرست شوې :

۱۳ - د رامپور رضا لایبریري : خطاط محمد شاه بلخي ، د ۱۲۱۹ کال لیک ، ٤۷۰ پاڼې مصوره نسخه (۱۰۵)

۱٤ - د بنگال د اېشیایي ټولنې کتابتون : د شاه ثناء الله په قلم .

د دې مخ د متن پاتې لیکونه په (۵۰) مخ کې وگورئ .

۱۵ ـ د ډيلي د پوهنتون کتابتون : د حافظ عبيدالله په قلم[۱۰۶].

ل : د پښتونستان په شخصي او رسمي کتابتونو کې د رحمان بابا د ديوان ډېرې نسخې شته خو مونږ سفانه د ټولو فهرست يې لاس ته نه دی راغلی، يوازې دا لاندې نسخې يې را ته معلومې دي :

۱۶ ـ د پېښور د اسلاميه کالج کتابتون[۱۰۷]

۱۷ ـ د پروفيسر ولي محمد خان سيال کاکړ کتابتون : د ملا ولي په قلم ، ۹۰ پاڼې.

۱۸ ـ د سيال کاکړ کتابتون : د ملا ولي په قلم ، ۱۷۹ پاڼې[۱۰۸]

هـ : په فرانسه کې د رحمان بابا د ديوان د دوو نسخو پته شته :

۱۹ ـ د فرانسې د ګيمي موزيم : د ۱۲۰۹ ق . کال ليک د ولي محمد په قلم .

۲۰ ـ د فرانسې د ګيمي موزيم : د ۱۷۹٤ کال ليک[۱۰۹]

و : په امريکا کې د يوې نسخې پته شته :

۲۱ ـ د پرنسټن د پوهنتون کتابتون[۱۱۰]

ز : د کابل د خطي نسخو کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان دا نسخې موجودې دي :

۲۲ ـ د ملا ولي په قلم چې ۳۲ انځور ونه هم لري ، ۱۸٤ پاڼې .

۲۳ ـ په کشمير کې د ۱۲۲۷ کال ليک ، د ملا عبيدالله په قلم ، ۱۶۰ پاڼې.

۲٤ ـ بله نسخه ۱۱۹ پاڼې لري.

د ٤۹ مخ پايليکونه :

(۱۰۳) د برتانوي تاپوګانو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کتلاګ ، د ډاکټر مکينزي ، ۱۹۶۵ ع . له ۸۵ تر ۹۳ مخ.

(۱۰٤) هيواد (ورځپاڼه) ، ۱۳٤۶ کال وږی ، د سنا غلي رښتين مقاله .

(۱۰۵) د خان غازي کابلي قلمي يادداشت ، د استاد بېنوا د کتابتون .

(۱۰۶) هيواد ، د سنا غلي رښتين مقاله .

(۱۰۷) هم دا ورځپاڼه .

(۱۰۸) سيال کاکړ ، پروفيسر ولي محمد : " پښتو نسخې " ، قلمي .

(۱۰۹) هيواد ورځپاڼه ، ياده شوې مقاله .

(۱۱۰) هم دا اخځ .

۲۵ ـ بله نسخه چې ۶۵ پاڼې لري.

۲۶ ـ بله نسخه چې ۱۷۴ پاڼې لري.

۲۷ ـ بله نسخه یې چې ۱۶۷ پاڼې لري او له څینې شعرو سره یې دریې ژباړه هم شته (۱۱۱)

ح: د جمهوري ارګ په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان دا نسخې شته:

۲۸ ـ یوه نفیسه نسخه ده چې ۱۲۰ پاڼې لري (۱۱۲)

ط: د هرات په موزیم کې:

۲۹ ـ خوشخطه نسخه ده چې ۱۸۲ پاڼې لري (۱۱۳)

ی: د کابل پوهنتون په کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان دا لاندې نسخه ساتل کیږي:

۳۰ ـ د ملا ولي د زوی ملا کمال په لیک چې ۱۴۴ پاڼې لري (۱۱۴)

ک: د پښتو ټولنې په کتابتون کې د بابا د دیوان دا لاندې نسخې شته:

۳۱ ـ د شاه زمان د سلطنت په وخت کې لیکل شوې نسخه ده چې ۲۵۱ پاڼې لري خطاط یې وجه الدین او د خطاطۍ کال یې ۱۲۳۰ هـ. ق. دی.

۳۲ ـ د سرله خوا نیمګړې نسخه ده چې ۱۴۲ پاڼې یې پاتې دي.

۳۳ ـ د سر او پای دواړو له خوا نیمګړې نسخه ده چې ۱۳۱ پاڼې یې پاتې دي.

۳۴ ـ د ملا اختر بیاض دی چې د رحمان بابا د اشعارو چاپ یکې شته (۱۱۵)

ل: د محترم استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان نسخې شته چې یوه همه نسخه یې دا ده:

۳۵ ـ د ۱۱۴۵ هـ. ق. کال لیک ده او کامګار خان ختک د نامدار خان زوی

---

(۱۱۱) "د پښتو قلمي نسخې" د لیکوالۍ اثر، خطي.

(۱۱۲) د بورکوي د خطي نسخو فهرست، ۱۹۶۴ ع. ۶۵ مخ.

(۱۱۳) هماغه اثر، ۳۲۹ مخ.

(۱۱۴) ستوده، محمد ابراهیم او عبدالرحمن: "د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه"، ۱۳۵۴، ګستنري چاپ، ۲۵ مخ.

(۱۱۵) "د پښتو قلمي نسخې".

داشرف خان لسي او دخوشال خان ختک کړي یوه مثنوي په خپل قلم پرې کښلې او مهر یې پرې لګولی دی.[۱۱۶]

م: دښاغلي عبدالقدوس نجیب په کتابتون کې یې دا نسخې شته:

۳۶ - د ۱۲۷۹ ھ.ق. کال لیک چې ۱۳۶ پاڼې یې پاتې دي او دپای پاڼې یې نشته.

۳۷ - یوه نیمګړې نسخه ده چې ۵۳ پاڼې یې پاتې دي[۱۱۷].

ن: دښاغلي محمد حلیم سلیمي په کتابتون کې هم درحمان بابا د دیوان دوې نسخې خوندي دي:

۳۸ - خطاطي یې انعام نومېږي چې په ۱۱۷۶ ھ. ق. کال یې کښلې ده، دواړه دفترونه یې ببل - ببل ګنډل شوي دي چې ټولې پاڼې یې ۱۳۴ دي.

۳۹ - د ۱۱۹۹ ھ. ق کال په شاوخوا کې کښل شوې، دپای لخوا نیمګړې ده او ۷۲ پاڼې یې پاتې دي[۱۱۸]

س: دښاغلي زلمي هیوادمل په کتابتون کې درحمان بابا د دیوان لاندینۍ نسخې خوندي دي:

۴۰ - د ۱۲۱۲ ھ. ق کال لیک چې ۸٤ پاڼې لري.

٤۱ - یوه زړه بې تاریخه نسخه چې ۲۰۰ مخه لري.

٤۲ - درحمان بابا د شعرونو یوه انتخابي مجموعه چې ۱٦ پاڼې لري[۱۱۹]

ع: دلیکوال په کتابتون کې درحمان بابا د دیوان دالاندې نسخې خوندي دي:

٤۳ - دملا قمردین په خط لیکل شوې نسخه ده چې دسرخو پاڼې یې لوېدلې

---

(۱۱۶) دمحترم استاد، پوهاند عبدالشکور رشاد یادداشت چې په خاصه لوربېنه یې راسپارلی دی.

(۱۱۷) "دیښتو قلمي نسخې" ښاغلي نجیب صاحب په ډېره مینه دخپل کتابتون نسخې دمعرفي په غرض راسپودلې چې په دې وسیله منندوی کوم.

(۱۱۸) "پښتو قلمي نسخې" دښاغلي سلیمي صاحب هغه سخاوتمندي چې دخپل ځاني کتابتون دنسخو په راښودلو کې یې کړې ده ډېره مننه وړ ده.

(۱۱۹) "پښتو قلمي نسخې". دګران ملګري ښاغلي زلمي هیوادمل لوربېنه تر تعارف لوړه ده ځکه کتابونه مو داسې سره ګډ دي چې داسې وختونه هم پېښېږي چې یو د بل کتاب نه سره بېلوو.

او دپای یو مخ یې نښته موجودې پاڼې یې ۹۱ دي.

۴۴ - بله نسخه ده چې ځینې پاڼې یې ضایع شوې، دا نسخه په یوه دفترکې ترتیب شوې ځو لومړې غزلې هم لرې چې پاتې پاڼې یې ۸۴ دي.

۴۵ - ددې نسخې هم ځینې پاڼې لوېدلې او ۹۶ پاڼې یې راپاتې دي.

۴۶ - ددې نسخې زیاتې پاڼې نیمه خواشوې او یوازې ۴۷ مخه ترې راپاتې دي.

۴۷ - دا یوه زړه نسخه ده چې پنځوس پاڼې یې راپاتې دي.

۴۸ - دملا سنایسته خان جونګ چې درحمان بابا زیاتې غزلې یې چاپ شوې او خوندي دي.[120]

له دې سره - سره بیا هم دا یو ترتیبه احصائیه یوه ډېره لنډه ګڼړه او نیمګړې احصائیه ده ځکه د بابا د دیوان ډېرې نورې نسخې هم شته چې علاقمندانو یې ساتلې دي، ما د ټولو د احصائیو په هیله دا شمېره وړاندې کړه.

چاپي نسخې:

لکه څرنګه چې درحمان بابا د دیوان قلمي نسخې ډېرې دي همداراز د دیوان چاپونه هم له پخوا راهیسې روان دي او په لسها ؤ ځله خپور شوی دی.

ددې دیوان تر ټولو زړه چاپي نسخه چې ما لیدلې ده په ۱۲۸۰ هـ.ق. کال کې د بمبې چاپ نسخه ده چې په سنه صحافت خپره شوې ده[121]

او تر ټولو نوي چاپي نسخه یې چې ډاکټر مکینزي اود "رحمان بابا" د کتاب یې نوم مولف درحمان بابا د دیوان لومړی چاپي نسخه ګڼلې، هغه نسخه ده چې مولوي احمد

---

(۱۲۰) "د پښتو قلمي نسخې" په دې نسخو کې دوې نسخې ګران ملګري ښاغلي احسان الله آرینزي راښیلې چې کور ودانی ورته وایم.

(۱۲۱) دا نسخه د ښاغلي ښکلي هیوادمل په کتابتون کې خوندي ده.

دتنګی دخو نسخو له مخې ترتيب کړې او په ۱۸۷۷ ع. کال په لاهور کې پادري هيوز چاپ کړې ده [۱۲۲]

ددې ديوان يوه بله زړه چاپي نسخه دحيدري مطبعې چاپ ده چې دقاضي فتح محمد په اهتمام خپره شوې، په ۱۸۸۳ کال کې يو ځل په بمبئي او دوه ځل په ډيلي کې چاپ شوې او تر هغه وروسته يې چاپونه له شمېره اوړي. يوه ډېره نفيسه نسخه يې چې په ښکلي خط کښل شوې په ۱۳۲۸ ش. کال پښتو ټولنې داستاد ښېنوا په زيار خپره کړه او يو بل انتقادي متن يې د پېښور پښتو اکيډمۍ په ۱۹۶۳ ع. دارواښاد مولانا عبدالقادر په سريزه خپور کړ او هم يې هم دې اکيډمۍ له منظومې اردو ترجمې سره يو متن خپور کړ [۱۲۳].

چاپي انتخاب :

درحمان بابا دديوان چاپي انتخاب دده تر ټولو چاپي نسخو وړاندې دی څکه لومړی ځل دده غزلې آلماني خپېړ يوه ډورن په خپل "خرېستوماتيا" نومې کتاب کې چې دپښتو ادبياتو انتخابي مجموعه ده په ۱۸۴۷ ع. کال په پترزبورګ کې خپرې کړې [۱۲۴] بيا دده غزلې انګريزي خپېړ يوه ميجر راورټي په ۱۸۶۰ ع. کال په خپل "ګلشن روه" نومې مجموعه کې نشر کړې [۱۲۵] او بيا پادري هيوز په "کليد افغاني" کې درحمان بابا دديوان غزلې انتخاب کړې چې يو چاپ يې د ۱۸۷۲ ع. کال دی [۱۲۶].

همدارنګه په "جشن پيروزي"، "ګلشن نوروزي"، "بهار ګلشن" او دقاضي مير احمد شاه رضواني په "بهارستان" او "شکرستان" کې هم دده دديوان انتخابات شوي او په دې سربېره په ډېرو پاتو مجموعو کې درحمان بابا ملکوتي وېناوې خپستلې شوې او خپرې شوې دي.

---

(۱۲۲) دقلمي نسخو کتلاګ، ډاکټر ميکنزي، ۸۵ مخ. رحمان بابا، ۲۲ مخ.
(۱۲۳) درحمان بابا ديو شمېر چاپي نسخو دمعرفې لپاره وګورئ: پښتو کتاب سود، دليکونکي اثر.
(۱۲۴) وګورئ، خرېستوماتي.
(۱۲۵) وګورئ: ګلشن روه ۱-۳۰ مخونه.
(۱۲۶) وګورئ: کليد افغاني.

اخځونه

۱ - افضل خان ختک : "تاریخ مرصع"، مقابله ـ تصحیح او نوټونه د دوست محمد خان کامل مومند ۱۹۷٤ ع. یونیورسټی بک ایجنسی - پېښور .

۲ - حافظ رحمت خان : "خلاصة الانساب" د محمد نواز طائر دیباچه او ترجمه، ۱۹۷۳ ع. پښتو اکېډمي - پېښور .

۳ - خواجه نعمت الله هروی : "تاریخ خان جهانی و مخزن افغانی"، تصحیح او تنقیح د سید محمد امام الدین، ۱۹۶۰-۶۲ ع. ایشیاټک سوسائټي ډاکه (په دوو ټوکونو کې).

٤ - محمد هوتک : "پټه خزانه"، د استاد حبیبي سریزه او سمون، ۱۳۲۳ ش پښتو ټولنه کابل

۵ - محمد هوتک : "پټه خزانه" (عکسي چاپ)، د استاد حبیبي نوې سریزه، ۱۳۵٤، د پښتو د پراختیا او پیاوړتیا آمریت، کابل.

۶ - ښایسته خان : "د ملا ښایسته خان جونګ"، د دوولسمې پېړۍ لیک، ډکنوګکي متون

۷ - حبیبي، پوهاند عبدالحی: "پښتانه شعراء" (لومړی ټوک)، ۱۳۲۰ ش، پښتو ټولنه، کابل

۸ - حبیبي، پوهاند عبدالحی: "افغانستان در عصر گورگانی هند" ۱۳٤۱، تاریخ ټولنه.

۹ - حبیبي، پوهاند عبدالحی: "د پښتو ادبیاتو تاریخ" (دوهم ټوک)، ۱۳٤۲، پښتو ټولنه - کابل

۱۰ - حبیبي، پوهاند، عبدالحی: "د افغانستان پېښلیک"، د بیهقي کتاب خپرولو موسسه، ۱۳۵۳ ش کابل

۱۱ - حافظ مرغزی : "شهنامهٔ احمد شاه ابدالی" پښتو اکېډمي، ۱۹۶۵ع. پېښور.

۱۲ - کامل مومند : "رحمان بابا"، ادارهٔ اشاعت سرحد، ۱۹۵۸ ع. پېښور.

۱۳ - عبدالصمد خان : "رحمان بابا شاعر انسانیت"، داثر په سریزه، ۱۹۷۴ع. پېښور.

۱٤ - بې نومه مؤلف : "رحمان بابا" محکمهٔ نشر و اشاعت قبایل.

۱۵ - ظفر کاکاخیل، سید بهادر شاه : "پښتانه د تاریخ په رڼا کې" یونیورسټي بک اېجنسي پېښور ۱۹۶۵ع.

۱۶ - حبیبي، پوهاند عبدالحی (تصحیح او سریزه) : "د خوشال خان خټک مرغلري"، طلوع افغان ۱۳۱۷ کندهار.

۱۷ - کامل، دوست محمد (سریزه او سمون) : "کلیات خوشال خان خټک"، ادارهٔ نشر و اشاعت سرحد، ۱۹۶۰ (دوهم چاپ) پېښور.

۱۸ - رسا، سید رسول (سریزه او ترتیب) : "ارمغان خوشال"، یونیورسټي بک اېجنسي، پېښور.

۱۹ - بېنوا، عبدالرؤف (سریزه او سمون) "د رحمان بابا دیوان"، پښتو ټولنه، ۱۳۲۸ کابل.

۲۰ - عبدالقادر، مولانا (سریزه) : "دیوان عبدالرحمن"، پښتو اکېډمي ۱۹۶۳، پېښور.

۲۱ - عبدالمجید، پروفیسر (سریزه) : "دیوان عبدالرحمن مع رباعیات دیوان عبدالحمید"، صابر الکټریک پریس - لاهور.

۲۲ - غروال، څېړنیار محمد عارف (سمون) : "د رحمان بابا دیوان" (همامتن لاسکښلي نسخه)

۲۳ - خادم، قیام الدین (ټولونکی) "روهي ګلونه"، پښتو ټولنه ۱۳۲۶ کابل.

۲٤ - حبیبي، پوهاند عبدالحی (سریزه او سمون) : "د عبدالقادر خان خټک دیوان"، طلوع افغان ۱۳۱۸ کندهار.

۲۵ - عظیم : "دیوان عظیم"، ۱۳۳۳ هـ.ق. مطبع اسلامیهٔ لاهور.

۲۶ - بخاري، خیال (ترتیب او تدوین) : "دیوان نجیب"، پښتو اکېډمي، ۱۹۷۲، پېښور.

۲۷ - دارمستتر : "د پښتنخوا د شعر هار و بهار"، د پاریس د ختیځ ټولنه، ۱۸۸۸ ع. پاریس.

۲۸ - همېش خلیل (ترتیب او سریزه) : "دیوان مجري" ۱۹۵۸ع. پېښور.

۲۹ ـ همیش خلیل (ترتیب او سریزه) : " دیوان عبدالقادر خان ختک " ، ۱۹۷۲ ع . پېښور .

۳۰ ـ دیونس خیبری دیوان ، دارگ دکتابتون قلمی نسخه .

۳۱ ـ عبدالقادر ، مولانا (سریزه) : " دیوان مصری خان گگیانی " . پښتو اکېډمي ـ پېښور

۳۲ ـ بخاری ، خیال (ترتیب او تدوین) : " دیوان معزالله خان مومند " ۱۹۵۸ ع . پښتو اکېډمي پېښور

۳۳ ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب) : دیوان معزالله خان مومند " ، ۱۹۶۱ پېښور .

۳۴ ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب) : " دیوان کاظم خان شیدا " ، ۱۹۶۵ ع . پېښور

۳۵ ـ بېنوا ، عبدالرؤف (سریزه او ترتیب) : " د کاظم خان شیدا دیوان " ۱۳۳۱ کابل

۳۶ ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب) : " دیوان بېدل " ۱۹۵۷ ع . پېښور

۳۷ ـ همیش خلیل : " ورکه خزانه " (لومړی ټوک) ، ۱۹۶۰ ع . پېښور

۳۸ ـ بېنوا . عبدالرؤف (ترتیب او سریزه) : " د پیر محمد کاکړ دیوان " ، ۱۳۲۵ ، پښتو ټولنه کابل

۳۹ ـ " د شمس الدین کاکړ دیوان " ۱۳۳۳ ، پښتو ټولنه کابل .

۴۰ ـ " د حنان بارکزی دیوان " ۱۳۳۶ ، پښتو ټولنه کابل .

۴۱ ـ " د عبدالغفار هوتک دیوان " ، قلمي نسخه .

۴۲ ـ اثر ، عبدالحلیم : " تبرجبرشت عران " ، ۱۹۶۳ ع . پښتو اکېډمي ، پېښور .

۴۳ ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب) : " دیوان قنبرعلي خان " .

۴۴ ـ دورن (ټولوونکی) : " خرېستوماتیا " ، پترزبورګ ، ۱۸۴۷ ع .

۴۵ ـ راورټي ، میجر (ټولوونکی) : " ګلشن روه " ، ۱۸۶۰ هرتفورډ .

۴۶ ـ هیوز ، پادري (ټولوونکی) : " کلید افغاني " ، ۱۸۷۲ ع . لاهور .

۴۷ ـ محمد آصف خان : " تاریخ ریاست سوات " ۱۹۵۸ ع . سوات .

۴۸ ـ خان غازي کابل (قلمي یادداشت) : " کتابخانهٔ رضا " ، استاد بېنوا کتابتون .

۴۹ ـ سیال کاکړ ، پروفیسر ولي محمد خان : " پښتو نسخې " ـ سیال کاکړ خاني کتابتون د نسخو معرفي "

لاسکښلې نسخه .

۵۰ - بورکوی : " د افغانستان خطي نسخې " ، ۱۹۶٤ ع .

۵۱ - میکنزي ، ډاکټر : " د برتانوي تاپوګانو په کتابتونو کې د خطي نسخو کتلاګ " (دا کتاب ښاغلي پوهاند ګران ملګري عنایت الله محرابي راته ژباړلی) .

۵۲ - عبدالغني ، دکتور : " احوال و آثار میرزا عبدالقادر بیدل " ژباړن میر محمد آصف انصاري ، کابل پوهنتون ، ۱۳۵۱ .

۵۳ - " کلیات بیدل " ، د پوهنې وزارت ، ، کابل .

۵٤ - تجدد ، مهین جهانبګلو : " سماع در سلسله هو " ۱۳۵۱ ، تهران .

۵۵ - اڅکزی ، محمد جعفر : " وندر " ۱۹۵۹ ع . کوټه .

۵۶ - عجب خان د چکګي : " سوانح عمري د ملا عبدالرحمن " (فولکلوري کیسه) ، لاهور .

۵۷ - رښتین ، صدیق الله : " د پښتو نسخو فهرست " ، هیواد (ورځپا نه) ، ۱۳۵۶ ، د لیکوال لاسکښلې ګڼې .

۵۸ - ستوده ، محمد ابراهیم او عبدالرحمن : " د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه " ۱۳۵٤ ، ګستنري چاپ د کابل پوهنتون کتابتون .

۵۹ - هیوادمل ، زلمی : " فرهنګ زبان و ادبیات پښتو " . لاسکښلې نسخه .

۶۰ - رفیع ، حبیب الله : " عبدالوهاب اڅکزی " زیری ، ۱۳۵۶ ، د جوزا ۱۳ ګڼه .

۶۱ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو ځوانۍ تذکرې " ، افغانستان اکاډمي ، د تاریخ او ادب ټولنه ۱۳۵۰ کال .

۶۲ - رفیع ، حبیب الله : " ادبي ستوري " (لومړی ټوک) ، پښتو ټولنه ، ۱۳۵۳ ، کابل .

۶۳ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو قلمي نسخې " ، وږمه ، نولسم کال ، لسمه ګڼه ، ۱۳۵٤ ش .

۶٤ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو خطي نسخې " (په نړۍ کې د پښتو خطي نسخو معرفي) ، قلمي .

۶۵ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو کتاب بنود " ، قلمي .

د متن نسخې

د رحمان بابا د دیوان د انتقادي متن په برابرولو کې له دغو چاپي او خطي نسخو څخه کار اخیستل شوی دی:

رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن په تیارولو کې له څلورو چاپي نسخو، شپاړسو خطي نسخو، خریستوماتي یا د دوو مجموعو او د شوروي اتحاد څخه د راغوښتل شوې مېکروفلم څخه کار اخیستل شوی دی. کوم څرګند توپیر چې په کومه نسخه کې په نظر راغلی یا کوم نوی غزل او نوی بیت موندل شوی دی په لمن لیک کې د هغې نسخې حواله ورکړل شوې ده. د دغو نسخو ته مو مختصف نوموند ورکړي دي ترڅو محققین او لوستونکي له زیاتو خنډونو سره مخامخ نه شي، مثلاً د پښتو ټولنې نسخې مو د "پ"، د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابخانې نسخې مو د "خ" نسخو په نامه او د پېښور چاپي نسخو ته مو د "پ، پ" یعنې پښتو اکېډمۍ چاپ، "ق، ک" یعنې قدیمي کتابخانې چاپ او "ق" یعنې قصه خوانۍ چاپ نوم ورکړی او د پښتو ټولنې د بېنوا صاحب له خوا چاپ شوي دیوان ته مو د "ب" چاپ نوم ورکړی دی. د دغه انتقادي متن مولکه د پښتو ټولنې له خوا د چاپ شوي دیوان څخوندې په یوه دفترچې ترتیب کړې او د پښتو ټولنې د مسلکي غړي اوځوان

خطاط ښاغلي نصير "هنر" پښتون له خوا خطاطي شوی دی.

د دې د پاره چې د رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن محترم لوستونکي له دغو چاپي او خطي نسخو سره سم بلد شي هره نسخه په ځانګړې توګه معرفي کېږي:

د کابل د پښتو ټولنې چاپ :- د دغې نسخې کچه ۱۰X۱۵ سانتي متره ده او په کوچنۍ قطع چاپ شوې ده د دغې نسخې مصحح، مدون او مقابله کوونکی استاد بېنوا دی چې د ښاغلي عزيز الدين وکيلي له خوا خطاطي شوی او په ۱۳۲۸ کال کې د کابل د عمومي مطبعې په آفست کې چاپ شوی دی. مقدمه هم د استاد بېنوا له خوا پرې ليکل شوې چې د رحمان بابا د ژوندليک په باب خورا په زړه پورې مواد لري.

د دغه چاپي ديوان ټول "۲۶۰" مخونه دي چې (۱۳۰) پاڼې کېږي، په دغه ديوان کې (۳۳۸) پارچې راغلي دي او د ټولو بيتونو شمېر يې (۳۸۵۳) دی. د دغه نسخه د رحمان بابا د نورو چاپي او خطي نسخو پر خلاف په يوه دفتر کې ترتيب او چاپ شوې ده.

د پېښور پښتو اکېډمۍ چاپ :- کچه يې ۱۶X۲۰ سانتي متره ده. د دغه چاپي ديوان د لومړي ځل له پاره د ۱۹۶۳ع. کال د جولای د مياشتې په دېرشمه نېټه د دغه وخت د پښتو اکېډمۍ د مشر مولانا عبدالقادر په تمهيد چې د ۱۳۶۸ هـ. کال د صفر المظفر د مياشتې په ۱۸ نېټه يې چې د ۱۹۴۸ عيسوي کال د ډسمبر له شلمې نېټې سره برابره ده **کښلی** **چاپ** شوی دی. د رحمان بابا دغه نسخه په دوو دفترونو کې چاپ شوې چې د مخونو شمېر يې (۲۸۵) ته رسېږي او مقدمه يې د الفبا په ترتيب ورسره چاپ شوې ده.

په دغه ديوان کې (۳۴۴) پارچې راغلي دي چې ټول (۳۷۰۰) بيته دي.

دپښتو قدیمې کتابخانې چاپ :- درحمان بابا دغه چاپي دیوان کچه ۲۴×۱۵ سانتي متره ده، د پښتو د کالج د پروفیسر عبدالمجید او شاه افضل صاحب په سریزو په (۱۷۷) مخونو کې د پښتو د قصه خوانۍ د تاجرانو حاجي فضل احمد او حاجي عبدالرحیم له خوا چاپ شوی دی. د چاپ نېټه یې نده معلومه، د پارکو شمېر یې (۳۴۷) او د بیتونو شمېر یې (۳۷۹۴) دی، دغه نسخه هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوې ده.

دپښتو قصه خوانۍ چاپ :- د دغې چاپي نسخې کچه هم ۲۴×۱۵ سانتي متره ده چې په ۱۹۲۰ عیسوي کال کې چاپ شوې او د مخونو شمېر یې (۱۸۴) دی، په دغه نسخه کې ټول (۳۲۱) پارکې راغلي او د بیتونو شمېر یې (۳۶۰۳) دی، دغه چاپي دیوان هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوی دی.

دپښتو ټولنې د کتابتون خطي نسخې :- د پښتو ټولنې په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان درې خطي نسخې او یو قلمي جونګ چې د رحمان بابا یو شمېر غزلې هم پکې دي شته چې په هره نسخه به بېلابېل د ول خبرې کېږي.

د "پ" لومړۍ نسخه :- د "پ" د کتابتون د لومړۍ نسخې کچه ۲۳×۱۳ سانتي متره ده دا نسخه دسر او پای له خوا بشپړه ده، د مخونو شمېر یې (۲۵۱) او د پارکو شمېر یې (۳۱۴) دی، دغه نسخه د شاه زمان د سلطنت په مهال کې لیکل شوې ده.

د "پ" دویمه نسخه :- د "پ" په کتابتون کې د رحمان بابا بله نسخه هم شته چې د دویمې نسخې په نامه نومل شوې ده، د دغې نسخې کچه ۲۶×۱٤ سانتي متره او د مخونو شمېر یې ۱٤۱ دی، د خطاطي کال او د خطاط نوم یې نه ښکاري. دا نسخه نیمګړې ده او ټول ۲٤۹ پاڼې یې پکې راغلې دي.

د "پ" درېیمه نسخه :- د "پ" د کتابتون دغه نسخه هم د سر او پای له خوا نیمګړې ده د مخونو شمېر یې ۱۳۱ او د پاڼو شمېر یې ۱۵۲ ته رسېږي او کچه یې ۱٦×۱٤ سانتي متره ده.

د کابل پوهنتون د کتابتون نسخه :- د کابل پوهنتون په لوی کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان یوه قلمي نسخه شته چې د دغه انتقادي متن په تیارولو کې استفاده تري شوې ده، د دغې نسخې کچه ۱۵×۷ انچه او د خطاطي کال یې نه دی معلوم خو د ملا کمال د ملاولي د زوی لخوا لیکل شوې ده ټول مخونه یې طلایي او سره چوکاټونه لري. د پاڼو شمېر یې ۱٤٤ دی چې ټول ۲۸۸ مخونه کېږي.

د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابتون خطي نسخې :- د اطلاعاتو او کلتور د وزارت په خطي کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان پنځه قلمي نسخې شته چې د دغه انتقادي متن په تیارولو کې استفاده تري شوې ده او په ترتیب سره خبرې پرې کېږي:

د "خ" مصوره نسخه :- د دغې نسخې کچه ۱۸×۱۲ سانتي متره ده د لیک ډول یې نسخ دی د پاڼو شمېر یې ۱۸۳ ته رسېږي چې ټول ۳٦٦ مخونه کېږي ۲۹۸ غزلې او دوه مخمسه لري. پښتي یې کېږه، (۳۲) ښکلي عکسونه او یونیم مخ نقاشي لري، په کشمیر کې د ملاولي په قلم لیکل شوې ده.

د "خ" لومړۍ نسخه:- د "خ" دغې نسخې کچه ۱۳X۱۹ سانتي متره او د لیک ډول یې نسخ دی، د خرمنې پښتي لري.

د پانو شمېر یې (۱۶۰) دی چې (۳۲۰) مخونه کېږي (۳۵۴) غزلې او دوه مخمسه لري دغه نسخه په ۱۳۲۷ کال په کشمیر کې لیکل شوې ده.

د "خ" دویمه نسخه:- د خطي کتابتون د دغې نسخې کچه ۲۱X۳۳ سانتي متره او د لیک ډول یې نستعلیق دی

د پانو شمېر یې (۱۱۹) دی چې ټول ۳۳۸ مخه کېږي ۳۰۸ پارکې او دوه مخمسه لري، پښتي نه لري او لیکونکی یې معلوم نه دی.

د "خ" دریمه نیمګړې نسخه:- د خطي کتابخانې د دغې نسخې لیکونکی نه دی معلوم. د سر او پای له خوا نیمګړې ده کچه یې ۱۷X۲۴ سانتي متره او کاغذي پښتي لري. د لیک ډول یې نسخ او ۵۶ پاڼې لري چې ۱۱۲ مخه کېږي او ټول (۱۸۰) پارکې پکې راغلې دي.

د "خ" څلورمه نسخه:- د خطي کتابتون د دغې نسخې لیکونکی هم نه دی معلوم. د لیک ډول یې نستعلیق او کچه یې ۱۳X۲۱ سانتي متره ده، پښتي یې کاغذي او د پانو شمېر یې ۱۷۴ دی چې ټول ۳۴۸ مخه کېږي، ۳۲۹ پارکې پکې راغلې دي یو مینا تور لري او د هر غزل له پیل سره د بېرسنګلې او په زړه پورې ګل کارۍ شوې ده.

د زلمي هېوادمل نسخې: له ښاغلي زلمي هېوادمل سره هم د رحمان بابا د دیوان دوې قلمي نسخې شته چې د دغه

انتقادي متن په تيارولو کې کار ترې اخيستل شوی دی او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړۍ نسخه :- د دغه نسخې کچه ۱۷×۱٤ سانتي متره ده، ټولې ٧٤ پاڼې لري چې ۱٤٨ مخه کېږي. خطاط يې نه دی معلوم او په ۱۲۱۲ هـ.ق. کې ليکل شوې ده.

دويمه نسخه :- دغه نسخه ډېره زړه ده (۲۰۰) مخه لري او په هر مخ کې يې معمولاً (۱۸) بيته ليکل شوي دي چې په دغه حساب يې ټول بيتونه ۳٦۰۰ ته رسېږي.

د حبيب الله رفيع نسخې :- د ښاغلي حبيب الله رفيع په شخصي کتابتون کې هم د رحمان بابا د ديوان څلور خطي نسخې شته چې په دغه انتقادي متن کې استفاده ترې شوې ده چې دوې نسخې د ښاغلي احسان الله آرينزي له خوا ورکړل شوي دي او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړۍ نسخه :- يوه زړه نسخه ده سراوپای نه لري، د خطاط نوم او د ليکلو کال يې نه معلومېږي. د مخونو شمېر يې (۱۹۰) ته رسېږي، په هر مخ کې يې معمولاً پنځلس بيته راغلي دي د دوو دفترونو په وېشلو ليکل شوې ده او کچه يې ۲۱×۱۷ سانتي متره ده.

دويمه نسخه :- د ښاغلي رفيع د کتابتون دغه نسخه هم زړه ده. د سراوپای پاڼې يې نشته. ترلاسه شوي مخونه يې ۱٧٤ دي. هر مخ يې ۱٤ بيتونه لري. ټول شعرونه يې په يوه دفتر کې راټول شوي

پنځم شپېتم

او د دوو دفترو وېش نه لري . تر ټولو نسخو زياتي غزلي لري او تقريباً يو ه وتلي نسخه بلل کيداى شي . کچه يې ۱۷,۵ X ۲۱ سانتي متره ده .

دريمه نسخه :- د ښاغلي رفيع د کتابخانې د دغې نسخې د سر خو پاڼې لوېدلي دي . خطاط يې د ملاحسن زوى ملاقمرالدين دے . مخونه يې ۱۸۲ دي . او په هر مخ کې يې ۱۹ بيتونه راغلي دي . د دغه نسخه په دوو دفترونو کې ترتيب شوې ده . حُسيني زيات بيتونه هم لري او کچه يې ۱۵X۲۵ سانتي متره ده .

د ملا ښايسته خان جونګ : د ښاغلي رفيع په کتابتون کې د ملا ښايسته خان يو قلمي جونګ هم شته چې د رحمان بابا حُسيني غزلې پکې راغلي دي او د دغه انتقادي متن په برابرولو کې استفاده ترې شوې ده .

خېبر نيا ل محمد عارف غزوال

اووه شپېتم

د پاړکو لارښود

د لومړیو مسریو د لومړیو توریو له مخې

ترتیبوونکی: حبیب الله رفیع

د دې لپاره چې د رحمان بابا د دیوان غزلونو ته د هم سا تل شوي وي، په دې لارښود کې د هغو غزلو مسريو ته چې د ديوان په زړو چاپونو کې په دوهم دفتر کې راغلي دستوري (*) نښه شوې او په دې ترتيب د لومړي او دوهم دفتر وېش سره شوی او هغه غزلې چې نوې موندلې شوي له مسرې سره يې کوچنۍ دايره (٥) کښله شوې ده چې نوي موندل شوي غزلې په نښه کړي.

آ

مخ

آشنايي بده بلاده آشنا مه شي ۲۴۲

آفرين دعاشقانو په همت ۴۰

ا

اعتماد به په دنيا کوي ترکومه ۱۷۰

اورنګ زيب او شاجهان غونډي اشراف ۷۹

* اورنګ زيب چي آرايش د تخت و تاج کا ۱۹

اوښکي نه لري حساب زما د سترګو ۱۲۲

اومه کله دي پاخه والي واعظ ۷۶

○ اې د نفس او د حرص په هوا لېوه ۲۸۵

اې زما د زړه آرام راشه راشه ۱۵۵

اېښې مي په سر دې ستا د مخ د مينې ګل ۸۸

ب

بادشاهانو که قمرونه کړل بنياد ۴۶

* بادشاهي لري هر يو غلام د ستا ۱۲

* باړه وتړه هله کښت، زراعت کړه ۱۵۲

بداختر به نېک اختر نشي هرګز ۶۹

* بدلوي په دنيا دين او ايمان ولې؟ ۲۵۴

○ بلبلان که له ګلزاره مومي حظ ۷۷

* بوص تو مارا کجا هاته هے ۲۷۶

* بیادې مخ دی جار وتلی څه بلا شوه ۱۷۷
* بیادې نوې شراب څښلي دي پوهېږم ۰۹۷
بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه ۱۵۸
* ببلتانه دې هسې خوار کړ زما دل ۴۱

پ

* پاڅه یو ځله سېراب د عشق په جام شه ۱۵۹
ο پټ پناه مې په خاطر لګی اوربه ۱۷۵
* پس له مرګه که خوك ارت غواړې ځيل ګور ۶۵
* پورته بدن را ښکاره شو سنګتره لر ۵۶
* په امید د ګانده ورځ زړور مه شه ۱۶۰
ο په اول کی تا د عشق وهلي لاڅې ۲۴۵
* په بزرګه د هغه پاك پروردګار ۵۰
په پیری که کې چې هوس دی ناب کړې ۲۱۷
په تنده چې آتش بل کړ مدام شمع ۷۷
* په حالت د عاشقانو نظر بویه ۱۷۹
* په ځوانۍ کې بد دماغه بدګمان یې ۲۷۱
* په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی ۱۸۸
* په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه ۱۷۴
* په دنیا کې که څه کار دی خوددین دی ۲۰۰
* په دنیا کې که هر څو وبله پیوند وي ۲۶۲
* په دنیا کې له دنیا ګوښه کنار شه ۱۵۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

اویایم

په دنیا کې مخ د یار دی نور څه نشته ۱۳۶
په دوران مې هسې رنګ دلبر پیدا شه ۱۵۵
په ښادۍ ښاد شوی نه یم د هیچا ۱۱
په ښایست زما یار نه دی خبر څوک ۸۵
* په ښه خوی له بدخواهانو بې پروایم ۱۰۱
* په طلب د هر ویانو سرګردان دی زما روح ۴۳
په ظاهر صورت چې ستا د در ګدای دی ۲۰۹
* په لیمه کې مې مدام ۹۳
په نامه د هغه خدای مې دا بیان دی ۱۹۵
په نظر د بې بصر ۵۹
* په نورو څه پسې بې خدایه ژاړې ولې؟ ۲۵۵
* په ورځ ناست یې بې طلبه ۱۲۸
* په هر ځای چې ستا تماشې شیوه ګرې ۲۱۲
* په هر زړه چې د یار مینه شي غالبه ۱۳۱
په یوه ذره به ورېږي یا به مورې ۲۷۰
په یوه غمزه د سترګو یې فنا شوم ۱۰۰

ت

تا چې په دا تورو سترګو وکاته وماته ۱۳۱
تا چې رنګ د میو ورکړ ولبانو ۱۲۴
تا چې مخ د پېرۍ سترګې د آهو کړې ۲۲۴
* تا خو زده زما د زړه له احتیاجه ۱۳۷

* تبسم مې د وګړي په روزګار شي ۲۳۰

* ترابدې وحځې پورې به جفا کړې ۲۱۷

ترحد تېره شوه په یار پسې ژړا زما ۲٤

ترمغه حده پورته بد سړې شوم ۱۰۰

* تل به نه وي شګفته ګلزار د حسن ۵۵

* تل دې ستا د خواب آلودو سترګو خواب وي ۲۵۹

o تل ژړا فریاد کړم د دلبر پر آستانه ۱۷۲

* تورلیمه مې د فراق په ژړا سپین شول ۹۲

ته پدهره ګړۍ د غم د سیم وند خوږې ۲۱۵

تہ چې خپله بې عقلي هوښیاري بولې ۲۵۵

تہ چې ماته والې چې په چاباندې شیدا یې؟ ۲۶۷

* تہ چې ماته والې چې په خدکو ژړا! ۱۰

* تہ چې هسې ګاه یې ترش ګاه یې خندان ۱۱٤

* تہ شما یې شکرلبه ۱۲۹

تہ ناحق په ما کینه کړې کینه نکه ۱۰

تېرشو په دا طمع په درست عمر زما ۲۸۲

* تېرشو درست عمر زما په دا هوس ۷۱

چ

چا چې کړې ودنیا و ته اسرې دي ۲۱۱

* چا چې لرې وي په خپلو ویو وللی ۲۲۷

* چې امید په عمارت د دې جهان کا ۲۲

* چې امید په عمارت د دې د نیاکا ۱۷
چې برهم کا عاشقي د چا مزاج ۴۲
چې پاے بند شو د لیلی په اشتیاق ۸۰
* چې پخته شي آشنایي ۲۶۷
* چې په زره مې تورلحد شي دخپل خاك ۸۲
چې په رود ورسره نه يې برابر ۵۷
چې په ستر گو کې يې خار وي خه بهخوب کا ۱۸
* چې په مخ باندې دا وسکو یو رقم وي ۲۶۵
چې په نور خه یوري زره تري بې خدایه ۱۷۹
* چې په وخت دخُنکدن وکا بې نیره ۱۴۶
چې پیدا شوه ستا چشمان دا هسې شوخ ۴۶
* چې ترسنگ او تر آهنه يې زره سخت دی ۱۸۶
چې خبر شوم د ساقي د جام له راحه ۱۳۷
* چې خیمه يې د سیلاب په مخ شوه لکه ۱۶۷
* چې دارو د درد وغم دی هغه مې ۲۷۴
* چې دا هسې لاس په لاس دنیا پریښودې ۲۰۲
* چې دځنگه مې دلبر په لاس کې جام دی ۱۹۴
○ چې دوې سنجې وي د چا ۴
چې دې زره دی پرې ترلی استوار ۵۱
* چې رته د یار شو نه بې چې رته غم د دل وجان ۱۱۶
* چې سرې له بله بد وایي بدگوی شي ۲۴۴

	چې شهيد د تورو سترگو په خنجر شي	٢٣١
○	چې سنکاره شو رانه راز د يار له پته	١٩٣
	چې علاج کولی نه شي د قسمت خولک	٨٤
*	چې غبار د ستا له لارې په خوا ور شي	٢٣٢
	چې غرقاب شي تر و چشمان په يم د زړه	١٥٠
*	چې کوتلی وي په تيغ ستا د چشمانو	١٢٤
	چې له تاسره په سر کاندې سودا	١٥
*	چې له سترگو مې خوناب د زړه عيان شه	١٩١
*	چې له مرگه بې پروا يې په هر دم	٩٨
*	چې له نازه پوشيده لرې چشمان خپل	٩١
*	چې مجنون غوندې يو موټی استخوان شي	٢٤١
*	چې مدام د بل وعيب وته نظر کړې	٢١٨
	چې مشغول نه وي د ترکو په جمال څوک	٨٦
*	چې مې مينه خدای په تا باندې پيدا کړه	١٥١
*	چې مې يار وليد په سيمه د اغيار گډ	٤٩
	چې نصيب يې سينه چاک زړه افگار شه	١٥٦
	چې نظر کړم په قسمت او په نصيب	٣٨
*	چې نظر کړم د خوبانو و رخسار ته	١٣٢
	چې واده يې کړه په ډول او په سرنا	٢٨
	چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی	٢٥٣
	چې ويلي مې له تا دی دا حديث	٤٢

* ما د دهر غم وهلی دی په لته ۱۳۳

* ما دستا لمن ته اچولی دا خپل ځان دی ۱۹٤

* ما سحر سبا لیدلی وُ د چا مخ ٤٥

* ما وې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه ۱۷٦

* مخ ته که دې لمر وایم د لمر زلفې تار تار نښته ۱۳۵

* مخ د یار شمس وقمر دی واړه یو دے ۲۰۱

* مدام ناست یم وچ ګوګل سترګې په نم کې ۲٤۹

○ مست د هغه مخ یم چې مستانې لري سترګې ۲۸۷

* مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې ۲٤۸

مه غوږ باسه د نا اهلو قیل وقال ۹۰

ن

○ نن نګار وما ته راکړ د یاره خط ۷٦

* نه رسیږي ستا وحسن وته حوره ۱٤۵

* ندیم خوښ د سرو ګلونو په سایا زه ۱۵۳

و

* وخت د عیش وطرب تیر شو خزان راغی ۲٤۵

* وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره ۱٤۲

* وخوبانو وته ولې نظر نه کړې ۲۲٦

ورځ چې بده شي عاقل ودانا څه کا ۲۱

* ورځ دې تیره په شومه کړه شپه له خوابه ۱۲۸

ورقونه لټوم د هر مکتوب ۲۸

خود به وران شي د دنیا بازاره ناره ۱۴۹
* خو زما په ورمېږه ماتول شي لې ۲۶۹
* خوی که په داشان وي دل آزار ستا ۱۳

د

داچې مست په میو راغی یار دچا دی ۱۸۴
داخه مخ دی منور ۵۴
دادنیا ده بې وفا ۱۱
* داژوندي چې معلومېږي واړه مړه دي ۲۰۸
* داشنا له لاسه ناست یم په زړه ستړي ۲۲۰
* دا یوځ نګه ژوندون دی نه پوهېږم ۹۷
* دبلبل له حاله زده کړه په خزان کې ۲۵۰
دبې درد و همدمي به دې بې درد کا ۱۹
○ د پېښ وان غمي دی زیب کا په لبانو ۱۲۶
دخپل ځان له خاکساري نه بلند شوم ۲۸۴
د دلبر و په درګاه ۱۲۷
* د دنیا د سود د پاره غمګین مه شه ۱۵۹
د دنیا کاروونه واړه غولول دي ۱۷۳
* د رنګه ولېدې یو ځل ځغه مخونه ۱۷۵
د زړه حال و تا ته څه وایم په ژبه ۲۸۸
د ساقي په لاس کې جام د میو ناب دی ۱۸۵
* دستار د به په تمام جهان ورنه کړم ۹۷

*	دسکوت په تیغ چې ژبه بریده شي	٢٤٤
	دعاشق بې خپله یاره قرار نه شي	٢٤٣
	دعاشق نظر په خوړدو په خواب نه دی	٢٠٤
	دعشق زخم څه د زخم په شان نه دی	٢٠٤
	دغه یار دی د اغیار	٥٣
	دلربا که دخپل حسن مخ عیان کا	٢٨٣
	دلربا چې ستا له مخه نه شرمیږي	٢٢٧
	دل ودین مې هغې ترکې کړ رها	٢٩
	دنیا دار د دنیا کار کا زه د دین	١١٣
	دنیا دار که مستغني په سیم وزر دی	١٩٠
	دواړه سترګې مې کږې دستا په لوري	١٩١
*	دوباره دې را تله نشته په دنیا	٢
*	دوصال په هوا والوتې مرغه شوې	٢٦٤
*	دوصال شپه مې بدله په بېلتون شوه الغیاث	٤١
	دهجران له ډېره غمه ولې نه مرم	٩٤
○	دهغو چې په هجران شي سینه داغه	١٦٣
*	دهغو چې وبله ئې مهر ومحبت وي	٢٦٠
*	دهغې بنا چې لوم محنت آبادوي	٢٦١

ډ

*	ډېر عمر مې تېر کړ بېهوده په زمانه	١٧١
	ډېر یاران وو د ګل خان او جمال خان	١١٠

اووه اوډيايم

* ډېرې خولې زما په ياد شکر خورې شوې ۲۷۵

ړ

ړا شه مه کوه له چا سره جفا ۷
* ړاکوي د بېلتون ډېر پيغورونه ۱۷۳

ز

○ زړه مدام راته ويل چې ژاړه ژاړه ۱٤۸
* زړه مې بايلو ستا په مهر و محبت کې ۲٤۷
* زړه مې بې له خپل نګاره آرام نه کا ۲۲
زړه مې تراشي د ښنو په تېره نوک ۸۳
* زړه مې ډوب ډوب کړي ستا د غم په غلبو کې ۲۵۱
* زړه مې ستا په ذکر و فکر ګلستان دی ۱۹۸
* زړه مې وړ کړ و خود رای ۱۸۰
زغره واغونده ملا وتړه په جنګ ۸۷
* زلفې دې له ډېرې درازه په پای ترسره دي ۱۸۹
* زما او ښکلې چې داهسې شست و شو کا ۲۱
* زه بلبل ستا د وصال يم بوستان خو دی ۲۰۲
* زه په سل رنګه راغب ۳۹
* زه تېر شوی يم ترسر ۵٦
زه داهسې ديوانه او مجنون چا کړم ۹٦
* زه د ستا له غمه ژاړم واړه ورځې ۲۷۲
* زه د يار په درد و غم کې شادمان يم ۱۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

* زه د یار په درد و غم کې غرقاب خوښ یم ١٠٤

زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره ١٤٤

زه کړلافه د وفا کوم هر چند ٤٨

زه له دې جهانه تلونی په شتاب یم ١٠١

زه یو دم د ستا له غمه بې غمه نه یم ١٠٨

ژ

ژوبل ژوبل د ترکانو په نګاه یم ١٠٦

* ژوندي کاندې د دنیا کاروبار ونه ١٧٤

س

ساقي پورته شه د میو جام تیار کړه ١٥٠

○ ساقي راکړه ته وما ته جام د رقص ٧٤

* سپین رخسار و مشکین خال دې وبله ضم دي ١٩٤

سپین مخونه تور کوړي شي په پېړۍ کې ٢٥٢

ستا په څېر نه دي خوبان لېدلي ما ٢٧

* ستا په عشق کې د روغږن یم سر تر سره ١٤٣

ستا په عشق کې هسې خلاص یم له شعوره ١٤٧

* ستا په مخ کې چې حساب د جمال نشته ١٣٤

* ستا جفا تر حد پوره ته ده صنمه ٢٧٨

ستا د تورو سترګو په یادداشت مې اوښکې اوري ٢١٤

ستا د عشق حرفونه تور نه دي ګلګون دي ١٩٩

* ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې ٢٤٦

* ستادې خواب آلود وسترگو خواب راتخریوه ٩٦
ستا له رحمه به زه ولې نا امیدی کړم ٢٨٦
* ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی ١٩١
* ستا له غمه مې په مخ باندې ولې دي ٢١١
* ستا له لاسه په ماجور دی که داد دی ١٨٧
* ستا وصال دی را بېلی زما روح ٤٤
* سر زما سامان زما، ځار شه ترجانان زما ٢٦
o سر مې په کار نه دی چې یې ستا تر سر قربان کړم ٩٥
* سل ځله که وخورې ناصحان ځیګر زما ٢٥

ش

o شمع د دلبر ستر ګې عاشق پرې پروانه ١٧٠

ښ

* ښخ مې ستا د ښو غمئي په سینه دي ٢٠٣
ښه ده ښه ده دا د نیا ٥

ص

* صبحدم چې هغه یار را باندې راشي ٢٢٨
* صبح وشام مې لاس ښولي دي دعا کړم ٩٦

ط

طمع مه کړه په دنیا کې د نشاط ٧٥

ع

* عاشقان د ناصحانو وینا نه کا ٢٣

اتیایم

* عاشقان دي په اور سوي دي که نه دي ۲۰۷
عاشقي را باندې سوري کړي مرئ ۲۱۳
عاشقي مې يې په زړه وکړ گوزر بيا ۳۰
عالمان دي روښنائي ددې د نيا ۱۰

غ

* غمخواري دا هسې چېرې وې غمخورې ۲۱۵
* غم د ې هسې غلبه شو په ما باندې ۲۰۰
غواصان که گوهر غواړي گوهر دا دی ۱۸٤

ف

* فراموش مې دی دستا په مينه ځان ۱۱٦

ک

* کردگلو کړه چې سيمه دې گلزار شي ۲۲۸
* کشکې زه خاور ې ابرې دستا دره وای ۱۸۱
* کله شولا کله خپل د اریم ستا د مخ ٤۵
* کميني يو نادر کار دی ۱۸۹
که بې ځای په زړکې نه وسکی آواز ٦٩
* که پخوا تر آشنا يې وی بېلتون ۱۲۰
که په بخت کم بختان نه ولې خسته دل غوک ۸۷، ۲۸۳
* که په سر دهغه يار له لاسه سنگ خورم ۹۵
* که په عقل پسې ولاړم په کار نه شو ۱٦۲
که په قطع د تمام جهان ملک يې ۲۸۷

یواتیایم

که په ګنج د شاهي فخر شهریار کا ۲۰

* که په هجر کې څوک ما پوښتي له حاله ۱۶۸

○ که ترستوني دې شي ګوټ له جام خاص ۷۳

* که ترې ولوښته شاهان او سلطانان ۱۱٤

که ته نه کړې په بل چا باندې غرض ۷٤

که څوک فخر کا په ننګ او په ناموس ۷۱

که څوک لاس له سوده وکاږي زیان نشته ۱۳۵

که څوک یار په جهان غواړي یار دې دا ۱٤

* که څه وایم له هجرانه وایم څه ۱۳۹

که خپل زړه غواړې له چا ۱۱

* که د خلقو و نظر ته آدمي دی ۲۱۰

* که د درستې دنیا غم مې په سر بار وي ۲۶۲

که د زړه و مهر و سروي خوږې مړ شي ۲۳٤

* که د زړه په وینو رنګ د چا ګوګل شي ۲٤۰

* که د ستا د خاطر مینه په اغیارو ي ۲۶٤

که د عشق خبر یې تېر یې تر ګلو کړې ۲۲۳

که د عشق لاره اغزنه ده هر ګوره ٦٤

* که د عقل څه اثر لرې و سرته ۱۳۲

که دلدار په دلدارۍ زما قدم ږدي ۱۹۲

○ که دې پرې کړه له وګړیو رښتیا طمع ۷۸

* که دې غم د درست جهان تر زړه چاپیر شي ۲۳۲

دوا تیایم

* که زمامینه په تاده خطا نه ده ١٤٠
* که ستا خپله سیاه رولي نه وي دښمنه ١٧٦
* که سري دخپلي پوهي تقصیر نه کا ٢٣
* که سل ځله هم کنار وهم بغل شي ٢٣٩
که صورت د محمد نه وی پیدا ٢
که قاصدي د مقصود ٤٧
o که ګوهر دعشق په لاس راکړی غواص ٧٣
* که له تالي شرم نه کیږی مهریه ٢١٤
* که له دیره غمه دم دچا ختی ٢٧٤
* که له مخه یوه خواکا حجابونه ١٧٢
* که ماښام ترستوني سنګته کړي حلوا ٢٩
* که مطلب ومدعا د سري خدای دی ٢٠٩
که مي خوک په فقیري شمېري فقیریم ١٠٣
که مین يي په خپل یار باندې رښتیا ٣٠
که مي وشي له دلبره ملاقات ٣٩
که مي ونښانځي ساقي په یوه جام ٩٤
o که مي یار په دیدن سرغواړي عوض ٧٥
که نظر په ما توګودو دروځ ګار کړي ٢٢٥
که نظر کاخوک په کار ددرویشانو ١٢٥
* که هزار ځله نژدي دزړه په یادیم ١٠٣
* که هرخوبه صحرا سرشوم هم په کلیو ١٢٦

* که یو ځل مې هغه یار ولیدی دریغه ١٦٤

* که یې مهر و محبت که یې عناد دی ١٨٧

گ

گاه په غار مه سو ځکه چې رهزن دی په سار ١٤٨

* ګوره بیا به څوک ادا په زړه کا غونډه ١٤١

ګوره څه بلند مقام دی د اخلاص ٧٢

ګوره هسې کردګار دی رب زما ١

* ګېډه وتړه په پړی سره کلکه ١٦٨

ل

* لاس مې وتړې د زلفو په طناب ٣٧

لکه کاندې په کوڅو نظر باز ٦٨

* له اغیار سره خندا څه په کار نه ده ١٤٠

٥ له چشمانو مې د غم اوښې اوریږي ٢١٦

له دې کته له پوزیه خوبه ولاړ شې ٢٣٣

* له هغو سره به څه فکر د یار وي ٢٦٣

م

* ما به ولې کړ فریاد او فغان دریغه ١٦٤

ما په تا پسې د اسپینې جامې رنګ کړې ٢٢٢

* ما توبه مې خوله په سوک ٨٣

ما چې جور و جفا بیا مونده له یاره ١٤٢

* ما چې سترګې و ګلرخ ته وار ولې ٢٥٣

* چې هر چا لیدلی نه وي یار زما ۲۶
٥ چې هر دم له خپله ځانه ګرېزان یم ۱۰۶
* چې یې نقش په زړه خیال شي د آشنا ۲۸
چې یې ولید دستا حسن بې حسابه ۳۶

څ

* څو به شمېرم زه غمونه د هجران ۱۱۷
* څو به صبر په جفا د یار کوم ۹۹
٥ څو به هسې آزادي په دا جهان کړې ۲۲۱
* څو تر میانه ورانه نه کړې د تن پوله ۱۶۹
څو جفا قبوله نه کړې د اغیار ۵۲
څوک دې راکاندې قسم په کردګار ۵۳
* څو یو ځل یې تاراج په جفا نه کا ۲۱
څه شو که خاموش یم ستا د عشق له آه سړه ۱۳۹

خ

* خان سلطان د دې جهان ۱۱۸
خبر نه یم چې یې راوستم له کومه ۱۶۹
* خدای دې وژغوره له هرې پرېشانۍ ۲۷۱
* خدایه څه شوه هغه ښکلي ښکلي خلق ۸۲
خدایه زړه د رقیب نرم په احسان کړې ۲۲۱
* خدایه مه کړه نا امید هغه وګړي ۲۱۹
* خراب زړه مې د دلبر و هوا یو وړ ۶۷

ورك شه ورك شه بدكرداره بدسيري ٢٧٣

* وركه عاشقي شه هم يې نوم هم يې نښان ١١٨

* ولې تللې يې له ما مدام په خه ١٣٨

* ولې نه كورې وما ته سم په خه ١٣٨

* ولې ولې وعاشق ته نظر نه كړې ٢٢٦

ومحمود وته نظر كوه مدام ٩٤

* وښنته سپين ستركي تاريكي غاښ كنه لاس ٧٠

ه

○ هرچې خپلې ميني خوار كړ خوارې مركنه ٢٨٤

هرچې ستا په نخدان كې يې منزل شي ٢٣٩

* هرچې ستا كوخه ما واكا ١٦

هرچې كښت يې په باران او په سيلاب وي ٢٥٧

هرچې نه وي خوار و زار ٥٤

* هرچې ويني په ستركو روى دستا ١٣

* هرساعت زما دغوږ په تا وولو ١٢٣

* هرساعت كه خه گوزران دی بې مخلصه ١٩٢

هرگفتار هره وينا چې خوك عبس كا ٢٨٢

* هرمطرب چې غوږی تا وكا درباب ٣٧

هرنگار چې بې وفا دی نگار نه دی ٢٠٦

* هرو گړې چې منصور غوندې په دار شي ٢٢٩

هريو گل دستا د باغ ، روښن تردې ترچراغ ٧٨

*	هسې بې یاره خفه یم په جهان کې	۲۵۰
	هسې تله کاندې وګورته یاران ژرژر	۵۷
	هسې تېزده ومې د و ر ا ن	۱۰۹
	هسې خوښ یم ستا د در په خاکسارې کې	۲۵۱
*	هسې ډوب یم ستا دغم په دریاب تللی	۲۵۶
*	هسې رنګ نعمت راکړی خدای ومادی	۱۸۳
	هسې مست یم ستا دشونډو په شراب	۳۵
	هسې نه چې زما یار واړه جفا که	۱۶۷
*	هسې یادېږي همېشه مدام زما	۲۵
	هسې یمه یاره ستا په غم تازه	۱۵۳
	هغو بیاموند سعادت په دا دنیا	۳۱
	هغه دم چې زړه ملال شي	۲۳۴
	هغه زړه چې خدای روښان کا جام دجم شي	۲۴۰
*	هغه زړه چې ستا دعشق په اور کباب دی	۱۸۵
	هغه ځوی چې بې خدایه محبت کا	۱۹
	هغه ځوی چې مین وي خه به خوب کا	۱۷
	هغه یار چې بې وفادی څه یار نه دی	۲۰۷
*	هغه یار چې ښایسته دی تر آفتا به	۲۷۹
	همېشه دې زما سر او ستا قدم وي	۲۶۶
	هوښیار مه ګڼه هوښیار د دې دنیا	۳۳
	هومره اوښکې مې بهېږي په رخسار	۵۱

* هیڅ ثابته نه کړه چا دې دنیا وفا ٤

هیڅ مې نه زده نه پوهېږم دا څه پېښه ١٥٨

هیڅ مې نه کړه په دا عمر کې حاصل ٨٩

هیڅوک مه شه گرفتار د تورو زلفو ١٢١

ی

○ یاد استا چشم و ابرو وینم په خواب کې ٢٨٦،٢٤٦

یاد و مې په خوله مکه او مدینه ١٧٧

* یار یاري راسره نه کا الغیاث ٤١

○ یو څل ولېدې دیار پریشانې زلفې ٢٥٢

* یو یو داغ په تن راپسې دهر چا دی ١٨٢.

بسم الله الرحمن الرحيم

وره هسي کردګار دی رب زما | چې صاحب د کل اختيار دی رب زما
همګي بزرګواران چې څوک يې وي | تر همه و بزرګوار دی رب زما
نه يې هيڅ حاجت په چا باندې موقوف دی | نه د هيچا منت بار دی رب زما
له نيستي يې دی هستي صورت پيدا کا | هسي رنګ پروردګار دی رب زما
هم صانع دی د جمله و مصنوعاتو | هم سامع د هر ګفتار دی رب زما
چې يې هيڅ يې نه مثل نه مثال شته | د هغو عطر و عطار دی رب زما
هر نعمت چې د دنيا او د عقبی دی | د همه و وار و معمار دی رب زما
خوانند د نانويسو صحيفو دی | دانند د هر اسرار دی رب زما
که ظاهر دی که باطن دی که ماباين دی | له همه و خبردار دی رب زما
که پيدا که پوشيده دی که اوسط دی | په همه و وقوف دار دی رب زما(1)
شريک نه لري په خپله بادشاهي کې | بې شريکه شهريار دی رب زما
هسې نه چې واحد يې ياده له عجزه | په واحد وجود بسيار دی رب زما
خه حاجت دی چې ويل خواته يې غوارم(2) | په خپل کور کې همکنار دی رب زما
حاجت نه لري د هيچا و ياري ته(3) | له هغو سره چې يار دی رب زما
هيڅ تغيير او تبديل نه لري | تل تر تله برقرار دی رب زما

۱

---

(۱) دا بيت د "ب" په قلمي نسخه او د کلتور وزارت په دوو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(۲) قلمي نسخې: "خه حاجت دی چې يې بله خواته غوارم".
(۳) د "ب" په نسخه کې "حاجت نشته د نور چا و ياري ته"، د "خ" په اوله نسخه کې "حاجت نه لري د نور چا و ياري ته"، او په دوهم نسخه کې "حاجت نه لري د نورو و ياري ته" راغلی دی.

که صورت د محمد ﷺ نه وی پیدا — پیدا کړې به خدای نه وه دا دنیا
کل جهان د محمد په مخ پیدا شو — محمد دی د تمام جهان آبا
نبوت په محمد باندې تمام شو — نشته پس له محمده انبیا
نور هاله د محمد و پیدا شوی — چې نه عرش و نه کرسي وه نه سما
بوی هاله د محمد و په جهان کې — چې بوی نه و د آدم او د حوا (۱)
که صورت یې آخرین دی پیدا شوی (۲) — په معنی کې اولین دی تر هر چا
که نبي دی که ولي دی که عاصي دی — محمد دی د همه وارو پیشوا
چې یې دین د محمد دی قبول کړی (۳) — جنتي دی که فاسق دی که پارسا
محمد د گمراهانو رهنما دی — محمد دی د ړندو د لاس عصا
که ناداره پیروي د محمد ده — گنه نشته په جهان بله رڼا
محمد د بېچاره و چاره گر دی — محمد دی هر دردمند له دوا
خدای یې مه گڼه بېشکه چې بنده دی — نور یې کل واړه صفات دی په رښتیا (۴)

۲

زه تاج د محمد د در خاکروب یم
که مې نه کا خدای له دې دره جدا (۵)

۲۸

دوباره دې را تله نشته په دنیا — نن دې وخت دی که دروغ کړې که رښتیا (۶)
هر چا چې تر وخت تېره شي عنقا شي — عنقا نه دی په دام نیستی د هیچا
تر وخت تېرې اوبه بېرته نه جاروزي — نه جاروزي تېر ساعت په بېرته بیا
تېر ساعت په مثال مړی د لحد دی — مړی نه دی ژوندی کړي په ژړا (۷)
که مقصود لرې تلوار کړه وخت کوتاه دی (۸) — غره مه شه د دې عمر په بقا

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی.
(۲) د "ب" په نسخه کې "خه شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "که صورت یې آخرین و پیدا شوی"، په دوهمه نسخه کې: "په دا خه شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی".
د "ب" چاپ: "په صورت که آخرین دی پیدا شوی — په معنی کې اولین دی له هر چا".
پېښور چاپ: "که صورت یې پیدا شوی آخرین دی — په معنی کې اولین دی تر هر چا".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "چې چا دین د محمد دی قبول کړی".
(۴) د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "نور محمد واړه صفات دی په رښتیا".
(۵) د "ب" چاپ: "که مې خدای نه کا له دې دره جدا".
(۶) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې د دوهمې مسرۍ د "وخت" پر ځای "وار" راغلی دی.
(۷) قلمي نسخې او د "ب" چاپ: "مړي چا نه دي ژوندي کړي په دنیا".
(۸) د "ق، ک" چاپ: "که مقصود لرې په زړه کې وخت کوتاه دی".

هره نښه چې صحیح ګڼې په زړه کې
په غرور به دغه[1] نښه کړې خطا

په امید امید یې خلق نا امید کړل
دا ایام له مکره مړ شه بې پروا

چې د مرګ په تا چه دې شي خوله ما ته
ترو به ما ته خوله به ځړنګ کړې ثنا[2]

وینځلې ارتینې چې وینا وایي[3]
تا ته وایي که پوهېږې دا وینا

هلاک نه يې چې په زور دې څوک تعلیم کا
هم عاقل يې هم بالغ يې هم دانا

په عمل د نیک و بد و فهم[4] وکړه
چې په دا کې دې بهبود دی که په دا

سر د ننه په ګرېوان کړه ستړي ګې روڼې
ډېر په پورته پورته مه ځه سر هوا

سر هوا سر هوا مه ځه و آسمان ته
ته په اصل کې له ځمکې يې پیدا

د عمل په ځای به دا پوښتنه نه وي
چې ته زوی يې یا لمسی يې د فلانا[5]

په خپل ځان ښېګڼه وکړه غره مړ شه
په ښېګڼه دادې او د بابا[6]

هغه ناوې چې په ځان ښایسته نه وي
څوک به یې څه کا ندي ښایست د مور و نیا[7]

دا خبره زه و ځان ته کړم ای یاره[8]
دلګیر مړ شه که مې نوم واخیست د ستا

نوم د ستا او د بل خلم ځان ته وایم
دا عیبونه دي همه واړه زما[9]

هر چې وایم همه واړه ځان ته وایم
نه مې کار نه مې غرض شته په نورو چا[10]

هر چې وایم همه واړه ځان ته وایم
دا عیبونه دي همه واړه زما[11]

که مې ځای د دې غمونو وي په زړه کې
ما به څه لره کوله دا انشا

٣ — چې د مرګ سختي خوارۍ دا ستا په خوا دي[12]
ای رحمانه ولې نه مرې لا پخوا — ٥٠

---

(١) د "ب" له لومړي نسخې، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ نه پرته په نورو ټولو کې "هغه" راغلی دی.
(٢) د "ب" چاپ، "پ" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" "لومړۍ نسخه": "ترو په ما ته خوله به ځړکوې ثنا" ـ "ق، ک" چاپ: "بیا به ما ته خوله به څه وایې ثنا".
(٣) د "خ" "لومړۍ او دوهمه نسخه او "ب" "لومړۍ او مختلط نسخه": "ویره تللي ارتینې چې وینا وایي".
(٤) د "ب" "پ" چاپ کې د "فهم" پر ځای "عمل" راغلی دی.
(٥) د "ق، ک" چاپ کې د لومړي مسرې "نه وي" پر ځای "نه شي" راغلی دی او دوهمه مسره یې داسې ده: چې ته زوی یې د فلانی ... د فلانا. "ق" چاپ: "چې ته څوک یې ... یا لمسی یې د فلانا".
(٦) د "ب" "لومړۍ نسخه": "په خپل ځان ښېګړه وکړه که مړ شې ... غره مړ شه په ښېګړه دادې او د بابا".
(٧) د "خ" "لومړۍ نسخه": "څوک یې څه کا ندي ښایست د مور و نیا". د "خ" "دوهمه نسخه"، "پ" چاپ، "بیا" چاپ او "پ" "مختلط نسخه": "څوک یې څه کړي ښایست د مور و نیا".
(٨) د "ق" چاپ: "دا خبره کړم ځان ته نه هو ښیاره".
(٩) چاپي دیوانونه: "نه مې کار نه مې غرض شته په بل چا".
(١٠) دا بیت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته. د "پ" "بیا" چاپ کې یې دوهمه مسره ... ده: "نه مې کار څه مې غرض ... په نورو چا". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په بل چا" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د لومړۍ مسرې د "همه واړه" پر ځای "هم ګې" راغلی دی.
(١١) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی.
(١٢) د "ب" لومړۍ نسخه: "چې د مرګ سختي خوارۍ دي په خوا دي". "ق" چاپ: "چې د مرګ سختي خوارۍ دې وي په خوا کې". د "خ" "لومړۍ او دوهمه نسخه او "ب" "مختلط نسخه": "چې د مرګ سختي خوارۍ دې لا په خوا دي".

هېڅ ثابت نه کړه چا ددې دنیا وفا — واړه میني کاندې بېهوده په دا دنیا (۱)
هرڅوك چې دعوى په دا دنیا كا د خپلو ى — واړه باطل وايي دنيا نه ده د چا
دا فلك كلال دى سازول او ماتول كا — د بڼې ما و تا غوندې پيدا كړه هم فنا
هر سنګ و كلوخ چې څرګند بڼي ددې دهر — واړه ګكړې دي څوك د شاه څوك د ګدا (۲)
دام دې هيڅوك نه بڼ دي د دنيا وهګذر ته — سنكان به وكړي نه شي د سيمرغ او د عنقا (۳)
هرڅوك چې لړ دې فاني نفس وابستګي كا — نه به شي ترلې په څنځير سره هوا (۴)
ماه دى كه آفتاب دى عاقبت واړه خراب دي — ګل كه هميشه وي هسې نه تر ابدا (۵)

٤ — ٥٨

مدد و مد صاحب ناره په خلاف ددا نايانو
مينه د دنيا پسندلي نه ده هېڅ دانا

چې دوه بنځې وي د چا — هم سني وي هم پارسا (۶)
خدمت كړي د خښتن وي — په ښه خوى وي آراستا
تفاوت پكې حرام دى — كه شري وي كه خاصا
لازم دادى وخښتن ته — تفاوت دې نه كا بيا
په خوراك هم په پوشاك كې — كه كنه وي كه حدوا (۷)
او كه داهسې به نه كا — خپل عمل به كا بېديا
يو د لې به مجنون و مرې — بل هورې به شي ږروى سيا
دا حديث دى وا ږد شوى — كه څوك فهم كا په دا
هغه څوك چې تفاوت كا — ږه ونيژايم دى لرما
په مشكوة كې دى راغلي — ورشه وپوښته عاما

٥ — ٦٩

صاحب ژغوري يوه خدايه
له عذابه له خطا

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهم نسخه كې نشته. په چاپي ديوانونو، د "خ" په لومړي او مصوره نسخه كې د "بېهوده" پر ځاى "بې وفا" راغلى دى.
(۲) د "ب" لومړي نسخه: "واړه ګكړه دي څوك د شاه و د ګدا".
(۳) دا بيت او ورپسې بيتونه په مصوره نسخه كې نشته.
(۴) د "ق ب" چاپ: "كله شي ترلى په څنځير سره هوا".
(۵) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه كې نشته، د "ب ب" چاپ كې داسې دى: "ماه دى كه آفتاب دى همګي واړه خراب شي ګل كه هميشه وي هسې نه تر ابدا".
د "ب" لومړي نسخه: "ګل كه هميشه وي هسې نه تر ابدا".
(۶) دا شعر د هغو ورن له مجموعې څخه چې په ۱۸۴۷ كال كې خپره شوې ده نقل شو او د "ب" په دريمه نيمګړي نسخه كې هم وروسته لاس ته راغى.
(۷) په اصل نسخه كې "خذوا" راغلى دى، ګرمعنى يې څرګنده نه شوه، ځكه نو د لته د "حدوا" په شكل ونيول شو چې معنى يې "نال" دى.

ښه ده ښه ده دا د نیا | چې تو ښه ده د عقبا

مذمت د د نیا مه کړه | واوره پند کړه د اوینا

د دنیا په بازار کېږي | د هغه جهان سودا

په دنیا کې ډېر حکمت دی | پرې پوهېږي حکما(۱)

که غلیم لره یې ورکړې | غلیم دوست کا په هوا

که تو سرې یې صدقه کړې | رفع دفع کا بلا

که په اور باندې یې کېږدې | بوی دعود وکا پیدا

که یې تو یه په صحرا کښېږدې(۲) | ښایسته کاندې صحرا

که یې نذر کړې وپیر ته(۳) | خوشحال ده و مې په خندا

خوش وندي وي په جهان کې | یادوي د ی په دعا

دحاتم په خیر دې ستایي | خطاب ده کا د سخا

سخي هر یو د خدای دوست دی | وَلَوْ كَانَ فَاسِقًا

هر بخیل د خدای دښمن دی | وَلَوْ كَانَ زَاهِدًا

دنیا کښت د آخرت دی | دا خبره ده ښتیا

د دنیا طالبان ډېر دي | که یې مومي څوک لږ چا

ولې مرد پکې هغه دی | چې سخي وي هم پارسا

په دنیا کې بدي نشته | که بدي نه وي له تا(۴)

په دنیا کې خطا نشته | که له تا نه وي خطا(۵)

دنیا بحر دی ښېښې | آیینې غوندې صفا

خپل خپل مخ پکې لیده شي | که څوک زښت وي که زیبا

هم خطر پکې د سر شته | هم ګوهر دی بې بها

وفادار لره وفا شوه(۶) | جفاکار لره جفا

لدیوه مخه یې درد وي | له بل مخه یې دوا(۷)

(پېښور چاپ او قلمي نسخې : " ده ښه ده ویو ښته حکما ".
(۲) د " پ " چاپ او " خ " لومړۍ او دوهمه نسخه : " که یې تو ی کړې په صحرا کې ".
(د " پ " لومړۍ نسخه : " که یې ورکړې وفقیر ته ".
(٤) د " پ " لومړۍ او دوهمه نسخه : " که له تا نه وي خطا ".
(دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(٦) د " خ " دوهمه نسخه : " ویا کار لره وپا شوه ".
(دا بیت د " خ " په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی ، د " خ " دوهمه نسخه او د " پ " نسخې : " لدیوه مخه دوا "

چې ته خوند کاندي د زهرو — چې ته خوند کا د حلوا
کار همه وار موقوف دی — د سړي په مدعا
سالکان دې ننداره چې شي — د خپل ځان په تماشا
هېڅ کا هغه به مومي — دنیا ځای دی د جزا
لکه وي یا هسې به پاڅي — که نادان وي که دانا
فتوی ورنیسه په مخ کې — پسې مه کړه په تقوا
دنیا نده هغه دین دی — چې لره یې وي سبوا
و طاعت و ته ولاړ وي — همېشه تر لېچې ملا
لره مو یې پرهېز وي — هم مشغول په پنځ بنا (۱)
کلمه یې وي قبول له — هم په جهر هم خفا (۲)
د دنیا د کار د پاره — فرض لمونځ نه کاندي قضا (۳)
هم صائم د رمضان وي (٤) — هم زکوة کاندي ادا
که یې توان د حج رسېږي — حج هم وکا پسې بیا
دا پنځه بنا د دین دي — چې بیان یې وکړ ما
چې یې یون په دا طریق وي — هغه کس دی اولیا
که یې مال د دنیا پردی — هېڅ دې نه کاندي پروا
دنیا بده د هغو ده — چې یې کسب وي ریا
یا یې کسب د ریا وي — یا یې وکړي په غلا (٥)
یا یې ټوله کا په ظلم — یا د خمر (٦) په سودا
یا یې وړکا په شرابو — یا یې وړکا په زنا

---

(۱) د "خ" لومړي نسخه: "پای شپول پنځ بنا"، د "ب" دویمه نسخه: "بیایې شپول وي پنځ بنا".
(۲) د "پ" چاپ کې "هم په جهر په اخفا"، په پېښور چاپ کې "هم په جهر هم خفا"، د "پ" په لومړي نسخه کې: "هم په جهر هم خفیا" د "خ" په لومړي نسخه او د "ب" په دویمه نسخه کې "هم په جهر هم په خفا" او د "خ" په دویمه نسخه کې "فرض لمونځ نه کاندي قضا" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" په دویمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٤) په پېښور چاپ کې "هم صائم وي د رمضان" او د "خ" لومړي نسخه "هم صایم به د رمضان وي" راغلی دی.
(٥) دا بیت د "ب" چاپ کې نه دی راغلی.
(٦) په چاپي دیوانونو کې او د "ب" په دویمه نسخه کې "خمرو" راغلی دی.

یا ناحق خونونه کاندي — یا مالونه خوري د چا
عبادت کا په ځان فرض — د بادشاه د امرا (۱)
حق باطل کا، باطل حق کا — په سبب د روي ريا (۲)
نه يې ويره شي (۳) له خدايه — نه يې شرم نه حيا
ديوې ګيډې د پاره — هزار خونې کا بيديا (۴)
همېشه يې له ستمه — خلقه وي په غوغا (۵)
ګوش او هوش يې هرګز نه وي — د مظلومو په ژړا
د فرعون په څېر به (۶) ناست وي — بې پروا او کبريا
بتخانې وته يې مخ وي — و مسجد وته يې شا
اختلاط کا له بدانو — له نېکانو وي جلا (۷)
هېڅ يې نه وي په خاطر کې — تولا و تبرا

و رحمان ته پيښه مه کړه (۸)
۶ — خدايه په هسې رنګ بلا — ۱۲۴

را شه مه کوه له چا سره جفا — لږ ژوندون دې ضايع کېږي بېوفا
په دنيا کې هېڅوک نه دي پاتې شوني — واړه تلوني دي که نن دي که سبا
د ياران چې نن وتا وته جلوه کا — په دوه ورځې پس به واړه شي فنا (۹)
که ديدن دې د دوي خوښ وي وته ګوره (۱۰) — چې فنا شي بيا به کله شي پيدا
د خزان پاڼې چې بېلې شي له ښاخه — په حکمت به يې پيوند نه کا حکما
چې په ځمکه خاشکي پرېوځي له آسمانه — بيا له ځمکې ختی نه شي په سما
ګومان مه کړه چې بيا ستړګو له ورشي (۱۱) — هغه اوښکې چې له سترګو شي جدا

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "د بادشاه او د ګدا". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي ده: "د بادشاه و امراء" د "پ" لومړي نسخه: "د بادشاهانو د امرا".
(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی.
(۳) په چاپي ديوان کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۴) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې د "بيديا" پر ځای "پيدا" راغلی دی.
(۵) په چاپي ديوان کې "واړه خلګ وي په غوغا" او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې "خلقه دي په غوغا". او د پښتو ټولنې په دوهمه نسخه کې "خلقې وي په غوغا" راغلی دی.
(۶) د "خ" په دواړو نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې "به" نه دی راغلی.
(۷) د "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې "سيوا" راغلی دی.
(۸) د پېښور چاپ: "ما رحمان ته پيښه مه کړې".
(۹) د "پ" په لومړي او په دوهمه نسخه کې "په دوه ورځې پسې به واړه شي فنا". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "په دوه ورځو پس به واړه شي فنا".
(۱۰) دا مسرۍ د "خ" په لومړي او دوهمې نسخې کې "که ديدن دې د چا خوښ وي وړاندې ګوره".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي ده: "که ديدن دې حبيب خوښ وي ورته ګوره".
(۱۱) د "پ" لومړي نسخه "ګومان مه کړه چې به سترګو له بيا ورشي". د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "ګومان مه کړه چې بيا سترګو له ورشي". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلي ده: "ګومان مه کړه چې به سترګو له ورشي".

دا په هره ورځ چې خېژي بېل بېل نمر دی ــ هر چې پر پوځي هغه نه شي ختنی بیا

که جنت په زهد نه دی بې کرمه (۱) ــ هر سړي دې خپله غاړه کا آزاد ا

که د نفس (۲) دپاره سل محنته وکړي ــ یو محنت به دې په کار نه شي فردا

که تمام جهان په خپله ګېډه وخوري ــ یاد به نه شي په درود او په دعا

که یوه دانه (۳) دوږي په لاس ورکړي ــ هم دغه به دې توښه شي د عقبا (٤)

که یو خاشکی او به تږي لره ورکړي ــ د دوزخ او ستا تر میان به شي دریا

که یو ځله سر د خدای دپاره (۵) ټیټ کړې ــ په قیامت به سربلند شې ترهر چا

بازار دا دی که څوك سودا وسودا کاندي ــ په هغه جهان نه سود شته نه سودا

آشنایان که څوك (۶) پوهېږي نن یې وخت دی ــ چې زاریږي یو آشنا تر بل آشنا

که ژوندون دی څو هم دا دی په جهان کې ــ چې له چا سره تېرېږي په خندا (۷)

خدای امان راکړه له هسې ژوند ګیه (۸) ــ چې ته بد وایې له بله، بل له تا

زړه ښه دي که په صلح او په صلاح وي ــ نه شکرې په فتنه او په غوغا

نس په خاورو په خس ډك ښه دی بې غمه (۹) ــ نه هم غم په خاور وخس بخه حلوا

ماته ملا په مشقت په محنت ښه ده (۱۰) ــ نه حرامه همیانۍ د چا تر ملا

روند بهتر دی چې څه نهویني په سترګو ــ نه چې سترګې په پردي حرام کاوا (۱۱)

ګونګ بهتر دی چې بې کامه بې زبان وي ــ نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا (۱۲)

کوڼ بهتر دی چې څه نه اوري په غوږو ــ نه چې غوږ کانديي په بد ویل شنوا (۱۳)

دیو او دد که په څوا در شي خو بهتر دی ــ خدای دې بد سړی در نه ولي په څوا (۱٤)

---

(۱) په چاپي دیوانو کې "بې له فضله" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: "که جنت په زاهدی نه دی چا موندلی".

(۲) په "پ" چاپ کې د "نفس" پر ځای "نس" راغلی دی.

(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "یوه دانه" پر ځای "یو ذره" راغلی دی.

(٤) د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "عقبا" پر ځای "بقا" راغلی دی.

(۵) په پېښور چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "دپاره" پر ځای "په لوري" راغلی دی.

(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "آشنایان که څو پوهیږې نن یې وخت دی". او په پېښور چاپ کې داسې راغلی ده: "آشنایان که څه پوهیږی دا یې وخت دی".

(۷) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۸) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "خدایه امان وکړې له هسې ژوند ګیه". د "خ" په دوهمه نسخه کې: خدای امان دې کړي له هسې ژندګه کسه."

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۱) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "نه چې سترګې په پردیو دنیا نوا" او همدا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۲) دا بیت په پېښور چاپ کې "ګونګی ښه دی چې بې کامه وبې زبان وي. نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې بې کامه بې زبان دی - نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې مکامه سرپا نه دی

نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا" راغلی دی.

(۱۳) دا بیت د "پ" په چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی.

(۱٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دیو دد که په څوا در شي بهتر وي که له چا سره همدمه دی اژدها". او د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلی ده: "دیو لیوه که په څوا در شي بهتر دی."

د جاهل تر همدمۍ نه به بهتر وي — که له چا سره همدم مروي اژدها (۱)

که مشکل دي چې خوږ رونو رغول دي — سهل کار دی سودا و زیان د دې دنیا

سودا و زیان د دنیا واړه سهل کار دی — خطای دې نه کا څوک په سهل کار رسوا (۲)

چې د ورور او د عزیز زړه پرې آزار شي (۳) — حاصل مه شه هغه خپله مدعا

بنه خواره چې یوې خوري بل ورته ګوري — خواره نه دي هغه زهر دي ګویا

ګاه د نورو رضا بویه ګهې خپله — په کار نه ده همېشه خپله رضا (۴)

چې بنا دي لې یو زمان وې غم تر تله — دغه هسې چارې نه کا نه دي دانا (۵)

لکه ځان هسې و بل وته نظر کړه — لکه ستا دی هسې ځان دی د هر چا

منصفانو لره بویه چې انصاف کا — نه چې نغوته کا د حرص او د هوا

د سړي په خاطر هر څه هر څه کړ څي — هسې نه چې واړه وګني روا (۶)

دین داران دې وخپل دین وته نظر کا — څوک فکر ونه د صواب دي څوک خطا (۷)

خطای دې نه کا نه دي خطا د چا له لاسه — څه نسبت دی د خطا و د عطا (۸)

هسې نه چې سړي واړه سره سم دي — څوک عالي (۹) دي څوک اوسط دي څوک ادنا

د هر چا حرمت په خپله اندازه دی — نه چې ځای مومي نفر د امرا (۱۰)

۷

زه رحمٰن له چا شکوه شکایت نکړم (۱۱)
نشته بل دوست او دښمن زما بې تا

۱۹۴

---

(۱) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۳) پېښور چاپ: "چې د ورور او د عزیز پرې زړه آزار شي". د "پ" دویمه نسخه: "چې د ورور عزیز زړه پرې آزار یږي".
د "خ" لمړۍ او دوهمه نسخه: ۱ـ لومړۍ نسخه: "چې د ورور د عزیز زړه پرې آزار یږي". په دوهمه نسخه کې د "آزار یږي" پرځای "زهیر یږي" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "نه چې همه واړه وګني روا". او د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "نه چې وګني همه واړه روا".
(۷) دا مسره په "پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده "څوک فکر ونه د صواب څوک د خطا" په پېښور چاپ کې داسې راغلې ده:
"څوک فکر ونه د ثواب کا څوک خطا". د "پ" په دوهمه نسخه کې "څوک فکر ونه د ثواب وی څوک خطا". او د "خ" په
دوهمه نسخه کې "څوک پکر ونه د عطا دی څوک خطا" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۹) د "پ" چاپ، پېښور چاپ، او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "عالي" پرځای "اعلی" راغلی دی.
(۱۰) دا مسره په پېښور چاپ، "پ" چاپ، او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه چې مومي کفر ځای د امرا"
(۱۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "رحمان شکر شکایت له هیچا نکړم — نشته بل دوست دښمن ځما بې تا".
د "خ" په دوهمه نسخه کې: "زه رحمان شکر شکایت له چا نه کړم — نشته په جهان کې بل دوست دښمن ځما".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "رحمان شکوه شکایت له هیچا نکړم — نشته بل دوست دښمن ځما بې ما".

ته چې ماته والې چې په خه کوې ژړا — نه دې معلومیږي دغه (۱) خپل جور و جفا
ته جور و جفا کړې زه ژړا کوم دلبره — ستا که دغه نه وي دا به هم نه وي زما (۲)
خه بنادي به کا نه دي طایفه د عاشقانو — رسم د بتانو (۳) که هم دا وي لکه ستا
دا خصلت چې ستا دی که هم تل په دغه شان وي — نه دا معلومیږي د دې درد منو زړو دوا (٤)
یو دستا مانې شو بل غوږ څې (۵) د رقیبانو — وار په وار مې وژني کله هغه کله دا
هر چې عاشقي کا که په قطع افلاطون وي — زه خو یې مجنون گڼم که نن وي که سبا
سپي هم په عذاب د جدایی د دوزخ لوند دی — زه خو گوندې ستا د کوڅې سپي شوم په دنیا (٦)

٨ — ١٧٢

هیڅ مې په کار نه دی رحمان تا غواړم دلبره (۷)
زه په دا راضي یم باقي هر څه ستا رضا

عالمان دي روښنایي د دې دنیا — عالمان دي د تمام جهان پېښوا
که څوک لاره غواړي و خدای هم و رسول ته — عالمان دي د دې لارې رهنما
کیمیاگر که د کیمیا په طلب گرځي — هم مې د عالمانو دره کیمیا
په مجلس د عالمانو به سره زر شي — که څوک کاڼی وي که لوټه د صحرا (۸)
جاهلان دي په مثال د مړدگانو — عالمان دي په مثال د مسیحا (۹)
چې مړده یې له نفسه ژوندی کېږي — عالمان دي واره هسې اولیا (۱۰)
هر سړی چې رتبه نه لري د علم — سړی نه دی خالي نقش دی گویا

٩ — ١٨٠

زه رحمان حلقه بگوش د هر عالم یم (۱۱)
که اعلی دی که اوسط دی که ادنا

---

(۱) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "هغه" راغلی دی.
(۲) د "غ" دوهمه نسخه: ته جور و جفا کړې زه ملامت افسوس ژړا کوم — ستا که دغه نه وای دا به هم نه وو زما. د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "له ما" راغلي دي او د "پ" په چاپ کې "دا به هم نه وو زما" راغلي دي.
(۳) د "غ" لومړۍ نسخه کې د "بتانو" پر ځای "خوبانو" راغلي دي.
(٤) چاپي دیوانونه: "نه دا معلومیږي د درد منو د زړه دوا". مصوره نسخه کې لومړۍ مسرۍ: "دا خصلت چې ستا دی که تل هم په دغه شان وي".
د "غ" دوهمه نسخه: "که دې جور و ستم درست په دغه شان دی".
(۵) چاپي دیوانونه: "هر دور" او د "غ" لومړۍ نسخه کې: "غور زنگ" راغلي دي.
(٦) دا بیت د "غ" په لومړۍ او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته، "ق، ک" چاپ کې داسې دی:
سپي هم په عذاب سره دې خدای چېرې مړ نه کا — زه خو گوندې ستا د کوڅې سپی یم په دنیا
د "ق" چاپ: سپي هم په عذاب د خدای د دوزخ لو یاره نه دی — زه خو گوندې ستا د کوڅې سپی شوم په دنیا
(۷) چاپي دیوانونه: "هیڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره — دا نو مارضا ده باقي هر چې ستا رضا".
مصوره نسخه: "هیڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره — زه په دا راضي یم باقي هر چې ستا رضا".
(۸) "ب، پ" چاپ: "که څوک کاڼی وي یا بوټی د صحرا". د "غ" لومړۍ نسخه: "که څوک کاڼی څوک لوټې د صحرا".
د "پ" لومړۍ نسخه: "که څوک کاڼی وي که څوک لوټه د صحرا".
(۹) د "پ" دوهمه نسخه: "عالمان دی واره هسې اولیا".
(۱۰) د "غ" دوهمه نسخه: "چې مړده یې په نفس سره ژوندي کیږي — عالمان دی واره هسې اولیا".
(۱۱) د "پ" دوهمه نسخه: "زه رحمان د عالمانو خاک پای یم".

که خپل زړه غواړې له چا — ځان صیاد کړه د عنقا
د حباب کلاه په سر کړه — سوړ په آس شه د هوا
لکه خضر هسې پا څه — اوبه وڅښه د بقا
له زمینه قدم کېږده — په آسمان لکه عیسا
د هغه استاد شاګرد شه — چې درو ښیې کیمیا(۱)
دا چې ما درته بیان کړه — که حاصل کړې واړه دا

١٠ — ١٨٧

هالطمع کړه له خوبانو د وفا

د دنیا ده بې وفا — بې وفا ده بې بقا
نه یې مخ شته نه یې څټ شته — لکه لوټه د صحرا
په یوه ګړۍ یې مخ وي — په یوه ګړۍ یې شا
په یوه ګړۍ دستا شي — په یوه ګړۍ زما
په یوه ګړۍ یې درد وي — په یوه ګړۍ دوا
په یوه ګړۍ یې خوف وي — په یوه ګړۍ رجا
په ساعت کې یې بقا وي — په ساعت کې یې فنا
په ساعت کې یې سکوت وي — په ساعت کې یې غوغا
په ساعت کې یې خنداوي — په ساعت کې یې ژړا
په ساعت کې یې وفا وي — په ساعت کې یې جفا
په ساعت کې یې افلاس وي — په ساعت کې یې غنا
چې نه شان لري نه شکل — کله داسې کله دا

١١ — ٢٠٠

خدای خوک پېښ مه کړه په داسې رنګ بلا

په ښادۍ ښاد شوی نه یم د هېچا — تورتپ شوی یم په غم د هر آشنا(۲)
که زړه طمع توقع له بله نه کړم — د بل طمع توقع کېږي له ما

---

(۱) دا بیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(۲) دا مسره د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "نه وریت شوی یم په غم د هر آشنا".

که مې ورور که مې عزيز دی که مې يار دی(۱) — واړه غواړي خپله خپله مدعا
په هر کوړ کې ړنځوران راته زګيروي کا (۲) — لاس مې نه رسي د هيچا په دوا
د دنيا خبرې واړه په دنيا شي — ما به څه کا څوک چې نه لرم دنيا(۳)
که په کلي کې مې کوړ دی زه ګومان کړم(٤) — چې کوړ نه دی دا مې کوړ دی په صحرا
چې څه کا پرې نه پوره وي نه نيمګړي(۵) — څوک به څه کا له هغو سره خندا
چې يې بند توسنه وبله سره نه شي(۶) — تر هغه آشنا بهتر دی نا آشنا

۱۲ — ۲۰۹

په توده ځمکه استوګنه ده مشکله
څه به ژيست شي له [illegible] سره د چا

باد شاهي لري هر يو غلام دستا — د خاصانو په ځای ناست وي عام دستا
پخته کله وي چې لاف د پختګۍ کا — پختګان دي په داخم کې خام دستا
خو هم هومره يې په ننګ و نام نظر وي(۷) — چا چې نه وي اوريدلی نام دستا
هميشه به له مقامه بې مقام وي — هغه څوک چې لټوي مقام دستا
څو په خپلو وينو ګل غوندې غرق نه شي(۸) — و به نه ويني رخسار ګلفام دستا
صبح و شام په هغو خلقو باندې يو وي — چې آرزو لري هر صبح و شام دستا
بل کلام يې په زړه کله اثر کاندې(۹) — چې تر غوږ يې شي شيرين کلام دستا
فراموش کاندې همه(۱۰) نوري مستۍ — هر چې نوش کاندې باده په جام دستا
دام دستا د تورو زلفو عالم ګير دی(۱۱) — تنها نه يم نښتی زه په دام دستا

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "که مې ورور که مې عزيز که مې فرزند دی". د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که مې ورور که مې عزيز دی که مې يار وي". د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که مې ورور که مې عزيز که مې څه يار دی". راغلې ده.
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او په نورو ټولو کې د "زګيروي کا" پر ځای "يراته دی" راغلی دی.
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "ما به څوک څه کا نه دي چې نه لرم دنيا".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګومان کړم" پر ځای "يو عزم" راغلی دی.
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه کې "چې دی نه پرې څه پوره وي نه نيمګړي" په "پ" "چاپ" کې داسې راغلي دي: "چې پرې نه وي څه پوره او نه نيمګړي". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "چې دې نه پر څه پوره وي که نه نيمګړي" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې دې نه پرې څه نيمګړي نه پوره وي".
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې يې هيڅ بند توسنه وبله نه شي".
(۷) چاپي ديوانونه: "خو هم هومره يې نظر په ننګ و نام وي".
(۸) چاپي ديوانونه: "چې په خپلو وينو ګل غوندې غرق نه وي".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "بل کلام به يې په زړه کله اثر کړه".
(۱۰) د "ق" چاپ او "ق ک" چاپ: "هغه" او نورو مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"فراموش که هغه نور جامونه واړه".
(۱۱) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته. د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې: "دام دستا د زلفو عالم ګير دی". په "ق" او "ق ک" چاپ کې داسې دی: "دام د زلفو دې د دنيا کې عالم ګير دی". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "بوی دستا د تورو زلفو عالم ګير دی".

۱۳ — ۳۱۹

زه دعا سلام په هغه وايم (۱)
هر چي مالره راوړي سلام (۲) دستا

هر چي وويني په سترګو روی دستا (۳) — مخ يې کوږ وي همېشه په سوی دستا
بې دماغه به ترسره ماله تېر شي — چې يې تېر شي ترد ماغه بوی دستا
که لوی کړې څه بې ځايه خوي نه کړي — چې په دار ننګه قامت دی لوی (٤) دستا
نوبهار شو عالم سير د بوستان کا (۵) — خدای وماوته بوستان کړ کوی دستا
د عيسی له دمه دم وهلی نه شم — چې خوله بېرته شي په ګفتګوی دستا (۶)
هم په دامی لړ چشمانو نو (۷) ځهېږي — چې ياد بېږي مي قامت دلجوی دستا
همېشه يې زړه په اور باندې سپند وي — وهغه ته چې څرګند شي (۸) خوی دستا
دلبر لا شه يې ماته وي په زړه کې — چې يې نقش وي په زړه ابروی دستا
ځنځير وته يې څه ارا کاږي — ليونيو لره بس وي موی دستا
وګمانګ وته يې ګلېده ځان پرې باسي — چې وزړه وته پرې باسي (۹) روی دستا
که ته سل ځله زمايې زه دستا يم (۱۰) — تلونی نه دی له ما جستجوی دستا

۱٤ — ۳۲۱

ګل لمبه شو د بلبل په آه (۱۱)
نه ګروهېږي يار په های وهوی دستا

خوی که په دا شان وي دل آزار ستا — څه بنادي به کاندي طلبګار ستا
حيف چې اوريده شي ليده نه شي (۱۲) — حسن ولطافت دی پرلوار (۱۳) ستا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "رحمان تل دوعا سلام په هغو وايم".
(۲) د "خ" لومړی نسخه : "پيغام".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "ديدار".
(٤) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته ، په دوهمه نسخه کې د "لوی" پرځای "دلجوی" راغلی دی.
(۵) چاپي ديوانونه ، د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "نوبهار دی عالم سيل د بوستان کا".
د "خ" لومړی نسخه : "نوبهار به عالم سير د بوستان کا".
(۶) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) چاپي ديوانونه : "راوړ" او د "خ" دريو واړه نسخې : "جوی".
(۸) د "خ" په دريو واړو قلمي نسخو کې د "شي" پرځای "وي" راغلی دی.
(۹) دا بيت په "ق ک" کې نشته . د "خ" په لومړی نسخه کې د "روی" پرځای "موی" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کې "بوی"
او په "ق" چاپ کې د "ګمانګ" پرځای "ځنځير" او د "روی" پرځای "موی" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" دري واړه نسخې : "که سل ځله زه دستا يم ته څما يې".
(۱۱) د "خ" لومړی نسخه : "ګل که سره لمبه شي د بلبل په آه رحمانه".
(۱۲) د "خ" لومړی نسخه : "حيف چې اورېدی شي ليدی نه شي په جهان کې".
(۱۳) د "خ" دوهمه نسخه : "په هر لور".

بیا دوباره نه گوري وبل ته (١) — هرچا چې لیدلی وي رخسار ستا
خدای زده چې ته یار د کوم یوه یې — هرطرف یاران دي صدهزار ستا (٢)
ځای د پښو ایښودو موندلای نه شي — هومره عاشقان دي په دربار ستا (٣)
بل به هسې نه وي که یې خدای کا (٤) — ما غوندې خاکسار وهوادار ستا
بل گومان په ما باندې ومه کړه — عمر واړه زه او انتظار ستا (٥)
عشق له حسنه حسن دی له عشقه — ته نگار زما یې زه نگار ستا
ته زما مطلوب یې زه طالب یم — ته زما طبیب یې زه بیمار ستا (٦)
ته که تازه گل د نوبهار یې — زه یم عندلیب په لاله زار ستا
جور که جفا ده که ستم دی — واړه مې منلي دي یکبار ستا
جور وجفا خوک په بها پاوری (٧) — زه یم د جوړو نو خریدار ستا
یو تار که ضایع شي ستا د زلفو — ځان به صدقه کړم تر (٨) هر تار ستا
سل ازمېښتونه دې را وکړه — حیف دی چې لا نه شي اعتبار ستا (٩)

١٥

تېر یم زه رحمان تر نوره (١٠) کاره
اوس مې ملا ترلې ده په کار ستا

٢٤٦

که خوک یار په جهان غواړي یار دی دا — یار دی دا، که د جهان سینگار دی دا ؟ (١١)
خیال د زلفو یې زما تر زړه چاپېر شو — یا ترگنجه چاپېر شوی مار دی دا ؟
دا جهان دی خدای له عشقه پیدا کړی (١٢) — د جملهٔ مخلوقاتو پلار دی دا

---

(١) د "خ" لومړی نسخه : "بیا به دوباره ونه گوري بل مخ ته".
(٢) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(٣) د "خ" لومړی نسخه : "په هغه ځای باندې چې تول دی عاشقان ستا".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : "بل به هسې خوک نه وي که خدای کا".
(٥) "ق،ک" چاپ : "عمر واړه زه یم په انتظار ستا".
مصوره نسخه : "عمر واړه زه یم انتظار ستا". د "خ" لومړی نسخه : "عمر واړه او زه او انتظار ستا".
(٦) د "خ" لومړی نسخه : "ته زما نگار یې زه افگار ستا".
(٧) دا بیت په "ق،ک" چاپ کې نشته. قلمي نسخې : "جور د چا خوک په بها پېرې".
(٨) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.
(٩) د "خ" دوهمه نسخه : "یاری حیف دی چې لا نه شي اعتبار ستا".
(١٠) په چاپي دیوانونو کې "له هره کاره" راغلی دی.
(١١) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده : "یار دی دا که تمام جهان سینگار دی دا".
(١٢) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده :
"دا جهان دی خدای په عشق کې پیدا کړی".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بیت بېخي نه دی راغلی.

تر عشق وار د کار بل په جهان نشته — تر هغه کار و نو وار د کار دی دا (۱)
بل بلبل به د گل نوم اخستی نه وُ — که خبر وی چې گل نه دی خار دی دا (۲)
بیا را تله دې جهان ته بل وار نشته — بل وار نشته بل وار نشته وار دی دا
د حباب عمر دې وگوري چې څو دی ؟ (۳) — که څوک شمار کاندې د عمر شمار دی دا

۱۶

د مجنون صورت په زړه کړه (٤) گوره

ستا په عشق کې هسې خوار و زار دی دا

۲۵٤

چې له تا سره په سر کاندې سودا — بل به نه وي هسې ماغوندې شیدا (۵)
نه به ما غوندې شیدا وي په جهان کې — نه به تا غوندې دلبر شي بل پیدا (۶)
ما د استا جور و جفا دې قبول کړې (۷) — ولې نه شي د ژړا په ځای خندا
بې د ستا له مخه کون و که مکان دی — سنه تو سنه مې نه په دا شي نه په دا
جدا لي به دې هیڅ رنگ قبوله نه کړم — خو مې نه دی روح کالبوت سره (۸) جدا
لکه ورستو مقتدیان وراندې امام وي — ما په تا پسې ده کړې اقتدا (۹)
زه یې وینم درست جهان په تا مین دی — که بادشاه دی د دې دور که گدا (۱۰)
کاشکې خط د امانې وما دا کړې (۱۱) — چې له ما سره وعده کړې د فردا
زه چې پله په تا نه یم مین شوی — ستا له لوري په ما شوې ده ندا
زه په تا باندې مین یم له ازله — نه چې کړې می نن ورځ ده ابتدا

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "تر عشق غوره بل څه کار په جهان نشته — تر هغه کار و نو غوره کار دی دا." په "پ پ" چاپ کې "تر عشق غوره بل هیڅ کار په جهان نشته". د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "تر عشق غوره کار بل په جهان نشته — تر هغه کار و نو غوره کار دی دا". د "خ" په دوهمه نسخه کې "تر عشق غوره کار بل په جهان نشته" او د "پ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی.
(۲) په "پ پ" چاپ کې "یو بلبل به د گل نوم اخستی نه وُ"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوم د گل به بلبلان اخستی نه وو". او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی.
(۳) دا مسری په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی ده: "د حباب عمر ته وگوره چې څه دی ؟" په "پ" چاپ کې "د حباب عمر دې وگوري چې څه دی". د "پ" په دوهمه نسخه کې "د حباب عمر ته وگوره چې خودی" راغلی ده او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) دا مسری د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "د مجنون صورت په زړه کړه اې رحمانه".
(۵) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "بل به تا غوندې دلبر شي راپیدا".
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه: "نه به تا غوندې دلبر شي پیدا"، د "پ" په دوهمه نسخه او "پ پ" چاپ کې "نه به تا غوندې دلبر شي راپیدا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نه به تا غوندې دلبر شي بیا پیدا" راغلی ده.
(۷) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې "ما به صبر ستا په جور و جفا وکړ" او د "خ" دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "ما به صبر ستا په جور په جفا کړ" راغلی ده.
(۸) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "وبله" او په دوهمه نسخه کې "خُبله" راغلی دی.
(۹) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "هسې ما تا پسې کړې اقتدا"
(۱۰) دا بیت په "پ" او "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زه یو نه یم درست جهان په تا مین دی — که بادشاه دی د دې دهر که گدا". او وروستنۍ مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې "که بادشاه د دې دهر که گدا" د "خ" په مصوره نسخه کې داسې راغلی ده: "که بادشاه دی که وزیر دی که گدا"
(۱۱) دا مسری په "پ" او "پ پ" چاپ کې "کاشکې خط د امانې وما لدا کړې" راغلی ده.

چې د ستا د عاشقۍ په تېغ شهید شي　　د رحمان غاړه به هاله شي ا د ا

۱۷ — ۲۶۶

د رحمان وزېړي رنګ وته نظر کړه
چې مدام په تا پسې کاندي ژړا (۱)

هر چې ستا کوڅه ما وا کا　　ځای یې برشي ترافلا کا (۲)
ځان هاله ورته بادشاه شي　　چې یې ستا د در ګدا کا (۳)
چې د ستا د در ګدا شي (٤)　　بادشاهي وته نورشا کا
نظر یې د ستا له رویه　　نه په ارض نه په سما کا
مینه یې د ستا له مخه　　نه په دین نه په دنیا کا
ستا په مهر و محبت کې　　ځان جهان واړه فنا کا
د دنیا کور و کړي (۵)　　ستا په مینه کې تا لا کا
رضا ستا په رضا (۶) کېږدي　　ترک د خپله مدعا کا
وهر خواته چې ستا مخ شي (۷)　　دی هم مخ په هغه خوا کا
که له چا سره جفا کړي　　له هغه سره جفا کا
که له چا سره وفا کړي　　له هغه سره وفا کا
که په غم چېرې ژاړي　　خو په تا پسې ژړا کا
که په غم چېرې خاندي　　خوله تا سره خندا کا
که مطلب یې د دیدار وي　　ستا د حسن تماشا کا
که مطلب یې د ګفتار وي　　ستا په ذکر مشغولا کا
د رښتینو مقام دا دی　　که څوک مینه په رښتیا کا (۸)

۱۸ — ۲۸۳

عاشقان په عاشقۍ کې
چې رحمان وايي هم دا کا

---

(۱) دا بیت د "خ" لومړی او د "پ" د دوهم نسخه کې نشته.
(۲) دا غزل په منصور نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې د دوهم مسرې داسې ده: "ځای یې رسي ترافلاکه".
(۳) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې: "چې ځان ستا د در ګدا کړ".
(٤) "ق،ک" چاپ: "څوک چې ستا د در ګدا شي"، او دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" لومړي نسخه: "د دنیا کور و کوټ"، او د "خ" نیمګړې نسخه: "د دنیا کور او محلونه".
(۶) د "پ پ" چاپ کې "قضا" راغلې دی.
(۷) د "خ" قلمي نسخه: "هرې خوا ته چې ستا مخ وي". د "پ" لومړي نسخه: "په هر خوا چې د ستا مخ وي".
(۸) په "ق،ک" چاپ کې او هم د "ق" په چاپ کې د "رښتیا" پر ځای "رضا" راغلې دی.

چې امید په عمارت د دې دنیا کا — د کاغذ په کشتۍ سیر د دریا کا (۱)

د آسمان توسن هیچا نه دی تېز لې — څوک به څرنګه سورلي د باد په شا کا

نه لېوه په آدمیت اموخته کېږي — نه امید د مروت شي له افلاکا

له فلکه د وفا امید باطل دی — کله دیو له آدمزاد سره وفا کا

زمانه په اسلام کفر سم ګرځي — فرق د تور و د سپین کله نابینا کا

ما د دهر علامت په سترګو ولید — په هر دم هزار پیدا هزار فنا کا

هیڅ امید مې د ایام په ګردش نه شي — چې فرصت به په خپل زور و ما را کا

په خپل عمر به هیچا لیدلی نه وي — هغه چارې چې دی هر ساعت په ما کا

که د ګلو غوټه کېږدم په دستار کې — شوم طالع مې هلته خار ځنې پیدا کا

که وزرو ته لاس کړم خاورې کېږي — که د خاورو په ارزو شم استغنا کا

جدایي د خدای بلا شوه نه توانېږم — خوشې زړه مې په دیدن پسې ژړا کا (۲)

هومره صبر دی عاشق سره لکو مه — چې د نن وعده موقوفه په سبا کا

که د اور جامې را و اغوندې دلبره — په نظر زما جلوه لکه دیبا کا

په خپل عشق کې (۳) که څوک بد را باندې وايي — زه ګومان کړم چې حمد زما ثنا کا

ملامت په عاشق ښایي دا دستور دی — چې روغ خلق په رنځور پورې خندا کا

عاشقي ننګ و ناموس دي وبله لري — په روښانه ورځ به څرنګه څوک غلا کا

که زه طمع کړم د ګلو له طالع نه — ما عاجز له د ګل په ځای خار را کا (۴)

که زه ځان ژغورم په عشق کې له عالمه — زمانه مې په جهان باندې رسوا کا

همېشه به په عالم کې وي سرخرویه — چې ثنا لکه بلبل د خپل آشنا کا

۱۹ — ٣٠٣

دا ځواب رحمان هغه کا چې دوي

"که دلبر د دیدن مې پیالې را کا" (۵)

هغه ژوی چې مېین وي څه به خوب کا — چې مجنون غوندې کوهکن وي څه به خوب کا (۶)

---

(۱) دا غزل د "پ" په لومړي، دوهم او مصوره نسخه کې نشته. د "پ پ" چاپ کې د "سیر" پر ځای "سیل" راغلی دی.

(۲) د "غ" په لومړي او دوهمه قلمي نسخه کې د "ژړا" پر ځای "بلا" راغلی دی.

(۳) په "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې "ستا په عشق کې" راغلی دی.

(۴) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه په قلمي نسخو کې نشته. د دې بیت لومړی متری په "ق ک" چاپ کې داسې ده: "که زه طمع کړم د ګلو له خپل بخته"

(۵) د "غ" دوهمه نسخه: "که دلبر د دیدن مسته پیاله راکه". د دولت دیوان: "که دلبر د دیدن مې پیالې راکه" ۱۴۳ مخ، پښتو ټولنه، ۱۳۵۲

(۶) دا مسره په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "چې فرهاد غوندې کوهکن دی څه به خوب کا"، په مصوره نسخه او د "غ" لومړي نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او کوهکن وي څه به خوب کا" د "غ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او کوهکن دی څه به خوب کا" او د "پ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او یا کوهکن دی څه به خوب کا"، او د پېښور چاپي دیوانونو کې د "ژوی" پر ځای "زړی" راغلی دی.

هر نفس د سري تله دي له جهانه (۱) ——— چې يې هر نفس رفتن وي ښه به خوب کا

چې سبا له خپله ياره جدا کيږي ——— که د سلو شپو کړمن وي ښه به خوب کا

عاشقي ده خداى له اوره پيدا کړي ——— که په اور کې يې وطن وي ښه به خوب کا (۲)

دا بوتږې هم خوب کولى نه شي ——— ځوک چې تږى د ديدن وي ښه به خوب کا (۳)

د رقيب له جوره خوب د عاشق نه شي ——— د هغو چې د ليو (۴) دښمن وي ښه به خوب کا

د مجاز بندي خو خوب کولى نه شي ——— چې يې زلفې طوق رسن وي ښه به خوب کا (۵)

۲۰ — خوب خندا له بې غمۍ شي خوشحاله (۶) — ۳۱۱

ځوک چې ستا په ښار غمژن وي ښه به خوب کا

چې په ستړګو کې يې خار وي ښه به خوب کا ——— چې په زړه يې غم د يار وي ښه به خوب کا

خوب له ياره سره هم د عاشق نه شي ——— چې يې يار په بل ديار وي ښه به خوب کا

په دنيا کې خوب هغه کا چې نادان وي ——— هغه ژوي (۷) چې هوښيار وي ښه به خوب کا

کوم طالب مطلوب نيولى (۸) دى په خوب کې ——— هغه ځوک چې طلبګار وي ښه به خوب کا

د يدار ندى چا په پټو ستړګو کړى ——— چې مطلب د چا ديدار وي ښه به خوب کا

بله لار د مرګ تر لارې ګرانه نشته ——— چې په خوا يې هسې لار وي ښه به خوب کا

هر نګاه د دلبرانو ذوالفقار دى ——— هر چې غوښ په ذوالفقار وي ښه به خوب کا

دلبر چې چلي خوب کولى نه شي ——— چې خوږلى تور سنامار وي ښه به خوب کا

۲۱ — زه خوشحال د يار بنده هم خدمتګار يم — ۳۲۰

چې بنده او خدمتګار وي ښه به خوب کا

---

(۱) دا مسره په مصوره نسخه کې داسې ده: "هر نفس سرى په تله دى له جهانه".

(۲) د "پ" د لومړۍ نسخې په پرته په ټولو کې "چيه" راغلى ده.

(۳) دا بيت په چاپي ديوانونو او مصوره نسخه کې نشته، دوهمه مسره يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې به تږى د ديدن وي ښه به خوب کا".

(۴) په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "دليو" پر ځاى "يار" راغلى دى.

(۶) په "پ" او "ب، ب" چاپ کې: "خوب خندا په بې غمۍ کيږي رحمانه هر چې تاغوندې غمجن دى ښه به خوب کا".
د پېښور "ق، ک" چاپ: "هر چې ما غوندې غمجن دى ښه به خوب کا". د "خ" لومړۍ نسخه: "ځوک چې تاغوندې دردمن دى ښه به خوب کا"
د "خ" دوهمه نسخه: "ځوک چې ستا په ښار دردمن وي ښه به خوب کا"، مصوره نسخه: "ځوک چې ستا په ښار غمجن دي ښه به خوب کا".
او د "پ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "ځوک چې تاغوندې غمجن دى ښه به خوب کا".

(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو چې ورستى مسره يې په اصل نسخه کې داسې ده "چې يې زلفې په ګردن کړ طوق رسن دى ښه به خوب کا".

(۷) دا مسره د "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "هغه زوى چې دانا دى ښه به خوب کا". او په دواړو چاپي ديوانو کې د "ژوي" پر ځاى "زوى" راغلى دى.

(۸) د "پ" د لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې "موندلى" راغلى دى. او هم نو موړى بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

يادونه: لاندې بيت يوازې په ديوان د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلى دى، او د اس لاندې نورو نسخو او ديوانو کې نشته.

دلبر په چلي خوب کولى نه شي
چې خوږلى تور سنامار وي ښه به خوب کا

هغه ځوی چې بې خدایه⁽¹⁾ محبت کا — همګې واړه بې ځایه محبت کا
محبت بې خدایه واړه د زړه رنځ دی — که مدام له چنګ و نایه محبت کا
خرخاري ده چې بې یوځبله⁽²⁾ کاندي — هر خودرای چې له خود رایه محبت کا
نتیجه یې ریش کنده جامه پاره وي — آدم زاد چې له چارپایه محبت کا⁽³⁾
هغه سرای لره به تله ور باندې ګران وي — هر سړی چې له دې سرایه محبت کا⁽⁴⁾
بوالهوس به نه پتنګ نه پروانه شي — د مګس په څېر له ورایه محبت کا⁽⁵⁾
چې د تورو زلفو سیورې یې په چا وشي — هغه کاله له همایه محبت کا
رحمان ځکه دریار متابعت کړم⁽⁶⁾
چې هر وله رهنمایه محبت کا

٢٢ — ٣٢٨

اورنګ زیب چې آرایش د تخت و تاج کا — تخت و تاج به یې مرګی تاخت و تاراج کا⁽⁷⁾
په جهان کې به یې پاتې شه بد نوم شي — دی که چارې د کسرې که د حجاج کا
او به ستر ګوله لاړې او د زړه شو — خوک به څه شکل ژوندون په دا مزاج کا
جدا یې زما په زړه کا هسې چارې — لکه بازې په تارو او په دراج کا
زما اوښکې چې پیدا د زړه له یم شوي — لکه اور یې له کبابه نم اخراج کا
زه غمجن د عید په جشن خبر نه شوم — که نور خلق هوی و های ته احتیاج کا
هر ناوک چې د قضا له شسته خېږي
زمانه د رحمان زړه ورته آماج کا⁽⁸⁾

٢٣ — ٣٣٥

د بې درد و همدمي⁽⁹⁾ به د بې درد کا — د نامرد و همدمي به د بې نامرد کا
صحبت بې تاثیره نه دی دا حدیث دی — ګنګو نه یې هم په څېر د ګنګو زرد کا⁽¹⁰⁾

---

(١) د "پ" چاپکړ د "بې خدایه" پرځای "بې یاره" راغلی دی.
(٢) په چاپي دیوانونو کې "یوله بله" راغلی دی، او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(٣) دا بیت د "غ" په دوهمه نسخه کې نشته او د لومړي مسرې د "ریش کنده" کلمه د "غ" په لومړي نسخه کې د "ریش کندن" په شکل راغلې ده.
(٤) دا بیت په مصوره نسخه او د "غ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٥) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته په "پ" چاپ او "پ . پ" چاپ کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "بلهوس به نه پتنګ و پروانه شي".
(٦) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "رحمان ځکه دریار متابعت کا"، د "غ" لومړۍ نسخه: "زه رحمان ځکه دیاره محبت کړم".
(٧) دا غزل په مصوره نسخه، د "غ" په لومړۍ نسخه او "ق . ک" چاپ کې نشته.
(٨) د "غ" دوهمه قلمي نسخه کې "امواج" راغلی دی.
(٩) په مصوره نسخه د "غ" لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "همراهي" او د پېښور "ق . ک" چاپکړ "همدردي" راغلې ده.
(١٠) دا مسرۍ په "پ" نسخه کې او هم په "خ" نسخه کې داسې ده: "ګنګو نه یې د ګنګو په څېر د زرد کا".

هر کالی چې خوک په څمکه باندې کېږدي　　هغه څمکه یې له جنسه دخپل گرد کا
په مجلس د ویرژلیو(۱) خوک ورمه شه　　که صحیح وسلامت وي آخر یې سرد کا

٢٤　　چې دوي له میانه لرې شي رحمانه(۲)　　٣٤٠
معشوقې عاشق بخپله ناز پرورد کا

که په گنج د شاهي فخر شهریار کا　　عاشقان یې د دلبرو په رخسار کا
خرقه پوشو په خرقه کې دی موند لی　　هغه حظ(۳) چې په دنیا کې دنیادار کا
پتنګانو لره ورکړ خدای په اور کې　　هغه عیش چې بلبله په گلزار کا (٤)
نبک ساعت(۵) په بد بدل د هیچا مه شه　　په وصال کې غم د هجر ور دوڅار کا
نس(۶) د گور او د مور یو دی په معنی کې　　خو په چاپې تورلحد په چابازار کا
دلبرۍ په دوې بده چې خدای راضي شي　　یگانګي د زړونو هلته کله کار کا (۷)
هغه مخ چې مادرزاد بنایسته نه وي　　مشقت د مشاطې واره مردار کا
یار د نازله خوبه پاڅي پسې گرځي　　چې فلک د عاشقانو بخت بیدار کا (۸)
بې له تانه مدام سوزې دا یې حال دی　　لکه شمع چې خوک بله په مزار کا (۹)
د مستۍ د هوښیارۍ یون څرگند وي　　په هر چا کې چې خدوي هغه رفتار کا (۱۰)
د بلبلو زاغ نغمې کولی نه شي　　هر سرود آواز په طور دخپل تار کا (۱۱)

٢٥　　رحمانه هسې بې وقوف سوداګر نه دی　　٣٥٢
چې د دین متاع بدله په دینار کا (۱۲)

---

(۱) په قلمي نسخه کې "ویرژلیو" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دوي" پر ځای "دوهی" او په مصوره نسخه کې "دودی" راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خوند" راغلی دی.
(٤) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه: "هغه عیش چې بلبلې په گلزار کا"
(۵) په مصوره نسخه کې "نبک حمل" راغلی دی.
(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په قلمي نسخه کې د "نس" پر ځای "نفس" راغلی دی. په "ق، ک" چاپ کې د "بازار" پر ځای "گلزار" راغلی دی.
(۷) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "بې املاح د زړونو کله هلته کار کا" په مصوره نسخه کې داسې ده: "یگانګي د ملاحانو کله کار کا".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "یاد زماله خوبه پاڅي پسې گرځي　چې فلک د عاشقانو محنت بیدار کا".
(۹) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، لومړۍ مسرۍ یې په "پ" او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "نیمې شپې یې یار تر سره پورې کېنې". د "ق، ک" چاپ کې د "یې" پر ځای "مې" راغلی دی. په مصوره نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "نیمې شپې مې تر سرویه دې پورې کېنې"
(۱۰) دا بیت په "پ" نسخه او د "خ" نسخه کې داسې دی: "د مستۍ د هوښیارۍ یون څرگند دی　په هر چا کې چې خدوی هسې رفتار کا". "ق، ک" کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "د مستۍ د هوښیارۍ یون سند څرگند دی" او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "د مستۍ د هوښیارۍ یون سره څرگند دی　په هر چا کې چې خه یون هسې رفتار کا".
(۱۱) په "پ" چاپ کې د "تار" پر ځای "کار" راغلی دی.
(۱۲) د "پ" په دوهمه نسخه کې "دنیا" راغلی دی.

ورځ چې بده شي عاقل ودانا څه کا — چې قضا شي ورد و ښاره حکما څه کا (۱)

مور و پلار خوښيك فرزند له خدايه غواړي — چې بد بخت شي ادې څه کا بابا څه کا (۲)

يار له يار ه په لوي لاس کله بېليږي (۳) — چې لاس نه رسي يار څه کا آشنا څه کا

په ښېرو په دعا څه شي کم و ني خداى دي — چې خداى نه کا ښېرې څه کا دعا څه کا

بخت په زور او په زر نه دي چا خپل کړي (۴) — په دا کار کې ناتوان څه کا توانا څه کا

اې خوشحال پتنګ ولې شه چې وسو (۵)
نور د شمع خندا څه کا ژړا څه کا

۲۶ — ۳۵۸

زما او ښکې چې دا هسې شست وشو کا — د محنت وار ه زما د مخ په ولو کا (۶)

تل يې مخ وي تر خوبانو پورې ولسی — عاشقي چې د چا او ښکې په شېبو کا

د عاشق د سينې چاك به ورڅرګند شي — که خوك سر خپل ګرېوان وته فروکا

د عشق اور چې شمع خود په سر قبول کړي — پروانه به څه حجت د ځان په سو کا

ګل څه نه والي چې غرق په وينو ناست وي — بلبل څه لره بې ځايه ګفتګو کا

زه که مرګ غواړم بې يار ه ګرم خوند يم — جد اېي سرې په ځان پورې پکو کا

معشوقې په محنت نه دي چا موندلي
مګر خداى يې په خوشحال باندې پېرزو کا

۲۷ — ۳۶۵

خوله ځله يې تاراج په جفا نه کا — يار له هيچا (۷) سره مهر و وفا نه کا

که يې سر په بوسه ورکړم زه پوهېږم — چې قبول به د غه عجز زما نه کا

چې په خپله رضا تللي مادرزاد وي — هغه هېڅ ېري د نور و رضا نه کا

خو يې خپله مدعا حاصله نه شي — مهرويان په خوله د خضر سودا نه کا

که يې سل ځله دعا کوم په عمر — ګوش وهوش د دعاګوي په دعا نه کا

که آهونه آتشين پسې وکاږم — لکه سرو له خزانه پروا نه کا

---

(۱) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه کي نشته.

(۲) د "پ، پ" چاپ کي دا مسري داسي ده: "چې بخت بد شي ادې څه کا بابا څه کا".

(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کي "خپليږي" راغلي دي.

(۴) دا مسري په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کي داسي ده: "بخت په زور وزاري نه دي چا خپل کړي". د "پ" په دوهمه نسخه کي داسي ده: "بخت په زور و په زر نه دي چا موندلي" او د پېښور "ق ک" چاپ کي داسي ده: "محبت په زور چا نه دي حاصل کړي".

(۵) د "پ" او "پ پ" چاپ کي "عذر شه" او د "ق ک" چاپ کي "اوشو" راغلي دي.

(۶) په چاپي ديوانونو کي "د مخ ابرو کا" راغلي دي.

(۷) په چاپي ديوانونو کي "که يار ه" راغلي دي.

٢٨ — ٣٧٢

که آرام غواړي خوشحاله په عاشقۍ کې
دغه واړه ناروا کار روا نه کا

ذره مې بې له خپل نګاره (١) آرام نه کا
کامراني راشخه غواړي نا کام نه کا

بې نا کامه زيست محال دی په دنيا کې
د کوم آس په خوله کې د ځل لګام نه کا (٢)

د آسمان ماڼۍ به هم په قرار نه وي
سالک ځکه قصد د قصر و د بام نه کا (٣)

ګاه يې کښېنوي په تخت کله په خاورو
زمانه رضا د هېچا مدام نه کا

بې له سروي چې آزاده خدای پيدا کړه
ترکې ځکه وهېچا ته سلام نه کا (٤)

کوه و دشت هم د خزان له غمه ژېړ دي
ځکه زر که وچمن ته خرام نه کا

چا چې سر دی په سجده و يار ته اېښی
دوباره له دې سجوده قيام نه کا (٥)

چې يې کله د دلدار په لوري لوښتي (٦)
لکه بحر هسې ډېر وې مقام نه کا

نشستن د عاشق نشته لکه شمع
خو صورت د عشق په اور کې تمام نه کا

چې محظوظ وي په تش بوی د مهرويانو
هغه فکر د بوسې د پېغام نه کا

چې لذت يې د سرو شونډو وي موندلی
نوره مينه د شرابو په جام نه کا

په هغو د لعلو لبو مې حرام دی
خو دا نور لذت په خپسر حرام نه کا

٢٩ — ٣٨٥

خوشحاله هسې وخپل يار ته بې حجت دی (٧)
لکه عذر چې صاحب ته غلام نه کا

چا اميد په عمارت د دې جهان کا
لکه کر شه په اوبو هسې نبيان کا

د اوبو په مخ د کرښې بقا نشته
په نابود بانډې نا حق د بود ګومان کا (٨)

نادانانو هسې دين په دنيا بايلود
لکه ووړ کې دُر بدل په پارچه نان کا

د دنيا د دين نسبت (٩) و بل ته نه شي
او د اوبو سره استوګه په خشان کا

---

(١) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "يار" راغلی دی.
(٢) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "نعام" راغلی دی.
(٣) له دې بيت نه وروسته بيتونه او خپله دا بيت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٤) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" دوهمه نسخه: "دوباره يې له سجوده قيام نه کا"
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې بې ذره وي تل د يار په لوري تللي". د "خ" په لومړي نسخه کې د "لوښتي" پر ځای "اېښي" راغلی دی.
(٧) د "خ" په دوهمه نسخه کې "لاجواب دی" راغلی دی.
(٨) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(٩) د "خ" په لومړي نسخه کې "نښته" راغلی دی.

عشق د نفس له خاصیته منزه دی — کار د ستر گو به خوک څرنګ په دهان کا
لکه چشم و ګوش په کار کې وبله بېل وي(۱) — هسې دین و دنیا حکم ځان په ځان کا
په پیرۍ کې د ځوانۍ خیال دی هسې — لکه څوک چې د باغ سیر په خزان کا

بې درګاه یې بل ځای د رحمان نشته
په سفر استوګه څوک مسافران کا

۳۰ — ۳۹۳

عاشقان د ناصحانو وینا نه کا — مست هاتي د مهوتانو پروا نه کا
واړه جور د دې دور(۲) مې قبول دی — که خدای مې له خپله یاره جدا نه کا
چې د ګلو پریشاني شوه ور څرګنده — غونچې سر په زانو کېښو د خندا نه کا
و سیلاب ته د پند وکې څه استاد(۳) وي — زړه چې ژاړي ستر ګې څرنګ ژړا نه کا
دنیا کل په احمقانو ده ودانه — دانا ځکه والستګي د دنیا نه کا
چې بې زړه دی په هوا پورې ترلې — د حباب عمارت ځکه بقا نه کا
بې هنر دی چې څوک دین په دنیا پلوري — هنرمند سرې دا هسې سودا نه کا
که څوک وایي هوښیار کوم دی وایه دا دی — چې بې خدا په نوره مینه په چا نه کا
ګدایي که ور پېښېږي دا لې ځای دی — هر بادشاه چې دلجويي د ګدا نه کا(٤)
چې بې دل یې په یوه نګاه رغېږي — خدا انصاف دی چې دلبرې دوانه کا
هر چې زړه یې وي په یار باندې بایللی — نوره مینه په چا بې له آشنا نه کا(۵)
چې تر غوږ یې وي وینا د آشنا شوې — هغه غوږ هرګز په نوره وینا نه کا
وبه نه رسي دیار تر بلند بامه — چې د زړه غولې روښ په ژړا(۶) نه کا

زه رحمان د هغه یار په جفا خوښ یم
که اغیار مې خدای له میانه پیدا نه کا(۷)

۳۱ — ٤۰۷

که سرې د خپلې پوهې تقصیر نه کا — د خدای کړه به څوک په پوهه تغییر نه کا
خواه ناخواه به د تقدیر شوې(۸) ورپېښ شي — که څوک هیڅ بې نظر په تقدیر نه کا

(۱) "پ" چاپ او د پېښور لو رچاپي دیوانونه: "لکه کار د ګوش و چشم سره بېل دی."
(۲) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دهر" راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو کې "حاجت" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۶) په "ق، ک" چاپ کې "ژړا" راغلی دی.
(۷) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې اغیار مې خدای له میانه جدا نه کا" د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که اغیار مې تر د امیانه پیدا نه کا".
(۸) د پېښور په چاپي دیوانونو کې "کښلي" راغلی دی.

PROPERTY OF ACKU 4499

د هغو چې بخت بیدار شو غم یې نشته — که هیڅېرې بیداري وشبګیر نه کا
دا الله خپلې کم فهمۍ مونږ خه وایو — چې فلاني سړی تالاش وتدبیر نه کا (۱)
دلګیري او خوشحالي که په خپل لاس وي — په خپل لاس به خپل سر هیڅوک دلګیر نه کا
معرفت د خدای څرګند دی په هر څه کې — ستر ګې وخوره چې څوک هومره نظیر نه کا
دا نفس په مثال برق صورت فانوس دی — برق به هیڅوک په فانوس کې اسیر نه کا
د دنیا سړې همه واره د زمانه دی — کوم بادشاه دی چې منت د وزیر نه کا
کوم وادة کوم د کوژدن ده په جهان کې — چې فلك یې وآخر ته په وېر نه کا
په خوله هر یو سړی اسم د پیر اخلي — باري څه په کار چې نغوته د پیر نه کا
څه نسبې د قیامت نه دي لوږ څه دي — چې د پلار و پل په زولیو تأثیر نه کا
هسې چارې له ناصحو واقع کېږي — چې له شرمه یې هیڅ غل و کا سیر نه کا
په مرده پسې تکبیر وکاروان شي — هیڅ ګومان په ځان د هسې تکبیر نه کا
په دنیا پسې د رحمان زهیر یږي — ځان یو دم د خدای د پاره زهیر نه کا
د عیال د پاره تېر تر سر و مال شي — دلجویي په یوه تهوك د فقیر نه کا

٤٢٣ — ٣٢

ګرم دی چې ناری د هجران اوري
وآشنا و ته کا تد په ځیر ځیر نه کا

ترحد تېره شوه په یار پسې ژړا زما — نه ګروهېږي په ژړا سره آشنا زما (۲)
که مې هره وینا دره یا مرغلره شي — لا د غوږ لایقه نه ګڼي وینا زما (۳)
په نارو به ما بېدار کړه اوده وی — باري وبښي راته اوده شو دلربا زما (٤)
زه مکتوب غوندې په پټه خوله ګویایم — خاموشي زما تېرې کا تر غوغا زما (٥)
کښت د عشق په توده ځمکه آسان نه دی — سمندر بویه چې زیست کا په صحرا زما (٦)

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۲) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "د بره شوه به یار پسې ژړا زما نه ګروهېږي په ژړا آشنا زما". او د پېښور چاپ د "خ" په دوهمه او "پ" په دوهمه قلمي کې نه یوازې دا بیت بلکه د دې ردیف ټول بیتونه نه دي راغلي.

(۳) دا بیت د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که مې هره وینا دره شي مرغلرې لایقت د غوږ د نه کړي وینا زما". او د "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که مې هره وینا دره شي یا ګوهر شي سنا د غوږ نه ده لایق وینا زما".

(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "په نارو به ما پیدا که که خوب دی وري ولې وبښي راته اوده شه دلربا زما".

(٥) "پ" چاپ: "زه مکتوب غوندې په پټه خوله ګویا یم لاندې کړله خاموشي غوغا زما".

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "کښت د عشق په توده ځمکه اسمان نکه سمندر بویه چې زیست کا په صحرا زما".
په "پ" چاپ کې: "کښت د عشق په توده ځمکه اسان نه دی سمندر بویه په دې صحرا زما".

دا یار نه دی چې هجران له ما نه بېل کړ   روح زما دی چې له تنه دی جدا زما (۱)

۳۳ — ۴۳۰

زه رحمان بې خپله یاره هیڅ نه غوارم (۲)
که قبول دوي د خدای په دړ دعا زما

سل ځله که و خوري نا حیحان ځیگر زما   ببل به ځبله نه کا د ړ د ستا او سر زما (۳)
ضبر ستا په عشق کې دا خبره څوك اوزه (څوك)   نشته د دې چارې توان یو موی قدر زما (۴)
ستا له محبته جار واته و ماته عار دي (۵)   ولې خاورې نه شي په دا لاړ بشر زما
واره معشوقې د عاشقانو خبر اخلي   بې له تا چې نه اخلي یو دم خبر زما
هیڅ انده وه مې نشته بې د ستا له جدا ځله   نور انده وه به څه وي تر دغه بتر زما
خوب د کور و کلي په نارو زما برهم شو   څه چل دی (۶) چې نه شي ستا په زړه اثر زما

ړست جهان که واړه ما رحمان له ره دلبر شي (۷)

۳۴ — ۴۳۷

چېرې دی دلبره بې تا بل دلبر زما

هسې یادې همېشه مدام زما   چې اورا دې په هر صبح و شام زما
هر کلام چې بې د ستا له یاده و کړم   سل توبې دې په هغه کلام زما
زه که بې له تا له زړه آرام کړم په سل رنګه   نه شي نه شي په هیڅ رنګ آرام زما (۸)
ننګ و نام که ستا په مینه له ما ړوي   زار شه ستا تر مینې ننګ و نام زما
چې قایم شوم په مقام د عاشقۍ   هېر شو دلته واړه بل مقام زما (۹)
څو د عشق په خم خانه مې داخل نه کړ   پخته نه شو د غه عقل خام زما (۱۰)
نن دې وخت دی که مې آه و فریاد اوري   څو چې خاورې نه دی هر اندام زما (۱۱)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : " دا یاران چې دی هجران له ما بېل کړي   روح زما دی چې له تنه دی جدا زما ".
"پ" چاپ : " دا یار نه دی چې هجران له ما نه بېل کړ   د غه روح له تنه شه جدا زما ".
(۲) "پ" چاپ : " زه رحمان بې خپله یاره هیڅ نه غوارم   که قبول خدای نه وي دعا زما ".
(۳) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) په "ق" او "ق ک" چاپ کې د "موی" پر ځای "جو" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه : "جار واته زما دروغ دی". مصوره نسخه : " جار واته زما غلط دی ".
(۶) قلمي نسخې "څه چار ده".
(۷) چاپي دیوانونه : " کل واړه جهان که ما رحمان له ره دلبر شي ".
(۸) د "پ" نسخې : " بې له تا که زړه آرام کړم په سل رنګه   نه شي نه شي یاره په هیڅ رنګ آرام زما
د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : " که بې تا د زړه آرام کړم په سل رنګه   نه شي نه شي په هیڅ رنګ آرام زما
(۹) قلمي نسخې : " هېر شو دلې و ته بل مقام زما ".
(۱۰) چاپي دیوانونه : " څو د عشق په خم خانه لې داخل نه کړم   پخته نه دی د غه عقل خام زما ".
(۱۱) د "پ" لومړی نسخه : " څو نو خاورو نه دی لاندې هر اندام زما ". د "خ" لومړی نسخه : " څو چې لاندې شي تر خاورو هر اندام زما ".
د "خ" دوهمه نسخه : " بیا به څوك د ړ سوی پیغام زما ". مصوره نسخه : " څو لاندې تر خاورو هر اندام زما ".

هزار جام د صراحي دي فلك مات كړل — شو به ګرځي په دا دور جام زما

۳۵ — ٤٤٦

زه رحمان به دانا کام کوم تر کومه
وایه (۱) کله به حاصل کړي (۲) کام زما

چي هر چا لیدلی نه وي یار زما — خبر دی دا که والي بد په کار زما (۳)
هر هغه چي وي دلبر زما لیدلی (٤) — نه به کا انشاء الله انکار زما
سر زما در ګاه د هغه یار عزیز وي — بي له دي لار نشته بله لار زما (۵)
ما بي عشقه بل څه څیز زده کړی نه دی — چي څه دی هم دا دی واړه کار زما (۶)
خدای دي هیڅوك یو څبله ازار نه کا — اي دلبره مه اخله ته ازار زما (۷)
یاره ستا په جدایی او په هر غم کي (۸) — سینه دا وښکو در ومي په رخسار زما
لوی دی کډ هلاك دی واړه ستا خبري کاندي — بل ګفتګوی نشته په دیار زما (۹)

۳۶ — ٤٥٤

زه رحمان به لاف په عشق کي څه وهمه
خود به ځان خرګند کا انتظار زما

سر زما سامان زما ارشه ترجانان زما — زار شه ترجانان زما سر زما سامان زما
زیان زما نقصان زما واړه دیار هجر دی — واړه دیار هجر دی زیان زما نقصان زما
ګل زما ریحان زما ستا رخسار و زلفي دي — ستا رخسار و زلفي دي ګل زما ریحان زما (۱۰)
مښك زما زعفران زما ستا د کوڅي خاوري دي — ستا د کوڅي خاوري دي مښك زما زعفران زما
فکر زما توان زما ستا په غم کي نه رسي — ستا په غم کي نه رسي فکر زما توان زما
آه زما فغان زما هیڅ په تا اثر نه کا — هیڅ په تا اثر نه کا آه زما فغان زما (۱۱)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "خدایه".
(۲) "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، او "ق ک" چاپ : "شي".
(۳) قلمي نسخه : "چي هر چا لیدلی نه وي یار زما — خبر دی دا که والي بد په کار زما".
د "خ" دوهمه نسخه : "چا لیدلی نه دی په جهان کي یار زما — څه شوه که بد والي په کاروبار زما".
(٤) قلمي نسخه : "هر چا چي زما دلبر لیدلی دی". د "خ" دوهمه نسخه : "هر چا چي یي لیدلی مهر و دلبري وي — نه به کا انشاء الله انکار په کار زما".
(۵) چاپي دیوانونه : "سر زما در ګا د هغه یار عزیز وي — بي له دي نه نشته بله لار زما".
(۶) قلمي نسخه : "ما بي عشقه هیڅ نه دي نور زده کړي — هر چي دي هم هغه دي واړه کار زما".
د "خ" لومړی نسخه : "خود به ځان خرګند کا انتظار زما" دوهمه نسخه : "ما په عاشقي کي نور څه نه زده که باور کړي — هر چي دي دغه دي واړه کار زما".
(۷) قلمي نسخه : "هیڅوك دي خدای یو له بله ازار نه کا — اي دلبره مه اخله هرګز ازار زما".
(۸) قلمي نسخه : "یاره ستا د جدایي په غمونو کي". او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته.
(۹) "پ" چاپ او د "پ ، پ" چاپ : "لوی هلك کړي هم واړه ستا خبري — ګفتګوی نشته بل په دیار زما".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ : "لوی واړه کړي هم واړه ستا خبري — ګفتګو نشته بل څه په دیار زما".
مصوره نسخه : "لوی هلك واړه ستا خبري کړ". د "خ" دوهمه نسخه : "لوی هلك هم واړه ستا خبري که دلبره". او دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کي نشته.
(۱۰) د پېښور "پ پ" چاپ او د "خ" قلمي نسخه : "ګل زما ریحان زما ستا د رخسار زلفي دي — ستا د رخسار زلفي دي ګل زما ریحان زما".
(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کي نشته.

دا پیران شیخان زما ستا په غم کې نه رسي — ستا په غم کې نه رسي دا پیران شیخان زما (۱)

زړه زما چشمان زما بې تا هیڅ حال نه لري — بې تا هیڅ حال نه لري زړه زما چشمان زما

باغ زما بوستان زما بې تا میوه نه نیسي — بې تا میوه نه نیسي باغ زما بوستان زما

وصال هم هجران زما ای رحمانه خیر دی
ای رحمانه خیر دی وصال هم هجران زما (۲)

۳۷ — ۴۶۴

ستا په څېر نه دي خوبان لیدلي ما — نه په غوږ وچېږي اورېدلي ما (۳)

هیڅ وفا له عاشقانو سره نه کا — دلبران دي واړه ازمایلي ما (۴)

چې مې ستا وښکلي مخ ته دي کتلي — بل یو مخ ته نه دي بیا کتلي ما (۵)

د زړه غولي مې نیولي ستا غمونو — نور غمونه دي له زړه ویستلي ما (۶)

چې مې کار د عاشقۍ په لاس کې واخیست — دي له بله کاره لاس وکښلي ما (۷)

نور غمونه مې له زړه نه دي وتلي — ستا غمونه دي پکې کرلي ما (۸)

که جفا کوې که جور واړه ځای لري — د ستا جور و جفا واړه دي منلي ما (۹)

زه رحمان بې یاره خوب و خندا نه کړم
بې ده نه دي خوب خندا پسندلي ما (۱۰)

۳۸ — ۴۷۲

---

(۱) په نورو قلمي نسخو کې دا بیت نشته او د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی:
"پیران شیخان زما ستا په غم را نه رسي — ستا په غم را نه رسي پیران شیخان زما".

(۲) قلمي نسخې : "وصال زما هجران زما رحمانه واړه خیر دي — رحمانه واړه خیر دي وصال هم هجران زما".

(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې داسې راغلی دی : "نور خوبان د ستا په څېر نه دي لیدلي ما — نه لیدلي نه په غوږ د اورېدلي ما".

(۴) قلمي نسخې : "دلبران دي زمالي دي ازمایلي ما".

(۵) د "پ" لومړۍ نسخه : "چې مې ستا کښلي مخ وته کتلي دي — نور کار رونه دي له لاسه غورځولي ما".
په "پ ب" چاپ کې : "چې مې ستا دې ښکلي مخ ته دي کتلي — بل یو مخ نه نه دي بیا کتلي ما".
د "خ" لومړۍ نسخه : "چې مې ستا د ښکلي مخ وته کتلي دي — نور بیا نه دي و بل مخونو ته کتلي ما".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا ردیف ښکلي نه دی راغلی.

(۶) قلمي نسخې : "د زړه غولي مې نیولي ستا غمونو دي — نور غمونه دي له خاطره ایستلي ما".

(۷) قلمي نسخې : "چې مې کار د عاشقۍ په لاس اخیستی دی — نور کار رونه دي له لاسه اچولي ما".

(۸) قلمي نسخې : "هم په دامې نور غمونه له زړه د واته — چې په زړه کې ستا غمونه دي کرلي ما".

(۹) دا بیت په چاپي دیوانو کې نشته.

(۱۰) قلمي نسخې : "زه رحمان بې یاره خوب و خنده نه کړم
خوب خندا بې یاره کله دي پسندلي ما".

د "خ" لومړۍ نسخه :
زه رحمان بې یاره خوب و خندا نه کړم
خوب خندا بې یاره کله پسندلي ما".

چې واده يې کا په ډول او په سرنا(۱) — بيا پرې والي زما نه دوير وينا
که مې هرڅو دلبري او دلجويي کا — زه پوهېږم دخپل يار په استغنا(۲)
په يوه ګړۍ مې يار هم مې آشنا شي(۳) — بيا مې بله ګړۍ نه ګڼي آشنا
دا زه خپله تسلي کوم يار بولم(۴) — څه ياري ده د ناتوان او توانا
يو زمان يو دم او بې خپله صنمه(۵) — زه بهتره تر بقا ګڼم فنا
هر سړی په يوې چارې خدای مشغول کړ — زه مشغول کړم خدای د ترکو په ثنا
مالې عشقه بل هنر نه زده ناصحه — په خندا(۶) شه که نادان يې که دانا
چې مې غوږ په نارو نه باسي حيران يم — پروانه لري که وور وي که برنا(۷)
بې د يار له سنه د بد نه دي خدای نه کا
د رحمان په زړه کې بله تمنا

۳۹

۴۸۱

چې يې نقش په زړه خيال شي د آشنا — صدقه يې سر و مال شي د آشنا
پس له مرګه يې تبغ هسې مخ روښان وي — چې آشنا په تيغ حلال شي د آشنا(۸)
په آسمان د آشنايۍ به يې مکان وي — چې زمين غوندې پايمال شي د آشنا(۹)
خوشحالي زما د زړه په هغه دم وي — په هر دم چې زړه خوشحال شي د آشنا
روح هغه ساعت داخل ګڼم په تن کې — چې مې (۱۰) دخل په وصال شي د آشنا
هم هغه يوه ګړۍ را باندې کال وي(۱۱) — چې يوه ګړۍ محال شي د آشنا
نور د هېڅ قيل و قال مې په کار نه وي — چې تر غوږ مې قيل و قال شي د آشنا
زر غونه کاندې دانه زما د عيش(۱۲) — چې په زړه مې زرغون خال شي د آشنا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "چې واده وي په ډول په سرنا بيا پرې زمانه د وير وينا". د "خ" دوهمه نسخه: "چې واده يې وي په ډول و په سرنا بيا پرې والې زمانه د وير وينا".
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که يې هرڅو دلبري او دلجويي کړم زه پوهېږم د خپل يار په استغنا".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "شي" پرځای "وي" راغلی دی.
(٤) د "پ" او "پ پ" چاپ: "دا زه خپلې تسلي کړم يار يې بولم".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه "يو زمان يو دم بې خپله دلبره". او دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) په نورو قلمي نسخو او ديوانونو کې د "په خندا" پرځای "بخشنده" راغلی دی.
(۷) په چاپي ديوانونو کې دا مصرۍ داسې راغلې ده: "پروانه لري چې واره دي که برنا" د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلي دي: "پروانه لري که زوړ وي که برنا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بيت نه دی راغلی.
(۸) مصوره نسخه: "چې زمين غوندې پايمال شي د آشنا".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۰) چاپي ديوانونه: "چې يې دخل په وصال شي د آشنا".
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "هم يوه ګړۍ ورځ را باندې کال وي".
(۱۲) مصوره نسخه: "عشق".

نه بل څوك زما طبيب بې آشنا شته دى(۱)   نه بل څوك به په مثال شي د آشنا

د رحمان نظر په هيڅ باندې نه وي
چې نظر يې په جمال شي د آشنا

۴۰   ۴۹۱

كه ما بنام تر ستوني بنكته كړې حلوا   سبا خواست كوې له خدايه د سنورو
په هيڅ حال كې دې قرار و صبر نه شي   لبوني كړې د بر حرص د ېرې هوا
تا مې عمر تر يار تر عزيز پورې   لوې گېډې(۲) مختورن كړې هم رسوا
چې په خپله رسوايي دې پروانه شي   نور به څه كړې په جهان د چاپرو ا
چې د نفس د پاره لاس وخدايه ته نيسې(۳)   دا رحمت له خدايه غواړې كه دوا
نفس بې شماره عالم پر پوست وكوهي ته   خداى دې نه كا نابينا د چا پېشوا(۴)
په روا په ناروا كله پوهېږي   وچارپاى ته څه روا څه ناروا
چارپايان كه غوږ و سترگې لري څه شو   په معنى كې نابينا دي ناشنوا

زه رحمان له هغه علمه(۵) پناه غواړم
چې له دينه له مذهبه وي سيوا

۴۱   ۵۰۰

دل و دين مې هغې تركې كړه ها(۶)   لا يې نه حسابوي د ځان بها
د ښايست صفت يې څوك و حيران يم   په هيڅ رنگ يې موندلې نه شي انتها
د صورت له عيبه هسې پاكيزه دى   لكه ذات د و يښته نشته دى په ها(۷)
كه يې مخ په زلفو پټ وي باك يې نشته   تل په گنج باندې پراته وي اژدها
لكه نمر هسې جلوه كا په شفق كې   چې په سر كاندې اوډنې د سوها(۸)
نه پوهېږم چې په كوم لاره درومم   چپ و راست مې رقيبان دي هزارها
خداى دې هسې تنها نه كا څوك په غم كې   لكه زه يم ستا په غم كې يك تنها (۹)

---

(۱) د "خ" لومړي او دوهمې او مصوره نسخه : "نه بل څوك زما طبيب نه مې اشنا شته".
"ق" چاپ او "ق ك" چاپ : "نه بل څوك زما طبيب او اشنا شته دى".
(۲) چاپي ديوانونه : "لوې گېډې"
(۳) " " : "د ځانه نيسې"
(۴) "ق" چاپ : "اشنا"
(۵) مصوره نسخه : "زه رحمان له هغه خلكه پناه غواړم".
(۶) چاپي ديوانونه : "دل و دين مې په هغه ترك كړه فدا"
(۷) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه كې نشته.
(۸) دا بيت د "خ" " " كې نشته.
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه : "خداى هسې رنگ تنها په غم څوك نه كا   لكه زه د يار په غم كې يم تنها".

٤٢ — ٥٠٨

همیشه د بېلتانه په غم کې لولم
زه رحمان نعوذ بالله منها (۱)

که مین یې په خپل یار باندې رښتیا — اواره کړه اول دین، پس یې دنیا
په وفا د دلبرانو غلط مه شه — دغه قوم دی بې وفا او کبریا
د خوبانو طایفه ده هسې شوخه — چې غوږ نه باسي د چاپه واویلا (۲)
د دې برناز او د دې برکبر له سببه — عمل نه کا په گفتار د اولیا
زړه و دین په نیم نگاه د سترګې یوسي — نه یې ویره له چا لرې نه حیا
بل به هسې سرګردان په جهان نه وي — یا عاشق دی یا آسمان دی یا آسیا
ته چې ژغورې سر و مال په عاشقي کې — عاشقي دا هسې چېرې وي ویریا (۳)
د جنت تر حور و تېر شه که یار غواړې — خدای دې نقد د چا نه کاندې نسیا (٤)
د ساقي له لاسه هسې باده نوش کړه — چې دې غوږ کا د زړه خیرې دریا
چې یې کسب عاشقي شي د دلبرو (۵) — نظر نه کاندې په کسب د کیمیا

٤٣ — ٥١٩

یو گفتار ورله بس کاندې رحمان
خدای به هر ساعت پوښتنه کړي بیا بیا

عاشقي مې یې په زړه وکړ گذر بیا (۶) — بېلتانه مې لمبې بلې کړې په سر بیا
که دفتر د خپل قسمت مې په خپل لاس وي — ما به سته له غم (۷) وران کا دا دفتر بیا
ما لانو مې د آشنایي اخستې نه وُ — جدایي یې راته جمع کړ لښکر بیا (۸)
پس له مرګه به یې بیا ترتا قربان کړم (۹) — که صورت مې خدای پیدا کړم په محشر بیا
د هجران محنت مې واړه له زړه هېر شو — چې مې ولیده په سترګو ستا بشر بیا

---

(۱) د "خ" دریې واړه نسخې: " زه رحمان اعوذ بالله منها ".
(۲) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د خوبانو طایفې دې هسې شوخې چې غوږ نه باسي د چاپه واویلا". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "واویلا" پر ځای "انګولا" راغلی دی.
(۳) دا مسره په مصوره نسخه کې او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "عاشقي دا هسې چېرې ده ویریا".
(٤) دا مسره په "پ" نسخه کې داسې راغلې ده: "خدای دې نقد د چا ونه کاندې نسیا".
(۵) دا مسره په چاپي دیوانونو کې او هم د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یې کسب عاشقي شوه د دلبرو". او "ب" په دوهمه او د "خ" په مصوره نسخه کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۶) د "ب" لومړۍ نسخه: "عاشقي مې یې په زړه وکړ اثر بیا". د "پ" په "چاپ کړې لومړۍ مسره داسې راغلې ده: "عاشقي مې په زړه اوکړ لوګذر بیا".
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "له غمه" پر ځای "له لاسه" راغلی دی.
(۸) دا مسره په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "جدایي دې راته جمع کړ لښکر بیا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "بېلتانه یې راته جمع کړ لښکر بیا".
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کړم" پر ځای "شوم" راغلی دی.

چې آسمان يې مخ پټ کړي په سحاب وُ (۱) خدای وماوته خرګند کړ هغه نمر بيا

چې رقيب راته ترلې په ځنځير وُ خپل حبيب راباندې پرانت هغه ور بيا (۲)

په يوه نظر يې زړه راښخه يو وړ خدای دې خير کا چې لا وکا بل نظر بيا (۳)

۴۴ — خوشحال — ۵۲۸

په وصال يې منت بار اوسه
په صدف کې دخل نه وي د ګوهر بيا

هغو بيا موند سعادت په دا دنيا چې يې وکړ قناعت په دا دنيا (۴)

نه ملکونه د سليمان په هزار کاله نه يوه ګړۍ طاعت په دا دنيا

يو نفس د خدای په ياد وا ولي تردی نه د درست جهان دولت په دا دنيا

په دنيا کې لوټ هغو عالم وکړ (۵) چې يې وکړ عبادت په دا دنيا

که نعمت دی خو طاعت او عبادت دی ګڼه نشته بل نعمت په دا دنيا

که محنت که مشقت دی خو د دين دی په کار نه دی بل محنت په دا دنيا

بې له خدايه هر چې دي هم فاني دي (۶) که لذت دی که زينت په دا دنيا

که بادشاه دی آخر خاور و لړه درومي څه عزت دی څه قربت په دا دنيا

تر هغه به بل نادان په جهان نه وي (۷) هر چې غواړي فراغت په دا دنيا

نه چې خو وخته فرصت په دنيا غواړي (۸) چا موندلی دی فرصت په دا دنيا

عمارت په سر د ريګو روان کاندي (۹) هر چې کاندي عمارت په دا دنيا

د مستانو تر لغزش څه کم نه دی د سړي استقامت په دا دنيا

هر ژوندی چې د مړ ده په قبر ور شي بس دی هومره نصيحت په دا دنيا (۱۰)

په روانو او بو ورشه عمر ګوره د بر دی هومره اشارت په دا دنيا

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.

(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کښې داسې راغلی دی: "خپل مين راباندې پرانت هغه در بيا".

(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی، د "پ" چاپ کښې ورو ستی مسره داسې راغلې ده: "خدای دې خير کا چې لا بل وکړي نظر بيا".
او د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کښې داسې راغلې ده: نن دې وګوره که لا وکا نظر بيا".

(۴) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کښې دا غزل نه دی راغلی.

(۵) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کښې "په دنيا کې لوټ هغو زلميو وکړ".

(۶) دا مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کښې او هم د "پ" چاپ کښې داسې راغلې ده: "بې له خدايه هر چې دی واړه فاني دی".

(۷) دا مسره په "پ" چاپ کښې داسې راغلې ده: "له هغه به زيات نادان په جهان نه وي".

(۸) دا مسره په قلمي نسخو کښې داسې راغلې ده: "ته چې چند ګاه فرصت په دنيا غواړې".

(۹) دا مسره په "پ" چاپ کښې "عمارت په سر د ريګ روان کاندي". او په "پ پ" چاپ کښې "عمارت په سر د ريګ به روان کاندي" راغلې ده.

(۱۰) قلمي نسخو کښې "بسکه ..." راغلي دي.

دا پاخه پاخه سرایو نه محلونه — خو به وران شي عاقبت په دا دنیا
وړي ستړګي د آسمان څه هسې نه دي(١) — چې څوك پرېږدي سلامت په دا دنیا
هر چې راشي هم واره ځني درومي — مسافر دی هر صورت په دا دنیا
ریاضت په قیامت نه شي مرد هغه دی — چې یې وکړ ریاضت په دا دنیا
هم په دا خوي وخصلت به سباپا شي(٢) — خدای څوك مکره بد خصلت په دا دنیا
هم هغه به یې خرمن وي پس له مرګه — هر چې کاندي زراعت په دا دنیا
که هغه جهان په دا کې لیده نه شي — زه یې وینم علامت په دا دنیا
په قیامت به بنه توښه ځبله نه شي — مال به دلې دی قیامت په دا دنیا
امانت به د لحد په میان کې پروت وي — هر چې اوسي امانت په دا دنیا
نیك عمل حضور جنت دی طاعت بویه(٣) — چې حاصل کا څوك جنت په دا دنیا
نیك کردار هم نیك عمل هم نیك خویونه — هم جنت دی هم راحت په دا دنیا(٤)
ضدیت د سړي څمر په عذاب کا — په کار نه دی ضدیت په دا دنیا
لاس په سر په سینه ایښی وهر چا ته — هم دغه دی شرافت په دا دنیا
که بلنده مرتبه د چا په کار وي — لوی مقام دی عدالت په دا دنیا
بل ارمان به له جهانه یو وړه نه شي(٥) — مګر مهر محبت په دا دنیا
د هغه جهان سودا واړه دلې ده(٦) — که څوك کاندي تجارت په دا دنیا
که طالع د سړي نه وي جار و تلي — هیڅ پټ نه دی حقیقت په دا دنیا
نیك له نیکو سره بویه بد له بدو — که څوك غواړي ولایت په دا دنیا
ولایت دی خدای هغه لره ورکړی — چې یې وړاندې کړ سکونت په دا دنیا
که تمام د دنیا واړه سره یو شي — نور به نه کا خپل قسمت په دا دنیا
که څوك(٧) مرد دی خو هغه دی په دنیا کې — هر چې نه لري حاجت په دا دنیا

---

(١) د "ب" نسخه او د "خ" له نسخه: "وړي ستړګي د آسمان څه هومره نه دي."
(٢) قلمي نسخه: "هم په دا خوی وخصلت به پاڅا وه شي."
(٣) په قلمي نسخه کې "طالع" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "پ" په نسخه کې نه دی راغلی، د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې "نیك کردار له نیك عمله سره بویه" راغلی دی.
(٥) "ب" په "چاپ" "بل ارمان به له جهانه یوړه نه شي".
(٦) "پ" چاپ "د هغې جهان سودا واړه دلې شي".
(٧) په قلمي نسخه کې "که څه" راغلی دی.

چې رغبت يې د جمله بلاؤ سر دی — څوك به څه کا ذلي رغبت په دا دنيا(۱)

په رحمان باندې دا عمر هسې تېر شو
لکه تېر شو يو ساعت په دا دنيا

٤٥ — ٥٦٥

هوښيار مه گڼه هوښيار د دې دنيا — بې وقوف دی و قوف له د دې دنيا
روښنايي په هغو زړونو ده حرامه(۲) — چې پرې کېني گرد غبار د دې دنيا
پوچ گويي ده چې يې اهل د دنيا کا(۳) — هر کلام او هر گفتار د دې دنيا
د طفلانو په څېر واړه خالبازي کا — هر چې کاندي کاروبار د دې دنيا
واړه کې خولې د پېو هلکان دي — کار ديده او نجته کار د دې دنيا
همېشه به بې وقوف او بې شعور وي — چې مخمور وي په خمار د دې دنيا
د شرابو هم لا هومره مستي نه وي — لکه مست وي غمخوار د دې دنيا
هر بيمار له دارو په جهان شته دي — دارو نه لري بيمار د دې دنيا
د هر سوي علاج وشي په جهان کې — مگر سوی په شرار د دې دنيا
هر چې اچوي واوره واړه سوځي — مور به نه شي طلبگار د دې دنيا
گرفتار به همېشه په غم کې ډوب وي — هيڅوك مه شه گرفتار د دې دنيا
تل به پروت وي په ظلمت او په تور تم کې — چې اسير وي په کفار(٤) د دې دنيا
په مسلمو کې خاصه مسلم هغه دی — چې يې وشلاوه زنار د دې دنيا
څه وبت وته سجده څه و دنيا ته — بت پرست دی پرستار د دې دنيا
تن يې پاتو شي بې سره، سر يې لا ر شي — سردار کله دی سردار د دې دنيا(٥)
زوی او لونه يتيمان کا څني د رومي(٦) — بې وفا دي مور او پلار د دې دنيا
همېشه به يې يو پنځه د غم په سر وي — چې په سر يې وي دستار د دې دنيا(۷)
واړه غم دی کډې پرې کړې(۸) پلورې — نور څه نشته په بازار د دې دنيا

---

(۱) دا بيت په "پ" چاپ کښ نشته.
(۲) د "خ" په دواړو نسخو کښ " روښنايي ده په هغو زړونو حرامه". راغلی دی.
(۳) د "خ" په دواړو نسخو او "پ، پ" چاپ کښ " پوچ گويي ده چې يې حل د دنيا کاندي" راغلی دی
(٤) د "خ" په لومړي قلمي نسخه کښ "گفتار" راغلی دی.
(٥) دا بيت د "خ" په دوهم قلمي نسخه کښ نه دی راغلی.
(٦) په "پ پ" چاپ کښ: " زامن لونه يتيمان کړ څني د رومي".
(۷) دا بيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کښ نه دی راغلی.
(۸) د "پ" په نسخه کښ "يالي" راغلی دی.

همګي واړه نهګان دي تهګي کاندي — فروشنده او خريدار دې دنيا (۱)
په دنيا به مينه نه کاندي هيڅوک — چې خبر وي په اضرار (۲) دې دنيا
چې نظر د چا په دين او په ايمان وي — هغه نه کا انتظار دې دنيا (۳)
چې وېرېږي له کوهي او له ګرنګه (٤) — هغه نه دي ومي په لار دې دنيا
آشنايان يې همه واړه مکاران دي — خدو ساده په مکار دې دنيا
لوی، هلاک يې، همه واړه اغياران دي — يار دي چېرې په ديار دې دنيا
چې پيدا شي همګي واړه فنا شي — راشه وګوره ناتار دې دنيا
هر سړي له چې ورشي ځني درومي — ماليدلي دي رفتار دې دنيا
په يوه ګړي بهار وي بيا خزان شي — بقا نه لري بهار دې دنيا
که هزار هزار پښتې ورته ته کبږدې (٥) — بې بنياده دي ديوار دې دنيا
که د اوسپنو حصار ترځان چاپېر کړې — سبېنه وګڼه حصار دې دنيا (٦)
لکه سيوري د آفتاب په مخ کې ګرځي — نشته هيڅ ته قرار دې دنيا
هيڅ ګومان د بهترۍ ورباندې مکړه (۷) — بهتري ده وار په وار دې دنيا
بې مقراضه غوڅوي د سړي عمر — هم دا ليل او هم نهار دې دنيا
پس له مرګه به حساب له سړي غوښت شي — پداندازه او په مقدار دې دنيا
عاقبت خو به يو موټي شي د خاورو — ګلعذار او ګل رخسار دې دنيا
برابر به له ګدايه سره پاځي — شهزاده او شهريار دې دنيا (۸)
پاس به داغ وي د لئيم په سينه باندې — هر درم او هر دينار دې دنيا (۹)
د قانع تر قناعت صدقه شه — هم دنيا او هم دينار دې دنيا (۱۰)
پس له مرګه به همه واړه مظلوم وي — ظالمان او ستمګار دې دنيا
تر قيامت به دغه شل او دغه لس وي (۱۱) — پوره نه کړ هيچا شمار دې دنيا

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی او د "ب پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "همه واړه لې نهګان دي تګلي کاندي".
(۲) په چاپي نسخو کې "انسوار" راغلی دی.
(۳) د "ب" نسخه: "هغه نه لري نظر په کار دې دنيا". د "خ" دوهمه نسخه: "هغه نه لري هيڅ کار د دې دنيا".
(٤) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "چې لې وېره شي له کوهه له ګرنګه".
(٥) قلمي نسخه: "که هزار هزار پښتي ورته کېږدې".
(٦) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "لې بني وګڼه حصار دې دنيا"، د "ب پ" چاپ کې: "سبېنه وګڼه ديوار دې دنيا".
(۷) قلمي نسخه: "هيڅ ګومان د بهترۍ پرې مه کړه".
(۸) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "شهزاده او شهسوار دې دنيا". (۹) دا بيت د "خ" په نسخو کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا بيت په "ب پ" چاپ کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا مسرۍ په چاپي ديوانو کې داسې راغلې ده: "تر قيامته دغه لس او دغه شل دی".

۴۶

۶۰۸

چې ایام پرې د کفن او غسل ورشي — بې پردې شي پرده دار د دې دنیا

په تخته باندې بیرون شي له حجابه — شرمناک او شرمسار د دې دنیا (۱)

تر هر چا به پیغمبر څخه وه ډیره — که څه قرب وې یا وقار د دې دنیا

یو فساد به یې بیان په [illegible] نه شي (۲)

فساد ونه دي بسیار د دې دنیا

هسې مست یم ستا د شونډو په شراب (۳) — چې به نه وي بل داهسې مست خراب

لاس دې ستا په مینه اچوم و گل ته — لکه بوټي ته لاس اچوي غرقاب

دا سرخي او سفیدي دې ستا د مخ ده — که زما په مخ باران دی د خوناب (۴)

خدا اثر به زما او ښکې په تا کاندي — لا تازه شي اور په اوښکو د کباب

عاشقان دې سترگې رونې کا په عشق کې — دا خواب نه دی دا منزل دی د سیلاب (۵)

ما چې خال د ستا د رخ په میان ولید — نه بل هسې رنگ امام شته نه محراب (۶)

ښا پرې چې لباه نه شي سبب دا دی — مخ د ستا له شرمه نغاړي په حجاب (۷)

---

(۱) دا مسرۍ د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : "شرمناک و شرمدار د دې دنیا".

(۲) د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې : "یو فساد به یې بیان تر رحمان نه شي".

(۳) دا مسرۍ په پېښور چاپ کې داسې راغلې ده : "هسې مست یمه د شونډو و په شراب"

(۴) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی : "دا سرخي او سفیدي ده ستا په مخ کې — که زما په مخ باران دی د سحاب".
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی : "دا سرخي او سفیدي چې ستا د مخ ده — دا زما په مخ باران دی که بسیلاب".
د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلی دی : "دا سرخي او سفیدي خو ستا د مخ ده — که زما په مخ باران دی د خوناب".
د "پ" په دوهم قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : "دا سرخي او سفیدي چې ستا د مخ ده — که زما د مخ باران دی د خوناب"

(۵) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده : "دا خواب نه دی منزلگاه دی د سیلاب".

(۶) دا مسرۍ په "پ" پېښور چاپ کې داسې راغلې ده : "نه بل هسې رنگ امام شته د محراب".
د "پ" په دوهم قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : "نه بل هسې رنگ امام شته په محراب".

(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده : "مخ د ستا له غمه نغاړي په حجاب".

چې سبا شي ستا تر مخ پورې شرمېږي   ځکه زيست په توره شپه کاندي مهتاب
حجاب واخله مخ کړه تورد هغو خلقو   چې تحسين کا ستا په دورد آفتاب
هسې نه چې زه دلبر وايم وتا ته   خدای دې تا لره درکړې دا خطاب
ستا د مخ په ورق باندې خط وخال دي   د مصحف په صحيفو باندې اعراب
ستا د حسن حساب هيڅ په رحمان نه شي   هم په دا چې بې حساب دی بې حساب

٤٧

يو کتاب په سر بن کې چا ونه کړ (۱)
بې رحمانه چې يې وکړ دا کتاب

٦٢١

چې يې ولید د ستا حسن بې حساب   لا دې قصه تا و پیدا شوله آفتاب (۲)
ستا له غم مې ستر غلي سرې ناخې شوې   يا خېبې د سياه پوش سره طناب (۳)
په آرزو دې د نرگس ستر گې خلور شوې   غوټچه سره د زړه په وينو شوه غرقاب (٤)
که دې زلفې په مخ پيچوتاب شوې بنايي (۵)   وسپېتنه طاقت لري دا ورله تاب
زه چې خدای د ستا له غم سره آشنا کړم   خوشحالي مې نورنايابه شوه نا ياب
ستر غلي مې د فراق په ژړا سره شوه   د سبزې اثر يې پاخېده له آب (۶)
مه ، خورشيد چې دې بنايست پورې شرمېږي   ځکه مخ پناه کوي تر کوه قاب (۷)
زه دې پېژنم په اصل کې خاکي يې   ځان به خوشنه يې په گوتې له تراب (۸)
خو دې خيال د آشنا کړي په لېمه کې   خبر زده کړه ته دا وسېکوله سېلاب (۹)

٤٨

د رحمان بخت به هاله له خوبه وېښ شي
که ته ستر گې ور ته پورته کړې له خواب (۱۰)

٦٣١

---

(۱) دا مسره په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "بې رحمانه چې يې جوړ کړو دا کتاب"، او ددې بيت لومړۍ مسره د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "يو کتاب په سر بند کې چا ونه کړ".

(۲) ددې بيت رديف په "پ" چاپ کې نه دی راغلی او دا بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې مې وليد ستا حسن بې حساب   لا دې قصه تا و پيدا شو د آفتاب".

(۳) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "ستا په غم مې ستر غلې سرې ناغې شوې   يا خېمې دی سيه پوش سره طناب" خو په نورو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې دا بيت نه دی راغلی.

(٤) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په ارمان مې د نرگس ستر گې خلور شوې   غنچه سره د زړه په وينو شوه غرقاب".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارمان د نرگس دوې ستر گې خلور شوې   غنچه سره د زړه په وينو شوه غرقاب".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارمان وې د نرگس ستر گې خلور شوې   غنچه شوه د زړه په وينو کې غرقاب".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارمان و د نرگس ستر گې خلور شوې   غنچه سره د زړه په وينو کې غرقاب".

(۵) دا مسره د "خ" په لومړۍ نسخه کې (قلمي نسخه کې) داسې راغلې: "که دې زلفې په مخ پيچ ، پيچ دې سنايي".

(۶) دا مسره د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "ستر غلې مې د فراق په ژړا سپين شو". او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "سپين" او د "سره" پر ځای "شنه" راغلي دي.

(۷) دا بيت د "خ" په دواړو قلمي نسخو او د "پ" په دواړو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۸) ددې بيت دوهمه مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده "ځان به خوشنه يې په گوتو له تراب". مگر په نورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې نه دی راغلی.

(۹) دا بيت پرته له "پ" چاپ څخه په نورو نسخو کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا مسره د "خ" د دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "که ستر گې ورته پورته کړې له خواب".

لاس مې وتړي د زلفو په طناب ‏ ‏ بيا مې وپلوري دستر‌گو په قصاب(۱)
هسې آب يې دی د دووستر‌گو په تيغ کې ‏ ‏ چې بې سره په سر نه لري حباب
چې توسن د فلك زين کاندي له نازه ‏ ‏ داهلال يې په ځای راوشي د رکاب(۲)
په درگاه يې دروېزه کاندي د حسن ‏ ‏ کنه ولې په لاس سپور يې هم آفتاب(۳)
چې رايادې يې سرې شونډې سوړې زړوا کړم ‏ ‏ تر چشمانو مې بهېږي سره شهاب(۴)
چې د مخ و آب وتاب ته يې نظر کړم ‏ ‏ راته هيڅ شي د گلونو آب وتاب(۵)
چې نسيم يې د زلفينو راپيدا شي ‏ ‏ درست مې ډوب کاندې په مشکو په گلاب
چې د سپې اوازې وا ورم هسې خوښ شم ‏ ‏ لکه څوك په نغمه خوښ وي د رباب
ماوې گوندې مخ يې ووينم په خوب کې ‏ ‏ بارې چېرې شي بې ياره د چا خواب(۶)

په غزل کې خو دوه بيته انتخاب وي(۷)

۴۹ ‏ ‏ د رحمان تمام غزل دی انتخاب ‏ ‏ ۶۴۱

هر مطرب چې غوږ تاوکا د رباب ‏ ‏ په داتا وکې زما زړه کاندې خراب(۸)
چې سامع يې په نغمه په ترانه شم ‏ ‏ ديوانه شم گرېوان څيرې مست خراب
هم يې تار هم يې گفتار هسې اثر کا ‏ ‏ چې هيڅوك يې نه طاقت لري نه تاب
بو يې ساز بل يې اواز دی د لبستيو ‏ ‏ دريم شعر يې آغاز کا انتخاب
څلورم يې يو ساقي د ځنگ ناست وي(۹) ‏ ‏ چې مخ يې نه افتاب وي نه مهتاب
داڅلور واړه فتنې په څلور کنجه ‏ ‏ اوپنځم يې صراحي د ميو ناب
شپږم وخت د نوبهار او ووم ځواني د ‏ ‏ اتم شغل د کتاب هم رباب(۱۰)
چې داهوم آفتونه سره ټول شي ‏ ‏ تر و څوك څرنگ ځني کاندې اجتناب

(۱) دوې غزل پنځه بيته په مصوره نسخه کې نشته په چاپي ديوانونو کې د "وپلوري" پر ځای "وسپاري" راغلی دی.
(۲) قلمي نسخي : "داهلال په ځای راوښيوي د رکاب". د "خ" دوهمه نسخه : "دهلال پر ځای يې ونښلي رکاب".
(۳) "ق،ك" چاپ او "ق" چاپ : "کنه ولې په لاس نيولی دی مهتاب". د "خ" دوهمه نسخه : "کنه ولې په لاس سپور يې هم د آفتاب".
(۴) چاپي ديوانونه : "چې په يادکې مې سرې شونډې سپين رخسار دی".
(۵) "ق" او "ق،ك" چاپ : "رانه هېر شي د گلونو آب وتاب".
(۶) چاپي ديوانونه : "ماوې مخ يې گوندې ووينم په خوب کې ‏ ‏ بارې چېرې شي بې ياره خورد وخواب".
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه : "په غزل کې يو دوه بيته انتخاب وي".
(۸) په چاپي ديوانونو او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "خراب" پر ځای "کباب" راغلی دی.
(۹) چاپي ديوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه : "څلورم يې يو ساقي ترڅنگ کښيني"
(۱۰) قلمي نسخي : "شپږم وخت د نوبهار او د ځوانۍ ‏ ‏ اووم شغل د بياض ود کتاب"

چې د اهسې دلبران پرې اثر نه کا ... یا به دیو وي یا دیوال وي یا دواب

راخر ګند به شي پرهېز د پرهېز ګارو ... که قادر شي په شاهد او په شراب(۱)

۵۰

زه رحمان له ریا زهده(۲) پناه غوارم ... ٦٥٢

د ریا زهد عذاب دی هم عتاب

ورقونه لټوم د هر مکتوب ... پکې غوارم خال وخط د خپل مطلوب(۳)

یا تنور دی یا دکان د آهنګرو ... چې په عشق کې تصور کړم خپل قلوب

په خندا خندا ځان اچوي واورته ... خدای خوښ مه کړه په جذبه د عشق مجذوب(۴)

زه چې غم د هر ویانو را په زړه کړم ... له دې غمه و لاړ شي زړه راڅخه د وب

ګوره څرنګ عشق آسان کړه و عاشق ته ... دا مشکل مشقتونه د ایوب(۵)

په ژړا ژړا ترهسې حده راغی ... چې ځان ړوند کړه په یوسف پسې یعقوب

عشق دی دا چې معشوقه شوه و عاشق ته ... نه د رخسار د هر ویانو په اسلوب(۶)

هغه څه پوهېږي له هجره له وصاله ... چې په خپله هم محب شي هم محبوب

۵۱

چې نظر یې له صورته په معنو کړم(۷)

و رحمان ورته یکسان شو زشت و خوب ... ٦٦١

چې نظر کړم په قسمت او په نصیب ... را ته هیڅ شي خپل تالاش و خپل ترتیب(۸)

مګر خود په خپله خدای د چا طبیب شي ... ګنه نشته په جهان کې بل طبیب

راڅرګند دي په سود او زیان د رقیبانو ... که خدای نه کاندي خپل یار د چا رقیب(۹)

چې خپل یار د چا رقیب شي دلیل دا دی ... لکه څوک چې په وطن کې شي غریب(۱۰)

چې غریب شي په وطن کې فرق یې نه وي ... که فرسنګ یې وي ترمیانه که قریب

ما په عشق کې هیڅ حاصل نه کړه بې غمه ... هر چې والي واره(۱۱) شنه والي ادیب

---

(۱) مصوره نسخه: "که قادر شي خوښ په شهد و په شراب" (۲) په "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه کې "پرهېز" او په "ق ک" چاپ کې "امان" راغلی دی"

(۳) دا مسره په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "پکې غوارم خال وخط د خپل محبوب". د "خ" لومړۍ نسخه: "او پکې غوارم خط و خال د هر مطلوب".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "په خند اخند احان اچوم واورته خدای خوښ مه کړه په جذبه د عشق مجذوب". خو په لومړۍ قلمي نسخه کې د "مجذوب" پرځای "میزوب" راغلی دی. په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په خند اخند احان اچوي بل اورته خدای چې خوښ کړي په جذبه د عشق مجذوب".

(۵) چاپي دیوانونه: "ګوره عشق څرنګ اسان کړه و عاشق ته دا مشکل مشقتونه د ایوب". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ایوب" پرځای "وعیوب" راغلی دی.

(٦) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته، د دې بیت په لومړۍ مسره کې د "شو" پرځای، په "پ" چاپ کې "شه" په "پ" چاپ کې "شوه" د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې "شي" او د "پ" په دوهمه نسخه کې "واه" راغلي دي.

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې نظر یې له صورته په معنو کړم ورحمان ورته یکسان شي زشت وخوب".

(۸) د دې ردیف ټول بیتونه د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دي راغلي (۹) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې دی: "راڅرګند دي سود وزیان د رقیبانو که خدای دې نه کاندي خپل یار د چا رقیب". په "پ" چاپ کې: "راڅرګند دي سود و زیان د رقیبانو که خدای نه کاندي خپل یار د چا طبیب". د "خ" لومړۍ قلمي نسخه کې: "راڅرګند دي پسورا واز د رقیبانو که خدای نه کاندي خپل یار د چا رقیب".

(۱۰) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "چې خپل یار د چا طبیب شي مثال دا دی لکه څوک چې په وطن کې شي غریب". مګر د "خ" لومړۍ نسخه کې او دوهمه مسره داسې راغلې ده: "لکه څوک چې خپل وطن کې شي غریب".

(۱۱) په "پ" چاپ کې د "واره" پرځای "هغه" راغلی دی او دوهمه مسره یې د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "هر چې وایي وا ره به وایي ادیب".

٥٢ دښمن هم د سړي کله کله دوست شي
دوستي نه کا له رحمان سره حبیب ٦٦٨

زه په سل رنګه راغب — ته په سل رنګه غایب
دا به څرنګ شي دلبره — چې زه مست یم ته تایب
که له جوره دې فریاد کړم — دا هم نه دی مناسب
که څه وایم نه مې رسي — زه مغلوب یم ته غالب
څه سیالي برابري ده — د مطلوب او د طالب[1]
دا ستا مهر و محبت کړو — خدای په ما باندې واجب
درد و غم دې هومره نه دی — چې یې وکښم په کاتب
جدایي ده دېره سخته — د ارواح او د قالب
چې مجنون په ځنکدن شو[2] — زه یې پرېښودم نایب
وصیت یې راته وکړو — په څو رنګه[3] عجایب

٥٣ چې روزي دې شه رحمان ته
زما وار ده مراتب ٦٧٩

که مې وشي له دلبره ملاقات — بیا به نه ځم له دې دره په حیات (٤)
پس له دې مې دې اسوګنه خدای نصیب کا — په دا دا دې کې حیات وي که ممات

(١) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه: "چې مجنون له دې جهان ته".
(٣) "ق" او "ق، ک" چاپ: "په سل رنګه"
(٤) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "یا به نه سم له دې دره په حیات".

ځای لري که زه و یار وته سجده کړم (۱) — هغه یار زما قبله دی د حاجات (۲)

دخپل یار تر لعلو لبو به یې زار کړم — که شکر وي که قند وي که نبات

د زما د یار جلوه ده چې لیده شي — لکه لمر په صومعه د سومنات (۳)

تر ما لا په دلبرانو د بر مین دي — چې خبري کا د کشف او کرامات

د ریا له زاهدۍ زما توبه ده — چې یې کاندي خوك په رسم او په عادات

په ورځ پند او نصیحت وایي ویل ته — په شپه ناست وي د مغان په خرابات

دین یې دام وي د دنیا په لار کې ایښی — پرې را ارو وي وحشیان د مخلوقات (٤)

د هغو په لور یې سترګي وي ختلي — چې په لاس یې سر سایه وي یا زکات

زه رحمان له هسې اهله پناه غواړم (۵)
هر چې لاف کا په خلاف د مقامات

٥٤ — ٦٨٨

آفرین د عاشقانو په همت — چې په عشق کې یك انداز وي یك جهت

نه یې هیڅ بې تغیر نه یې تبدیل وي — که تمام جهان پرې وایي ملامت

که خوك سل نصیحتونه ورته کاندي — غوږ یې نه وي د هیچا په نصیحت

چې په یار پسې تر ځان تر جهان تېر شي — خوك کولی شي د اهسې مشقت

که تمام عمر یې یار په سترګو ناست وي (۶) — تمام عمر ور سبکار بېږي یو ساعت

که یو دم شي هغه یار ورځنې لرې — هغه دم شي ورته عمر د قیامت

که دوزخ لره د یار په مینه درومي — دوزخ هم ورته جلوه (۷) کا د جنت

د عشق لار د توکل په پښو غوخېږي — نه په پښو د ریاضت او دیانت (۸)

په تدبیر او په تلاش کله مونده شي — چې موقوف وي هغه کار په عنایت

په چاپي دیوانونو کې د "ځای لري" پر ځای "ښایي دا" راغلي دي.

د امسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي ده: "هغه یار که قبول که دعا حاجات". "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي دي: "هغه یار زما قبله دی هم حاجات"

د امسرۍ په "ب" چاپ کې داسې راغلي ده: "لکه لمر په صومعه او په سومنات". په "پ" چاپ کې داسې راغلي ده: "لکه لمر په صومعه و سومنات".

د ابیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلي دي: "ایښي دام وي د دنیا په لار کې ښیسي — پرې را ارو وي وحشیان او مخلوقات".

د ابیت د "ب" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي دي: "زه رحمان له هسې اهله پناه غواړم — هر چې لاف کا په خلاف د مقامات".

د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلي دي: "زه رحمان حال پناه غواړم و خدای ته — هر چې لاف کا په خلاف د مقامات".

د امسرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلي ده: "که تمام عمر مې یار په عبرت کې ناست وي".

د امسرۍ د "ب" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلي ده:

"دوزخ هم ورته کوځه کا د جنت".

د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلي ده: "نه په پښو د ریاضت د وانیت".

دعاشق خاطر له غیرو پاکېزه دی — ددریاب په مخ کي نه وي نجاست

(٥٥) خدای چي زړه د مطلوب کاني کړ رحمانه [1]
کاني پروت و د طالب په عمارت (٦٩٩)

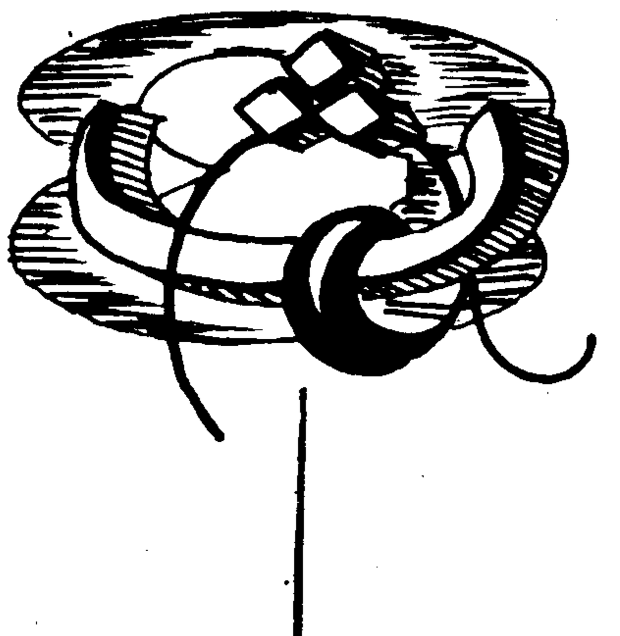

وصال شپه مي بار له په بېلتون شوه الغیاث — دقیامت خواري راپېښه په ژوندون شوه الغیاث

ما الطمع د وصال نعمتو نو تري کوله — ناګهان کاسه نسکوره [2] د ګردون شوه الغیاث

هغه چار چي مي په لاس وه زه پري نه وم پوهېدلی [3] — اوس چي پوه شوم له اختیاره مي بېرون شوه الغیاث

د وصال په طمع طوق د جدایي شو را په غاړه — هغه طمع چي زما وه اوس طاعون شوه الغیاث [4]

په حکمت په عقل پیښي د عشق اختی خوك نه شي [5] — په دا كار كي ما ملا تنه د افلاطون شوه الغیاث

مارحمان دیار وصال په اساني موندلی نه دی [6]
زرد رویي مي سرخ رویي په ځګر خون شوه الغیاث

(٥٦) (٧٠٥)

یار یاري راسره نه کړه الغیاث — نه یي ترس شي نه یي کړ که الغیاث

سر و مال واړه زما و دلارام ته — نه ار زېږي په کنځکه الغیاث

په حملو حملو مي زړه وړي نه پوهېږم [7] — افریدي د ه که ختکه الغیاث

ببلتانه يي پېښور راته تنور کړ د — له خیبره تر اټکه الغیاث

---

(١) دا بیت د "خ" په قلمي نسخه کي داسې راغلی دی: "چي خدای زړه د مطلوب نرم کړ رحمانه کاني بوتي پروت طالب په عمارت".
او ددې بیت دوهمه مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کي داسې راغلې ده: "کاني پروت وی د طالب په عمارت".

(٢) په چاپي دیوانونو کي "پیاله" راغلی ده.

(٣) د "خ" دوهمه نسخه: "زه پري هېڅ نه پوهېدلم".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کي نشته.

(٥) مصوره نسخه: "په حکمت په عقل کله څوك په عشق پوهېږي".

(٦) د "خ" لومړی نسخه: "مارحمان مثال په اسانه موندلی نه دی." د "پ پ" چاپ کي د "اسانه" پرځای "اشنایي" راغلې ده.

(٧) د "خ" لومړی نسخه: "په حملو حملو يي زړه راڅخه یووړ".

خو چې راکاږي چوګان په مخ د زلفو — ګوی زما د اخراب زړه کړه الغیاث
هیڅ سبب مې لیده نه شي جفا کاندي — نه پوهیږم چې پښه کړه الغیاث
په اخلاص و په راستي ورته ولاړ یم — یار جفا هومره په څه کړه الغیاث (۱)
سل خبري کړه له صدقه ورته وکړم — یار یوه راسره نه کړه الغیاث
چې مې وینې له رقیبه سره خاندي — په ژړا مې لیمه سره کړه الغیاث

زه رحمان مدام دیار په رضا درومم
یار په خپله رضا تله کړه (۲) الغیاث

۵۷ — ۷۱۵

چې ویلې مې له تا دي داحدیث — سرنامه د هر انشاء (۳) دي داحدیث
چې آغاز مې کړ په مدحه د خوبانو (٤) — ځکه ګنج بې بها دي داحدیث
په ثنا د دل پسند و دلربا و (۵) — دل پسند او دلربا دي داحدیث
لکه باد د صبحدم چې غوټۍ واکا — هسې رنګه دلکشا دي داحدیث
چې اوصاف مې د سرو شونډو کړې راوړه — خوږ تر قند و تر حلوا دي داحدیث
نه پوهیږم چې او به دي د حیا تو — که نفس د مسیحا دي داحدیث
د غونډ ژبو شاعرانو خولې نه دي — ځکه هسې رنګ صفا دي داحدیث
ستا و مخ ته که څوک شمس و قمر وایي — دروغ نه دي په رښتیا دي داحدیث

که څوک وایي چې چاکړی داحدیث دی
رحمان وایي چې زما دي داحدیث

۵۸ — ۷۲٤

چې برهم کا عاشقي د چا مزاج — حکیمان یې درمانده شي په علاج
په آشنا پسې تل ژاړي په دوه سترګو (۶) — داو بو په ځای خوناب کاندي اخراج

(۱) دا بیت او ورپسې دده نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته. "ق، ک" چاپ: "یار وفا راسره نه کا الغیاث"
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه کې د "تله کړه" پر ځای "نه کړه" راغلي دي.
(۳) د "خ" دواړو قلمي نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "سرنامه د هر اشنا دي داحدیث".
(٤) د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "چې آغازه مې کړه مدح د خوبانو".
(۵) د "پ" دوهمه او د "خ" لومړۍ قلمي نسخه: "په ثنا د دل پسند و دلبرانو".
(۶) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "په اشنا پسې تل له دواړو سترګو".

دوارړه لاس يې وي له دوارو کونو وللي — ډوب وي تل د عاشقۍ په لوی امواج (۱)
په هغو کې چې څه بوی د عاشقۍ وي — پکې نه وي بوی د رسم او د رواج
ابراهيم ادهم څه هسې نادان نه وُ — چې نظر يې يا په تخت وُ يا په تاج (۲)
مجنون هسې رنګ مين په ليلی نه وُ — چې په نورو يې موقوف وي احتياج (۳)
لېونتوب له لېونيو تلونی نه دی — که يې راج په خونه وړي که تاراج

که يې سر لکه منصور غوندې په دار شي
دغه دار دی و رحمان وته معراج

٧٣٣ — ٥٩

په طلب د مهرويانو سرګردان دی زما روح
لکه باد د ګل په بوی پسې پرېشان دی زما روح
ستا د حسن و آفتاب ته ځان سپاري په تبسم کې (٤)
لکه صبح د ژړا په ځای خندان دی زما روح
چې مې وليد د ستا د جمال عکس په خپل ځان کې
هم په داد آيينې په خېر روښان دی زما روح (۵)
ستا د مخ د آيينې له برکته زما جانه
همېشه لکه توتي هسې ګويان دی زما روح

---

(۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : " ډوب وي تل د عاشقۍ په امواج ".
(۲) دا بيت د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : " ابراهيم ادهم هسې نادان نه دی چې نظر يې يا په تخت دی يا په تاج ".
(۳) دا بيت د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : " مجنون هسې رنګ مين په ليلی نه دی چې په نورو يې موقوف دی احتياج ".
د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې دا بيت داسې راغلی دی " مجنون هسې رنګ مين په ليلی نه دی چې له نورو يې موقوف وی احتياج ".
(٤) چاپي ديوانونه : "ستا د حسن و آفتاب ته چې سپارلې ځان شبنم دی". د "خ" لومړی نسخه : "ستا د حسن آفتاب ته ځان سپارلی د شبنم کې".
مصوره نسخه : " ستا د حسن و آفتاب ته ځان سپاره په شبنم کې ".
(۵) چاپي ديوانونه : " چې مې ستا د جمال عکس دی ليدلی په خپل ځان کې هم په داد آيينې په خېر حيران دی زما روح ".
د "خ" لومړۍ نسخې کې لومړۍ مسره داسې ده : " چې يې وليد د ستا د جمال عکس په خپله ".

لکه رنګ د میو نابو چې لېده شي په شیشه کې
هسې رنګ په ضعیف تن کې نمایان دی زما روح

منتظر دې د وصال د ګلستان یم تل تر تله
سر تر پایه د شبنم په څېر چشمان(۱) دی زما روح

چې حاصله مې له حسنه روښنایي شوه په طلب کې
شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان دی زما روح(۲)

ستا په زلفو په رخسار پسې رحمان(۳) یم بې وطنه
مسافر د هندوستان خراسان دی زما روح

٦٠ — ٧٤٠

ستا وصال دی رابښلی زما روح
ستا هجران دی رانولی(٤) زما روح

ستا په مخ پسې یې مخ وینو راهي شو(۵)
له صورته دی وتلی زما روح

چې هرګز ملك الموت پرې نه پوهېږي
هسې شان دی تا وکښلی زما روح

ځان یې هسې ستا په مینه پسې ورك کړ
چې هیچا نه دی لېدلی(٦) زما روح

که وي هم به تا څخه وي کډې خدای کا
نه دی بلې خواته تللی زما روح

بلبل نه دی دا چې الوځي په ګلو
ستا په لور دی الوتلی زما روح

چې یې خاوري کړ صورت د ستا په در کې
سر تر عرشه دی وکښلی زما روح

ته یې پېژنې چې څه دی یا څه نه دی
نور چا نه دی پېژندلی زما روح(۷)

زه رحمان له خپله ځانه خبر نه یم(۸)
چې په څه رنګ دی وکښلی زما روح

٦١ — ٧٤٩

---

(۱) "ق، ك" چاپ کې "ګریان" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي دیوانونو کې د "یم" پر ځای "شو" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې "پېړودلی" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه: "ستا په مخ پسې مې درست وجود راهي شو". د "خ" لومړۍ نسخه: "ستا په مخ پسې مې وینې راهي شوې".
د "خ" دوهمه نسخه: "ستا په مخ پسې مجنون غوندې راهي شو" او مصوره نسخه: "ستا په مخ پسې مخ وینو چې راهي شو".
(٦) په چاپي دیوانونو کې "موندلی" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه: "زه رحمان له خپله یاره خبر نه یم چې یې څه شان دی کوتلی زما روح".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې په څه رنګ دی وتلی زما روح".

خ

اسحر سبا لېدلی ؤ دچا مخ | چې مې درسته ورځ ونه لېده داستا مخ

داخو مخ زما وتا ته خدای ځکه کړ | ګنه هر یو آشنا ګوري د آشنا مخ

ډېر مخونه دجفا دې راڅرګند کړل | لا به کله راڅرګند کړې د وفا مخ

خود مرګ په تماچه اوښتی نه دی | اوښتونی له تا نه دی دا زما مخ (۱)

زه په تا پسې راغلی په داغ یم | که ته نه وی ما به څه کول په دا مخ

ما به څه له په تا پسې ژړا کړه | که مونده شوی بل د ستا په څېر زیبا مخ

د رقیب طمع مې نه وه ستا په در کې | رادې وښود په جنت کې د بلا مخ (۲)

زه به څرنګ د رقیب ورمخ ته ګورم | کله اهل سنت ګوري د ترسا مخ

د چکنا چکنی بېلتون په نیمه شپه وې | ستا زما په حال غماز شو د سبا مخ (۳)

٦٢

رحمان ستا په مخ داورانه دنیا ګوري
خدای بې تا راڅرګند مه کړه د دنیا مخ (٤)

٧٥٩

کله شو لا کله خریدار یم ستا د مخ | تېر تر سر و ماله په بازار یم ستا د مخ (٥)

بې د ستا له مخه نور مې هېڅ په مخ کې نشته | هسې رنګ نتلی په ناتار (٦) یم ستا د مخ

هېڅ په سترګو نه یم دا خپل صورت چې کوم دی | ډوب تر هسې حده په انوار یم ستا د مخ (٧)

درد و آه و کار د م بهانه د تماکو (٨) کړم | سوی لوغړن مدام په نار یم ستا د مخ

نور وګړي واړه هملي د دنیا کار کا | زه همېشه غرق په انتظار یم ستا د مخ

---

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او د دوهمه نسخه : " اوښتونی له تامه ګنه زما مخ ".
(۲) "ق، ک" چاپ : " په جنت کی خدای را وښود دبلا مخ ". نور چاپي دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه کی : " په جنت کې دې راوښود دبلا مخ ".
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کی نشته.
(٤) چاپي دیوانونه : "خدای بې تا ورڅرګند مه کړه د دنیا مخ ".
(٥) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه کی نشته.
(٦) په مصوره نسخه کی د "ناتار" پر ځای "انتظار" راغلی دی.
(٧) د "خ" دوهمه نسخه : "سوی لوغړن یم زه په نار د ستا د مخ "
(٨) قلمي نسخې : " درد و آه دکار د م بهانه د تماکو " . او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

شکر چې یې خلاص کړم د نور خلقو له منته — سر په سجده ایښی منت باریم ستا د مخ

٦٣ — ٧٦٦

هره خوا چې دروم زه رحمان د زړه په سیل (۱)
بل مطلب مې نشته طلبګاریم ستا د مخ

چې پیدا شو ستا چشمان داهسې شوخ — نور به نه وي مردمان داهسې شوخ
کجې زلفې کږ ابرو لکه چې ستا دي (۲) — نه لړم شته نه ماران داهسې شوخ
د ډېر غمونه شوخ شوخ شته په دا دنیا کې (۳) — ولې نه لکه هجران داهسې شوخ
مګر دیو وي چې بې غم وي په هجران کې — ګنهه نه به وي انسان داهسې شوخ
دا فتنې او فسادونه به وو چیرې — چې پیدا نه وي آسمان داهسې شوخ
دا شناله غمه زړه د آشنا نه چوي — آفریده کړه خدای جهان داهسې شوخ (٤)
چې یوسف یې د دنیا په مطاع ورکړ (۵) — پیدا امه شه بل کاروان داهسې شوخ

٦٤ — ٧٧٤

چې بوسه له یاره غواړي بې ادبه
خدای دې نه کاندې رحمان داهسې شوخ

پادشاهانو که قصرونه کړل بنیاد — ما د عشق عمارتونه کړل آباد (٦)
نوم د کوم یو پادشاهسې یاد برې — لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد (۷)

(۱) "ق ک" چاپ کې د (سیل) پر ځای "مینه" راغلی ده. (۲) دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "کج زلفان کج ابروان لکه چې ستادي". د "پ" لومړی نسخه: "لکه کج زلف کج ابرو دستار کج دي". او د "پ" په دوهم قلمي نسخه او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دا مسری داسې راغلی ده: "لکه کجی زلف کج ابروی ستا دي".

(۳) دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "د ډېرغمونه شوخ شوخ شته په جهان کې". په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: "د ډېرغمونه شوخ شوخ شته دي په جهان کې". د "پ" په دوهم نسخه کې: "د ډېرغمونه شوخ شوخ شته په دا جهان کې". او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "د ډېرغمونه شوخا شوخ شته په دنیا کې".

(٤) دا بیت د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې نه دی راغلی او د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "داشناله هجره زړه داشنا چوي — افریده کا خدای جهان داهسې شوخ".

(۵) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: "چې یوسف غوندې د دنیا په مطاع پلوري". د "پ" دوهم نسخه کې: "چې یوسف د دنیا په متاع پلوري". راغلی دی.

(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهم قلمي نسخه او د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "بادشاهانو که قصرونه کړل آباد — ما د عشق عمارتونه کړل بنیاد". او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "بادشاهانو خو قصرونه کړه آباد — ما د عشق عمارتونه کړه آباد".

(۷) دا مسری په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: "لکه نوم دی د مجنون او د فرهاد".

عشق عاشق لره يو هسې پير استاد دی — چې به ندوي بل داهسې پير استاد (١)
دغه واړه کرامات د عاشقۍ دي — چې څوک قطب کا څوک غوث کا څوک اوتاد (٢)
د دنيا چارې همه واړه فاني دي — څوک په خدکا په دا چارو اعتماد (٣)
لکه سيورې چې د لمر په مخ کې ګرځي — نه استوګنه چيرته کاندي نه استاد
هيڅ وفا يې له هيچا سره ونه کړه — که جمشيد وُ که بهمن وُ که قباد
که جمشيد وُ که بهمن وُ که قباد وُ — که نمرود وُ که فرعون وُ که شداد (٤)
رسولي يې تر مراده هيڅوک نه دي — همه واړه هسې پاتې شو نامراد
نه چا ختم نه دعا ورپسې وکړه — که يې آل که يې عيال وُ که اولاد (٥)

٦٥

زه رحمان د زمانې له جوره د ر ومم
خپل صاحب له په داد او په فرياد

٧٨٥

که قاصد يې د مقصود — او واړه کړه زيان او (٦) سود
هر چې درشي ستا په مخ کې (٧) — واړه وګڼه بهبود
هر چې وي سبوا له خدايه — واړه وګڼه نابود (٨)
رضا پاسله وقضا ته (٩) — مدام خوښ اوسه خوشنود
وهستۍ وته جلوه کا (١٠) — لکه ابر هسې دود
ته وځان وته نظر کړه — چې قبول يې که مردود
ننداره چې د خپل صورت شه — چې مسلم يې که جهود

---

(١) دا بيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(٢) دا بيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې يې لومړی مسری داسې راغلی ده: "دغه واړه کرامت د عاشقۍ دی".
(٣) دا مسری په چاپي ديوانونو او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلی ده: "څوک به څه کا په دا چارو اعتماد".
(٤) دا بيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسری يې په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی ده: "که جمشيد وُ که بهمن که کیقباد وُ".
(٥) دا بيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) يوازې په "پ پ" چاپ کې "او" راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې "و" راغلی دی.
(٧) دا مسری په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی ده: "پ" چاپ: - "هر چې درشي ستا په وړاندې". د "پ" لومړۍ نسخه: "هر چې درشي په مخکښې"
او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "هر چې درېږي په مخ کې".
(٨) دا بيت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هر چې دی بغير له خدايه همه وشمېره نابود".
لومړی مسری يې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "هر چې درشي له خدايه" په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې د دې مسری د "هر چې وي" پر ځای "هر چه دی" راغلی دی.
(٩) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "رضا وسپاره قضا ته". او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "رضا پا سوله قضات".
(١٠) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "جلوه کا" پر ځای "نظر کړه" راغلی دی. او دا مسری د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی ده:
"وهستۍ وه جلوه کړه".

اُمتي دابراهیم شه — تابع مه شه د نمرود
دغفلت له خوبه پاخه — خوبه اوسي خواب آلود
مُقید(۱) او مشغول اوسه — په دعا او په درود
آسمان طوره په رکوع شه — زمین طوره په سجود
هر(۲) اشیا دحق ثنا کا — په نغمه لکه داود
که بیدارشي خود به اوري — په هر لوري داسرود(۳)
که آیازشي بندگي کي(٤) — نور به نازکړي په محمود
هر(۵) اسباب د بنود بدو — مُهیا دی هم موجود
که دانایي وبله بېل کړه — فرمودهٔ ونا فرمود(٦)
چي سپند نه شي په اورکي(۷) — نه وي خوند دبوی دعود(۸)
ځان له غشه(۹) پاکیزه کړه — لکه بحر نا معدود
هلاك ځکه شو رحمانه — چي بي پاك نه شو وجود(۱۰)

٦٦ — خ — ٨٠٥

بې دیار له ذکره
نه زده بل گفت وشنود

زه که لافه دوفا کوم هر چند(۱۱) — هغه یار مي باور نه کا په سوگند
زه بي یاره هسي زیست کړم پېجهان کي — لکه زیست وي(۱۲) په مجمر کي دسپند

---

(۱) پوازې د "پ" په لومړي نسخه کې "متعبد" راغلی دی په نورو ټولو کې "مقید" راغلی دی.

(۲) په "پ" چاپ کې د "هر" پرځای "ټول" راغلی دی.

(۳) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړي مسرۍ يې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "که بیدار شي خود به وا وري". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "که بیدار شي دا به اوري".

(٤) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که ایاز غوندې بنده شي". په "پ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که ایاز شي په بندگه کې". او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې دا ټول بیت داسې راغلی دی: "له ایاز شه په بندگي لې نور به ناز کړه په محمود".

(۵) په "پ" چاپ کې د "هر" پرځای "ټول" راغلی دی. او دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی.

(٦) دا بیت د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړۍ مسرۍ يې په "پپ" چاپ کې داسې راغلې ده: "هر دانایي وبله بېل کړه".

(۷) په "پ" چاپ کې د "چي" پرځای "خو" راغلی دی.

(۸) دا مسرۍ د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "نوی خوند بوی دعود". د "پ" په دوهمه نسخه کې: "نوی خوند ولوی دعود". او په "پپ" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه وی خوند او بوی دعود".

(۹) په "پ پ" چاپ، "پ" چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "غشه" پرځای "خبثه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "غلوغشه" راغلی دی.

(۱۰) دا بیت د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې نه دی راغلی. په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هلاك ځکه شي رحمانه چي پاك نه شي دا وجود".
په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې دی: "هلاك ځکه شه رحمانه چي پاك نه شه دا وجود".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "هلاك ځکه شه رحمانه چي پاك نه شه دا وجود".

(۱۱) مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "زه که لافې د وفا کړمه هر چند". د "خ" په لومړي نسخه کې د "کړم" پرځای "کوم" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "وهم" راغلی دی.

(۱۲) د "خ" په لومړي نسخه کې د "وی" پرځای "دی" راغلی دی.

آبرو يې د طالبانو خپل مطلب(۱) وي — آبرو يې د غلامانو خپل خاوند
لکه يار مې سربلند دی په جهان کې — په تأثير يې هسې زه شوم(۲) سربلند
چې مې مدحه د خوبانو کړه آغازه — هر کلام مې دل پذير شو(۳) دل پسند
لکه خوند لري زما خوږې خبرې — په شکرو کې هم نشته هسې خوند
هغه قند چې خدای زما په خوله کې کېښود — حلوايانو څخه نشته هسې قند
لکه زه چې سخندان و هنرمند يم — بل به نه وي سخندان و هنرمند(۴)
په اشعار کې قوتناک لکه مزری يم — ولې نه يم د مزري په څېر گزند
هم په مدح بند پوهېږم هم په هجوه — ولې نه يم په دا چارو ډېر خورسند(۵)
بې له عشقه که مې عيب که مې هنر دی — ما غوڅ کړی دی له ځانه بل پيوند
زه عاشق يم سروکار مې دی له درده(۶) — نه خليل نه داودزی يم نه مهمند
چې و ما ته نصيحت کا څوک په عشق کې — گويا پلار ته نصيحت کاندي فرزند
هر سړی چې آيينه په لاس کې خاندي — گويا کاندي په خپل ځان پورې رېشخند

۹۷

رنگ ريزان دي اول خپلې ږيرې رنگ کا
بيا هالد دې ورانځ ته وايي پند(۷)

۸۲۰

چې مې يار وليد په سيمه د اغيار گل — له غيرته مې لمبه شوه په خونبار گل(۸)
دغه حق د بلبلانو په جانب دی — خدای دې نه کا مبنگيرك په لالهزار گل(۹)

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې د "مطلب دی" پر ځای "مطلب دی" راغلی او د "خ" په دوهم نسخه کې "محبوب دی" او د "پ" په دوهم نسخه کې "مطلوب دی" راغلی دی.
(۲) په چاپي ديوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهم نسخه کې د "شوم" پر ځای "يم" راغلی دی.
(۳) په "پ" چاپ کې د "شو" پر ځای "دی" راغلی دی.
(۴) دا بيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه زه چې سخندان هنرمند يم — بل به نه دی سخندان هنرمند".
(۵) دا بيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي ديوانو او د "پ" په دوهم نسخه کې يې لومړی مسری داسې راغلی ده: "هم په مدح هم په هجو بند پوهېږم".
خو د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: "هم په مدح بند پوهېږم هم په پوهجو".
(۶) دا مسری په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی ده: "زه عاشق يم سروکار مې دی له عشقه". د "خ" په دواړو او د "پ" په قلمي نسخو کې د "سروکار" پر ځای "سربيکار" راغلی دی.
(۷) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "نور بيا هالد دی رحمان ته وايي پند"
(۸) مصوره نسخه: "خدای دې نه که مبنگيرك په لاله زار گل".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.

زه په وصل کې هجران هسې پېژنمه (۱) / لکه شوک چې خالي لاس وي په بازار ګډ

زړه مې بې خپله نګاره آرام نه کا / که هر څو يې کړم په نقش و په نګار ګډ (۲)

په امېد د زلفو ونښتم په دام کې / روهيلي وم ساده دل په هندو بار ګډ

د دېدن په ګدايي کې مې ننګ نه شي / دروېزه کړم د بتانو په ديار ګډ (۳)

د وفا د ګلو پاڼې پکې نشته / کاشکي مه وی ددې هم په ګلزار ګډ

که څو اتر آشنايي بېلتون ليدی شوی / هيڅ بنده به د خدای نه وُ په دا کار ګډ

۶۸ زه رحمان يې د فردوس له غمه خلاص کړم / چې په کلي په کوڅه شوم د خپل يار ګډ ۸۲۹

په بزرګۍ (۴) هغه پاک پروردګار / موقوف مه شه په سړي د سړي کار

په سړي چې د سړي غرض موقوف شي / نور بې آبه بې حرمته شي د روزګار

احتياج هسې بلا دی په جهان کې / چې پلار زوی کا د زوی او زوی د پلار

که د پير په خپل مريد باندې غرض وي / هيڅ يې نه وي په مريد باندې وقار (۵)

زمانه هسې په مخ ده بې رويه / چې غالب کا په اسلام باندې کفار (۶)

په ساعت کې شاه ګدای کا ګدای شاه کا / د افلاک جمله باله شي کج رفتار (۷)

چې هم عمر يې تاج وي په سر ايښی / ور په سر کاندې ګېډۍ د خس و خار (۸)

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خراب کړم" راغلی دی.
(۲) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) چاپي ديوانونه، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "دروېزه ګرېم د بوتانو په بازار ګډ".
(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په پاکۍ" راغلی دی.
(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته.
(۶) دا بيت په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "د افلاک حلقه پيدا شو کج رفتار".
(۸) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

چې قادر نه په درهم و په دینار وي | په هغو باندې ګنجونه کا انبار

زماني د رحمان زړه دې کباب کړي
لره احوالدې څوك نه دي خبردار

۶۹ ۸۳۸

هومره اوښکې مې بهېږي په رخسار (۱) | چې غرقاب مې هم ګرېوان دی هم کنار
هغه یار مې هسې ناست د زړه په سر دی | لکه ښکې چې[۲] چا ګل وي په دستار
که څوك والي چې مار کله په کټ خیژي | زه خوړلی یم په کټ د زلفو مار (۳)
خو د یار بیمارې سترګې خدای خوني کړي | ګنه خون کله کولی شي بیمار (۴)
که په دار شم زه دیار له لاسه خوښ یم | سروقد دی زما یار او زما دار (۵)
بسکه[۶] دا چې زه په یار پسې غوغ غوغ یم | خدای دې نه کا لکه زه یم هسې یار
هومره جور لکه یار له ما سره کا (۷) | یاد مې نه دی هومره جور دا غیار
دلبران کوړې جادو کړي زړونه اخلي | هغه وایه چې بې کوړه وي دلدار (۸)
چې د زړونو له نماڅلو بې پروا دي (۹) | تر و که زړه د سرې یوسي څه په کار

په ګرېوان بې تل دا وښکو باران اوري (۱۰)
نه وړ لېږي د رحمان د زړه غبار

۷۰ ۸۴۸

چې دې زړه پورې ترلې استوار | دا جهان دې دنیکه دی که د پلار (۱۱)
ته خپل پلار او نیکه وګوره چې څه شول | هسې ستا دي په څو پسې رفتار (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه اود "خ" لومړی نسخه : "هسې سرې اوښکې مې بهېږي په رخسار".
(۲) په "پ" چاپ ، د "پ" په دوهم نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کی د "چې" پرځای "د" راغلی دی.
(۳) دامسری د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلي ده : "زه خو وخوړم په کټ د زلفو مار".
(۴) دامسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده : "ګنه خون کله کولشی په بیمار".
(۵) دامسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده : "سروقد دی زما یار زما دلدار". د "خ" په لومړی نسخه کی : "سروقد دی زما یار هم زما یار". په دوهم نسخه کی "سروقد دی زما یار دی دغه دار". اود "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده : "سروقد دی زما یار هم زما دار".
(۶) په "پ" چاپ کی د "بسکه" پرځای "بس کړه" راغلی دی.
(۷) دامسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده : "هومره جور لکه یار چې ما سره کا". په "پ پ" چاپ کی "هومره جور لکه چې یار ما سره وکړه" د "خ" په لومړی نسخه کی "هومره جور لکه یار راسره کاندی". په دوهمه نسخه کی "هومره جور لکه یار چې له ما سره کړه". اود "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده : "هومره جور لکه یار سره وکړ".
(۸) د "پ" په لومړی او د "خ" په دوهمه نسخه کی : "دلبری اودلجویی خوکو ډګرکړی ده دکوډګرو هغه وایه چې دلبرشی هم دلدار".
د "پ" په دوهمه نسخه کی : "دلبری خوکو ډګرهم په کوډو وکا هغه وایې چې دلبرشی هم دلدار".
د "خ" په لومړی نسخه کی : "دلبري خوکو ډګرهم په کوډو وکا هغه وایې چې دلبرشی هم دلدار".
(۹) د "پ" لومړی نسخه : "چې د زړونو له نماڅلو بې پروا یې".
(۱۰) دابیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی داسی راغلی دی : "په ګرېوان مې تل دا وښو باران ووري نه وړه بړی د رحمان د زړه غبار".
(۱۱) ددی غزل د "خ" په مصوره نسخه کی لومړی نیمه بیتونه نه دی راغلی او هم نو موړی غزل د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی نشته.
(۱۲) دامسری په چاپي دیوانونو کی داسی راغلی ده : "هسی ستا دی هم په دوی پسې رفتار".

تل په مې د وروستي پل دی پرې تېرېږي | کړی نه دی چا په پل باندې قرار
هسې نه چې زه تنها[1] وتا ته وایم | راغله لاړه ستا په طور صد هزار
دعوه مه کړه په ناحق بدې خپل نه کړې | پردی ښهر، پردی ملك، پردی دیار[2]
چې استوګه په پردی وطن کې کاندي | هغه نه لري د هېڅ واك واختیار[3]
که هزار قسمه خوري په یو کار کې | نه کا خوك په مسافر واعتبار[4]
چې په صبح شګفته شي په شام رژي | خه امید دی د ګلونو په ګلزار[5]
که دې ورور که دې عزیز دی که دې یار[6] | مه يې ورور مه يې عزیز ګڼه مه یار

71 — چې پیدا شي همګي واړه فنا شي
اې رحمانه! د جهان دی دا يې کار — ۸۵۸

خوجفا قبوله نه کړې د اغیار | وبه نه وینې په سترګو مخ د یار
چې اول يې خار زرغون شي په پهلو کې[7] | غوټچه هاله شګفته شي په ګلزار
جنت چا په ریاضت موندلی نه دی | ولې بویه هر بنده لره خپل کار[8]
که مونده شوې خوشخوئي په خوشبوئي | پروت به نه وو په چندن باندې ښامار[9]
آب تر لعل و د لاله ګلونو[10] ډېر دی | بخت دی دا چې خوك عزیز کاندي خوك خوار

72 — هسې زیب کا په بیاض د رحمان شعر
لکه زلفې د خوبانو په رخسار — ۸۶۴

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې د "تنها" پر ځای "یوازې" راغلی دی.
(۲) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" نسخې: "دعوه مه کړه په ناحق په خپل نه کړې پردی ملك، پردی ښهر، پردی دیار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دعوی مه کړه په تحقیق بدې خپل نه کړې پردی ښهر، پردی ملك، پردی دیار".
(۳) د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په لومړی نسخه: "هغه نه لري هېڅ واك واختیار". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "هغه نه کړي هېڅ - واك وخپل اختیار". د "پ" په ګډه نسخه کې د دې بیت د لومړي مسرې د "استوګنه" پر ځای "استوزه" راغلی دی.
(۴) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" نسخې: "که هزار قسمه د خوري په معامله کې نه کا خوك په مسافر واعتبار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "که هزار قسمه د خورم په مال کې نه کا خوك په مسافر واعتبار". او دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۵) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "چې سبا شګفته کېږي ماښام رژي خه امید دی په ګلونو د ګلزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسرې داسې راغلې ده: "چې په صبح شګفته کېږي په ښام رژي".
(۶) دا مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که دې ورور که دې عزیز وي که دې یار وي".
په "پاپ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که دې ورور که دې عزیز او که دې یار وي".
(۷) دا مسرې د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "چې اول د خار زرغون په بهار کې".
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "جنت چا په زاهدۍ موندلی نه دی ګنه بویه هر بنده لره اختیار"
(۹) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی دی: "که مونده شوې خوشبوئي په خوشبوئي پروت به نه وو په چندن د پاسه مار".
په "پاپ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که موندې شوې خوشبوئي په خوشحالۍ کې پروت به نه وو په چندن باندې ښامار".
د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی دی: "که موندې شوې خوشخوئي له خوشبوئي پروت به نه وو د چندن د پاسه مار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "که موندې شوې خوشخوئي له خوشبوئي پروت به نه وو په چندن د پاسه مار".
په مصوره نسخه کې داسې راغلی دی: "که مونده شوې خوشبوئي بې خوشبوئي پروت به نه وو په چندن باندې ښامار".
(۱۰) د پېښور په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړی، دوهمه نسخه او د "پ" په نسخو کې د "ګلونو" پر ځای "ګلونه" راغلی دی.

خوك دې راكاندې قسم په كردګار   كه درم لرم په كور كې يا دينار (١)

زه دينار او درم نه لرم په كور كې   ولې نور عالم مې بولي د نيادار

هم په دا چې نه لرم ځايه چېرته خوځم (٢)   نه د هيڅ يوه مخلوق يم منت بار

نه مې ښكته ملك ليدلى دى نه پورته   خبر نه يم په يمين او په يسار

آب وخور لكه آسيا په ځاى رارسي   په خپل كور كې مې سكون دى هم رفتار (٣)

لكه ونه مستقيم په خپل مكان (٤) يم   كه خزان رابانديې راشي كه بهار

توكل مې لاس پښې سره كړل په نكريزو   چې په ځاى يې كښولى يم قرار (٥)

چې زما په باب دې ښكلې دي رارسي   كه راحت دى كه زحمت دى وار په وار (٦)

چې هر د هزار قومونه يې پيدا كړل   مربي مې دى هغه پروردګار (٧)

كار همه په اراده د خداى موقوف دى   هيڅ موقوف نه دى د چا په اختيار (٨)

٧٣   غم به هيڅېږي ونه كا په دنيا كې   ٨٧٥
كه څه كېږي د رحمان په اختيار (٩)

دغه يار دى دا اغيار   دغه ګل دى دغه خار (١٠)

دغه ګل دى دغه خار دى (١١)   دا منصور دى دغه دار (١٢)

---

(١) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه كې نه دى راغلى او لومړى مسرى يې په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "كه څوك دا كاندې قسم په كردګار".

(٢) د "پ" په لومړى نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې "د روهم" راغلى دى.

(٣) دا بيت د "پ" په لومړى نسخه او د "خ" په لومړى نسخه كې داسې دى: "آب وخور لكه آسيا په ځاى رارسي   په خپل كور كې هم سكون دى هم رفتار".
د "خ" په لومړى نسخه كې داسې راغلى دى: "آب خوراك مې هم په ځاى رارسېږي   په خپل كور كې مې سكون دى هم رفتار".

(٤) د "پ پ" په چاپي ديوانونو، د "خ" په نسخو او د "ب" په لومړى نسخه كې "مقام" راغلى دى.

(٥) د "پ" لومړى نسخه: "توكل مې لاس او پښې كړه په نكريزو   چې په ځاى كې يې نښولى يم قرار".

(٦) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى، په "پ" چاپ كې داسې راغلى دى:
"چې څه په باب كې كښلې دي رارسي   كه رحمت دى كه زحمت دى وار په وار".
"پ پ" چاپ: "چې زما په باب څه ښكلي دي رارسي   كه رحمت دى كه زحمت دى وار په وار".
د "خ" لومړى نسخه: "چې زما په باب كې دي هغه رسېږي   كه راحت دى كه زحمت دى وار په وار".
د "ب" دوهمه نسخه: "چې زما په باب يې ښكلي وما رسي   كه راحت وي كه زحمت وي وار په وار".

(٧) د "پ" لومړى نسخه: "مربي يې دى هغه پروردګار".
د "خ" لومړى نسخه: "مربي مې وه يې هغه پروردګار".
د "خ" دوهمه نسخه: "منزه دى هغه پاك پروردګار". لومړى بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى.

(٨) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى، د "خ" په لومړى نسخه كې داسې راغلى دى: "كار هغه په اراده د خداى موقوف دى   هيڅ موقوف نه دى زما په انتظار".
د "ب" دوهمه نسخه: "كار كاهمه په اراده پورې موقوف دى   هيڅ موقوف نه دى د چا په انتظار". د "پ" په لومړى نسخه كې يې دوهمه مسرى داسې راغلې ده:
"هيڅ موقوف نه دى زما په اختيار". د "خ" په دوهمه نسخه كې دا مسرى داسې راغلې ده: "هيڅ موقوف نه دى زما په اختيار".

(٩) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى او د "خ" په لومړى نسخه كې دا بيت داسې دى: "غم يې هيڅېږي ونه كړه په دنيا كې   كه څه كېږي د رحمان په اختيار".
د "پ" لومړى، دوهمه او د "خ" دوهمه نسخه: "كه څوك كېږي د رحمان په اختيار".

(١٠) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړى نسخه كې نه دى راغلى. د دې بيت دوهمه مسرى د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "دغه ګنج دى دغه مار".

(١١) په چاپي ديوانونو او د "ب" په دوهمه نسخه كې د "دى" كلمه نه ده راغلې

(١٢) دا مسرى د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "دغه ګـ... ـسار".

دا رقیب دی د احبیب دی | دغه گنج دی دغه مار (۱)
دغه عشق دی دغه عقل | دغه غم دی دا غمخوار
دا هجران دی دا وصال دی | دا خزان دی دا بهار (۲)
دا طاعت دا معصیت دی | دغه نور دی دغه نار
دا عالم دی دا جاهل دی (۳) | دا خفته دی دا بیدار

۷۴ — دا رحمان دی دا جانان دی (٤)
دا طبیب دی دا بیمار — ۸۸۳

هر چې نه وي خوار و زار | په طلب د خپل دلدار (٥)
ترپه وني يې صدقه شه | د هغه عاشق دستار
هزار حيف دی هزار حيف دی | هزار ځله لا صد هزار
چې عاشق په عاشقۍ کې | نه حلال وي نه مردار
نه پتنګ د خپل چراغ وي | نه بلبل د خپل ګلزار
نه مجنون غوندې رسوا وي | نه منصور غوندې په دار

۷۵ — دواړه نه کېږي رحمانه
یا به یار شې یا بېزار — ۸۹۰

دا څه رخ دی منور | چې هم شمس دی هم قمر (۶)
دا څه زلفې دي مشکینې | چې هم مشک دی هم عنبر
دا څه پیوسته ابرودي (۷) | چې هم نیش دی هم نشتر
دا څه سترګې دي قاتلې | چې هم سیف دي هم خنجر
دا څه شونډې دي مې ګونې | چې هم مې دی هم شکر

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: " دا رقیب دی دا حبیب دا طبیب دی دا بیمار ".
او دغه بیت لومړی مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "دا رقیب دی دا حبیب".
(۲) دا بیت اوله دی نه وروسته بیتونه د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او دغه بیت لومړی مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: " دا هجران دی دا وصال ".
(۳) په "پ" چاپ کې د "دی" کلمه نه ده راغلې.
(٤) په "پ" چاپ کې "دی" نه دی راغلی.
(٥) دا غزل په مصوره نسخه د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) دا غزل د "خ" په لومړی قلمي نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۷) دا مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده "دا ابرو څه پیوسته دی".

داځه سپين سپېڅلي غـــابښ دي ‌‌‌‌ چې هم دُر دي هم گـــوهر
داځه سېب زنخـــدان دي ‌‌ چې هم سيم دي هم ثمـــر
داځه قد او ځه قـــامت دي ‌ چې هم گل دي هم عـــرعر
داځه ملا ده باريك وضـــع ‌ چې هم موی دي هم كمـــر
داځه زړه دي د خوبـــانو ‌ چې هم موم دي هم حجـــر
داځه يار دي نه پوهـــېږم ‌ چې هم دل دي هم دلـــبر
داځه بت دي زمـــا ربه (۱) ‌ چې هم بت دي هم بشـــر

۷۶ داځـــه شعر د رحمـــان دي (۲)
چې هـــم گنج دي هـــم هنر ۹۰۳

تل به نه وي شگفته گلزار د عمر ‌ نه به جور وي همېشه بازار د عمر (۳)
لكه سيند دا باسيند په غورځي (٤) درومي ‌ هسې يون دي په تلوار تلوار د عمر
لكه برق چې مخ څرگند كاندي بيا نه وي ‌ هسې تېز دي بې سكون رفتار د عمر (۵)
سركشي لري تر هسې حده پوري (٦) ‌ چې نيوی نه شي هېڅوك (۷) مهار د عمر
چې سمند يې نه جلب لري نه واگې ‌ خود به پرېوځي عاقبت شهسوار د عمر (۸)
په ساعت د سلوكالو ياري پرېكا ‌ بې وفا دي هسې رنگه يار د عمر (۹)
خيل صورت به د حباب په ستر گو گوري (۱۰) ‌ كه څوك وكاندي په زړه كې شمار د عمر
نه له كوره چېرته ځمه نه سفر كړم (۱۱) ‌ بې سفره مې غوڅېږي لار د عمر
عاقبت به دا جل په مقراض غوڅ شي ‌ پيوسته به مدام نه وي تار د عمر

۷۷ بيا يې وار په دا دنيا نشته رحمانه (۱۲)
په هغه چا بانديې چې تېر شو وار د عمر ۹۱۳

---

(۱) د "پ" په دوهم نسخه كې دا مسرې داسې راغلې ده : " داځه يار دي نه پوهېږم ".
(۲) دا مسرې په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده : " داځه شعر دي رحمانه ".
(۳) "ق" چاپ : " تل به نه دي شگفته بهار د عمر ‌ نه به جور وي همېشه گلزار د عمر ".
د "پ پ" چاپ : تل به نه وي شگفته بازار د عمر ‌ نه به جور وي همېشه بهار د عمر ".
(٤) د پېښور په چاپي ديوانو كې " غورځنگ " راغلې دي. (۵) قلمي نسخې : " هسې تېز دي په سكون رفتار د عمر ".
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه : " سركشي نه دي تر هسې حده پورې ". (۷) په " ق ، ك " چاپ كې " هرگز " راغلې دي.
(۸) دا بيت په مصوره نسخه كې نشته . (۹) چاپي ديوانونه : " بې وفا په هسې رنگ دي يار د عمر ".
(۱۰) پېښور په چاپي ديوانونو كې " په خپل د گورې " راغلې دي.
(۱۱) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : " نه د ځم چېرته له كوره نه سفر كړم ". د "خ" لومړۍ نسخه : " نه سفر كړم نه له كوره چېرته ځمه ".
(۱۲) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : " بيا يې وار په دنيا نشته دي رحمانه ".

زه تږي شوی یم ترسره ... په طلب د خپل دلبر
خوږ وندی یم په دنیاکې ... پرې به ندر د مرد غدر
د آشنا په طلب ګرځم ... و چې شوندې یې لبېمه تر[1]
یو قدم مې دی په بحر ... بل قدم مې دی په بر
دواړه لاس مې دي نيولي ... هم په شام هم په سحر
مناجات مې دی و خدای ته ... که يې ووينم بشر
همېشه له خپله بخته ... ګله من یم مرور
چې په مالې پېرزونه کړ[2] ... د خوبانو يو نظر
هم يې ونه سنود و ماته ... بې له عشقه بل هنر
عاشقي مې خدای رسوا کړه ... په جهان کې لکه نمر
نصيحت را باندې نه کا ... لکه موی هوم اثر
واوره غوږ باسه ناصحه ... کوتاه وايم مختصر
په مولا مې دي سوګند وي ... هم په روح د پيغمبر
جار واته مې بېرته نشته ... چې عالم (۳) شو را خبر
ترمینه به يې زار کړم ... که مې سيم دی که مې زر
که مې سیم دی که مسی زر دی ... که مې دُر دی که ګوهر[4]

٧٨

زه رحمان تر هر څه تېر يم ... تېر به نه شم تر دلبر

٩٣٠

پورته بدر را ښکاره شو ښکته نمر ... ښکته پورته واړه مخ دی د دلبر
نمر سپوږمۍ مې د پالنګ د پاسه رغړي[5] ... چې مې يار په بالښت ولګوي سر
په سرو سپينو درو لعلو يې غوږ ډک شي ... چې مې غوږ کاندي داوښکو په دُر دُر[6]

---

(۱) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "پ" لومړی نسخه : "چې په ما يې پېرزو ونه کړ".
(۳) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "عالم" پر ځای "جهان" راغلی دی.
(٤) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته. په چاپي ديوانونو او د "خ" لومړی نسخه کې د دوهمه مسرې داسې ده : "که مې دُر که مې ګوهر".
(٥) د "خ" دوهمه نسخه : "نمر سپوږمۍ يې پر پالنګ د پاسه رغړي".
(٦) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

چې دې ووينم(۱) په مخ مې اوښکې درومې — لکه مومچې په آفتاب شي برابر
بل مذکور د سخنګو يوستر ګونه زده — بې له دې ذکره چې (الله اکبر)
ضد دی او د دواوبه بې ديار له شونډو — چې هم اور دی هم اوبه دي د کوثر(۲)
په شرابو کې خوند نشته د شکرو — ديار شونډې چې هم شراب دي هم شکر
که سل ځله پټ تر شونډو لاندې خاندې — نه پټېږي آب د لعل و د ګوهر
داخو ما لره خدای داکړه ګنه نشته — هسې بت په بتخانه کې د آذر
پس له دې به لې په نام د ملک(۳) بوم — هم په دا چې نشته دا رنګه بشر

۷۹ ۹٤۱
که رحمان صاحب نظر باله شي بنا يې
چې مدام ديار په مخ لري نظر

هسې تله کاندې وګورته ياران ژړژړ — لکه تله کا وخيل کورته کاروان ژړژړ(٤)
هسې ژړژړ مرګ په موربه شتابې کا — لکه لو د پاخه کښت کا دهقان ژړژړ(٥)
هسې ژړژړ دادنيا وبله اورې(٦) — لکه اورې وبله ريګ روان ژړژړ(۷)
هسې ژړژړ صورتونه دي نړيږي(۸) — لکه رژي لاله زار په خزان ژړژړ
هسې ژړژړ دا شيرين عمر تېرېږي — لکه بحر چې بهېږي روان ژړژړ

۸۰ ۹٤۷
هسې زرزر ځنبول د ښونه وي(۹)
لکه درومي له جهانه رحمان ژړژړ

چې په زور ورسره نه يې برابر — د هغو تر خنګه مه کښېنه زرور(۱۰)
زورور او د او به دي فهم وکړه — چې ډوب نه شي يا ونه سېزې بشر(۱۱)

---

(۱) په "ق،ک" چاپ ، "ق" چاپ او قلمي نسخو کې "چې يې ووينم" راغلي دي.
(۲) دا بيت په "ب" چاپ ، "ق" چاپ او د "ق،ک" چاپ کې نشته
(۳) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې د "ملک" پرځای "فرښتو" راغلي دي.
(٤) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته ، دوهمه مسرۍ يې په "ب" چاپ کې داسې راغلې ده : "لکه تله کاندې خپل کورته کاروان زرزر". په "ب" چاپ کې "لکه درومي چې خپل کورته کاروان زرزر". په مختلطه نسخه کې "لکه تله کاندي وکورته کاروان زرزر". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده : "لکه درومي وخپل کورته کاروان زرزر".
(٥) دوهمه مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده : "لکه لو چې په کښت ګې کا دهقان زرزر". او په "ب" چاپ کې د "پاخه" پرځای "پاسه" راغلي دي.
(٦) دوهمه مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه او د "ب" په مختلطه نسخه کې داسې راغلې ده : "هسې زرزر دادنيا وبله نداورې".
(۷) دوهمه مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده : "لکه اورې وبله ريګ دبيابان زرزر".
(۸) دوهمه مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده : "هسې زرزر صورتونه وبله رېژي".
(۹) په "ب" چاپ کې داسې راغلې ده : "د ښو زنبل هم هسې زرزرنه وی". د "خ" په لومړي نسخه کې "د ښو وبله ول هم هسې زرزرنه وي". د "خ" په دوهمه نسخه کې "دا د ښو زنبول هم هسې زرزرنه وی" او د "ب" په مختلطه نسخه کې داسې راغلي ده : "د ښو زنبول هم هسې زرزرنه وي". د "ب" لومړي نسخه : "د ښو زنبول هم هسې ژرژرنه وی".
(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا بيت په "ب" چاپ کې داسې راغلی دی : "زورآور خو اور او به دی فهم وکړه چې ډوب نه شي يا وريت نه شي په شرار".

زندګي که بې اوبو بې اوره نه شي
تل هم اېښي هيچانه دي په تمتر (۱)

خدای ورمه وله سېلاب د چا په خونه (۲)
که په قطع (۳) هم اوبه وي د کوثر

ودې نه لګېږي اور په کور د هيچا (۴)
که د رڼا يې وي د شمس او د قمر

چې يې درست صورت غلبېل شي په اغزيو (۵)
و خوره شه د هغې ونې ثمر

د هغه د دېوال په سيوري څوك کېمنه (۶)
چې ولاړ وي که زوړند چاود ګمر

چې په ګېډې دې خوخېږي مخ يې ورك شه (۷)
که د سرو زرو چاړه وي يا خنجر

و دریاب ته اچاوه نه شي ځان خوږ وي (۸)
ګڼه ډېر دي په دریاب کې دُر ګوهر

ناکړه سود ونه ډېر دي په جهان کې
سود هغه دی چې د خېر وي نه د شر (۹)

چې له آبه له حرمته سره نه وي
خدای ورمه کړه و چا هسې سيم و زر (۱۰)

زور و رکه رسوي و چا ته قبض
له دې قبضه سره وکه ضرر

په ياري د زوروړو غلط مه شه
مګر دا چې ترده، نه يې زوروړ

په هر ګاه چې دی مغلوب وي ته غالب يې (۱۱)
تر و هاله يې قدمونه ږده په سر

يا خو دا چې که قدم يې په در نه ږدې
د غه پسه يې ځان وګڼه پدر (۱۲)

۸۱

چې هنر ګڼې ياري د زوروړو
بول وکړمه زه رحمان په دا هنر (۱۳)

۹۶۳

---

(۱) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زندګي که بې له اوره او بو نه شي تل هم نه دي هيچا اېښې پرې تمتر". د "خ" په لومړي نسخه کې: "ناب هم اېښې هيچا نه دي په تمتر". او د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلی دی: "تل هم اېښې هيچا نه دي پرې تمتر".

(۲) دا مسرۍ د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلې دی: "خدای دې ورنه ولي سېلاب د چا په خونه".

(۳) په قلمي نسخه کې د "هم" پر ځای "يې" راغلی دی.

(۴) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ، د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "ودې نه لګېږي اور د چا په خونه". او د "پ" په لومړي نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "ودې نه لګېږي اور په کور د چا".

(۵) دا مسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "چې درست صورت غلبېل کا په اغزيو". په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "چې يې ټول صورت غلبېل شي په اغزيو". د "خ" په لومړي نسخه کې "چې دې درست صورت غوځېږي په اغزيو". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې يې درست صورت زخمي شي په اغزيو".

(۶) د "خ" په لومړي نسخه کې: "د هغې د دېوال په سوري څوك مه کېنينه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "د هغه دېوال په سوري کېناست مه شې".

(۷) دا مسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "چې په ګېډه دې خوځېږي مخ يې تور شه". په "پ پ" چاپ کې: "چې په ګېډه دې خنبېږي مخ يې ورك شه". د "خ" په لومړي نسخه کې "چې په ګېډه کې خرخېږي رنګ يې ورك شه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې په ګېډه دې خرخېږي مخ يې ورك شه".

(۸) د "پ" لومړي نسخه: "وا دوبو ته اچاوه نه شي ځان خو خوږ دی". د "خ" په لومړي نسخه کې "وا دوبو اچاوه نه شي ځان خوږ دی". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "ځان شيرين دی و دریاب ته اچول نه شي".

(۹) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "سود هغه دی چې يې خير دی له شر".

(۱۰) "پ پ" چاپ: "خدای ورمه کړه چا ته هسې سيم و زر".

(۱۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په هر وقت چې ته غالب و دی مغلوب وی". د "خ" په لومړي نسخه کې: "په هر ګاه چې دی غالب وی ته مغلوب لې". او د "خ" په دوهم نسخه کې دا بيت داسې راغلی دی: "په هر کار چې ته غالب يې دی مغلوب وی تر و هاله يې قدمونه ږده په در".

(۱۲) چاپي ديوانونه: "يا خو دا چې ته قدم يې په در نه ږدې هله پسه يې ځان وګڼه پيدر".

(۱۳) دا مسرۍ په چاپي ديوانو کې داسې راغلې ده: "زه رحمان کومه بول په دا هنر". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "بول وکړم د رحمان په دا هنر".

په نظر دې بصر — لکه شام هسې سحر (۱)
لکه شام هسې سحر — لکه سنګ هسې ګوهر (۲)
لکه سنګ هسې ګوهر — لکه خاورې هسې زر
لکه خاورې هسې زر — لکه خير هسې شر
په نظر يې معلومېږي — هم واړه برابر
که خوك بنه وو بد وو ورسره وکا — تر بدۍ يې وي بتر (۳)
که خوك بد وو ورسره وکا — تر نېکۍ يې وي بهتر (۴)
نه په بد ويل زهير وي — نه پر بنه وي دچا زبر (۵)
په ثواب او په خطا يي (۶) — نه دليل وي نه نظر
نه آګاه په خپل بهبودي — نه آګاه په خپل ضرر
نه په عيب څه پوهېږي (۷) — نه پوهېږي په هنر
لکه روند او کوڼ چې ګوري (۸) — هسې هيڅ نه وي خبر
له طاعت له ګناهه — څه خبر وي ځناور (۹)
ځناور و نور څه نه زده — يا لې رغبت (۱۰) وي يا لې خر
دا خو وته لې زما نفسه — چې دې زه کړم کوز و کر
تمام ووتې (۱۱) له عقله — په دنيا پسې او تر

---

(۱) دا غزل په منصور نسخه کې نه دی راغلی او هم د "پ" په دوهمه نسخه کې لې د سر بيتونه نه دي راغلي.
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه سنګ هسې ګوهر — لکه شام هسې سحر".
(۳) دا بيت د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك سبه ورسره کاندې — تر بدۍ يې دی بتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك سبه ورسره کاندی — تر بدۍ وي لا بتر".
(۴) — دا بيت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك بد ورسره کاندی — تر نېکۍ يې وي بهتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك بد ورسره کاندی — تر نېکۍ وي لا بهتر".
(۵) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نه په بد ونه هېرېږي — نه پوهې سبه دي دچا زبر".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نه په بد ويل زهېرېږي — نه په سبو دچا زړ ور".
د "خ" په لمړي نسخه کې: "نه په بد ويل زهيرېږي — نه پر سبه وي دچا بر".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "نه په بد ويل زهير دي — نه پر سبه لې دچا زور".
(۶) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په ثواب او په خدايۍ سيې".
(۷) دا مسرۍ په چاپي ديوانو کې داسې راغلې ده: "نه په عيب باندې پوهېږي" او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه په عيبو څه پوهېږي".
(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګوري" پر ځای "ګرځي" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړي نسخه کې د "ځناور" پر ځای "ښناور" راغلی دی.
(۱۰) په چاپي ديوانونو او ټولو قلمي نسخو کې، پرته د "پ" له لومړي نسخې څخه د "رغبت" پر ځای "خوب" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ووتې" پر ځای "ووتم" راغلی دی.

نه دي فرض د خدای اداکړه — نه سنت د پیغمبر
نه دي مرګ په زړه کې یاد و(۱) — نه خواري دي د محشر
اوده پروت يې دادې نه زړه ده — چې په خوالرم سفر
په هر دم در خندېږي — که پوهېږې د ابشر
هغه تور ویښته دي خړ شول؟ — چې هم مشک و هم عنبر
هغه قد دي مجنون بید شو(۲) — چې چنار و هم(۳) نښتر
تن دي درست زیر و زبر شو — زړه دي نه شو لړ و بر
تر پنځا و شسته تېر شوې — تر لا ځان بولې پسر(۴)
نه دي ترسې نه دې وېره — نه په زړه باندې اثر(۵)
بل به نه دوې لکه ته يې — هسې شوخ او ځيګر
په غفلت دي عمر تېر کړ — نه رهړ وشوې نه رهبر
عبادت دي په ريا شو — لکه ډك په لاك وزر
لکه قلب(۶) ناسره مهر — پټ په زړو کې حجر(۷)
لکه زړې په مېوه کې — درون سنګ بېرون ثمر
لکه پټ وي په دانه کې — سل اغزي په د شجر(۸)
لکه سحر چې برپای کا — سحرګر او جادوګر
لکه تش صورت بې روح(۹) — چې تصویر کا مصور
لکه تش کړو بې مغزه — میان خالي وي تن پرو

---

(۱) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "نه دي مرګ په زړه یادېږي". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه دي مرګ په زړه کې یاد وي".

(۲) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "ب ب" چاپ کې داسې راغلې ده: "هغه قد دي مجنون بید شه". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "هغه قد د مجنون خړ شو". او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "هغه قد دي مجنون بید شي".

(۳) په "پ" چاپ کې د "هم" پر ځای "یا" راغلی دی.

(۴) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی لومړۍ مسرۍ یې په "ب ب" چاپ کې "تر پنځاه و پنځه تېرشوې"، په "ب" چاپ کې "تر پنځوس - تر پنځه تېرشوی"، د "خ" په دوهمه نسخه کې: "تر پنځاه تر پنځاه تېرشوی". او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "تر پنځه تر پنځاه تېرشوی".

(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۶) په "ب ب" چاپ کې د "قلب" پر ځای "کلپ" راغلی دی.

(۷) د "پ" په دوهمه نسخه کې د "حجر" پر ځای "خنجر" راغلی دی.

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۹) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه تش صورت بې روح کې".

لکه بې لاسه لستوڼی — سر تر پایه پای تر سر

لکه تک اوده بازوي — په مرغانو کې دگر[1]

لکه بې تمله ناوې — چې په سر کاندې میزر[2]

تر میزر لاندې چاخه زده — چې دختر دی که مادر[3]

نه یې حسن نه جمال وي — غولوي خلق په زیور

هسې له هسې فریبانو[4] — لکه زوړ رند چاود کمر

نیم په محکمه کې دننه — نیم په سروي لکه نغر[5]

په دستار کې یې مسواک وي — تر بغل لاندې خنجر

په ایروکې پټ بخرې — په وینو کې پټ ژور[6]

په شپه وینې د مظلوم خوري[7] — سبا کېني په ممبر

په زړه تور لکه تبې[8] وي — په مخ سپین لکه قمر

د دنیا په طلب گرځي — خپل ځان بولي قلندر[9]

کلیمه په ژبه وايي — په زړه نه لري باور

په مثال د منافقو[10] — نه مسلم وي نه کافر

نه مسلم وي نه کافر وي — نه پخلا نه مرور

پریشان گرځي سر وهلي — کوی په کوی او دَر په دَر

همېشه رفت و آمد کا[11] — د زردارو په گذر

په کوخه د دنیادارو — گو خورگي کا لکه خر

اورنگ زیب هم یو فقیر و — چې تولې یې وه په سر

وتښتولو وته یې شا لره — چې قادر شو په افسر[12]

---

(1) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دگر" پرځای "دیگر" راغلی دی. (2) په "پ پ" چاپ کې "خادر" راغلی دی.

(3) په "پ" چاپ اود "پ" په دوهمه نسخه کې "دی" راغلی دی. (4) د "پ" په لومړی نسخه کې "هې هې له هسې فریبانو"، په "پ پ" چاپ کې "هې توبه له فریبانو"، اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "هې توبه له هسې فریبه".

(5) دابیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "نیم په زمکه کې دننه نیم برسېره لکه ..."، د "خ" په لومړی نسخه اود "پ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "نیم برسېره لکه نغر" اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "نیم په سروي لکه نغر".

(6) دابیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نه دی راغلی اود "پ" په دوهمه نسخه کې د "ژور" پرځای "ژادر" راغلی دی.

(7) دامسرۍ د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "په شپه مال د مظلوم وخوري". (8) د "خ" په لومړی نسخه کې "کودې" راغلی دی.

(9) په "پ پ" چاپ کې "بولي ځان په قلندر"، د "خ" په لومړی نسخه کې "خسرو بولي قلندر"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپل سر بولي قلندر"، اود "پ" لومړی نسخه کې "ځان بولي قلندر" راغلی دی.

(10) په قلمي نسخو کې "منافقانو" راغلی دی.

(11) دامسرۍ د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "همېشه یې رفت امد دی" (12) دابیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

خولي هومره فقيري وه — چې څه نه وو ميسر
چې فلك يې ياري وكړه — نور يې ملك كړ مسخر
ګوره څه چارې يې وکړې — په عيال د(۱) خپل پدر
وار په وار يې تر تيغ تېر كړ — د خورم تمام ټبر
يو تېر د خورم څه و — د بېر عالم يې كړ د ببر
تمامي جهان يې ونغړد(۲) — چې يې لاس شو باندې ببر
په فريب فريب يې خپل كړ — بيجاپور او بهانګر(۳)
بيجاپور او بهانګر څه وو — لاجنجي او جنجاور(٤)
هم يې هند په ډکه واخيست(۵) — هم کابل هم(٦) پېښور
بيايې ذکر شو په زړه کې — بادشاهي د هفت کشور(۷)
له حرصه ورته هيڅ شوه — هم دارا هم سکندر(۸)
خيال يې داو په خاطر کې — چې به خپل کړم بحر و بر
باري ورځ ور(۹) تخته لاړه — وخت پرې راغی ماز دیګر(۱۰)
نه يې مراد د زړه حاصل شو — نه يې يخ کړ خپل تهزر
همګې شوه څنې پاتې — که يې ملك وکه لښکر
خالي لاس له دنيا ووت — لکه عين درويزګر

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې د "د" پر ځای "په" راغلی دی.
(۲) د "پ" لومړی، دوهمه او د "خ" لومړۍ نسخه: "تمامي جهان يې ونغړ" او د "خ" په لومړی نسخه کې دغسې راغلی دی: "تمامي عالم يې ونغښت".
(۳) دا مسری په "پاپ" چاپ کې داسې راغلی ده: "بيجاپور او بهاګ نګر".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "بينجاب پور او بهاګ نګر".
د "خ" په دوهمه نسخه کې: "بينجاپور بها نه ګر".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "بينجاپور و بهاك نګر".
او په مصوره نسخه کې: "بيجاپوره و بهاك نګر". راغلی ده.
(٤) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "بيجاپور بهان ګر څه وو لاچينجا و چينجاور".
"پاپ" چاپ: "بيجاپور بهاګ نګر څه وو لاجنجي او جنجاور".
لومړی مسری يې په مصوره نسخه کې: "بيجاپور د بهاك نګر څه ده". د "خ" لومړی نسخه کې دا بيت داسې راغلی دی: "بينجاب پور بهاك نګر څه وو لاجنجي چنجاور".
د "خ" په دوهمه نسخه کې: "بينجاپور بهان ګر څه وو لاچنجا و چنجاور". او نوموړی بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۵) په "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: "هم يې هند په ډګه واخست"
او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: "هسې هند په ډکه واخست".
(٦) په چاپي ديوانونو کې د "هم" پر ځای "او" راغلی دی.
(۷) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی دی: "بيا يې ذکر شو په زړه کې هم دارا هم سکندر".
(۸) دا بيت اوله دی نه ورداسته بيتونه په مصوره نسخه کې نه دي راغلي او هم نوموړی بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۹) په چاپي ديوانونو کې د "ور تخته" پر ځای "ور ځنې" راغلی دی. (۱۰) په قلمي نسخو کې "نماز ديګر" راغلی دی.

لــــــه دنیایې هیڅ یو نه وړه — مګر شوې یو څـــــــاده (۱)

خـــــوار حیران په څمکه پر یووت — بې بالین او بې بســــــتر (۲)

نـــــه پوهې شو ترې دلاندې (۳) — نه تر لاندې شو تغـــــــر

د بهنـــــسې (٤) په خبر خفیف شو — چې ثقیل ؤ لکه غـــــــر

د ســـــــلاب په مخ کې لاړ شو (۵) — لکه خس او (۶) یـــــــا وزر

حـــــــق یې پاتې په ګردن شو — د سپاهي او د چاکـــــــر

اوس یـــــــې زه په روح دعا کړم — که یې خدای کا بهـــــــرور

حـــــــق تعالی یې په نصیب کړه — شیرین حوض د کوثـــــــر (۷)

د جنـــــــت په خوشبو لیه یې (۸) — خدای دماغ کړه معطـــــــر

پـــــــه دې هند باندې یې حق ؤ (۹) — هند یو شپه وه دي یو لمـــــــر (۱۰)

دې لمـــــــر په روښنا لیه یې (۱۱) — تمام هند ؤ منـــــــور

پـــــــه رڼایې خلقو (۱۲) زیست کړ — نه څه خوف ؤ نه خطـــــــر

خو چـــــــې مخ یې په غروب کړ — نور پیدا شو شور و شـــــــر (۱۳)

چـــــــې په نام (۱٤) دا ورنګ زیب ؤ — وخوړګا وهغه دفتـــــــر

اوس نـــــــوبت د شاه عالم دی — د ور طور شو دیګـــــــر (۱۵)

---

(۱) دا مسرې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "مګر شیرې یو څادر" او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسره داسې راغلې ده: "مګر د شو یو یو څادر".

(۲) په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې راغلی دی: "خوار حیران په څمکه پریووت — بې بالینه و بې بستر".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "خوار حیران په څمکه پروت ؤ — بې بالینه بې بستر".
د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسره داسې راغلې ده: "بې بالښته بې بستر".

(۳) دا مسره په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه — شو تر ده لاندې".

(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "بهنې" پر ځای "بهنو" راغلی دی.

(۵) په "پ پ" چاپ کې "لاړ و" راغلی دی.

(۶) په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "او" پر ځای "وي" راغلی دی.

(۷) په "پ پ" چاپ کې: "حق تعالی که یې نصیب کا — هم شیرین حوض کوثر". راغلې دی.
په "پ" چاپ کې داسې راغلې دی: "حق تعالی که یې نصیب کا — هم شیرین حوض کوثر".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې یې لومړۍ مسره داسې راغلې ده: "حق تعالی یې پرې نصیب کړه".

(۸) دا مسره په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "د جنت په خوشبو لیه".

(۹) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ؤ" پر ځای "دی" راغلی دی.

(۱۰) دا مسره په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "هند یو شپه وه دي ؤ نمر". د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "هند شپه وه دی لمر".

(۱۱) دا مسره د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "د ده نمر په روښنا لیه"
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "د دې لمر تر روښنا لیه".

(۱۲) په چاپي دیوانونو، د "خ" په دوهمه نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "خلق" پر ځای "خلکو" راغلی دی.

(۱۳) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نه دی راغلی.

(۱٤) په چاپي دیوانونو کې "نوم" راغلی دی.

(۱۵) دا مسره په "پ پ" ... کې ... راغلې ده: "د ور او طور بې شو دیګر"، او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "کور لور و شه دیګر".

خدای زده څه باندي شي پېښه — چي عاشور شي که اختر (۱)
رنګارنګه بازي کاندي (۲) — د آسمان دی بازیګر
ګهي تلخ شي لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر (۳)
چي شي شوه هغه وشوه — لا به کېږي مقدر (٤)
ما خو نوم د اورنګ وا خست — د احوال دی دهر
هر سړی د خپلي خوني — هم باداه دی هم سرور
هر چي اهل د دنیا دي — واړه هسي دي اکثر

دابیان دوه ورود رازوه (۵)

۸۲ — ۱۰۵٦

رحمان وکړ مختصر

که د عشق لاره اغزنه ده هر ګور — د عاشق په پښو خپلي دي داور (٦)
که دیدن د ګلعذار په انتظار شي (۷) — زما سترګي دی شبنم غوندي خلور
تېغ د اوسپني محتاج د نرم آب دی — قهر وحلم یو په بل دی زیات تر زور (۸)
لا لولي له سرکښی زما توبه ده (۹) — خدای خوک مه کړه د آسمان په څېر نسکور
خدای زده څه سود به پېښه په بازار شي — د بازار خبري نه شي په خپل کور (۱۰)
داهمه واړه عاشق له پیدا شوه (۱۱) — که تهمت که ملامت دی که پېغور
جفا جور ناز وکبر د خوبانو (۱۲) — ما په ځان دي قبول کړي لکه پور

---

(۱) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "خدای زده څه چاري شي پېښي — چي عاشور شي که اختر".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "خدای زده څه بازي پېښه — چي عاشور شي یا اختر".
او په چاپي دیوانونو کی دوهمه مسری داسی راغلی ده: "عاشورا شی که اختر".
(۲) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "رنګارنګ بازی که کاندی". "پ، پ" چاپ: "رنګارنګي بازی کاندی".
د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کی او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده: "رنګارنګ بازی کاندی".
(۳) دابیت په "پ" چاپ کی داسی راغلی دی: "ګهي تلخ شی لکه زهر — ګه شیرین لکه شکر".
په "پ پ" چاپ کی: "ګاهی تلخ شی لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "ګهی تلخ شی ګاهی زهر — ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "ګهی تریخ شی لکه زهر — ګاهی شیرین لکه شکر".
او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "ګاه تریخ شه لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر".
(٤) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کی نه دی راغلی. لومړی مسری یې په قلمي نسخو کی داسی راغلی ده: "چي وشوه هغه وشوه".
(۵) د "پ" دوهمه نسخه: "دابیان دوه ورود رازه".
(٦) دا غزل په مصوره نسخه کی نه دی راغلی او د دی بیت دوهمه مسری په "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "د عاشق په پښو کي دی خپلي داور".
(۷) دا مسری په چاپي دیوانونو کی داسی راغلی ده: "که دیدن دیار موند ه په انتظار شي".
(۸) دابیت د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی او د دی بیت دوهمه مسری د "پ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "قهر وحلم یو په بل دي تر زور".
(۹) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "که لولي ده که سرکښي زما توبه ده". او د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده: "لا لولي له سرکښی مي توبه ده".
(۱۰) دابیت په قلمي نسخو کی نه دی راغلی.
(۱۱) په "پ" چاپ کی د "شوه" پر ځای "دی" راغلی دی.
(۱۲) دا مسری په "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "ناز وجور وکبر د خوبانو". او په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "جفا ناز وجور وکبر د خوبانو".

راحت بې زحمته نه دی چا موندلی (۱) — غم ښادي دي د دې دهر خور او ورور

رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ یم (۲)

۸۳ — ۱۰۶۵

لکه غوښ په خپل اولاد وي پلار او مور

پس له مرګه که څوك ارت غواړي خپل ګور — که حق وایم هومره ارت دې بویه کور (۳)

تر ځان زیاته که چار څه په کاڼه ده — ځان په لوېشت که چې دي دا خودي اوږده سور

چې جامه د چا کوتاهه یا اوږده شي — ورکا وه شي هنرمند له پېغور

هر سړي چې په حساب کې تېر و بېر شي — ملامت پرې وایه کېږي لور د لور

چې لایق د ملامت او د تهمت شي — ځای لري که بې عزت شي هم سر تور

چې عزت حرمت یې نه وي په جهان کې — هغه هسې ژوندون وسوزه په اور

بې عزت سړی به خوښ د هېچا نه وي — مګر هسې بې عزت وي څیني نور (۴)

خپل مجلس یې ترجمله مجلسه خوښ وي — په هر ځای چې سره جمع شي خمسور (۵)

هر جنس له خپله جنسه سره خوښ وي (۶) — زیب کا هره کښېده په خپل انځور

نابینا په خپله سیمه کې بینا وي — بینایان په پردی ملك شي کړوکور

که ته نه یې بدکرداره بدعمله — کښېنې منه بدکردار سړي په غور (۷)

درست صورت د یوه نوك په درد دردمند شي (۸) — وران شي ښهر د یوه سړي په تور

چې یو غاښ په خوله کې زوړ ناك شي یا وچ شي — درسته خوله پرې بدنمایه شي هرګور (۹)

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: " راحت نه دی بی زحمته چا موندلی ".
د "پ" په دوهمه نسخه کی نوموړی مسری داسی راغلی ده: " راحت نه دی چا موندلی بی زحمته ".

(۲) دا مسری په "پ" چاپ، د "خ" په لومړی نسخه اود "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده: " رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ دی ".
د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده: " زه رحمان هسې په خپل یار باندې غوښ غوښ یم ".
د "پ" لومړی نسخه: " زه رحمان هسې په خپل یار پسی غوښ غوښ یم ".

(۳) د "پ" لومړی نسخه: " پس له مرګه که ارت څوك غواړی خپل ګور — که حق وایم هومره ارت بویه کور ".
په مصوره نسخه کی لومړی مسری داسی ده: " پس له مرګه که غواړت کوي خپل ګور ".

(٤) "ق" چاپ: " بی غیرت سړی به خوښ د هیچا نه وي — مګر هسی بی غیرت وي څیني لوړ ".
د "خ" په لومړی نسخه کی د "څیني لوړ" پر ځای "خم خوړ" راغلی دی.

(۵) د "خ" لومړی نسخه: " په هر ځای چې سره ورېښی خلوړ ". د "پ" لومړی نسخه: " په هر ځای چې وبله ورشي خمسور ".

(۶) دا بیت او ورپسی ټوله غزله په مصوره نسخه کی نشته، چاپي دیوانونو کی لومړی مسری داسی ده: "هر هم جنس له خپل هم جنس سره جوړ وي".
د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "هر همجنس له خپله جنسه سره جوړ وي".

(۷) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "خ" په لومړی نسخه کی نشته. د "پ" په لومړی نسخه او "خ" په دوهمه نسخه کی "که ته نه یې بدکردار و بدکردار ته کښېنی دی منه بدکردار سړی په غور". او "خ" په دوهمه نسخه کی دا بیت داسی دی: " که ته نه یې بدکرداره بدعمله — کیږی منه بدکردار سړی په کور ".

(۸) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.

(۹) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.

یو سړی چې په کور مه کې د چا کرم شي — واړه ګرم کا که پنځه دي که شلور (۱)

بدکار دار زوی پیدا مشه له مور ه — ابتر کاندي ناموس د پلار و مور

باري (۲) نه شي د غه کار په زرو زور — هر څوك خپله خوشحالي له خدایه غواړي

خدای په خپل قدرت څوك لوی و څوك هلاك کړ — نه چې هر بنیمر د پیلی شي یا لاهور

د تنګو پوروند هر څوك و بله کاندي — بخت هیچا ورکړی نه دی ځبله پور

د چا تاج په سر زرین خنجر تر ملا وي — د چا پنډ په سر په ملا تومبلی لور

څوك په آس د پاسه سور وي توغ دوراندي — څوك زیر کلي ګرځاوه شي په خره سور

۸۴ — ای رحمانه د خدای نوم به چا وانخست — ۱۰۸۶
که د خدای چاري په پلار شوي یا په مور

ب

تادې خواب آلود وستر ګو خواب (شخ: تخه) رایو وړ — لبو دې (۳) لذت د میو ناب راشخه یو وړ

نه مې او ښکي پاتې شوي نه صبر په صورت کې — دیري بې صبرۍ د مخ آب راشخه یو وړ (۴)

زړه مې په نغمو نغمو سوری کړ مطربانو — عقل ساقیانو په شراب راشخه یو وړ (۵)

یو ساقي بل یار دریم مطرب سره یو ځای شول — زړه یې له ګوګله په شتاب راشخه یو وړ

څه شوکه یې یو وړ خراب (۶) دل مې تری قربان شه — نور چا وري نه دي خپل احباب راشخه یو وړ (۷)

---

(۱) چاپي دیوانونه : " یو سړی چې په کور مه کې د چا بد شي ، واړه بد شي که پنځه دي که شلور".
(۲) د "خ" د وجهه نسخه کې " موندهه نه شي " راغلي دي.
(۳) په چاپي دیوانونو کې " شوند د " راغلي دي.
(٤) " ق ، ک " چاپ : " دیری بې صبرۍ مې د زړه آب راشخه یو وړ ".
"ق" چاپ : " دیری بې صبرۍ مې د مخ آب راشخه یو وړ".
"پا ، پ" چاپ : " دیری بې صبرۍ دې د مخ آب راشخه یو وړ".
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . "پ ، پ" چاپ کې لومړی مسری داسې ده : " زړه مې په نغمو مره سوري کړ مطربانو ". "ق" چاپ : " زړه مې په نغو سوري سوري کړ مطربانو".
(٦) په چاپي دیوانونو کې "خسته" راغلي دي (۷) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

خط دې تور حرفونه مخ دې پاڼې دکتاب کړې(۱)   شغل دکتاب دې بل کتاب راڅخه یووړ(۲)

هر اسباب چې ما څخه د زهد د پرهېز وُ(۳)   واړه تا د حسن په اسباب راڅخه یووړ(٤)

۸۵   کړې مار رحمان په زړه کې نقش د محراب وُ
ستا آبرو یو نقش د محراب راڅخه یووړ   ۱۰۹٤

خراب زړه(۵) مې د دلبر و هوا یووړ   د هواله وړ یو چا زده چې چا یووړ

گوښې گوښې بنایسته مې زړه وکاږي   زه و کوم یوه ته وایم چې تا یووړ(٦)

چې مې زړه لره د تورو زلفو ځای غوښت(۷)   هغه زړه راڅخه د پرې ژړا یووړ

د سیلاب په مخ کې کله د چا خوب شي   شیرین خواب راڅخه د پرې ژړا یووړ

هغه رخت چې مې د صبر د سکون وُ   هیڅ رانه کړ هوښانو وپریا یووړ

هغه عقل چې یې لاف د خودرایي کړې   په یوه پیاله د میو مینا یووړ(۸)

کډې یووړ خسته دل مې ترې قربان شه   نا آشنا وُ ورې نه دی آشنا یووړ(۹)

۸٦   هیڅ ناحق پرې شوی نه دی که حق وایم
معشوقې د رحمان زړه په رضا یووړ   ۱۱۰۲

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "دی" اود "خ" په درې واړو نسخو کې "سثوی" راغلی دی.

(۲) "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ :
"شغل دکتاب دې خورد وخواب راڅخه یووړ".

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "دشرم یاد ننگ وُ"
اود "خ" په دوهمه او مصوره نسخه کې د "زهد د تقوی" راغلی دی.

(٤) "ق،ک" چاپ : "واړه ستا دحسن دې سیلاب راڅخه یووړ".

(۵) په قلمي نسخو کې "دل" راغلی دی.

(٦) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، په "ق،ک" چاپ کې لومړۍ مسرۍ داسې ده :
"چې مې زړه مېند په تورو زلفو کړله".

(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، په چاپي دیوانونو کې داسې دی :
"هغه عقل چې یې لاف دخودرایي کړې   په یوه پیاله یې واړه لدما یووړ".
د "خ" لومړۍ نسخه ، "هغه عقل چې یې لافې دخودۍ کړې".

(۹) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

لکه کاندي په کوترو نظرباز — هسې زه یم د دلبرو نظرباز

زه و نور چا ته خبرې دراز نه کړم(١) — بې هغو چې موی(٢) مژګان لري دراز

بل بادشاه لره محال دی د ملك د زړونو — مګر مخ د چا محمود شي خال ایاز(٣)

ستا تر(٤) زني ترسیب پورې را ښکاریږي — نورې زني د خوبانو لکه پیاز(٥)

د تصویر له ګلو طمع د بوی مه کړه — بې وفا دي واړه ترکي د مجاز(٦)

هغه یار که په خپل ناز خوښ وخرم دی(٧) — زه هم خوښ یم همیشه دیار په ناز

همیشه می لاس نیولی دی دعا(٨) کړم — چې مدام دې دیار ناز وي زما نیاز

که څوك آه و فریاد نه کړي په عشق کې(٩) — زه په عشق کې د غه کار کړم هم غماز

ښادي هر چېرې د غم په اندازه وي — هسې غم دی د ښادۍ په انداز(١٠)

نیستي واړه(١١) د هستۍ په دنبال ګرځي — نه پرېږي په اوبو کې تش جهاز

دا قاعده ده لکه لوړ هومره ژور وي(١٢) — یو صورت دی هم نشیب شي هم فراز

٨٧ — ١١١٤

چې یکسان ګوري هم شاه و هم ګدا ته(١٣)
هسې یار دی د رحمان غریب نواز

---

(١) په چاپي دیوانونو کې دامسرۍ داسې راغلې ده: "زه و نور چا و ته دراز خبرې نه کړم". (٢) د "پ" په دوهمه نسخه کې "دوی" راغلی دی.

(٣) د "خ" لومړۍ نسخه کې دامسرۍ داسې راغلې ده: "مګر مخ د چا محمود حال دایاز" او په دوهمې مسرۍ کې د "شي" پرځای د "پینبور" په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "وی" راغلی دی.

(٤) د "پ" له لومړۍ نسخې او مصورې نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "تر" پرځای "د" راغلی دی.

(٥) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "ستا د زنې ترسیب پورې ښکارېږي — نورې ترکې او خوبانې لکه پیاز".

(٦) دامسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له منقوشو مرغونه خبرې آواز". (٧) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "وی" پرځای "دی" راغلی دی.

(٨) په مصوره نسخه، د "خ" لومړۍ نسخه، د "پ" دوهمه نسخه، په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې د "دعا" پرځای "خواست" او "ق.ک" چاپ کې "سوال" راغلی دی.

(٩) دامسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که څوك آه و فریاد ونه کړي په عشق کې". (١٠) دامسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې غم د دې دنیا دی په انداز".

(١١) د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "واړه" پرځای "هرچیرې" راغلی دی. (١٢) دامسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "دا قاعده ده لکه لوړ هومره په ځوړ وي".

(١٣) دامسرۍ د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یکسان ګوري وشاه وو هم ګدای ته". په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې یکسان ګوري هم شاه ته هم ګدا ته".

که بې ځایه زرکې نه وښکي آواز — نه صیاد ځنې خبر و نه شهباز (۱)
سکه له دې خبرې هسې معلومېږي — خپل صورت دی هر سړي لره غماز (۲)
د منصور و حال ته ګوره حال یې څه شو (۳) — خدای دې فاش د هیچا نه کاندي پټ راز
دریغه دریغه که ورسوې عقل رومبی وي — د انجام خبرې نه شي په آغاز
نېك عمل د عالمانو (٤) نېك فرزند دی — خدای څوك مه کړه شراب خور او قمارباز
چې فرزند یې شراب خور او قمارباز شي (۵) — نور یې کاڼي شي د پلار په خونه ساز
خدای له هسې زاهو زاده امان راکړه (٦) — چې بې دین بې دیانت شي بې نماز

۸۸
چې منکر پرې اعتراض کولی نه شي
دا دې شعر دی د رحمان بابا که اعجاز
۱۱۲۲

بد اختر به نېك اختر نه شي هرګز — مرغ چوچه به د ګوهر نه شي هرګز (۷)
که مکان یې په آسمان دی (۸) غزا و شوه — ستاره به شمس و قمر نه شي هرګز
که یې اصل له یوې ځمکې وي څه شو — بېد به سرو صنوبر نه شي هرګز
که هم عمر باران ور باندې ووري — خس به ګل د پیغمبر نه شي هرګز (۹)
له ناهلو د وفا طمع ومه کړه (۱۰) — ګنده نل به نېشکر نه شي هرګز
که تور غر له ځایه خوزي و به خوزي (۱۱) — ولې نور به مقدر نه شي هرګز

۸۹
د رحمان بابا په باب چې و شوه هغه و شوه
مکور (۱۲) به دا دفتر نه شي هرګز
۱۱۲۹

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(۲) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "هم له دې خبرې هسې معلومېږي خپل آواز دی هر سړي لره غماز". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه له دې خبرې هسې معلومېږي چې خپل صورت دی هر سړي له غماز".

(۳) د "پ پ" چاپ کې د "څه شو" پر ځای "څه دی" راغلی دی.

(٤) په چاپي دیوانونو او د "پ" په لومړي نسخه کې د "عالمانو" پر ځای "عاملانو" راغلی دی.

(۵) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړي نسخه کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.

(٦) دا مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "خدای له هسې زاو زاده امان وکړه".

(۷) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی او د دې بیت د دوهمې مسرې "مرغ چوچه" په چاپي دیوانونو کې "مرغ بچه" د "خ" لومړي نسخه کې "مرغچې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مرغ بچه" او د "پ" په دوهمه نسخه کې هم "مرغ بچه" راغلی دی.

(۸) په "پ" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "دی" پر ځای "وي" راغلی دی.

(۹) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "خس به ګل صنوبر نه شي هرګز". او لومړۍ مسرۍ یې د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که حمد عمر باران ور باندې وشي".

(۱۰) په "ونه کړې" راغلی دی.

(۱۱) دا مسرې د "پ" په لومړي، دوهم او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "که تور غر له ځایه کوزي و به کوزي". دا ټول بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "که تور غر له ځایه ګرځي و به ګرځي ولې تور به مقدر نه شي هرګز".

(۱۲) د "پ" په دواړو نسخو کې د "مکور" پر ځای "مکدر" راغلی دی.

س

ښښته سپين سترګي تاريکي غابښ کنډاس — نه وکاږي د دنيا له چارو لاس
په هرطوري (١) چي يې مومي پسې درومي — نه په چپ لوري صرفه کړي نه په راس
يو وښته دعقيدې دي په تن نشته — سرتر پايه هسې ډوب (٢) يې په وسواس
خداى رازق بولي او رزق بولي له کسبه — په داشناخت وځان ته والي حق شناس
هسې رنګ په بد صفت يې موصوف شوى — چي هيڅ نه پوهېږم ناس يې که خناس (٣)
په دوليه کي به ورنه شي ترتوحيده — که پيشوا کړي مهتر خضر مهتر الياس (٤)
واړه زهر وقاتل نغري که پوهېږي — که سيوال خدايه نغري هر انفاس
امرداى چي له نهي لاس کوتاه کړي — او که نه وي خپسر وګنه مواس (٥)
خيرداى چي له شره وچار وځي — په داچاروکي هيڅ نشته کوزوپاس (٦)
که زما ويل دروغ ياکوزوپاس وي — ته يځپله په خپل زړه وکړه قياس (٧)
له سرپيه غرض واړه سړي توب دى — نه چي پټ وي د سروزرو په لباس (٨)
څه په دابه عراقي او ترکي نه شي — که په خره باندې څوك سور شي که په آس (٩)

---

(١) په قلمي نسخه کې "په هرطور" راغلى دى.
(٢) د "ب" په لومړۍ نسخه کي "ډوب يم" راغلى دى.
(٣) دابيت په "ق ،ک" چاپ ، او د "خ" په لومړۍ نسخه کي نشته ، په نورو چاپي ديوانونو کي داسې دى :
"هسې رنګ په مذبذب صفت موصوف شوې — نه پوهېږ مه چي ناس يې که خناس".
د "ب" په لومړۍ نسخه کي يې دوهمه مسرۍ داسې ده : "چي هيڅ نه پوهېږم ناس يې که خناس"
(٤) له دې بيت نه وروسته بيتونه په "ق ،ک" چاپ کي نشته.
(٥) د "خ" په لومړۍ نسخه کي دابيت نشته .
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه : "امرداى چي له نهي وجاروزي — په داچارې کې هيڅ نشته کوزوپاس".
(٧) د پېښور چاپي ديوانونه او د قلمي نسخې : "ته يځپله په خپل زړه کې وکړه قياس".
(٨) د "خ" لومړۍ نسخه : "له سرپيه غرض واړه سړي خوى دى — نه چي پټ دى زرد مسو په لباس".
د "ب" لومړۍ نسخه : "له سرپيه غرض واړه سړي هوش دى — نه چي پټ وي مس د زرو په لباس".
د "پ پ" چاپ : "که سړي يې غرض واړه سړي هوش کا — نه چي پټ وي د سروزرو په لباس".
(٩) د "خ" لومړۍ نسخه : "که د خره په سرسوى وى د آس".
د "ب" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کي : "که د خره په سرسور يې کړى د آس".
مصوره نسخه : "که د خره په سرسړى سور شى که د آس."

د تښنه خوله او بو سره مطلب وي — نه تش اېښې بې او بو د زر و طاس (١)
هر زاهد چې په ريا زهد نا زېږي — د خر بښت گومان يې کېږي په اماس
دا زما عاجز اميد دی که رب کاندي — په قيامت به مې شفيع شي خير الناس (٢)

٩٠ — ١١٤٥

اې رحمانه که څه کار دی خو دين دی (٣)
نور کارونه بې وفا دي بې اساس

تېر شو درست عمر زما په دا هوس — که مې وپوښتې چې څوك يې ياڅه كس (٤)
يو پرسش د هغه يار ما لره بس کا — چې څه کس وي خو يې يوه وېناوي بس (٥)
هزار حيف دی چې په هر نفس ترې تېښتم — هغه لور ته چې مې تله دي هر نفس
چې يې زه په هر نفس له خدايه غوارم — هغه کله وينم په د بر پس (٦)
که يو خس وي په محتاجو لګه کر ورشي (٧) — خدای دې نه کا څوك محتاج د يوه خس
هر مرغه په خپله چاله کې همای دی — که کارغه که مېنګېرك دی که ققنس
که شهباز لره سينه ده د تنزري — عنکبوت لره سينه ده د مګس (٨)
خو چې خاورو لره ورشي برابر شي — که چاغونډی وي اغوستی که اطلس (٩)

٩١ — ١١٥٤

هم هغه يې ژړوي چې خندوي يې (١٠)
نور څوك نشته د رحمان فرياد رس

که څوك فخر کا په ننګ او په ناموس — دا په عشق کې نه ارزېږي يو فلوس (١١)
که اغوستي يې زري جامې وي څه شو — ګنه يا مرغ زرين دی يا طاوس (١٢)

---

(١) د "پ" لومړۍ نسخه : "نه تش بې اوبو د سيمو زر و طاس".
مصوره نسخه : "نه چې تش کټوری د سيم و زر و طاس".
(٢) دا بيت د "ق" چاپ نه نقل شو.
(٣) د "خ" په نسخه کې د "دين" پر ځای "خدای" راغلی دی.
(٤) دا غزل په "ق، ک" چاپ کې نشته.
(٥) "پ" چاپ : "که څه کس وي خو يو ويله ورلره بس".
د "پ پ" چاپ : "که څه کس وي خو يو وار وی ورله بس".
"ق" چاپ : "که څه کس وي خو يو حرف ورلره بس".
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "چې څه کس وي خو هم يو دې دی بس".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې څه کس وي خو يې يو ويلی دی بس".
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه : "هغه کله وونيمه په د بر پس".
(٧) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په چاپي ديوانونو کې لومړی مسرې داسې ده : "که يو خس وی په محتاجو که غرايشی".
(٨) د "خ" لومړۍ نسخه : "که شهباز لره تا به ده د تنزري عنکبوت لره تا به ده د مګس".
(٩) په "پ" چاپ کې "چا اطلس"، او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "يا اطلس" راغلی دی.
(١٠) چاپي ديوانونه : "هم هغه مې خندوي چې ژړوي مې بل څوك نشته د رحمان فرياد رس" او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "لو ژغه نشته" راغلی دی.
(١١) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(١٢) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته، او لومړی مسرې يې د پېښور په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده : "که اغوستي يې زرين لباس وي څه شو".

کښې تاج وي په سر اېښی غزا وشوه | په نظر زما هډ هد دی یا خروس (۱)
نه يې فهم او فراست وي نه يې عِلم | خالي نقش لکه عکس د معکوس (۲)
نه يې مغز نه دانه وي په خرمن کې | عبث هسې په سر لوني واړه بوس (۳)
د مجازله اهله طمع د خير مه کړه | تمامي شر او شدت دی دا لوس (۴)
ودانۍ يې همه واړه ويراني ده | راشه وګوره ماڼۍ د کيکاوس (۵)
که زما په ګفتګوی کې زيات وکم وي | څوك دې ګله کا په دا ښهر کې جاسوس (۶)
ساقي جام او باده راوړه چې بې خود شم | خدای څوك مه کړه په خودۍ کې محبوس (۷)
که څوك وغواړي تمام د نيا واړه | زما يار غوندې به نه وي بل عروس (۸)

۹۲ | رحمان | ۱۱۶۵

حسن د يار وينم په پرده کښې (۹)
نه پټېږي نور د شمع په فانوس

ص

ګوره څه بلند مقام دی دا خلاص | چې جهان واړه غلام دی دا خلاص (۱۰)
که له ځمکې و آسمان ته خانه ګران دي (۱۱) | دا سفر په يوه ګام دی دا خلاص

---

(۱) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته. (۲) دا بيت په مصوره نسخه اود "پ" په مختلطه نسخه کې نشته، لومړی مسری يې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: " نه يې فهم فراست دی نه يې عقل". او د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه يې نقش او فراست دی نه يې عقل".

(۳) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته، دوهمه مسری يې په "پ" چاپ کې داسې ده: "عبث هسې خالي لوني په سر بوس".

(٤) دا بيت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلطه نسخه کې نشته، د "پ پ" چاپ کې دا بيت داسې راغلی دی:

" د مجاز له ياره طمع د خير مه کړه | تمامي شر او شدت دی يا سالوس"

د "پ" لومړی نسخه: "د مجاز له ياره طمع د خير مه کړه | تمامي شر او شدت دی او الوس".

او د "خ" په لومړی نسخه کې يې لومړی مسری داسې راغلې: " د مجاز له اهل دله طمع مه کړه".

(۵) په چاپي ديوانونو کې د "کيکاوس" پر ځای "قيانوس" راغلی دی، او دا بيت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلطه نسخه کې نه دی راغلی.

(۶) دا بيت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلطه نسخه کې نشته او دوهمه مسری يې د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "څوك دې وکه په دا ښهر کې جاسوس".

(۷) دا بيت د "پ" په مختلطه نسخه کې نه دی راغلی، دا بيت په "پ" چاپ او مصوره نسخه کې داسې راغلی دی: "ساقي جام د باده راوړه چې بېخود شم | خدای څوك مه کړه په خودۍ کې محبوس".
په "ق ك" چاپ کې: "ساقي جام د ميو راکړه چې بېخود شم | خدای څوك مه کړه په خودۍ کې محبوس". په "پ پ" چاپ کې: "ساقي جام د ميو راکړه چې بې خود شم. خدای دې نه کړه په خودۍ کې محبوس څوك". د "خ" په لومړی نسخه کې لومړی مسری داسې راغلې ده: "ساقي جام د بادې راوړه چې بې خود شم".

(۸) دا بيت د "پ" په مختلطه نسخه کې نشته، د "خ" په لومړی نسخه کې د "بل عروس" پر ځای "يك عروس" راغلی دی (۹) د پېښور په چاپي ديوانونو او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دا مسری داسې راغلې ده: " رحمان حسن د يار وينې په پرده کې".

(۱۰) غزل په مصوره نسخه کې نشته، په "پ" چاپ او د "پ" په لومړی نسخه کې دا بيت داسې راغلی دی: "څه عجب بلند مقام دی دا خلاص | چې جهان واړه امام دی دا خلاص".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "مقام" پر ځای "مکان" راغلی دی. (۱۱) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: " له دې ځمکې و آسمان ته خانه ګران دی".

چې خبر کا مخلصان له غیبه علمه(۱) — دا هم واړه الهام(۲) دی د اخلاص

د رواج او رسم عمر مدام نه وي — لکه عمر(۳) چې مدام دی د اخلاص

بې اخلاصه د اسلام حلاوت نشته — که اسلام دی خو اسلام دی د اخلاص(۴)

څه عجب دی که مستان ترې چاپېر ناوي — هر ساقي څخه چې جام دی د اخلاص(۵)

څه عجب دی که همائي په دام نښلي — هر صیاد څخه چې دام دی د اخلاص

پس له مرګه به دا هم واخلاص نه وي — که اخلاص کړي نن هنګام دی د اخلاص(۶)

۹۳ — د رحمان کلام په دا سبب شیرین دی — ۱۱۷۴
چې یې هر کلام، کلام دی د اخلاص

که ترستوني دې شي ګوټ له جام خاص — هغه دم به شي د غم له شېبو خلاص(۷)

تل په سپینه جامه تکی بد لیده شي — ته د اعامې چارې مه کړه خاص الخاص

که دوړې نهنګ ځان ته، یو لقمه کړي — زر به راوړي په تحقیق سره غواص

په لباس به دې آسان په صورت ګران شي — مشکلات به دې آسان شي له اخلاص

که نغمه د محبت په غوږ و واورې — په فلك به شي زهره غوندې رقاص

معنوي صورت پیدا کړه که مېړه یې — فایده څه ده د بوتانو له اشخاص

د بل خیر په خاصیت به هغه ګوري — چې خبر نه وي د میني له خواص

۹۴ — چې تاریجه ورځیني رخت د میني نکه — ۱۱۸۲
فهم دا راوسه رحمانه له رصاص

که ګوهر د عشق په لاس راکړي غواص — بیا هله یې دی له ما سره اخلاص(۸)

په کاله به د رقیب غمونه زور شي — که مې یار کاندي حساب له خاص الخاص

---

(۱) دا مسری په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهم نسخه کې داسې ده: " چې خبر کا مخلصان له علم غیبه ".

(۲) د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې " اعلام " راغلی دی .

(۳) په قلمي نسخو کې " ککه " راغلی دی .

(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو کې یې لومړی مسری داسې ده : " بې اخلاصه حلاوت د اسلام نشته ".
او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده : " بې اسلامه د اخلاص حلاوت نشته ".

(۵) دا بیت د "پ" په دوارو نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او لومړی مسری یې په "پ" چاپ کې داسې ده : " څه عجب دی که مستان وی ترې چاپېره ". او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده : " څه عجب دی که مستي یې دی له جوره ".

(۶) دا بیت د "ق ،ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته خو لومړی مسری یې د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده : " پس له مرګه چې دا هم راخلاص نه دي .

(۷) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی ، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته .

(۸) دا دوا ره یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی ، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته .

پہ کمند د مستي میني د خوبانو — بندي مه کړي خدای د شره پوري خلاص

پہ رحمان باندې نظر د کرم وکړې
اې چې يې د پاك الله په دربار خاص

۹۵ — ۱۱۸۶

ساقي راکړه ته وما ته جام د رقص — زه آرزو په زړه لرم مدام د رقص

ده وې اوس به د خوښۍ ساعت په تاشي — مغني راکړه وما پيغام د رقص

مسقي (۱) علم خپل استاد را ته تعليم کړ — رانمايې کړ هر تار مقام د رقص

سري پاس تر نهه فلکه خرگندېږي — چې په چاوشي ارشاد اعلام د رقص

چې جلوه پرې د محبوب له لوري کېږي — هرگز نشته په هغه اشام د رقص

لياقت يې هر وگړي څخه نشته — په لايقو باندې وي انعام د رقص

څوبې سا په وجود شته عبدالرحمانه
حقيقت به هومېرې نه کړ تام د رقص

۹۶ — ۱۱۹۳

ض

که ته نه کړې په بل چا باندې غرض — بل به هم نه کا په تا باندې غرض (۲)

که گدای د بل په غولي غرض (۳) نه کړي — سپي به نه کا په گدا باندې غرض

په ساحل کشتۍ د هېچا نه ډوبېږي — که خوك نه کا په دريا باندې غرض

خلوتيان په خپل خلوت کې فراغت دي — د رسوا دي په رسوا باندې غرض

دا دنيا په احمقانو ده ودانه — دا فانه کا په دنيا باندې غرض

زه رحمان د عشق په درد کې هسې خوښ يم (۴)
چې مې نشته په دوا باندې غرض (۵)

۹۷ — ۱۱۹۹

---

(۱) په اصل نسخه کې په هجري د ول ليکل شوی ده. (۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته. د دوهم مسري لي په "ب" چاپ او "ق" کې، چاپ کې داسې راغلی دی: "بل په نه کا نه که په تا باندې غرض". (۳) د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهم نسخه کې "گدار" راغلی دی. (۴) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "زه رحمان به د انا کام کوم تو قومه". (۵) دا مسری د "خ" په دوهم نسخه کې داسې ده: "چې مې نشته په بل چا باندې غرض".

په دربار کوم د ښکلي دلبر عرض — په هر دم په هر ساعت مقرر عرض[1]
که قبول شي د مولا په پاک دربار کې — دا په روی د شاه نبي پیغمبر عرض
په مانند د ګړیال په پنځه وخته — په شورش د غم له خوفه د سفر عرض
بې خاونده د کار (و) کله څه کېږي — څه که کار ته همېشه کا قلندر عرض

٩٨ — دا رحمان بې نبي کله د رښتښتن ته
شوی کولی د بل نکار سراسر عرض — ١٢٠٤

که مې یار په دیدن سر غواړي عوض — ور قربان شه چې دلبر غواړي عوض
چې هستي وار په نیستي کاندي واصل شي — ګند کچکول دې قلندر غواړي عوض
د دوهمه په اور به څه حاجت موقوف وي — عاشقي ترې خاکستر غواړي عوض
خپل صورت ورته نافه کړه ته د مشکو — یار مجمر لره عمبر غواړي عوض
دلباس له ښکلیو طمع بوسه مه کړه — د بوسې په د رکړه زر غواړي عوض
ددې دهر له تنګۍ وېره وکړه — د کمترۍ په ځای بهتر غواړي عوض
د عشق د رڅه په اسانه لوسته نه شي — په دا ځای کې زېر و زور غواړي عوض

٩٩ — په یو ځله به ترې خلاص نه شي رحمانه
سر و مال دې مقرر غواړي عوض — ١٢١٢

طمع مه کړه په دنیا کې د نشاط — بیا به نه مومې نشاط په دا بساط[2]
لکه راغلي بیا به هسې ځني درومي — دا جهان دی د رهرویو رباط[3]
تر هر ګام لاندې کوهي دي د دې دهر — ایښې بویه هر قدم په احتیاط

---

(۱) دا دواړه غزلې د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شوې.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه راغلي بیا به هسې ځني درومي — دا جهان د رهروانو دی رباط".

ودانا وته په دا جهان ښکاریږي | هم جنت او هم دوزخ او هم صراط
په عاشق به هیڅ دهشت د رقیب نه وُ | که یې نه کړي له خوبانو اختلاط
له کم ذات بې دیانته بې نمازه | طمعه مه کړه د نېکۍ د یو قیراط (۱)

۱۰۰ غم د ترکو تر رحمان هسې چاپېر شو (۲) ۱۲۱۹
لکه وسکڼي جامه په چا خیاط

نن نګار و ما ته راکړ د یارۍ خط | وې یې واخله دا مې دی د دلدارۍ خط (۳)
د غمازه له دوراهه تراهي وکړه | ځای به بایاي د مکار په جوارۍ خط
چېرې نه وې چې یې خبرې په غفلت کړې | تل یې اوله په تمیز په هوښیارۍ خط
په مدت سره به ستا انجام ته رسي | اسان کله دی د استاد د یارۍ خط
د غفلت له خوبه پاڅه بیدارۍ کړه | تل وتاته سپارلی د بیدارۍ خط
برابر د خط په حکم قدم کېږده | که ته غواړې په عقبیٰ د نامدارۍ خط

۱۰۱ له مېزانه که امان غواړې رحمانه ۱۲۲۶
تل خواوله په ډېر عجز په زارۍ خط

ظ

و مه کله دي، پاڅه وايي واعظ | هر چې وايي واره ښه وايي واعظ (۴)
چې دي ماله خپله یاره لرې باسي | نور به څه ور ته او مه وايي واعظ (۵)
جار و اته زما له یاره ډېر مشکل دی | زیاتي څله دوباره وايي واعظ

---

(۱) دا بیت د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او لومړی مسری یې د پېښور په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی:
"له کم اصله بې دیانته بې نمازه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "له کم اصلو بې دیانتو بې نمازو"
(۲) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده "غم د ترکو د رحمان هسې چاپېر دی". (۳) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو. (۴) دا غزل په مصوره نسخه، د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. (۵) دا بیت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی. "دي چې ماله خپله یاره لرې باسي نور به څه راته او مه وايي واعظ". د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "چې ته ماله خپله یاره لرې باسې زه به څه درته وایم وايي واعظ".

په خوبو پستو خبرو يې غلط شوې[1]* | دا خوارۀ خوارۀ تراخه والي واعظ
خوك به څه باور دده په نصيحت کا | چې له ياره جار رواته والي واعظ
زۀ بې عشقه بل يو کار کولی نه شم | د بېړله عشقه تښتېده والي واعظ
اعتبار يې په نرمۍ په ګرمۍ مه کړه[2] | دا تا وده تا وده ساړه والي واعظ

١٠٢

اوريدونکی يې رحمان د ويل نه يم[3]
بهتر دا دی چې نور نه والي واعظ

١٢٣٤

بلبلان که له ګلزاره مومي حظ | مشتاقان له خپله ياره مومي حظ[4]
زۀ د عشق له تاوده اوره بهره مند يم | سمندر له سره انګاره مومي حظ
د چمن غوټۍ وا د سحر باد کا | عاشقان خوله ديباره مومي حظ
په طلب يې نفع مند شوم له هر چا نه | تل ښکاري له خپله ښکاره مومي حظ
مجنون بيامونده خوښي په بيابان کې | هر منصور له تېره داره مومي حظ
خو چې ملك د جهان زير و قدم نکا | په خپل ځای به خوك قراره مومي حظ
شګفته چې د غوټۍ غوندې سحر وي | هغه ژنۍ به يې شماره مومي حظ
په سندل د سر مي سر دوصل بيامونده | و پاړي تل له و پاره مومي حظ

١٠٣

چې نيولی يې خپل ځان د غم واورته
رحمان ځکه له انواره مومي حظ

١١٤٣

بـه تندي چې آتش بل کړ مدام شمع | ځکه بيا مونده له خلقو اکرام[5] شمع[6]
په انوار يې منور اهل ابصار شو[7] | لا به کله شي ښکاره د انعام شمع

* . د دې مخ د متن پاڼليکونه دې په (٧٨) مخ کې ولوستل شي .

پتنګان يې لوړ په لوړ ترمخ ځرخېږي(۱) — ځکه(۲) نه کوي په سوال کې آرام شمع
وسېزه ته ځان زما په شعله باندې — کړه پتنګ ته په رموز کې کلام شمع(۳)

ستا مجلس د خاصوخاصو(۴) سرفرازو
د رحمان په خبر نه مومي هرعام شمع

۱۰۴ — ۱۲۴۸

که دې پرې کړه له وګړيو ستیا طمع — نور بادشاهي هرګز مه کړه له چا طمع(۵)
زېړي رنګ د آشنايۍ مبدل شي — پيدا مه شه د آشنا له اشنا طمع
چې له سنګليو دې دهر وفا غوارې — د نادان په خبرې شي د کيميا طمع
چې مراد غوارې د زړه له مهرويانو — ستا په دام کې نيواى شي د عنقا طمع
خداى د عقل جواهر ورته بخښلي — له نادانو به څه شان کا دانا طمع
ځکه سپي د فقير پېښې اولمن نيسي — چې د خداى له دره پرې کا ګدا طمع

له دغه رنځ يې طاعون، تبه بهتر دى
اى رحمانه! خداى دې مه کړه پيدا طمع

۱۰۵ — ۱۲۵۵

هر يو ګل د ستا د باغ روښن تر دى تر چراغ — روښن تر دى تر چراغ هر يو ګل د ستا د باغ(۶)
ستا د باغ ود بڼ زاغ په نظر زما هماى دى — په نظر زما هماى دى ستا د باغ ود بڼ زاغ(۷)

---

(۱) د پېښور چاپي ديوانونه اود "پ" لومړى نسخه: پتنګان دى لوړ په لوړ ترمخ ځرخيږي". د "خ" دوهمه نسخه: "پتنګان يې لوړ په لوړ ترمخ تيرېږي". (۲) "ق،ک" چاپ کې "هغه نه کوي" راغلى دى. (۳) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دى راغلى په عوض يې دابيت راغلى دى: "لوردلوره جهان واړه که روښانه چې شي بله په هرځاى په مقام شمع".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه، "پ" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "خاصوخاصو" پرځاى "خاص الخاصو" راغلى دى.
(۵) داغزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۶) داغزل په مصوره نسخه کې نشته (۷) دابيت په قلمي نسخو کې داسې راغلى دى { "ستاد باغ د بڼو زاغ په نظر زما هماى دى / په نظر زما هماى دى ستاد باغ د بڼو زاغ".
او د "پ" چاپ کې د "هماى دى" پرځاى "هماى ده" راغلى ده.

د (۷۷) مخ د متن مربوط پاڼليکونه:-
(۱) دامصرع د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "په خوږو پښتو خبر د غلط مه شه". (۲) دامصرع په چاپي ديوانونو او د "پ" په لومړى نسخه کې داسې ده: "اعتبار يې د بنده والي په ګرځه مه کړه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "اعتبار د نوعه په ګرځه مه کړه". (۳) دامصرع د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "او ريدلې يې رحمان د وېل نه دى".
(٤) داغزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو. (۵) په "پ" چاپ کې "آرام" راغلى دى (۶) داغزل په مصوره نسخه، د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړى نسخه کې نشته.
(۷) دامصرع د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "په انوار د چې منور اهل ابصار شوه".

د درد منو په دماغ ستا د درخاوري عنبر دي — ستا د درخاوري عنبر دي د درد منو په دماغ

د عاشق د تېتر داغ په آسمان د عشق آفتاب دی — په آسمان د عشق آفتاب دی د عاشق د تېتر داغ (١)

د رحمان د زړه فراغ نه شي نه شي بې خوبانو (٢)

١٠٦ نه شي نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ ١٢٦٠

ق

ورنګ زیب او شاهجهان غوندي اشراف — صدقه شه تر منصور غوندي ندّاف (٣)

که دي تن په لوبي لوی دي به بي خه کړي (٤) — مه کړه خدای چي کوه طور شي کوه قاف

بوالهوس دي عاشقي ته هوس نه کا — دا دروغ دي چي زر دوز شي بوریا باف (٥)

دمکي په بزرګي کي هیڅ شک نشته (٦) — ولي خر به حاجي نشي په طواف (٧)

که په سل دریابه غسل دخان وکا (٨) — ګومان مه کړه چي به سپین شي پاک وصاف

کشتۍ هم چي ډېره دکه شي ډوبیږي — د مسرف بلا په ځان شي خپل اسراف (٩)

صابرانو صبر پر پښو د حریصان شول — نه څه عدل شته په ځان کي نه انصاف (١٠)

---

(١) دا بیت د "ب" په دوهمه نسخه کي داسي دی: "د عاشق د تېتر په اسمان باندی افتاب دی په اسمان باندی افتاب دی بل د عاشق د تېتر داغ".

(٢) د "خ" لومړی نسخه: "د رحمان د زړه فراغ به ېه سنی بې خوبانو - په به نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".

د "خ" دوهمه نسخه: "د رحمان د زړه فراغ نه شي بې خو با نو - نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".

(٣) دا غزل په مصوره نسخه کي نه دی راغلی.

(٤) په چاپي دیوانو کي: "که بې تن په لوبي لوی وی ته مه بې خه کړي".

په "ب" چاپ کي داسي ده: "که دي تن په لوبي لوی دی ته بې خه کړي".

د "خ" لومړی نسخه: "که دي تن په لوبه وه دی مه بې خه کړي".

د "خ" دوهمه نسخه: "که دي تن په لوبي لوی وی ته مه بې خه کړي".

(٥) د "خ" لومړی نسخه: "بوالهوس دي عاشقۍ ته نظر نه کا دا دروغ چي زور ورشي بوریا باف".

(٦) د "خ" لومړی نسخه کي داسي دی: "دمکي په بزرګۍ کي شک نشته".

(٧) د "ب" لومړی قلمي نسخه: "ولی خر بې حاجي نشي نه طواف".

(٨) د "ب" په نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کي: "که په سل دریابه غسل وځان وکا".

(٩) د "ب" لومړی نسخې شیرته په نورو قولو کي دا مسرکا دی داده: "د مسرف به ځان بلا شه خپل اسراف".

(١٠) په د لومړی نسخې شیرته په نورو قولو کي د مسرکی دی دا: "نه څه عدل شته به ځاکي نه انصاف".

داخلو مذهبه واړه سره يو دي (۱) ماوتا پکي پيدا کړ اختلاف
د همه واړو ملکونو خښتن يو دی (۲) که دوزخ دی که جنت دی که اعراف
شهيدان نه دي هغه خون فروشان دي (۳) که (٤) خوني ته خون بها نه کا معاف
د کاذب ژبه په خوله کي وچه سنه ده لکه توره دلرگيو په غلاف (۵)
د دېوال په سر به څو ځغلي تر کومه دروغژن چي په دروغه کاندي لاف (۶)
آب و تاب د ناکره هر وي څومره خو نظر پرې شوی نه دی د صراف (۷)
د دنيا په دولت ناز مکړه رحمانه دا يو موی دی په نظر د موی شگاف (۸)

۱۰۷ مدح او هجوه د حبيب او د رقيب کړم (۹)
ځکه نه زده بله هجوه بله لاف ۱۲۷۵

چي پای بند شو دليلى په اشتياق مجنون واچاوه (۱۰) و نورو ته طلاق
چي د ميو د مطرب په خوند خبر شو (۱۱) فراموش کړه صوفي نفل د اشراق
جام د ميو دی يا رقص د خوبانو په هر ځای چي وي بله جمع شي عشاق (۱۲)
په نسيا و نظر نه کاندي بي نقد ه (۱۳) که څوک حوري ورته ستايي که براق
چي حاصله د دلبر يگانگي شي (۱٤) د دولي خبري نه کاندي مشتاق

---

(۱) په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کي دا مسرۍ داسي ده: "داخلو واړه مذهبه سره يو دي".
(۲) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کي داسي ده: "دا همه واړه ملکونه دخښتن دی. او په دريو واړو چاپي ديوانونو کي د "يو دی" پر ځای "خدای دی" راغلی دی.
(۳) د "پ" لومړي نسخه: "شهيدان نه دی هغه خود فروشان دی". د "خ" لومړي نسخه: "شهيدان نه دي هغه خود خون فروشان دي" او د "خ" دوهمه نسخه: "شهيدان نه دی هغه واړه خون فروشان دی".
(٤) د "پ" له لومړي نسخي نه پرته په نورو ټولو کي د "که" پر ځای "چي" راغلی دی.
(۵) په چاپي ديوانونو کي داسي ده: "لکه توره دلرگي وي په غلاف". (۶) په "پ" چاپ کي دا مسرۍ داسي ده: "دروغژن چي په دروغو وهلي لاف". د "ق، ک" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کي دا مسرۍ داسي ده: "دروغژن به په دروغو کاندي لاف" (۷) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته دی. بيت لومړی مسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کي داسي ده: "آب و تاب د ناسره هر وي هومره"، د "پ پ" چاپ کي داسي راغلی ده: "آب و تاب د ناکرده مهر وي هومره". او د "خ" په لومړي نسخه کي داسي ده "آب و تاب د ناسره مهر د خوی هومره". (د پاڼې پاتې په ۸۱ مخ کي)

حرکت له ځايه نه کا لکه شمع ‌ ‌ ‌ ‌ کړي اور د عشق(۱) بلېږي په تاراق(۲)

هسې خوښ وي ځېل يار په درد غم کې ‌ ‌ ‌ ‌ نه به والي چې بادشاه دی د آفاق

هسې محوه وي د عشق په ميوناب کې(۳) ‌ ‌ ‌ ‌ چې خبر نه وي په وصل(۴) په فراق

لا ظاهر په صورت وي په معنی نه وي ‌ ‌ ‌ ‌ لکه کښلی د "لا" لفظ وي په اوراق(۵)

غوږي تن په کاروار(۶) زار کې فنا نه شي ‌ ‌ ‌ ‌ نه جار باسي څ آسونه د عراق

د عراق آسونه کار په اشارت کا ‌ ‌ ‌ ‌ په کوتل په وهل کار کوي اولاق(۷)

چې خدای پوه کړ(۸) د بنو په ځنبل پوه شو ‌ ‌ ‌ ‌ چې پوه نه شو نه پوهېږي په شلاق

که يې سر ځي کړي مال ځي خدای يې نه کا(۹) ‌ ‌ ‌ ‌ د طالب او د مطلوب ترمیان نفاق

د قسمت پاسي(۱۰) په لاس نيولی ناست يم ‌ ‌ ‌ ‌ نه پوهېږم چې به جفت شي که به طاق

۱۰۸ ‌ ‌ ‌ ‌ ته چې پند وايې ناصحو رحمان ته ‌ ‌ ‌ ‌ ۱۲۹۰

کاشکې نور کړې هغه کښلی د میثاق(۱۱)

د (۸۰) مخ د پايليک پاته:

(۸) د دې بيت لومړی مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "په دنيا او په دولت نازمه کړه رحمانه" په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ او د "ب" په دوهمه نسخه کې "موشګاف" راغلی دی.

(۹) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته خو دا بيت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "مدح وهجو د حبيب و د رقيب کړم رحمان نه زده بله هجو نور اوصاف".
د "پ پ" چاپ کې دوهمه مسری داسې ده: "د رحمان نه زده بله هجوه بل اوصاف".
د "خ" په لومړی نسخه کې دا بيت داسې راغلی دی: "مدح خو به د رقيب و د حبيب کړم رحمان نه زده بل سخن وبل اوصاف".

(۱۰) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "مجنون واچوه لونړ د بخو ته طلاق". د "ب" په نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې "واچول" راغلی دی.

(۱۱) "پ" چاپ: "چې دمه ود طرب په خوند خبر شه". د "خ" لومړی نسخه: "چې دمیو د مطرب له خونده خبر شه".

(۱۲) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته. د دوهمې مسری د "وبله" پر ځای په "ق، ک" چاپ کې "سره" او د "خ" په لومړی نسخه کې "خپله" راغلی دی.

(۱۳) د "خ" په دواړو نسخو کې "نقدو" راغلی دی.

(۱۴) د "پ" لومړی نسخه: "چې حاصل يې د دلبر و يګانګي شي". په "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې حاصل يې د دلبر يګانګي شي". د "خ" لومړی نسخه کې داسې ده: "چې حاصل يګانګي شي د دلبر و" او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې حاصل يې يکايکي شي د دلبر و".

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې د "عشق" پر ځای "په سر" راغلی دی.

(۲) په "ق، ک" چاپ کې "براق"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "په تاراق"، او د "پ" په دوهمه نسخه کې "بلاق" دی.

(۳) د "خ" لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "هسې محوه دی د عشق په ميوناو".

(۴) د "خ" په لومړی نسخه کې "وی" راغلی دی.

(۵) دا بيت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "که ظاهر په صورت وی په معنی نه وی که کښلی د "لا" لفظ وی په اوراق". په همدې ترتيب يې لومړی مسری په "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه کې په پوره توګه راغلې ده. لومړی مسری يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دا ظاهر په صورت وی په معنی نه وی". او په "ق، ک" چاپ کې يې دوهمه مسری داسې راغلې ده: "لکه ليک وی د "لا" لفظ په اوراق".

(۶) د "پ" په دوهمه نسخه کې "کاروبار" راغلی دی. (۷) دا بيت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسری يې په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په وهل په کوتل کار کوی د ايلاق". په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "په وهل په سل منکل کار روی د ايلاق". د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "په وهلو په کوتلو وی د الاق". او لومړی بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د عراق کار وند کار به اشارت کا په وهل په کوتل کار روی د علاق".

(۸) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته. په لومړی مسری کې يې د "پوه کړه" او په چاپي ديوانونو کې "پوه کړل" راغلی دی. (۹) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که يې سر ځي که يې مال دی خدای دې نه کا". په چاپي ديوانونو کې د دې بيت د دوهمې مسری د "ميان" پر ځای "منځ" راغلی دی. (۱۰) په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې "پاړچې" او "ق، ک" چاپ کې "بانړه" راغلی دی. (۱۱) دا مسری په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "کاشکې لوړ کړې هغه شوی د میثاق".

خدایه څه شوه هغه ښکلي ښکلي خلق | په ظاهر په باطن سپین سپېڅلي خلق
هیڅ خندا مې له دې خلقه سره نه شي | ژړوي مې هغه تللي تللي خلق
خبر نه یم چې وکومې خواته لاړ شو | لېده نه شي هغه مالېدلي خلق
لکه ځنګ چې داوبو په مخکې درومي[1] | هسې درومي په جهان راغلي خلق
دریغه یو ځله خو بیا په جهان راغلی | له جهانه په ارمان وتلي خلق
هزار حیف دی چې په خاورو کې لاړه شي[2] | په چووا وپه چندن لړلي خلق

رحمان هسې ګوښه خوند له خلقه بیا موند | 109 — 1297
چې هرګز نه دی دا خوند موندلي خلق

چي په زړه مې تور لحد شي ځېل ځاك | بې مزې شي هم مې خوب هم مې خوراك
چې دخوب او دخوراك مزه شي ورکه | نور له مرګه برابر شي هغه ژواك
غلط والي چې څوك عمر ورته وايي | هغه عمر چې تېرېږي په څښاك
تن سپېره په خاورو دکه خوله بېتریم | چې آخر مې دا خوراك دی دا پوشاك
ځای لري که ځان ژوندی په ځمکه خښ کړم | چې مې پس له مرګه ځای دی یو مغاك
ګویا شوي دي هغه چې شدني دي | زړه پخوا تر هلاکت یمه هلاك
زړه چې روغ وي ګرېوان کله څیراوه شي | له ګرېوانه معلومېږي د زړه چاك
تن وځای وجامه پاك هله په کار دي[3] | چې روښې شي دچا زړه له غیرو پاك
سړی بویه چې درون بېرون یې یو وي | نه هغه چې بیرون زړوي درون لاك

(۱) د "پ" لومړۍ نسخه ، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : " لکه نغړ چې داوبو په زمله در ومي ". او د "خ" دوهمه نسخه : " لکه نغړ چې داوبو په مخکې درومي ".
(۲) په " ق " چاپ کې " ګنده " راغلی دی.
(۳) " ق " چاپ او " ق ، ك " چاپ : " تن وځای وجامه کله په کار ېږي ". د "خ" لومړۍ نسخه : " تن ولځای جامه هاله دچا په کار وي ".

لە سرېە غرض وارە سر نيتو ب(۱) دی — کە پە سرکې يې طره وي يا مسواك
د دنيا چارې همە وارە فاني دي — څوك يو دوه ورځې خوشحال وي څوك غمناك
پە ساعت کې څوك خوشحال کا څوك ملال کا — داخو يونە لرغوني دي د افلاك(۲)

۱۱۰
چې څه کاندي وارە خدای دی نور څوك نشته
رحمان څه دی څه يې واك دی د څه ادراك(۳)
۱۳۱۰

ماتوي مې خولە پە سوك — خراشي مې زړه پە نوك(۴)
کە نارې وهم کە ژاړم — پروا نە لري(۵) يو چوك
راشئ ګورئ منصفانو — د دلبرو دا سلوك
لکە ګل پە لاس د طفل — زما زړه کا شوك پە شوك(۶)
د چشمانو پە غمزه سيې — ژوبل ژوبل يم تموك توك
پە توسن د فلك سور شي — دستار کېږدي پە سرهوك
هيڅ اثر وربانديې نە کا — د دردمنو د رد و د وك(۷)

۱۱۱
ای رحمانە چې عاشق شي
ځان دې ژاړي کوك پە کوك
۱۳۱۸

زړه مې تراشي د بنو پە تېره نوك(۸) — ماتە وي مې دود برش غابش وارە پە سوك
پە غمزو د تورو سترګو يم وژلی(۹) — ژوبل ژوبل پروکي پروکي يم توك توك(۱۰)
کە نارې وهم کە خاوري پە سر لوىم(۱۱) — ناروا شە کە پروا لري يو چوك(۱۲)
لکە ګل چې څوك د طفل پە لاس ورکا — هسې رنګ دي زما زړه کړ شوك پە شوك(۱۳)

---

(۱) پە "پ" چاپ او قلمي نسخو کې "سري هو ښه" راغلي دي.
(۲) دا بيت د "خ" پە لومړۍ نسخه کې نشته پە چاپي ديوانونو کې داسې دی: "پە ساعت کې څوك خوشال کا څوك غمناك کا داخو يونە هميشه دي د افلاك".
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "چې څه کاندي وارە خدای کا ندي رحمانە سرې څه دی څه يې واك څه يې ادراك".
(۴) دا غزل د "خ" پە لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" پە دوهمه نسخه کې "لوم" راغلی دی.
(۶) "ق" چاپ او "ق، ك" چاپ: "زما زړه يې کړو شوك پە شوك".
(۷) د "خ" پە دوهمه نسخه کې "د ز رو دوك" راغلي دي.
(۸) دا غزل د "پ" پە دوهمه نسخه کې نشته، او د پېښور "ق، ك" چاپ کې د "نوك" پرځای "څوك" راغلي دی.
(۹) د "پ" لومړۍ نسخه کې: "پە غمزو د تورو سترګو مې ورژلي". او د "خ" پە لومړۍ نسخه کې پە دې شکل دە: "پە غمزو د تورو زلفو مې ورژني".
(۱۰) دا مسرۍ پە "پ" چاپ کې داسې دە: "ژوبل ژوبل وکي پرېم توك توك".
(۱۱) د "پ، پ" چاپ او "ق، ك" چاپ کې "لولم" راغلي دي.
(۱۲) پە "پ" نسخو او د "خ" پە لومړۍ او مصوره نسخه کې "څوك" راغلي دي.
(۱۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "هسې رنګە زما زړه کا شوك پە شوك". "ق، ك" چاپ: "هسې رنګە دي زما زړه کړو شوك شوك". د "ق" چاپ: "هسې رنګە دي کړ زړه زما شوك شوك". او د "خ" دوهمه نسخه: "هسې رنګ يې زما زړه کړ شوك پە شوك".

کہ لہ ډېره درد و غمہ مې زړه وچوي ورنہ هېڅ دي زما دردو زما دواك (۱)
درست جهان يې پہ غم ډوب کړ سرتر پايہ (۲) کہ ګدای دی د دې دهر کہ ماولك
د آسمان پہ نيلي سور لکہ آفتاب شي د زربفتو دستار کېږدي پہ سر هولك
کہ انصاف لرئ پہ زړه کې منصفانو (۳) راشئ ګورئ د دلبرو د اسلوك
زه بہ ولې د خپل يار ثنا نہ وايم چې سحر سحر نارې وهي تل غولك (٤)

١١٢ چې عاشق د دلبرانو پہ جمال شي (۵) ١٣٢٨
اې رحمانه خان دې ژاړي ګوك پہ ګوك

چې علاج کولی نہ شي د قسمت خوك ترو بہ څہ والي وچا تہ نصيحت خوك (۶)
هغہ چارې چې موقوفې پہ تقدير دي (۷) کړې يې نہ شي پہ محنت پہ مشقت څوك
کہ نظر کا وقضا وهم رضا تہ (۸) پہ هېڅ باندې دې نہ کا ملامت څوك (۹)
د مطلوب جفا وفا واړه هنر دي چې پوهېږي د حکماؤ د حکمت څوك (۱۰)
غم پہ څان د چا پېرزوی باری څہ کا (۱۱) چې د خدای پہ کړو کې نہ لري قدرت څوك (۱۲)
د ابليس و رياضت تہ دې نظر کا څہ غرور کا پہ طاعت پہ رياضت څوك (۱۳)
علت لاړ شي عادت نہ ځي لہ سري نہ خدای دې نہ کاندي پہ بد چار عادت څوك (۱٤)

١١٣ زه رحمان د ببلتانہ سيلاب يم وړی ١٣٣٦
کہ لاس راکاندي د خدای پہ محبت څوك

---

(۱) دا بيت د "خ" پہ لومړی نسخہ کې نشتہ. د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې يې لومړی مسری داسې دہ: "کہ لہ ډېره درده غمہ مې زړه چوي".
پہ مصوره نسخہ کې داسې دہ: "کہ لہ ډېره غمہ مې زړه چوي".
(۲) دا مسری د "خ" پہ لومړی نسخہ کې داسې دہ: "درست جهان يې سره ډوب کړ سرتر پايہ". او د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې داسې دہ:
"درست جهان پہ غم کې ډوب دی سرتر پايہ".
(۳) دا مسری پہ "ق" چاپ کې داسې دہ: "کہ انصاف لرئ پہ زړه د منصفانو".
(٤) دا بيت د "ب" پہ لومړی نسخہ او د "خ" پہ لومړی نسخہ او مصوره نسخہ کې نشتہ. پہ "ق، ک" چاپ کې يې دوهمہ مسری داسې دہ:
"چې سحر سحر نارې وهي هم غولك".
(۵) دا بيت پہ چاپي ديوانونو کې داسې راغلی دی: "چې مين د دلبرانو پہ جمال شوې اې رحمانه خان وژاړه ګوك پہ ګوك". او هم يې ورستۍ مسری د "خ" پہ لومړی نسخہ کې داسې دہ: "اې رحمانه خان وژاړه ګوك پہ ګوك".
(۶) دا غزل د "ب" پہ دوهمہ نسخہ کې نشتہ او دوهمہ مسری يې پہ "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې دہ: "ترو بہ څہ وايي وما تہ نصيحت څوك".
(۷) دا مسری پہ "ق، ک" چاپ او د "ق" چاپ کې داسې دہ: "هغہ چارې چې موقوفہ پہ تقدير دي".
(۸) د "ب" لومړی نسخہ: "کہ نظر کا د قضا و رضا تہ". "ق، ک" چاپ او د "ق" چاپ: "کہ نظر کا هم قضا او هم رضا تہ".
(۹) مصوره نسخہ او د "خ" دواړه نسخې، "ق، ک" او "ق" چاپ: "پہ هېچا باندې بہ نہ کا ملامت څوك".
(۱۰) پہ ټولو چاپي ديوانونو، مصوره نسخہ او د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې دا مسری داسې دہ: "څہ پوهېږي د حکماؤ پہ حکمت څوك".
(۱۱) دا مسری پہ چاپي ديوانونو کې داسې دہ: "غم د چا پہ څان پېرزوی باری څہ کہ". پہ مصوره نسخہ او د "خ" پہ لومړی نسخہ کې داسې دہ: "غم د چا پہ څان پېرزو دی ولې څہ کہ" او د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې داسې دہ: "غم پر څان د چا پېرزو نہ دی باری څہ کہ".
(۱۲) د "ب" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "قدرت" پر ځای "طاقت" راغلی دی.

(پاتہ پہ (۸۵) مخ کې)

په ښایست زما د یار نه دي خبر څوک — که خبر شي پرې به نه ږدي دغه در څوک (۱)
د دنیا چارې همه واړه فاني دي — نرناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک (۲)
چې قبول شي په درګاه د مهرویانو (۳) — د هغه (٤) په څېر به نه وي بختور څوک
که زما د یار په مخ د چا نظر شي — وبه نه کا وبل مخ وته نظر څوک (۵)
که هر څو دلبران ډېر دي (٦) په جهان کې — بل به نه وي زما یار غوندې دلبر څوک
ذ دیدن طاقت یې هېچا څخه نشته — وآفتاب ته کتی نه شي برابر څوک
عاشقي یوه پایه ده عجایبه — دغه کار کولی نه شي هم هر هر څوک (۷)
له هجرانه بله سخته بلا نشته — خدای دې نه کاندي زخمي په دا نښتر څوک (۸)
مخ یه بل خواته هرګز ونه جارباسي — چې شي ستا په خمار وسترګو ابتر څوک
وبه نه رسېږي تا ته په آسانه — ستا په غم چې خاورې نه کاندي په سر څوک
ارمانونه به کوي زار زار به ژاړي (۹) — چې حاصله ګونته نه کا په ششدره څوک
هومره نوم د عاشقۍ ورباندې مه ږده — چې د یار په غم کې نه شي قلندر څوک
هغه نه کاندي نظر وسیم وزر ته — چې په لوردخپل آشنا کاندي نظر څوک
په ګلونو د ګلزار به میل نه کاندي (۱۰) — چې خوبونه کا د یار په خاکستر څوک

ل (۸٤) مخ پاته :

(۱۳) په "ب" چاپ، "پ پ" چاپ، "ق" چاپ، مصوره نسخه او د "خ" لومړي نسخه کې دا مسری داسې ده : "چې غرور کا په طاعت په ریاضت څوک"
په "ق ، ک" چاپ کې د "چې" پر ځای "که" راغلي دي او د "خ" په دوهم نسخه کې د "ریاضت" پر ځای "عبادت" راغلي دي.

(۱٤) د "پ" لومړي نسخه : "علت لا رشي عادت نه ځي له سره یه — خدای دې نه کا په بد ه چاره عادت څوک".
"ق" چاپ : "خدای دې نه کاندي په بدچاره عادت څوک".
په مصوره نسخه کې دوهمه مسری داسې ده : "خدای دې نه کاندي په بده چاره عادت څوک".
د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړی بیت داسې دی : "علت لا رشي له سري نه عادت نه ځي — خدای دې نه کاندي په بدو چارو عادت څوک".

---

(۱) دا غزل د "ب" په دوهم نسخه کې نشته.
(۲) د "پ" لومړي نسخه : "نرناحق خاورې څه لونې په سر څوک".
په "ق ، ک" چاپ کې داسې ده : "نه ناحقه خاورې لونې په خپل سر څوک".
په "ق" چاپ کې : "د دنیا چارې فاني واړه فاني دي — نرناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک".
مصوره نسخه : "پرناحقه خاورې لونی په خپل سر څوک"
د "خ" دوهمه نسخه : "ترو ناحقه خاورې لونی په سر څوک".
(۳) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده : "چې قبول شي په درګاه د خوبرویانو".
(٤) د "خ" په دواړو نسخو او مصوره نسخه کې د "هغه" پر ځای "هغوی" راغلي دي.
(۵) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې ده : "وبه نه کاندې بل خوا وته نظر څوک".
(٦) د "خ" په لومړي نسخه کې د "دي" پر ځای "شي" راغلي دي.
(۷) په قلمي نسخو کې د "هرهر څوک" پر ځای "هر څوک هر څوک" راغلي دي.
(۸) دا بیت او په دې بیت پسې شپږ نور بیتونه په موجوده قلمي نسخو کې نشته.
(۹) دا مسری په "ق" چاپ کې داسې ده : "ارمانونه به کوي په زار زار ژاړي".
(۱۰) دا بیت په "ق ، ک" چاپ کې داسې دی : "په ګلونو د ګلزار لې میند نه وي".

بې رهبره يون دعشق په لارې ګران دئ — دلته بويه چې پيدا کاندې رهبر ښوک[1]

چې بېلتون په سترګو وينې آشنايي کا[2]

۱۱۴ — ۱۳۵۲

د رحمان په خبر به نه وي بې هنر ښوک

چې مشغول نه وي د ترکو په جمال ښوک — نور به څه کا په جهان کې اشتغال ښوک[3]

د بل خط په عبارت به څه نظر کا — چې نظر کاندې دستا په خط و خال ښوک[4]

نور خوبان دستا تر مخ پورې دي هسې[5] — لکه بل کا د آفتاب په مخ مثال ښوک[6]

چې عنقا شو اهل دل په دا دنيا کې — ترو به څه والي وچاوته احوال ښوک[7]

که عاشق په عشق کې ژاړي هيڅ ګرم نه دي — په دا هسې دره د کې نه لري مجال ښوک[8]

چې يې قيل وقال له پاره سره وشي[9] — له نور چا سره به څه[10] کا قيل وقال ښوک

چې په اصل کې خداى نه دي پيدا کړي — ترو به څه غواړي دستا د مخ مثال ښوک[11]

سرخرويي د هر سړي په ځيګر خون ده — نه هغه چې په سراچويي سور شال ښوک[12]

مخ روڼي دي دعاشق[13] په خپلو اوښو — په دانه شي چې يې مښي په رومال ښوک

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: "بې ره بياره يون دعشق په لار کې ګران دی — دلته بويه چې بيدا ر کاندې رهبر ښوک".
لومړی مسری يې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "بې رهبره يون په لار دهر چا ګران دی". خو مصوره نسخه کې د (ی) پر ځای "کښې" راغلی دی
او هم دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "بې ره بياره ره سيده و بياره ته ګران دی".

(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: "چې بېلتون وينې په سترګو اشنايي کا — د رحمان په څېر بل نه دی رهبر ښوک".
لومړی مسری يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رقيب په سترګو وينې آشنايي کا".

(۳) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) دا بيت په "پ" چاپ، "پ، پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "د بل خط په عبارت به نظر نه کا — چې نظر وکاندې ستا په خط و خال ښوک".
او لومړی مسری يې په "ق" چاپ کې داسې ده: "بيا بل خط و عبارت ته نظر نه کا" او دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"د بل خط په عبارت به نظر نه کا".

(۵) دا مسری په چاپي ديوان الونو کې داسې ده: "نور خوبان دي ستا تر مخه پورې هسې".
د "خ" لومړي نسخه: "نور خوبان دستا تر مخه پورې هيڅ دي".

(٦) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "لکه بل کا د آفتاب مخ کې مثال ښوک".

(۷) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "نور به څه والي وچا ته د زړه حال ښوک".
په "ق" چاپ کې داسې ده: "ترو به څه والي وچا ته د زړه حال ښوک". لکه په لومړي مسری کې د "چې" پر ځای "که" راغلی دی.
او د "خ" په دوهمه نسخه کې په لومړي مسری کې د "عنقا شو" پر ځای "عنقا شي" راغلی دی.

(۸) ددې بيت لومړی مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "چې په اصل کې ژاړي هيڅ ګرم نه دی".
لومړی مسری يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "که عاشق په عاشقۍ کې ژړا کاندې هيڅ ګرم نه دی".
په مصوره نسخه کې يې، په دوهم مسری کې د "په داهسې" پر ځای "بيا داهسې" راغلی دی.

(۹) په چاپي ديوانونو کې "نه دی" راغلی دی.

(۱۰) په مصوره نسخه کې د "څه" پر ځای "نه" راغلی دی.

(۱۱) دا بيت په "ق، ک" چاپ او مصوره نسخه کې نشته.

(۱۲) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "پيدا نه شي چې په سر کاندې سور شال ښوک".
د "پ" لومړي نسخه: "نه هغه چې په سر کاندي سور شال ښوک".
په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کاندي" پر ځای "واچوي" راغلی دی.

(۱۳) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "عاشق" پر ځای "د هر چا" راغلی دی.

د دنیا چارې فاني دي مرد هغه دی[۱] — چې نظر کا په حرام او په حلال خوشحال خټک
هر چې کړکا ذ ور بشو غنم غوا ړي — له خاطره دې بېرون کا دغه[۲] خیال خوشحال خټک
سرې بویه چې په نېک عمل نازېږي[۳] — نه چې ناز کا د دنیا په ملک و مال خوشحال خټک

۱۱۵ کډ يې شعر د رحمان مومند ترغوږ شي[٤] — غوږ به نه باسي په شعر د خوشحال خټک ۱۳۶۵

که په بخت کم بختان نه وي آخسته دل خوشحال خټک[٥] — په حضور به له تا ولې بېلېدل خوشحال خټک
ودېدن وته دې هر چا رضا کېږي — ولې حکم بې له تا نه لرې بل خوشحال خټک
که يې لاس د خدای په چارو رسېدلی — بې مقصوده به یو د مرنه سمېدل خوشحال خټک
دا یو سردی ما دا ستا شکرانه کړې — بې ناحق مې وېروې په سرود ل خوشحال خټک
دا همه شومیت زما دي چې را رسي — ګنه ته او د چا زړونه به دول خوشحال خټک
که په مینه د لیلی مبتلا نه وای — خوار مجنون په دې بېدیا غرونه ځنګل خوشحال خټک

۱۱۶ مین هره بلا کاندي که با ور کړې — ګنه زه عبدالرحمن هو مره ویل خوشحال خټک ۱۳۷۲

غره وا غونډه ملا وتړه په جنګ — دغه پسه[۶] معرکه لوه د ننګ
وبې ننګ وته د ننګ خبرې مه کړه[۷] — یا ځان وګڼه په خپاو و بیو زنګ

---

(۱) دا مسره د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "د دنیا چارې همه واړه فاني دي".
(۲) په مصوره نسخه کې د "دغه" پر ځای "هغه" راغلی دی.
(۳) په "ق. ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "نازېږي" پر ځای "یادېږي" راغلی دی.
(٤) دا مسره د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "که يې شعر د مهمند رحمان ترغوږ شي". په "ق. ک" چاپ کې د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.
(٥) دا غزل د "خ" له دویمې قلمي نسخې څخه نقل شو.
(٦) د "خ" په لومړي نسخه کې "معرکې" راغلی ده او د "خ" په دوهمه نسخه کې "موکې" راغلی دی.
(۷) دا مسره په مصوره نسخه کې داسې ده: "و بې ننګ وته د ننګ خبره مه کړه".

تنګيالي چې يو ځل مخ کا په يو لوري (۱) نور هېڅ نه ويني کوهي وي که ګړنګ (۲)
هېڅ له ځانه له جهانه خبر نه وي چې چراغ په نظر کښېوځي د پتنګ (۳)
د بلبلو وچمن وته پرواز وي د اور پښتي وآتش وته غورځنګ (۴)
که جهان وبې هنر وته فراخ وي (۵) يو لحد دی هنرمند ولره تنګ
هغه ښهر جوهري لره زندان دی (۶) چې يکسان وي پکې لعل ومردار سنګ
آسمان ځمکه د واړه ژامي (۷) د نهنګ دي څه (۸) به زيست کا څوک په خوله کې د نهنګ
په ښادي لې هېڅ ښاد مه شه که دانا يې غم ښادي دي (۹) د دې هر ځنګ په ځنګ

۱۱۱ که رحمان د هغو تلليو وصال مومي (۱۰)
تېر به نه کا په داد ورکې يو درنګ ۱۳۸۲

۱

ښښی مي په سر دی ستا د مخ د مينې ګل بيا مي تور لېمه دي ستا د زلفو تور سنبل (۱۱)
ته چې آينه په لاس کې واخلې حيرانېږي (۱۲) زه له کومه راوړم صبوري او تحمل (۱۳)

---

(۱) دا مسري په قلمي نسخه کې داسې ده: "تنګيالي چې يو ځل مخ په هغه لور کا".
(۲) دا مسري د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "نور بې هېڅ نه دي که کوهي دی که ګړنګ".
(۳) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۴) دا مسري په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "سمندر کا مدام اور وته آهنګ". د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "د اور پرستو وآتش وته غورځنګ". او دا بيت په مصوره نسخه کې نشته، په "پ" چاپ کې د "وته" پر ځای "ورته" راغلی دی.
(۵) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه کې: "که جهان وبې هنر وته فراخ دی". په "ق،ک" چاپ کې د "که" پر ځای "دا" راغلی دی او دا مسري د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: که جهان مې بې هنر وته فراخ دی".
(۶) په چاپي ديوانونو او "خ" لومړي نسخه کې "وي" راغلی دی. (۷) په "ق" چاپ کې "حامنې" او د "خ" په لومړي نسخه کې "چامې" راغلی دی.
(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "څه" پر ځای "څو" راغلي ده. (۹) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "ده" راغلی ده.
(۱۰) دا مسري په "ق،ک" چاپ کې داسې ده: "که رحمان د هغې ښکلو وصال غواړي". په "ق" چاپ کې هم د "هغو" پر ځای "هغې" راغلی دی.
(۱۱) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "پ" په لومړي نسخه کې د "لېمه دي" پر ځای "لېمه مې" او په مصوره نسخه کې "لېمه شو" راغلی دی.
(۱۲) دا مسري په مصوره نسخه کې داسې ده: "ته چې آئينه واخلې وخ ته حيرانېږې". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "ته چې آئينې واخلې لحان ګورې حيرانېږې".
(۱۳) دا بيت په "ق،ک" چاپ کې داسې دی: "ته چې آئينه په لاس کې واخلې حيرانېږم زه له کومه راپيدا کړم صبوري او تحمل". او دوهمه مسري يې په "ق" چاپ کې داسې ده: "زه له کومه طاپه راوړم صبوري او تحمل".

گرځې په چمن کې منګل ډکه په ګلونو(۱) خدای زده چې ګلونه وړې یا زړونه په منګل
هم مې مښک لیدلی هم عنبر دی په جهان کې شاباش شاباش شاباش ستا د زلفو په کاکل(۲)
نه به ستا د مخ په څېر ګلشن وي چا لیدلی نه به وي زما په څېر آهونه د بلبل(۳)

۱۱۸ هسې تغافل کا ستا په جور و په جفا کې ۱۳۸۸
خلق حیرانېږي(٤) د رحمان په تغافل

هیڅ مې نه کړه په دا عمر کې حاصل هسې پاتې شوم مردود و ناقابل(۵)
مالا بوی هم د وصال مونده لی نه دی(۶) تش په توره مې(۷) خدای نوم کړ د واصل
هسې ډوب یم د ګناه په ګردابونو(۸) چې په ستر ګومې ونه لیده ساحل
له وطنه مې په هر زمان(۹) وباسي رقیبان یې راپسې کړل محاصل(۱۰)
کربلا ده که جفا ده که وفا ده دا همه واړه په ما کړه خدای نازل(۱۱)
د دنیا په پلیتۍ مې ځان(۱۲) پلیت کړ حیف دی دا چې نه عالم شوم نه عامل(۱۳)

۱۱۹ توره ډېره مې شوه سپینه زه حیران یم ۱۳۹۵
چې رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل(۱٤)

---

(۱) دا مسري په "پ" چاپ، "پ ب" چاپ او "ق ،ک" چاپ کې داسې ده: "ګرځې په چمن کې منګل ډکه ورې دګلو".
په "ق" چاپ کې داسې ده: "ګرځې په چمن کې منګل ډکې ورې دګلو".
د "خ" په لوړي نسخه کې داسې ده: "ګرځې په چمن کې منګل ډکه د ګلونو".
په مصوره نسخه کې د "دګلونو" پر ځای "له ګلونو" راغلی دی او د "خ" په دوېمه نسخه کې د "منګل" پر ځای "لمن" راغلې ده.

(۲) دا بیت په "پ" نسخه کې داسې دی: "هم مې مشک لیدلی هم عنبر په جهان کې شاباش شاباش شاباش ستا په زلفو په کاکل".
په "ق ،ک" چاپ کې "په دا زلفو په کاکل" راغلی دی او لومړۍ مسرۍ یې په "ق" چاپ کې داسې ده:
"هم مشک دی لیدلی شي هم عنبر دی په جهان کې".

(۳) دا بیت په "ق" چاپ کې داسې دی: "نه به ستا د مخ په څېر بل ګلشن وي چا لیدلی نه به وي ځما په څېر هم آهونه د بلبل".
په "ق ،ک" چاپ کې دوېمه مسرۍ داسې ده: "نه ځما په څېر به وي آهونه د بلبل"
په "پ ب" چاپ کې د "آهونه" پر ځای "لاهونه" راغلي دي.

(٤) په "پ" نسخه، "ق ،ک" چاپ، د "خ" دوېمه نسخه او درېیمه نسخه کې "چپې" ترمخه ده.

(۵) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوېمه نسخه کې نشته.

(۶) دا مسرۍ په "ق ،ک" چاپ کې داسې ده: "مالا بوی ستا د وصال مونده لی نه دی". په "ق" چاپ کې داسې ده: "مالا بوی د وصال مونده لی نه وه".

(۷) په مصوره نسخه کې د "مې" پر ځای "یې" راغلې ده.

(۸) دا مسرۍ په ټولو چاپي دیوانونو او مصوره نسخه کې داسې ده: "هسې ډوب یم د ګناه په دریابونو".
او د "خ" په دوېمه نسخه کې داسې ده: "هسې ډوب د ګناهونو په ګرداب یم".

(۹) په "ق ،ک" او "ق" چاپ کې د "زمان" پر ځای "ساعت" راغلی دی.

(۱۰) دا مسرۍ د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ، دوېمه، او درېیمه نسخه کې داسې ده: "راپسې کړه حاکمانو مواصل". او په مصوره نسخه کې هم د "مواصل" پر ځای "محاصل" راغلی دی.

(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې داسې دی: "که بلا ده که جفا ده که فنا ده دا همه کړه خدای په ما باندې نازل".
په "ق ،ک" چاپ کې یې دوېمه مسرۍ داسې ده "دا همه کړه خدای په ما باندې نازل".

(۱۲) د "پ" لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "د دنیا په پلیتۍ ځان مې پلیت کړ".

(۱۳) په چاپي دیوانونو کې د "عامل" پر ځای "جاهل" راغلی دی.

(۱٤) د "خ" په دوېمه نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "چې زه رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل".

مه غوږ باسه د نااهلو(۱) قیل او قال — په ډک رنه دي قیل وقال د بد سګال
یا به فخر په خپل اهل وپه نسب کا — یا به فخر کا په آل او په عیال(۲)
یا به ذکر د لذت ود زینت کا — یا به فکر کا د مال ود منال(۳)
یا به هسې پوچ ګویې کاندې آغاز — چې مضمون یې نه مردار وي نه حلال
د دانا او د نادان صحبت دی هسې — لکه ګډ شي وبله لعل وکوټي لال
لکه لعل وکوټي لال چې وبله(۴) ګډ شي — یا صحبت(۵) شي د عیسی او د دجال
هغه(۶) جمع چې تېرېږي بې هم جنسه — تر و به څه وي د هغه غم احوال
د دنیا چارې(۷) فاني دي مرد هغه دی — چې خبر شي په ثواب او په وبال(۸)
ابا سیند(۹) لا څه مجال لري په تله کې — د دنیا د چارو هېڅ نه وي(۱۰) مجال
د دنیا چارې په مثل خواب(۱۱) وخیال دي — څوك به څه کا اعتماد په خواب خیال
لکه ملك ومال په خوب کې ورڅرګند شي — خو چې ویښ شي نه یې ملك وي نه یې مال(۱۲)
لکه ځاګ چې د اوبو په سر لېده شي — کډ یې واخلي هېڅ ورنه شي په چنګال(۱۳)
لکه دود چې غورنه غورنه څرګندېږي — تار په تار شي په یوه(۱۴) نري شمال
لکه یخ چې د سرو په زور شي جمع(۱۵) — هېڅ یې نه وي د آفتاب په مخ مجال
په یوه ساعت باران بیا شین آسمان شي — لکه ابر د پسرلي د پشه کال(۱۶)
په یوه ساعت یې ساز بیایې ویران(۱۷) کا — خاورې خښتې(۱۸) دي په لاس کې د کلال

---

(۱) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، په مصوره نسخه، "پ پ" چاپ، او "ق" چاپ کې "نااهل" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، دوهم مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "یا به فکر کا د مال ود منال".
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته، د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "لذت" پرځای "ولایت" او مصوره نسخه کې "دولت" راغلی دی.
(۴) د "خ" لومړۍ نسخه کې "چې" نه دی راغلی او "ق" چاپ کې د "وبله" پرځای "سره" راغلی دی.
(۵) په قلمي نسخو کې "قریب" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ کې د "هغه" پرځای "هسې" راغلی دی.
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "د دنیا چارې همه فاني دي مرد هغه دی" راغلی دی.
(۸) په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې "چې خبر شي په حرام وپه حلال" راغلی دی.
(۹) په چاپي نسخو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "آب د سیند" راغلی دی. (۱۰) د "خ" په دواړو نسخو، مصوره نسخه او "ق، ک" چاپ کې "نشته" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه کې "خوب" راغلی دی. (۱۲) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "کډ یې اخلي هېڅ ورنه شي په چنګال".
(۱۳) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته او په مصوره نسخه کې د "سر" پرځای "مخ" راغلی دی.
(۱۴) په "ق" او "ق، ک" چاپ کې "نري باد" راغلی دی.
(۱۵) "ق، ک" چاپ: "لکه یخ چې د ساړه په زور دی جمع". "ق" چاپ: "لکه یخ چې د ساړه په ناورشي جمع". د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه یخ چې د سړکه په زور شي جمع". او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "لکه یخ چې د سرو د اوبو شي جمع".
(۱۶) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته، لومړی مسری یې د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې ده: "په یوه ساعت باران بیایې شین دی". او دوهم مسری یې د "پ" په نسخو کې داسې ده: "لکه ابر د پسرلي د پشه کال".
(۱۷) د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "وران" راغلی دی.
(۱۸) په "ق، ک"، "ق" چاپ، او د "خ" لومړۍ نسخه کې "خښتنې" راغلی دی.

د مجازي معشوقو(۱) کې وفا نشته — ما هزار ځله وښکلې دي دا فال

اعتماد يې په سبا دی او په غم مه کړه — نه يې هجر په قرار دی(۲) نه وصال

ګاهې تور کوډي په مخ باندې راکښېنشي — ګاهې راکښېنشي په مخ باندې رومال(۳)

لکه مالګه چې خوله کښېږدي په اوبو کې — زه هم هسې سرزده یم په مثال(۴)

چې د مرګ وتاخت وباخت ورته نظر کړم — صورت وينم د مېږي په خېږ پایمال

خراب دل مې هم غوارې بلا دا شوه — چې هم را معلومېږي په هر کال(۵)

۱۲۰ — ۱۴۱۸

کړه وصال مې د یار بیا موند هالسیال یم(۶)

ګنه نه یم زه رحمان دهېچا سیال(۷)

ببلتانه دې هسې خوار کړ زما دل — چې له ځانه يې وېزار کړ زما دل

لاس وپښې د خلقو نيسي د عا غوارې — مينې هسې منت بار کړ زما دل

عاشقۍ هومره داغونه دې پرې ایښي — چې تمام يې لاله زار کړ زما دل

بې سببه چا آزار مونده لی نه دی(۸) — تا په څه سبب آزار کړ زما دل

چې د زلفو په کمند سره دې راکښېنـ — په بلا دې ګرفتار کړ زما دل

ستا چشمانو يې هسې مقام ونيو — چې له غېږ ويې(۹) وېزار کړ زما دل

۱۲۱ — ۱۴۲۵

زه رحمان خو منت بار د عاشقۍ یم

چې مين يې په دلدار کړ زما دل

چې له نازه پوشیده لري چشمان خپل — خدای به وويني مقتولان او مظلومان خپل(۱۰)

چې کنځل راته په قهر کاندي — دالا وګڼي په ما باندې احسان خپل

---

(۱) د "پ" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه کې د "معشوقو" پر ځای "معشوقه" راغلی ده.

(۲) د "خ" لومړۍ نسخه کې "وي" راغلی دی.

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ګاهې تورکوډي په مخ باندې راکاږي ګاهې راکاږي په مخ باندې رویمال". په "ق" چاپ کې د "راکښېنشي" پر ځای "رابېکښي شي" راغلی دی.

(٤) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه غوټۍ د مالګو کېږدي په اوبو کې زه هم هسې سرزده شوم په مثال". او دوهم مسرې يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "زه هم هسې سره زړه دود شم په مثال".

(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی. لومړۍ مسره يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "خراب زړه مې هم غوارې بلا دا شوه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسره داسې ده: "خراب زړه مې زهېږي بلا دا شوه".

(۶) دا مسره د "پ" په نسخه کې داسې ده: "که وصال د یار بیا موم هاله سیال یم". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که وصال زه د یار موم هاله سیال یم".

(۷) دا مسره په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې ده: "ګنه اوس خو رحمان نه یم د چا سیال".

(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې دا مسره داسې ده: "بې سبب انار اخسته شنه نه دی".

(۹) د "پ" په نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دی" راغلی دی.

(۱۰) دا غزل د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

گفتگو په اشارت کاندي له نازه ‌ ‌ ‌ کله اسم د چا اخلي په زبان خپل
په گریبان باندې چې تلک وهي غوټه ‌ ‌ ‌ عاشق کېباسي لاسونه په گریوان خپل
خر دلته بي له حیرته بې شعور شي ‌ ‌ ‌ چې د حسن رخت څرگند کا په دکان خپل
چې خپل مخ په آیینه کې ور څرگند شي ‌ ‌ ‌ خود بخپله سر فرو کاندي په ځان خپل
چې هر څوك بې عاشقي وته هوس کا ‌ ‌ ‌ گویا لوټې کا په دین او په ایمان خپل
هیڅ صرفه د چا په سرو په مال نه کا ‌ ‌ ‌ مالیدلي دي بخپله مطلوبان(۱) خپل
مجنون ملك د عاشقۍ هاله خپل کړو(۲) ‌ ‌ ‌ چې په اور باندې یې وسوځان و مان خپل
دا مقام دی د هغو رنگه عالمو ‌ ‌ ‌ چې هیڅ نه وینې په سترگو سود و زیان خپل(۳)
آفرین د عاشقانو په همت شه ‌ ‌ ‌ چې ورته ترسر و مال وینې جانان خپل(۴)

۱۲۲ ‌ ‌ ‌ هیڅ د سترگو غړولو خوند یې نه وي
چې رحمان په سترگو نه ویني جانان خپل ‌ ‌ ‌ ۱۴۳۷

تور لیمه مې د فراق په ژړا سپین شول ‌ ‌ ‌ دوباره د زړه په وینو کې رنگین شول
ما وې زړه به لا دیدن کړم د یارانو ‌ ‌ ‌ خبر نه یم چې یاران په کوچ تعیین شول
چا پتنگ غوندې ځان واچوه و اور ته ‌ ‌ ‌ څوك ژوندې لکه بلبل په آتشین شول
ومرده وته د مرگ خوارۍ شوې پیښې ‌ ‌ ‌ اوژوندي په زندگۍ کې اندوهگین شول
د قضا سپاهیانو هسې لاس په تاخت کړ ‌ ‌ ‌ چې پایمال هزار خسرو هزار شیرین شول
چې قدم یې په آسمان اېښود له نازه ‌ ‌ ‌ هغه هسې نا زېر و ور زېر زمین شول
چې مدام یې په سنجاب د پاسه خوب کړ ‌ ‌ ‌ اوس په ځمکه بې بستره بې بالین شول

۱۲۳ ‌ ‌ ‌ د رحمان خاطر به ولې پرېشان نه وي
چې پرېشان ورځنه جمع همنشین شول ‌ ‌ ‌ ۱۴۴۵

---

۱) په "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړي نسخه کې "مظلومان" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مقتولان" راغلي دي.
۲) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "بیا موند" راغلي دي.
۳) (۴) دا دوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.

ب

به لېمه کې مې مدام — ګرځي عکس د ګلفام (۱)
تور د سترګو مې ګلګون شوه — په ارزو د ګل اندام (۲)
بې د سترګو له خونابه — نه باده لرم نه جام
په طلب د دلارام کې — ماوند لیده ارام
زنخدان یې خدای کوهي کړ — ورپرېوځم په هر ګام (۳)
که یې خال غلام د مخ دی — زه غلام یم د غلام
که په عشق کې ناکام یې دی — دانا کام دی زما کام
خوښ یم زه په عاشقۍ کې — که نېک نام یم که بد نام
په یارۍ کې مې قبول دی — ملامت د خاص و عام (٤)
د دعا په عوض غواړم — د خپل یار د خولې دشنام
ترینګلې خولې یې زار کړم — د غږ خپل د دعا سلام
تېلخ ګفتار یې راته خوږ دی — تر کشمشو تر بادام
هم هغه مې مسیحا دی — چې یې راکاندي پیغام (۵)

مخ د یار ماه تمام دی
رحمان ولیده تمام

۱۲٤ — ۱٤۵۹

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې " ګل اندام" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ : " تورې سترګې مې ګلګون شوې په ازار د ګل اندام". "ق، ک" چاپ : " تورې سترګې مې ګلګون شوې په فراق د ګل اندام".
(۳) په چاپي دیوانونو کې "سبو ځېږم" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته
(۵) په چاپي دیوانونو کې "سلام" راغلی دی.

که مې ونمانځي ساقي په يوه جام — تر دا هوره به نور څه وي احترام (۱)

بس دی ماله (۲) دا فيض د شراب و — چې پرې پرېوځم دا دلق ازرق فام

مېخواري که په عالم کې بدنامي ده — ما ترې ښو دي لاندې کړي ننګ و نام

په مېزان يو سر لعل وي بل سر کاڼي — مساوي ده عاشقي په خاص و عام

عاشقان (۳) د سپين خسار د تورو زلفو — څه پروا لري د کفر د اسلام

په مجنون باندې قلم (٤) راغلی نه دی — که حلال لې په مخ ورشي که حرام (۵)

حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی (۶)

په حلالو کې مدام وي احترام

۱۲۵ — ۱٤۶۶

ومحمود وته نظر کوه مدام (۷) — چې غلام کړو خپلې مينې د غلام

د نېکانو مدعا خو نېک عمل دی — ساعت نه ګوري که صبح وي که شام

چې د زړه حضور يې نه وي په لمانځه کې — په کار نه دی مقتدي وي که امام (۸)

چې مجنون غوندې په مينه کې صادق وي — رحمان وايي په هغه باندې سلام (۹)

هم نغمې کاندې هم رقص کا هم خاندي

د رحمان په شعر ترکې د باکرام

۱۲۶ — ۱٤۷۱

د هجران له د برهٔ غمه ولې نه مرم — له دې هسې رنګ ماتمه ولې نه مرم

چې يو يار له بله ياره جدا کېږي — د دې دور (۱۰) له ستمه ولې نه مرم

چې هر سحر زما په ژړا خاندي — له دې هسې صبحدمه ولې نه مرم (۱۱)

يار چې يار په سترګو نه ويني خو مرګ دی — تر و زه بې خپله صنمه ولې نه مرم

چې په لږه ګرمۍ شا کاندي و ګل ته — له دې بې وفا شبنمه ولې نه مرم (۱۲)

---

(۱) دا مسرۍ د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "تر دا بهوره به نور څه وي احترام".

(۲) په ټولو چاپي ديوانونو کې "بند دی ماله" راغلی دی.

(۳) په مصوره نسخه کې "عاشقي" راغلې ده.

(٤) د "خ" په دوهمې قلمي نسخې کې "کلنګ" راغلی دی.

(۵) په ټولو قلمي نسخو کې دا مسرۍ داسې ده: "که حلال په مخ کې ورشي که حرام".

(۶) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" په دواړو نسخو کې نشته لومړۍ مسرۍ يې په نورو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی".

(۷) دا مسرۍ په قلمي نسخو کې داسې ده: "د محمود وسلطنت وته نظر کړه" او دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۸) دا مسرۍ د "ب" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "په کار نه دی که مقتدي دی که امام".

(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته او د "ب" چاپ او په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "رحمان وايم پر هغو باندې سلام".

(۱۰) په ټولو چاپي ديوانونو کې د "دور" پر ځای "دهر" راغلی دی او همدې بيت لومړۍ مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې يو يار له بله ياره لرې باسي".

(۱۱) دا بيت په "ق، ک" چاپ کې نشته، او لومړۍ مسرۍ يې په نورو چاپي ديوانونو کې داسې ده: "چې په هر سحر زما په ژړا خاندي".

(۱۲) په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "له دې هسې بې وفا شبنم ولې نه مرم".

۱۲۷ — ۱۴۷۷

چې د مرګ خوارۍ په خوا لرې رحمانه(۱)
لا پخوا تر دغه دمه ولې نه مرم

که په سر د هغه یار له لاسه سنګ خورم
خدای دې نه کا چې به بلې خوا ته څنګ خورم

عاشقي او نام و ننګ دي و بله لرې
څو به غم واره غم د نام و ننګ خورم

خدای وما وته شیرین تر نیشکر کړه(۲)
که د یار له لاسه غشي د خدنګ خورم

د آشنا د بېلتانه په کاروبار(۳) کې
همېشه په تندۍ توره د فرنګ خورم

نوکري د معشوقو کوم په عشق کې
هېڅ نه د بهلول نه د اورنګ خورم(۴)

شین لوګي مې په سر چتر د وهمه تخت دی
ګرد غبار د خپل دولت لکه ملنګ خورم

هم په دا چې له خودۍ شمه بې خوده
د هجران په غم کې لپې لپې بنګ خورم

لکه څوک چې نعمتونه د دنیا خوري
زه د یار د جفا زهر په دا رنګ خورم(۵)

واړه زهر شي زما تر ستوني د ورو مي
بې له یاره که همه لا چي لونګ خورم

زه رحمان به څو ژوندی په جهان ګرځم(۶)
چې په بله لمبه څرخ لکه پتنګ خورم

۱۲۸ — ۱۴۸۷

سر مې په کار نه دی چې یې ستا تر سر قربان کړم
زر را اخله نشته چې یې ستا په پښو ډېران کړم(۷)

کار د عاشقۍ اول ډېر راته آسان و
او س هسې حیران یم چې دا کار به په څه شان کړم

ډېر و خلقو لاني ستا د مینې دي وهلي
هېڅوک هسې مه شه لکه زه چې یې په ځان کړم(۸)

نه لري مرهم د عاشق(۹) زخم بې تسلیمه
دا څه هسې درد نه دی چې یې دفع په درمان کړم

نه کا هېڅ دښمن په دښمنانو هسې چارې
ستا په عاشقۍ کې لکه زه چې یې حیران کړم(۱۰)

ولې کافر نه وي مسلمان به شي که خدای کا
هر چا ته چې حسن و لطافت د ستا بیان کړم(۱۱)

---

(۱) په "ق،ک" چاپ کې دا مسری داسې ده: "چې د مرګ خوارۍ په سر لرې رحمانه".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو کې دا مسری داسې ده: "خدای وما وته شیرین کړه تر شکرو".
(۳) په قلمي نسخو کې "کاروزار" راغلی دی.
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ کې دا مسری داسې ده: "هېڅ نه د بهلول نه دا د اورنګ خورم".
(۵) چاپي دیوانونه: "زه د یار د کوڅې خاورې په دا رنګ خورم".
(۶) په چاپي دیوانونو کې "پایم" راغلی دی.
(۷) دا غزل په چاپي دیوانونو اود "خ" لومړي نسخه، مصوره نسخه اود "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ډېر و خلکو لاني ستا د مینې دي وهلي هېڅوک حیران مه شه لکه زه چې یې حیران کړم".
(۹) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د عاشقانو" راغلی دی.
(۱۰) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ستا په عشق کې لکه زه چې یې په ځان کړم".
(۱۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ولې کافر نه وي مسلمان شي که یې خدای کړه وهر چا وته چې حسن لطافت د استا بیان کړم".

۱۲۹ ورانده يې وي که ورستو آخر هسې معلومېږي ۱۴۹۴
ستا له بېرحمۍ[1] به زه رحمان لاس په ګرېوان کړم

زه داهسې دېوانه او مجنون چاکړم — له رواجه له رسومه بېرون چاکړم[2]
نه پوهېږم چې دا چارې په ما څوک کا[3] — لېونی د خپل نګاه په افسون چاکړم
کومې سترګې کومې بانه کومه غمزه ده[4] — ډوب شهید غوندې په خاک و په خون چاکړم
توان توفیق خو د فتنو راڅخه نه وُ[5] — په فتنو د تورو سترګو مفتون چاکړم

۱۳۰ رحمان هيڅ له خپله ځانه خبر نه يم[6] ۱۴۹۹
چې داهسې رنګ زبون و محزون چاکړم

صبح و شام مې لاس نیولی دی دعا کړم — خواست[7] له خدایه ستا د مهر و وفا کړم
هيڅ دروغ رښتیا مې نه زده که باور کړې — ستا دپاره هم دروغ کړم هم رښتیا کړم
واړه ته یې خندول که ژړول کړې — زه پخپله نه خندا کړم نه ژړا کړم[8]
که ته نه یې راته وایه باري څوک دی — زه داهسې رنګ سرتور پښې پېل چاکړم[9]
خوب خندا د بېلتانه په حمله نشته — څه آرام[10] به په دا دشت کربلا کړم
هره ورځ چې مې تېرېږي ستا په غم کې — زه په هره ورځ پوهېږم چې غزا کړم
یو وېښته مې د صورت کوی شوی نه دی — هسې رنګ دې پټ پنهم په زړه ادا کړم[11]
زړه که یو دی ما خو تا له درکړی[12] — مګر نور ولره نور زړونه پیدا کړم

۱۳۱ چې مې واغوست سروپای د عاشقۍ ۱۵۰۸
زه رحمان دې سروپای بې سروپا کړم

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بحرامي" راغلی دی.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه اود "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې دا مسره داسې ده: "نه پوهېږم چې داهسې چارې څوک کا".
(٤) دا مسره د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که مې سترګې که بانو که مې غمزې دي".
(٥) دا مسره د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "توان توفیق د فتنو هیڅ راڅخه نشته". په "ق" چاپ کې داسې ده:- "توان توفیق چې د فتنو راڅخه نه وو". او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "توان توفیق د فتنو هیڅ راڅخه نه وو".
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "زه رحمان له خپله ځانه خبر نه یم چې داهسې رنګ محزون و زبون چاکړم". په "ق، ک" چاپ کې د "ځانه" پر ځای "یاره" راغلی دی. او د "پ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مسره داسې ده: "چې داهسې زبون و محزون چاکړم".
(۷) په "ق، ک" چاپ کې "سوال" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته او لومړۍ مسره یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه: "زه داهسې لېونی او مجنون چاکړم".
(۱۰) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "څه بلا" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" په لومړۍ نسخه او نیمګړې نسخه کې "تالاج کړم" راغلی دی.
(۱۲) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه: "زړه که یو دی خو وتا دی ما ورکړی".

دستا درد به په هزار درمان ورنه کړم — دا نسته به دغه سود په زیان ورنه کړم

که څوک راکاندي دنیا وعقبیٰ دواړه — عاشقي به دې په این و آن ورنه کړم

څو مې تیغ په پهلو نه دی بلو سپدلی(۱) — ستا پهلو به ورقیب آسان ورنه کړم

که یو ځله مې ستا زلفې په لاس کښېوځي — یو ویښته به دې په درست جهان ورنه کړم(۲)

که مې چیرې لاس دستا په بوسه برشو — دا نعمت به د جنت په خوان ورنه کړم(۳)

څو ونه وینم ستا سترګې که یې خدای کا — عزرائیل لره به هوموړه ځان ورنه کړم

معشوقې د عاشقانو دین ایمان دی — زه به چالره خپل دین ایمان ورنه کړم

ستا تر زلفو پورې نورې زلفې خه دي(٤) — په خاشاك به د چمن ریحان ورنه کړم

۱۳۲ په رواج دستا دلبوی حرام دی
څود خپلو وینو جام تاوان ورنه کړم ۱۵۱۷

دا یو څرنګه ژوندون دی نه پوهېږم(۵) — خوب دی خیال دی که افسون دی نه پوهېږم

جام دلبو(۶) یې چې ځان په وینو مووم — تر وزلال که جګر خون دی نه پوهېږم

د پتنګ او د بلبل ترمیان حیران یم — مخ دې اور دی که ګلګون دی نه پوهېږم

په شانه سره د تار د زلفو بېل شو — که غوځ شوی مې نارون دی نه پوهېږم(۷)

عشق په هسې رنګ مقام باندې قایم کړم — که وصال دی که بېلتون دی نه پوهېږم

د خپل زړه وعلامت وته حیران یم — چې موسی دی که قارون دی نه پوهېږم

۱۳۳ د رواج خبره یې زېړه ترکنګو کړه(۸)
خدای زده عشق دی که طاعون دی نه پوهېږم ۱۵۲٤

بیا دې نوې شراب څښلي دي پوهېږم — په رخسار دې ګل کرلي دي پوهېږم

که هزار ځله لاس سره کړې په نکریزو — تا زما په وینو وللي دي پوهېږم

---

(۱) په چاپي دیوانونو اونورو قلمي نسخو کې "لګېدلی" راغلی دی.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په نسخه کې نشته.
(٤) "ق، ک" چاپ: "ستا تر زلفو د خوبانو زلفې خه دی."
"ق" چاپ: "ستا تر زلفو پورې زلفې د جهان خه دی".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "دا یو څه د غم ژوندون دی نه پوهېږم".
(۶) په چاپي دیوانونو اونورو قلمي نسخو کې د "لبو" پر ځای "میو" راغلی دی.
(۷) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "کنګو" پر ځای "زعفران" راغلی دی.

معرکه زما د مرګ نه ده نو څه ده ... رقيبان چې تا بللي دي پوهېږم

چې رقيب و تا غوښته وبله وروړه ... ما هغه ساعت ژړلي دي پوهېږم(۱)

څه حاجت دی چې دی خط په ملا لولم ... چې زما په باب دې کښلي دي پوهېږم

ته خپل جور و جفا څه وايې وماته ... ما همه واړه لېدلي دي پوهېږم(۲)

رقيبان ځکه تېرې په رحمان کاندي(۳)

۱۳۴ تا په خوا پورې نبولي دي پوهېږم ۱۵۳۱

چې له مرګه بې پروا يې په هر دم ... دغه هسې غم دې هېر دی په کوم غم(۴)

نور همه واړه غمونه به دې هېر شي ... که يو ځل د رباندې راشي(۵) دا ماتم

چې زخمي يې سبا نه مومي په بيع ... مفت مونده شي نن ساعت هغه مرهم

د مرهم و تيارې ورله بويه ... چې لا نه يې د اجل په تيغ کړم

چې دې تن له سرايه د رومي توښه واخله ... تر دا سرای په هور ته سرای نشته محکم(۶)

د دې لارې تله څه هسې آسان نه دي ... مشکلات دي په هر دم په هر قدم

که دې ويره شي له ظلمه له ستمه ... ته هم مه کړه په هېچا باندې ستم

که اميد لرې له رحمه له کرمه ... ستا هم بويه په هرچا باندې کرم

له هرچا سره چې کړې هغه به مومې(۷) ... د هېڅ تخم مېوه نه د رومي برهم

اجر واړه د عمل په اندازه وي ... دغه د واړه سره يو دي هم درهم(۸)

او س د ستا رضا نېکي کړې که بدي کړې ... نېک و بد دې واړه کښلي شي په قلم

خدای د رزق په زېرمه هېر وه کلک شه ... تر سړي د سړي رزق دی مقدم

که ګټې چې په حرص سره څه زيات شي ... زيات به نه شي ديوې ستنې ترسيم

که هزار رنګه تالاش او تر د کړې(۹) ... د قسمت شوي به نه کړې زيات و کم

---

(۱) دا بيت د "خ" لومړۍ او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "رقيبان به څه تېرې په رحمان کاندي".
(٤) دا غزل د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) په قلمي نسخه کې "درشي" راغلي دي.
(۶) په قلمي نسخه کې "دوهم" راغلي دي.
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هرچا باندې چې کړې هغه به مومې".
(۸) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که هزار ځله تالاش او تدبير د کړې".

د پرهوا و حرص مه کوه خدای یاد کړه
دی کافي دی د عرب او د عجم

په تا فرض عبادت د خپل خښتن دی
نه لښکرې خزانې ملک و حشم

تولک روټی یوه شړۍ درله بس ده
نور همه واړه اسراف دی مسلم

له خوراکه غرض قوت او لا یموت دی
نه چې غوښې غوړې وریژې یا غنم

له پوشاکه غرض خپسر پټول دي
نه اطلس و سقلات تاج و علم

د لحد د تاریکۍ علاج به څه کړې
چې ته دلته کې ویریږې په تورتم

که حرص در باندې زور شي مرګ را یاد کړه
دا علاج دی د غه رنځ لره محکم(١)

غفلت هیڅ مناسب نه دی د سپین ږیرو
خوب روا نه دی په وخت د صبحدم

مار چې سوړې لره ورشي ګوره سم شي
ته د ګور په غاړه راغلې نه شوې سم(٢)

خم قامت د دنیا کار کړې عمر واړه
او په دوه رکعته نفلو نه شوې خم

ځان پخوا ترهغه وژاړه که مرد یې
چې په تا باندې ژړا کا نور عالم

نور عالم چې په تا ژاړي انصاف وکړه
بې انصافه ته په څه یې خوښ خرم

که زه نه وایم ته خود سترګې رڼې کړه(٣)
کور دې خورشه ته چارپای یې که آدم

١٣٥ — ١٥٥٩

اې رحمانه لکه ته چې په خدای ګرم یې
بل به نه وي په جهان کې هسې ګرم

خو به صبر په جفا د یار کوم
خو به موم د لمر وړخ ترګو زوم

عاشقي او صبوري سره دروغ دي(٤)
زه د الاف په دروغ خرنګه وهم

ته وما ته نصیحت مه کړه ناصحه
زه دا خپل تخم خپل ځان لره کرم

ما خو زده چې مینه اور دی خدای مې کرم
دانسته خپسر وا اور ته اچوم

سررشته مې خدای همه د یار په لاس کړه(٥)
په هر لور چې مې را کاږي پسې ځم

د آشنا د مینې لاس زما ګریوان دی
زه په دا کار کې هیڅ عذر نه لرم(٦)

عاشقانو(٧) باندې حق د معشوقو دی
حق به ولې په باطلو بد لوم

(١) دا بیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(٢) قلمي نسخې : "ته د ګور په غاړه ګرزې نه شوې سم".
(٣) قلمي نسخې : "که زه نه وایم ته خپله سترګې وکړه".
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه : "عاشقي او صبوري ده سره لرې".
(٥) چاپي دیوانونه : "سررشته مې خدای د یار په لاس کې ورکړه".
(٦) قلمي نسخې : "زه په دا معامله کې عذر نه لرم"
(٧) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "په عاشقانو" او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په عاشقو" راغلي دي.

ما چې مينه د يار غرضه په خپل ځان کړه　　تر ولـه فرضو غاړه خړنګ غړوم

۱۳۶ — ۱۵۶۸

داخه ژوند(۱) دی چې يار نه وينم په سترګو
زه رحمان په جهان سترګې غړوم

په يوه غمزه د سترګو يې فنا شوم　　سر تر پايه بې بنياده بې بقا شوم
ما د يار له غمه دم وهلی نه دی　　که مې دم وهلی نه دی هم رسوا شوم(۲)
بنه چې تن مې توی تومنه شو په عشق کې　　هاله څاڅکی شبنم وم اوس دريا شوم(۳)
زه د يار و مخ ته ګورم يار و ما ته　　چې داخل په تماشا شوم تماشا شوم
په هجران کې يې ګدا وم کند په غاړه　　په وصال کې يې پادشاه د امرا شوم(٤)
په خپل کلي په خپل کور کې مې غربت دی　　په صدف کې يتيم دُر غوندې يکتا شوم(۵)
مستوري راځه يو وړه مستو سترګو　　رحمان ځکه په وګړي کې رسوا شوم(۶)

۱۳۷ — ۱۵۷۶

بادشاهي د ګدايانو په دعا شي(۷)
زه رحمان ځکه بادشاه شوم چې ګدا شوم

ترهغه حده په هو رته بدسری شوم(۸)　　چې د درست جهان په سترګو کې اغزی شوم
دنيا واړه ځبله زيست او روزګار کاندي　　خو يو زه په دغه بار کې کوډلړګی شوم(۹)
تمامې جهان لمـن راځه نغاړي　　سپين زړګی مې اغوستی تورکودی شوم
هيڅ حاجت د هنر نشته و نصيب ته　　غزا و شوه که مومند که داؤدزی شوم

---

(۱) په قلمي نسخو کې " داخه ژوند ون دی " راغلی دی.
(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته .
(۳) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې دا سې دی : " بنه چې تن مې دړې وړې شه په عشق کې　　هاله څاڅکی د شبنم وه اوس دريا شوم".
د "خ" دوهمه نسخه : " بنه چې تن مې د تو تومند شو په عشق کې　　هاله څاڅکی د شبنم وم اوس ګياه شوم".
او په "ق ، ک" چاپ کې يې دوهمه مسره دا سې ده : " اول څاڅکی د شبنم وم اوس دريا شوم".
(٤) قلمي نسخې : " په وصال کې بيا خان وامراد شوم".
(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته : او دوهمه مسره يې د "خ" په لومړي نسخه کې دا سې ده : " په صدف کې پنهم دُر غوندې يکتا شوم ".
(۶) دا بيت په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته .
(۷) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته او هم نوموړی غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته . لومړی مسره يې د "خ" په لومړي نسخه کې دا سې ده : " ترهغه حده بېکاره بدسری شوم ". او د "خ"
په دوهمه نسخه کې دا مسره دا سې ده : " ترهغه حده پوري بدسری شوم".
(۹) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته لومړی مسره يې د "ب" په نسخه کې دا سې ده : " دا دنيا واړه و بله زيست و روزګار کاندي".
د پېښور په دوو نورو چاپي ديوانونو کې دا سې ده : " دنيا واړه سره زيست و روزګار کاندي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دا سې ده :
" عالم واړه سره زيست و روزګار کاندي ".

دنوح زوی هم دېونېك نېكه نمسی وُ (۱) — ګنه زه هم دېونېك نېكه نمسی شوم
کل وسواس له احتیاطه پیدا کېږي — زه له ډېرې هوښیارۍ نه لېونی شوم (۲)

۱۳۸ — ۱۵۸۳

اوس عطا د آدمیت را باندې وشوه
چې رحمان د هغه یار د کوڅې سپی شوم (۳)

په ښه خوی له بدخواهانو بې پروا یم — په نرمۍ لکه اوبه د اور سزا یم
وهر چا ته په خپل شکل څرګندېږم — آیینه غوندې بې رویه بې ریا یم
دراز عمر مې حاصل شو له راستیه — لکه سرو مدام سبزه تازه پا یم (٤)
هم په داسپینو جامو چې معلومېږم — لکه ابر هم ګوهر یم هم دریا یم
قناعت مې تر خرقې لاندې اطلس دی — پټ د درست جهان بادشاه ظاهر ګدا یم
د غوټۍ په څېر په سل ژبو خاموش یم — لکه بوی هسې په پټه خوله ګویا یم
په ژړا مې د خپل یار دیدن حاصل کړ — د شبنم په څېر له ګل سره یکتا یم

که چا لار د عاشقۍ وي (۵) ورکه کړې
زه رحمان د ګمراهانو رهنما یم

۱۳۹ — ۱۵۹۱

زه له دې جهانه (۶) تلونی په شتاب یم — لکه پانه د خزان پسنه (۷) په رکاب یم
که هزار آباداني کړم په جهان کې — غرض دا چې نهایت خانه خراب یم (۸)

---

(۱) دا مسری په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده: "د نوح زوی هم د نېك نېكه نمسی وُ".
(۲) قلمي نسخې: "زه له ډېرې هوښیارۍ لېونی شوم".
(۳) "ق، ک" چاپ: "زه رحمان د هغې یار د کوڅې سپی شوم". د "خ" دوهمه نسخه: "چې زه رحمان".
(٤) دا دوه بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې د "وي" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۶) په چاپي دیوانونو کې د "جهان" پر ځای "دنیا" راغلی دی.
(۷) "ق" چاپ: "پیا".
(۸) د دې بیت لومړۍ مسرۍ په "ب" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "که هزار آبادی کړمه په جهان کې".
د "پ پ" چاپ: "که هزاری ابادی کړم په جهان کې".
"ق، ک" چاپ: "که هزار آبادۍ وکړم په جهان کې".
دوهمه مسرۍ یې د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې داسې دی: "غرض دا چې عاقبت خانه خراب یم".

کہ مې اصل د حیا تو لہ او بو دی — بیا خو دا چې دا وبو پہ سر حباب یم
دا جهان قصاب خانہ کړه خدای وماتہ(۱) — پای بستہ ولاړ پہ غولي د قصاب یم
چې د خدای لہ معرفتہ خبر نہ شوم(۲) — معلومېږم چې یا دیو یم یا دواب یم
کہ صورت مې د سړي دی زه یې څہ کړم(۳) — پہ معني کې د چارپایو پہ حساب یم
لکہ بت چې پہ ړندو سترگو اوده وي — هسې زه پہ بیدارۍ کې ورک خواب یم(۴)
پہ طاعت پہ عبادت مې زړه یخ نہ کړ — همېشہ د معصیت پہ اور کباب یم
سر د خدای وعبادت تہ ایښوی(۵) نہ شم — مدام ډوب د گناهونو پہ گرداب(۶) یم
چې و خپلو گناهونو تہ نظر کړم — سزاوار د هر عذاب(۷) وهر عتاب یم
لکہ څوک چې پہ خړ سوړ وي غ یې توروي — زه هم هسې پہ خپل خدای پورې بې آب یم(۸)

۱۴۰

غزا وشوه کہ گفتار لرم(۹) پہ ژبہ
زه طالب چې کردار نہ لرم کذاب یم

۱۶۰۳

(۱) مصوره نسخہ : "دا جهان خدای قصاب خانہ کړ وماتہ".
(۲) "ق، ک" چاپ: "چې خبر نہ شوم د خدای لہ معرفتہ".
پہ دوهمہ مسرۍ کې پہ مصورې نسخې کې د "یا دد یم" پر ځای "یو دد" راغلی دی.
(۳) د "پ" پہ نسخہ کې دا مسرۍ داسې ده : "کہ صورت یې د سړي دی بہ یې څہ کړي".
د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې : " کہ صورت مې د سړي دی پہ دا څہ شو".
(٤) دا بیت د "خ" پہ لومړۍ نسخہ کې نشتہ.
(۵) د "پ" نسخې : " وښکلی نہ شم".
د "خ" لومړۍ نسخہ : " ایښې نہ شم".
دوهمہ نسخہ : " نیوای نہ شم".
(۶) پہ چاپي دیوانونو کې " دریاب " راغلی دی.
(۷) د "پا پ" چاپ : " د هر سزا".
(۸) دا بیت پہ مصوره نسخہ کې نشتہ ، پہ "پ" چاپ ، "پا، پ" چاپ او "ق" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده :
" زه هم هسې تر ښبنتن پورې بې آب یم ".
" ق، ک" چاپ : " تر مولا پورې بې آب یم ".
د" پ" لومړۍ نسخہ : " زه هم هسې تر خپل یاره پورې بې آب یم ".
دوهمہ نسخہ کې : " زه هم هسې تر اللہ پورې بې آب یم ".
(۹) پہ چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخہ کې " کوم " راغلی دی.

که هزار ځله نژدې د زړه په یاد یم … زه چې یار په ستر ګو نه وینم ناښاد یم (۱)

که یار سل ځله وعدې د وصال وکا … زه له ډېرې تلوسې بې اعتقاد یم

په جفا و په وفایې لا ره غه نه شي … پر حذر د ناز پرور په کړی داد یم (۲)

د بې نیاز و په نیاز څه امید د کړو دی … زه پروني سلطان خسرو و مزن فرهاد یم (۳)

که دیار له لاسه اور راباندې بل وي … لکه شمع مستقیم په خپل استا دیم

بې مینه قراري راباندې زوګ دی … شپه او ورځ په حرکت کې لکه باد یم

که همه عمر مې یار په غېږ کې ناست وي … زه له غمه به د هجر په فریاد یم

یو زمان مې د زړه مراد موندلی نه دی … پیدا کړی خدای په اصل کې نامراد یم

د وصال په یو کال مګر برپای شم … د هفتې په هجر هسې بې بنیاد یم

چې یې نوره نتیجه نشته بې غمه … حق حیران د عاشقۍ په داد داد یم (۴)

په وصال کې مې د هجر طمعه نه وه … او س حیران متحیر په دا فساد یم

بې له عشقه چې مې پرې شو د پوزې (۵) … ګنه نور له جملګي قیده آزاد یم

۱۴۱	که مې پیري که مې پلوري چاره نشته زه رحمان د ښایسته و خانه زاد یم	۱۶۱۶

که مې خوک پر فقیري شمېري (۶) فقیر یم … که مې خوک پر امیري شمېري امیر یم

د دلبر و صدقې لره یې غوا ړم … هسې نه چې په دنیا پسې زهیر یم

د خرقې خدمت (۷) مشکل دی او که نه وي … زه هر دم و دخې چارې ته خبیر یم

(۱) دا غـــزل د "پ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "قرارداد" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "زه همه عمر له هجره په فریاد یم".
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) په "ق" چاپ کې "د غاړې" راغلی دی.
(۶) په مصوره نسخه کې "بولي" راغلی دی او دا غـــزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې "حرمت" راغلی دی.

هم پند اخلم هم پند وایم وهر چا ته — زه د ښو مرید د ښو پیر یم (۱)

په هجران کې د یار خیال راسره مل دی (۲) — په زندان کې له یوسف سره اسیر یم

په خندا کې مې ژړا ده لکه شمع — له عالمه پټ پنهم (۳) د ځان په ویر یم

آزادي تر دا په هورته نوره څه ده (٤) — چې بندي (۵) د یار د زلفو په ځنځیر یم

خوشحالي تر دا په هورته بله کومه — چې مدام په خپل اشنا پسې زهیر یم (۶)

چې همېش په غوبناري د هجران اورم — رحمان څکه د خپل یار وخ ته ځیر یم (۷)

خوشحال او دولت مې غلامان دی (۸)

١٤٢ — ١٩٢٦

زه خان په پښتو ژبه (۹) عالمګیر یم

زه د یار په درد و غم کې غرقاب خوښ یم — په دا درد کې بې طاقت او بې تاب خوښ یم

که پرې بریان م په اوبه یا په اور سوځم — د سرو شونډو په آتش و په آب خوښ یم

چې د یار د خال و خط نښې پکې وي — زور زر سر په مطالعه د کتاب خوښ یم

تر دا پوچه ګفتګو یه چې بې اورم (۱۰) — په نغمه په ترانه د رباب خوښ یم

د رِیّا ترنا قبوله عبادته — د ساقي په میو مست و خراب خوښ یم

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی داسې راغلی دی:
"هم پند اخلم هم پند واخلم وهر چا ته — د ښو مرید د ښو مرشد د ښو پیر یم".
دوهمه مسری یې د "پ" په لومړی نسخه کی داسې ده: "د ښو مرید د ښو پیر یم".

(۲) دا مسری په "ق" چاپ کی داسې ده: "په هجران کې د وصال خیال راسره وي". او په نورو چاپي دیوانونو کی داسې ده:
"په هجران کې خیال د یار راسره مل وي".

(۳) په "ق، ک" چاپ کې "پنهان" او د "خ" په دوهمه نسخه کی "تنها" راغلی دی.
لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٤) په چاپي دیوانونو کی "بله نشته" او د "خ" په لومړی نسخه کی "نوره څه دی" راغلی دی. او هم دا بیت په مصوره نسخه کی نشته.

(۵) د "خ" په لومړی نسخه کی "بنده" راغلی دی.

(۶) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړی نسخه کی نشته، لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده "خوشالی تر دا په هورته د نور کومه".
او په مصوره نسخه کی دا بیت داسې دی: "خوشالی تر دا په هورته نوره څه ده — چې مدام په خپل اشنا پسې دلګیر یم".

(۷) دا بیت په قلمي نسخو کی نشته لومړی مسری یې په "ق" چاپ کی داسې ده "همیشه په غوبناري د هجران اورم"

(۸) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده: "یو خوشال سل ختک نور مې غلامان دي".

(۹) د "پ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کی "شعر" راغلی دی. (۱۰) د "خ" دوهمه نسخه "تر دو دانو د ګفتګو چې بې اورم". نو موری بیت او ورپسې بیت د "خ" په نیمګړی نسخه کی نشته.

چې نه علم نه تسبیح نه تلاوت وي　　　لـه دې هسې بېدارۍ نه په خواب خوښ یم

خاموشي که هر څو لویه مرتبه ده　　　زه له یار سره په سوال و ځواب خوښ یم[۱]

د طوبىٰ دوني سیوري مې خوښ نه دي　　　ستا د مخ په لمبو سوی کباب خوښ یم

۱۴۳　　　دیار هیرې غم خوارې یم عاجز کړی
رحمان ځکه په خوړدن د شراب خوښ یم　　　۱۶۳۵

زه د یار په درد و غم کې شادمان یم　　　لکه ګل د پرېشانۍ په وخت خندان یم

ته زما و بې‌کسۍ ته نظر مه کړه　　　خدای ساتلی لکه ګنج په بیابان یم

لکه ونه د ځنګل په مېوه پوره　　　په وېرانه وېرانۍ کې آبادان یم

یو و بېسته مې د صورت بې عشقه ندي　　　خوکېدار په هر نفس د خېل کاروان یم[۲]

د وصال مرغه[۳] د اوښکو دانو راکړ　　　لکه دُر و لعل په غاره د خوبان یم

د کاملې عقیدې له برکته　　　د دولهې په غاره ناست شاه جهان یم

روښنایي مې په طلب کې شو حاصله　　　شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان یم

د آشنا د اوږد و زلفو صفت څو کړم　　　پلې شر په لویه لار د هندوستان یم[٤]

بې مینه مې هېڅ حال د صورت نشته[۵]　　　لکه بې مال و متاع تش دوکان یم

د هوس بلبل و بساه را باندې نه کا　　　د افلاس په کبل کې د خزان یم

و یار اتو ته خاک تر تلو لاندې　　　د دې نور جهان په سر لکه آسمان یم[۶]

چې د یار په مینه سر و مال بښندمه　　　خلقه وا اورئ هغه زه عبدالرحمان یم[۷]

(۱)　دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۲)　د "خ" لومړۍ نسخه کې "دخپل کرداهیم" او مصوره نسخه کې "دخپل ځان یم" راغلي دي.
(۳)　د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده: "د وصال مزی د اوښو دانې راکړ".
(٤)　دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسرۍ يې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې صفت د تورو زلفو د اشنا کړم".
(۵)　دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "بې له مینې مې هېڅ حال د صورت نشته".
(۶)　دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړۍ نسخه او نیمګړې نسخه کې نشته، په مصوره نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "د مارانو تر تلیو لاندې خاک یم".
(۷)　دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

١٤٤ — ١٦٤٨

پـه هر دم کې نوې نوې تماشې کـړم
زه رحمان د خدای وکړه وته حیران یم

چې هر دم له خپله ځانه ګرېزان یم — هم پـه دا لکه دریاب د در وکان یـم[1]
مرګې تریخ دی چې ژوندون د چاشیرین شي — زه خورسند دیار تر وصل پـه هجران یم
نادانۍ مې دانایي شوه لکـه طـفل — پـه ناپاکو ګوهرو کې پاك دامان یم
چې د نفس د حرص ملك مې مسخر کړ — پـه هوا د پاسـه تخت د سلیمان یـم
تن مې څه کړې چې زړه یار را څخه یووړ — بېهوده د خالي خونې نګهبان یـم
لکه ګل چې پـه نارمات کړې او بزاند وي — زه هم هسې د ژوندو د مړو ترمیان یم
کله ځان راته ولي کلـه عاصي شي — نـه خبر پـه خپل کمال نـه پـه نقصان یم

١٤٥ — ١٦٥٦

خپل جانان مې هسې نقش د پـه زړه کې
نـه پوهېږم چې رحمان یم که جانان یم

ژوبل ژوبل د ترکانو پـه نګاه یـم — تر دالا پـه دا غوښېږم چې پناه یـم[2]
چې یوسف[ع] غوندې هزار یکښې پراته دي — بند بوان د هغـه سبب[3] ذقن پـه چاه یم
چې لې قد وقامت نـه وینم پـه سترګو — عندلیب پـه سر د سروي د خپل آه یـم[4]
د سپین مخ د تور و خښولـه رغبته[5] — منت بار د هر سفید او هر سیاه یـم[6]

(١) دا غزل د "خ" له یوې قلمي نسخې نه نقل شو.

(٢) دا غزل د "خ" پـه دویمه نسخه کې نشته او دا بیت پـه چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "ژوبل ژوبل د خوبانو پـه نګاه یم — لا تر دانه زیات هوښېږم چې پناه یم".
پـه مصوره نسخه کې داسې دی: "ژوبل ژوبل د خوبانو پـه نګاه یم — تر دالا پـه دا عاجز یم چې پناه یم".
د "خ" پـه لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ژوبل ژوبل د خوبانو پـه نګاه یم — لا پردا زهیرېږم چې لسترګو لې پناه یم".
د "خ" پـه دریمه نسخه کې داسې دی: "ژوبلې ژوبلې د خوبانو پـه نګاه یم — تر وخولا پـه دا هوښېږم چې پناه یم".

(٣) پـه قلمي نسخو کې د "سبب" پرځای "سیم" راغلی دی او د "خ" پـه لومړۍ نسخه کې "سیم پـه ذقن چاه یم" راغلی دی.

(٤) دا بیت پـه چاپي دیوانونو کې داسې دی: "چې لې قد وقامت وونیم پـه سترګو — عندلیب پـه سهی سرو د خپل آه یم".
د "خ" پـه لومړۍ نسخه کې دویمه مسره داسې ده: "عندلیب د سهی سرو د خپل آه یم".
د "خ" پـه دریمه نسخه کې داسې ده: "عندلیب غوندې پـه سروې د خپل آه یم".
د مصورې نسخې کې داسې دی: "عندلیب هسې سرو د خپل آه یم". (پاته پـه ١٠٧ مخ کې)

لکه خوله چې په خره سوروي مخ یې توروي — زه هم هسې ترخپل خدای پورې روسیاه یم[1]
د رقیب خبرې[2] وړم د یار د پاره — دعاګوی هم د نیك خواه هم د بدخواه یم[3]
بې له عشقه که مې عیب که مې هنر دی[4] — نه[5] خبر په عبادت نه په ګناه یم
ښاخ د زلفو یې نخښه خدای راته پیدا کړ — ګنهه زه د یار ترقد پورې کوتاه یم[6]
ځان هرګوره نا ګاه راڅرګندېږي — له هغې ورځې راهیسې چې آګاه یم[7]
بې صبرۍ د یار په وصل کې مهجور کړم — د پسرلي په مرغزار کې وچ ګیاه یم
له اوله تېر و وهم بیا آه کړم — په نارو نارو[8] خروس د صبحګاه یم
په جذبو جذبو یې راښکلم زه و ځان ته — هغه یار مې کاه ربا دی زه یې کاه یم[9]
لکه بار دوني پوخ شي خنې رژي — زه هم هسې بارتر لې سربراه یم
اوس مې ځای په دا جهان کې پاتې نه شو — خوشحال تر[10] چمل وتر پنجاه یم

د(۱۰٦) مخ د پایلیکونو پاته: (۵) د "خ" په لومړي نسخه کې د "رغبته" پر ځای "زینته" راغلی دی.
(٦) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهرسفید دهرسیاه یم".
په "ب ب" او "ق ک" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفید او دسیاه یم".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "منت بار دهر سفید ودهرسیاه یم".

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "لکه خوله چې په خره سوروتي مخ یې تورشي".
(۲) د "ب" په نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې "خبرې" راغلي دي او دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: "د رقیب خبره اودم دیار دپاره".
(۳) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دوعاګوی هم د نیکخواه هود بدخواه یم".
(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "بې له عشقه که مې عشق که مې هنر دی".
(۵) په "ق" چاپ کې د "نه" پر ځای "زه" راغلی دی.
(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ښاخ د زلفو خیل خدای راته پیدا کړ ګنهه زه د یار تر قد پورې کوتاه یم".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ځان ښکاره راته هرګوره څرګندېږي له هغه ورځه راهیسې چې آګاه یم".
په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "ځان هرګوره نا ګاه راڅرګندېږي". د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده: "له هغې ورځې راپه هسې چې آګاه یم". او په "ق ک" او "ق" چاپ کې داسې ده: "له هغې ورځې راهسې چې آګاه یم".
(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نارو سورو" راغلی دی.
(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ، "ب ب" چاپ او مصوره نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "په جذبو جذبو یې راکښوم و ځان ته".
د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "په جذبو جذبو یې راوخکولم و ځان ته".
په "ق ک" چاپ کې داسې ده: "په جذبو یې راښکلمه خپل ځان ته".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "په جذبه جذبه یې راکښوم و ځان ته هغه یار مې کاه ربا دی زه ګیاه یم".
(۱۰) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "تر" پر ځای "له" راغلی دی.

١٤٦ ١٩٧١

د رقيب علاج آسان دی بلا داشوه(۱)
زه رماح[ان] له خپله یاره ناوېساه یم

زه یو دم د ستا له غمه بې غم نه یم — بې غم ستا له ذکره فکره یو دم نه یم(۲)
هر زيارت له چې د روم(۳) مراد مې تدبې — زه زاير(٤) د بت خانې د حرم نه یم
ستا د در په تورو خاورو باندې خوښ یم — بې تا خوښ په تماشا د ارم(۵) نه یم
چې د(۶) ستا په تماشا یم خبر شوی — نور خبر په تماشا د عالم نه یم
بې د ستا له زیبا مخه و بل مخ ته — منتظر د یوې ستني قرسوم(۷) نه یم
که د ستا د سنګلي مخ عاشقان ډېر دي — زه په وار و کې اول یم دویم نه یم
که له غمه دې و نه مرم حاله(۸) وایه — چې یا دیو یم یا د واب(۹) یم آدم نه یم
سم قامت لکه الف یم په راستۍ کې — لکه غشی څه(۱۰) فسا د لره سم نه یم
زره مې ستا په غمزه غوڅ دی غزاوشوه — که په لاسو په پښو روغ یمه ګرم نه یم(۱۱)
خم د زلفو(۱۲) محراب د کږو ورو څو — څه(۱۳) د مار و د لړم په څېر خم نه یم

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی ده: " د رقيب علاج آسان دی که لې خدای که".

(۲) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "حُمه" راغلی دی.

(٤) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې " زاهد" راغلی دی.

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "حرم" راغلی دی.

(۶) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې " دا" او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "نه" راغلی دی.

(۷) په چاپي دیوانونو کې "سم"، په "پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کې " سیم " راغلی دی.

(۸) د "خ" په لومړۍ نسخه کې " راته " راغلی دی.

(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې " دیوال" راغلی دی. .

(۱۰) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او د "ق، ک" چاپ کې "زه" او د "ق" چاپ کې " و" راغلی دی.

(۱۱) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "زړه مې ستا په غمزه غوڅ دی بلا داشوه که په لاس په پښو روغ یم کرم نه یم".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهمه مسری داسې ده: " که په لاسو په پښو روغ یم کرم نه یم".
" په " ق، ک" چاپ او د "ق" چاپ کې داسې ده: " که په لاسو په پښو روغ خو ګرم نه یم ".

(۱۲) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "یې" راغلی دی.

(۱۳) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او د "ق، ک" چاپ کې "زه" راغلی دی او په "ق" چاپ کې دا مسری داسې ده: " پېچ و خم په څېر د مار و لړم نه یم ".

١٤١

کړه مې کم وبېش له لاسه واقع کېږي(١) — یم سړی شکم لرم بې شکم نه یم(٢)

زه ماځ د بېلتانه له لاسه(٣) ژاړم — واقعه ده ډېره گرانه هېڅ گرم نه یم(٤)

١٩٨٣

هسې تېز د رومي دوران — گویا برق دی درخشان(٥)

د آسیا په څېر(٦) گردش کا — په زمین باندې آسمان

ککړي دي د سر یو — چې وریږي تر دا میان

پیدا کېږي فنا کېږي — نه یې سر شته نه سامان(٧)

نه یې سر شته نه سامان شته — نه یې حد شته نه پا یان(٨)

---

(١) دا مسره په چاپي دیوانونو کې داسې ده : "کم وبېش که مې له لاسه واقع کېږي".

(٢) دا مسره د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده : "هم سړی یم نس لرم بې شکم نه یم".

(٣) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "لمبه" راغلې دی.

(٤) د "پ" نسخه : "دا واقع ده ډېره گرانه هېڅ گرم نه یم
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده : "دا واقعه ده ډېره گرانه هېڅ گرم نه یم".

(٥) د "پ" نسخه : "هسې تېز د رومي دوان — گویا برق دی د آسمان".
د "خ" دوهمه نسخه : هسې تېز د رومي دوران — گویا برق دی دا جهان".
مصوره نسخه : "هسې تېز د رومي روان — گویا برق دی دا جهان".
د "خ" لومړۍ نسخه : "هسې تېز د رومي روان — گویا برق دی دا سمان".

(٦) د "ق، ک" او "پ پ" چاپ کې "سېر" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دود" راغلی دی. (٧) قلمي نسخې : "نه یې سرشته نه سامان". (٨) "ق، ک" او "ق" چاپ
نه یې حد شته نه پایان شته — نه یې سرشته نه سامان". "پ" چاپ : نه حد نه وند پایان شته — نه یې سرشته نه سامان".
"پ پ" چاپ : "نه یې حد نه یې پایان شته — نه یې سرشته نه سامان".

ځینې د وک وهي سنا دي کا | ځینې ویر کا د خپل ځان
ځینې شمع غوندې ژاړي | ځینې ګل غوندې خندان
که یې ګورې یو ګلزار دی | که یې ګورې یو بیابان[۱]
که یې ګورې یو ګلشن دی | که یې ګورې یو زندان[۲]
یوه هسې تماشا ده | چې یې هیڅ نه شي بیان[۳]
کیفیت یې موندہ نه شي | په دلیل او په برهان
چې یې کومه خوا رفتن دی[٤] | یا یې چېرته دی مکان

خدای خبر دی په دا علم[٥]
هیڅ خبر نه دی انسان

۱۴۸ | ۱۶۹۶

د بر یاران وو د ګل خان او جمال خان | په کار نه شو یو په وخت د زارستان[٦]
د همه وارو یارانو مخ دې تور شي[٧] | که به خوک وبله[٨] یاري کا په داشان
چې یو یار په سیوري پروت وي[٩] بل په اور کې | وهغوته به خوک څه وائي یاران
هیڅ تعریف یې په دا ژبه وایه نه شي | صد رحمت شه په یاري هم د ګل خان[۱۰]

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه "زندان". د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "که یې ګورې یو بازار دی که یې ګورې یو بیابان".
(۲) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۳) چاپي دیوانونه: "چې یې هیڅ نشته بیان". د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "چې یې هیڅ نه شي بیان". مصوره نسخه: "ځني نه شي هیڅ بیان".
(٤) "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "چې یې کوم خوا ته رفتن دی".
(٥) قلمي نسخې: "خدای عالم دی په دا علم".
(٦) دا غزل د "پ" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته. دوهمه مسرۍ یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده:
"یو هم نشته د ده کار په ځان راستان"
دوهمه نسخه: "یو یې هم په کار نه شو په ځای د راستان".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "د همه وارو یارانو مخ یې ورک شه".
(۸) "ق" چاپ: "سره".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "ناست دي".
(۱۰) "پ" چاپ: "هیڅ تعریف مې په دا ژبه وایه نه شي- صد رحمت شه په یارۍ د ګل خان".
د "خ" لومړی نسخه: "هیڅ تعریف یې نور په ژبه داوری نه شي صد رحمت شه په یارۍ د ګل خان".
د "خ" دوهمه نسخه: "هیڅ تعریف به یې په ژبه را و نه شي صد رحمت شه په یارۍ د ګل خان".

پہ داھورتہ[1] د یارئ شرطونہ څہ وي ۔۔۔ چې پہ اورکي دوارہ وسوځي یکسان

چې لہ آلہ لہ اولادہ سرہ و سول ۔۔۔ خدای دې نہ کا څوك داھسې مظلومان

چې پہ اورکې یو د بل د پارہ سوځي ۔۔۔ مالېدلي نہ وو ھسې مخلصان

څہ رنګ شوخ وو ھغہ اوراوھغہ خلق ۔۔۔ چې لي مړ نہ کړ و داوښکو پہ باران[2]

الغیاث دی الغیاث دی الغیاث دی ۔۔۔ چې انسان کا ھسې ظلم پہ انسان

د نمرود چارې مې ولیدې پہ سترګو ۔۔۔ چې لي اچول وا ورتہ نبیان[3]

ھم دې ځمکې دې آسمان تہ تعجب کړم[4] ۔۔۔ چې نہ ځمکہ پہ نارو شوہ نہ آسمان

ھم دې لویو لویو غرونو تہ حیران یم[5] ۔۔۔ چې ونہ لوښتہ لہ ویخہ سرغلتان

لہ دې خپلہ سپیہ نفسہ مې زړہ بد شو[6] ۔۔۔ چې او بہ ښي یا خوارہ خوړي پہ جہان

عالم وایي چې قیامت بہ پہ جمعہ وي ۔۔۔ ولېدہ ما پہ یکشنبہ پہ دا دوران

ھزار حیف دی چې داھسې رنګہ چارې ۔۔۔ واقع کېږی د دنیا پہ سود و زیان

سر بندنہ ګویا د بنت کربلا و ۔۔۔ چې سیلاب شو د سرو وینو پرې روان[7]

پہ عیسیٰ او پہ دجال کې ګناہ نشتہ[8] ۔۔۔ دا مکرونہ دي د نفس و د شیطان

---

(۱) د "خ" دوارو قلمي نسخو ، "پ" چاپ ، "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ کې " تر داھورتہ " راغلی دی.

(۲) د "خ" لومړۍ نسخہ : " چې مړ نہ کہ ھم داوښکو پہ باران".

دوھمہ نسخہ : "چې لي اورمړ نہ کړ داوښکو پہ باران".

(۳) "ق ،ک" چاپ : " چې بہ لي اچول واورو تہ نبیان".

"پ" چاپ : " چې لي اچول واورتہ نبیان ".

د "خ" لومړۍ نسخہ : " چې لي اچول واورتہ مرسلان".

دوھمہ نسخہ : " چې لي اچول پہ اورکې مرسلان".

(٤) "پ" چاپ : " ھم دې ځمکې ھم اسمان تہ تعجب کړم".

د "خ" لومړۍ نسخہ : " ودې ځمکې واسمان تہ تعجب یم".

دوھمہ نسخہ : " ودې ځمکې واسمان وتہ حیران یم".

(٥) د "خ" لومړۍ او دوھمہ نسخہ : " ودې لویو لویو غرونو تہ حیران یم".

(٦) د "خ" دوھمہ نسخہ : " لہ دې خپلہ کم بخت نفسہ مې زړہ بد شو".

(٧) دا بیت د "خ" لہ لومړۍ او دوھمې نسخې نہ نقل شو ، پہ چاپي دیوانونو او نورو نسخو کې نشتہ.

(٨) د "خ" لومړۍ او دوھمہ نسخہ : " ګناہ نہ دہ ".

عزیزان یې ځبله(۱) ووژل پخپله — داهمه واړه تقدیر دی د سبحان(۲)
هسې نه چې ذاتي وکړه نور به نه کړي — چې یې زړه شي هغه کاندي بادشاهان(۳)
شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخا کړه — په خونونو واړه ملك د هندوستان(۴)
ودارا او اورنګ زیب وته حیران یم(۵) — چې یې څه چارې واقع شولې ترمیان(۶)
د حسن حسین غزا دې ښوك په زړه کا — چې همه واړه په تیغ شول شهیدان(۷)
د دوی غوښې او ښکو وینو رغړولې — بې حسابه هسې خلق شو توفان(۸)
هرچې اهل د دنیا دي حال یې دا دی(۹) — که سړی دی که پیري دی که حیوان
آدم زاد په ځمکه یو بل سره وژني(۱۰) — په دریاب کې وبله غوښې خوري ماهیان
لکه غوښې چې ماهیان خوري په دریاب کې — په هوا کې هم دغه کاندي مارغان
خزنده او پرنده دي د دې دهر(۱۱) — همه واړه یو تر بل مشت وګریوان(۱۲)
مرداري د دې دنیا خو هم دغه ده — ځکه بېرته ځنې ګرځي درویشان

---

(۱) د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "سره ووژل".
لومړۍ مسرۍ د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده : "عزیزانو به په څه وبله وژلو".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "داهمه واړه تقدیر د پاك سبحان".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "چې یې زړه شي هغه کاندي په داشان".
(٤) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخا کړه په خویونو واړه ملك د هندوستان".
د "خ" لومړۍ نسخه : "شاه عالم واعظم ګوره چې یې فساد کړ په خونونو سره ملك د هندوستان".
د "خ" دوهمه نسخه : "شاه عالم اعظم وګوره چې یې خسا کړ په خوینو واړه ملك د هندوستان".
(۵) "ق، ک" چاپ : "بیا دارا او اورنګ زیب وته حیران یم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "ودارا واورنګ زیب وته که ګورې".
د "خ" دوهمه نسخه : "ودارا واورنګ زیب ته دې ښوك ګوري".
(۶) "ق" چاپ : "چې یې څه چارې واقع شوې پېړان".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې یې څه چارې واقع شوې ترداميان".
(۷) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې همه په توره ومړه شهیدان".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "د دوه غا ښي او ښ لې په وینو رغړولو هسې بې حساب خلق شول توپان".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "هرچې آل د دې دنیا دی حال یې دادی".
(۱۰) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "آدم زاد په مخ د ځمکې وبله وژني".
(۱۱) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "خزنده که پرنده دی د دې دهر".
(۱۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "همګې دي وبله مشت وګریبان".
د "خ" دوهمه نسخه : "همګې دي واړه مشت وپه ګریوان".

١٤٩ ١٧٢٥

مکاري د زماني څه هومره نه ده
چې رحمان يې چاته وکاندي بيان (١)

دنيا دار د دنيا کار کا زه د دين — خوانين زما په ملك دي خوشه چين (٢)
هيڅ کم نه دی تر سپين مخيو دلبرانو — بلکه سنه دی زما شعر نمکين (٣)
مراد له توروسپينو واړه د لبري ده — موقوف نه دی دغه (٤) کار په توروسپين
چې رنګين رنګين مضمون پرې کښلی نه وي — څه په کار دی د بياض ورق رنګين (٥)
مرتبه د سليمان چې چاله ورشي (٦) — هيڅ پوره نيمګړی نه دی په نګين
خوند په خوله دی نه په ژبه نه په خواړه دی (٧) — آب وخوړ که د چا تلخ وي که شيرين
غرض خوب دی که په خس وي يا په خاوري (٨) — څه حاجت دی په بستر و په بالين (٩)
مصري توره هم په بد غلاف کې زنګ شي — خدای شوك مه کړه د بدانو هم نشين

١٥٠ ١٧٣٤

څه عجب که په ورځ مهر په شپه ماشي
د رحمان آشنا چنان دی يا چنين (١٠).

---

(١) د "خ" لومړی نسخه ، " چې يې زه رحمان کړم وچا ته بيان ".
د "خ" دوهمه نسخه : چې رحمان يې که و چا وته بيان ".
(٢) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٣) د "پ" لومړی نسخه " بلکه به دی دا زما شعر نمکين ".
د "خ" لومړی نسخه : " بلکه به دی زما سبز نمکين ".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : " دلسته ".
(٥) د "پ" لومړی نسخه " کاررنګين ".
(٦) د "پ" لومړی نسخه ، " چې خدای چالره مرتبه د سليمان ورکا ".
د "خ" لومړی نسخه : " که خدای چالره پخه د سليمان ورکه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " که خدای چالره نتيجه د سليمان ورکه ".
(٧) د "پ" لومړی نسخه : "خوند په خوله دی نه په خوله نه په خواړه دی ".
چاپي ديوانو نو "خوند په خوله دی نه په شکمه نه په خواړه دی ".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند په خوله په ژبه په خواړه دی ".
(٨) "پ" چاپ ، د "پ پ" چاپ او "ق ، ک" چاپ : " خاورې ".
(٩) د "خ" دوهمه نسخه : " څه حاجت دی د بستر و د بالين ".
(١٠) چاپي ديوانونه ، او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : " د رحمان اشنا چنان دی هم چنين ".

که تېرې ولوېښته شاهان او سلطانان
هېڅ نیمګړی په چا نه شو د اجهان[1]

که هزار هزار فنا شي په یو دم کې
بیا پیدا شي په یو دم کې هزاران

در رفتن د آمدن حساب یې نشته
لکه بحر چې ځیږي بې پایان

یو دبل په غم نه نرم وي نه ګرم
هم دهغه زده چې وریې شي په ځان

پیغمبر غوندې صاحب تر دنیا تېر شو[2]
دا دنیا یې ورانه نه شوه په هجران

چې دا هسې عالم لاندې شو تر خاورو
دچا یاد وي ما وتا غوندې سګان

که غلبیل کړم د تمامې دنیا خاورې
بیا به نه مومم دارا او شاه جهان[3]

بوی د نام ود نښان یې پاتې نه شو
چې دعوی یې کړه د نام او د نښان

که دروغ وایم ته ورشه نظر وکړه
دخپل پلار او د نیکه په ګورستان

چې یې ته په دوارو سترګو ښکلولې
ګوره څه شوې هغه خولې هغه لبان

چې مدام یې په قربان قربان بللې
اوس دې غونډه باندې وکاچې قربان!

۱۵۱

د رحمان وسوزان شعر ته حیران یم[4]
چې یې او ربل شوی نه دی په دیوان

۱۷٤۹

ته چې هسې ګاه یې ترش ګاه یې خندان
له عاشق سره کینه کړې که احسان

له احواله دې چا نه زده چې به څه کړې
کله جور کله لطف کړې عیان[5]

رنځ راحت د عاشقانو وا ړه ته یې
دا دروغ دی که وصال دی یا هجران

هغه شونډې چې خوږې دي تر شکرو
له ټخلو یې عار نه کا عاشقان

رجوعات د ښایسته ؤ چا ته نه وي
هرګز نه وي سرکوږي د سروې شان

---

(۱) دا غزل د "پ" په نسخو او د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته. د "خ" په نورو قلمي نسخو کې، د "ولوېښته" پرځای "ولنبسل" راغلی دی.
(۲) "ق، ک" چاپ: "محمد علیه السلام تر دنیا تېر شو".
(۳) قلمي نسخې: "که غلبیل کړې د تمامې دنیا خاورې بیا به نه مومې دارا او شاه جهان".
(٤) "ق، ک" چاپ: "د رحمان دې سوزان شعر ته حیران یم".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه: "کله جور کله غوږې کړې عیان". او دا غزل د "پ" په نسخو کې نشته.

دغه هسې رنګ ښایست لکه چې ستا دی	نشته دا رنګه ښایست د هیڅ انسان (۱)
قصد تر هسې حده ولې کړی ګل رخه	چې له ډېره نازه وژنې عاشقان
د مرې صورت څه روح له کاڼي نه وي	نشته کاڼي څخه ستا د جفا توان (۲)
وهر چا وته (۳) چې ستا قوت رسېږي	هلته نه رسي قوت د درست جهان (٤)
ستا له جوره زهره (۵) نه لري چې آه کا	که کشور د عاشقانو شي ویران
خوار حیران لکه عاشق دی ستا له درده	خدای دې هیڅوک هسې نه کا خوار حیران (۶)
لکه ډېر وایي د وصل راحتونه	دغه هسې د فرقت دی سخت زندان
د رخسار ښېښې دې واړه د خورشید دي	چې یې درست جهان له نوره دی روښان
له هوسه دې هر ګل کړه خندا شوه	چې یې ولید ستا د حسن ګلستان
کله وي چې نصیحت کاندي عاشق ته	که له حسنه دې آګاه شي زاهدان (۷)
رنګ د روی دې لري رنګ د سرو ګلونو	توري څڼې دې ښا خونه د ریحان
سیاهي د نوي خط دې هسې زیب کا	لکه ښکلې واړه توري د قرآن
وکوهي ته چې لغزش کا کل خطر وي	کل خیریت (۸) دی کوهي ستا د زنخدان
که د درو تجلی ده ډېره ډېره	د رتا ریک شي چې ظاهر شي ستا دندان
ته سلطان د ښایسته وې دلبره (۹)	دا نور واړه ښایسته دې نوکران

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۲) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته، د "خ" په قلمي نسخو کې د "مړي" پر ځای "سړي" راغلی دی.

(۳) په قلمي نسخو کې "وهر کاروته" راغلی دی.

(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "شاه جهان" راغلی دی.

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "چاره نه لري" راغلی دی.

(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

(۷) دا بیت او ورپسې دوه بیته د "خ" په مصوره نسخه کې نشته.

(۸) "ق، ک" چاپ کې "خطر" راغلی دی.

(۹) د "خ" دوهمه نسخه کې "دا وادره" راغلی دی.

که د انور ښایسته ستوري ویل کړي — ته خورشید خوندې صورت لري عیان (۱)

له هر چا چي اوربده شي دغه وایي — چي ښایست دې زره نه لري نقصان

درو لعل شو ویل د رحمان خکه (۲)

۱۵۲ — ۱۷۶۹

چي دی ستا دلعلو وشونډو شوګویان

چېرته د یار شونډې چېرته غم د دل وجان — چېرته کمتې لال چېرته لعل د بدخشان

پاك ومنزه دی عشق د نفس له خاصیته — چېرته چاه د ګیډې چېرته چاه د زنخدان

لږ تفاوت نه دی د رندی د زاهدی — چېرته خلمي جونه چېرته کونډې یتیمان

واړه بي وقوف دي که څوك دین په دنیا پلوري — چېرته پنځه ورځي چېرته عمر جاودان

زار شه د هوا وحرص خیال تر قناعته — چېرته ملك د مصر چېرته ده دغلمان

نه شي د ملنګو دخانانو سره کلی (۳)

۱۵۳ — ۱۷۷۵

چېرته عزیز خان چېرته ملنګ عبدالرحمن

فراموش مې دی دستا په مینه ځان — ځان لا څه دی بلکه عمر جاودان (۴)

لکه زه چي ستا د در په خاورو خوښ یم — هومره عیش وطرب نه لري شاهان

لکه زه چي ستا د غم پنډ وړنه اخلم — هومره پنډ اخستی نه شي پهلوان (۵)

هسي بي سروسامان یم ستا په عشق کي — چي آګاه نه یم په سر او په سامان

هسي بي شرابو مست یم ستا په مینه — چي خبر نه یم په ځمکه په آسمان

دا به څرنګ شي چي ته د کال وعده کړې — په ما نه تېریږي بې تا یو زمان

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کي نشته ، په "پ" چاپ ، ق، چاپ ، "ق ،ک" چاپ ، د "خ" دوهمه نسخه او نیمګړي نسخه کي "روښان" او مصور نسخه کي "تابان" راغلی دی.

(۲) قلمي نسخي : " ته د ویل د رحمان درو لعل شو ، څکه "

(۳) چاپي دیوانونه : " نه شي دخانانو د ملنګو سره کلی" . د "خ" په لومړي نسخه کي "وبله کلی" راغلی دی.

(۴) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته ، په نورو قلمي نسخو کي " عیش جاودان " راغلی دی.

(۵) دا بیت د "خ" په نیمګړي نسخه کي نشته ، په "ق ،ک" چاپ کي " د سر پنډ وړنه " راغلی دی.

تمامي عمر دستا په طلب ورك يم ... لتوم دې په هر ښهر په بيابان

کـه له دره يې شرمې کړې پرېږدې ته[1]

۱۵۴ ... ۱۷۸۳

د پرمين دى ستا پر مخ عبدالرحمان

خوبه شمېرم زه غمونه د هجران ... هومره ډېر دي لکه ريګ د بيابان[2]

د سرې د دښمنۍ توان مې نه وُ ... خدای را پېښه د ښمني کړه د آسمان

لکه خوك چې داوښ بار په مېږي کېږدي ... هسې زه يم په خپل غم[3] پورې ناتوان

لکه اور د بېلتانه چې په ما اوري[4] ... چالبدلی ګنه اوردی په داشان

د يار غم به مې هغه سرې په شمار کړي[5] ... چې شمېرلې يې وېښته وي د خپل ځان

کـه خوك والي حال دې څه دی په هجران کې ... په خاطر دې تصور کا د وزخيان

ناقرار زړه[6] مې د يار په هوا والووت ... تنش صورت مې په ځای پاتې شو پرېشان[7]

د يار ياد مې[8] زړه په غېتو ستړګوي ور ... لکه بت په دېوال کښلی يم حيران

ماوې زړه د مومن عرش دی خبر نه وم ... چې به عشق زما دا عرش[9] کاندي وېران

عاشقي تر هغه حده بې هوش کړم ... چې نه هوښ لرم نه صبر نه سامان

لور د لوره د تهمت په غونډو ويشتشم ... ملامت را باندې والي درست جهان

چې دا حال ور باندې نه وي ورغلی

۱۵۵ ... ۱۷۹۵

په ويل به څه ګروهېږي د رحمان

---

(۱) قلمي نسخې : "چې له دره يې شرمې ګناه يې کوم دی ... د پردستا په مخ مين دی يو رحمان". (۲) قلمي نسخې : "خوبه شمېرم درد غمونه د هجران ... هومره ډېر دي لکه شګې د بيابان" . دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) "ق، ک" چاپ : "په خپل يار پورې ناتوان" راغلی دی. (٤) د "خ" په قلمي نسخه کې داسې دی: "لکه غم د بېلتانه چې په ما اوري". د "پ" لومړۍ نسخه : "لکه ستا د بېلتانه کاڼي په ما اوري". (۵) قلمي نسخې : "زما غم به د هغه سرې په شمار وي".

(٦) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې "روح" راغلی دی.

(۷) په چاپي دېوانونو، د "خ" لومړۍ نسخه او نيمګړې نسخه کې "حيران" راغلی دی.

(۸) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ کې "دم"، "ق، ک" چاپ کې "غم" راغلی دی او دا بيت د "خ" په نسخو کې نشته. دوهمه مسره يې په چاپي دېوانونو کې داسې ده: "لکه بت چې په دېوال کې وي حيران".

(۹) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "زړه" راغلی دی.

وركه عاشقي شه هم يې نوم هم يې نښان — زه يې هسې خوار كړم لكه شګې[1] د بيابان
زه د عشق په كاركې تېر ترسره هم ترمال يم[2] — كشكې كه په سرمې دا مشكل كا خدای آسان
كښېوتم د عشق په آدم خور وګردابونو — نه په وړاندې تلی شم نه په بېرته ګرېزان
رنځ د عاشقۍ چې زه ظاهر كړم وطبيب ته — هېڅ ويلی نه شي طبيبان او حكيمان
شم ياران د دنيا واړه ګدايان دي — زه د عشق په اوركې سوی سرګردان[3]
نه مې حال وچا ته ووې چې داخه دی — عالم ټول واړه په فكرت تللي حيران
د عشق اور را باندې بل شو خدای خبر دی — اوس رسوا شوم په عالم كې چاك ګرېوان

۱۵۶ راشه عاشقي مه كړه رحمان الله اوكه نه وي ۱۸۰۳
تل به په اور ناست يې كه بادشاهي د جهان

خان سلطان د دې جهان — آخر د رومي خوار حېران
د قضا په حبل تړ لی — په مثال د بنديوان
شېرين ځان ورځه د رومي — نه يې زور رسي نه توان
كه ښندي مال وملك واړه — هېڅ رنګ نه مومي امان
نه يې مل نه يې حامي وي — درد يې ورشي په خپل ځان
درمانده ورته ولاړ وي — وزيران او وكيلان[4]
هېڅ دارو يې كړلی نه شي — كوز كوز ګوري حكيمان

---

(۱) په چاپي ديوانونو كې "خاك" او د "خ" په دوهمه نسخه كې "لوټه" راغلې دی.
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : " زه د عشق په كاركې تېر ترسرو مال يم ".
د "خ" لومړۍ نسخه : " زه د عشق په كاردباركې ترسرتېر يم ".
د "خ" دوهمه نسخه : " زه د عشق په كاركې ترسرو ترمال تېر يم ".
مصوره نسخه : " زه د عشق په كاروزاركې ترسرتېر يم ".
نيمګړې نسخه : " زه د عشق په كاركې ترسرتېر يم بادي خه كړم ".
(۳) دا بيت او ورپسې دوه بيتونه د "خ" له دريمي قلمي نسخې نه نقل شول. او په وزن كې د اصل غزل سره برابر نه برابېږي.
(۴) د "خ" په نيمګړې نسخه كې " اميران " راغلې دی.

بادشاهي يې پاتې کېږي — زره يې چوي په ارمان
چې يې روح له تنه بېل شي — نور پرې ژاړي فرزندان
يو ساعت وربانديې ژاړي — آخر صبر کا خوا ران
بيايې غسل لره واخلي — په تخته باندې عريان
په جامو يې هوسيږي[1] — مرده شوی او غسالان
چې له قبره يې بازگشت شي[2] — مال يې يوسي ميراثيان
په مسند يې دعوی کاندي — هم دوستان هم دښمنان
سهيلۍ به يې تالاکا[3] — هغه خپل مصاحبان
نام نښان يې هسې ورک شي — لکه عين يې نشان
نه يې نقش پاتې کېږي — نه يې اسم په جهان[4]
دادنيا آب روان ده — نه شي نقش په آب روان
که هزار رنګ ابادي کا[5] — نهايت خانه ويران
لکه باد هسې به تېر شي — کاروبار ددې دوران[6]

۱۸۲٤ — دابيان دور ود راز وُ
کوتاه قطع کړ رحمان — ۱۵۷

---

(۱) په چاپي ديوانونو کی "خوشاليږي" راغلی دی.
(۲) په قلمي نسخو کی "بازګشت کا" راغلی دی.
(۳) چاپي ديوانونه : "سهيلۍ يې تالا کاندي".
د "خ" دوهمه نسخه : "سهيلۍ دده تالاکه".
مصوره نسخه : "سهيلۍ يې هم تالاکه".
(٤) په قلمي نسخو کی "زمان" راغلی دی.
(٥) د "پ" لومړۍ نسخه : "که ابادي کړې هزار رنګه".
د "خ" دوهمه نسخه او نيمګړې نسخه : "که هزار آباداني که".
(٦) چاپي ديوانونه : "هغه دور هغه دوران".
د "خ" په قلمي نسخو کی : "هغه دور د دوران".

که څوك تر آشنائۍ وی بېلتون[۱] — ما به نه وۍ له چاکرۍ پیوستون

چې مې یار په ستر ګو ولید ما ګومان کړ — چې هم دا ساعت مې بیا مونده ژوندون

په نیمګړې داد خبر د فلك نه وم[۲] — چې به بیا شي په ستنه راځنه ستون

نن ساعت چې له دې حاله خبردار شوم — سکه ترنن وږه بهتره وه پرون

هر زحمت چې پر ما راشي شکرانه کړم[۳] — عاشقي تر هسې حده کړم زبون

اوس که لاس پر بله من م هېڅ سود نه کا — هغه چار چې مې له لاسه شوه بېرون

لکه لمر په څلورم آسمان ځلېږي — محبت یې له حجابه کړم بېرون[۴]

چا چې زړه له سینه ځنه راکوله — اوس دې سوړ په نیلي ګرځي د ګردون

په داهسې حال کې ځرنګ صبوري شي — چې دښمن دې کامراني کا ته محزون

که په صبر سره تور کاڼي لعل کېږي — لعل یې مه کړې په داهسې شوا خون[۵]

د دنیا هوس په ما باندې حرام شو — د هوسه هسې کړم شپه په مېږ تون[۶]

دریغه یو ځله هغه زما په حال شوی — چې وما وته لولوي صبر و سکون

و رحمان ته ځان هغه ګړی آسمان شي

۱۵۸ — ۱۸۳۷

چې دستا په غم کې[۷] ناست وي سرنګون

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، د پېښور په چاپي دیوانونو کې لومړۍ مسرۍ داسې ده : " که څوك له آشنائۍ نه وی بېلتون".

(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : " په نیمګړی داد فلك د خبر نه یم".

(۳) دا بیت د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې " شکرانه" راغلی دی.

(٤) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.

(۵) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "ځیګرخون" راغلی دی.

(۶) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.

(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه ، نیمګړې نسخه او مصوره نسخه کې "چې دیار په غم کې" راغلی دی.

و

بخوك مه شه گرفتار د تورو زلفو
مه اسير شه (۱) په كفار د تورو زلفو

هم په شان د تورو زلفو به پريشان وي
هر چې كاندي انتظار د تورو زلفو

د محشر په عالم كله قراري وي (۲)
څوك به څه غواړي قرار د تورو زلفو

څو يې صبح (۳) د قيامت دميده نه شي
ورځ به نه شي شب تار د تورو زلفو

مگر شمع (٤) د سپين مخ شي باندې بله
گنه نشته بل انوار د تورو زلفو

تار په تار كا د عاشق د خاطر خونه
چې حلقې شي تار په تار د تورو زلفو (۵)

چې تمام جهان يې نښتى دى په دام كې
څوك به څه كاندي انكار د تورو زلفو (۶)

زه له كومه، يوه كمنده سر وكا ن م
كمندونه دي هزار (۷) د تورو زلفو

هومره زړونه يې پېيلي په هر تار دي (۸)
چې تسبيح كړه خداى زنار د تورو زلفو

په تندي د محتسب كا دره ماته
چې پرې راشي دره دار د تورو زلفو (۹)

---

(۱) د "خ" لومړى او دوهمه نسخه : "اسير مه شه"
(۲) چاپي ديوانونه او د "خ" لومړى نسخه : "د محشر عالم به كله په قرار وي"، خو "پ" چاپ كى د "كله" پر ځاى "څرنگ" راغلى دى.
(۳) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه : "ولى صبح".
(٤) مصوره نسخه : "ككه".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "چې حلقه شي خلقه مار د تورو زلفو". او چاپي ديوانونه، مصوره نسخه او د "خ" لومړى نسخه كى "چې حلقه شي" راغلى دى.
(۶) "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ : "څه به كاندي څوك انكار دد رو بشانو".
(۷) د "پ پ" چاپ : "بسيار".
(۸) د "خ" لومړى نسخه : "هومره زړونه يې پيلى هر تار دي".
(۹) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه كى نشته.

ملك د هند او د حبش يې واړه زېر کړ(۱)   چې پيدا شو شهر يار د تورو زلفو
سامارا نو غوندې گرځي په گنجونو(۲)   نه شي هېڅ په زړه کې ډار د تورو زلفو
که بل مار چيچل په لاسو يا په پښو کا(۳)   په زړه خوله لگوي مار د تورو زلفو

۱۵۶ د رحمان تر قلم مشك و عنبر ووري
چې آغاز يې کړ اشعار د تورو زلفو ۱۸۵۱

اوښکې نه لري حساب زما د سترگو   بې حسابه شو سيلاب زما د سترگو
سياهي مې همه واړه سپېدي شوه   هسې پرېوتې شو کتاب زما د سترگو
که مې سره دي که سپين دي که مې تور دي(۴)   اوښکو يو وړ هر اسباب زما د سترگو
چې رخسار د هغه يار راښکاره پټ شو   حبطه شو آب و تاب زما د سترگو(۵)
چې گوزار مې په داگرمو اوښکو نه شو(۶)   مگر کاڼي دي حباب زما د سترگو(۷)
که نور خلق د آفتاب په رڼا زيست کا(۸)   مخ د ترکو دی لـه افتاب زما د سترگو
ما يې خيال له ابلق د سترگو زين کړ   قدم نه دی په رکاب زما د سترگو

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "ملك د هند د حبش واړه زېر زبر کړ".
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کی " ملکو نو " راغلی دی.
(۳) "ق ،ک" چاپ ، "ق" چاپ اود "خ" دوهمه نسخه : "که بل مار چيچل په لاسو په پښو کاندی".
مصوره نسخه : "دبل مار چيچل پر لاس و يا په پښو وي".
(٤) دابيت په مصوره نسخه کی نشته لومړی مسری يې د "پ" په لومړی نسخه کی داسی ده : "که مې سره دي که مې تور که مې سپين دي".
د "خ" لومړی نسخه : "که يې سره دي که يې سپين دي که يې تور دي".
د "خ" دوهمه نسخه : که مې سره وو که مې تور وو که مې سپين وو".
(۵) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ : "چې رخسار د هغه يار راڅخه پټ شي حبطه شي آب و تاب زما د سترگو".
"ق ،ک" چاپ : "پاتې نه شو آب و تاب زما د سترگو".
"ق" چاپ : "حيف چې پاتې شي آب و تاب زما د سترگو".
د "خ" دوهمه نسخه : "آبو تر شو آب و تاب زما د سترگو".
(۶) چاپي ديوانونه ،مصوره نسخه ، اود "خ" لومړی نسخه : چې گوزار يې په داگرمو اوښکو نه شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې گذران مې په داگرمو اوښکو نه شي.
(۷) مصوره نسخه اود "خ" دوهمه نسخه : "مگر کاڼي شه حباب زما د سترگو".
(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "که نور خلک دافتاب په مخ کې گرځي".

چې مې[1] نقش په زړه سرې شونډې د یار شوې کان د لعلو شو ګرداب زما د سترګو

لکه تښتي وحشیان له مردمانو[2] هسې وتښتېده خواب زما د سترګو

۱۶۰ رحمان چې سترګې روڼې په خپل یار کړې[3] ۱۸۶۱
اوس محال شو[4] اجتناب زما د سترګو

هر ساعت زما د غوږ په تا وولو د فلک لاسونه شنه شوه تر څنګلو

هو من خم د بېلتانه را باندې راغی[5] چې حساب یې نه په خوله شي نه په ګڼلو

هغه سترګې چې نرګس وې هم با دام وې تېرې توری شوې زما په قتلولو

هغه شونډې چې شیرینې وې تر قندو ما هېڅ فیض ترې بیا نه موند یې شکنځلو[6]

داکان د کانړه بانه اوکړې وروڅې نور څه نه کا یې کږولو وهلو[7]

په شپه نوکې د عاشق په وینو سرې کا سبا پورې کا نکریزې په منګلو

دا زما د قاتل لاس دی نه پوهېږم که تر باغ وتلی خانې دی د سرو ګلو

دریغه مرګ یې په دنیا کې نیمه خوا شوی ښایسته غوټچې یې پرې یستې د ګلو[8]

۱۶۱ هسې بند شو په کمند د تورو زلفو ۱۸۷۰
چې حیران یم در رحمان په خلاصولو[9]

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، مصوره نسخه : "چې یې نقش".
(۲) د "ب پ" چاپ : "لکه وتښتي وحشیان له مردمانو".
"ق، ک" چاپ : "لکه تښتي چې وحشیان له مردمانو".
مصوره نسخه : "لکه تیښینند و حشیان که له مردمانو".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "ما رحمان چې په سترګو روڼې په خپل یار کړ".
(٤) چاپي دیوانونه، مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې "محال دی" راغلی دی.
(۵) په مصوره نسخه کې "اوري" راغلی دی.
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "لوړ څه نه کړې یې کږوو د وېلو".
(۷) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "څو حیران یم زه رحمان په خلاصولو".

تا چې رنګ د میو ورکړ ولبانو — اوري پوري کړ په کور د میخوارانو

چې دې جوړه کړه لینده د کږو وروځو — خو به ښکار کړې په حرم د غزالانو(1)

چې دې اسره د څڼې په زلفو کېښود — معطر دې کړ دماغ د دیوانګانو

په رخسار چې دې د خط غبار څرګند شو(2) — سربلنده شوه خرقه د خاکسارانو

کاڼه غشي وار په وار تره څي له ننبې — زه ازار کړم ستا کږو وکږو(3) مژګانو

چې زما د یار تر منځه جدايي کا — کاني پر بوټي په خونه د بدانو(4)

که مې چېرې خواست د خدای په در قبلېږي — سوال به زه د عمر کړم د هوشانو

سور پېزوان دې په سرو شونډو هسې زیب کا — لکه جیم په قلم ښکلی کاتبانو

د سرو ټیک دې شهزاده په جبین پرون دی — شینکی خال دې محاصل په بندیوانو

د واړه لېچې دي وکښلي مصري توري — در پوهېږم سر به پرې کړي د خوارانو

١٦٢ — ستا له غمه په ځان زړه د رحمان سوځي — ١٨٨١

لکه شمع په زیارت د شهیدانو

چې کوتلي وي په تیغ ستا د چشمانو — سرحلقه دی د جمله و شهیدانو

ستا وصال د سر په بکړیو دی دلبره — ژوندي نه مومي جنت بې مړدګانو

د پیره سوري عاقل لره ضروري دي — دا مقام دی د سرتورو دیوانګانو

په سرپوښ محل(5) کې نور د آفتاب نه وي — دا دولت دی نازل شوی په ګدایانو

هم په دا زما له سترګو وینې څاځي — چې دې نقش پکې رنګ دی دلبانو

---

(۱) قلمي نسخه : " خوب دې زوبڼ کړي دحرم په غزالانو".

(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې " پیدا شو" راغلی دی.

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : " زه اداکړم ستا کږو ورو مژګانو".

د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : " زه اداکړم ستا کږو وکږو مژګانو ".

او د "پ" لومړۍ نسخه : " زه اداکړم ستا کږو ورو ځو مژګانو".

(٤) دا بیت او ورپسې څلور بیتونه په قلمي نسخه کې نشته.

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې " بازار" راغلی دی.

مشکین خال دې په سرو لبو هسې زیب کا — لکه مُهر په مخزن د در مرجانو

۱۶۳

ماسوالله یاره هرچي دی راځنه
واړه کفر دی په دین د عاشقانو

۱۸۸۸

که نظر کا څوک په کار د درویشانو — خود به و وینې وقار د درویشانو

په دغه لاره به ورشي خدای رسول ته[۱] — که څوک یون کا ندي په لار د درویشانو

هر گفتار به یې د خدای په در قبول وي[۲] — چې قبول یې[۳] وي گفتار د درویشانو

په یوه قدم تر عرشه پورې رسي — ماالبدلی دی رفتار د درویشانو

هسې گرم بازار بل په جهان نشته — لکه گرم دی بازار د درویشانو

هومره خلق یې زیارت[۴] کا پس له مرگه — چې بازار وي په مزار د درویشانو

بادشاهان د دنیا واړه یې پراته دي[۵] — لکه خاورې په دربار د درویشانو

هر بهار لره خزان په جهان شته دی — خزان نه لري بهار د درویشانو

د جنت د باغ گلونه به یې هېر شي[۶] — که څوک و وینې گلزار د درویشانو

چې دنیا یې کړه د خدای د پاره ترکه — صد رحمت شه په روزگار د درویشانو

د قارون و حال ته گوره حال یې څه شو — راشه مه کوه انکار د درویشانو

په هر چا چې د غضب لینده کا سنخه[۷] — خطا نه درومي گوزار د درویشانو

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "په دغې لارې به ورشي وخدای ته".
(۲) "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "قبول شي" راغلی دی.
(۳) "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ کې "چې قبول یې کړه" راغلی دی.
(۴) قلمي نسخه: "طواف".
(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه: "بادشاهان د دې دنیا واړه پراته دي".
د "خ" دوهمه نسخه: "بادشاهان د دنیا ورته پراته دي".
مصوره نسخه: "بادشاهان د دنیا واړه پراته دي".
(۶) "ق، ک" چاپ: "به دې هېر شي". د "خ" لومړۍ نسخه: "به یې هېر دي".
(۷) په قلمي نسخو او د "ق، ک" چاپ کې "غوکه"، د "پ پ" چاپ او "ق" چاپ کې "کښته" راغلي دي.

١٦٤ ١٩٠١

د رست دیوان د ماخ (دان) زار تر دا غزل[1] شه
چې بیان یې کړ کردار د درویشانو

دپېژ وان خمې دې ز یب کا پر لبانو — توري زلفې دې ځنځیر د عاشقانو[2]
دا سور تیک دې شهزاده پر اوربل پروت دی — شینکی خال دې معاني د بندیوانو
د واړه لب دې ښایسته تر سرو یاقوتو — شرمولې ده رڼا ستا د غندانو
دوه رخساره دې دوه سیب د سمرقند دي — پر سینه دې دوه نارنج د رنځورانو
د واړه لیچې دې کړې کښلې مصري توري — در پوهېږم سر به غوڅ کړې د خوارانو[*]
توري ورو ځې دې کړې پر جبین (زیبا کا)[3] — لکه جیم پر کاغذ کښلی کاتبانو
د پیریه سیوري عاقل لره ضرور دی — دا مقام دی د سر تورو ملنګانو[*]
ستا وصال د سر پر بکړیو دی دلبره — ژوندي نه مومي جنت بې مردګانو[*]
دلیلې د کوڅې سپي پر مجنون پېښ شو — په بار بار یې ښکلاوه پر دوو عینانو

١٦٥ ١٩١١

ماسوا له یاره هر چې وي ماخ نه ته[*]
واړه کفر دی په دین د عاشقانو

کهرځو په صحرا سر شوم هم په کلیو — بیا مې نه موند هیڅ خبر د هغو تللیو
خدای زده کو مې خواته لا اهل حال یې خبري — خبر نه یم د ګرنګ له پریو تللیو[4]
له دې غمه مې زړه چوي که څوک خبر وي[5] — لن په ما هم خبر وکړې خدای ساتلیو
پس له دې به چېرته درومي ځای مو کوم دی[6] — راته وایه د دنیا په سرای راغلیو

(۱) مصوره نسخه : " تر یو غزل شه".
(۲) دا غزل د "خ" له دریمي قلمي نسخې نه نقل شو.
(۳) په قلمي نسخه کې "پر جبین پروت" راغلی دی. (*) دا شعر جیتونه په ځینو غزلو کې تکرار راغلي دي.
(٤) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" د دویمه نسخه کې "که څوک خبر شي" او په مصوره نسخه کې "که څوک خبر ین ی" راغلی دی.
(٦) دریمې نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : " پس له دې به چېرته درومو ځای موکوم دی". مصوره نسخه : "پس له دې به چېرته درومم ځای مې کوم دی".
د "خ" لومړۍ نسخه : " پس له دې به چېرته درومي ځای دې کوم دی".

کوندې ستاسو په مخ زه هم بښنده شم(۱) — لاس د خدای و در ته نیسي د پسندلیو

هېڅ خبر یې په هېڅ لوري مو ندی نه شي — کړي غوارې شپه او ورځ په سپړو پلیو

له دنیا پوهه خلکه ندکیږي پو ښتنه — زه و تا سې وته وایم پوهېدلیو(۲)

۱۹۶ — خبر نه یم چې په باب مې کښلي څه دي؟ — ۱۹۱۹

زه رحمان په اند ېښنه یم له دې ښکلیو

ددلبرو په درگاه — نه رحمت(۳) لرم نه جاه

غوڅوي مې د زړه ولې(٤) — د چشمانو په نګاه

هو مره قدر مې پرې نشته(۵) — لکه قدر د ګیاه

یو(۶) نظر را باندې نه کا — از برای عند الله

هېڅ له ځانه خبر نه یم — چې یې څه لرم ګناه(۷)

که له غمه یې سر پټ کړم — بل سر نه لرم پناه(۸)

۱۹۷ — د رحمان په خیر و مه شه(۹) — ۱۹۲۶

حال احوال د چا تباه

---

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" قلمي نسخې: "ګوندې ستاسو په مخ زه هم پسند یده شم".
(۲) دا دوه بیته د "خ" له دېمي نسخې نه نقل شول او دوهم بیت د "ړودن" په مجموعه کې هم شته.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "عزت"
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "د زړه دیني"
(۵) چاپي دیوانونه: "هم نشته"
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "ترو نظر را باندې نه کا".
(۷) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه: "چې زه څه لرم ګناه". "ق ،ک" چاپ: "چې یې زه لرم ګناه".
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې: "د رحمان په خیر دې نه شي".

ورځ دې تېره په شوخۍ کړه شپه له خوابه　　خدای به کله یاد وې خانه خرابه

په شتاب شتاب دې تلل دي که پوهېږې　　غافل مه شه د دې عمر له شتابه

دلته دم او قدم دواړه په حساب دي　　پل غلط له لارې مه ږده بې حسابه

راستولی خدای حساب دی په کتاب کې　　خبر زده کړه له حسابه له کتابه(۱)

ته وخپلو نېکو بدو ته نظر کړه　　چې بدې دې څو تېرې کړې له ثوابه(۲)

په هغه جهان به څرنګ ځواب وکړې(۳)　　چې په دا جهان عاجز يې له جوابه

عاقبت به تورو خاورو له درومې　　ځان به څو خنډې په ګوته له ترابه(۴)

زه دې پېژنم په اصل کې تراب يې　　ته چې ځان خنډې په ګوتو له ترابه(۵)

څو په دا جهان اوبه له تندې نه شې　　په قيامت به دې سينه نه شي سيرابه

چې آفتاب يو نېزه شي بيا به څه کړې(۶)　　چې نن(۷) سيورې له تښتې له آفتابه

د کاغذ په کشتۍ سير کوې رحمانه　　دا کشتۍ به دې مرګی کاندي غرقابه(۸)

۱۹۸

په آزار د چا راضي مه شه که صالح نشې
که خلاصی په قيامت غواړې له عذابه

۱۹۳۸

په ورځ ناست يې بې طلبه(۹)　　په شپه خوب کړې بې ادبه

لاس دې وخاته له دواړو　　هم له روزه هم له شبه

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) قلمي نسخې: "ته دا خپل نېک وبد وتله مخېپله چې ثواب دې څو تېرې کاله عذابه".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هغه جهان به څرنګه ځواب کړې". د "خ" دوهمه نسخه: "په هغه جهان به څرنګ ته ځواب کړې".
(۴) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) دا بيت او ورپسې بيت له قلمي نسخې نه نقل شو.
(۶) قلمي نسخې: "تو د به څه کړې".
(۷) چاپي ديوانونه: "اوس چې".
(۸) دا بيت د "خ" په دره واړه نسخو کې نشته. لومړۍ مسرۍ يې په چاپي ديوانو کې داسې ده: "د کاغذ په کشتۍ سيل به کړې تر کومه".
(۹) په چاپي ديوانو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "بې مطلبه" راغلي دي.

نه دلې شوې نه هورې شوې ترمنځ (۱) ورك (۲) شوې مذبذبه
عبادت دې په ريا شو په مذهب کې بد مذهبه (۳)
مدام بندې په سبب کې بې خبر له مسببه
واړه تشې شرومې شارې خبر نه شوې له مطلبه
ته اوده وربانديې سور (٤) يې آس دې يون کا بې جلبه
تن دې تش په توره وسو آس دې داغ کړ بې منصبه (۵)
دراکب چې واك پرې دی شي سود يې څه وي له مرکبه
له ژوندیو سره ناسته (۶) له مړ ده ؤ مړکبه
هلاك لوی شوې په اوبو کې او به نه پېژنې کبه
لکه کانې یا کودرې په دریاب کې تشنه لبه
ناآګاه ځان آګاه بولې (۷) دا خبره ده عجبه (۸)
مراد له زهده معرفت دی نه تش ځان وژل اقربه

۱۶۹ — ۱۹۵۳

دا ځان شراب له عشقه
نه له کورو له عنبه (۹)

ته شهلا (۱۰) يې شکر لبه ګل رخساره سیم غبغبه

---

(۱) د "خ" دري واړه نسخې : "ترمیان".
(۲) چاپي دیوانونه : "ډوب شوې".
(۳) دا کلمه د "پ" په لومړي او د "خ" په لومړي نسخه کې "بې مذهبه" راغلې دی.
(٤) قلمي نسخې : "وربانديې ناست يې".
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) په "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق ك" چاپ او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "ناست يې" او د "پپ" چاپ کې "ناست دی" راغلی دی.
(۷) قلمي نسخې : "ناګاه خپسوا ګاه بولې"
(۸) "ق ك" چاپ او "ق" چاپ : "دا خبره عجائبه".
(۹) چاپي دیوانونه : "نه د انګور نه له عنبه".
(۱۰) د "پپ" چاپ کې "شهلا" راغلی دی.

په نادرو کې نادره — په عجبو کې عجبه
په جمله ؤ معشوقو کې — بوالعجب یې منتخبه
یې زیوره ښایسته یې(۱) — بې ترتیبه مرتبه
دغه داد د الهي دی(۲) — بې تالاشه بې طلبه
آب حیات چې حیات بیامومند — ستا د شونډو له سببه(۳)
مخ دې سپین تر سپین سبا دی — زلفې تورې تر تور شبه
ستا د مخ عرق دانه وو — زینت راني له کوکبه(۴)
د ښایست مخې دې نشته — تر مشرقه تر مغربه(۵)
د وصال مومنده دې ګران دي — مګر فضل شي له ربه(۶)
چې د رب فضل پرې وشي — هغه خلاص شي له غضبه(۷)
داد ولت د خدای په داد دی — مونده نه شي له نسبه(۸)
عشق څه هسې علم نه دی — چې حاصل(۹) شي له مکتبه
مکتب حال د مذهب وایي — عشق سیوا دی له مذهبه
د عاشق مذهب هم دا دی — چې دم نه وي بې مطلبه(۱۰)

۱۷۰ — ستا د حسن په تعریف کې
تم گونګ دی(۱۱) له ادبه — ۱۹۶۹

---

(۱) قلمي نسخې: "بې زیوره دل فریبه".
(۲) د "خ" قلمي نسخې، "دا لیو داد الهي دی".
(۳) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه او د "پ" لومړۍ نسخه: "آب حیات و حیات بیامومند ستا د لبو له سببه".
(۴) په ټولو چاپي دیوانونو: "ستا د مخ عرق دانه ده زینت دار وه له کوکبه".
(۵) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې لوستل کېدای شي: "مګر مهر وشي له ربه".
(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې دا مسرۍ داسې ده: "مګر مهر شي له ربه".
(۷) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه کې "منصب" راغلی دی.
(۹) په قلمي نسخو کې "حاصلیږي" راغلی دی.
(۱۰) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې: "یو دم نه دی بې مطلبه". په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "نه وي" پر ځای "نه دي" راغلی دی.
(۱۱) په چاپي دیوانونو کې "شو" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یم" راغلی دی.

پہ هر زره چې د یار مینه شي غالبه   بله مینه یې هیڅ نه وي مناسبه
نوري وار ه مرتبې به ورته هیڅ شي   که خبر شي څوك له هسې مراتبه
لیاقت یې هر وګړي څخه نشته   عاشقي یوه پایه ده عجایبه
د طلب له کوتاهه وېره وکړه[1]   که هر څو دې لاره کوتاه ده طالبه
عشق څرګنده خزانه ده خوار هغه شو   چې څرګنده خزانه شوه ترې غایبه
غوره[2] خط د هم ویانو تر خط نشته   که هزار رنګ کتابونه کړي کاتبه
هیڅ یې مه پوښته له فرضو له واجبو   په هغو چې عاشقي کړې خدای واجبه[3]
عاشقان تر سر و ماله یار ته تېر دي   خدای دې دا طائفه نه کاندي کاذبه[4]

۱۷۱

زه ګرځم دخپل صاحب په رضا زیست کړم
څه په کار دی بنده بې خپله صاحبه[5]

۱۹۷۸

تا چې په دا تور وسترګو وکاته وماته   زړه دې زما تور کړ له دې نوره مخلوقاته[6]
ما خو چې ته ولیدې هغه ساعت مې ووې   نوره به مې مینه د زړه نه شي له تا ماته
شیخان او زاهدان چې نصیحت وماته وایي[7]   نه دي خبر شوي ستا دغه له محسناته
څه و شو که زه انګشت نما شوم ستا په مینه   لا تر ما نه خوبن یې وقاضي وهم ملاته[8]
مرم په دا چې ما لره تا جار باسي هغه خلق   بیا دي په دیدن تر ما زمې ځغلي وخواته[9]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "د مطلب له کوتاهي وېره ومه کړه".
(۲) د "پ" په لومړی نسخه کی "ووړ" او د "خ" په دوهمه نسخه کی "بهتر" راغلی دی او هم دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته..
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "په هغو چې دیار مینه شوه واجبه".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته ، په لوړو قلمی نسخو کی دوهم مسری داسی ده : "خدای به دا طایفه نه کاندی کاذبه".
(۵) چاپی دیوانونه : "څه په کار دی دا بنده بې خپل صاحبه".
(۶) ددې ردیف قول بېتونه د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی نه دی راغلی.
(۷) دا مسری په "پ" چاپ او د "خ" په دوهم قلمی نسخه کی داسی راغلی ده : "شیخ وزاهدان چې نصیحت والي وماته".
(۸) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده : "لا تر ما نه خوبن یې وقاضی ته هم ملاته".
په "پ ب" چاپ کی داسی راغلی ده : "لا تر ما نه خوبن یې وقاضی وهم ملاته".
د "خ" په دوهم قلمی نسخه کی داسی راغلی ده : "لا تر ما خو مینه کړه و قاضی او وملاته".
(۹) د "خ" په دوهم قلمی نسخه کی داسی راغلی ده : "بیا دی په دیدن تر ما ورنی ځغلي وخواته".

۱۷۲ ۱۹۸٤

ز رحمان چې دې وینم یاره وایم خدایه خیر کړې
ګناه سناپېرې ده د بنی آدم له ذاته(۱)

که د عقل څه اثر لري و سر ته ... لاس په سر مه شه د هر ګیدړي ودر ته
په نظر د هغو خاورې سره زر کېږي ... هر چې نه لري نظر(۲) و سیم و زر ته
بې منته جام د زهرو خښلي ښه دی ... نه هغه چې منت بار(۳) وي وکوثر ته
د یوسف له حاله زده کړه د غه پسه ... وایه حال د زماني و برادر ته
دې فلك وچاته هیڅ بښلي نه دي ... چې یې نه دی راپېرودی څنې بېرته
د خوار دعوی یې وګڼه مسکنه ... که یې یون وي دیوې جو دانې(٤) درته
که له خدایه دې وخلق وته مخ شي ... له فردوسه به دې مخ شي وسقر ته
همیشه به دې په درګه چې رتلی ... داستوګنې ځای به بیا نه مومې چېرته(۵)

۱۷۳ ۱۹۹۳

ددې سست بدن منت په رحمان باندې
چې له خپله دره تلی نه شي بل درته

چې نظر کړم د خوبانو و رخسار ته ... (۶)حق حیران د خدای په کړه شم ودې کار ته
له دهشته یې دیبار پو ستنې نه(۷) شم ... خدای زده څه به یې ویلي وي دیبار ته
خلوتیان لکه برده پکې خرڅېږي ... غر یې نه خیږي د حسن و بازار ته

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "ز رحمان چې یار ووینم وایم خدایه خیر کړې ګناه سناپېرې ده د بنی آدم له ذاته".
په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې راغلی دی: "ز رحمان چې ووینم یار وایم خدایه خیر کړې ګناه سناپېرې ده د بنی آدم له ذاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "ز رحمان چې یار ووینم خدایه خیر کړې ګنه سناپېرې ده د بنی آدم له ذاته".
(۲) په مصوره نسخه کې "حاجت" راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې "منت بار شي" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه: "که رنځه یا جودانه به یې دي درته".
(۵) قلمي نسخې: "داستوګنې ځای به نه مومې هیچېرته".
(۶) چاپي دیوانونه: "آئینې غوندې حیران شم ودې کار ته".
(۷) د "پ" لومړۍ نسخه: "له دهشته یې دیبار ته کتای نه شم".

ته چې ما پوښتې د یار له حقیقته　　　　ځوک د یار خبرې کاندې واغیار ته

درد و غم د عاشقۍ څه هومره نه دي　　　　چې یې عقل د چا رسي ومقدار ته

زه و یار چې سره خپل غمونه شمار کړو　　　　یار وماته حیرانېږي زه و یار ته

د دنیا چارې همه واړه په وار شي　　　　ما د یار غمونه نه پرېږدي ووار ته (۱)

۱۷۴

ماځ هسې وزګار چیرې دی له عشقه (۲)
چې غوږ ونیسي ناصح غونډې وزګاره

۲۰۱

ما د دهر غم وهلی دی په لته　　　　د پیالې د صراحۍ له برکته

که اوبه دي د حیاتو په ظلمت کې (۳)　　　　ساده رو یو و ما راکړې بې ظلمته (۴)

هغه یار چې وما جام د میو راکړ　　　　د دښنو وینې مې وڅښې بې شدته (۵)

بې خودۍ د دنیا له غمه خلاص کړم (۶)　　　　لاړ مې بیا مونده بیرون له شش جهته

د دښمن په دښمنۍ مې خند اکېږي (۷)　　　　لکه شمع د مقراض له خصومته

بې خبرې مې کل په خیر باندې شمېرلې　　　　د زمرې په خوله کې ناست یم فراغته

مړ بهتر دی تر هغه چې ځوک بې پت شي (۸)　　　　په یارۍ کې دې خدای نه کا ځوک بې پته

داستې چې په اور سوځي مرادې دادی　　　　چې په اور کې سوی بند یم نه بې پته (۹)

خدای حال د سړي یاد شي چې دردمند شي　　　　کمه نه ده دردمندي تر عبادته

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته او د "پ" په لومړي نسخه کې د "وار" پر ځای "یار" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ کې "په تورتم کې" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "بې منته" راغلی دی.
(۵) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "بې شدته" پر ځای "بې شربته" راغلی دی.
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "بې خودۍ زه د دنیا له غمه خلاص کړم".
(۷) د "پ" نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه: "خنداشي" او د "خ" دوهمه نسخه "خنداراشي".
(۸) مصوره نسخه کې "بې ننګ شي" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "داستې چې شیرین خان سیزي په اور کې مرادې دادی چې په اور کې سوی بند یم نه بې پته". په چاپي دیوانونو کې د دوهمې مسرې د "چې" پر ځای "زه" راغلی دی.

پہ تدبیر و پہ تلاش کله مونده شي — چې موقوف وي هغه کار په عنایته (۱)

که څوک سل نصیحتونه ورته وکا — غوږ یې نه وي دهغه په نصیحته

۱۷۵ — ۲۰۱۳

زه رحمان په سل حلقو د زلفو بند یم
لا د پاسه یو پېزوان شو بله نته (۲)

ستا په مخ کې څه (۳) حساب د جمال نشته — ځکه ما څخه د صبر مجال نشته

ته د سرو د مال وېره په ما مه کړه — وېره ما څخه د سرو د مال نشته

زه په دا سبب له وېرې سره رېږدم — چې ستا وېره کې ثواب دی وبال نشته (٤)

که وعده د بوې چارې یو ساعت کړې — دهغې چارې امید مې په کال نشته

د شهید و حال ته ګوره حال یې څه دی — بې تا هسې حال زما دی بل حال نشته

روښنایي مې د چشمانو ستا دیدن دی — په دا کور کې بل چراغ او مشال نشته

په جویبار زما د سترګو سرو ته یې — په دا نهر باندې بل څه نهال نشته (۵)

مخ دې بې خطه بې خاله هسې زېب کا — چې یې هیڅ حاجت په خط و په خال نشته

مخامخ که راته وګورې دلبره — په کاته کې دې ثواب دی وبال نشته (۶)

د آفتاب په مخ کې هره ورځ زوال وي — ستا د حسن په آفتاب کې زوال نشته

په جذبه د محبت مې ځان ته راښکه — نور حاجت مې په رېبار او دلال نشته (۷)

۱۷۶ — ۲۰۲۵

ستا په یاد و رحمان هسې رنګ مشغول دی
چې په زړه کې یې هیڅ غم د وصال نشته

---

(۱) دا بیت او ورپسې بیت له قلمي نسخې نه نقل شول.
(۲) چاپي دیوانونه: "لا د پاسه سو پېزوان شو بله نته".
(۳) په چاپي دیوانونو کې د "څه" پر ځای "چې" او په مصوره نسخه کې "هیڅ" راغلی دی.
(٤) قلمي نسخه: "چې ستا وېره د ثواب دی وبال نشته".
(۵) قلمي نسخه: "په دا نهر باندې خیر نهال نشته".
(۶) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۷) دا بیت د "ق.ک" له چاپي دیوان نه نقل شو او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.

مخ تـه کـه دې لمر وايم د لمر زلفې تار تار نشته
سرو که ستا قد بولم د سرو دې يون رفتار نشته[1]

هر څوك چې دې ستا و آتشين خسار ته (گل) والي
پوچ والي داور په مخ کې وقر د گلزار نشته[2]

زلفې دې نا حقه څوك سـنبل بولي دلبره[3]
ولې چې له مشکو سره هيڅ د گياه کار نشته

ماچې غنې په غوږ وستا د دسپيو واوريده
هسې رنگ بلبله په چمن کې په گفتار نشته[4]

ستا د بدن هغه کاچې يې سر په تن (پاس) نه وي
ولې (چې) د سر د ښبتن حورو ته لار نشته[5]

۱۷۲	يار به د رقيب په لوړې خداى نه کا (مخ) نه شم[6] ولې چې د سپيو فرښتو سره څه کار نشته	۲۰۳۱

که څوك لاس له سوده وکا بې (ن) زيان نشته[7]
په ملنگ باندې قلنگ او تاوان نشته

دوفا خريداران دې بل خوا د ډرو مي[8]
د امتاع د زمانې په دوکان نشته

جدايي له اشنايي نه پيدا کيږي
نا آشنا له هيڅ غم د هجران نشته

مگر ځان وخداى ته وسپاري امان شي[9]
کنه بله خوا د هيڅ امان نشته

---

(۱) د "پ" نسخې : "قد که دی سرو بولم د سرو يون رفتار نشته".
"ق" چاپ او "ق،ک" چاپ : "سرو که ستا قد بولم د سرو خوش رفتار نشته".
د "خ" لومړی، دويمه او مصوره نسخه : "قد ته که دې سرو وايم د سرو يون رفتار نشته".

(۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "پوچ والي داور په مخ کې بل هسې گلزار نشته".
د "خ" دويمه نسخه : "پوچ والي داور په مخ کې قدر د گلزار نشته".

(۳) چاپي ديوانونه : "زلفې دې نا حقه خلك بولي د سنبل صنم".

(٤) د "پ" لومړۍ نسخه : "ماچې واوريده غنې دستا د سپيو هسې رنگ بلبل هيڅ په چمن کې خوش گفتار نشته".
د "خ" دريې واړه قلمي نسخې : "ماچې غنې په غوږ و واوريده ستا د سپيو هسې رنگ بلبله په هيڅ چمن کې خوش گفتار نشته".

(۵) دا بيت د "خ" په دويمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته، په نورو نسخو کې دا بيت داسې دی: "ستا د بدن هغه که چې يې سر په تنه نه وي ولې سر د ښبتن حورو ته لار نشته".

(٦) د "پ" لومړۍ نسخه: "يار به د رقيب په لوړې خداى نه کا چمانه ولې چې فرښتو سره د سپيو هيڅ کار نشته".
د "خ" مصوره نسخه کې يې دويمه مسره داسې ده : "حق دی چې د سپيو فرښتو سره کار نشته".
د "خ" لومړۍ نسخه : "حق دی چې نر سپيو فرښتو سره روزگار نشته".
د "خ" دويمه نسخه : "حق دی چې د سپيو و فرښتو وته لاره نشته".

(۷) د "خ" دويمه نسخه : "که څوك لاس له سوده واخلي زيان يې نشته".

(۸) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ : "دوفا خريداران بل خواته دي درومي".
د "پ" لومړۍ نسخه : "دوفا خريدار و بله خواته درومي".

(۹) د "پ" او "پ پ" چاپ: "مگر ځان وخداى ته پاسلي په امان شي".
"ق" چاپ : "مگر ځان وسپاري خداى ته په امان شي".

هغه یار به د زړه وکومې خوا ته غواړم — چې یې هیڅېرې منزل و مکان نشته

دلبران که هر څو ډېر شي په جهان کې — زما یار غوندې دلبر په جهان نشته

چې یې قد لړی هم زلفې هم سرې شونډې — دغه حسې رنګ آفتاب په آسمان نشته[1]

عشق عاشق لره یو حسې ګلستان دی — چې و باغ وته یې[2] لار د خزان نشته[3]

عاشقان په عشق کې واړه سلطانان دي — په دا ښهر کې نېستګار او ناتوان نشته

که مجنون غوندې په عشق کې څوک صادق شي[4] — دلیلی په دروازه کې دربان نشته

دانایان به د رحمان په قال پوهېږي[5]

۱۷۸ — ۳:۲۴۲

دلته کار د هر نااهل و نادان نشته

په دنیا کې مخ د یار دی نور څه نشته — هر چې دی د یار دیدار دی نور څه نشته[6]

چې وجهې و وصال ته یې نظر کړم — یو دوزخ دی بل ګلزار دی نور څه نشته

کارخانې چې ددې دهر لیدې کېږي — همګې د عشق سرکار دی نور څه نشته

هر مژګان یې په ماهسې چارې کاندې — والله عین ذوالفقار دی نور څه نشته[7]

بویه مرد چې یې له مخه زلفې واخلي — دغه ګنج دی دغه مار دی نور څه نشته

د محسن د حسنات صفت به څو کړم — کوتاه والله چې بې شمار دی نور څه نشته

و هر لوري ته چې د زړه په غوږ و څېر شم — جوړ د محبت بازار دی نور څه نشته

چې سپین مخ او توري زلفې یې لیدې شي — دغه ګنج دی دغه مار دی نور څه نشته[8]

هر طبیب ته چې ځان و بنیم دا وایي — چې له عشقه دې آزار دی نور څه نشته

خوار رحمان که یې تامینه په بل چاکه

۱۷۹ — ۲۰۵۲

عین د قتل سزاوار دی نور څه نشته

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "خ" لومړی او دوهم نسخو او مصوره نسخو کې "جهان" او په "پ پ" چاپ کې "دوران" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (۳) د "خ" لومړی نسخه: "چې یې و باغ وته لار د خزان نشته". (٤) "ق" چاپ او د "خ" دوهم نسخه کې "صادق وي" راغلی دی.
(۵) د "پ" لومړی نسخه: "دانایان د رحمان په قال پوهېږي دلته کار د هر نااهل و ناقوان نشته". (۶) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې او د زلمي هیوادمل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته. (۷) دا بیت او ورپسې دري بیتونه د "خ" په نسخه کې نشته. (۸) دا بیت د زلمي هیوادمل د شخصي کتابتون په نسخه کې نشته.

تا خو زده زما د زړه له احتياجه — نور[۱] مې څه پوښتې چې څه غواړې محتاجه

د طالب و مطلوب راز به ما د ره وښود — که ته نه واى خبردار له دې رواجه[۲]

يار ته يار که حال په خوله نه وايي څه شو — حکيم ته پټ څرګند وي له مزاجه[۳]

که زما له حاله ما پوښتې حال دا دى — چې بې تا مې ورځ تياره ده تر شب داجه

اشنايي به ما په کوم قوت کوله — که خبر وى ستا د هجر له تاراجه

که له سلوبه يو خواست د چا قبليږي[۴] — خداى دې هيڅوک نه څوړ نه کا بې علاجه

۱۸۰ — په رماح بلا پسې که زهيرين ي — ۲۰۵۹
ته مشغول اوسه له خپله تخت و تاجه

چې خبر شوم د ساقي د جام له راحه — لکه مړى ملاقي شوم له ارواحه

زه چې زلفې د يار وويني په خوب کې — په شپه مښك را باندې وورې تر صباحه

سبا زېرى د وصال په مهجور کاندې — د هيواد خبر مونده شي له سياحه[۵]

که روا کا خون خوردن د عاشقانو — څوك وتې شي د خوبانو له صلاحه

هر ساقي چې جام د عشق لري په لاس کې — دا پياله يې په مستانو ده مباحه

مخ بې مينې که څوك ستايي ستايه نه شي — د ممدوح له قدره چا زده بې مداحه[۶]

---

(۱) د "پ" نسخه: "بيا مې څه پوښتې"، او د "خ" په لومړى نسخه او مصوره نسخه کى "ترو مې څه پوښتې" راغلى دى.

(۲) د "پ" نسخې: "د طالب و د مطلوب روش به ما در ووښو — که ته نه يې خبردار له دې رواجه".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "د طالب مطلوب روش به ما در وښود — که ته نه واى خبردار له دې رواجه".
مصوره نسخه: "د طالب د مطلوب دود به ما در وښود — که ته نه واى خبردار له دې رواجه".

(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "و طبيب ته خود معلوم وي له مزاجه".

(۴) چاپي ديوانونه: "که په سلوکى يو خواست د چا قبليږي".

(۵) دا مسرى په "پ پ" چاپ کى داسې راغلې ده: "د مهجور خبر موندى شى صباح".
هم دا مسرى د "خ" په دوهم قلمي نسخه کى داسې ده: "د هوا خبر مونده شي له صباح".
د "پ" په دوهم قلمي نسخه کى هم د "خ" د دوهمې نسخې غوندې راغلى ده.

(۶) دا بيت د "خ" په دوهم قلمي نسخه کى نه دى راغلى.

۱۸۱ ۲۰۶۶

د دنیا ناوې په عقل کې دین غواړي
ای رحمانه خان یې ژغوره له نکاحه[1]

ولې تللی یې له ما مدام په خه — ترهېدلی یې هر صبح وشام په خه[2]
زه هر صبح وشام وتا وته دعا کړم — ته وما وته کوې دشنام په خه
همېشه لکه وحشي په وحشت ګرځې — یو ساعت راسره نه یې رام په خه
دایماً راځخه دروځې مخ په وړاندې — لکه عمر بېرته نه دې ګام په خه[3]
راته وایه زه به هم هغه کومه — رقیبانو[4] ته ښیې انعام په خه
لږ پرهېز کړه له رقیبه د خدای روی دی[5] — ګډ وې سره حلال حرام په خه

رحمان ستا په مخ بې خښتو[6] مین دی
بې هوده دې ورته کېښود دام په خه

۱۸۲ ۲۰۷۳

ولې نه ګورې وما ته سم په خه — زیاته وې د غم زده وُ غم په خه
ستا په غم کې چې ماویني عالم ژاړي — ژړوې راسره نور عالم په خه
په مطلب دې د سرو شونډو نه پوهېږم — چې مې ویني د زړه ښیې هردم په خه
ودې خپلو مستو[7] سترګو ته دې وایه — چې وروژني[8] مې قلم قلم په خه
ستمګار چې ستم کا خه بهانه کا — ته په ما باندې کوې ستم په خه

---

(۱) دا مسری په "پ پ" چاپ کی داسې راغلې ده: "اې رحمانه ځان ترې ژغوره له نکاح".
د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی داسې راغلې ده: "اې رحمانه ځان ژغوره له نکاح".
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کی نشته.
(۳) د "خ" لومړی نسخه: "لکه عمر په سرعت نه دې ګام په خه".
(۴) په چاپي دیوانونو کی "غمازانو" راغلي دی.
(۵) چاپي دیوانونو او د "خ" لومړی نسخه: "لږ پرهېز کړه له رقیبه خدای دپاره".
(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کی د "خښتو" پر ځای "زلفو" راغلي دی.
(۷) چاپي دیوانونو او د "خ" لومړی نسخه کی "بدندو سترګو" راغلي دی.
(۸) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "وروژني" پر ځای "داوژني" راغلي دی.

مه کړه خدای چې څوک بې یا خوښ خرم وي　　زه به اوسم بې تا خوښ خرم په څه
زه رحمان پخپله ګرم یم چې مین شوم　　دغه نور عالم مې بولي ګرم په څه (۱)

۱۸۳　　۲۰۸۱

لړ یې وپوښته چې حال یې د زړه څه دی
د رحمان له ستر ګو څاڅي نم په څه

که څه وایم له هجرانه وایم څه　　له دې درد بې درمانه وایم څه
توان د دم وهلو نه لرم ویارته　　چې توان نه لرم بې توانه وایم څه (۲)
چې یې وویښم له ځانه خبر نه یم　　چې خبر نه یم له ځانه وایم څه
دخیل زړه له حاله هیڅ راویل نه شي　　له بې نامه بې نښانه وایم څه (۳)
د عشق راز چې هیڅ نه دی بیان کړی　　تر و به زه له دې بیانه وایم څه
دخیل یار له غمه درست په اوښکو ووبه　　له دې هسې رنګ توفانه وایم څه
زه چې پروت یم د هجران په تناره کې　　د وصال له ګلستانه وایم څه
سر و مال د سړي لوټ کا زړه یې یوسي　　له دې هسې دلستانه وایم څه
زاغان بولي بلبلان شړي له باغه　　د دې دهر له باغبانه وایم څه

۱۸۴　　۲۰۹۱

هر چې وایم ترهمه واړه بهتر دي
زه رحمان به له جانانه وایم څه

څه شو که خاموش یم ستا د عشق له آه سره　　ستا زما له مینې خلق واړه خبر دي
هیڅوک دې په خوله د عاشقۍ لاف و نه کا　　کله هم پټېږي چې شونډې ګونه زرده
اهل د دنیا واړه نامرد دي رنګ یې ورک شه　　خدای دې ملاقات له هیچا نه کا له نامرده

(۱) دابیت د "خ" په قلمي نسخه کی نشته په چاپي دیوانونو کی داسی دی: "رحمان خود پخپله ګرم یم چې مین شوم　　ولې نور عالم مې بولي ګرم په څه".
(۲) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته
(۳) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کی یې لومړی مسری داسی ده: "دخیل زړه له حاله هیڅ ویلای نه شم".

کله بې درده انو له زړه دی چا وړکړي[1] — ځکه به صدقه کړم سل بې درده اهل درده

بې دستاد عشق د شهيدانو له خاکه — کله زرغونېږي سره لاله هره ګرده[2]

۱۸۵ — **۲۰۹۷**

يو خوشحال او يو کم سل ختک نور په طبيعت کې
زار شه د ماځ (ان) سړيني له يوه فرده

که زما مينه په تا ده خطا نه ده — که بې تا ده نارواده روا نه ده[3]

څوک چې بې دستاله مخه بل ته ګوري[4] — آيينه يې ناصفا ده صفا نه ده

هر عاشق چې په خپل يار پسې ژړېکا — داغ ژړا واړه خنداده ژړا نه ده

د دنيا په تماشا چې څوک نازېږي — خوب يې نن يې تماشا ده سبا نه ده

که ته سل ځله له ما سره جفا کړې — ستا جفا واړه وفا ده جفا نه ده

هغه تېر شو چې مې مينه په غلا غلا کړه — اوس په درست جهان رسوا ده په غلا نه ده[5]

۱۸۶ — **۲۱۰٤**

معشوقه که د خپل سر په بها مومي
و ماځ (ان) وته وړيا ده بها نه ده

له اغيار سره خندا خه په کار نه ده — له اغيار سره سودا خه په کار نه ده

سل ياري ديوه يار د پاره کړې شي — آشنايي د هر آشنا خه په کار نه ده

بدله بد و سره بويه نېک له نېکو — د جفا په ځای وفا خه په کار نه ده[6]

هر بلبل به دې ثنا کا که ته ګل شې — په خپل ځان خپله ثنا خه په کار نه ده

---

(۱) چاپي ديوانو نه او د "خ" دريې واړه قلمي نسخې: "کله بې درده انو له زړه د چا وړه ړوړ مي".
(۲) دا بيت د "خ" په دريې واړو نسخو کې نشته.
(۳) "ق، ک" چاپ: "بې له تا که په بل چا ده ړوا نه ده".
(٤) د "پ" لومړی نسخه: "څوک چې بې دستاله مخه ګوري د بل مخ ته".
د "خ" لومړی نسخه: "څوک چې بې دستاله مخ د بل سر ګوري".
د "خ" دوهمه نسخه: "هر څوک چې بې داستاله مخه بل مخ ګوري".
د "خ" مصوره نسخه: "څوک چې بې دستاله مخه بل خواته ګوري".
(۵) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې: "هغه تېر شو چې مو مينه په غلا غلا کړه اوس په درست جهان رسوا شوه په غلا نه ده".
(۶) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.

عشق د بوی(۱) په څېر په پټه خوله څرګندوي — په دا چار کې غوغا ښه په کار نه ده
د عشق درد واړه عاشق لره راحت وي(۲) — د دې هسې درد دوا ښه په کار نه ده
عاشقان وحرص هوا دي سره لري(۳) — د بيمار په ځان هوا ښه په کار نه ده(۴)
عاشقي نادره چار ده په جهان کې — ولې بې خدايه سودا ښه په کار نه ده(۵)
که يې کړم هم هيڅ يې نه کړم سوګند دی(۶) — وابستګي د دې دنيا ښه په کار نه ده
د دنيا مينه بې کاره او ربړه شي — چې مې وليده رښتيا ښه په کار نه ده(۷)

۱۸۷ — ۲۱۱۵

که رحمان په جهان دېر پايم دلبره
زندګي زما بې تا ښه په کار نه ده

کوره بيا به خوک ادا(۸) کا په زړه غونډه — چې دا هسې مسته د رومي غر بې بنده
ته چې ګل د آشنايۍ له باغه غواړې — خبر زده کړه د هجران له خار و خنده
طالبان که مړ وړدي هم پخلا دي — بې مطلوبه د چا نه رسي دا هنده
مار ستم د دهر وليده په سترګو — د خپل يار له جوره ژاړي لکه کونده
د عاشق د لاغرۍ(۹) سبب دا دی — چې فرقه د معشوق شوه په زړه تنده
زه به حورې د جنت بې ياره څه کړم — خدای دې سره د چا نه کاندې اړهنده
سخت ساعت د بېلتانه به مې هېر نه شي — که را د که شي د تور لحد ګور هنده

۱۸۸ — ۲۱۲۳

زه رحمان د هغه حسن دعاګوی(۱۰) يم
چې جرګه د عاشقانو وي پرې پنده

---

(۱) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ګل" او په مصوره نسخه کې "د بوه" راغلی دی.
(۲) "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "عشق و درد واړه عاشق لره راحت دي"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "عشق و رنځ" راغلی دی.
(۳) چاپي ديوانونه: "عاشقي، حرص و هوا دي سره لري".
(۴) د "خ" لومړۍ نسخه: "د بيمار په ځای خندا ښه په کار نه ده".
(۵) دا بيت په "ق، ک" چاپ کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سودا" پر ځای "سيوا" راغلی دی.
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "که يې کړمه که يې نه کړمه سوګند هم دا دی".
(۷) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې د "ادا" پر ځای "آزار" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لاغرۍ" پر ځای "دل آزارۍ" راغلی دی
(۱۰) په چاپي ديوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې د "دعاګوی" پر ځای "ثناخوان" راغلی دی.

ما چې جور و جفا بیا موند له یاره — دوفا طمع به څه کړم له اغیاره (١)

له دښمنه به د ښادۍ طمع څوک څه کا (٢) — چې د دوست له لاسه غم شي ورد و خاره

دل آزار که دل آزار شي مانه نه شي — حیف خو دا دی چې دل دا شي دل آزاره (٣)

دا ګله هم (٤) د پېره د پېره له هغو شي — هر چې طمع ترې د شو کړې بسیاره

اوس دا ستا رضا جفا کړې که وفا کړې — دواړه لاس مې اوس ختلي له اختیاره (٥)

طالبان خو تر مطلوبه پورې پره دي (٦) — خدای دې تا لې وفا نه کا وفاداره (٧)

١٨٦ چې له ډېرې حیا نه ګوري وچا ته (٨)
څه خونې کړه د [ر‌ګي] دزړه د یاره ٢١٣٠

---

(١) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(٢) دا مسره د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "له دښمنو به د ښادۍ امید څوک څه کا".
په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له دښمنو به د ښادۍ طمع څوک څه کا".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له دښمن به د ښادۍ طمع څوک څه کا".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "له دښمنه د ښادۍ طمع څوک څه کا".

(٣) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې دی: "دل آزار که دل آزار کړم مانه نه شي.
حیف خو دا دی چې دلدار شي دل آزار".

د "پ" لومړۍ نسخه: "دل آزار که دل آزار کړې مانه ترې نه شي
حیف خو دا دی چې دل سوز شي دل آزار".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دل آزار که دل آزار مانه ترې نه شي
حیف خو دا دی چې دلسوز شي دل آزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دل آزار که دل آزار که مانه نه شي.
حیف خو دا دی چې دلسوز شي دل آزار"

(٤) په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "هم" پر ځای "مې" راغلی دی.

(٥) دا بیت پوازې او پوازې د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې راغلی دی او نورو کې نشته.

(٦) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې د "پره دی" پر ځای "پوره دی" راغلی دی.

(٧) دا مسره په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "خدای دې څوک لې وفا نه کا وفاداره".

(٨) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که له ډېرې حیا نه ګوري وچا ته
څه خو مې کړه د رحمان د زړه د یاره".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که له ډېرې حیا نه ګوري وچا ته
څه خو مې کړه د رحمان د زړه د یاره".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "که له ډېرې حیا نه شي کتې چا ته
څه خو مې کړه د رحمان د زړه د یاره".
دوهمه مسره یې د "خ" په دوهمه نسخه او د "پ" په دریمه نسخه کې په پوره شکل راغلې ده.

وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره — در بغه (دریغه) در بغه چې بې یاره ځي بهاره (۱)

او رد خون وژړم ونو چې د غره په سر ګېږي (۲) — شني لو خرې خېژي له نسترو له چناره

داځه عاجزي ده چې زه کېنم په کاغذ باندې — راشه وو ېرېږه د عاشقو له آزاره (۳)

داځه او ښکي نه دي چې بهېږي له چشمانو — وینې دي بهېږي د زړه ګوټي له پرهاره (۴)

رنځ مې هسې سخت دی هر زمان په ما زیاتېږي — راشه ای طبیبه ګوندې مرهم دربه د یاره (۵)

غرونه دي نړېږي چې په حال زما خبر شي — سیند د اوښکو د ومي چې راغلي له کهساره

نور څه نه دي واړه دانا یې د بېلتانه دي — راشه که یې اورې د رباب له هره تاره

زه یو خوار و زار یمه رحمان په عاشقی کې — خپل دي که پردي دي را ته نه ګوري له عاره

۱۹۰ — ۲۱۳۸

ستا په عشق کې د وخړن یم سر تر سره — چې له غمه دې ژوندی ګرزم دلبره (۶)

زه به ستا له غمه کله شو لا مړ وم — بارې دم د خدای په لاس دی نازنین وره

جدايي به مې یو دم قبوله نه کړه — که څه مرګ او بېلتون اسنې وې په غوره (۷)

شام سحر مې د غه ستا زلفې رخسار دي — نور مې مه پوښته له شا مه له سحره (۸)

---

(۱) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې یې دوهم مسری دا دی:
"در بغه در بغه چې بې یاره شي بهاره".

(۲) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "بلبېږي" راغلی دی.

(۳) قلمي نسخې او نور چاپي دیوانونه: "راشه وو ېرېږه د عاشق له دل آزاره".
"ق" چاپ: "راشه وو ېرېږه د عاجز و دل آزاره".

(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "داځه او ښکي نه دي چې پر مخ زما بهېږي
دا مې د زړه وینې چې بهېږي له رخساره".

(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "درد مې نه کمېږي په زمان زمان زیاتېږي
رای شه طبیبه ګنه مرهم د خدای د یاره".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې له غمه دې لا مړ نه یم دلبره".

(۷) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ک" چاپ کې نشته.

(۸) د "پ" قلمي نسخې: "شام سحر یاره ستا زلفې و رخسار دی
هیڅ مې مه پوښته له شا مه له سحره".
د "خ" په نورو درېو واړو نسخو کې یې لومړی مسری دا دی: "شام سحر زما دا ستا زلفې رخسار دی".

چې خبر دې(1) په وصال وپه هجران شوم — خبر نه یم له فردوسه له سقره

بې دستاله مخه وړخ رابانديې شپه ده — روښنايي دو رځې چېړې وي بې ثمره (2)

هسې بې سر وسامان دې هیڅوك نه شي (3) — لكه زه چې بې سامانه یم بې سره

یوهنر مې منظور ستا په نظر نه دی (4) — كه زه وكړم ستا په عشق كې سل هنره

هیڅ اثر د ماځ اوښكې په یار نه كا

۱۹۱ — خدای دې اوښكې د چا نه كا بې اثره — ۲۱۴۷

زه عار نه لرم په عشق كې له پیغوره — بې پروایم د ستي په خبر له اوره (5)

ږدي په خوله د سمندر هس د موم (6) — څوك چې ما منع كوي د عشق له شوره

بې هجرانه زما بله خواري نشته — ولې نشته تودا بله خواري نوره

لكه ته چې خدای هرگوره ښايسته كړې — زه يې هسې ډېر بې صبره كړم هرگوره (7)

چې په تورا و سپين مې اړوي دا څوك دی — كه ته نه يې په مخ سپينه په زړه توره

د رقيب له بدخويه به څه وايم — چې لا يار ورسره مل شي هلته گوره (8)

---

(1) په چاپي ديوانونو او مصوره نسخه كې "چې خبر يې" راغلی دی.
(2) دا بيت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق،ك" چاپ كې نشته. لومړی مسری يې د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې ده:
"بې دستاله مخه وړخ رابانديې شپه شوه".
(3) د "پ پ" چاپ كې "نشته" راغلی دی.
(4) په چاپي ديوانونو كې "نه شو" راغلی دی.
(5) دا غزل په مصوره نسخه كې نشته.
(6) د "پ" په لومړۍ نسخې كې "موم" راغلی دی.
(7) دا مسری په دواړو چاپي ديوانونو كې، او د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلی ده:
"زه يې هم هسې بې صبره كړم هرگوره".
د "خ" په لومړۍ او د "پ" دوهمه نسخه: "زه هم هسې بې صبرې كوم هس گوره".
(8) دا بيت په "پ" چاپ كې داسې راغلی دی: "د رقيب له بده خويه به څه وايم   لا چې يار ورسره مل شي هالد گوره".
په "پ پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه كې: "د رقيب له بده خويه به څه وايم   چې لا يار ورسره مل شي هلته گوره".
د "پ" په دوهمه نسخه كې: "د رقيب له بدخويه به څه ژاړم   لا چې يار ورسره مل شي هلته گوره".
د "خ" لومړۍ نسخه: "د رقيب له بدخويه به څه وايم   لا چې ياد ورسره بل شي هلته گوره".

چې يې پور دمرګ ترپوره لا بدتر وي[1]
هی توبه د بېلتانه له بده پوره

دامې خپل نصيب طالع دی را رسېږي
ګنه غم کله رسېږي له غم خوره[2]

قاف تر قافه بادشاهي به يې روزي شي
چې په چاوشي داستاد زلفو سيوره

۱۹۲

عاشقي سړی مجنون کاندي رحمانه
کنه ځوك په هوښيارۍ وځي له کوره

۲۱۵۷

نه رسېږي ستا وحسن وته حوره
څه به رسي وپري وته مزدوره[3]

ستا تر قده ترقامته نه رسېږي
که نښتر که سپاري وي که کجوره[4]

تر قامت پورې دې سروه ده سرکوزې
تر رخسار[5] پورې دې شمعه ده بې نوره

هر سړی چې دې وحسن ته نظر کا
ښاپېرۍ يې په نظر وي نامنظوره

چې تا مې دخپلو شونډو ورپه خوله کړ
طايفه دې د صوفيانو کړه مخموره

اوس ته وايه چې په څرنګ دې وستايم[6]
زه خوستا په مينه لاړم له شعوره

داجذبه دعاشقۍ نده نور څه ده
کنه کله ځوك وتي شي له دستوره

اوس به زه دشب خېزۍ څه منت وکړم[7]
چې ځمه دې کړه په خوبکې راحضوره

چې په ننګ وپه ناموس ترلوره کم وي[8]
صدقه شه ناقابله زوی له لوره

---

(۱) دا مسره په چاپي ديوانونو کی داسې راغلې ده : "چې يې پور دمرګ تر پوره پورې چېغ دی".
د "پ" په دوهم نسخه کې : "چې يې پور دمرګ ترپوره هم بهتر وي".
د "خ" په لومړی نسخه کې : "چې يې پور دمرګ ترپور بهتر دی".
د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې راغلې ده : "چې يې پور دمرګ ترپوره لا بهتر دی".

(۲) دابيت او دريمې بيتا په چاپي ديوانونو کی نشته.

(۳) داغزل د "پ" په لومړی نسخه کی نشته.

(۴) د "خ" دوهمه نسخه : "که نښتر که صنوبر وي که کجوره".

(۵) د "خ" په دريې واړو قلمي نسخو کی "ترصورت پورې" راغلی دی.

(۶) "ق، ک" چاپ : "اوس ته وايه چې په څرنګ به دې دوست کړم".

(۷) "ق" چاپ : "اوس به څه دشب خېزۍ منت باری کړم".

(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "چې په ننګ وپه ناموس ترلوره کم دي".
په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کی دا بيت داسې دی : "چې په ننګ وپه ناموس ترلوره کم دي خدای دی مور کاندی په هسې زوي پوره".

که سل ځله زویه غوره وي ترلوره — خدای دې موړ کا په داسې زویه بوره (۱)

که سل ځله زوی رویداره وي ترلونو — صدقه شه ناقابله زوی ترلوره (۲)

ننګیالي تربرونه ښه دي اوکه نه وي — ننګیالی تره هم ښه ده له تربوره

خوبرویي بې دلبرۍ څه په کار نه ده — لکه ونې بې مېوې په پانو کوره (۳)

که د غلوزي لباس وکا غزاو شوه — شهد نه دي چا موندلي بې زنبوره (۴)

۱۹۳ — ۲۱۷

په ماخ د ښایسته ؤ قدر د پېر دی
د طبیب له قدره چا زده بې رنځوره

چې په وخت د څنګدن وکا بې زیره — ترونن ولې هسې ناست یې بې تدبیره (۵)

هر سړی چې ګانده (۶) غم په مخ کې وینې — له هغه غمه لانن ګرځي د ګیره

چې سبا ارمانه وې پند د پیرانو — ولې نن د پیر طلب نه کړې بې پیره

دیار یاد به دې ځای څرنګ په زړه نیسي — یاد د غیر چې لرې نه کړې له ضمیره (۷)

چې د توکل په طلب ګرځي خدای دې ډېر دی — فقیري (۸) داسې چارې وي فقیره

د غم دې خدای بدل کړه په ښادیه — زهیر مه شې په آشنا یسې زهیره

که هر څو ښایسته ډېر دي په جهان کې — وهر چا ته خپل آشنا دی بې نظیره

هر سړی د هغه مخ په ننداګرځي — چې یې خونه د خالص وي پرې منیره

همیشه پراته په اورو په اوبو وي (۹) — عاشقان د لعلو لبو له تاثیره

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق،ک" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې داسې دی: "که سل ځله زوی رویدار وي ترلونو — صدقه شه ناقابله زوی ترلوره".

(۲) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

(۳) په "ق" چاپ، "ق،ک" چاپ او د "خ" په دوهم او مصوره نسخه کې د "کوره" پر ځای "بوره" راغلی دی.

(٤) په "پ" چاپ، د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "له زنبوره" راغلی دی.

(۵) په چاپي دیوانونو کې د "ناست" پر ځای "رنګ" راغلی دی.

(۶) په "پ پ" چاپ کې "کان"، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې "ورانده" راغلی دی.

(۷) دا بیت په "ق،ک" چاپ کې نشته.

(۸) په قلمي نسخو کې "فقیري" راغلی دی.

(۹) قلمي نسخې: "تمامي عمر په اورو په اوبه وي".

١٩٤ — ٢١٨٢

زه ځان د آزادۍ[1] په تالاش ګرځم
باري نه د تورو زلفو له ځنځیره

ستا په عشق کې هسې خلاص[2] یم له شعوره — چې یوه خبره نه لرم منظوره
طبیبان وایي چې صبر دې دارو دی — خدای فرقه زمونږ پیدا کړه ناصبوره[3]
تورې هرچېرې ترلې په دښمن شي — یاره ستا سترګې دوستان وژني په توره[4]
معشوقې د زمانې شوې سره تولې — د زړه خونه مې یې ولوټله چوره[5]
زه تنها په ضرور ندیم ستا له غمه — پیدا شوې عاشقي ده له ضروره[6]
هرې شي لره ورځ شته ده په دنیا کې — زما عمر جدایي کړ بې له نوره[7]
هرویان وفا له هیڅا سره نه کا — دا خبره په عالم کې ده مشهوره[8]
چې خبر شي واره ګوتې په غاښ نیسي — په هجران کې خبر مه شي له مهجوره[9]
د رقیب له بدو ستر ګونه ځان ژغوري — هر عاشق چې بهره مند وي له حضوره[10]
هومره توان او توفیق نه ګنم په بخت کې — چې تائب کا ما له فسق او له فجوره
په نظر د مدعیانو تور کوډی[11] وي — کړي کښېنوم د کټ د پاس حوره

١٩٥ — ٢١٩٤

د ځان[12] له ستر ګونم بهاله[13] وچ شي
که وچ شوی د چا لم وي له ناسوره

---

(1) په چاپي دیوانونو کې "طلب" راغلی دی.
(2) د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي نسخه کې د "خلاص" پر ځای "لاړ" راغلی دی.
(3) دا بیت د "پ" په دوهم نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانو کې یې دوهم مسرې داسې راغلې ده: "خدای زمونږ فرقه پیدا کړه ناصبوره" د "خ" په لومړي نسخه کې د "زمونږ" پر ځای "زما" راغلی دی.
(4) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی. په پېښور چاپي دیوانونو د "په توره" پر ځای "بې توره" راغلی دی.
(5) د "خ" په لومړي نسخه کې "پچوزه"، په دوهم نسخه کې "پلې خیور"، د "پ" په لومړي نسخه کې "یخبون" او په "پ پ" چاپ کې دا مسرې داسې ده: "د زړه خونې یې اولوټلې بې حبوره".
(6) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(7) دا بیت په "پ" نسخو کې داسې دی: "هرې شي لره ورځ شته په دنیا کې زما عمر جدایي کړ بې نوره". په "پ پ" چاپ کې د "کړ بې له نوره" پر ځای "کړ لو بې نوره" راغلی دی. د "خ" په لومړي نسخه کې یې وروستۍ مسرې داسې راغلې ده: "زما عمر جدایي کړ بې نوره"، په دوهم نسخه کې "جدایي زما عمر کړ بې نوره" راغلی ده.
(8) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی. (9) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې دی: "له حیرته واړه ګوتې په غاښ نیسي په هجران کې چې خبر شي له مهجوره". (11) د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهم نسخه کې د "وي" پر ځای "دی" راغلی دی. (12) په "پ" چاپ کې د "له" پر ځای "د" راغلی دی. (13) د "خ" په دوهم نسخه کې د "هاله" پر ځای "کله" راغلی دی.
(10) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې: "د رقیب له بدو ستر ګو دې ځان ژغوري هر عاشق چې بهره مند شي له شعوره".

زړه مدام راته ویل چې ژاړه ژاړه — په ژړا سره د اتللې اشنا غواړه [1]

مسلې د بې ننګۍ ورپسې لنګ کړه — بېچاو نمځه د ننګ کښېږده وه بې نغاړه

که د یار په سر لوګۍ د استا رضا وي — په خندا خندا راځه په لکه غاړه

د افلاک چې د آسیا په دود ګردش که — په دنیا کې به پرې نن دې دانه لواړه

په دنیا کې ګوره هر چې زنده سر دی — د اجل په تیغ به پرې که د دوی غاړه

١٩٦

دملې څنځیر چاجیان په لاس کښې نیسي
و نیو کښې* دیار زلفینې دواړه

٢٢٠٠

ګاه په غار مه سوځې ګهې ږېږدې په ساړه [2] — کله مرې له لوږې کله مرې په ډېر خواړه

واړه په غوغا دې چې راغلې په دنیا دې — نه بې هغه و به بې په قرار دې نه ماړه

کله لاس په سر ځبله کېږدي تواضع کا — کله وبله کېږدي لاس په توره په چاړه

خاورې د آدم چې خمیر کړې فرشتګانو — درست یې په غمونو په دردونو ولاړه

څه شو که څو ک نن ساعت وهل که یا تړل که — پېښ به په هغه شي چې واهه شي هم تاړه [3]

څو به وي تند رسته د ازمونه بنا سسته — زه بې درمانده یم په پښتې په اخاړه [4]

بنا یې چې څوک پس له مرګه خاندې په لحد کې — هرچا چې په داژوند ونکې خپسر وژاړه [5]

---

(1) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دو هم نسخه کې په عین شکل راغلی دی او په نورو چاپي دیوانو او قلمي نسخو کې نشته. (*) اصل: نیولې دي.

(2) په چاپي دیوانو کې "نمر" راغلی دی.

(3) د "پ" لومړی نسخه: "څه شو که څوک نن ساعت واهه ویا تاړه شي — پېښ به شي هغه چې واهه شي هم تاړه".
د "خ" لومړی او دوهم نسخه: "څه شو که څوک نن ساعت واهه شي یا تاړه شي — پېښ به شي هغه چې هم واهه شي هم تاړه".

(4) دا بیت په "پ" چاپ، د "پ پ" چاپ، د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نشته. "ق، ک" چاپ: "څو به وي تند رسته دازمونه —
— و دانه خوند د بې بې درمانده شو په پښتې په اخاړه". "ق" چاپ: "څو بې د تند رسته دازمونه بنا یسته — زه بې درمانده یم په پښتې په اخاړه".

(5) د "پ پ" چاپ: "هرچا چې ژوند ون کې خپل پښې سر وژاړه". د "پ" لومړی نسخه: "هرچا چې په داژوند خپسر وژاړه".
"ق" چاپ: "هرچا چې په ژوند ون کې خپسر وژاړه". "ق، ک" چاپ: "هرچا چې په ژوند و کې ګوره خپل ځان وژاړه".
د "خ" لومړی نسخه: "هرچا چې په دا ژوند خپل ځپل سر وژاړه".
د "خ" دوهم نسخه او مصوره نسخه: "هرچا چې په ژوند ون خپل سر وژاړه".

وینم واره تلوني هېڅوك نه دي پاتي شوي ... یون دی په دالاري هم دځوان هم د زاړه

زلفې د دلدار[1] دي چې هرڅوك يې طلبگار دي ... لوی دي که هلك دي که غځمان[2] دي که واړه

سخ دهغه چا دی چې په درگې يې قبول شي ... زار دهغه چا چې يې له دره وشاړه[3]

۱۹۷ ... ۲۲۱۱

ما عبدالرحمان غونډې جواب کړو رته سلو[4]

خدای خبر چې کوم يو هغه ترکي وېلاړه[5]

خوږ به وران شي ددنیا با زاره ناره ... هر نفس د بېلتانه په تاخت لتاړه[6]

لا غونچې په باغ کې سترگې سپرې نه وي ... باد خزان يې د زړه مېنه کړه وېجاړه[7]

هسې باد پرې د فناله لوري والوت ... د لاله خوله[8] يې پرې ايسته لنـاړه[9]

څه بزرگي به يې د باز و د هماى وي ... زباني ذكر كه سل رنگ كاخـراړه[10]

كه زر سل كالي تېر شي په اوبو كې[11] ... په نرمه به نرمه نه شي وچه تراړه

---

(۱) "ق،ک" چاپ : "زلفې مې دیان دی" راغلی دی.

(۲) د "خ" په لومړی نسخه کی "پیران" راغلی دی.

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته، په نورو قلمی نسخو کی يې دوهم مسری داسی ده : "زار دهغه چا دی چې له دره يې شاړه".

(٤) "ق،ک" چاپ : "ما رحمان غونډې به سلو چې سلام ورته کولو".
په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ، "ق" چاپ او مصوره نسخه کی د "جواب" پر ځای "سلام" او د "خ" په دوهم نسخه کی "لبیک" راغلی دی. او د "خ" په لومړی نسخه کی دا مسری داسی ده : "ما غونډې رحمان غونډې زاری وکړه ورته سلو".

(۵) په مقابله شوو کتابونو او قلمی نسخو کی "ولاړه" راغلی دی، خو "دعزم د په نظر کی نیولو او نیت" په معنی د "ویلاړه" په شکل سم دی چې دهمون دستاغلی "دوست" په قول یکې راغی.

(۶) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په دوهم نسخه کی نشته. ددې بیت لومړی مسری په "پ" چاپ کی داسی ده : "خود به وران شی ددنیا بازاره تاړه".
په دوهم مسری کی په "پ" چاپ او "ق،ک" چاپ کی د "نفس" پر ځای "ساعت" راغلی دی. لومړی مسری يې په قلمی نسخو کی داسی ده : "خوږ به وران شی ددنیا بازار لتاړ".
او د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده : "خوږ به وران شی ددنیا بازار تاړ".

(۷) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی : هغې غنچې لا په باغ سترگې سپرې دې نه وی بد خزان يې د زړه مېنه کړه وېجاړه.
"ق،ک" چاپ : "لا غنچو په باغ کی سترگې سپرې دې نه وي . چې خزان يې د زړه مېنه کړه وېجاړه".
د "خ" په لومړی او د "ب" په دوهم نسخه کی داسی راغلی دی : "هغو غنچو لا په باغ سترگې سپرې نه وی بد خزان يې د زړه مېنه کړه وېجاړه".

(۸) په "ب" چاپ کی "قوله" راغلی دی.

(۹) د "پ" له دوهمې نسخې نه پرته په نورو نسخو کی "له ناړه" راغلی دی.

(۱۰) دا بیت په قلمی نسخو کی داسی راغلی دی : "څه بزرگی به يې د باز و هماى نه شی سر زباني ذكر كه سل رنگه خراړه".
د "ق،ک" چاپ کی داسی راغلی دی : "څه بزرگی به يې د باز او هما وی سر زبانی ذکر که سل رنگ کړه خراړه".

(۱۱) "پ" چاپ : "که سل زر کاله پرې تېر شی په اوبو کی" او د "خ" لومړی نسخه کی "که يې سل کالونه تېر شی په اوبو کې".

تر دا هسې عمره نه عمر بهتر دی — هر چې حال یې زنګدن شي عمر واړه[1]

۱۹۸

تر خلاصي څنې بندي سنه یې ربانح ناله[2]
که د شها[3] د زلفو خېل دې شي په غاره

۲۲۱۸

چې غرقاب شي تر و مژګان په یم د زړه — نو خراب شي خانمان په نم د زړه[4]
عبث وایې غم د زړه و بوالهوس ته — خه پوهېږي هلکان په غم د زړه
په بل مخ باندې سبوا د یار له مخه — ما تړلي دي چشمان محکم د زړه
چې یې عرش او کرسي لاندې تر قدم دی — بالا تر دی هسې شان قدم د زړه[5]
د خلیل ترکعبې دا کعبه ده لویه[6] — که آباد کا خوك ویران حرم د زړه
که نو خلق قدمونه دي په ځمکه — ما دي ابښی په آسمان قدم د زړه
دا مکان چې د آسمان ځمکې تر میان دی — یو خلوت دی دامکان سلم[7] د زړه
زه ملهم د زړه له چا غواړم بې خدایه[8] — چې کړی نه شي طبیبان ملهم د زړه

۱۹۹

صورتي همدمان ډېر دي په جهان کې
ولې نه مومي رحمان همدم[9] د زړه

۲۲۲۷

ساقي پور ته شه د میو جام تیار کړه — عمر هېڅ معطلي نه لري تلوار کړه[10]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "تر ودهسې عمر نه عمر بهتر دی — هر چې حال په تنګدستی شی عمر واړه".

(۲) دا مسری په قولو وارو د چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده : "تر ولد خلاصه بندي سنه یې ای رحمانه" ؛ خو په "پ پ" چاپ کې د "ای" په ځای "نه" راغلی دی. د "خ" په لومړی نسخه کې "تر خلاصی نه بندي سنه یې ای رحمانه".

(۳) په چاپي دیوانونو کې "یار" راغلی دی.

(٤) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی په "ب" چاپ کې دا بیت داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو مژګان په یم د زړه — نو خراب شي خان ومان په نم د زړه".
د پېښور په چاپي دیوانونو او "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو مژګان په نم د زړه — نو خراب شي خان ومان په نم د زړه".
د "خ" په لومړی نسخه کې : "چې غرقاب شي ترمش ګانو نم د زړه — نو خراب شي خان ومان په یم د زړه" راغلی دی.

(۵) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته او د "ب" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "چې یې عرش او کرسی لاندې د ترسیوری — بالا دی هسې شان حرم د زړه".

(٦) د "خ" په لومړی نسخه کې د "لویه" پر ځای "بویه" راغلی دی.

(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سلم" پر ځای "مسلم" راغلی دی.

(۸) په چاپي دیوانونو کې "بې ربه" راغلی دی.

(۹) د "پ" په لومړی نسخه کې "ملهم" راغلی دی.

(۱۰) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی ، ددې بیت په دوهمه مسرې کې د "نه لري" پر ځای په "پ" چاپ کې "نه کاندي" او په "پ پ" چاپ کې "نه کوي" راغلی دی.

هر دم تیغ دا ستا زما په ګلو ګرځي[1] هر نفس د خپل نفس له تیغه ډار کړه
تر خودۍ چې ورته بله بلا نشته خادمي د بېخودانو په دربار کړه
دا پنځه ورځې ژوندون چې غنیمت دی شکرانه په دا نعمت د کردګار کړه[2]
که غم خوار غواړې په غم او په اندوه کې سبېبنه ډکه د شرابو اختیار کړه[3]
څو دې دوه سترګې غړېږي په جهان کې ننداره په هر ساعت د خپل نګار کړه
هغه څوک دي چې تهمت پرې وایه نه شي غوږ په هیچا باندې مه باسه خپل کار کړه
بې وفايي د دې دهر یاران واره چې دې پس له مرګه یار شي هغه یار کړه
مدعي چې په زړه ورشي هغه وايي[4] کوش او هوش د محبانو په ګفتار کړه

٢٠٠ ماخ ران والي د دنيا چارې فاني دي ٢٢٣٧
البته په دا خبره اعتبار کړه

چې مې مینه خدای په تا باندې پیدا کړه ترکه ما په هغه ورځ[5] خپله رضا کړه
او س د ستا رضا جفا کړې که وفا کړې ما د ستا جفا قبوله په وفا کړه
ګل په لعل او په ګوهر کله څوک پېړي بې له ما چې تا خندا کړه ما ژړا کړه
بې له ما چې دا ستا غم په هوس پېرم کوم وګړي په هوس د غم سودا کړه[6]
دوه یاران به دا رنګ نه وي چا لېدلي چې یوه ورته سلګۍ کړه بل دعا کړه
ما ودرست جهان ته شا وتا ته مخ کړ تا ودرست جهان ته مخ او ما ته شا کړه[7]

---

(۱) دا مسری په "ب" او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی ده: "هردم تیغ دستا زما په ګلو ګرزي".
په قلمي نسخو کې داسې راغلی ده: "زما ستا په ګلو ګرځي هردم تیغ دې"
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(٤) "ب" چاپ او د "ب ب" چاپ: "مدعي چې په خوله ورشي هغه وايي".
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "په هغه دم" راغلی دی.
(٦) دا بیت د "ب" په لومړی نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

د ېرهندکي په جهان ګرزي دچا یاد دي — عشق عالي پایه د هیرا و درانجا کړه
هم په دایې ترهمه وو (۱) نام بلند شو — چې قبوله عندلیب د ګل جفا کړه
ناآشنا د بېلتانه له غمه خه ز ده — خدای د غه خواري په بخره د آشنا کړه
عاشقان د یار تر سپیو هم زاړه دي — ګمه ما د رقیبانو خه پر وا کړه

۲۰۱

زه رحمان (۲) چې ستا د حسن ثناخوان شوم
ستا له رویه درست جهان زما ثنا کړه

۲۲۴۸

باره وتره هاله کښت و زراعت کړه (۳) — تقوی دار شه هله طمع د جنت کړه
عاقلان په وړاندې ځي په ورستو ګوري — په دنیا کې سرانجام د آخرت کړه
سم د لاسه کار هر ګوره ډېر مشکل دی (۴) — څولا نه یې غریب زېرمه د غربت کړه
چې نور خلق ملامت در باندې وایي — لا ښخوا تر خلقو خپل ځان ملامت کړه
چې عقبی نه د دنیا په اجر مومې — خو هم دا عمارت هلته عمارت کړه
څو به ګورې د قیامت ور ځو او شپو ته — خو هم دا جهان په ځان باندې قیامت کړه (۵)
چې نېکي بدي په تله کې تلل شي (۶) — خود په خپله تله واخله عدالت کړه
که لښکر د حرص هوا در باندې زور شي (۷) — سر د ننه په قلعه د قناعت کړه
دا به نه شي چې ستا خېټ او د حق مخ وي — که حق غواړې ته هم مخ په حقیقت کړه

---

(۱) په قلمي نسخو کې "ترهمایې" راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو کې "یم" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "باره تر وجار باسه هلته زراعت کړه".
د "خ" دوهمه نسخه : "باره وجار باسه هله کار د زراعت کړه".
د "پ" لومړۍ نسخه : "باره تر وجار باسه هاله زراعت کړه".
(٤) مصوره نسخه : "سم له لاسه چارې نه شي مرد هاله یې".
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "چې دې نېك و بد به تله کې تلل شي".
(۷) قلمي نسخې : "که لښکرې د حرص ور باندې زور شي".

هغه زړه چې عرش الله دی کوره کوم دی — خو دې توان شي د جملو زړونو خدمتگره

وړاندینې هم واړه ستا په خبر سړي وو — ته هم پاخه د هغو په خبر همت کړه (۱)

د دنیا چارې هم واړه فاني دي — باري پوه ته شه یو بل رنگه حکمت کړه (۲)

په طبیب (۳) د عاشقانو دارو نه شي — درومه بل خواته دارو د خپل زحمت کړه

خو دې حق مونده لی نه دی مرجاره وځه (۴) — په دا مرسته دا جهان (۵) واړه لټ پټ کړه

۲۰۲ ۲۲۶۳ اې رحمانه اول ته نصیحت واخله — دغه پسه بیا و بل ته نصیحت کړه

هسې یمه یاره ستا په غم تازه — لکه وي هره گیاه په نم تازه (۶)

سترگې وخوړم که یې کړم له نمه وچې — که مې کېږي په ژړا صنم تازه

زه به څه کړم د چارې بې له یاره — هر سړی په خپله ساه په دم تازه

د یار نوی نوی غم زېږوي وصل — رغوي سوی پرهر ملهم تازه (۷)

که دې زړه له غمه وچوي دلگیر مشه — کاتبان کا په چول قلم تازه

۲۰۳ ۲۲۶۹ شایسته یاران گلونه دي رحمانه — بلبلتانه کړه اکثر مراوي کم تازه

نه یم خوښ د سرو گلونو په سایانه — خوښ یم ستا د مخ په اور باندې جلیا زه (۸)

په اور سوی بنهر وران دي څه حکمت دی — سوی ستا د مخ په اور یمه بسیا زه

---

(۱) د "پ" چاپي دیوان کې د "همت" پر ځای "خدمت" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) په "پ" چاپ کې "طبیعت" او مصوره نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(۴) د "خ" لومړي نسخه کې "مه د نا زېږه" او د "پ" لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "بې غم مه شه" راغلی دی.
(۵) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "په دا مرشه"، د "پ" په لومړي نسخه کې "په دا زېږمه" او د "خ" دوهمه نسخه کې "مردانه شه" راغلی دی.
(۶) دا غزل د "خ" په قلمي نسخو کې نشته او لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې زه یم یاره ستا په غم تازه".
(۷) قلمي نسخې: "راستوي یو نوی غم زېږي د وصل رغوي د زړه پرهر ملهم تازه".
(۸) د "پ" نسخه او "خ" دوهمه نسخه: "خوښ یم ستا د مخ د نمر وته جلیا زه". د "خ" په لومړي نسخه کې "و مخ د تور او" راغلی دی.

خپلوم به دې په هر رنګ چې خپلېږي | که دې موږم په دروغ که په رښتيا زه
نن راغلي په جهان يو که دېدن کړي | نه به ته په جهان راشې نه به بيا زه
دا او بدې وعدې چې ته کوې صنمه (۱) | کاشکي بيا موږم فرصت يه دا دنيا زه
چې له ډېرې حيانه ګورې وچا ته | غوټ کړم غوټ کړمه دې ستا ډېرې حيا زه (۲)
چې له غمه له اندوهه دې مړنه يم | سنګ آهن يم آدم نه يمه ګويا زه (۳)
که جوړه تلې خوك وقبر وته دريغه (٤) | ژاړم دا چې يا به ته نه يې او يا زه
هميشه د خپلو وښکولو سېلابه | سرګردان يم تر فلکه تر آسيا زه
که خوك قياس زما د ډېرو وښکو کا | هسې ګرځم لکه خس پاس په دريا زه (۵)

زه خوشحال (خټک) د يار ثنا کولی نه شم
کاشکي دا چې په جهان نوي ګويا زه (٦)

۲۰۴ | ۲۲۸۰

---

(۱) د "پ" نسخې او د "خ" لومړي نسخه : " دا او ږدې وعدې چې ته کوې منم يې ".
د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده : " دا او ږدې او ږدې وعدې چې کړې صنمه ".
(۲) د "پ" لومړي نسخه : " چې له ډېرې حيا نه ګورې وما ته غوټ کړم غوټ ستا دې ډېرې حيا زه ".
د "خ" لومړي نسخه : "غوټ کړم وګوره دا ستا ډېرې حيا زه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " غوټ کړم غوټ کړم دغه ستا ډېرې حيا زه ".
(۳) دا بيت په " ق ، ک " چاپ کی نشته ، لومړی سرې يې د "خ" په لومړي نسخه کی داسې ده : " چې له غمه له اندوهه دې وته مرم ".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې له غمه دې مړنه يم ژوندی پا يم ".
(٤) دا بيت په "ق" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کی نشته ، د "پ پ" چاپ کی لومړی سرې داسې ده : " که جوړه خوك تللی وقبر ته دريغه ".
"پ" چاپ : " که جوړه تللی خوك وقبر وته دريغه ".
" ق ، ک " چاپ : " که خوك قبر ته جوړه ورتللی دريغه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " که جوړه تللای خوك وقبر وته دريغه ".
مصوره نسخه : " که جوړه تلی خوك وقبر وته دريغه ".
(۵) په قلمی نسخو کې " په دريا زه " راغلی دی.
د "خ" دوهمه نسخه : په لوی دريا زه ".
(٦) " ب " چاپ او د " پ پ " چاپ : " کاشکی نه وای په جهان کی خه ګويا زه ".
" ق " چاپ : " کاشکې په دا جهان نه وای ګويا زه ".
د "پ" لومړي نسخه : "کاشکې مه وې په جهان کې خه ګويا زه ".
د "خ" لومړي نسخه : " چې رحمان د يار ثنا کولای نه شم کشکې مه وای په دنيا کې لوز ګويا زه ".
د "خ" دوهمه نسخه : کشکې نه وای په جهان کې خو پيدا زه ".

اې زما د زړه آرامه راشه راشه | سرو قده ګل اندامه راشه راشه
چې هم واړه خوبان دې مقتدیان دې(۱) | د هم واړو امامه راشه راشه
بې تا نشته هیڅ حرمت(۲) د عاشقانو | د مشتاقو احترامه راشه راشه
خدای زده بیا به هسې وخت وي که به نه وي | زه وېرېږم له ایامه راشه راشه(۳)
نن(۴) هنګام دی که جفا کړې که وفا کړې | چارې نه شي بې هنګامه راشه راشه
دا جهان د مسافرو یو رباط دی | تله دي تله دي له دې ګرامه راشه راشه
پري رویه، سنبل مویه، ملک خویه | عنبر بویه لاله فامه راشه راشه(۵)
شیدا لا پرېږده بې تا و رُخ را باندې شپه شوه(۶)
د مخ ماه تمامه راشه راشه

۲۰۵ — ۲۲۸۸

په دوران مې(۷) هسې رنګ دلبر پیدا شه | ګویا بل د لمر د پاسه لمر پیدا شه
یا طالع د زمانې یا بخت زما دی | چې دا هسې رنګ شیرین بشر پیدا شه
چې قاصد د ورک یوسف زېرې پرې وکا(۸) | د یعقوب دسترګو بیا نظر پیدا شه
عشق دې داکه یو فساد دی نه پوهېږم | په جهان کې چې دا شور وشر پیدا شه
د رېغه نخل د عشق مړوی زرغون شوی(۹) | چې له شاخ یې د غم ثمر پیدا شه

---

(۱) د "ب" لومړی نسخه : "چې هم خوبان دې واړه مقتدیان دی"
نوری قلمي نسخې : "چې دا نور خوبان دې واړه مقتدیان دی".
(۲) د "خ" په لومړی نسخه کې د "حرمت" پر ځای "حاجت" راغلی دی
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د "خ" په لومړی نسخه کې د "نن" پر ځای "دا" راغلی دی.
(۵) قلمي نسخې : "پري رویه، فرښته خویه عنبر مویه سنبل مویه لاله فامه راشه راشه".
(۶) دا مسري په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی ده : "شیدا لا پرېږده رونا و رُخ راباندې شپه شوه".
د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۷) په "ق، ک" چاپ کې د "مې" پر ځای "کښې" راغلی دی.
(۸) د "ب" له لومړی نسخې نه پرته په نورو ټولو کې د "وکا" پر ځای "وکړ" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه کې د "زرغون شوی" پر ځای "پیدا شوی" راغلی دی.

ملائیك د عشق له غمه خبر دي(۱) — خو هم مال له دا سخت سفر پیدا شه
یو د ترکو بې نیازي بل عاشقي شوه(۲) — په پرهر باندې مې بل پرهر پیدا شه
د نا اهل زوی پلار به څه ښادي کا — چې له پښته یې لئیم(۳) پسر پیدا شه
بیا به روغ د عاشقي له رنځه نه شي — په هر تن کې چې د غم(٤) اثر پیدا شه

۲۰۶

چې هنر عیب کوي، عیب هنر کا(۵)
د زمان په دور دا هنر پیدا شه

۲۲۹۸

چې نصیب یې(۶) سینه چاکه زړه افګار شه — جرس څکه په فریاد او په چغار شه
چې نالا د عاشقي په عاشق وشوه — د غفلت له خوبه پاځېده بېدار شه
عبادت د ریا کار څه په کار نه دی(۷) — لکه غوك هڅي(۸) په بحر کې مردار شه
د جاهل زهد په زهد حساب نه دی(۹) — لکه مال په خمر خرڅ د خمر خوار شه(۱۰)
مشقت د نا دانانو واړه پوچ دی — لکه بې بارانه ابر تش غبار شه
علمیت د بې عملو عالمانو — لکه ګنج(۱۱) د کتابونو په(۱۲) خره بار شه
چې یې کاندي و نا اهل و نا قابل ته — نصیحت د ناصحانو کوم(۱۳) په کار شه

---

(۱) دا مسرۍ په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ملائیك د عشق له زخمه خبر نه دی".
(۲) دا مسرۍ د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "یو د ترکو عاشقي بل بې نیازي شوه" او د "ق، ک" چاپ کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "د نا اهلو مور و پلار به څه ښادي که". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د دوهمې مسرۍ د "پسر" پر ځای "بشر" راغلی دی.
(٤) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې "دغه" راغلی دی.
(۵) په "ق، ک" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "چې هنر په عیب کوي عیب په هنر کا".
(۶) د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "یې" پر ځای "مې" راغلی دی.
(۷) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "عبادت د ریا کار هیڅ په کار نه دی". د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې، د "پ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده: "عبادت د ریا کار و په کار نه دی".
(۸) په "ق، ک" چاپ کې "غوندې" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "د زاهد زهد په زهد حساب نه دی".
(۱۰) د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "لکه مال چې په خره خرڅ د خمر خوار شي".
(۱۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "پنډ" راغلی دی.
(۱۲) په قلمي نسخو کې د "په" پر ځای "د" راغلی دی.
(۱۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی، په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، مصوره نسخه، د "پ" دوهمه نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کوم" پر ځای "څه" راغلی دی.

۲۰۷ — ۲۳۰۶

د رحمان کلام په غوږ د بې هنرو
لکه دُر[1] په لاس د طفل هسې خوار شه

په دنیا کې له دنیا ګوښه کنار شه — سمندر غونډې په اور کې ګلعذار شه
پس له مرګه که ژوند غواړې سر ګیا کړه[2] — په پرېکړي سر بیا نوی مرغزار شه
دا ترخې اوبه به څه کوې د بحر — خود پخپله د ګوهر په څېر آبدار شه
بې له خدایه نور د هیچا منت مه کړه[3] — په وچ کاڼي باندې ونه د کوهسار شه
که دونې په څېر ګل و میوه غواړې — ځان په لمر کړه سایه بان د هر خاکسار شه[4]
ذست په دست که د خپل کار په درستول یې — لا تر ځان وړومبې ولاړ د بل په کار شه[5]
که دې وېره شي له خپلې درماندګۍ — د درماندو دستګیري کړه خبردار شه
که هوا دې د جنت په خاطر ګرځي — خاک نشین په آستانه د هغه یار شه
که په توره تیاره کې رڼا غواړې — ننداره چي د یار د زلفو د رخسار شه
که په کار دې د سروشونه و شیریني وي — د خپل ځان په وینو سور لکه انار شه
که راضي یې چې دې باغ شي د زړه سبز[6] — په ژړا لکه باران د نوبهار شه[7]

۲۰۸ — ۲۳۱۸

د رحمان په عاشقۍ کې سترګې وشوې[8]
چې څوک والي عاشق روند دی هغه خوار شه

---

(۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "ګل" راغلی دی.
(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ته سر پرې کړه" راغلی دی.
(۳) د "پ پ" چاپ: "بې له خدایه د هیچا منت بار مه شه".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "ځان کړه ځمکه سایه بان د هر خاکسار شه".
(۵) چاپي دیوانونه: "لا پخوا تر ځان ړومبی د بل په کار شه".
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "لا تر ځان ړومبی روان د بل په کار شه".
(۶) د "پ پ" چاپ: "که دې زړه وي چې دې باغ د زړه سبز شي".
(۷) د "پ" په نسخه کې: "کوهسار" راغلی دی.
(۸) د "خ" دوهمه قلمي نسخه کې "واشوې" راغلی دی.

بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه — چې وراسې مې د حبشو توره لښکر شه

هر طرف مې د دعا غشي گوزار کړه — ولې یو هم هسې نه و چې کارگر شه

وهر لوري چې غوږ باسمه غوغا ده — یا ناري د بېلتانه دي یا محشر شه

واعظان خو وعظ کاندي بارېخه کا — چې د عشق په لېونیو یې گذر شه (۱)

چې پدر غوندې یې ما ته نصیحت کړ (۲) — په د بدن دستا هغه زما پسر شه

ستا په درکې چې پراته دي نېکبختان دي — چې دستا له دره ووت در په در شه (۳)

۲۰۹ — د عشق زخم به څوک څه گنډي رحمانه (۴) — ۲۳۲۵

چې گنډون یې په پرهار باندې پرهر شه

هیڅ مې نه زده نه پوهېږم د اخر پېر شه — چې دلدار مې د اغیار په شکل وخېر شه

زمانه مې د رقیب له لاسه وژني — چې مې سپي گانه هغه را باندې شېر شه (۵)

د هجران غمونو هسې په عذاب کړم — هغه (۶) چې مې لږ گانه اوس ډېر شه

چې په تېغ مې لوې کړې سزا مې داده — سبه چې غوږ مې زړه د ترکو په شمشېر شه

هر ساعت به د هجا په لاس کښېنوزې — اوس به څه وایم وچا وته چې تېر شه (۷)

چې مې نوش د هجران پیاله کړه تلخه — د وصال لذت مې ټول زهر گنډېر شه (۸)

---

(۱) دا مسری په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې د عشق په لېونو باندې گذر شه"

(۲) دا مسری په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې پدر غوندې وما ته نصیحت کا".

(۳) دا بیت په ټولو قلمي نسخو کې نه دی راغلی او په درې واړو چاپي دیوانونو کې راغلی دی.

(۴) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "د عشق زخم به دې څوک څه کړي رحمانه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "د عشق زخم به څوک وگنډي رحمانه".

(۵) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مې نه گانه هغه را باندې تېر شه".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې مې سپي گانه راته شېر شه".

(۶) په "پ" چاپ کې د "هغه" پر ځای "عیب" راغلی دی او په "ق، ک" چاپ کې دا مسری داسې ده: "هغه عیب چې به مالږ گانه اوس ډېر شه".

(۷) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "اوس به حال وچا ته څه وایم چې تېر شه".

(۸) دا بیت د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې، او هم د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسری داسې ده:
"د وصال لذت مې هسې زنگ گنډېر شه". په "پ" چاپ کې مسری داسې ده: "د وصال دولت مې کل زهر وگنډېر شه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "د وصال لذت مې کل واړه گنډېر شه".

۲۱۰ — ۲۳۳۲

چې یې نه په وفا یاد نه په جفا وي
سکه رحمان دهغه یار له دله هېر شه(۱)

پاخه یو ځله سېراب د عشق په جام شه — په ساغر د ماه و مهر می آشام شه
له اوله بندګي بیا ازادي ده — که مقصود د آزادۍ لرې غلام شه
د صیاد له وحشتونو خپس خلاص کړه(۲) — لکه مرغ خانګي پخپله رام شه
څوندې ځان په ځمکه خښ کړه لکه تخم — که لوېي غواړې د خاورو په مقام شه
درست جهان د کمینه په خوی وخوړه — لکه ځمکه هسې لاندې تر اقدام شه
په نیستۍ کې د هستۍ مرتبه ګوره — ننداره چې په وېرانۍ کې د خپل بام شه
ودښمن وته پخپله عیب مه وایه(۳) — ځان پخوا تر مرګه ووژنه مدام شه
په مستانو کې د عقل ښستن غل دی — که په نورو خلقو خاص یې دلته عام شه

ای رحمانه د بلبلو ژبه زده کړه(۴)
دغه پسه په صفت د ګل اندام شه

۲۱۱ — ۲۳۴۱

د دنیا د سود د پاره غمګین مه شه — غم د دین وداېمان کړه بې دین مه شه
هر ګره ګره کشای لرې کم بخته — ناامید له خدایه غوټه جبین مه شه
د بې خفته دي دا رنده چې دانه چین شي — خوږي آب و دانه شته دانه چین مه شه

---

(۱) د "پا پا" چاپ : "جو په رحمان دهغې یار له دله هېر شه".
د پېښور "ق ، ک" چاپ : "رحمان څکه دهغه یار له دله هېر شه".
د "خ" لومړی نسخه : "سکه رحمان دهغه یار له دره هېر شه".
د "پ" دوهمه نسخه : "سکه درحمان دغه یا دله دله هېر شه".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې یې نه په جفا یاد نه په وفا وي سکه رحمان دهغه یار له دله هېر شه".
(۲) "ق ، ک" چاپ : "له اوله د صیاد که ځان خلاص غواړې".
مصوره نسخه : "د وصال له وحشتونو خپل سر خلاص کړه".
(۳) چاپي دیوانونه : "ودښمن وته خپل حال پخپله وایه". د "پ" نسخې او د "خ" لومړی نسخه : "او دښمن ته عیب خپل پخپله وایې".
(٤) قلمي نسخې : "ای رحمانه د بلبلو لفظ زده کړه".
د "خ" لومړی نسخه : "ای رحمانه د بلبل لفظ زده کړه ګوره".

هر مرغه چې د بل غوښې خوري مردار دی — ځان حلال کړه لکه زاڼې شاهين مه شه
د ذرې په څېر آفتاب په طلب خپل کړه (۱) — لکه تيږه هسې پروت په زمين مه شه
کار په تش لستوڼي نه کيږي بې لاسه — لاس په بن يره کړه بې لاسه آستين مه شه (۲)
عاشقي او خود بيني دي سره لرې — که مطلب دې عاشقي ده خود بين مه شه
په خپل کور کې دې سفر دی که پوهيږې — مسافر د هندوستان او د چين مه شه
خپل تابوت د رته ولاړ زين کړی آس دی — ته په زير مه د بل آس و د زين مه شه

چې تقوی ديانت نه لري تمام نه
۲۱۲ — ۲۳۵۱
د دې هسې همنشين، همنشين مه شه (۳)

په اميد د ګانده وړځ زهيروړ مه شه (۴) — نقد نسيه ځبله بېل کړه او تر مه شه
په اميد اميد بې خلق نااميد کړل — د فلك له رهزنۍ بې خبر مه شه
د دنيا بادشاهان خواست کړي له فقيره (۵) — ته بادشاه د هسې ملك شه خواستګر مه شه
د هُمای په څېر طمع کړه و ځ هډوکي — لکه مچ طالب د شهدو و شکر مه شه
ځان صدف غوندې و خاور و ته کړه څرمه — لکه ځګ هسې د بحر په سر مه شه
د پر عزيز دي موم دلان تر سنګدلانو — ته يو ځاځلی شه (۶) د او سنکو ګوهر مه شه
حيوانات هم په تسبيح د خدای مشغول دي — ته انسان يې تر حيوانه بتر مه شه
نفس شيطان سره ی وکفر ته و باسي — رحم فهم په ځان وکړه کافر مه شه (۷)

---

(۱) "ق" چاپ او مصوره نسخه کې د "خپل کړه" پر ځای "ګرځي" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "لاس په توره کړه بې لاسه آستين مه شه".
مصوره نسخه: "لاس پکښې کړه بې لاسونو آستين مه شه".
(۳) چاپي ديوانونه او مصوره نسخه: "د دې هسې هم نشينو نشين مه شه".
(٤) چاپي ديوانونه: "په اميد د آينده و زهيروړ مه شه".
(۵) قلمي نسخې: "د دنيا پادشاهان خواست کا له فقراو ته پادشاه د هسې ملك بې خواستګر مه شه".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "فقراو" پر ځای "قصرونو" راغلی دی.
(۶) قلمي نسخې: "يو ځخو تلی شه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "يو څو ځاځلی شه" راغلی دی.
(۷) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.

ته پ راندہ وي عاشقان دیار په عیب ... ته پ روند دغه یار په هنر مه شه

دغه ځای دبید لانوی نحاح نشاه
٢١٣ ٢٣٦١
ددلبرو په کوڅه دلاور مه شه

چې له ستر ګو مې خوناب د زړه عیان شه[(1)] ... له نظره مې هر سنګ دُر و مرجان شه

خراب زړه چې مې ژړل د یار له غمه ... بیا په اجر د هغې ژړا خندان شه[(2)]

کمینی له جمله آفتو خلاص کړم[(3)] ... لکه خاوري د دښمنو په چشمان شه

د غصې زهر یې شهد شول په صبر[(4)] ... د خلیل په خبر آتش پري ګلستان شه

عشق یو داد دی په عاشق له خپله خدا ... هسې نه چې و هر چا و ته عیان شه[(5)]

چې د یار زلفې رخسار مې په زړه نقش شو ... خپل خلوت مې خراسان و هندوستان شه

درنځور علاج تا رخه تا رخه دار و دي ... دغه درد دی چې هم درد و هم درمان شه

چې د استاد خولو بوی وربانده راغی ... د عطار په مخ د اوښکو رود روان شه

علامت د استغنا به یې څرګند وي ... هغه څوک چې تیر تر ځان و تر جهان شه

~~د ګریوان په چاک کولې شه لار غوي~~[(6)] ... چې ځیګر یې رومي چاک تر ګریوان شه

عشق د یار په رانه و چولي و لجه دی ... خو چې وچولي یې غوټه کړ تا وان شه[(7)]

نادانان به د دنیا غمونه کاندي ... مړ دهغه دی چې په زبر مړ د خپل ځان شه

(۱) په "ق" چاپ کې "روان شه" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) "ق، ک" چاپ کې لومړی مسری داسې ده: "کمینه له جمله آفتو خلاص کړم".
(٤) "ق" چاپ: "د غصې زهر یې شو بدل په صلح".
د "خ" دوهمه نسخه: "د عیسی زهر یې شهد شو په صبر".
(۵) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۶) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
په "ق، ک" چاپ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "لار غه" پر ځای "پروا" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" له لومړۍ نسخې او مصورې نسخې نه نقل شو.

نشانه د نادانۍ به نوره څه وي — چې سړی په خپل ګوزار[1] باندې پښیمان شه

آدمیت څه په دولت نه دی رحمانه

214 — 2375

بت که جوړ شه د سرو زرو نه انسان شه

که په عقل پسې لاړم په کار نه شه — که له بخته مې یاري غوښته یار نه شه

غرونه غرونه خوب په ځاځکي او بوتښتي[2] — یار په سینه زما د اوښکو بېدار نه شه

معلومېږي چې زه کم بخت د درست جهان یم — چې د درست جهان دلدار مې دلدار نه شه

ما غندي او رقیب ستایي طالع ګوره — چې سړی ورته د سپي په مقدار نه شه[3]

که مې سل ځله اقرار راسره وکړ[4] — دا زما نا قرار زړه په قرار نه شه

د پېر غمونه د چې مې وخوړم پخپله[5] — په دنیا کې مې بل هېڅوک غمخوار نه شه

که مې سل نصیحتونه ورته وکړل[6] — هغه خدای بې لاري کړی په لار نه شه

سهل کار دی که رحمانه په زړه آزار شوم

215 — 2383

چې خاطر د هغې مستې آزار نه شه

هر ساعت که څه ګوزران دی بې مخلصه — هزار بار ارمان ارمان دی بې مخلصه[7]

که څوک وايي چې له ځانه شیرین نشته — ولې ما ته ځان تاوان دی بې مخلصه

لکه شمع په ورځ مړ مه د شپې سوځم — تمام عمر مې نقصان دی بې مخلصه

په بلبل کله بهار کله خزان وي — په ما کل واړه خزان دی بې مخلصه

---

(۱) په "ب" چاپ، "ق" چاپ، د "پ" لومړی نسخه او د "خ" په نسخو کې "ګـزار" او په "ق.ک" چاپ کې "عمل" راغلی دی.

(۲) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "غرونه غرونه خوب په یوځا ځکي او به شي".

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "که سل ځله نه اقرار راسره وکړي".

(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې لومړی مسره داسې ده: "بې غمونه چې بې وخوارہ خپله". د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "بې غمونه چې بې وخوارہ یو دبله".

(۶) قلمي نسخې: "که مې سل نصیحتونه وزړه وکړه".

(۷) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

کہ شبنم ہمیش د نور رابانده ورېږي　　په ماکانۍ د آسمان دی بې مخلصه
په غمونه د هجران رابانده تېر دي　　اوس یو دم رابانده ګران دی بې مخلصه
د آشنا د مینې اور وما ته ګل دی　　ګل د اور په دود سوزان دی بې مخلصه
په وصال کې مې نه مرګ لېده نه تبه　　اوس مې مرګ په هر زمان دی بې مخلصه
زه حیران د هغو خلقو په روزګار یم　　چې ژوندون ورته آسان دی بې مخلصه

د دلبر (دالان) د زړه دمه په هېچا نه شي
مسافر غوندې حیران دی بې مخلصه

۲۱۶　　۲۳۹۳

چې ښکاره شو راته راز د یار له پطه[1][2]　　پرېشان شوم په زړه حیران له دی لمطه[3]
خوله به څه دوفا طمع کاله ښکلیو　　چې د طمع لفظ خالی دی له نقطه
په کشتۍ د عاشقۍ به پل کښېږدم　　که شم داخله خارج د غم له شطه
پرې کړه سر چې شي منصور وهر اشیاته　　تېره والي د قلم راځي له قطه
بیابه څوزړونه محبوبه په منګل وړې　　هسې راغله لکه تکه سپینه بطه
د یار غم به دې هاله په زړه مېښته شي　　که دې غیر غمونه شي له دله حطه
نن کاغذ راته ښیار د یار راوړي　　ګوره څه به شي معلوم له د غه خطه

چې مې قد د یار دراز اونه کوتاه دی
دلبر (دالان) وانخسته په لاس ځکه اوسطه

۲۱۷　　۲۴۰۱

دهغو چې په هجران شي سینه داغه　　نور یې څه دی له ارامه له فراغه[4]
د غه ځای دی د بلبلو د تو تیا نو　　د چمن له ګلو بېرته او سه زاغه

---

(۱) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(۲) د یار له پطه = د یار له پته، د قافیې د سمون په غرض یې "پت" په "پط" لیکلی دی.
(۳) لمط = لمت = د الې هم د قافیې د سمون په غرض په "ط" لیکلی دی.
(۴) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

په شمام يې سرتر پايه معطر شوم ‏ ‏ نن د يان د زلفو بوى راغى له باغه

ترقيامته به مخمور بې خوده او سېم ‏ ‏ كه يو گوټ راكا ساقي له دې اياغه

زه به ستا په دركې عمر وار ه تېر كړم ‏ ‏ د مجنون مې تل روزگار كېده له راغه

ستا په نور به زه منور صورت ستي كړم ‏ ‏ كه يې وونيم يو ځل جبين چراغه

٢١٨ — ٢٤٠٧

ما به ولې كړو فرياد او فغان دريغه ‏ ‏ كه آشنا وى راسره جا ودان دريغه (1)

له فراقه مخ د زړه په وينو ونيم ‏ ‏ كاشكي نه وى مرگ بېلتون په جهان دريغه

فرزانه بلبل په وخت د بهار ژاړي ‏ ‏ چې آخر به باندې راشي خزان دريغه

زه حيران ورته ولاړ په ستر گو ونيم ‏ ‏ چې دايم راځنى دروي ياران دريغه

يو ذره مې په طاعت كې تېره نه كړه ‏ ‏ گران بها عمر مې لاړ رايگان دريغه

سركښى كې تېر تر حده بېچاره يم ‏ ‏ كه قوت د طاعت راكړي رحمان دريغه

٢١٩ — ٢٤١٣

كه يو ځل مې هغه يان وليدى دريغه ‏ ‏ سرفراز مې سرگردان وليدى دريغه (2)

چې تمام جهان په عقل غلبل كړمه ‏ ‏ ريز مريزه مې پيكان وليدى دريغه

د وجود گلزار يې درست سره اغزي شو ‏ ‏ خارستان مې باغستان وليدى دريغه

روغ صورت لكه بادشاه صحت يې تخت دى ‏ ‏ ناست په تخت مې شاه جهان وليدى دريغه

د تن ښهر يې خرابه خرابي شوه ‏ ‏ بيا مې داخراب ودان وليدى دريغه

لكه زه چې له مخلوقه گريزان يم ‏ ‏ سگ مې هسې گريزان وليدى دريغه

دا سبق راته تعليم شكستگي كړه ‏ ‏ چې روغ كار مې شكستگان وليدى دريغه

---

(1) دا غزل يوازې او يوازې د "پ پ" چاپي ديوان كې راغلى دى په نورو چاپي ديوانونو او ټولو قلمي نسخو كې نشته.

(2) دا غزل د "پ پ" چاپي ديوان نه نقل شو.

سخت ساعت ځمکه آسمان راته یکسان کړه | فرق د ځمکې د آسمان ولیدی درېغه

ودې خپلې حیرانۍ وته حیران یم | چې حیران صورت شادان ولیدی درېغه

د قرآن او د حدیث په کتو خوښ شوی | بیا په لاس حدیث قرآن ولیدی درېغه

چې زما زحمت پېغور ګڼي وما ته | ما هغه د ځان په شان ولیدی درېغه

خپل یاران مې له زحمته په ژړا دي | ما د غه یاران خندان ولیدی درېغه

د آشنا زلفې مې ولیدې په لاس کې | بند په لاس د هندوستان ولیدی درېغه

صبح وشام مې ګدایي د یار د در کړې | په دا کار مې ځان مهمان ولیدی درېغه

د رخانۍ او آدم خان په ارمان لاړل | لړي ماله زړه ارمان ولیدی درېغه

مخامخ مې ګفتګوی له یار سره کړې | د یار ما د غه احسان ولیدی درېغه

چې خطا دې واړه عفوه کړې رحمانه
یار مې هسې مهربان ولیدی درېغه

۲۲۰ (۲۴۳۰)

ته ناحق په ما کینه کړې کینه ناکه | په کینه به آئینه نه کړې ته پاکه (۱)

څوك بې وجهې چاته توره تېره اخلې؟ (۲) | خپل عمل دی چې د نیا یې کړه هلاکه

چې خندایې د بلبل په آه سرد کړه | خدای د ګل ګریبان پاره کړه سینه چاکه

ځکه سپینې شوې اول د حباب سترګې | چې له بغضه په دریاب چوي تناکه (۳)

که تن ځمکه کړې زړه تخم باران اوښکې | لګه نخل سر به وکاږي له خاکه

---

(۱) د "پ" نسخې : "په کینه به آئینه نه کړې خپیاکه".
د "خ" لومړی نسخه : "په کینه به آئینه نه کړې خپل پاکه".
په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "په کینه به آئینه نه کړې خه پاکه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "په کینه به آئینه خه کړې پاکه".

(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کې دا مسری داسې ده : "څوك بې وجهې چاته توري توبرې اخلې".
د "خ" په دوهمه نسخه کې "توره تیرې" راغلي دي او د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "بې وجهې" پر ځای "ناحق" راغلی دی.

(۳) دا مسری په ټولو چاپي دیوانو کې په لاندې ډول راغلې ده : "چې له بغضه په دریاب کې چوي تناکه".

بالا دست به شي هاله په نور و ونو(۱) — که تعلیم د زبردستی واخلي(۲) له تاکه

بیا به نه مومي د ترکو واک و حکم — څو ونه وځي د جهان له جمله(۳) واکه

د هغه جهان څوندون به هغه(۴) مومي — چې لاس وکاږي د دې جهان له ټو واکه(۵)

ته چې ژغوري سر و مال په عاشقي کې — عاشقي د اهسې چیرې وي کا واکه(۶)

چې د اهسې بزرګ مېلمه وکوره بیایي — اول غولې پاکیزه کړه له خاشاکه(۷)

په دویي کې به ونه شي تر توحیده — څو ضمیر دې خالي نه شي له اشراکه(۸)

د احمد وار حجاب دی چې لیده شي — نور دې حسن بالاتر دی تر افلاکه(۹)

په ظاهر لباس غلط د سړي مرشد — مېنځ یې ګوره له چغزي او له متاکه(۱۰)

اولیاء په جهان ځکه خرګند نه دي — چې پاک ژوي خپسر(۱۱) نغاړي له ناپاکه

هیڅ وفا یې له هیچا سره ونه کړه
تر و زمان به خه مانه(۱۲) کا له افلاکه

۲۲۱ — ۲۴۴۵

---

(۱) د "پ" په دوهم نسخه کې "خلق" راغلی دی.

(۲) د "پ" په لومړۍ نسخې ———— کې "اخلی" راغلی دی.

(۳) په چاپي دیوانونو کې د "درست جهان له واکه" راغلی دی او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "له جمله ټو واکه" راغلی دی.

(٤) په چاپي دیوانونو کې "هاله" راغلی دی.

(۵) د "خ" په دوهم نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "چې ځان وباسي د دې جهان له شراکه".

(۶) په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "عاشقي د اهسې چیرې ده کا واکه".
او په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "عاشقي د اهسې کله ده کا واکه".
مګر په مصوره نسخه کې داسې ده: "اول غولی پاکیزه کړه له خاشاکه".

(۷) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې نشته.
لومړی مسرۍ یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "چې د اهسې لوی مېلمه ته کور ته بیایي".

(۸) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: "څو د خپل سره خالي نه شي له اشراکه".

(۹) په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه، د "خ" لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهم نسخه کې "له ادراکه" راغلی دی.

(۱۰) قلمي نسخې: "په ظاهر لباس غلط د دنیا مرشد میان یې ګوره چې چغزی دی که متاکه".
د "پ" په دوهم نسخه کې یې لومړی مسرۍ داسې ده: "په ظاهر صورت غلط د دنیا مرشد".

(۱۱) په مصوره نسخه، د "خ" په دوهم نسخه کې "خپل سر"، او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "خپل ځان" راغلی دی.
دوهم مسرۍ یې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "چې پاک روی ځ سر نغاړي له ناپاکه".
په "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې پاک روی پسند و سر نغاړي له ناپاکه".

(۱۲) په "پ" چاپ کې "مانه" راغلی دی.

هسې نه چې زما یار واړه جفا که — صد چندان لکه جفا هومره وفا که(۱)

لکه زه چې په خپل یار باندې مین یم — یو په سله هومره مینه یار په ما که

نږه یې(۲) وهي په احسان دمې نه په جور — مجنون څکه په لیلی پسې ژړا که

درست جهان د خوبرویانو ناز بردار دی(۳) — نه یوازې د غم ناز(٤) په ما و تا که

٢٢٢ خشکل نه گوري ماځ وهغه مخ ته(۵) ٢٤٥٠

چې فرښتې یې هم د حسن تماشا که(٦)

چې خیمه یې(۷) د سیلاب په مخ شوه لکه — د حباب تماشا گوره تر د مکه

هیڅ وېسا نه ده په کار د یار په سېوري — که تر یې لاندې وي دا و سپینو کوږدیکه(۸)

داد لاندې په حمد واړه چیت پیت شي — مگر سروي چا و کښلي تر فلکه

چې په اصل خدای نسکور وي پیدا کړی — خولک به خه خوري ددې دهر له سنانکه(۹)

چې دښمن یې وي له دوسته اې ولې(۱۰) — د هغو احتیاط بویه له کومکه

ژلشه واچوه د نفس و خولې ته خاوري — خوړې نه ده خوله د گور په خاورو ډکه

هر چې ډکه یې د گور په خاورو خوله شي — په هغو باندې حرام ده نوره څکه

---

(۱) داغزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۲) د "ب" په نسخو کې د "یې" پرځای "مې" راغلی دی.

(۳) په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې "ناز پروور" راغلی دی.

(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "یار" راغلی دی.

(۵) دا مسرۍ په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "نه به گوري رحمان خشکل هغه مخ ته".
دپېښور په لوړ دوو چاپي دیوانونو کې داسې ده: "نه به گوري رحمان څرنگ هغه مخ ته".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "خشکله به نه گوري رحمان د هغه مخ ته".

(٦) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "فرښتې چې یې د حسن تماشا کا".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې فرښته یې هم د حسن تماشا کا".

(۷) په قلمي نسخو کې "چې یې خوند د سیلاب په مخ شوه لکه" راغلی دی.

(۸) چاپي دیوانونه: "لا تر یې لاندې وي د خولې گوگوړ لکه".
د "خ" دوهمه نسخه: "که تر لاندې خولک دا و سپینو کړ یکه".

(۹) قلمي نسخې: "خولک به خه خوري د سپهر له سنانکه".
په "ق" چاپ کې لومړی مسرۍ داسې ده: "چې په اصل خدای نسکور دی پیدا کړی".

(۱۰) قلمي نسخې: "چې دښمن یې دوست نامې وي اې ولې"

۲۲۳ — ۲۴۵۸

که نور څوک مبارکي کا و بله نوري
و رحمٰن ته دې خپل یار وي مبارکه

گېډه وتړه په پړي سره کلکه(1)
در و تې طمع و مه کړه له فلکه

هر سایل چې سوال د نان کا له آسمانه
ګویا غواړي په کچکول کې اوبن مکه(2)

له آسمانه چې څوک طمع د وفا کا
دغه طمع یې طاعون ګڼه(3) بې شکه

له باران سره یې هسې بلې وورې
چې هر زخم یې بدتر وي(4) تر ټوپکه

که په چا یې شفقت او مرحمت شي
ظلم جور یې بدتر وي(5) تر . . .

مو به نه شي هېڅ سړی بې قناعته
که یې خوند وي په سیم و زر ډکه

بیا به نه مومي کمال بې کمینه
که خېمه یې وي(6) په عرش د پاسه لکه

که جهان په نور عالم باندې فراخ دی
په تنګ چشم باندې تنګ شي ترڅپکه(7)

د دې دهر په یارانو کې آب نشته
که یې غواړې تر سما و تر سمکه

ترخې(8) اوښکې د عاشق آب و نمک دي
خدای دې نه کا څوک بې آب و بې نمکه

۲۲۴ — ۲۴۶۹

دا درازې اندېښنې مه کړه رحمانه
د دنیا چارې په تلو دي تر ډمکه

که په هجر کې څوک ما پوښتي له حاله
حال خو دا دی چې ناتوان یم بې مجاله

زه د یار په دیدن ځکه شتابي کړم
چې د عمر بقا نه وینم تر کاله

---

(1) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(2) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ګویا خیر غواړي کچکول کې لداوز بکه".
(3) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ګنم" راغلی دی.
(4) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "ستیره وی" راغلی دی.
(5) دا بیت په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته په نورو چاپي دیوانونو او "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "بتروی" پر ځای "تبروی" راغلی دی.
(6) په چاپي دیوانونو کې "دې وي" راغلی دی.
(7) په چاپي دیوانونو کې "ترچشمکه" راغلی دی.
(8) په "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او "خ" لومړۍ نسخه کې "ترښې" راغلی دی او "خ" په دوهمه نسخه کې "ډېرې" راغلی دی.

... احمد (عزیز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

چې تر حسن تر جمال یې زار نه شوم — شرمنده یم د خوبانو تر جماله
ته وما ته نصیحت مه کړه ناصحه — عشق بې نیاز دی له ثوابه له وباله
بې د خپل آشنا د حسن له تعریفه — هیڅ مې مه یوسته له نوره قیل و قاله
ما د عشق په درس کې نور څه لوستي نه دي — بې له زلفو بې له خطه بې له خاله
په دنیا په آخرت مې دې خدای نه کا — بې نصیب د محبوبانو له وصاله

۲۲۵ — ۲۴۷۷

که یار سر په د بدن غواړي مه ځاروه
دغه حکم رحمان کړی دی دلاله

خو تر میانه وړانه نه کړې د تن پوله — و به نه رسې تر خدایه تر رسوله
خدای و تا ته دین دنیا په غوړه کېښو — تا دنیا کړه په داد وار وکې قبوله
تر حرص پېښور نه بله بلا نشته — دا بلا دستا په خونه شوه نزوله
یو ساعت د خدای په ذکر مشغول نه شې — تمام عمر د خپل ځان په غم مشغوله
چې باقي زندګاني په فاني پلورې — ځان په کوم دانش دانا بولې مجهوله
له خالقه روګردان شوې و مخلوق ته — بیا و ځان ته عاقل وایې نامعقوله
نصیحت لکه هلک در باندې تریخ شو — د دنیا په شیرینۍ پسې ملوله

۲۲۶ — ۲۴۸۵

چې رحمان غوندې خرسند نه شې په نولې
خلاص به نه شې په هیڅ رنګ د زړه له زوله

خبر نه یم چې یې راوستم له کومه — بیا مې کومې خوا ته استوې چې درومه
لکه ړوند چې لاس د بل په اوږه کېږدي — هیڅ ژوره لوړه نه وي ور معلومه
خدایه راپېښه نړۍ لار کړه نابلدې — لکه ورانه ما شوره چې وي[1] سرګومه

---

(۱) په قلمي نسخو کې د "چه وي" پر ځای "هسې" راغلي دي.

خراب زړه مې تورو زلفو ته هوس کړي — بازې کبوتر د مارغه په څېر په لومه (١)

هسې کوډې عاشقي را باندې وکړې — چې سنګين خاطر مې نرم شو تر مومه

چې بې هېڅ له خدايه ترس او ويره نه شي — الغياث د دلبرانو له رسومه (٢)

کله راکاندي شراب د لعلو لبو — کله جام د زهرو راکاندي چې شومه (٣)

٢٢٧

د مطلوب له طالبانو چې ځان شمېرې (٤)

اې ناصحه اول سيال شه بيا يې مومه

٢٤٩٣

اعتماد (٥) به په دنيا کوې تر کومه — دارفتار به پسې شا کوې تر کومه

خوب به پټ له مرګه ګرزې سپينه ږيره — په روښانه ورځ به غلا کوې تر کومه

چې د دهر له يارانو وفا غواړې — صيادي به د عنقا کوې تر کومه

د پيرۍ به علاج په د انګ په لوړ نه شي (٦) — دغه کار به په عصا کوې تر کومه

په غفلت به د خدا اميد د مرحمت کړې — د ناسور د رنځ دوا کوې تر کومه (٧)

٢٢٨

ته چې پند وايې ناصحه و ناصح ته

شکايت به د قضا کوې تر کومه

٢٥٩٩

شمع د دلبر سترګې عاشق پرې پروانه — ځان پرې خپل جليا کاشي يې خونه ويرانه (٨)

مطر په معنې بې د دلبر د مينې بحر — شو صدف د سترګو واره پرې يې درانه (٩)

---

(١) دا بيت د "پ" په نسخه کې داسې دی: "خراب زړه مې تورو زلفو ته هوس کړ — ولې کبوتر د مرغه په څېر په لومه".
د "خ" په دې دواړو نسخو کې يې دوهمه مسره داسې ده: "ولې کبوت د مرغه په څېر په لومه".

(٢) قلمي نسخې: "الغياث دی د دلبر ولد رسومه".

(٣) په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده: "کله جام د زهرو راکړي بې شومه".

(٤) قلمي نسخې: "ته چې ځان طالب شمېرې د مطلوبانو — اې ناصحه تر وکه سيال يې بيا يې مومه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسره داسې ده: "چې يې ځان طالب شمېرې له مطلوبانو".

(٥) په ټولو قلمي نسخو کې "اعتبار" راغلی دی.

(٦) دا مسره په قلمي نسخو کې داسې ده: "د پيرۍ علاج په دانګ و په لوړ نه شي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "د پيرۍ علاج په دانګ و په دول نه شي".

(٧) دا بيت يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.

(٨) دا غزل يوازې او يوازې د "ب" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی. د دې بيت دوهمه مسره د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "ځان په خپل جليا کړ مرشه يې خونه ويرانه".

(٩) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

غم مې د زړه وینې تر چشمانو راجاري کړې ‌ ‌ ‌ اوښکې نه دي وینې دي ولې شوې دا نهانه (۱)

زه په دا اله ستر ګو (خله) سپند د اوښکو بیا یم ‌ ‌ ‌ چې ماهي د وصال وي په آب خانه (۲)

شوه چشمه دسترګو ستا د غم په وینو صافه ‌ ‌ ‌ خله مې همېش اوښکې جاري دي روانه (۳)

خیر دیدن وخواره عاشق ته ارزاني کړه ‌ ‌ ‌ ته دلبر غني یې دخپل مخ په خزانه

اوښکو د فراق ده باند بې زوره کړه رحمانه ‌ ‌ ‌ هیڅ پروایې نه شي بې پرواه مستانه (۴)

229 ‌ ‌ ‌ 257

عقل د رحمان (دنیا) دي په جفا سره مسلوب که

مکره مکره مکره هسې بده یارانه (۵)

ډېر عمر مې تېر که بیهوده په زمانه ‌ ‌ ‌ نور دې زما سر وي او در ترک و آستانه

هیڅ (مې) حاصل نه کړه په شیخۍ او په تقوی کې ‌ ‌ ‌ پس له دې مې وار دی هر چې شي په میخانه

شیخ و شیخي ورد و وظیفه او ذکر فکر ‌ ‌ ‌ زه او ساقي جام و باده چنګ و ترانه

زه وزاهد او ته حیران یم د دوی و مانه ‌ ‌ ‌ دیوانه به ده خند د وده به دیوانه (۶)

ګنج د درو زاړه شه د عاشق تر خاطر اوښکو ‌ ‌ ‌ نه خروار د عقل نه د عشق یوه دانه (۷)

تیغ د یار له لاسه په مرګ د عاشقانو ‌ ‌ ‌ هسې لذت کاندي چو له د میو پیمانه (۸)

خدای لره به و درشم په سودا د یار له مخه ‌ ‌ ‌ بل مقصود مې نشته په کعبه په بتخانه

زه له ډېره مینې په تش بوی د یار شیدا شوم (۹) ‌ ‌ ‌ تل دلمد وخمولن او به دي بهانه

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "غم مې د زړه وینې له چشمانو راجاري ... ولې چې جاري دي د وصال دې آب خانه".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه : "شوې چشمې دسترګو ستا د غم په اوښکو صافې ‌ ‌ ‌ خله همېش اوښکې ترې جاري دي روانه".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "هیڅ پروایې نه شي بې پروایانو دي مستانه".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "عقل د رحمان د دنیا سره مسلوب کړ ‌ ‌ ‌ مکره یاره مکره هسې مه ده یارانه".
(۶) قلمي نسخې : "دیوانه به ده مېخند د وده به دیوانه".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه : "هسې لذت کا لکه د میو پیمانه".
(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې "شیدا یم" راغلي دي.

"حکه زاهد زهد کا دیو جنت دپاره — سر بند لی نه شي په اوربل د جانانه[1]

گوره د منصور هسې په دار نه شي رحمانه — مکره دا د عشق خبرې مستې زندانه[2]

۲۳۰ — ۲۵۱۸

بله نښانه د عاشقۍ نشته نامه[3]

بې نام و نښان شه کړي غواړې نښانه

تل ژړا فریاد کړم د دلبر پر آستانه — کله به وماته مخ سنگاره که مستانه[4]

زه لکه مجنون ولاړ په طمع د لیلا یم — اوس به لیلی راشي پرسپین مخ زلفې شانه

راغلم ستا زیارت له که مې زړه یقین نو نه شلې — تمیک پرې وان مې دواړه پیره ستا دي شکرانه

تیغ د معشوقو دې په گردن د عاشقانو — هسې رنگه زیب که لکه مې چه پیمانه

۲۳۱ — ۲۵۲۳

چېرې د منصور ریه دود سنگسار نه شي رحمانه

مه کوه د عشق خبرې د برې رندانه

کله مخ یوه خوا کا حجابونه[5] — خدای به ورکا و خوبانو ثوابونه

کله وي چې یو په رنگ د هغه یار شي — که هزار شي په آسمان کې آفتابونه[6]

په گرداب د زنخدان یې هسې غرق یم — هیڅوک مه شه غرق په هسې گردابونه[7]

لکه زه چې یې له غمه په عذاب یم — خدای دې نه بندي په چا هسې عذابونه

گفتگوي مې هیڅ اثر و ربانه نه کا — که له غمه یې تصنیف کړم کتابونه

په یوه ځواب مې رد کا هزار سواله — هسې کاندي د سوالونو ځوابونه

---

(۱) دا دوه بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.

(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "مه وایه رښتیا خبرې د برې رندانه".

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

(۵) د "خ" نیمگړې نسخه: "سکه یوه خوا کا له مخه حجابونه".

(۶) د "خ" نیمگړې نسخه: "که هزار شي افتابونه مهتابونه".

(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

هیڅ پایاب(1) د فن غریب یې مونده نه شي — شوك به څه غواړي د بحر پایابونه

که لن سترګې و بله کېږدم راته وايي — په یاری کې عالم نه کاندي خوبونه(2)

مال و ملك یې همه واړه او به یوسي — د هغو سترګو چې دې وي سیلابونه

د کن ورو ځو محراب ته دي حیران یم(3) — څه نسبت لري بتان و محرابونه

ماهالله د پارسالي و و لاس و کښېنلی(4) — چې په لاس کړل مطربانو ربابونه

٢٣٢

ارغواني جامې یې واغوستې لماځ نلاه

بیا یې جوړ کړل ستا د قتل اسبابونه

٢٥٣٥

را کوي د بېدردئ(5) پېغورونه — بلوي مې په تندې باندې اورونه

نور څه نشته واړه غوښې دي د زړونو — چې ورڅلی شي(6) د ترکو په تیغونه(7)

هر نګاه یې په وکښو د زړونو شېر دي — همېشه را باندې آزمايي زورونه

خدای دې تور د تورو سترګو چاته نه کا — عالمونه یې وکړې په تورونه(8)

یو د حسن اور یې بل کړ په جهان کې — په دا اور باندې یې(9) وسول د پېر کورونه

زه دیان په مینه غل کړم رقیبانو — ګنه نور یې کوم راپورې وپورونه

٢٣٣

د لماځ د عاشقۍ هسې غږ وشو(10)

چې برپا شوه په هر ښهر کې شورونه

٢٥٤٢

---

(1) په "ق" چاپ او د "خ" نیمګړې نسخه کې "پایان" راغلی دی.

(2) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته.

(3) د پېښور چاپي دیوانونه او قلمي نسخې: "دا بروڅو محراب ته دي حیران یم".

(4) په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "وللی" راغلی دی.

(5) "ق، ک" چاپ کې "را کاده شي د بېدرد وپېغورونه". په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "بې ننګۍ" راغلی دی.

(6) د پېښور چاپي دیوانونو کې "وژلی" راغلی دی.

(7) په قلمي نسخو کې "پېغورونه" راغلی دی.

(8) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(9) په چاپي دیوانونو کې په دواړو مسریو کې د "لې" پر ځای "دې" راغلی دی.

(10) په "ق" چاپ کې "زور شو" راغلی دی.

په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه — لږ د خدای د پاره کښېږده قدمونه

څه خو قیاس زما د پرهارونو کړه — چې مې چېرې وو په تن کې دارلمونه (١)

هر چې ستا په دم ژوندي وي نه رغېږي (٢) — که بې تا په ځان پوکې هزار دمونه

که هزار هزار دمونه په ځان پوکا — نور به نه کا په دمونو قسمتونه (٣)

له قسمته خلاصېږه د هېچا نشته — که داخل شي د مکې په حرمونه

سړی کله په کوښښ ترځایه رسي — څو د خدای له لاسه نه وي (٤) کرمونه

چې توانګر د قناعت په خزانه شي — نور به څه کاندي دینار و درمونه (٥)

٢٣٤ — ٢٥٥٠

قسم وخوري له خوبانو بیا یې مات کا
څه باور دی د ربح په قسمونه

ژوندي کاندي د دنیا کاروبارونه (٦) — په مړو پرېواته د خاورو انبارونه

څوک سرتور، پښې یې لخا ورله درومي — چا کانه دي په سر ایښي دستارونه

سنه استوګنه د دوو ورونو سره نه شي (٧) — بلکه یو جبله اخلي ازارونه

د یوې ونې (٨) له ښاخه پیدا کېږي — په چمن کې هم ګلونه هم خارونه

هومره خلق هره ورځ له دنیا درومي — چې یې نه په حساب شي نه شمارونه

یو یو وار دی په هر چا باندې تېر شوي — همېشه په هېچا نه وي دا وارونه

د برېتو ځوکې بازارګي مې تر سر تېر دي — څوک دې نه کا په ما قنج و بازارونه

---

(١) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "رودونه" راغلي دي.
(٢) د "پ" چاپ: "ستا د حسن مار چې یې وخوري نه رغېږي".
(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "قلمونه" راغلي دي.
(٤) دا بیت په "ق" چاپ او "ق . ک" چاپ کې نشته.
(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٦) د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "کار و روزګارونه" راغلي دي.
(٧) په قلمي نسخو کې "سنه تو منبه" راغلي دي.
(٨) د "پ" په نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دیوې د ماڼۍ" راغلي دي.

٢٣٥ — ٢٥٥٨

جدايي د آشنايانو هر دم کا ندي
په رحمان باندې د توره و ګوزارونه

پټ پناه مې په خاطر لګي اورونه — چې را ياد شي د مينو بشرونه (1)
تل جرس د رته واهه د کوچ د ليال شي — پردېسانو زلمو وتړي بارونه
راشه ورشه حال يې وګوره چې څه دی — پر مينو باندې پرېوته قبرونه
تا چې دا شيرين بشر خاورې بيابان کړه — تر شيرين بشر يې وخاته خارونه
هامين چې تالېده اوس لېده نه شي — دي بند شوي د لحد په حصارونه

٢٣٦ — ٢٥٦٤

يوه ذره د محبت ورکړه رحمان ته الله
چې يې تا لې په زړه نور نه شي فکرونه

دريغه وليدې يو ځل هغه مخونه (2) — چې دراز لري مژګان دراز قدونه
دراز قد دراز مژګان درازې زلفې — وړې شونډې وړه خوله واړه غاښونه
د آسمان شمس و قمر به ترې قربان کړم — هم د ځمکې په سر واړه سره ګلونه
چې يې ووينم په مخ مې اوښکې درومي — د سپرلي له مخه ورېږي بارانونه
که يو ځل يې مخ ووينم په سترګو — ما په زړه کې قبول کړي دي نذرونه
د هجران په شپه سوړ کټ راته سور اور شي — يو زمان مې باندې نه لګي ارخونه (3)
چې په سپينو انګو دې زلفې زانګي (4) — ښاماران دي د چندنو په ښاخونه

٢٣٧ — ٢٥٧٢

که خلاى غم د جدايي ورته آسان کا
و رحمان ورته آسان دي نور غمونه

---

(1) دا غزل د "خ" د دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(2) د "پ پ" چاپ: "دريغه دې ليدې يو ځل هغه مخونه".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ: "دريغه ووينم يو ځل هغه مخونه".
(3) دا او درېيم بيت په قلمي نسخو کې نشته.
(4) "پ" چاپ: "لوړې زلفې دي په سپينو لېچو زانګي".

کهٔ ستا خپله سیاه روي نهٔ وي دښمنه
آیینه زما د زړهٔ نهٔ ده خچنه[1]

تهٔ چې ما ته په نظر د عیب ګورې
داغهٔ عیب وارهٔ ستا دی عیب جنه

خپل صورت په آیینه کې هر څوك وینې
کهٔ څېرهٔ دې چا صفا وي که رلمنه[2]

چوهاړي د حلال خور په نامه بولې
له ښو خلقو بدګویي نهٔ ده ممکنه

تهٔ چې بد له بله والې زهٔ وېرېږم
چېرې خپله بدي نهٔ کړې معینه

تر هغه به روښي عیب ستا څرګند شي
وهرچا وته چې کړې د چا خندنه[3]

هر رنګ تخم چې کرې هغه به اخلې[4]
خپله خپله مېوه نیسي هره ونه

۲۳۸

کهٔ له خپله عیبه ځان ژغورې ما نه

۲۵۸۰

د هېچا له عیبه مه کوه پوښتنه

ما وې زهٔ به نهٔ کړم په خوبانو باندې مینه
مینه د خوبانو وچوي د صورت وینه[5]

خدای زما په برخهٔ عاشقي کړهٔ له ازله
خوښ یم په دا برخهٔ که تر خره دهٔ که شیرینه

څکه هغه سوځي هر چې اور ور باندې بل وي
روغه خلقه شوهٔ د بڼو روتماشبینه

ښه تو ښه مې نهٔ شي په تش نام د کور د کلي
مرد بویه چې واخلي د غم پېټی له غمګینه

نور عالم به څه کړم زهٔ مرید د هغه کس یم
هر چې وما ته راکا یو پیغام له نازنینه

خوب به سوك په ستر ګو غړوم له هسې غمه[6]
خوب به مې تل وینې د زړهٔ خاخي له آستینه

سر د رحمان د روم د هجران په تېره توره[7]
تهٔ یې نګاهبان شې یا اله العلمینه

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" په لومړي نسخه کې "یلمنه" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "چې هر چا وته دې کړې ده خندنه".
د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "د چا" پر ځای "دځان" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو کې "یوسي" او د "خ" په دوهمه نسخه او پېښور پوهنتون نسخه کې "موجي" راغلی دی.
(٥) قلمي نسخي: "زهٔ به لویهٔ نهٔ کړم په ښاتو باندې مینه" کشتکي که مې خوك کښینان توره وران کاله حینه".
(٦) دا بیت د "خ" په نسخو کې نشته او د پېښور په چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده: "خوب به د واړه سترګې غړوم له هسې غمه".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د چاپ کې لومړی مسری داسې ده: "سر د رحمان دې سره د هجران په تېره توره".

۲۳۹ اور د جدائیه په ماځ دی لګېدلی[1] ۲۵۸۸
وخت دی که مدد کړې یامیران محی الدینه

یادوې په خوله مکه او مدینه — نسکور پروت یې دعوه تې په سینه
زوړند سر لکه غونچه مراقبه کړې — پټ دې نقش د زره رخت د رنګینه[2]
د اطلس وقبا[3] غوارې نه یې موږ مې — لړنا کا مر دې[4] خرقه کړه پشمینه
عبادت دې خوشي ترمعصیّت کا[5] — خه خو نیسه و ځانته آیینه
کینه بده ده بې شکه جنګ حرام دی — نه له نفس و له شیطان سره کینه[6]
تر ناپاکو نارینه وو، وي[7] بهتره — پاک دامنه پرهېزګاره ارتینه
د مردانو کار له نفس سره جنګ وي — نه زنانو غوندې له نقش و نګینه[8]
د دیندارې ارتینې تر یوې کوښې — صدقه شه سل بې دینه نارینه[9]
نېکو کار سړي بهتر دی که خور دسال وې — تر سپین ږیره، بدکردار دېرینه

۲۴۰ بدکردار، که صد ساله شي[10] و ماځ ته ۲۵۹۸
څرګند بې لکه طفل شبینه[11]

بیا دې مخ دی جاروتلی څه بلا شوه — دا بلاله کومه لوری رای پیدا شوه

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته. د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې داسې دی: "اوره د جدائیه په ماځ دی لګېدلی تدی نګهبان شي یا الله العلیمه".
(۲) د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "پټ دی نفس د زره رخت دی رنګینه".
د "خ" دوهمه نسخه: "اندرون دی لکه نقش رنګینه".
(۳) د "خ" لومړي نسخه: "جامه".
(٤) "ق، ک" چاپ: "یې".
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، لومړي مسرۍ یې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "معصیّت به دې خپل تېر تر عبادت کړي".
(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) چاپي دیوانونه: "ده"، مصوره نسخه: "دی"، د "خ" دوهمه نسخه: "ن".
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، "پ" چاپ: "نه ښځو غوندې له نقش نګینه".
د "خ" لومړي نسخه: "نه زنانو غوندې نقش نګینه".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کوښې" پرځای "نوکه" راغلی دی.
(۱۰) چاپي دیوانونه او نوري قلمي نسخې: "وي".
(۱۱) "ق، ک" چاپ: "بدکردار که صد ساله دي خو ځان ته هسې ښکاري لکه طفل شبینه".

ورځ چې واوري د غم هسې نه وي خوږې — لکه نن چې د خپل یار وما ته شا شوه (١)

دا زما په یار کې مهر و وفا نشته — که دنیا واړه بې مهره بې وفا شوه

چې یې هیڅ له خدایه ترس او ویره نه شي — په نصیب مې یوه هسې دلربا شوه

چې د حسن ته یې ګورم حیران یم — راخرګنده یوه هسې تماشا شوه

څه د حد و د حساب خبره نه ده — بې صبري مې تر حسابه زیاته لا شوه (٢)

قراري مې په طلب کې شوه حرامه (٣) — بې غمي مې په مذهب کې ناروا شوه

چې رابنګلې مې پرې غشي د دعا و — هغه نښه مې ونه ویشته خطا شوه

لکه پوچ بادام بې مغزه بې حاصله — هسې پوچه بې حاصله مې دعا شوه

عاشقي چې مې له خلقو په غلا کړه — هغه غلا مې په تمام جهان رسوا شوه

څه به زه بد له نسیا معامله وم — چې مې نغده په ورغوي کې نسیا شوه

د ربیرته جار و توښو راته پور بې — په نصیب مې بله نه وه دا وه دا شوه (٤)

یوه بخره هر سړي له خدای ورکړه — زما بخره آشنايي د خپل آشنا شوه (٥)

د تدبیر په دام به څه ښکار کښېوزي — معشوقه چې مې په مثل د عنقا شوه

ورځ چې واوري د غم هسې نه وي خوږې — لکه نن چې د خپل یار وما ته شا شوه (٦)

چې یې زړکې زېړ رخسار زما د خاوړو — عاشقي نه وه په باب زما کیمیا شوه

څه حکمت د یار په مینه کې خدای کښېښود — چې عاشق له هم درد شوه هم دوا شوه

٢٤١

دا باران نه دی چې ورېږي له آسمانه
د مرغانو په تخم باندې ژړا شوه

٢٦١٦

---

(١) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(٢) قلمي نسخې: "په هغه خوا شوه" راغلي دي.
(٣) چاپي دیوانونه: "قراري مې په طلب کې يې حرام شه".
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "هر اشنا" راغلي دي.
(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

چې په نور څه پورې زړه تړې بې خدایه — څه پوهېږې چې په ځای کړې که بې ځایه (۱)

دا خو نشته چې به تل ترتله پایې — که بیا پایې خو تر سلو کالو پایه

که دې سل کاله شي عمر خو به تېر شي — دغه پسه بیا به څه کړې راته وایه (۲)

سم له لاسه (۳) چارې نه شي مرد هغه دی — چې بېدار وي و غلیم و ته له ورایه

ته په اصل کې سړی یې خاروی (٤) نه یې — د چارپایو چارې مه کوه دوپایه (۵)

مرتبه به دې د مېچ او د مېږي شي — زړه په غوږ و غوښنو مه تړه همایه (٦)

موړ به نه شي ته په حرص بې قناعته — اې په تخت د اورنګ زیب ناسته ګدایه (۷)

٢٦٢٤ — ۲٤۲

وړاندې سرای له ره توښه تړه (۸) رحمانه
خو سفر دې کړی نه دی (۹) له دې سرایه

په حالت د عاشقانو نظر بویه — په زیارت د شهیدانو ګذر بویه

بې مرشده خبر څوک د مرید اخلي — خوځ په غم د فرزندانو پدر بویه

بې رېباره رسېده ویاړ ته ګران دي — په کوڅه د مهرویانو رهبر بویه

بې هنره چا دولت موندلی نه دی — په خدمت د صاحبانو هنر بویه

ستا له سترګو مې هرګوره ملاحظه شي — له دې هسې سیاه دلانو (۱۰) حذر بویه

---

(۱) د "ق، ک" چاپ : "راته وایه دا په ځای کړې که بې ځایه".
د "خ" لومړی نسخه : "څه دې زده چې خدای په ځای کړې که بې ځایه".
د "خ" دوهمه نسخه : "څه دې زده دي چې په ځای کړې که بې ځایه".
د "ب" لومړی نسخه : "څه دې زده چې دا بې ځایه کړ کا بې ځایه".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "دغه پسه به نور څه کړې راته وایه".

(۳) د "خ" لومړی نسخه : "هم له لاسه".

(٤) د "خ" لومړی نسخه : "چارپای نه یې". مصوره نسخه : "خاروی مشه".

(۵) "ق، ک" چاپ : "خودرایه". "ق" چاپ : "مرشره چارپایه".

(٦) قلمي نسخې : "زړه په غوښنو په غوږ مه تړه همایه".

(۷) د "ب" نسخه : "موړ به نه شي په حرص بې قناعته که یې په تخت د اورنګ ناسته ګدایه".

(۸) د "خ" لومړی او مصوره نسخه : "واخله".

(۹) د "خ" لومړی نسخه : "نه وی".

(۱۰) د "خ" په لومړی نسخه کی د "سیاه دلانو" پر ځای "سیاه مارانو" راغلی وی.

۲۴۳

بنه چې سترګې خداى ملالې کړې دي ترکوه — لن په زړه د ظالمانو اش بويه

ستا په داغ[1] به هر يو زړه مشرف نه شي — دغه تاج د بزرګانو په سر بويه

چې خبر د تاج نه اخلي يار بد

بادشاهان له ګدايانو خبر بويه

۲۶۳۲

زړه مې ورکړو خود راى — هر چې شي تکيه په خداى

په سودا د عاشقۍ کې — يا به شاه شم يا ګداى

يا به کېنم ود وهجاته — يا په سيوري د هماى

---

(۱) «پ» چاپ کی د «داغ» پر ځای «یار» او د «خ» په لوړی نسخه کی «تاج» راغلی دی.

چې خدای کا هغه به وشي | نه بل خدای لرم نه ځای
بې دلبره به وې نه کړم | بل هیچا ته د زړه رای(۱)
پای بوسي به یې پرې نه ږدم | خو مې رسي دست و پای
یا خندا ده په جهان کې | یا ژړا ده په وای وای(۲)
تر دا دوه چارو پسهورته | نور څه نشته په دا سرای
عاشق بویه چې صادق وي | نه خود کام وي نه خود رای
خالي دې نه کا څوک په عشق کې | جو فروش گندم نمای

زه رحمان په کار پوهېږم
که مې مل شي(۳) کار فرمای

۲٦٤٣ — ۲٤٤

کشکې زه خاورې ایرې د ستا در وای | چې قدم دې همیشه زما په سر وای
خو یو ځله زما ستا و بله مخ شوې | نور مې موخه ستا د غشیو په ټټر وای(٤)
تمام تن مې د رنځو په خېر اوړه شوی(٥) | خو په ما د تورو سترگو یو نظر وای
په زېړ رنگ په سپینو اوښکو به ما بیا مومنده؟ | که د ترکو ملاقات په سیم و زر وای
ملامت به په ما څه له وایه شو | که د ستا د دلبرۍ نه څوک خبر وای(٦)
مرتبه که ستا د عشق شي ور څرگنده | ملایک به واړه وایي چې بشر وای(۷)
تماشا به زما هله در ښکاره شوه | که ته ما غوندې بېدل وای زه دلبر وای

---

(۱) قلمي نسخې: "نور و هیچا د زړه رای".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) د "ب" په نسخو او د "خ" د دویم او مصوره نسخه کې د "مل شي" پر ځای "مل وي" راغلی دی.
(٤) قلمي نسخې: "لوړ مې موخه ستا و غشیو ته بهتر وای".
(٥) د "خ" قلمي نسخې: "تمام تن مې د رنځو په خېر وور وور وای".
(٦) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۷) په قلمي نسخو کې "که بشر وای" راغلی دی.

په خوبان به زما سترگو غوندې نه ږي ‏ ‏ ‏ ‏ که په مخ مې د تېرو تودو پره وي
ستا په درد کې طبیب والي و رحمان ته
لا به نه وي که دې حال تر دا بتر وي

۲۴۵ ‏ ‏ ‏ ‏ ۲۶۵۲

یو یو داغ په تېر اېښې د هر چا دی ‏ ‏ ‏ ‏ که بادشاه د ولایت[1] دی که گدا دی
سېرابي په سرچشمه د دنیا نشته ‏ ‏ ‏ ‏ تشنه لب لې گوښې گوښې په غوغا دی
لو راحت په د بې زحمت باندې موندې شي ‏ ‏ ‏ ‏ د دې دهر خس حرام شه[2] که وریا دی
د دنیا ښادي بې غمه موندې نه شي ‏ ‏ ‏ ‏ لو خیرات د شوم له کوره په بلا دی
فراغت پرې باندې ولې حرام نه وي ‏ ‏ ‏ ‏ چې داخل په سراچه د دې دنیا دی
د مجنون د حال پوښتنه به څوک څه کا ‏ ‏ ‏ ‏ جهان واړه کوراکور مجنون لیلا دی
عشق یو هسې رنگ افسون په عالم یو کې ‏ ‏ ‏ ‏ چې عاشق په تورو سترگو نابینا دی
د هر چا لې بخره ورکړه گوښې گوښې ‏ ‏ ‏ ‏ خپل قسمت د هر سړي جلا جلا دی
ورکړه راکړه همگي د بل په لاس دي ‏ ‏ ‏ ‏ د لته دخل نه زما دی نه د ستا دی[3]
په هر څه چې[4] د صاحب د زړه رضا شي ‏ ‏ ‏ ‏ په بنده که ناروا دی هم روا دی
خوا ناخوا که لې رضا وي که یې نه وي ‏ ‏ ‏ ‏ د قسمت رسد[5] رضا او نارضا دی
خان جهان سپا لې بویه و هغه ته[6] ‏ ‏ ‏ ‏ چې یې حکم جاري شوی په هر چا دی

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ولایت" پر ځای "زماني" راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو کې "حرام دی" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په "ب" چاپ کې دا بیت داسې دی:
"ورکړه راپېر وده تول د بل په لاس دی ‏ ‏ هلته دخل نه ستا دی نه زما دی".
"ق، ک" چاپ: "ورکول او اخستل د بل په لاس دی".
"پ، ب" چاپ او "ق" چاپ: "ورکول راپېر ودل د بل په لاس دی".
د "ب" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه: "ورکړه راپېر وده هم د بل په لاس دی".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه او نیمگړي نسخه کې "په هر کار" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د قسمت شوی" راغلی دی.
(٦) د "خ" دوهمه او نیمگړي نسخه: "ځان ایمان سپا لې بویه وهغه ته".

دهر چا په لاس چې حکم حاکم ورکا   جهان واره د هغه په مدعا دی

٢٤٦   چې مولا ورسره مل نه وي تمام   ٢٦٦٦

که لښکر يې ورسره وي يک تنها دی

هسي رنګ نعمت راکړی خدای وما دی   چې هيڅ خيز بهاي نشته بې بها دی (1)

يو خو دا چې يې په شکل د آدم کړم   دويم دا چې محمد ﷺ مې رهنما دی

لاس و پښې غوږ و سترګې خوله او ژبه (2)   يو صورت مې په خواسه مسما دی

آسمان ځمکه، لمر، سپوږمۍ او روښانه ستوري   درست جهان مې و نظر ته تماشا دی

شپه او ورځ د ماه و مهر له پرتوه   مځ د ځمکې راته درست نقره طلا دی

په شپه مشک په ورځ کافور راباندې ورېږي   درست صورت مې پکې غرق سر تر پا دی

په هر دم زندګاني بخښي و ما ته   هر نسيم د يار له لوري مسيحا دی (3)

د چمن و سرو ګلونو ته چې ګورم   هر هر ګل راته د فدا يه په خندا دی

د ګلګونو ميو نا وې راته ناسته   زنګاري قميص اغوستی د مينا دی

خپلې وينې په ورغوي کې نيولې   هر ساغر د مې فروش جان فدا دی (4)

د شنه (5) رود په غاړه ناست سرود په لاس کې   هر مطرب لکه بلبل هسې ګويا دی

سپين مخونه سرې لبنتې ردي د دلبرو   هر ديدن يې د آفتاب په څېر رڼا دی (6)

---

(١) قلمي نسخې : "چې هيڅ هيڅ بهاي نشته بې بها دی".
"ق، ک" چاپ : "چې بهاي هرګز نشته بې بها دی".
(٢) د "خ" دوهمه نسخه کې "لوزه" راغلی دی.
(٣) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) د "ب" لومړی نسخه او د "خ" دوهمه نسخه : "هر ساغر دمې پرستو جان فدا دی".
د "خ" لومړی نسخه : "هر ساغر دمې پرخښتکو ځان فدا دی".
(٥) په چاپي ديوانونو کې "سبنه رود" راغلی دی.
(٦) دابيت په "ب" چاپ، "ق" چاپ، او "ق، ک" چاپ کې نشته. په قلمي نسخو کې يې لومړی مسری داسې ده :
"سپين مخونه سرې لبنتې د دلبرو".

۲۴۷ — ۲۶۷۹

چې دا هسې معرفت یې پرې پیرزو کړ (۱)
پـه ځان باندې منت د پاک مولا دی

دا چې مست په میو راغی یار د چا دی — بیا به تاخت کا په کوم غولي وار د چا دی (۲)
چې زړه سوی یې د حرم په صید هم نه شي — دا یې د ر داوني صرفې گوزار د چا دی (۳)
ما خو نه دي خوله یې وچې آزار کړي — دا چې ما آزار وي آزار د چا دی
چې یې درست جهان د مخ په دیدار زیست کا (۴) — دا آفتاب غونډې روښان رخسار د چا دی
چې بلبل یې رسېدې تر گلو نه شي (۵) — دا د ننه په حرم گلزار د چا دی

۲۴۸ — ۲۶۸۵

چې هېڅ ترس په زړه کې نه لري ځان (۶)
دا نا ترس او بې پروا نگار د چا دی

غواصان که گوهر غواړي گوهر دا دی — بیدلان که دلبر غواړي دلبر دا دی (۷)
زما یار غونډې به بل یو دلبر نه وي — د جمله ؤ دلبرانو سرور دا دی (۸)
خوند دلبو او د چاه زنخدان یې (۹) — راشه گوره زمزم دا دی کوثر دا دی
چې یې وصل او هجران وته نظر کړم (۱۰) — زه گومان کړم جنت دا دی سقر دا دی

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "چې نعمت د معرفت یې پرې پیرزو کړ".
(۲) دا غزل د "خ" په مصوره نسخه کې نشته او "خ" په دوهمه نسخه کې د "غولي" پر ځای "لوري" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې : "چې زړه سوی یې د حرم په صید نه شي — دا د غشي یې صرفې گوزار د چا دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "دا یې د رنځه یې صرفې گوزار د چا دی".
(٤) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) د "پ" په قلمي نسخه کې "تر گله" راغلی دی. د "خ" لومړۍ نسخه : "چې بلبل یې رسېدی نه شي تر گلو".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه : "چې هېڅ ترس یې په زړه نه کېږي رحمانه — دا نا ترسه نا فرمان نگار د چا دی".
"ق ک" چاپ او "ق" چاپ : "دا نا ترسه بې پروا گونار د چا دی".
(۷) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "زما یار غونډې به بل پر جهان نه وي — د جمله و دلبرانو سردار دا دی".
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه : "خوند دلبو و د چاه د زنخدان دې".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند دلبو یې او چاه یې زنخدان دې".
(۱۰) د "پ" نسخې : "چې د وصل د هجران نه یې نظر کړم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "چې د وصل د هجران وته یې گورم".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې د هجران و وصال وته یې نظر کړم".

ته خطبه په منبر څه لولې خطيبه　　　قدم کېږده په ځان باندې منبر دادی
د کعبې سفر آسان دی مرد هاله دې　　　که له ځانه سفر وکړې سفر دادی[۱]
هر منعم چې دلجويي د قلندر کا　　　هغه نه دی قلندر، قلندر دادی
چې توانګر د قناعت په خزانه شي　　　بل توانګر په جهان نشته توانګر دادی

۲۴۹　　　۲۶۹۴

داهنر نه دی چې خاوره شول سره زر کا
چې زر خاورې کا لاله ~~لا~~ هنر دادی

هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب دی　　　که مرهم ورباندې کېږدې ډېر ثواب دی
حجابونه له اغيارو منا سب دي　　　د يارانو په يارۍ کې څه حجاب دی
بې له تا چې ښايست ږدي بې حسابه　　　نور ښايست د جهان واړه په حساب دی[۲]
ښاپېرۍ که هر څو ډېرې ښايسته دي　　　په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی
لکه ګل[۳] چې تر آفتاب پورې خجل دی　　　د غه هسې ستا تر مخ پورې آفتاب دی
دا د ميو څه مستي او سرخي نه ده[۴]　　　تيغ د ستر ګو دې په وينو کې غرقاب دی

۲۵۰　　　۲۷۰۱

زه رالاړ به خوب څه کوم ويارته
وژوندي لوته د مړيو څه خوب دی

د ساقي په لاس کې جام د ميو ناب دی　　　مطرب ايښې په زانو باندې رباب دی
ته چې ما وته توبه وايې نا صحه[۵]　　　په دا وخت کې چا څه د توبې تاب دی
زه چې ځان منع کوم د عشق له کاره　　　په دا هسې کار کې کوم سود او ثواب دی[۶]

---

(۱) چاپي ديوانونه : " د مکې سفر آسان دی مرد هغه دی　　چې له ځانه سفر کاندی سفر دادی ".
(۲) چاپي ديوانونه : " په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی " يعنې دا بيت دوهم مسرۍ او ورپسې بيت لومړۍ مسرۍ په چاپي ديوانونو کې نشته.
(۳) په قصه خوانۍ چاپ او " ق ، ک " چاپ کې د " ګل " پر ځای " شمع " راغلې ده.
(٤) قلمي نسخې : " دا د ميو د مستۍ سرخي نه ده ".
(۵) د " خ " لومړۍ نسخه : " ته چې ما ته توبه فرمايې ناصحه ". مصوره نسخه : " ته چې ما وته توبه ښيې ناصحه ".
(۶) دا بيت اوله دې نه وروسته بيتونه په مصوره نسخه کې نشته. په " ق ، ک " چاپ او " ق " چاپ کې د " کاره " پر ځای " لاره " او د " خ " په دوهمه نسخه کې " اوره " راغلې دی.

د آسمان چې لوی په عقل کې باله شي — په محیط د عاشقۍ کې یو حباب دی[۱]

محتسب په رقص ګډېږي باك یې نشته — صوفي پروت په مېخانه کې مست خراب دی[۲]

هر چې زغوري سر و مال په عاشقۍ کې — هغه کړي ګور په مخ کې د سېلاب دی

په رقیب باندې غفلت راغی وېده شو — یار پېلو له مخه واخیست بې حجاب دی[۳]

ته چې خوب غواړې[٤] په عشق کې راته وایه — کوم چاکړې د مزرې په خوله کې خواب دی

بې عمل که کتاب کېږدي په سر خه شو — ګویا الیېنی یې تر پښو لاندې کتاب دی

چې د شر له عملونو نه خیر غواړې — تشنه لب غونډې سرشوی په سراب دی[۵]

د دښمن له مکاره نه و وېرېږه — په نرمۍ یې غلط مه شه سنګ در آب دی

۲۵۱

عبادت په شتاب هسې کړه رحمانه[۹]

لکه عمر چې دې تلونی په شتاب دی

۲۷۱۳

چې تر سنګ و تر آهنه یې زړه سخت دی — زړه هغه له ورکړی ما لم بخت دی

خدایه کله به هغه غل راته اسیر کړې[۷] — چې لوټلی یې زما د خاطر رخت دی

هو مره غم به نور په هیچا باندې نه وي — لکه غم چې د خپل یار په ما یک لخت دی

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "په محیط د عاشقۍ یو حجاب دی".
(۲) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو.
(۳) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو.
(٤) "ق، ک" چاپ: "کوی" او "ق" چاپ کې "والي" راغلی دی.
دا مسره د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ته چې خوب په عاشقۍ کې له ما غواړې".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "که سر و لعلونه خیر خیر غواړې".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې د شرعې له عملونو خیر غواړې تشنه لب غونډې سېرشوی په سېراب دی".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "عبادت په شتابند کوه رحمانه".
(۷) په قلمي نسخو کې "یاغیان" راغلی دی.

مګر بلبل په تېره تیغ شي یاں له یاره   ګنه بناخ له خپله شاخ سره درخت دی[1]

د پالنګ او د پېرۍ[2] حاجت یې نشته   د یارانو نشستن د زړه په تخت دی

چې له دېره درده وخت پېژاندی نه شي

په رحمان باندې بې یاره هسې وخت دی[3]

۲۵۲ — ۲۷۱۹

ستا له لاسه په ما جوړ دی که داد دی   زما مراد خو واړه ستا د خاطر مراد دی[4]

ستا په مینه کې زما له مخه تښتي   که آفت دی که آسیب دی که فساد دی

هر اهداد چې راکاوه شي ستا په مینه   په لیمه زما قبول هغه اهداد دی

که تمام جهان مې پرېوځي په لیمه کې   بې تا نه راګرځېږي نه مې یاد دی

ما چې غوږ دا ستا د عشق په ترانه کړ   نصیحت مې نور د زړه په غوږ و باد دی

اوس زما له ننګ و نامه سره څه دي   چې دې نام د عاشقۍ را باندې زباد دی

هر ګلشن چې له ګل څخه بې بهره وي   د عاشق په نظر غولی د صیاد دی

د رحمان و توان ته ګوره هومره ناز که

چې داو سینو روغ نه دی آدم زاد دی

۲۵۳ — ۲۷۲۷

که یې مهر و محبت که یې عناد دی   ما د یار په یارۍ کړی اعتماد دی[5]

زه او یار که په تن دوه په معنی یو یو   هزار خوني واړه شمر بغداد دی

هیڅ بېلتون زما د یار و بله نشته   کار همه واړه موقوف په خپل میعاد دی

زه خیل آه آتشین له خدایه غواړم   د آشنا خاطر که موم دی که فولاد دی

هیڅ موقوف د معشوقې په حسن نه دی   د عاشق خاطر په خپله مینه ښاد دی

---

(۱) دا بیت د "خ" په دو همه نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې یې دو همه مسره داسې ده: "ګنه بناخ له خپله درخته سره درخت دی".

(۲) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "شرېد" راغلی دی.

(۳) قلمي نسخې: "په رحمان د یار له غمه هسې وخت دی".

(۴) په چاپي دیوانونو کې "زړه" راغلی دی.

(۵) په قلمي نسخو کې "اعتقاد" راغلی دی.

چې د آه و د فریاد طاقت یې نه وي   هر سکوت د بې طاقتو آه فریاد دی
سل په دا رنګه نوم و ننګ د عشق نور دي   لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد دی
چې یې زړه شي هلته کېني هلته پاڅي   عشق د عقل و د هوښ کره داماد دی
بادشاهان په عاشقۍ کې ملنګان شي   ما او تا غوندې وګړي د چا یاد دی
چې پرېشان د یار د زلفو په خبر نه وي   جمعیّت د هغو زړونو لوی فساد دی
که رښتیا له خرابه سره ګنج وي   خرابات د بې بنیاد و بیخ بنیاد دی
که کمال د کمینه په اندازه دی   فوقیّت د شاګردانو په استاد دی
که په یار پسې تر ځان ترجمان تېر شي(۱)   په رحمان زمونږ هسې اعتقاد دی

۲۵۴   چې دا نور شاعران کاندې هغه نه کا
رحمان(۲) کړي نوې نوې اجتهاد دی   ۲۷۴۱

په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی   همېشه مې په زړه پروت انبار انبار دی
که رهبر وي ګمراهانو لره خضر   عاشقانو لره خضر ستا رېبار دی
ګوندې چېرې څوک د خدای په در قبول وي   ستا له لاسه مې فریاد په هر دیار دی
د شهید و پرهارونو ته نظر کړه   هسې رنګه مې له دوسته ګو خونبار دی
چې د غم په بار یې زړه دی زما کښلی   هم هغه مې په زړه کښلی په بار بار دی(۳)
چې هر دم مې د غمزو په تورو وژني   لا مې زړه د هغه سترګو منت بار دی(۴)
د آسمان دې د هغو په مدعا وي   چې په ما باندې یې کړی ستا اجبار دی

۲۵۵   که یار سل ځله جفا ورسره کاندې
د رحمان دا هسې کله اعتبار دی   ۲۷۴۹

---

(۱) دا بیت په "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۲) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوېمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه کې دوهم مسرۍ داسې ده: "لا مې زړه د هغو سترګو منت بار دی".
(۴) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.

کمیني یو نادر کار دی چې کمال حُسني اظهار دی
چې اختیار یې کمیني کړه په دانه کې پټ خروار دی
چرګ په دوه پیسې حلال شي باز په سل روپۍ مردار دی
چې آسمان شو سرګردان شو چې زمین شو برقرار دی
نښتر ګوره سرکښي کا انګور ګوره نګونسار دی
ذره خواره شوه آفتاب شوه ابر خور ب دی غبار دی[1]
کوه بلند شو سیه سنګ شو لعل وور شو بزرګوار دی[2]
لوی آسمان توره تبې شو هلك لمر خره انوار دی[3]

۲۵۶

وور سری ګوره تماشانه
چې لوی فیل یې بار بردار دی

۲۷۵۸

زلفې دې له ډېرې درازیه پای تر سر دي یا د بنفشې لښتې خورې په صنوبر دي
لب دې آب حیات دي یا شکرې یا نبات دي یا خوزه غلط شوم[4] تر همه وار وبهتر دي
قد ته دې خولك نه شي رسېدی له بلندۍ ولې چې معراج وته خاته د پېغمبر دي
ما چې ستا بنا یست ولمر سپوږمۍ سره په تول کړه تللي په میزان کې تر آسمانه سپوږمۍ لمر دي
څا خلکې له آسمانه په هر چا وورې یکسانه پرخه په وابنه شي په صدفو کې ګوهر دي[5]
بخت دی چې یې خولك متمکن کړه په تخت باندې خولك د غم په خار سره پاره پاره جګر دي[6]

---

(۱) قلمي نسخې : " ذره ضعیف شوه آفتاب شوه ابر خور ب شو تش غبار دی".
(۲) په "ق، ک" چاپ کې "ابدار دی" راغلی دی.
(۳) "ق، ک" چاپ : " نز هلك نور الانوار دی"
نور چاپي دیوانونه : "هلك لمر خره انوار دی".
د "پ" لومړی نسخه : "هلك لمر شو خره انوار دی".
(٤) په قلمي نسخو کې "بیم" راغلی دی ددې بیت لومړی مسرۍ په "ق" چاپ کې داسې ده : "لبې ستا آب حیات دی یا شکر دی یا نبات دی".
(۵) دا بیت د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

باد چې دې په زلفو باندې قصد د پرېشانۍ کړ — ځکه یې ګردونه د جهان واړه په سر دي
هله به سړی شي چې دې نوم عبدالرحمان شي — اوس سړی په څه یې که دې لوښتی زېروزر دی(۱)

۲۵۷ — ۲۷۶۷

سپیني او سنګې زیر خسار مینې له دولته(۲)
ای رحمانه داد عاشقانو سیم و زر دی

دنیا دار که مستغني په سیم و زر دی(۳) — هنرمند و ته خپل ګنج د خپل هنر دی
بېهوده به زور ور(٤) و ځان ته وایي — د دنیا سړی که هر څو زور ور دی
هسې مه وایه چې زه یم په جهان کې — پیدا کړی د خدای د سر د پاسه سر دی
ځینې ځینې یې ولیان پیغمبران کړل — نه چې هر سړی ولي او پیغمبر دی(۵)
جودانه قدر یو لعل یکې پیدا شي(۶) — نور جهان واړه د تورو کاڼو غر دی(۷)
یو بادشاه دی چې لښکرې یې درومي — نه په هر یوه سړي پسې لښکر دی(۸)
پیدا کړي خدای سړي په تفاوت دي — هسې نه چې جهان واړه برابر دی(۹)
که د غمو رفتن ته خوک نظر کا — دا به وایي چې آفتاب د نماز دیګر دی(۱۰)
چې یې(۱۱) سر په حکمه ایښی وي ویار ته(۱۲) — په آسمان باندې ختلی تکه لمر دی

---

(۱) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۲) دا بیت په "پ ب" چاپ کې نشته.
(۳) د "پ" لومړی نسخه: "دنیا دار که دنیا دار په سیم و زر دی".
(٤) د "پ" لومړی نسخه کې د "به" پر ځای "و" راغلی دی.
(۵) د "پ" لومړی نسخه: "ځینې ځینې یې ولیان پیغمبران کا هر سړی نه اولیا نه پیغمبر دی".
د "خ" لومړی نسخه: "نه چې هر یو اولیا او پیغمبر دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "ځینې ځینې اولیا ځینې نبیان وو نه چې هر یو اولیا و پیغمبر دی".
مصوره نسخه: "ځینې ځینې اولیا و پیغمبران کړه نه چې هر یو اولیا و پیغمبر دی".
(۶) د "پ" لومړی نسخه: "جو دانه قدر چې لعل یکښې پیدا کا".
نورې قلمي نسخې: "جو دانه قدر یو لعل یکښې پیدا کړه".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "نور جهان واړه تور کاڼي او تور غر دی".
(۸) د "پ" لومړی نسخه: "نه په هر چا پسې کړی خدای لښکر دی".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسره یې په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سړي" پر ځای "هر څوک" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" دوهمه نسخه: "دی به وایي چې رفتن د نماز دیګر دی".
(۱۱) "ق، ک" چاپ: "چا چې".
(۱۲) "پ ب" چاپ: "خپل یار ته".

تعجب زما د دېرو او سبکو مه کړه (۱) ما موندلی په دا بحر کې گوهر دی

دریا خرقه یې خدای مه کړه په غاړه (۲)

۲۵۸ رحمان کوم دستار تړلی قلندر دی ۲۷۷۸

د واړه سترگې مې کړې دستا په لور دي مدام د وینې د فراق په آب شور دي

زه یوسپی یم چار چشمه دستا له سپیو چې مې ستا ورته دوه سترگې څلور دي (۳)

کنه ولې مې دوه سترگو ستا په طمع وهر دړ (۴) وته نیولې کور په کور دي

چې مې خال د ترکو ولید په چېل زړه کې (۵) د واړه کسي مې وزړه وته نسکور دي

اعتبار د زمانې په اشنا مه کړه همگي واړه د خپلو رختو چور دي (۶)

ما قبول د رقیب ناز کړ ستا د یاره سود و زیان په دا جهان کې خوړ لوور دي

په رحمان باندې گمان داهسې مه کړه (۷)

۲۵۹ چې بې تا په نور څه غولېږي هغه نور دي ۲۷۸۵

ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی گویا میشت (۸) مې په سر شهر د لاهور دی

په افسون و په جادو د تور و سترگو خراب دل مې له جمله عالمه تور دی

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : "نه زما په دېرو او سبکو عیب مه کړه".
د "خ" لومړی نسخه : "ته زما د دېرو او سبو ته عیب مه کړه".
د "خ" دوهمه نسخه : "ته زما د دېرو او سبکو غیبت مه کړه".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "دریا خرقه دې خدای مه کړه په غاړه".

(۳) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته. د "خ" لومړی نسخه کې لومړی مسری داسې ده : "زه یو سپی چار چشمه یم دستا د سپیو".
دوهمه مسری په مصوره نسخه کې داسې ده : "چې ستا ولوړ ته مې دوه سترگې څلور دي".

(٤) چاپي دیوانونه : "وهر لور ته".

(۵) مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "چې مې خیال د ترکو ولید په خیل ځان کې".
د "خ" دوهمه نسخه : "ما چې خیال د ترکو ولید په خپل ځان کې".

(۶) دا بیت د "خ" دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

(۷) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې : "په رحمان باندې داهسې گومان مه کړه".
دوهمه مسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې ده : "چې، بې تا به په لوړ څه غولېږي لوز دی".

(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "جوړ" راغلی دی.

که مې زړه له غمه چوي راته والي — غم د هجر مه ګڼه لا نور دی
د هجران په بیمارۍ کې را معلوم شو — چې اخستی مې آزار د پلار وموردی
دا دنیا په مثال کور شو د غمونو — چې په هسې کور نازېږي هغه کور دی
دا جهان نه د چا خپل دی نه به خپل شي — چا په خپله رضا پرېښو چا په زوردی
چې د مرګ په پوروړیو کې یو ومري — دی د واړه یو پوروړیو زوی او ورور دی(۱)

که رحمان په عاشقۍ بې عزت کېږم(۲)
ما په سترګو قبول کړی دا پېغور دی

۲۶۰ — ۲۷۹۳

که دلدار په دلدارۍ زما قدم ږدي — ګویا هر قدم په لارې(۳) د حرم ږدي
ځای لري که بې منته بوسه راکا — کوم کریم په چا منت د خپل کرم ږدي(٤)
معشوقه مشفقه بویه مهربانه(۵) — نه قارون چې په ځان اسم د حاتم ږدي
خدای وما وته ګلونه د جنت کړل — که داغونه مې په زړه باندې د غم ږدي
هسې پټ الرم(۶) دا زېړ رخسار له خلقو — لکه زر چې څوک له خلقو پټ پنهم ږدي
هیڅ مانه دې څوک له مستو سترګو نه کا(۷) — کوم یو مست دی چې قدم په لاره سم ږدي
راحت بې زحمته نه دی چا موندلی(۸) — کوم طبیب دی چې په روغ صورت مرهم ږدي

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "که رحمان په عاشقۍ کې غیرت نه کړي".
(۳) مصوره نسخه: "په لوري".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) "ب" چاپ: "معشوقه مشفقه بویه مهربانه".
د "خ" دوهمه نسخه: "معشوقې مشفقې بویه مهربانې"
(۶) "ق" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه: "پټ ګرځم".
"ق، ک" چاپ او مصوره نسخه: "پټ ساتم"
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "بې بند وستي ګو".
(۸) چاپي دیوانونه: "راحت نه دی بې زحمته چا موندلی".

زه هر گوره ترخپل صمد پورې شرمېږم (۱) — برهمن چې سر په پښو دخپل صنم بندي

وآسمان ته لاس دعقل نه رسېږي (۲) — دا خو عشق دی چې په عرش کرسي قدم بندي

۲۶۱ ۲۸۰۳

زه رحمان يې تاج گڼم دياں له لاسه
که مې پښه په سر دجور و ستم بندي

د دنيا کاروبار واړه غولول دي (۳) — دا گمان په هيڅ مه کړه چې مې خپل دي

هيڅ مزه په دا جهان کې پاتې نه شوه — دا يخ خوږې په اوبو پورې کول دي (۴)

که دې د وه کاسې دانې وي په کندو کې (۵) — پس له شامه هسې وايه (۶) چې دبل دي

پوزه غوږ د غوښو شته په هرچا پورې — که د شرم (۷) پوزه غوږ غواړې باطل دي

که ته دوه (۸) اودرې عيبونه دبل شمار کړې — بل به تا ته هسې وايي چې ستا شل (۹) دي

نصيحت دناصحانو اثر نه کا — دسرې اوسپنې ټخوشې ټکول (۱۰) دي

۲۶۲ ۲۸۱۰

دا نااهل همدمان دي نه پوهېږم
که مې د رحمان پښې په گوگل دي

---

(۱) "ب" چاپ او د "خ" لومړی نسخه : "زه هر گوره تر خپل صنم پورې شرمېږم".
"ق" چاپ : "زه هر گوره خپل صنم پورې شرمېږم".
"ق ، ک" چاپ : "زه هم گوره خپل صنم پورې شرمېږم".
"پ پ" چاپ : "زه هر گوره تر صنم پورې شرمېږم".
مصوره نسخه : "زه هر گوره ترخپل يار پورې شرمېږم". تو موری بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته.

(۲) "پ ، پ" چاپ : "واسمان ته لاس دعقل نه رسېږي".
"ق ، ک" چاپ : "دې اسمان ته لاس دهيچا نه رسېږي".

(۳) "پ پ" چاپ : "د دنيا چارې همه واړه غولول دی". د "پ" لومړی نسخه : "د دنيا ورنگارهمه دبله غولول دی".
د "خ" لومړی نسخه : "د دنيا ورنگار همه واړه غولول دی". د "خ" دوهمه نسخه : "د دنيا کار وبار واړه غولول دی".

(٤) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "هيڅ مزه په دا جهان کی طمع مه کړه دا يخ خوږې په اوبو پورې کول دی". د "خ" لومړی نسخه :
"هيڅ مزه په دا جهان کی طمع مه کړه يخ شوږې دا اوبو پورې کول دی". چاپي ديوانونه : "د يخ سوري په اوبو پورې کول دی".

(۵) د "خ" لومړی نسخه : "په کندو دل کې".

(۶) چاپي ديوانونه او د "خ" لومړی نسخه : "وايي".

(۷) مصوره نسخه : "سر".

(۸) چاپي ديوانونه : "يو او دوه". د "خ" لومړی نسخه : "دوه درې". د "خ" دوهمه نسخه : "دوې نورې"، مصوره نسخه : "دوه".

(۹) چاپي ديوانونه او نورې نسخې : "سل".

(۱۰) قلمي نسخې : "بېهوده دسرې اوسپنې کوټل دی".

سپین رخسار و مشکین خال دې و بله ضم دے ‏— یا محمود او ایاز ناست سره همدم دي
که دې مخ په زلفو پټ شو باک یې نشته (۱) — د حیات اوبه هم پټې په تورتم دي
ستا د زلفو له رخساره له سره شونډو — پیدا شوي شام شفق د صبحدم دي
په دهن کې دې غاښونه تجلي کا — یا غوټۍ په غوټچه کې د شبنم دي (۲)
نه چې اوس زمانه غوره ستا په غمزه دي — چاره غوښې لا قدیم سره په غم دي
بې ژړا وچا ته نه ګوري سیه چشم — د نرګسو غوړېده د جوې په نم دي
راحت نه دی چا موندلی بې زحمته — ستا جفا و وفا د واړه منقسم (۳) دي

۲۶۳ ستا د حسن د تعریف له برکته
۲۸۱۸ د رحمان د شعر کوکې په عالم دي

چې د څنګه مې دلبر په لاس کې جام دی — نن اورنګ د زمانې زما غلام دی
مدام کله وي دنیا د دنیا دارو — بې له عشقه چې دولت یې مستدام دی
د هارون څرخ پای نیلي دی د سپهر — خو به دوکا چې یې دو په سر د بام دی (۴)
د دنیا چارې په مثل دي د سیوري — د آفتاب په مخ د سیوري څه مقام دی
که یې صبح بنایسته دی خنده رویه — بیا یې هسې په هر صبح پسې شام دی
نه په مهر کې آرام شته نه په ماه کې — په دنیا راغلی هر یو بې آرام دی

۲۶۴ بېغمي په دنیا چیرې ده رحمانه
۲۸۲۵ یو بېغم دې خوک را وښیي کرام دی

ما د ستا ولمن ته اچولی د اچېل ځان دی — ستا دی زما نه دی که دانا دی که نادان دی

---

(۱) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که دې مخ په زلفو پټ دی باک یې نشته".
(۲) د "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "یا غوټۍ چې په غوټچه کې د شبنم دي".
(۳) قلمي نسخې: "مغتنم".
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

خپله سرکشي لوېږي چې واړه فراموش دي — هسې مې ځان ستا ولې قامت ته حیران دی
بې له تا که سیل(۱) په ګلستان کړم د ګلونو — نه پوهېږم هیڅ چې ګلستان دی که زندان دی
چې پېژاندم زه چې عاشق نه وم په جهان کې — اوس مې ستا له رویه نوم رسوا په درست جهان دی
د مېړه ولې تېر شول د مجنون بې نام و نقشه(۲) — عشق دی چې عاشق له ئې هم نام د هم نشان دی
لوی ترکوم چې بنځې دي پس وانه چې افسانه شو — واړه په سبب د عاشقۍ دي نمایان دي

واړه د خپل ځان په نظر ګوره که دانا یې
ای عبدالرحمانه جهان درست عبدالرحمان دی

۲۶۵ — ۲۸۳۲

په نامه د هغه خدای مې دا بیان دی — چې یو نوم یې په نومونو کې سبحان دی
هم(۳) بادشاه دی د جملهٔ و بادشاهانو — هم د هر یوه سلطان په سر سلطان دی
هغه کار چې وهرچا وته مشکل دی(۴) — هغه کار واړه وده وته آسان دی
خوک آفتاب شي په آسمان راخېژ ولې(۵) — ده آفتاب راخېژ ولی په آسمان دی
خوک د نمر په مخ حجاب شي غوږ ولي — ده پټ کړی نمر په ابر کې پنهان دی(۶)
خوک په شپه کې شي مهتاب(۷) پیدا کولې — ده په شپه کې پیدا کړی ماه تابان دی
خوک یو خاځلې پرېستې شي له آسمانه — نزول(۸) کړی ده په مونږ باندې باران دی
خوک شي روح نو پسته په یوه ماشي — ژوندی(۹) کړی ده په روح تمام جهان دی

---

(۱) "پ" او "ق" چاپ کې "سیر" او په قلمي نسخو کې "ګذر" راغلی دی.
(۲) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "نام و نشانه" راغلی دی.
(۳) د "ب" په لومړۍ نسخه کې د "هم" پر ځای "دی" راغلی دی په "پ پ" چاپ کې یې دویم مسرۍ داسې ده: "هم د هر یوه په سر باندې سلطان دی".
(٤) د "ق، ک" چاپ: "هغه کار واړه په ده باندې اسان دی".
(۵) "ق" چاپ: "خوک افتاب شي واسمان ته خېژ ولې".
(۶) له مصري نسخې نه پر ته په لورو نسخو کې "پنهان" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "افتاب". او دا بیت په "ق، ک" چاپ کې داسې دی:
"خوک په شپه کې شي مهتاب راخېژ ولې — ده په شپه کې خېژ ولی ماه تابان دی"
(۸) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "نازل" راغلی دی.
(۹) قلمي نسخې: "زنده".

خوک وسنګ شي رنګ دګلو ورکولی ‌‌ ‌ ده وسنګ ورکړی رنګ دارغوان دی (۱)
خوک له خاوړو شي یو ګل پیدا کولی ‌ ‌ ده له خاوړو پیدا (۲) کړی ګلستان دی
خوک له اوره شي اوبه پیدا کولی ‌ ‌ ده له اوره پیدا کړی زمستان دی (۳)
خوک له سنګه شي ګوهر پیدا کولی ‌ ‌ پیدا کړی ده له سنګه در و مرجان دی (۴)
خوک شي رزق وهر (۵) مخلوق ته رسولی ‌ ‌ دی دهر یوه مخلوق روزي رسان دی
خوک بنده لره ایمان شي ورکولی ‌ ‌ ده ورکړی هر مؤمن لره ایمان دی (۶)
خوک له ځمکې وآسمان ته شي ختلی (۷) ‌ ‌ ده عیسی لره ورکړی دا مکان دی
خوک له خدای سره خبرې شي کولی ‌ ‌ ده موسی مشرف کړی په دا شان دی (۸)
خوک ایښودی په توسن دهوا (۹) زین شي ‌ ‌ ایښی ده په هوا تخت دسلیمان دی
خوک په سپینه ږیره پالي تر قیامته (۱۰) ‌ ‌ ده په خضر باندې کړی دا احسان دی
چې په ده شي هغه کار په هیچا نه شي ‌ ‌ هر توانا د ده تر توان پورې ناتوان دی
په اوبو کې یې د کاني کوټ بنا کړ ‌ ‌ ده ورکړی پکې اورلره امان (۱۱) دی

---

(۱) "ق، ک" چاپ : " خوک شي سنګ ته ورکولی رنګ دګلو ‌ سنګ ته ده ورکړی رنګ دارغوان دی".
"ق" چاپ : " خوک شي سنګ ته ورکولی رنګ دګلو ‌ ده وسنګ ورکړی رنګ دارغوان دی".
د "خ" لومړی نسخه : " خوک شي سنګ لره دګلو رنګ ورکولی ‌ ده وسنګ ورکړی رنګ دزعفران دی".
د "خ" دوهمه نسخه " ده ورکړی سنګ ته رنګ دارغوان دی".
(۲) د "خ" له دوهمې نسخې نه پرته په نورو نسخو کی "ارغوان کړی" راغلی دی.
(۳) دابیت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کی نشته
(٤) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "وکل مخلوق ته". په "ق" او "ق، ک" چاپ کی دا مسره داسې ده : "خوک شي رزق رسولی هر یوه ته".
(۶) دابیت د "ب" په لومړی نسخه کی نشته. د "خ" لومړی او مصوره نسخه کی د "مومن" پرځای "بنده" راغلی دی.
(۷) قلمي نسخې : " خوک له ځمکې وآسمان وته ختی شي".
"ق" او "ق، ک" چاپ : "خوک له ځمکې وآسمان ته دی ختلي".
(۸) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(۹) په چاپي دیوانونو کی د "هوا" پرځای "اسمان" راغلی دی.
(۱۰) "ق" چاپ : خوک تر ږیره به وپالي تر قیامته".
(۱۱) چاپي دیوانونه : " مکان دی"
لومړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
په "ب" چاپ او د پېښور په چاپي دیوانونو کی د "کوټ" پرځای "ګوټ" راغلی دی.

په سجده[1] یې ځملي سردي لګولي — هم یې زوړند په رکوع سره آسمان دي

هره ونه په قیام ورته ولاړه — هر ګیاه یې په تسبیح سره زبان دي[2]

همه واړه په تسبیح د ده مشغول دي — که ملك دی، که پېری دی که انسان دی[3]

هر ماهي یې په دریاب کې حمد[4] وایي — هر مرغه یې په چمن کې ثنا خوان دي

حق په حق یې ثنا هېچا کړې نه ده[5] — نه له هېچا واقع شوی د ابیان دی

مخلوقات هسې نه دي پېژندلی — لکه ده سره[6] چې قدر د خپل ځان دی

حد پایان یې هېڅ سړي موندلی نه دی — معرفت یې هسې بحر بې پایان دی

نه هېڅوك د ده په خبر د ده په شان دي — او نه دی د چا په خبر د چا په شان دی[7]

نه یې زیان نه یې زوال نه یې نقصان شته — دی[8] بې زیانه بې زواله بې نقصان دی

نه یې مثل نه مثال نه یې مکان شته — دی بې مثله بې مثاله بې مکان دی[9]

پاك یې وګڼه بې شکه بې ګمانه — له هغو چې د چا شك د چا ګومان دی[10]

نه یې څوك په سترګو وینې نه لیده شي[11] — او بې چونه بې چګونه نمایان دی

که څوك وایي لیده نه شي لیده نه شي[12] — او که وایي وهر چا وته عیان دی

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "سجود" راغلی دی.
"پ پ" چاپ کې دوهمه مسره داسې ده: "زوړند سره هم په رکوع سره آسمان دی".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "ګویان دی"

(۳) قلمي نسخې: "که سړی دی که پېری دی که حیوان دی".

(٤) د "خ" دوهمه نسخه کې د "حمد" پر ځای "ثنا" راغلی دی.

(۵) "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "حق په حق یې هېچا نه ده ثنا کړې".
"ق، ک" چاپ کې دوهمه مسره داسې ده: "نه هېچا نه واقع شوی د ابیان دی".

(٦) قلمي نسخو او "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سره" پر ځای "ځنځ" راغلی دی.

(۷) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.

(۸) د "خ" دوهمه نسخه کې د "دی" پر ځای "او" راغلی دی.

(۹) دا بیت په "ق" چاپ کې داسې دی: "نه یې مثل نه مثال نه یې پایان شته دی بې مثله بې مثاله بې پایان دی".
په "ق، ک" چاپ کې یې دوهمه مسره له "ق" چاپ سره یوشان ده په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې یې لومړی مسره داسې ده: "نه یې مثل نه مثال نه یې مکان شته".

(۱۰) مصوره نسخه: "له هغو چې د چا فکر په بل شان دی".

(۱۱) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "که یې څوك په سترګو وینې لیدی نه شي".

(۱۲) د "خ" دوهمه نسخه: "که څوك وایي چې لیده شي لیده نه شي".

منزه دی له جمله و جهتونو | او بیا هر جهت په ده باندې ودان دی(۱)
بې پردې به حسن چا نه وي لیدلی | که څوك وایي چې لیده شي تش گومان دی(۲)

۲۶۹

لـه زرگونو صفتونو راشه گوره
چې یې کړي نیم صفت عبدالرحمان دی(۳)

۲۸۶۸

زړه مې ستا په ذکر فکر گلستان دی | تن مې ستا له غمه پانه د خزان دی
ستا د غم له هجره هسې بهره مند یم | چې په سترگو کې مې جوړ د دره وکان دی(۴)
ستا کتو مې عجب زخم په زړه وکړو(۵) | چې هم وینې ترې بهېږي هم خندان دی
هسې رنگ مې د خپل زړه له وینو واخست | چې ځان درست راته په شکل د جانان دی
که د ستا د زلفو مار کاندي خونه | ما موندلی ځنې عمر جاودان دی
ځنگدن که هر څو تریخ وتلخ وي په شي | ستا د لبو په مدد آب حیوان دی
آشنایي تر جدا الحه کمه وړ بې نه ده | معطر په بوی د مصر درست کنعان دی
لکه لمر په خلوم آسمان لیده شي | محبت په سل حجابه کې عیان دی
نور د شمع په فانوس کله پټیږي | عشق د عقل په پرده کې نمایان دی
که د ستا په مخ کې بوی د حجاب نشته | زه له دېرې ځلې(۶) وایم چې نهان دی

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(۳) د "ب" لومړی نسخه : "له هزارو صفتونو باور مه کړه چې یې کړي دا صفت عبدالرحمان دی".
"ق" چاپ او "ق،ک" چاپ : "له زرگونو صفتونو راشه گوره یو صفت یې کړي ما عبدالرحمان دی".
د "خ" لومړی نسخه : "له هزار صفتو یو یې ادا نه کړه چې یې کړي دا صفت عبدالرحمان دی".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "له هزارو صفتونو باور و کړې چې یې کړي نیم صفت عبدالرحمان دی".
(٤) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې دی : "ستا د هجر په غم هسې بهره مند یم چې په سترگو کې مې جوړ رود روان دی"
د "خ" په لومړی نسخه کې دوهمه مسره داسې ده : "چې له سترگو مې د میو جوی روان دی".
(۵) په "ق،ک" چاپ کې "ستا لیدو" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې "مینې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "حیا" راغلی دی.

طاوس رنګې زلفې چا دې سمې کړې[1] چې هر موی یې په څو رنګه په خوشادي

بې پردې به حسن نه وي چا لېدلی که څوک والې چې لېده شي تش ګمان دی[2]

ښادي غم غوندې اسانه مونده نه شي سوړ په خپلو وینو لعل د بدخشان دی

که وصال په هر زمان وای هسې درېغه لکه غم چې د هجران په هر زمان دی

بې د ستا له ملاقاته چې مشکل شو نور مشکل واړه په ما باندې اسان دي

هم په دا راته اسان شوه نور غمونه چې ستا غم د حد په هور راته ګران دی

قافله د صبر هېڅ وېسا پرې[3] نه کا ستا له غمه مې منزل د زړه ویران دی

یو نفس به دې له دره بېرته نه شم څو مې یو نفس[4] باقي په دا جهان دی

لکه سر و سامان ستا د زلفو نشته هسې زړه زما بې سر و بې سامان دی

لکه تا چې تور ګېسو په مخ پرېشان کړه هم مې هسې خراب زړه پسې پرېشان دی

خوا خاطر به د ... سلامت شوي
چې ګذرې ستا په چاه زنخدان دی

۲۶۷ ۲۸۸۹

ستا د عشق حرف نه تور نه دی ګلګون دی هم په دا چې نوشته په جګر خون دی[5]

تش به نه شي هغه خم د عشق له میو چې یې خاورې د فرهاد و د مجنون دي[6]

د دنیا چارې همه واړه فاني دي دا د ستا جور و فا ولې افزون دي

مقتولان ستا د غمزو دي لاله نه دي چې په سره کفن له ځمکې راببرون دي

(۱) چاپي دیوانونه: "طاوس رنګه زلفې دې چا هسې ګره کړې".
د "خ" دوهمه نسخه: "طاوس رنګه زلفې نه دي چا لېدلی که څوک والي چې لېده شي تش ګومان دی".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه او نیمګړې نسخو کې نشته.
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "راباندې نه کا" راغلی دی.
(٤) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "دم نفس" راغلی دی.
(۵) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(۶) "ق، ک" چاپ: "یاره ستا جور و جفا ولې افزون دی".

چې يې هيڅ بها زلميو څخه نشته ۔۔۔ جونه نه دي سکه ګنجونه د قارون دي
بادشاهان په يوه دم کې ګدايان کا ۔۔۔ مال بدلي فسادونه د ګردون دي

د رحمان د زړه خوناب مګر قبول شي
۲۶۸ ۔۔۔ ۲۹۹۶
چې مخونه د دلبرو پرې ګلګون دي

غم دې هسې غلبه شو په ما باندې ۔۔۔ چې مې ځاى نه شي د ننه نه د باندې
له ز ګيرويه مې نور خلق په عذاب شول ۔۔۔ تل د وچولو کبله سوځې تاندې
زه د ستا په غم کې شمع غوندې ژاړم ۔۔۔ ته زما په ژړا صبح غوندې خاندې
زړه مې هسې ستا په لورې آويزان دى ۔۔۔ لکه زلفې دې په مخ دي آويزان دې
ما دي ستا دانه ښڼو په اوړکې سوې ۔۔۔ د دنيا اندېښنې واړه لکه سپاندې
دا دستور دى چې لوى[1] غم په سرې ورشي ۔۔۔ نور غمونه يې هم شي تر پښو لاندې
هر چې ما په نصيحت له تا جاربا سي ۔۔۔ بيا دې ستا په لورې دړومې ترما وراندې[2]

سړه لمبه ګوره چې څه کا په وچ ډکي
۲۶۹ ۔۔۔ ۲۹۰۴
مخ د يار په رحمان هسې چاړې کاندې

په دنيا کې که څه کار دى خوردين دى ۔۔۔ د دې کار په کننده آفرين دى
چې تقوى او ديندارې يې شي په برخه ۔۔۔ د هغو د سعادت ستورى قرين دى
قناعت مې هسې خوند په خوله کې کښېنود ۔۔۔ چې وچ تولک مې په دهن کې انګبين دى
بې حاتيانو بې اوښانو بادشاهي کا ۔۔۔ د ژاړه پوزي تموکر کې يې قالين دى
چې په خواست د حاجت پورته کا لاسونه ۔۔۔ د آسمان د ملايکو پرې آمين دى
چې قبوله کهتري کا په دنيا کې ۔۔۔ د هغو په بهتري باندې يقين دى

---

(۱) په قلمي نسخو کې "ليو" راغلى دى.
(۲) د "تخ" دوهمه نسخه: "هغه تله کا ستا و لوړته ترما وراندې".

ټول د لوړي او به د رومي و ښوړ ته — حق تعالی کمال ورکړی وتمکین دی
خاکساري د خاکسارانو مرتبه ده — که زمکې یې خیرن وزه یې سپین دی
د سرکښو سرکه ورشي وآسمان ته — پهٔ دوه ورځې پسې ځای زیر زمین دی
چې سنبوره یې وي پهٔ سر کې اولوي کا — د رحمت لیاقت نه لري لعین دی
که صورت یې د سړي، سړی بالله شي — پهٔ معنی کې سړی نه دی شیاطین دی
که رنځ سره متاع د دنیا نشته — شکر دا چې نه خودرای دی نه خودبین دی

۲۷۰ — ۲۹۱۶

مخ د یار شمس وقمر درې واړه یو دي — قد د سرو وصنوبر درې واړه یو دي
حاجت نه لرم پهٔ شهد وپهٔ شکر و[1] — لب د یار شهد وشکر درې واړه یو دي
که بې یاره پهٔ بستر د پاسرین ویم — نار وخار ودا بستر درې واړه یو دي
چې ور دَرو و دیوار ته یې نظر کړم — باغ بوستان او دغه در درې واړه یو دي
چې غبار یې د کوڅې را باندې راشي — دا غبار مشک وعنبر درې واړه یو دي
خدای د یار له هجره هیڅوک خبر مه کړه — تاخت وقتل دا خبر درې واړه یو دي
هغه دم چې سړی درومي له جهانه — توري خاوري سیم وزر درې واړه یو دي
قلندر چې پهٔ رښتیا قلندري کا — خان، سلطان وقلندر درې واړه یو دي
ورد یې نه شي پهٔ پردي ملک حمله هیڅوک[2] — کوړ وکړ او مبصر درې واړه یو دي
چې دې نه یکې یو یار نه دې آشنا وي — هغه ښهر بحر وبر درې واړه یو دي
پهٔ دکان د نابینا و جوهر پانو — خرمهره لعل وګوهر درې واړه یو دي
پسران دي عار زما له عشقه نه کا — پاک عاشق پسر[3] پدر درې واړه یو دي

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "حاجت نه لري پهٔ شهد و پهٔ شکر و".
(۲) پهٔ قلمي نسخو، "پ" چاپ، "ق" چاپ، او "پ پ" چاپ کې دا مسره داسې ده : "ورد یې نه شي پهٔ پردی د حمله هیڅوک".
(۳) دا بیت پهٔ "پ" چاپ کې نشته او پهٔ مصوره نسخه کې د "پسر" پر ځای "پیر" راغلی دی.

په سبب د ظالمانو حاکمانو — ګوروا او پېښور درې واړه یو دي[1]

۲۷۱

غزا و شوه که ځان ستا لې و سلح ته
بې هنره ګا وخر درې واړه یو دي

چې دا هسې لاس په لاس دنیا پرېښودي — خه چوو چندن په ځان پورې مښودي
دا دنیا په مثال پوله مرګ سیلاب دی — د سیلاب په مخ کې څه پوله ایښودي
جل ځلې لا واده ندوي سره کونه وي — دا رنګ چارې د مرګي د خرخښودي
قافلې چې په دنیا کې شوې داخلې — بیا هم هسې معلومېږي چې دلښودي[2]
دا سفر به په هغو باندې آسان وي — چې ترکوچ مخوا په زېرمه د توښودي
چې بې وخته ارمان کا په وخت اوده وي — د هغو عالمو بېرې د وکښودي
په هر شان چې یار خوښېږي زه هغه کړم[3] — خپلول د صاحبانو په پېښودي
دیار غم مې لکه تاج وي په سر ایښی — نور غمونه مې همه لاندې تر پښودي
معشوقې په عاشقانو خود پوهېږي — دلته څه د عاشقه نښې د ښودي[4]

۲۷۲

می خواران که بې خبر شي له مستۍ نه
د رحمان د میخانې شراب د خښودي

زه بلبل ستا د وصال یم بوستان څه دی — ستا د وصل په نسبت ګلستان څه دی
چې آشنا شي ستا له دره له دیواره — انتظار یې په روضه د رضوان څه دی
چې روزي یې شهادت شي ستا له تیغه — احتیاج یې په چشمه د حیوان څه دی
چې مسکن یې د زړه ستا د زلفو خم شي — وهغوته د عطار و دکان څه دی

---

(۱) دا بیت د "خ" په نسخه کې نشته، په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "ګورا وکورا او پېښور درې واړه یو دي".
(۲) "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ، په "مصره" په او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دتلو دي" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې: "په هر رنګ چې یار خوښېږي نه یې کړمه".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه کې "ایښودي" راغلی دی.

هر چې لاندې خپل وجود تر خپل قدم کا — عرش یې لاندې تر قدم شي آسما خه د
بوالهوس که بوسه غواړي له تا خه شو — هر رنګ هر رنګ ویلکاندې نادان خه د
زه چې ستا له غمه ژاړم آه فریاد کړم — برق وره عد چکاره دي باران خه دی
ځان جهان مې هسې ستا په مینه هېرد — نه پوهېږم چې ځان خه د جهان خه د
ته چې نه ګورې وما ته لږ مې یوه کړه — په دا کار کې دې ضرر او نقصا خه د
که ستا سترګې دي قاتلې زه مقتول یم — وایه لوړ دې په خاطر کې ارمان خه دی
زه بې صبره یم که مهر د ستا نشته — له دې دوا رودې په زړه کې ګوما خه د
چې مې وینې تر ومې خه پوښتې له حاله — له عیا نه احتیاج د بیان خه دی

۲۷۳ — ۲۹۵۳

هر چې والي ستا ړسی د لماخ غاړه
وتوانا وته حجت د نا توان خه دی

نیخ (۱) مې ستا د بنو غشي په سینه دي — پورې وورې مې وتلي تراینه دي
تل یې مخ دیاں په مخ باندې وي اېښی — هغه زړونه چې بې زنګه آیینه دي
هسې نه چې زه نن وږځ په تا شیدا یم — ستا غمونه مې په زړه کې د برینه دي
لکه ستورې چې بر بېښنا کا په آسمان کې — په تهمن مې ستا داغونه نګینه دي (۲)
درته وایم چې له آهه یې پرهېز که (۳) — ده غو چې پوښاکونه پشمینه دي
که د ستا رخسار سوزاني ملبې وي — ولې کسي زما تور سوي نبینه دي
خه به سم په صبحدم ګورې وچا ته — چې دې سترګې په مي مستې شبینه د (۴)
هغه سترګې چې پیدا کړې خلای خونریز — بې غضبه (۵) په غضب او په کینه دي
شرابیان (۶) چې شراب مومي خوبې شومي — کله منعه په اختن (۷) په آدینه دي

* . دوې مخ پا یلیکو نه دي په (۲۰۵) مخ کې وکتل شي .

٢٧٤ — ٢٩٦٣

چې تمام د خپل ځيګر په وينو رنګ شو
د تماح [شان] خبرې ځکه رنګينه دي

(١) د عاشق نظر په خوړ دو په خواب نه دی — مراد يې بې د يار له دره (٢) بل باب نه دی
تر نظر په خپل هنر په عقل مه کړه — دا اسباب په عاشقۍ کې اسباب نه دی (٣)
چې د يار سره حساب د دنيا کاندي — د غه هيڅ په عاشقانو حساب نه دی (٤)
چې عاشق په عاشقۍ کې ارباب نه شي (٥) — که د دربست جهان ارباب شي ارباب نه دی
هر چې يار منعه کوي له خپله ياره — دا کتاب د عاشقانو کتاب نه دی
دا حجاب چې نور (٦) عالم يې حجاب بولي — دا زما د يار تر ميانه حجاب نه دی
که ثواب دی هم سيوا د يار له مخه (٧) — ما ګڼلی د غه کار په ثواب نه دی
که ليدلی زليخا يوسف په خوب و — ما په ويښه دی ليدلی په خواب نه دی
صبر و نيسه په مخ کې که مراد غواړې — هيچا کړی د غه کار په شتاب نه دی

٢٧٥ — ٢٩٧٣

تماح [ان] سوال د بوسې کړی دی له ياره
لا يې هيڅ ځنې موندلی جواب نه دی

د عشق زخم څه د زخم په شان نه دی — د بل زخم په څير سهل و آسان نه دی (٨)
عاشقان و معشوقې سره پوهېږي — د غه راز و نور عالم ته عيان نه دی (٩)
عاشقي نه ده که ګوډيې حيراني ده — کوم سړی په د غه کار کې حيران نه دی (١٠)
يو عاشق دې څوک را وښيي په عشق کې — چې يې رود په مخ دا وښکو روان نه دی (١١)
هو ره اوښکې د عاشق په ګريوان وره (١٢) — ته به وايې چې يوسين د ګريوان نه دی
دا هجران دی چې يې مرګ په عاشق ګران کړ — که هجران وه سړه نه وي هيڅ ګران نه دی (١٣)

---

* ددې مخ د متن پايليکونه دې په (٢٠٥) مخ کې وکتل شي.

نور غمونه که په ځان د سړي بد دي — غم د ترکو بد د هيچا په ځان نه دی(۱)

د دوزخ داور که تا ولته څه تېر دی — برابر د بېلتانه لــــه نېران نه دی(۲)

چي بالښتي څوک په عشق کي کم عقل — دا کم عقل د بر هوښيار دی نادان نه دی

چي بي يار و جهان ته نظر کړم
ځان والم چي ويران دی وران نه دی(۳)

۲۷۹ — ۲۹۸۳

د (۲۰۳) مخ د متن پاېليکونه :

(۱) په قلمي نسخو کي "څرخ" راغلی دی.

(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کي نشته . په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کي د "داغونه" پر ځای "غمونه" راغلی دی.

(۳) د "ب" لومړي نسخه او د "خ" لومړي نسخه : "ورته وايه چي له آدمي پرهېز که".
د "خ" دوهمه نسخه : "ورته وايه چي له آهوي پرهيز که".

(٤) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کي نشته .

(۵) "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کي "بې سببه" راغلی دی.

(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کي "مي خوران" راغلی دی.

(۷) د "خ" په لومړي نسخه کي "په جمعه" راغلی دی.

د (۲۰٤) مخ د متن پاېليکونه :

(۱) دا غزل د "ب" په نسخو او مصوره نسخه کي نشته .

(۲) "ق،ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" لومړي او دوهمه نسخه کي "د يار له بابه" راغلی دی.

(۳) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه : "دا اسباب د عاشقه اسباب نه دي".

(٤) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه : "د غه هېڅ په عاشقه کي حساب نه دی .

(۵) د "خ" نسخي : "ارباب نه وي".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "عام عالم"

(۷) د "خ" لومړي نسخه : "که ثواب دي هم ثواب د يار په عشق کي".

(۸) "ق،ک" چاپ : "د عاشق زخم د زخم په شان نه دی
د غه راز و لوی عالم ته عيان نه دی".
"ق" چاپ : "د غه راز و نيا و عالم ته عيان نه دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "د عاشق زخم څه د زخم په شان نه دی".

(۹) "ق،ک" چاپ : "دا د عشق اسرار په هاخا ځان نه دي".
"ق" چاپ : "دا د عشق اسرار په جاهلانو بيان نه دي".
د "خ" دوهمه نسخه : "د غه راز و هر سړي ته عيان نه دي".

(۱۰) دا بيت د "ب" په لومړي نسخه کي نشته .

(۱۱) "ق" چاپ : "باران نه دی".

(۱۲) د "ب" لومړي نسخه : "هومره اوښکي د عاشق په ګرېوان در ومي".
"ق،ک" چاپ : "هومره اوښکي د عاشق په مخ راد ر ومي".
د "خ" دوهمه نسخه : "هومره اوښکي په ګرېوان د عاشق در ومي".

(۱۳) چاپي ديوانونه : "که هم ځان د ر ټخه د ښه د مي هيڅ ګران نه دی"
(پاته په (۲۰٦) مخ کي)

هر نګار چې بې وفا دی نګار نه دی — په ګلزار کې چې ګل نه وي ګلزار نه دی (۱)

هغه یار چې اخلاص نه لري یار نه دی — هغه کار چې بې فایدې دی څه کار نه دی (۲)

په تلخۍ د میو مست خلق (۳) مې خوښ دي — هغه خار چې بوی د ګل لري خار نه دی (٤)

دینداري یا دنیاداري ده حبله (۵) لري — ما لیدلی هیڅ دیندار او دنیادار نه دی

که روزګار دی په جهان کې عاشقي ده (٦) — ددې نور عالم روزګار څه روزګار نه دی

چې تصدیق یې په خپل زړه کې محکم نه وي — دا په خوله ظاهر اقرار څه اقرار نه دی (۷)

په هر زړه چې د خپل یار د غم غبار وي — د غبار د رحمت دی غبار نه دی

چې په کسب یې له عشقه نور څه نه کړه — باري ګنج دی چې هر چا ته اظهار نه دی (۸)

معشوقه وفا له هیچا سره نه کا — ګنه کوم یو ددې رحمن خپله نه دی

د ۲۰۵ مخ د متن پایلیکونه :

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. د "خ" لومړۍ نسخه کې یې لومړی مسرۍ داسې ده : "لو څمونه که په ځان هر سړی دی".
(۲) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۳) "ق، ک" چاپ : "زه رحمان وایم چې وران دی ودان نه دی".

ددې مخ د متن پایلیکونه :

(۱). دا غزل د "ب" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته. ددې غزل لومړی بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی : "هغه یار چې بې وفا دی څه یار نه دی
هغه کار چې بې بقا دی څه کار نه دی

د "خ" دوهمه نسخه : له داغیانو سره سودا څه په کار نه دی
له مکار سره روزګار څه روزګار نه دی

(۲) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(۳) "ق، ک" چاپ : "انسان".
د "خ" دوهمه نسخه : "په تلخۍ د میو مست عالم خرم وي"
(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "هغه کار چې بوی د خار لري خار نه دی".
(۵) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "سره".
د "خ" لومړۍ نسخه : "وسله".
(٦) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "که روزګار دی په دنیا کې د عاشق دی"
(۷) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې بنا یې د تصدیق محکمه نه وي
د ظاهر په خوله اقرار څه په کار نه دی

(پاتې په (۲۰۷) مخ کې)

د دلدار وصال مې دخدای په داد مونده شي (۱) — دغه کار مي د هیچا په اختیار نه دی

په رحمان باندې منت د معشوقو دی (۲)
د بې حسنو معشوقو منت بار نه دی

۲۷۷ — ۲۹۹٤

هغه یار چې بې وفا دی څه یار نه دی — هغه کار چې بې بقا دی څه کار نه دی

که د سر بښندل د شوار په ما وتا دي (۳) — دا په عشق کې سهل کار دی دشوار نه دی

اندېښنه سړی بیدار کاندي له خوبه — کم اندېښنه که بیدار دی بیدار نه دی

که څه عمر دی عاشق لره وصال دی — د هجران عمر د عمر په شمار نه دی (٤)

د چشمانو په حنبل (۵) کې تیر و بیر شي — اعتبار د زماني اعتبار نه دی (٦)

که د سلون ویو پلار شي به یې څه کا (۷) — بې وقوفه زوی د پلار څه په کار نه دی (۸)

۲۷۸ — ۳۰۰۱

معشوقې همېشه ناز په عاشق کاندې
رحمان هیڅ له خپله یاره آزار نه دی (۹)

عاشقان دې په اور سوي یادې کړنه دي — ستا د عشق په اور الوي دي کړنه دی (۱۰)

د (۲۰٦) مخ د پایلیکونو پاته برخه:

(۸) "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "باړي ګنج دی چې هر یو ته اظهار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "چیا به کسب د عشق نه کړ باړی څه کړي چې دا ګنج وهر یوه ته اظهار نه دی".

ددې مخ د متن پایلیکونه:

(۱) "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "د خپل یار وصال دخدای په داد مونده شي".
"ق" چاپ: "د خپل یار وصال دخدای په امر مونده شي".
د "خ" لومړی نسخه: "د خپل یار وصال دخدای په داد مونده شي دغه کار و هیڅ بنده ته اظهار نه دی".

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) د "خ" لومړی نسخه: "که د سر بښندل دشوار دی وتا ته".

(٤) د "پ" لومړی نسخه: "د هجران عمر په عمر څه شمار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "د هجران عمر په عمر شمار نه دی".

(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "وهل".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "اعتبار د زماني څه اعتبار نه دی". او هم دا بیت او ورپسې بیتونه د "پ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۷) "ق، ک" چاپ: "که د سلون ویو پلار شي خوک به یې څه کا". "ق" چاپ: "که د سلون ویو پلار شي خوک به یې څه کاندي".
د "خ" دوهمه نسخه: "که د سلون ویو پلار شي ته به یې څه کړې"

(۸) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "بې وقوفه زویه زویه د پلار نه دی".

(۹) د "خ" لومړی نسخه: "معشوقه همېشه ناز په عشاق کاندي دا رحمان له خپله یاره ازار نه دی". په "ق" چاپ کې مسم معشوقه راغلی ده.

(۱۰) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه، مصوره نسخه او نیمګړي نسخه کې نشته.

زخمتونه د هجران واره په عشق کې — تا وهما وته بڼو ولي دي که نه دي
په دنیا کې خو یا سر و مال ویل شي — د واره ما په تا بایللي(۱) دي که نه دي
تل د وروځو په لېندو د بڼو غشي — تا په ما باندې را لګېدلي دي که نه دي
چې مدام یې زما زړه له غمه چوي — تورې زلفې دې پېچوې دې که نه دي
راشه وګوره احوال د عاشقانو — مړه د عشق په تېغ کوټلي(۲) دي که نه دي
ناصحان چې نصیحت وما ته(۳) کاندې — چېرې دوی هم مین شوي دي که نه دي
ښایسته که په ښایست کې ملایک وي — په وکښېنه د زړونو وړي دي که نه دي

۲۷۹ — ۳۰۱۰

بلبلان پسې ناري وهي رحمانه
د ښاخ ګانو نه شوي(۴) دي که نه دي

دا ژوندي چې معلومېږي واره مړه دي — که ښه دي هم هسې وایه چې ښه نه دي(۵)
یاد باد په مخ کې خاوري دي دا تورې — یاد اور په مخ کې واره وچ واښه دي
د خپل عمر شپې او ورځې چې په زړه کړم — هسې درومي ګویا بهېده او به دي(۶)
غافلان که وېني اوري بې خبر کړي(۷) — دا لي خوب دی نه لیده نه اورېده دي
چې د خدای له معرفته خبر نه وي — هغه واره که بیدار دي هم اوده دي(۸)

۲۸۰ — ۳۰۱۶

د رحمان د زړه له حاله خدای خبر دی
چې په زړه کې یې د یار له غمه څه دي(۹)

---

(۱) په قلمي نسخو کې "پاسلوي دي" راغلي دي.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه کې "په شیر کوې دی" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "په ستر ګو کوي دي" راغلي دي.
(۳) په "پ" چاپ او "پ، پ" چاپ کې "دیار ته" راغلي دي.
(٤) په قلمي نسخو کې "توې دي" راغلي دي.
(٥) دا غزل د "پ پ" چاپ کې نشته.
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه: "هسې درومي چې د سیند ګویا اوبه دي". د "خ" دوهمه نسخه: "هسې درومي ګویا بحر دی اوبه دي".
(٧) "ق، ک" چاپ: "غافلان چې وېني اوري عمل نه کړي".
(٨) د "خ" لومړۍ نسخه: "بیدار نه دی".
(٩) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې په زړه یې داشنا له غمه څه دي".

په ظاهر صورت چې ستا د در ګدای دی — په معنی کې د جمله وُ کدخدای دی[1]
مجنون بېد غوندې رونق د ګلستان شي — چې یې ستا له غمه سر په پشت پای دی
چې له غمه د جرس غوندې نالان دی — د جمله وُ ګمراهانو رهنمای دی
چې څوک زړه د ستا و توره و سترګو ورکا[2] — ستا د وروځو تر محراب لاندې ځای دی
چې مسکن یې د زړه ستا د زلفو خم شي — د هغو ناستی په سیوري د همای دی
چې تا ووینې و ما ته نصیحت کا — شک پرې مه کوه بې شکه چې خودرای دی

۲۸۱ — که زردار دي آشنایان د زړه دارانو
د رحمان د آشنایانو تکیه خدای دی — ۳۰۲۲

که مطلب و مدعا د سړي خدای دی — هر هر مړی د ژوندیو رهنمای دی
مسافر چې په رحلت کې حُبله غږ کا — هر آواز یې خواب آلودو له درای دی
که سړی و حقیقت و ته نظر کا — ژوندی خلق واړه ناست د مړو په ځای دی
دا خو بخت دی څوک یې سپین او څوک یې تور — ګنه عیني لکه زاغ هسې همای دی
لکه فرق چې د همای او د زاغ نشته — هم د غه دلیل د شاه و د ګدای دی
ته نظر د کاریګر و په کار مه کړه — کار هسه واړه موقوف په کار فرمای دی
سالکان چې د جهان تماشا کاندي — له جهانه یې مطلب جهان آرای دی
که څوک خپل د دست و پای و یاسي له میانه — خدای پخپله د بې دستو دست و پای دی
په هغه جهان نیکي و بدي نشته — هر مطلب د طالبانو په دا سرای دی

۲۸۲ — زه رحمان یوازې نه یم په دا کار کې
همېشه د یار په یار پسې وای وای دی — ۳۰۲۳

(۱) قلمي نسخې ، "په معنی کی د جمله جهان کدخدای دی".
(۲) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په نیګمړي نسخه کی "توره و زلفو" راغلي دي.

که د خلقو و نظر ته آدمي دی — خوار عاشق د معشوقې د کوڅې سپی دی
هر چې ځان د یار په سپیو کې داخل کا (۱) — تر و هاله به ورته وایم چې سړی دی
ما د خدای د یاره له غمه بې غم نه کا — دا په ملک د عاشقۍ کې لوی ورانی دی
زه د یار په غم کې زیړه خبره خوښ یم — دا زما خزان نه دی سپرلی دی
زه ژوندون د یار و وصل ته وایم — گنهگار یو دوزخي په ژوند ژوندی دی
تر چې ما منعه کوي د یار له دره — کوم یو دېر له دغه دېره بریالی دی (۲)
زه د یار مینې په یار باندې شیدا کړم — که څوک ما گڼي زه نه یم واره دی دی
چې وحشي مجنون یې ښهر له راوست — د لیلی د زلفو هسې غړوندی دی (۳)
زرداران که او به څښي په جام د زرو — خوښ زما دا خپل د خاورو کنډولی دی
اورنگ زیب که د ډیلي په تخت نازېږي — خپله خو نه هر گدای له ډیلي دی
چې له خپله کوره ووځي مسافر شي — څوک یې پېژني ساهو دی که مړی دی
چې یې خاورې شي له خاورو سره گډې — تر و چا خبر زده چې د کوم نیکه ملسی دی
تور شپه په آشنایانو رڼا ورځ ده — رڼا ورځ په نا آشنا تورږمی دی
نه دې ستړې پوزه غوږ د کم شناختو — په معنی کې یو د بوال سوړی سوړی دی (٤)
عاشقان یې د دنیا له غمه خلاص کړه — عشق په مثل د سلیمان بادشاهي دی
هر چې حب د عاشقۍ لري په زړه کې — که په قطع (۵) صد ساله وي هم ځلمی دی
دا هلال دی چې لیده شي په شفق کې — که په لاس د گل ندامې سپین ونیږی دی
نا آشنا به بېره خشکل څنې مومي — چې مدام یې په آشنا باندې غوږی دی (٦)

---

(۱) د "پ پ" چاپ کې "حساب کا" راغلی دی
(۲) دا بیت د "خ" په نیگمری نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) دا بیت په نیگمری نسخه کې نشته.
(۵) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "عمر" راغلی دی.
(٦) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "زهیرگی" راغلی دی.

خر بوي مې قرباني لره پوهېږم — دا چې کړي دې په ما باندې زړه سوې دي

چې په نوم باندې باله شي لېده نه شي — معلومېږي چې نر حور يا بنا پېري دي (۱)

چې د خط په دود خلق يکې پرېوځي — زنخدان يې تر سبزې لاندې کوهي دي (۲)

۲۸۳ — ۳۰۵۵

زه رحمان له ياره خوښ يم که جفا کا

که جفا نه کا وفا کا خو تېرې دي

ستا له غمه مې په مخ باندې ولې دي — لن مې و پوښته له حاله چې ولې دي؟

زه په تا پسې مجنون يم قارون نه يم — چې مطلب مې غوا و غېلې يا غلې دي (۳)

هغه کوډې لکه تا دي په ما کړي — کله کړي په مجنون باندې ليلې دي

لکه ما چې مصلې درپسې لنګ کړې — کوم ملنګ هسې لنګ کړي مصلې دي

بوي هم ستا د وفا نه دي را الوتی (٤) — ما پخپله خپلې کړې تسلې دي

نصيحت اثر په زړه د عاشق نه کا — ګنه ياد دې زما ډېرې مسلې دي (۵)

۲۸٤ — ۳۰۶۲

که رحمان د عاشقۍ په تېغ شهيد شي

د جنت حورې همه واړه د لې دي

چا چې کړي و دنيا و ته اسرې دي — د همه واړو په سر خاورې ايرې دي (۶)

نادانان که د دنيا په چار نازېږي — و دانا ته واړه وشتې (۷) مسخرې دي

چې بې خدايه محبت کا هغه خلق — نارينه يې واړه خره او ښځې خرې دي

وسپين نه بېري و ته مه وايه سپين نه بېره — همګي واړه طفلان د ګهوارې دي (۸)

---

(۱) دا بيت په نيګړي نسخه کې نشته، د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرې داسې ده: "معلومېږي چې نه حور نه بنا پېرې دي".
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) "پ" چاپ: "زه په تا پسې موسی يم قارون نه يم — چې مطلب مې غوا و غېلې يا ګلې دي".
د پېښور چاپي ديوانونه: "زه په تا پسې موسی يم قارون نه يم — چې مطلب مې غوا، غلې او يا ګلې دي".
(٤) په قلمي نسخو کې "رابلودلی" راغلی دی.
(۵) دا بيت په "سپ پ" چاپ کې نشته.
(۶) چاپي ديوانونه: "د هغو په سر همه خاورې ايرې دي" (۷) "ق، ک" چاپ: "تموکې"، د "خ" لومړۍ نسخه: "زښتې"
(۸) د "پ" لومړۍ نسخه: "دا همه واړه طفلان د ګوارې دي". د "خ" دوهمه نسخه: "وسپين نه بېري ته مه وايه چې سپين نه بېري".

هسې وايې چې خمره دي د زنانو — که يې ايښې په دستار کې قرقرې دي
نه خو فيض نه لمره څنې مونده شي(1) — همگي واړه بې فيضه بې بهرې دي

۲۸۵ ذخيره د دنيا مه کوه صالح ناله ۳۰۶۹
دا همه واړه د خاورو ذخيرې دي(2)

په هر ځای چې ستا ثنا شي شيوه گرې — خوږه شي هلته د رو مرغلرې
ډېر غوسترگو به او ښکې وي گلرنگې — هر چې ستا په گل رخسار وي منتظرې
هغه کله د ناصح خبرې اورې — هر چې اورې ستا خوبې خوبې خبرې(3)
مرور کاندې عاشق له جمله خلق — معشوقې له هېڅا مه شه مرورې
په ساعت کې سرې مر هم يې ژوندي کا(4) — طايفې دي د خوبانو سحر گرې
زه ځان د وب گنم بې تا په خيلو وينو — که مې د وب کا څوک په شهد و په شکرې
لرې لرې غم دي واړه رانژدې کړ — چې له مخه دې حجاب کړې راته لرې
چې مې نوم د ستا د تورو زلفو واخيست(5) — راپسې شوې د بلا تورې لښکرې
هيڅ په حق د حقه لاټونه گرو هېږې — همېشه زما د زړه په ورو منکرې(6)
زما ستا مينه خرگنده په جهان ده — ولې دا رنگه خرگنده گواهي(7) نغرې

---

(۱) چاپي ديوانونه : "چې نه فيض نه خو لمره څنې مونده شي".
مصوره نسخه : "نه خو فيض نه خو لمره څنې مونده شي".
(۲) د "پ" لومړې نسخه : "دهمه واړو په سر خاورې ايرې دي".
د "خ" دوهمه نسخه : "د دنيا ذخيرې کل خاورې ايرې دي".
مصوره نسخه : "دا همه دا يرو خاورو ذخيرې دي".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ورې ورې خبرې" راغلي دي.
(٤) چاپي ديوانونه : "په ساعت کې سرې مړ کا هم ژوندي کا".
د "خ" دوهمه نسخه : "په ساعت کې سرې مړ بيا يې ژوندي کا".
(۵) چاپي ديوانونه : "چې مې نوم د ستا د زلفو په خوله واخيست".
(٦) د "پ" لومړې نسخه : "همېشه زما په زړه ورې منکرې".
مصوره نسخه : "همېشه زما په ورې زړه منکرې". نوموړی بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "گواهي" پر ځای "دعوی" راغلي دي.

زه چې ستا له غمه ژاړم آه فریاد کړم — د رقیب کره هم د ول وي هم سندري (۱)
چې میوه یې د کابل خوږه لې نه وي — د هغو له غمه وخلکي شي ګرګري (۲)
د رندو ستر ګو (۳) حاجت د رانجه نه وي — په بد رنګه ناوې ښه والې سندري
که په غره په سمه ګرځم باک مې نشته — مزري تل ګرزي په لوړو ژوري

د (خ) شعر به ولې نادر نه وي
۲۸۹ چې ثنا کاندي د تاخوندې نادري ۳۰۸۴

عاشقي رابا ندې سوري کړې مري — هیڅ مې نه دروې یې یاره ترمري (۴)
خداشربه یې د عقل وي په سر کې (۵) — د هغو په سر چې کېني سنا پېري
د مژګانو په پنجو مې زړه راکاږي — خدای د ترکو بندې (۶) سترګې کړې زمري
علوفه به یې بې غمه نور څه نه وي — هر چې کاندي د خوبانو چاکري (۷)
لږ د صبر سبق مال ره هم راکړي — که په عشق کې څوک د غم طاقت لري (۸)
خدایه څه دې د کوتوال په لاس کې ورکړم — چې شپې و ورځ مې غروي لکه تبري (۹)
په صورت مې نري ته به شوه ولاړه — تا چې د واړه سترګې تورې کړې نري (۱۰)
د وصال د لالان کوم طرف ته غواړم؟ — چې بندي شوم د هجران په کچري
نور د شمع په فانوس کله پټېږي — تا چې واغوستې د خیال جامې نري

---

(۱) د "خ" د همه نسخه : "زه چې ستا له غمه تل ژړا فریاد کړم — د رقیب کره هم د ول شته هم سندري".
د "ق، ک" چاپي دیوان کې د همه مسری داسې ده : "د رقیب کره مي د ول دي یا سندري".
(۲) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ، د "خ" لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۳) د "پ" په لومړي نسخه کې "په رندو سترګو" راغلي دي.
(٤) د "خ" د همه نسخه : "عاشقي رابا ندې سیورې کړې ژړه — هیڅ مې نه دروې یې یاره ترحلقې".
په "پ" چاپ او "پ ب" چاپ کې لومړي مسره داسې ده : "عاشقي را باندې سوره کړې مره".
(۵) مصوره نسخه : "خداشربه یې په سر کې وي د عقل".
(۶) چاپي دیوانونه : "مستې".
(۷) د "خ" لومړي نسخه : "که په عشق کې څوک د غم طاقت لرېده".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۹) دا بیت په لوړو قلمي نسخو کې نشته په نویو نسخو کې داسې دی : "خدای د عشق د پیر دلالو په لاس کې ورکړم — شپې و ورځ مې زغمه وي لکه تبري"
(۱۰) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.

٢٨٧ — ٣٠٩٤

زه رحمان په زړه نري کړم هغو ترکو.[1]
چې يې ملاتوي د وېښتو په دود نري

کږه تا يې شرم نه کېدي هري — مخ به پټ نه وو د حورې د پرۍ[2]
چې آفتاب دې تر رخسار پورې خجل شو — له دې وېرې زيست په شپه کا قمري
ستا تر حسنه پورې حسن واړه هيڅ دی — نسبت به څه له هستو کا برابري
بې د ستا د تورو سترګو جادوګرو — کوم آهو د بيابان زده وي دم ګري
ستا د عشق د توري هسې تېرې ګوزار دی — چې لمحه يې حباب شي ککري
دلبري او دلجويي لکه چې ستا زده — چا زده هسې دلجويي او دلبري
حسن واړه د عاشق په عشق موقوف دی — معشوقه که فرښته وي که چوري
وعاشق ته ديار غم واړه بنا دي ده — د رضا په ملک کې نشته دلګيري
دا دستور دی چې له درده زګيروي خېږي
ګنه څه وو د رحمان لړ شاعري

٢٨٨ — ٣١٠٣

ستا د تورو سترګو په ياد امې او سنبلې اوښت[3]
حق دی که پرېوځي په شراب د غم ستورې
زلفې دې سايه کړې مخ دې او رپه حمايل کړ
هر چا ته چې ګورم نيم په نور وي نيم په سيوري[4]
خوړک دې په وصال کې قند نبات خوړ ځيګر خوري
چا وکړ وويل د چا شوه سپين دستر ګو توري[5]
اور ستا د رخسار دما په خپلو اوسنبلو بل کړو[6]
تل په آتش سوزي آيينه چې لمر ته ګوري
ستر ګې مې دا ستا له خياله پرېوتې وزنه ته
څه شو که مې بې ستر ګو صورتحې په بل لوري[7]

---

(١) د "خ" دوهمه نسخه : "زه رحمان په زړه هغو ترکو زخمي کړم" په مصوره نسخه او چاپي ديوانونو کې د "ترکو" پر ځای "جونو" راغلي دي.
(٢) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(٣) دا غزل د "خ" په نسخو کې نشته، دروستي مسرې يې په "ب" چاپ ــــ کې داسې ده : "حق دی که پرېوځي په شراب د غم کې ستوري".
(٤) د "پ پ" چاپ او قلمي نسخې : "زلفې دې سايه کړې مخ دې نور په ګمان کړي"، د "پ" لومړی نسخه : {زلفې دې سايه کړې مخ دې او رد ابانده ی اوري / اور دی که د مخ د ګر نه پرېوځي نم په دا سيوري}
(٥) د "پ" لومړی نسخه : "يو اصل دی چې خوړک قند نبات خوړ ځيګر خون خوري حال ستا دلبا نو اوز ما د ستر ګو توري".
(٦) د "پ" لومړی نسخه : "اور ستا د رخسار په ما د خپلو ستر ګو بل کړ".
(٧) د "پ" لومړی نسخه : "څه شو که بې ستر ګو تش درومي په بل لوري".

كله رقيبانو ته نظر كړې كله ما ته — ستا باران د مهر په ښو بدو يكسان اوري

ځان په مستو سترګو باندې مه غولوه رحمانه (۱)

۲۸۹ — ۳۱۱۰

دا مستان هوښيار دي له حكمته سره ښوري

غمخواري د اسې چېرې وي غمخوري — چې به ما دلته كې ناست لرې ته وړې (۲)

هغه خدای مې چې يې ستا مخ بله لمبه كړ — دا لمبه يې كړه زما په ګوګل پورې

هم هغه دي زما تو له لمبه سره كړي — چې يې ستا لاسونه سره كړه سترګې تورې (۳)

غل د سرو د مال غلا په توره شپه كا — ته په ورځ زما د سرو د مال چورې

اصيل نه دي چا پيرودي نه يې پلورې — ته اصيل په ديدن پيرې هم يې پلورې

دا كوم رنګ د آشنايي او دياره دي (٤) — چې زه ستا د مخ ثناګر يم ته مې زورې

د ر خاني په سل غمونو خدای اخته كړه — زه به ولې له تا زاركوم كه ګورې (۵)

زه وتا وته د ستا له جوره ژاړم — ته را واخلې (٦) سل ګيلې نادرې نورې

د رحمان مخ په عاشقۍ به آفرين كړي

۲۹۰ — ۳۱۱۹

كه لمن مخ په آئينه كړې ځان وګورې (۷)

ته په هره ګړۍ (۸) غم د سيم وند خورې — زه دې هره ګړۍ وينم چې خپل سر خورې

عاقبت به دې يو خند تر سينې ورځي — ته چې تل په هر هر (۹) شاخ باندې ثمر خورې

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : " مه غولېږه دسترګو په وهلو يې رحمانه ".
(۲) قلمي نسخې : " چې ما دلی وته ناست لرې ته دوړې ".
(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته .
(٤) په چاپي ديوانونو کې د " ياره " په ځای " وردوره " راغلی دی .
(۵) دا بيت د "پ" په لومړی نسخه ، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته د "خ" په لومړي نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده :
" زه به ولې له تا زارکړم خپلې مورې ".
(٦) "ق" چاپ او "ني ، ک" چاپ کې " راوسېکې " راغلی دی .
(۷) د "پ" لومړی نسخه : " که لمن مخ وآیینې ته کړې وګورې "
د "خ" لومړی نسخه : " که لمن مخ وآیینې وته وګورې ".
د "خ" دوهمه نسخه : " که ته مخ وآیینې وته وګورې ".
(۸) د "خ" دوهمه نسخه : " چې په هره ګړۍ ".
(۹) چاپي ديوانونه : " هر يو ښاخ " ، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : " په هر ښاخ ".

معلومېږي چې خپل غم د سره نشته — ځکه غم د بل د را او د پسې خوري (1)

په عوض يې کوم طاعت کړي را ته وايه — د انعمت چې (2) په هر شام په هر سحر خوري

روژتي هم په خلوه يار پس افطار کا — نه خاوره ځکه طعام په هر پهر خوري (3)

کړيو ځکه تر کماله ورسېږي — نور به غوښې د خپل ځان لکه قمر خوري

بې هنر وله قند هم زهر قاتل دی (4) — قند يې وګڼه که زهر په هنر خوري

که سنبه د نام ونګ دې شي ترخنګه — د هر چا په کچ روی به خپل ځيګر خوري (5)

۲۹۱ نهال په زړه د صبر (6) نخل کړه رمانه
چې (7) مدام د برخوردار و په خير برخوري ۳۱۲۸

له چشمانو مې د غمزو وښي ايږدي — چې اغيار (ته) يار زما له قصده ګوري (8)

سره مال به د قاصد تر را تلو جار کړم — چې خبر راله راوړي د يار له لوري

تر سر کړي پېزوان يې جار شه قلندره — لکه مست هاتي مدام په ځنځير سنوري

تر څې راغلي خوبان وار په پسې شا شول — لمر چې وخېژي نور ځي پټېږي ستوري

شينکي خال دې د جبين په مخ کې زيب کا — لکه حوره د طوطي وني تر سيوري

۲۹۲ په ځنګ د بېغي ساعت حرام شو
لکه بيد مجنون چې شماله سنوري ۳۱۳۴

---

(۱) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته.

(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "چې نه هر شام"، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې نه په هر شام و سحر خوري".

(۳) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته، "ق، ک" چاپ: "نه به خرنګه روژه نيسي په صبر چې خلوه ځکه طعام په هر پهر خوري". په نورو چاپي ديوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "روژتي په خلوه م پس افطار کا".

(٤) د "ق، ک" چاپ او قلمي نسخې: "بې هنر وله قند زهر قاتل دی".

(٥) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته لومړی مسری يې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "که سنبسنه د نام ونګ ده ترخنګه".

(٦) مصوره نسخه: "د خير نخل کړه".

(۷) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که مدام".

(۸) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو په نورو نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.

ترا به وګړي پوه ني به جفا کړي — کم به مهر وفا هم چېرې پيدا کړي
معشوقې کله جفا کله وفا کا — مېبا يد چې کله هغه کله دا کړي
ماستا خوې دي وهر چا وته ستا يلي(۱) — چېرې نه چې دره وغږن مې تره چا کړي
ستا څه لاس را باندې نه رسي دلبره — چې په لاس د رقيبانو مې سزا کړي(۲)
مرم په دا چې د رقيب(۳) په رضا ده وې — نه په دا چې ته په ځان خپله رضا کړي
چې د غم او ښکې زما د غم خوستا وي(۴) — دا پټ راز به مې په درست جهان رسوا کړي
په درست عمر به هېڅ البدلې نه وي(۵) — هغه چارې چې ته هر ساعت پرما کړي
مار نغوړ په کټ کې پرېږدي چې کمبزم — ته لاگر زې د رقيب سره خندا کړې(۶)
لاس ترغاړې د رقيب سره خندا کړي — چې ما ووينې له قصده راته شا کړي(۷)

۲۹۳ — ۳۱۴۴

هر بېګاه والې چې خوله به سبا در کړم(۸)
دا بېګاه به په صباح کله سبا کړي

په پيرې کې چې هوس د مې وناب کړي — بې هوده ګمان په صبح د مهتاب کړي(۹)
بې طاعته عنايت له خدايه غواړي(۱۰) — د عتاب په ځای اميد د ثواب کړي
دانسته ګناه کوې توبې وکاږې — لکه بت هسې په غمو ستر ګو خواب کړي
په هغو غوږو چې ذکر د خدای اورې — بيا سماع په هغو غوږو د رباب کړي

---

(۱) د "پ" په نسخه کې "وېلي" راغلی دی.
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي ديوانونو کې "اغيار" راغلی دی.
(٤) چاپي ديوانونه: "چې دستا د غم خصلت دی زما او ښکې".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "په درست عمر به يې هېڅ لېدلې نه وي".
(۶) دا بيت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کمبزم" پر ځای "لوليږم" راغلی دی.
(۷) دا بيت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۸) چاپي ديوانونه: "هر بېګاه والې سبا له به خوله در کړم". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "خوله" پر ځای "حق" راغلی دی.
(۹) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) د "ب" لومړۍ نسخه: "بې طاعت عنايت له خدايه غواړي". په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "بې طاعته عنايت غواړې له خدايه".
او دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "بې طاعته عنايت له خدايه غواړم — د عتاب په ځای اميد د آب وتاب کړي".

په هغو شوندو چې حمد وثنا وایي — هم هغه شوندې بیا د ونې په شراب کړي
علم وکړې هیڅ(۱) عمل وربانديٰ نه کړي — لکه طفل هسې لونې په کتاب کړي
په شپه پروت یې د مغان په میخانه کې — او په ورځې مخ په لوري د محراب کړي(۲)
تمام عمر د دنیا په طلب ګرځي — بیا د خدای په طالبانو حساب کړي

له خالقه دې نه شرم نه حجاب شي(۳)
له رحمانه ګوښه ونیسې حجاب کړي

۲۹۴ — ۳۱۵۳

چې مدام د بل و عیب و ته نظر کړي — خدای له خپله عیبه ولې ناخبر کړي(۴)
که یوه جو دانه عیب وینې په بل کې(۵) — هغه یو جو دانه عیب به یې لوی غر کړي(۶)
که دې خپله ګناه لویه لکه غر وي — په حیله حیله به غر د مچ وزر کړي(۷)
(۸)که خوک تله دانصاف په لاس درکا — خپل تمو او د بل آس به برابر کړي
تو لعنت دې په داهسې منصفي شه — چې له حقه و باطل و ته ګذر کړي
خدای و تا د ملائکو مقام درکړ(۹) — ته دا خپل صورت په خپله ګاوخر کړي
په نعمت یې شکرانه کولی نه شې — چې نعمت درباندې درشي شور و شر کړي(۱۰)

---

(۱) د پېښور په "ق، ک" چاپ کې د "هیڅ" پر ځای "بیا" راغلی دی.
(۲) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "او د ورځې مخ په لوري د محراب کړي"
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "د ورځ د ورځې مخ په لوري د محراب کړي".
(۳) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "یا پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له خالقه دې نه شرم نه حجاب دی".
د پېښور "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "د خالقه دې نه شرم نه حجاب شته".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "له خالقه دې هیڅ شرم حجاب نه شي".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "د خالقه دې نه شرم شي نه وېره".
(۴) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته. د "خ" په لومړي نسخه کې د "ناخبر" پر ځای "کور وکړ" راغلی دی.
(۵) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "د نورو" راغلی دی.
(۶) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "تور غر" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۸) د "پ" نسخې او "خ" لومړي او دوهمه نسخه: "که څوک تله دانصاف درته په لاس کا".
(۹) د "پ" لومړي نسخه: "خدای د تا ته ملائکو مقام درکړو".
(۱۰) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.

چې خلک ستا په رضا کار کا ستا هم بويه — چې دا خپله رضا واره وخدای ور کړي (١)
نه هغه چې دی به ستا په رضا کار کا — ته خپل ځان دده په کار کې مقصر کړي
که دې یو وېښته د ځان دپاسه کوږ شي — ځان هغه ساعت له خدایه مرور کړي
چې ښندلی دې په خدای وي یو کلوړي — نمایان يې په جهان کې لکه نمر کړي
لکه څوک ترملې لاړشي ببرته راشي — د دنیا دپاره هسې لوی سفر کړي
که یوه رتحه دې زده په لاس کې کښېوځي — خرڅ خروار د عبادت په رتحه ور کړي (٢)
د ځوانۍ عمر دې تېر کړو په غفلت کې — په پیرۍ کې به خرزبر مرد محشر کړي (٣)
په دنیا پسې دې لمري دي رنګ کړي — ځان وخلقو ته درویش وقلندر کړي
لکه وار چې د زړې لوگې تېر شي — اوس تو بې له ضرورته په سپین سر کړي
په پیرۍ کې د ځوانۍ چارې (٤) نه شي — ته په ورځ دعا شوې به څه اختر کړي
لکه بېخ د زړې ونې چينجي وخوري — په دا تېر عمر به څه ښاخ وثمر کړي
د غه باغ به دې خلاص نه شي له خزانه (٥) — که چاپېر ورځنې سد د سکندر کړي

٢٩٥

ویل خواه وته څوک نیک نصیحت نه کا
ربه ستا په غم شریک دي که باور کړي

٣١٧٣

خدایه مه کړه نا امید هغه وګړي — چې امید يې وي د ستا په کرم کړي
ستا له رحمه به زه ولې نومېدي کړم — چې دې ځان دی د رحیم په نام نوم کړي (٦)
خواست زما قبول کړې ای ملک الملکه — ستا د اسم اعظم روی مې دی درود کړي (٧)

---

(١) دا دوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.
(٢) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړۍ نسخه کې يې دوهمه مسره داسې ده: "خرواره د عبادت په رتحه ور کړي"
(٣) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. دوهمه مسره د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "د پیرۍ په وخت به څه نګدا اختر کړي".
د "خ" دوهمه نسخه: "د پیرۍ په وخت به زبر مرد محشر کړي".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته په "ق، ګ" چاپ کې د "چارې" پر ځای "کار ونه" راغلي دي.
(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کې "له زاغانو" راغلي دي.
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې دې ځان دی د رحیم په نام یاد کړي".
(٧) دا غلور بیتونه په چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته، د ملا ښایسته خان په نامه له قلمي جونګ څخه نقل شول. نوموړی قلمي جونګ د ښاغلي رفیع په شخصي کتابخانه کې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلاص یې مه کړه بندیوان بنده چې یې مړ بینه — چې په غاړه یې وي ستا د مینې پړی
همیشه به رنځوری او ویلن ګرځي — چې یې نهال وي په سینه د مینې زړی
که ملاح ستا د الطاف وي چې خلاص کا — ګنه نه شي خلاصېدی د عشق سیندوی
د اسیمګري سري ننګ هم د خیل نام کا — ته خو خدای یې چې په هیڅ نه یې نیمګړی(۱)
هیڅ بنده دې په بندګۍ(۲) کې لېږه نه شي — چې تا خط د ازادۍ(۳) نه دی ورکړی
د اهمه واړه شومیت دی د شومانو — ګنه ته د چا په زړه مه نه یې ستړی
چې یې تاپې په زړه بلا هوا ګرزي — تر مقصوده به ونه رسي وګړی(٤)

۲۹٦ — ۳۱۸٤

هر چې ستا په لاره قدم د راستۍ کېږدي
که یې زیان وي زه رحمان یې پوه وم

د آشنا له لاسه ناست یم په زړه ستړی — په فلوس مې په کار نه دی درست وګړی
چې په ژوندي طمع پرې کړه شي له ژونده(۵) — نور په څه باندې ویرېږي سرپرې کړی
که ژوندون د عاشقانو په وصال وي — زه مهجور یم په دغه روایت مړی
خو بې ژوندون مې جدایي هسې راتېر کړ — چې د غم له تلخۍ دم نه شم رانغړی
د اصورت(٦) په مثال خس محبت اور شو — ترو د اور په مخ کې څه کاندې خسری
لاعلاج به لکه اوښ باربرداري کا — چې په پوزه یې پېزوان شو د عشق پړی(۷)

۲۹۷ — ۳۱۹۱

له احواله یې وو وو وپوښتې یارانو
بېلتانه د رحمان واړه دی خطا کړی

---

(۱) د "پ پ" چاپ: "نه خو خدای وي چې په هیڅ نه وی نیمګړی".
"ق، ک" او "ق" چاپ: "ته خو خدای یې په هیڅ شي نه یې نیمګړی".
(۲) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "بزرګۍ".
(۳) د "پ پ" چاپ: "بزرګد".
(٤) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه: "دووړی" ـ د "خ" دوهمه نسخه "خوب وړی".
(٥) د "خ" لومړی نسخه: "په ژوندون چې طمع پرې کا له ژوندونه".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "دا ژوندون".
(۷) د "ق، ک" چاپ: "د غم پړی".

خو به هسې آزادي په دا جهان کړې — چې خبرې به د سر و د سامان کړې[1]
همېشه به دا جهان در باندې نه وي — چې به سیل په بوستان په گلستان کړې
وار دُر دي بدلوي (بې) په مشکینو — هر تلاش چې د دنیا په سود و زیان کړې
غمخواري د آل عیال دې چې همه قي دا — چې د بل په زړه مرگ هي خپل نقصان کړې
په نفاق کې به ضایع شي مرد هالي — که بخواتر د دښمن جمع خپل کاروان کړې
چې په دوو پېړیو پېښې نه دي هغه دوب شي — بېهوده دلبستگي په این و آن کړې

د تېر عمر ارمان مه کوه کمانه
چېرې نه وي چې بیا دا ساعت ارمان کړې

۲۹۸ — ۳۱۹۸

خدایه زړه د رقیب نرم په احسان کړې[2] — مال د یار ، یار له ما سره یکسان کړې
هغه درد چې د آشنا د بېلتانه دی — دفع رفع[3] يې د وصل په درمان کړې
ته چې مامنع کوې د یار له لوري — کشکي باد سحر منع په بوستان کړې[4]
غم د هجر چې تیری ، تر ورو سخت دی[5] — لرې غم مې په امن په امان کړې
کار و بار د عاشقۍ ډېر مشکل دی[6] — دا مشکل زما په ما باندې آسان کړې
حجاب لرې[7] کړه زما د یار تر میانه — بې حجابه مخ دیار راته عیان کړې
که مطلب د نور چا نور من تېږي دی — ما گدای په آستانه د خپل جانان کړې
که دا نور عالم و بله خواته گوري — ما په لوري د دلبرو[8] نگران کړې

---

(۱) دا غزل د "خ" له دريې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته . ددې بیت لومړی مسری د پېښور په چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې داسې ده : "خدایه زړه د مهر دیانو مهربان کړې".
(۳) په "ب" چاپ کې "دفع ورفع" راغلي دي.
(٤) دا بیت په قلمي نسخو او د پېښور د قصه خوانی "ق ، ک" چاپ کې نه دی راغلی
(۵) دا مسری د "ب" په لومړی نسخه کې داسې ده : "غم د هجر چې بتر ترکاني اور دی".
په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده : "غم د هجر چې تیري ترکاني اور دی".
د "خ" په لومړی نسخه کې "غم د هجر چې تیر تر کما او وير دی".
(٦) د پښتو ټولنې د لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې دا مسری داسې راغلی ده : "کار و بار د عاشقۍ چې ډېر مشکل دی."
(۷) دا مسری په پېښور چاپ کې داسې راغلې ده : "حجاب لرې کړه زما له یاره ترمیانه"
(۸) د "خ" په لومړی نسخه کې "دلبرانو" راغلي دي.

نه به ما منع کړي نه، له خپله یاره — نه به کوز په حمله ستوري د آسمان کړي (۱)

نه چې یار لره ورځم په هغې لار کې — هم خضر هم الیاس مې رهبران کړي (۲)

تاریکي د معصیت راڅخه والخلي — د طاعت په روښنائي مې زړه روښان کړي

چې زما په پرېشاني یې (۳) زړه سره کېږي — زړه یې ما غوندې په یار پسې پرېشان کړي

چې زما په چمن راشي ګستاخي کا — د شبنم په څېر یې عمر یو زمان کړي (۴)

چې ازاده د منګل تر سره پر بوځي — د فلک په څرخ مې توره د زبان کړي (۵)

هغه عشق چې د ترکو د غمزو وي — هر کلام مې د هغه عشق پیکان کړي (۶)

چې کشور د افغانانو معطر کا (۷) — د هر بیت مسرۍ (۸) مې زلفې د خوبان کړي

چې هر حرف مې د نافې په څېر خوشبوي شي (۹) — برکت مې په جزدان په قلمدان کړي

۲۹۹

الهي د خیل حبیب له برکته (۱۰)
دا ساده انشا رنګینه د لعل کړي

۳۲۱۶

ما په تا پسې د اسپینې جامې رنګ کړي — تر لا بیا په ما ګومان د نام و ننګ کړي (۱۱)

هیڅ اثر یې په سنګین خاطر ونه شو — که هر څو مې مصلې در پسې لنګ کړي (۱۲)

---

(۱) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۲) دا مسره د "پ" په چاپ کې داسې راغلې ده: "هم تر خضر او الیاس مې رهبران کړي".
"ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه چې یار لره ورځم په کومه لار کې هم تر خضر او الیاس مې رهبران کړي".

(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "یې" پر ځای "دې" راغلی دی.

(۴) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۵) دا بیت د "پ" او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ او دوهم او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۷) په "پ" چاپ او په پېښور ملولو چاپي دیوانونو کې د "کا" پر ځای "شي" راغلی دی.

(۸) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۹) دا مسره په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "چې هر حرف یې د نافې غوندې خوشبو وي".
"پ" چاپ: "چې هر حرف یې د نافې په څېر خوشبوی دی"
د پېښور "ق، ک" چاپ: "چې هر حرف د نافې غوندې خوشبو دی".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "هر چې حرف یې د نافې په څېر خوشبوی وي". دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا مسره د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "الهي د پیغمبر له برکته".

(۱۱) د دې بیت لومړۍ مسره په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ما په تا پسې د اخیلې جامې رنګ کړي".
دوهمه مسره یې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه لا بیا ګومان په ما د نام و ننګ کړي" او لومړی غزل په مصور نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "هیڅ اثر یې په سنګین خاطر ونه شو که هر څو مې مصلې در پسې رنګ کړي".

دلسوزي به دې په نور وګړي خو وي[1] — چې له ما غونډې مخلص سره جنګ کړي

ته په عشق کې ما هاله در وغږن بوله — که[2] يو بل هم هسې ما غونډ ملنګ کړي

دا نارې سورې غمازې دي په عشق کې — ګنه ما به د بلبل په څېر آهنګ کړي[3]

عاشقي و معشوقي ته سپينه لار ده — ته وما وته داسپينه لار ګړنګ کړي[4]

چې يو دم مې له نظره پناه کېږي[5] — دا جهان لکه لحد را باندې تنګ کړي

په سبب خوی سره د خلقو افسانه وې — خدای زما له کم بختيه په زړه سنګ کړي[6]

۳۰۰

دادې څوک له څنګه ناست د نه پوهېږم[7]

چې خبر به له حاجي سره په څنګ کړي[8]

۳۲۰۲۵

که د عشق شکرې تېرې تر ګلو کړي — نو لذت به لکه زهر هسې تو کړي[9]

که دې وشي ملاقات له سرو قده — د فاختې په څېر به کوکي په کوکو کړي[10]

عاشقي به د عشق توره در په لاس کا — تر و د صبر د سکوت په ملک به هو کړي[11]

په انصاف په عدالت به نوشيروان شي — هر عمل به[12] د خپل ځان په ترازو کړي

---

(۱) دا مسرې په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزې به دې په لوړ وګړي خر شي".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزي به دې په لوړ وخلکو خر شي".

(۲) د "خ" په دوارو نسخو کې د "که" پر ځای "چې" راغلې دی.

(۳) دا بيت په درو وارو چاپي ديوانونو کې داسې راغلې دی: "دا نارې سورې غمازې دي په عشق کې ګنه تل به د بلبل په څېر بېتنګ کړي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې دی: "دا نارې سورې غمازې دي په عشق کې ګنه تل به د بلبل په دود په ننګ کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې دی: "دا نارې سورې په عشق کې دي غمازې"

(٤) دا بيت په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې دی: "د عاشق و معشوقې ته سپينه لار ده ته وما وته داسپينه لار ګړنګ کړي".

(۵) دا مسرې په تولو دارو چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "چې يو دم مې له نظره نه يو خوا شي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرې داسې راغلې ده: "چې يو دم مې له نظره يوه خوا شي".

(۶) په "پ" چاپ کې داسې راغلې دی: "په سبب خوی سره د خلکو افسانه شي خدای زما له کم بختيه نه په زړه سنګ کړي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "چې سبب خوی بوی د خلکو افسانه بي".

(۷) په پېښور چاپي ديوانونو کې او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "زه نه پوهېږم" راغلې دی.

(۸) د "پ" د لومړۍ نسخې نه پرته په تولو کې "جنګ" راغلې دی.

(۹) دا ردیف په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې دی "که په قد د سرو قدو دې ګذر شي د قاضۍ په دود به کوکې په کوکو کړي".
په "ق، ک" چاپ کې په لومړۍ مسره کې د "په څېر" پر ځای "هسې" راغلې دی.

(۱۱) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او په تولو دارو چاپي ديوانونو کې يې دوهمه مسرې داسې راغلې ده: "لو ند صبر د سکون په ملک به هو کړي".

(۱۲) په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کې د "به" پر ځای "چې" او په "پ" چاپ کې "که" راغلې دی.

د سکندر په خبر جهان به درځ ګند شي(۱) — که سر کوز په آيينه د خپل زانو کړي
تر يخ لوګي به يې د قند و په خبر نغر د شي(۲) — که صورت د عشق په اور کې تماکو کړي
و به نه وينې د ترکو مستې سترګې — مګر ځان په خپلو وينو کې سالو کړي(۳)
که يو ځله تورې زلفې په شانه کړي — خالستان به په چمن کې کشالو کړي(٤)
درست جهان به قاف ترقافه معطر شي — که يو ځله شانه ګنده په ګيسو کړي(۵)
ستا د زلفو مار خوړلي به روغ نه شي — که افسون د مسيحا ورباندې پو کړي
لاس و پښې دې چې زړ بوره ښايسته دي — خرمنت به د پايلو(٦) د باهو کړي

که سوزن د بڼو اوړي تار د زلفو(۷)
د رحمان د زړګي زخم به رفو کړي

۳۰۱ — ۳۲۳۷

تا چې مخ د پرې سترګې د آهو کړي — نه پوهېږم چې آهو يې که جادو کړي(۸)
دعاګوي چې د چا ومري خر ښادي ده(۹) — تر په خر زما ومرګي و تر ارزو کړي
په محراب د عاشقانو کاني ووړي(۱۰) — تر چې چين د جبين غوټه په ابرو کړي
تا چې رنګ د ګلو واخيست زه پوهېږم — زرغونه به په څهره زما ګنګو(۱۱) کړي
ستا له دېره د بره څوره معلومېږي — چې به ما په خپلو وينو(۱۲) کې لاهو کړي

---

(۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "د سکندر په خبر جهان به دې دوزې شي"، په "پ" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه کې "د سکندر په خبر شاهي به دې دوزې شي" او د پېښور "ق، ک" چاپ کې "د سکندر په شان جهان به دې دوزې شي" راغلې دی.
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "نغرد"، په "ب" چاپ کې "نغرده" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نغر" راغلې دی.
(۳) د "ب" لومړۍ نسخه: "مګر ځان په خپلو وينو کې لاهو کړي".
(٤) دا بيت په دروداړو چاپي ديوانونو، د "خ" په لومړۍ نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې په دريمې رديف کې راغلی دی.
(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو، د "خ" په لومړۍ نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې په دريمې رديف کې راغلی دی.
(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې "يا وليو" راغلی دی.
(۷) لومړۍ پنځه بيتونه په چاپي ديوانونو کې په "تا چې مخ د پرې سترګې دې آهو کړي" غزل کې راغلي دي.
(۸) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی. او دا بيت د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "تا چې مخ د پرې سترګې د آهو کړي تر و پرې که آهو يې که جادو کړي" دوهمه مسرۍ يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نه پوهېږم چې پرې يې که آهو يې که جادو کړي".
(۹) د "خ" په دوهمه او د "ب" په دوهمه نسخه کې د "ښنا دي ده" پر ځای "ښنا دي که" راغلی دی.
(۱۰) د پېښور "ق، ک" چاپ کې "پر يو ځي" راغلی دی.
(۱۱) په "پ" چاپ کې "کنګو" راغلی دی.
(۱۲) په "پ" چاپ، د "خ" دوهمه او د "ب" په دوهمه نسخه کې د "وينو" پر ځای "اوښو" راغلی دی.

(1) زړو غ به نه شي چې ديار له سره ديد نه — کړه سل پنده سپېلني ځانته لولې

د غفلت ليچن ليمه به دې روښان شي — که ديار د کوڅې خاورې ته خښتکو کړې (2)

دا دارو ته به دوا کوي طبيبه — چې ديار په درد وغم کې مې دارو کړې (3)

نصيحت به عاشقانو اثر نه کا — دا محنت واره بې ځايه بې قابو کړې

٣٠٢ — ٣٢٤٧

په ماڅ باندې بې ياره خوب حرام دی

کړې سل پالنګه (4) لاندې ترپهلو کړې

(5) کړه نظر په ما تو ګوره ورو نګار کړې — هومره نه دي چې حساب يا بې شمار کړې

په هر غم کې خاموش اوسه اوکه نه وي — د بدخواه خاطر به (6) سره دوست آزار کړې

صبر ونيسه په مخکې که مراد غواړې — په تلوار به هېڅ ونکړې که تلوار کړې (7)

رضا پاسله وقضا ته فراغت شه — اوکه نور څه نور څه واې ځان به خوار کړې (8)

آزادي اوکاروبار دې وبله لري (9) — لاس له کاروباره وباسه که کار کړې

٣٠٣ — ٣٢٥٣

چې پخپله يې فاني بولې ماڅ نه

تر و بيا څه په هغو چارو اعتبار کړې (10)

---

(1) دا بيت لومړی نسخه بېتو نه ، په ددو وارو چاپي ديوانو کې په " که د عشق شکرې تېرې تر ګلو کړې ". غزل کې راغلی دی.

(2) دا بيت په "پ" چاپ او "ق ،ک" چاپ کې داسې راغلی دی: " د غفلت ليچن ليمه به دې بينا شي که ديار د کوڅې خاورې دې خښتکو کړې ".
په "پ" لومړۍ نسخه کې يې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: " که ديار د کوڅې خاورې خښتکو کړې ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: " که ديار د کوڅې خاورې په خښتکو کړې ".

(3) دا بيت د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: " دا دوا که به دوا کوي طبيبه چې ديار په درد وغم کې مې دارو کړې ".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: " دا دارو ته به دوا کوي طبيبه چې ديار په درد وغم کې مې دارو کړې ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: " دارو دې دا دی که دوا کوي طبيبه که ديار په درد وغم کې مې دارو کړې ".

(4) په دواړو چاپي ديوانو کې د "پالنګ" پر ځای "بالښت" راغلی دی.

(5) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی . په "پ پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "هومره نه دي چې حساب او يا بې شمار کړې".

(6) په "پ" چاپ ، د پېښور "ق ،ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "بناد" او "پ پ" چاپ کې "خوښن" راغلی دی.

(7) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړۍ مسرۍ يې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده : " صبر ونيسه په مخکې مراد غواړه ".

(8) ددې بيت لومړۍ مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده : " رضا وسپاره قضا ته فراغت شه ".

(9) دا مسرۍ په چاپي ديوانو کې داسې راغلې ده : " آزادي او کار وبار دې سره لوې " ؛ خو د "پ" په دوهمه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "وبله" او "سره" پر ځای "حبله" راغلی دی.

(10) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : " تر و په څه په هغو چارو اعتبار کړې ".

ولې ولې وعاشق ته نظر نه کړې — دا گدای[1] په دیدن ولې توانگر نه کړې

ستا دې د برېښ حیا د برکو ونه وړان — چې وهچا ته کاته برابر نه کړې[2]

ستا په د برېښ حسن مې دا عقیده نه شي — چې دا روغ وگړي واړه او تر نه کړې

ته پلوله مخه واخله زه ضامن یم — که او رنگ د زماني قلندر نه کړې[3]

زما هر زمان هر دم په تا گذر دی — ته یو دم زما په لوري گذر نه کړې

لکه ته چې دلاور زما په مرگ یې — چېري دا رنگه رقیب دلاور نه کړې

زه دستا په جفا خوښ یم تل تر تله — که غمازي له دې رازه خبر نه کړې

گذشته جور وجفا دې اواره وي[4] — که دا جور وجفا بار دیگر نه کړې

هغه څوك دی چې په ستا له دره درومي — که یې ته له خپله دره بدر نه کړې

سنگدلي ده هغو خلقو لره ختمه — چې یې ته په مجلس و شې اثر نه کړې

رحمان ستا میني رسوا کړ باري حیف دی

چې ته هیڅ په دا خبره باور نه کړې[5]

٣١٤

٣٢٦٤

وخوبانو وته ولې نظر نه کړې[6] — دچمن په گلو ولې گذر نه کړې

دا گلزار چې د بهشت جهان یې معطر کړ — دماغ ولې په دا بوی معطر نه کړې

رضا ولې په قضا سپاري نه شې — دغه زهر په ځان ولې شکر نه کړې

جك زده[7] چې په نارو د مرگ خبر یې — ځان پخوا تر مرگه ولې خبر نه کړې

چې د نور خلقو په سر اچوي خاورې[8] — ته په خپله خاورې ولې په سر نه کړې

(١) د "خ" په لومړي نسخه کې "خوله گدای" راغلی دی.

(٢) د "خ" لومړي نسخه: "ستا دې د برېښ حیا د برکو ونه مات کړه — چې هچا وته کاته برابر نه کړې".

(٣) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٤) چاپي دیوانونه: "گذشته جفا دې واړه آواره وي". د "خ" لومړي نسخه: "گذشته جور وجفا واړه معاف دی".

(٥) مصوره نسخه: "چې یې ته په دا خبره باور نه کړې".

(٦) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ولې ولې پر خوبانو نظر نه کړې".

(٧) په "ق، ک" چاپ کې "خواب آلود" راغلی دی.

(٨) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې نور خلك دې په سر اچوي خاورې". د "خ" دوهمه نسخه او "پ" لومړي نسخه: "چې دې خاورې په سر اچوي نور خلك".

پس له مرګه چې بیا مړي له لوږې تندې ولې نن ساعت توبه د محشر نه کړې

داویل چې دې اثر کاندې په نورو [1]
اې رحمانه په ځان ولې اثر نه کړې

۳۰۵ ۳۲۷۱

چا چې لمړي وي په خپلو وینو ولړلي [2] د شبنم په څېر به تل وي سپین سپېڅلي

چې صیاد څخه د اوښکو دانې نه وي د هوا مرغان هیڅ نه دي نیولي

هر یو مخ که د لایق د آبرو وي اوښکې نه د رومې په مخ د هر تا ولې

هره شپه به شمع څرګه ژړا کا کړې نه وي په ژړا کې څه موندلي

چې سیلاب د عاشقۍ ورباندې راغی مخلوقات په مخه لاړل لکه خلي [3]

ما رحمانه به ژړا نه کړه له خوبانو
کړې نه وي په قسمت داهسې شکلي

۳۰۶ ۳۲۷۷

دلبر مخ چې ستا له مخه نه شرمېږي ترو دا رنګه ولې زېړ زنغون ښکارېږي [4]

د اسپوږمۍ چې نه لې سرشته نرۍ پښتې شته په کوم حسن به له تا سره سمېږي [5]

زړه مې یو ور ستا د مخ په زړنا زلفو باري غل په سپین سبا کله پټېږي

خم ابرو یې د پناه د زلفو تم شو دلبرم لشه له مار سره تاوېږي [6]

که قامت [7] دې څوک شمشاد بولي غلط دي دلګیو په نرخ سپین زر نه یافتېږي

ورد دندانو ته دې دُر ویلی نه شم [8] کانې کله د برېښنا په دود ځلېږي

---

(۱) چاپي دیوانونه: "داویل دې اثر کله کا په نورو".
(۲) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې لومړی مسرۍ داسې ده: "چا چې لاس وي په خپلو اوښکو لړلي".
(۳) دابیت د "ق، ک" له چاپي دیوان نه نقل شو په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.
(٤) چاپي دیوانونه: "لمر سپوږمۍ که ستا له حسنه نه شرمېږي ترو دوی ولې زغونه اوږ پر ښکارېږي".
(٥) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "برسېږي" راغلی دی.
(٦) دابیت او دوه نور بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته د "پ" په لومړۍ نسخه کې دابیت داسې دی: "خم ابرو یې و دېنهم د زلفو یم شو دلبرم له نېشه مار حیله تاوېږي".
(۷) په چاپي دیوانونو کې "ستا قامت" راغلی دی.
(۸) "پ" چاپ: "وسپین غاښو ته دې دُر ویلی نه شم".

ستا د زلفو د ابرو یوله وحشته[1] همګي لړم ماران دي چې ودرېږي
لکه لوند زړوکی تاوکړي نوي ووزي ستا له غمه مې رنګ زېړ پو مې چېږي[2]
سپوږمۍ هم هسې تا وخوري ستا له مخه چې په هره میاشت کې دوه دوه نیمه کېږي
مخ دې اوس خط دې سبزه ده زه حیران یم چې سبزه په اور کې څرنګ زرغونېږي
اوراوبه سره چا ګډ لیدلي نه دي د اقدرت دی ستا په لبو کې نمایېږي[3]

۳۱۷ باریک خطي زلفو لاندې کم رباعیانه ۳۲۸۹
مورچګان د شپې له مخه پایمال دي

صبحدم چې هغه یار را باندې راشي عجب لمر دلمر د پاسه هویدا شي
ښکلي مخ له حاجت د سینګار نشته بې ترتیبه چې لمر وخېږي رڼا شي
چې یې وویم له ورایه پورې نښلم لکه پېښن چې و بله کاه وکهربا شي
مال ذېري نالچارې ویار ته شاکړه ناروا د ضرورت په ځای روا شي
زه په وصل کې خوارېږي د هجران ژاړم د هر کار فکر تر کاره لا پخوا شي
لا پخوا تر جدایی نه ژړا بویه ګنهه هلته هر یو ژاړي چې جدا شي
وصال نه دی چا په سر و مال موندلی مګر غاړه په داکار د چا ادا شي
زه به سر و مال د یار تر نامه جار کړم دا په عشق کې سهل کار دی که په دا شي

۳۱۸ د رباعیان په او ښکلو هسې رنګ پوهېږم ۳۲۹۸
چې آخر به په تمام جهان رسوا شي[4]

کرد ګلو کړه چې سیمه دې ګلزار شي اغزي مه کره په پښو کې به دې خار شي

---

(۱) په قلمي نسخو کې «له ورېځې» راغلي دي
(۲) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته
(۳) د «مخ» په دوهمه نسخه کې «ښکاره یږي» راغلي دي.
(٤) د «ب» لومړۍ نسخه: «چې دا پټ راز به په تمام جهان رسوا شي».

تر څو چې بل په غشو ولې هسې پوه شه ... چې هم داغشي به ستا په لسو ګوزار شي
کوهې مه کنه د بل سړي په لار کې ... څو چې ستا به د کوهي په غاړه لار شي
تر څو چې هر چاته په خوار و ستر ګو ګورې ... لا به هومې به ستا صورت ترخاو د و خوار شي
آدم زاد په معنی واړه یو صورت دی ... هر چې بل آزار وي هغه ازار شي
که ته نه کوې نظر د چا و عیب ته ... هر سړی به ستا د عیبو پرده دار شي
دهقان کر په اوړه ځمکه باندې نه کا ... سر کوزې کوه چې بې دې مرغزار شي[1]
دمات لوښي آواز کله ثابت خېژي ... د هر چا عمل خرګند په خپل ګفتار شي
تر څو چې صبح دې روښانه لار سمې کړه ... ناګهان به دې د اصبح شب تار شي[2]
لږ پې مه ګڼه که هر څو ګناه لس وي ... چې لږ لږ و بله جمع کړې بسیار شي
که بل بد کاندې ته ښه ورسره و کړه[3] ... هر یو نخل چې میوه لري سنګسار شي
تل وښو و ته آزار د بدو رسي ... هر چینجي و نرم چوب و ته د و ښار شي[4]
هغه زړه به له طوفانه په امان وي ... چې کښتۍ غوندې د خلکو بار بردار شي

خدای دې بد له لاسه مه کړه او که وې هم
د رحمان دې له کل بدو استغفار شي

٣١٩

٣٢٠

هر و ګړی چې منصور غوندې په دار شي ... دار یې پس له مرګه نخل میوه دار شي
روښ صورت که د روغ عالم له کمال دی[5] ... لیونی له کمال دې چې سنګسار شي
هر ګیاه چې و کمال ته ور سېږي ... سر و ځمکې و ته کوزوي نګونسار شي
نری باد به یې په خپل منزل د اخل کا ... که څوک پانه د خزان غوندې ځیار شي[6]

---

(۱) قلمي نسخې: "سر کوزې کړه چې پستي دې مرغزار شي".
(۲) دا بیت په "ق، ک" چاپ او "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) قلمي نسخې: "که بل بد کاندي ته ښه کړه مه ځېږه".
(٤) "ب" چاپ او "ب ا ب" چاپ کې "چوب ته ور د وښار شي" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "په کار دي" راغلی دی.
(٦) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ګذار" راغلی دی.

غفلت هيڅ مناسب نه دی په سپين ږيرو ... صبحدم که ځنا ورډی هم بيداره شي

چې يو موټی اېږي ناز په آيينه کا ... په دغه خبره فخر د خاکسار شي(١)

کريمانو سود موندلی دی په زيان کې ... لکه ښاخ دونې وترا شي باردار شي

خزانه په سخاوت سره زيا تېږي ... د کوهي اوبه چې وکاږې بسيار شي

منزل دوږي ګېډې مشکل نه دی ... منزل د ونيو ستر ګو مشکل کار شي

کم خوراک سړی نژدې کا فرښتو ته ... هر سړی چې بسيار خوار شي بسيار خوار شي

صاف دلانو لره لږ نصيحت بس دی ... د ګوهر و پېوستون په نري تار شي

غلبه د عشق بانه د حسن غواړي ... توره شپه په عاشق زلفې د خپل يار شي(٢)

د توفيق له مخه هر مشکل اسان دی(٣) ... وسېتي وته داوړلي ګلزار شي

ناز د حسن پرورش مومي له عشقه(٤) ... هسې نه چې د خوبانو په سينګار شي

راحت بې محنته نه دی چا موندلی(٥) ... د وصال خوښي د هجر په مقدار شي

عاشقانو لره واړه سعادت دی ... کړې سر و مال د يار تر نامه(٦) زار شي

ياره ! ياره ! هر څوک وايي په جهان کې ... زه به پس له مرګه وايم چې يار يار شي(٧)

لکه دار کاندي و دغوي له ګر ګانو ... هسې رنګ له جدايۍ نه زما دار شي

٣١٠

د [رحمان] داپوچ ګويي څه په کار نه ده

عاشقي په ګفتار نه شي په کردار شي

٣٣٣١

تبسم مې د ګړی په روزګار شي ... چې يې نه له خدايه وېره نه يې دار شي(٨)

---

(١) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٢) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٣) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او د "خ" په نيمګړې نسخه کې د "توفيق" پر ځای "توکل" راغلی دی.

(٤) چاپي ديوانونه او د "خ" دوهمه نسخه : "ناز د عشق پرورش مومي له عشقه".

(٥) چاپي ديوانونه : "بې محنته چا راحت موندلی نه دی" او دا بيت او ورپسې دوه بيته د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٦) په "ق، ک" چاپ کې "ځانه" راغلی دی.

(٧) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٨) چاپي ديوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې له مرګه يې نه وېره نه يې دار شي".

له ده وزېږي د ده د وړاندې ومري — لا يې مېنه د دنيا په کار وبال شي
که يې هر قدم د مړيو په سر لاړ وي — يو قدم هسې وانخلي چې په لاړ شي
د ژوندیو نصیحت پرې اثر نه کا — مګر مړله قبره پاڅي په ګفتار شي
د امید مزې يې هسې رنګ دراز وي — چې له خضره ورته خپل عمر بسيار شي
سپينه ږيره په اورني کې زوی راواخلي — چې به مالره سپاهي او منصبدار شي[١]
د خرما زړي نهال کا ورته ګوري — چې دا سيوري دا ميوه به مې په کار شي
هرهر فصل چې ترې رېبي هوسېږي[٢] — چې به ګانده راته بل فصل تيار شي
لا يې ليږه تخم هم کړلې نه وي[٣] — ناکښته يې څنې طمع د خروار شي
غونډۍ د ناز وکړيو خسيو غوږي — چې سبا بېګاه به مالره ګوهار شي
لکه وړکې کموړې غواړې له زانې — په دا هسې پوچ ګويې يې اعتبار شي
چې هرګز په ثمر نه وي چېرې شوي — د هغو ناشنده نيو اميدوار شي[٤]
هلکان غونډې پاس په کوټه ځغلي — خو چې دوه قدمه واخلي نو حصار شي
په زحمت د تن له ماله کې هم پرهېز کا — هغه نه کا چې له نهي پرهېزګار شي
د ژوندون په تېرېده يې نظر نه وي — چې دا ګنج به مې له لاسه تار په تار شي

٣١١ رحمانه خه دي خه به پند والي وچاته ٣٣٤٧
هدايت د هر بنده په کردګار شي[٥]

چې شهيد د تورو سترګو په خنجر شي[٦] — خوشنودي يې د سرو شونډو په کوثر شي
چې را يادې سپين رخسار دراز مژګان کړم[٧] — هغه دم مې زړه سپند سينه مجمر شي

---

(١) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٢) قلمي نسخه: "هرهر فصل چې تېرېږي هوسېږي"
(٣) "ق" چاپ: "لا يې پانه تر بيندم نه وي رېبلې".
(٤) دا څلور بيتونه په چاپي ديوانونو کې نشته.
(٥) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "هدايت د هر بنده په خپل کردار شي". (٦) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته
(٧) "ق" چاپ: "چې را يادې لوړ مژګان او سپين رخسار کړم". "ق، ک" چاپ: "چې را يادې توري سترګې سپين رخسار کړم".

عندلیب خاطر مې الوزي په ګلو — که د ترکو سنبل زلفې یې شپېر شي

که یار سل ځله جفا راسره کاندي — زما کله په جفا د یار باور شي

د ناصح په نصیحت به منع نه شم — که هزار ځله مې ورور(١) او برادر شي

د رقیب او زما صلح سره نشته — که موچېړې لاس و دست و بلد بر شي(٢)

صبوري او قراري له ما خطا دي(٣) — تر هغه ساعته پورې چې محشر شي

تر ساعت به د هېچا په لاس کېنوزي — مګر تللی آشنا بیا په آشنا ور شي

٣١٢ خوبرویان به د سیوری مې تو کړه را واخلي(٤) — که رحمان کچکول په لاس کې قلندر شي ٣٣٥٦

چې غبار د ستا له لارې په خوا ور شي(٥) — که په دواړو سترګو روند وي مبصر شي

تازه نوی سر پیدا کا لکه شمع — چې یې غوڅ دستا په مینه د زړه سر شي

چې کیمیا د قناعت یې په لاس کېوزي — که ګدای وي د قارون په څېر توانګر شي

ستا د در ګدایان واړه بادشاهان دي — خو چې ستا له دره ووزي دربه‌در شي

تل یې مخ وي له عالمه جار و تلی — د هغو چې ستا په مخ باندې نظر شي

که د درست جهان له حاله خبر دار وي — چې تا ووینې له واړو بې خبر شي

٣١٣ آیینه که د جمال کمي و څرګنده — دا ګدای د رحمان به شاه سکندر شي ٣٣٦٣

که دې غم د درست جهان تر زړه چاپېر شي — د ګیر مدرسه هسې وایه چې به تېر شي

---

(١) د "خ" دویم نسخه : "یار".
(٢) "ق، ک" چاپ : "که موچېړې لاس په یو بل سره بر شي".
"ق" چاپ : "که موچېړې لاس و بلد سره بر شي".
د "خ" لومړی نسخه: "که دم لاس و دست چې و بلد برابر شي". دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.
(٣) د "خ" لومړی نسخه : "له صبورۍ له قراري زما تو به ده".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : "خوبرویان به د سیوري مې تو کړه ور واخلي که رحمان کچکول په لاس قلندر ور شي".
(٥) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "په چا ور شي" راغلی دی.

غم هغه دی هم چې خېر مه وي وچا ته (۱) | ورو مبی واره تر وړو ستیه پورې هېر شي

بې له خدایه چې مدام په یوه حال دی | سرې کله شېر شاهي شي کله سپېر شي

یو آدم دی چې په څو رنګه جلوه کا | یو رقم دی کله زوړ شي کله زېړ شي (۲)

د دنیا چارې مدام په قرار نه وي | د بنو په ځنبول کې په بل پېر شي

په لږ عمر کې د ډېر غم له کومه راغې (۳) | خوله خپلې بې صبرۍ په سرې ډېر شي

خریدار و فروشنده چې سره خوښ شي (۴) | په سودا کې سختي نه کا تېر و بېر شي

۳۱۴ — ۳۳۷۱

بنا یسته په جهان د ډېر دي بې حسابه
بارې څوک به د رحمن دیار په څېر شي

له دې کته له یوزیه خوبه ولاړ شي | تر و بیا خدای خبر چې کومه خوا به لاړ شي (۵)

په ظاهر صورت خو هسې (۶) معلومېږي | چې به خس غوندې تر پښو لاندې لتاړ شي

د آسمان ځمکه به وي او ته به نه یې | په وداند ودانۍ کې به ویجاړ شي

د بهار د ګلو عمر مدام نه وي | عندلیب غوندې به پاتې په اهار (۷) شي

په ویلاړ و یلاړ به ځان وړ پسې ورک کړي (۸) | چېرې نه وي چې د ترکو په ویلاړ شي

۳۱۵ — ۳۳۷۷

که لیلی غواړې جهانه بایده دا دي (۹)
چې مجنون غوندې ساکن د کوه و کاړ شي (۱۰)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "غم هغه دی هر چې خېر مه وي وځان ته".
(۲) د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "یو قمس دی کله زوړ شي کله زېړ شي".
(۳) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "په لږ عمر کې د ډېر غم له کومه راغی".
(٤) قلمي نسخې: "خریدار و فروشنده وبله راضي شي".
(۵) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه: "له دې کته له یوزې خوبه لاړ شي تر و بیا خدای نه ده چې په کومه خوا به لاړ شي".
مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه: "تر و بیا خدای خبر چې کومې خوا ته لاړ شي".
(٦) په "ق.ک" چاپ او "ق" چاپ کې "داسې" راغلی دی.
(۷) "ق.ک" چاپ: "په سوبهار شي"
(۸) د "خ" لومړی نسخه او "ق.ک" چاپ او "ق" چاپ: "په ولاړ ولاړ به ځان ور پسې ورک کړي".
د "خ" دوهمه نسخه: "په ژړا ژړا به ځان ور پسې ورک کړي" او لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه: "که لیلی غواړې بایده دی دا رحمانه" او لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۰) د "خ" لومړی نسخه: "کوهسار"

که د زړو ميره وسره وي خوچې مړ شي | نه يې نوم په خوله اخيست شي نه نوم مړ شي (۱)
که هيڅ پرګړې نه وي په جهان کې | واجل ته لکه خر په خټه پړ شي
راشه راشه دا د پرنان او کبر مه کړه | ياره څو به دې دا نا ز په جهان ور شي
دا رخسار چې دې روښان تر آيينې دی | عاقبت به د لحد په خاورو خړ شي
مراد خو واړه دلبرې دې غزا وشوه (۲) | که د سر وي په ځير څوک په قامت لوی شي
نيکنامي له نيک خويه نه پيدا کيږي | دغه چاره نه په سوک نه په لوړ شي (۳)
عاشقان چې پښېمانۍ يې هغه نه کا | هغه سوک د نې هڅه وي چې خپړ شي (٤)
دهوا په نغوته مه څه که دانا يې (٥) | دهوا (٦) ويشتلی غشی زړه په زوړ شي
دا خوږه له شفقته تا ته وايم | ګنهګار له سرنوشته په چا تږ شي
ولان به نه کاندي يو حرف خپلې بخرې | که پيدا وشکو د چا درست جهان چغر شي
په تدبير به د تقدير کښلي نړه نه کړي | د قسمت علاج په عقل کله کړ شي

٣١٧ — ٣٣٨٩

په رحمان بې ياره صبر هسې ګران دی (۷)
لکه هر چې ديده دانسته نغر شي

هغه دم چې زړه ملال شي | يو ساعت ور باندې کال شي
حيران تللی وي په فکر | فراموش يې قيل و قال شي
نه يې ګفت نه يې شنود وي | په غوږ کوڼ په ژبه لال شي
نه ځواب وچا ته کاندي | نه يې غوږ د چا په سوال شي (۸)

---

(۱) چاپي ديوانونه : "که د سر و زړو سره دي خوچې مړ شي — نه يې نوم په خوله څوک اخلي نه نوم مړ شي".
(۲) قلمي نسخي : "مراد محمد له دلبره دی غزا وشوه".
(۳) دا بيت په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(٤) قلمي نسخي : "عاقلان چې پښېمانۍ هغه نه کا — هغه سکوی د بې هڅو وي چې سپړ شي".
(٥) "خ" لومړی نسخه : "دهوا په فريب فهم کړه که دانا يې".
(٦) په قلمي نسخو کې "هوا يې" راغلی دی.
(۷) چاپي ديوانونه : "په رحمان باندې بې ياره صبر ګران دی".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "قال شي".

علم عقل څني لاړ شي — درست صورت يې خواب وخيال شي[۱]
په رښتيا توگو ويده وي — لکه نقش د ديوال شي
قوت يې وينې د جگر وي[۲] — هم دغه يې اشتغال شي
د چشمانو له بارانه[۳] — په رخسار يې پشکال شي
په سبب د عاشقۍ — تېر[۴] تر آل وتر عيال شي
هم تر آل وتر عياله — تېر تر مال وتر منال شي[۵]
په خپل درد و په خپل غم کې — له[۶] عالمه فارغبال شي
که ژوندی وي په جهان کې — د مړه وُ په مثال شي
نه طاقت نه يې مجال وي — بې طاقت وبې مجال شي
په خشکۍ کې ماهي گوره — هسې بې تېغه حلال شي[۷]
پاخبر نه شي له ځايه — په زړه غوځ په تن کهال شي
د وېشتليو په خبر يون کا — د کل خلقو په دنبال شي
لکه خس د لوېې لاړې — تر قدم لاندې پايمال شي
خدای له غمه سړی ژغوره[۸] — بيا لا گوره چې[۹] خوشحال شي

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته. په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کې د لومړي مسرې د "لاړ شي" پر ځای "پاڅي" راغلی دی.
(۲) د "پ" لومړی نسخه : "خوړي".
(۳) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "له باره شه".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه : "هم تر آل وتر عيال شي".
(۵) مصوره نسخه : "هم تر آل تر عيال تېر شي هم تر مال وتر منال شي".
د "خ" لومړی نسخه : "هم تر آل تر اولاده هم تر مال وتر منال شي".
په چاپي ديوانونو کې يې دوهمه مسري داسې ده : "هم تر مال وتر منال شي".
(۶) "ب" چاپ، "پ" چاپ او "ق" چاپ : "تر عالمه"
(۷) د "خ" لومړی نسخه : "هم بې تېغه حلال شي"
د "خ" دوهمه نسخه : "د ماهي په خبر بې گوره هسې بې تېغه حلال شي".
(۸) "ق" چاپ : "ژغوري".
(۹) چاپي ديوانونه او نوري قلمي نسخې : "بو ميه".

چې دزړه وینې شي و چې　　　　نوې وینې په محال شي (۱)

د باغبان سترګې کا سپینې (۲)　　　　چې تازه نخل و نهال شي

روسېدن (۳) د کښت آسان دی　　　　پروړش یې لوی (۴) جنجال شي

ویراني په یوه دم شي　　　　آبادي په ډېر اشکال شي

چې پلار ومري بیا لا بوېږه　　　　چې یې زوی با کمال شي (۵)

څوک خبر دی له دې دوره　　　　چې په ما به پښتن خوشحال شي (۶)

چې په حال کې یې حال نه وي　　　　خو امید په استقبال شي (۷)

دیوه ساعت له مخه　　　　خدای زده څه رنګه احوال شي (۸)

د دنیا چارې فاني دي　　　　رفت آمد یې په غربال شي (۹)

په مثال لکه د سیوري　　　　خوا وشا ده د زوال شي (۱۰)

اعتماد په او بو مه کړه　　　　چې استاد یې په غربال شي (۱۱)

---

(۱) چاپي دیوانونه : " چې د زړه ولې شي غوښې　　لوړ ژوندون یې په اشکال شي "
د " خ " دوهم نسخه : " د زړه ولې یې شي غوښې　　دوا کول یې په محال شي ".
مصوره نسخه : " لوړ یې ولې په محال شي ".
(۲) د " خ " دوهم نسخه : " د باغبان که سترګې سپینې ".
(۳) د " ب " لومړی نسخه : " د روسېدن ".
د " خ " دوهم نسخه : " دارودن ".
(۴) چاپي دیوانونه : " ډېر جنجال شي ".
(۵) قلمي نسخې : " چې یې زوی په کمال شي "
د " خ " دوهم نسخه : " چې فرزند یې په کمال شي ".
(۶) " ق " یک چاپ : " څوک خبر دی له خپل درده　چې به پښتن راته خوشحال شي ".
قلمي نسخې : " چې زمان له ره خوشحال شي ".
(۷) مصوره نسخه : " بې طاقته بې مجال شي ".
د " خ " دوهم نسخه . لومړی مسرعه : " چې په حال کې یې ته وینې ".
(۸) " ب " چاپ او " پ " چاپ : " خدای زده څرنګ به احوال شي ".
مصوره نسخه : " ګوره څرنګه احوال شي ".
(۹) د " خ " دوهم نسخه : " رفت آمد یې په غربال شي ".
مصوره نسخه : " رفت آمد په ډېر غال شي ".
(۱۱) د " ب " لومړی نسخه : " ده د جال شي ".　　د " خ " لومړی نسخه : " ددې دېوال شي "
مصوره نسخه : " ده د جال شي ". ګر دا بیت د " خ " په دوهم نسخه کی نشته .
(۱۱) دا بیت د " خ " په دوهمه نسخه کی نشته .　　(پاته په ۲۳۷ مخ کې)

د بنو په څنبول کې — ښال ښرې کا ښرې ښال شي
که بادشاه د ولایت وي — کندولی په لاس کنګال شي [1]
په ثواب یې غلط مه شه — په یوه ساعت [2] وبال شي
په کمال یې مه نازېږه — په یوه ګړۍ زوال شي
دهاتیانو سوداګر وي — بیاد ګاوخر د لال شي [3]
جوهري وي د ګوهر و [4] — خاورې اغزي د کلال شي [5]
کلالي او ګل کاري کا — فروشنده د مات سفال شي [6]
په هستۍ کې یې اشراف وي — په نیستۍ کې یې ارزال شي [7]
د ځوانۍ په وخت کې شېر وي — د پیرۍ په وخت شغال شي [8]
چې مشهور په صداقت وي — پوچ ګویي واخلي بطال شي
محتسب وي احتساب کا — کوتوالي واخلي کوتوال شي
نیکوکاره نیک افعال وي — بدکردار او بدافعال شي [9]
سرنوشت د سړي ګوره [10] — یو عیسی وي بل دجال شي
چې نېکبخت وي نیکويي کا — چې بدبخت وي بد سګال شي [11]

د (۲۳٦) مخ د پایلیک پاته برخه:
- په چاپي دیوانونو کې د "اعتماد" پر ځای "اعتبار" راغلی دی.
د "پ پ" چاپ : "استاده به په عزبال شي"
د پېښور لوړ دوه چاپي دیوانونه : "چې ولاړې په عزبال شي".
د "خ" لومړۍ نسخه : "چې استادي په سغال شي".
مصوره نسخه : "چې استادې په دېرغال شي".

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "په یوه ګړیځه".
(۳) قلمي نسخې : "ګاو د لالو خر د لال شي".
(٤) چاپي دیوانونه "جوهري دي جوهر پلوري"
مصوره نسخه : "جوهري دي ګوهر پلوري".
(٥) د "خ" لومړۍ نسخه : "خاورې اغزي د کلال شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "فروشنده د مات سفال شي" (پاتې په ۲۳۸ مخ کې)

لاس و پښې د هغو نیسه | چې خوش خوی و خوش خصال شي[1]
په هجران کې نا امید مه شه | خدای قادر دی که وصال شي[2]
په حرامو کې امید که | ګوندې مخ دې په حلال شي[3]
کافر و با سي له کفره | په یوه ساعت ابدال شي[4]
تورخښتی کاندي تر سپینو | په سپین مخ باندې تور خال شي[5]
ارزومند د یوه خره[6] وي | خداوند د ملك و مال شي
چې سیالي یې کړې نه وي | له سیالانو سره سیال شي
چې په عمر مفصل وي | په ساعت کې اتصال شي[7]
ممکنات به منع نه کا[8] | که څوك سل ځله سنبال شي
چې د خدای رضا شي پېښه | رمل یاتې درمال شي

۳۱۷

فال به څه ګوري ناصحه
خپل افعال[9] د سړي فال شي

۳٤٤۳

د (۲۳۷) مخ د پایلیك پاته برخه :

(٦) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته . د دوهم نسخه : " خادري اغزي کلال شي ".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۸) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته . د "خ" دوهمه نسخه : " د ځوانځه په ساعت شېږ وی دپیریه په د جنت شغال شي ".
د "ب" لومړي نسخه : " په پیریه کې شغال شي ".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته او په چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده : " نیکو کار وي نیك عمل کا ".
دوهم مسری په "ق" چاپ کې داسې ده : " او بد کاره بد افعال شي ".
(۱۰) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې یې لومړی مسری داسې ده : " سرنوشت د سړي خپل دی ".
(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته د "خ" په لومړي نسخه کې یې دوهمه مسری داسې ده : " چې بد بخت شي بد شکال شي ".

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهم نسخه کې دوهمه مسری داسې ده : " چې خوش خویه خوش خصال شي ".
(۲) دا بیت د "ب" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته لومړی مسری یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده : " په هجران کې نا امید شي ".
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . د "ب" لومړي نسخه : " په حرامو امید مه کړه ګنه مخ دې په حلال شي ".
د "خ" لومړي نسخه : " په حرام کې امید وار شه " او د "خ" دوهمه نسخه : " په حرام امید وار مه شه ".
(٤) دا بیت او ورپسې بیتونه په مصوره نسخه کې نشته . (۵) قلمي نسخې : " په سپین مخ د پاسه خال شي ".
(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "خس" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . د "خ" لومړي نسخه ، "ب" چاپ او "ق" چاپ کې لومړی مسری داسې ده : " په د بر عمر منفصل وي ". د پښتو په لوزو دوو چاپي دیوانونو کې داسې ده : " په د بر عمر مفصل وي ". (۸) د "ب" لومړي نسخه : " ممکنان به منع نه کا ".
د "خ" دوهمه نسخه : " ممکنات یې طبع نکه "
(۹) "ق ، ک" چاپ : "عمل".

هر چې ستا په زنخدان کې بې منزل شي(١) | لکه خس په تناره کې به جلبل شي
چې خوله کې نوم دستا د شوندو په خوله واخلي | که یې زهر وي په خوله کې هم عسل شي(٢)
په عاشق باندې ګمان داهسې مه کړه | چې یار زړه ور تخنیوي تش کوګل شي
زه په هجر کې بې برګ و بې نوا یم(٣) | لکه ګښت چې اوبه نه مومي شل شي
په جهان تر آشنایي خواږه څه نشته | ولې حیف دی چې هجران یې حنظل شي(٤)
په خېل حسن باندې مه نازېږه ګله | دغه رنګ به دې په دوو ورځو بدل شي(٥)

٣١٨ — ٣٤٥٠

زه رحمان بې یاره هسې شول و شل یم(٦)
لکه کب چې بې محیطه شول و شل شي(٧)

که سل ځله هم کنار و هم بغل شي | د دنیا مین به واړه سره ببل شي(٨)
دا چې اوس په یوه کور کې سره ناست وي | عاقبت به یې جدا جدا منزل شي
دا ګلونه چې یې ځای دی په دستار کې | همه واړه به تر پښو لاندې غوبل شي
دا یې مخ چې یې مخ دلبر په خېر دی | تور وېښته به یې په مخ باندې ځنګل شي(٩)
دا شیرین شیرین شربت چې د وصال دی | د هجران په وخت به(١٠) زهر هلاهل شي
ما دیار په ښلتانه کې دی لیدلی | که دانا د زمانې وي مبدل شي

---

(١) د "خ" د همدې نسخه : "زنخدان باندې منزل شي"
(٢) د "خ" لومړۍ او د همدې نسخه : "که یې زهر وي په خوله کې یې عسل شي
(٣) چاپي دیوانونه : "په هجران کې زه بې برګ و بې نوا یم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "زه په هجر کې د ترکو بې نوا یم".
(٤) د "ب" لومړۍ نسخه : "په جهان کې تر آشنایه خواږه نشته ولې حیف چې په هجران کې یې حنظل شي".
د "خ" د همدې نسخه : "په جهان د آشنا یانو خواږه نسته ولې حیف چې یې هجران د زړه صیقل شي"
او نو موږ بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته
(٥) دا بیت د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو په لوړو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته.
(٦) "ب" چاپ : "شم".
(٧) د "ب" لومړۍ نسخه : "لکه کب چې بې محیطه شل و شل شي".
د "خ" لومړۍ قلمي نسخه : لکه کب چې بې محیطه شل و شول شي".
د "خ" د همدې نسخه : لکه کب چې په محیط کې شول و شل شي".
(٨) چاپي دیوانونه : "د دنیا په مینه واړه سره ببل شي.
(٩) دا بیت د "خ" په نسخه کې نشته.
(١٠) د "ب" په لومړۍ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "کې" راغلي دي.

پسند له وېرې د وصال په حمله نه دي — چې خبر د جدايئ په دل بدل شي (1)

د دې هسې رنځ علاج به څوک په څه کا — چې نه فهم د چارسي نه اټکل شي

که د غمونو په سرګرزي سر يې ټيټ وي — هر چې زړه يې د خوبانو يرغمل شي

۳۱۹ — ۳٤٦٠

د رحمان خاطر غمونو هسې زنګ کم

مګر جام د ميو ناب وي چې صيقل شي

که د زړه په وينو رنګ د چا ګو ګل شي — چې بلبلتون په جهان شته د خوبه بېل شي (2)

که د اوښکو په درياب (3) باندې نهال کړي — نيشکر به نيشکر شي نل به نل شي

مشقت د سړي واړه ابتر دی (4) — په سبوره کې چې د ګل بوټي نهل شي

د دنيا ياري دوستي څه په کار نه ده — له اوله يار وي دوست وي پسې غل شي

که هر څو يې وبله هر و محبت وي — نهايت سره په جنګ و په جدل شي

په مثال د درو غرنې مرغلرې — آب و تاب يې په دوو ورځې کې بدل شي

که يې زړه د ځوانۍ په وخت سبب وي — هغه سبب يې په پيرۍ کې بيا حنظل شي

د رقيب له بده خويه به څه وايم — تر و دا ګوره چې لايان ورسره مل شي (5)

۳۲۰ — ۳٤٦۹

زه رحمان په ښه و بد ديان پوهېږم

کښلې زهر په دهن د چا عسل شي

هغه زړه چې خداى روښان کا جام د جم شي (6) — په دا جام کې ورښکاره تمام عالم شي

په آدم کې د حيوان خويونه هم شته (7) — بيا هاله يې آدم بوله چې آدم شي

---

(۱) "ق" چاپ : "چې خبر د جدايئ په تزلزل شي"

(۲) چاپي ديوانونه، د "خ" لومړۍ، ناقصه او مصوره نسخه : "چې بلبلتون په جهان ګرزي خوبه بېل شي".

(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "جويبار" راغلی دی.

(٤) په چاپي ديوانونو او د "خ" په ننګرهاري نسخه کې "ابتر کا" راغلی دی.

(٥) دا بيت د "خ" په لومړۍ ننګرهارۍ او مصوره نسخه کې نشته.

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه : "جام د جم دی".

(۷) د "ب" نسخې : "په آدم کې د حيوان خويونه شته دی"، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "حيوان" پر ځای "چارپای" راغلی دی.

چې خولیو نه د چاړ پایو پکې نه وي (١) — سړي هوښ په سړي هاله مسلم شي (٢)

چې اغوستي یې لباس وي د پاکانو — د ناپاکو چارې کاندي خو به ګرم شي

که هر څو لذیذ طعام وي مزه نه کا — چې یوه ذره نمک یې زیات و کم شي

ښادي هر چېرې د غم په اندازه وي — د هغو به څه ښادي وي چې بې غم شي

هر چې خپله رضا پاسلي (٣) وقضا ته — که هر څو په ځان ناخوښ وي خوښ خرم شي

عاشقي چې تر کماله ورسېږي — د خپل یار له لاسه زخم (٤) یې مرهم شي

که په ځان باندې قدم کېږدي تمامه
نه فلک به دې لاندې تر قدم شي (٥)

٣٢١ — ٣٤٧٨

چې مجنون غوندې یو موټی استخوان شي — په قوت د عاشقۍ به پهلوان شي

عاشقانو په شکست کې برې بیاموند (٦) — دلته توان د هغه سړي چې ناتوان شي

زېړې رنګ د عاشق هسې مرتبه ده (٧) — چې آفتاب غوندې څرګند په درست جهان شي

له چشمانو یې باران د رحمت وورېږي — زر غونه یې په څهره باندې زعفران شي

له رخساره حال د زړونو معلومېږي — له بهاره نېک و بد د کال عیان شي

له نکتې نه تمام علم حاصلېږي (٨) — د رست خرواره له یوه مشته نمایان شي

په کار نه دي مخالف هزار تقریره — موافق له حاله نیم (٩) کلام داستان شي

که مېړه له کاروباره وي وتلی — د هغو ناوړې په سر چې غافلان شي

---

(١) د "خ" دوهم نسخه : "چې خصلت د چاړ پایانو پکې نه وي".
(٢) د پېښور چاپي دیوانونه "سړي یوب په سړي هاله مسلم شي". او د "خ" په لومړي نسخه کې "له سړي" راغلی دی.
(٣) "پ" چاپ او "پ ب" چاپ : "پاسلوي". "ق ک" چاپ او "ق" چاپ : "وسپاري".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "پرې مرهم شي".
(٥) "پ ب" چاپ : "آسمانونه به دې لاندې تر قدم شي".
(٦) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "خ" په لومړي نسخه کې لومړی مسری داسې ده : "عاشقانو په خپل نسبت کې برې بیاموند".
د "خ" نیمګړې نسخه : "عاشقانو په خپل شکست برې بیا موند" او "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده : "عاشقانو په خپل شکست کې برې بیاموند".
(٧) د "پ" په لومړي، د "خ" په لومړي او دوهمه نسخو کې "مراتب دی" راغلی دی.
(٨) د "پ ب" لومړي نسخه : "له یوې نکتې تمام علم حاصلېږي".
د "خ" قلمي نسخه : "له یوې نکتې حاصلېږي تمام علم".
(٩) د "خ" په نیمګړې نسخه کې "یو کلام" راغلی دی.

کړي دې عمر په کار د غفلت مه کړه
په اوده باندې سل کاله یو نماشي

د غفلت بنیاد دا وښکو په موج خېږي
یو څڅکی خواب آلود له طوفان شي

روند په خپله عصا پرېوځي وکوهي ته(1)
خپل دلیل د کم دلیل د ځان تاوان شي

سرکښي د عاجزانو په کار نه ده
هر هېږي چې وزرو کاندې پښېمان شي

موم دلان به یې له شره لمن ژغورې(2)
سنګدلان که عین لعل د بدخشان شي

چې کیمیا د قناعت یې په لاس کښېوځي
دشرې(3) په خرقه کې بادشاهان شي

بل پوشاک یې په کار نه وي لچې لمده
هغه زړه چې آیینې غوندې روښان شي

عاشقي ده ترجمه بلاؤ زیاته(4)
ومجنون ته دیو ود د واره حیران شي

۳۲۲

پرې به ورکا دُرتان د خپلو غوږو(5)
که یې تېر تر غوږو شعر د رحمان شي

۳۴۹۵

آشنایي به(6) بلا ده آشنا مه شې
جدایي به دې فنا کا فنا مه شې

د غم(7) به دې د زړه ولې کا غوڅې
ګرفتار په درد و غم د جانا(8) مه شې

په زیړ رنګ به دې تل سرې اوښکې بهیږي(9)
د دوو رنګو په شان ګل د رعنا مه شې

---

(1) د "ب" لومړی نسخه : "روند په خپله عصا پرېوځي په کوهي کې".
د "خ" لومړی نسخه : "روند په خپله عصا پرېوت وکوهي ته".
د "خ" دوهمه نسخه او نېمګړې نسخه : "روند په خپله عصا پرېوړ شي پچنګکه".

(2) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د "ب" په لومړی نسخه کې د "شره" پر ځای "شرم" راغلی دی.

(3) د "خ" په لومړی نسخه کې "دشرالو" راغلی دی.

(4) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې د "زیاته" پر ځای "پیچوړته" راغلی دی.
د "خ" په لومړی نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده : "ومجنون ته دیو ودد ځکه حیران شي".

(5) د "ب" لومړی نسخه : "پرې به ورکا تبان د ر د خپلو غوږو".
په "پ" چاپ کې : "کاتبان به ورکا دُرد خپلو غوږو".
د "خ" دوهمه نسخه : "ښایسته په در د خپلو غوږو ورکه".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "هر دیان به ورکه در د خپلو غوږو".

(6) داغزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د لومړی مسرۍ "بده بلا" په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "توره بلا" راغلې ده.

(7) چاپي دیوانونه : "درد و غم".

(8) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "آشنا مه شي" او د "ب" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه "جانان مه شي".

(9) د "خ" لومړی نسخه : "په زیړ رنګ به دې تل اوښې بهیږي".

هم[1] په دا چې دروغژن د خدای دښمن دی — وهچا ته دروغژن په وینا مه شي

کاعلی مرتبه غواړې عاشقي ده — نور همه واړه ادنی دی ادنا مه شي[2]

۳۲۳ — ۳۵۰۱

همیشه به سرنګون په فکر ناست یې
د ربانی مخ په خبر مشغول په ثنا مه شي[3]

دعاشق بې خپله یاره قرار نه شي — بې طبیبه قرار ي د بیمار نه شي

چې په لوح محفوظ کسبلي لیوني وي — په تعلیم دمعلم به هوښیار نه شي[4]

دخپل پلار په غېږ کې پروت وي روح یې[5] وځي — دقضا علاج په مور او په پلار نه شي

دهغو چې خدای کمال حسن روزي کړ[6] — هیڅ نقصان یې د منکر په انکار نه شي

درد و غم دعاشقۍ چې دېر مشکل دی[7] — هیڅ سړی دې په دا رنځ ګرفتار نه شي

زه همه عمر دغه له خدایه غواړم — چې دې یار دیار له لاسه ازار نه شي[8]

یار له یار سره جفا کا هسې ډېره — چې هیڅ فرق یې داغیار او دیار نه شي[9]

۳۲٤ — ۳۵۰۹

که هر څو یې دلبري او دلجویي کا[10]
د ربانی مخ په ترکو هیڅ اعتبار نه شي

---

(۱) د "ب پ" چاپ : "غم په دا".

(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۳) چاپي دیوانونه : "د رحمان هسې مشغول په ثنا مه شي".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده : "چې په لوح د محفوظ سبکلي لیوني دي".

(۵) چاپي دیوانونه : "زوی د پلار په غېږ کې پروت دي روح یې لاړ شي".

(٦) قلمي نسخې : "دهغو چې خدای کمال د حسن ورکا".

(۷) قلمي نسخې : "درد و غم دعاشقۍ دېر مشکل دی".

(۸) چاپي دیوانونه : "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم — چې دې یار له خپله یاره بېزار نه شي".
د "خ" لومړی نسخه : "زه همه عمر دغه شان له خدایه غواړم — چې یو یار دیار له لاسه ازار نه شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم — چې یو یار دیار له لاسه ازار نه شي".
مصوره نسخه : "زه همه عمر دغه خواست له خدایه غواړم — چې دې یار دیار له لاسه ازار نه شي".

(۹) دا بیت په "ب پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته او د "خ" په لومړي نسخه کې دا بیت داسې دی : "یار له ما سره جفا که هسې ډېره — چې هیڅ فرق مې داغیار و دیار نه شي".

(۱۰) د "خ" لومړی نسخه : "که مې هر څو دلبري او دلجویي کا"

د سکوت په تیغ چې ژبه بریده شي — لا قلم غوندې په قال کې دویده شي

هومره اور د عاشقۍ په زړه کې یوسي — چې لاله یې له تربته دمیده شي

همیشه یې د خپل یار په لوري درومي — نهایت چې په دا ډول کې رسیده شي

خم ابرو د یار مې نقش په لېمه دی[1] — لکه میاشت چې په لوی بحر کې لیده شي

څه حاجت دی چې زه یار وچاته ستایم — کار همه د خپلو سترګو په دیده شي

کله وي چې یو د بل په ویل غولېږي — مګر صاف د چا خپله عقیده شي

خود څرګند وي لکه صبح په جهان کې — هر ګریوان چې په یارۍ کې دریده شي

آبروې د عاشق هله ځان څرګند کا — چې یې نم د زړه له سترګو چکیده شي

د آه غشي یې په ځمکه کله لګي — هر قامت چې کمان طوره خمیده شي

بې مطلوبه یې هیڅ فهم په چا نه وي — هر طالب چې په طلب کې فهمیده شي[2]

هر چې زړه په هر ویاړ نو باندې بایلي — بې درمه یې دینار خریده شي

ما دیان په خپل بل څه لیدلی نه دی — مګر پس چې له نن ورځ آفریده شي[3]

۳۲۵ — ۳۵۲۲

یا به شهد یا به قند یا به نبات وي
هر کلام چې له رنځه شنیده شي

چې سړی له بله بد وایي بدګوی شي — لا تر بله خوار روان دده بدبوی شي[4]

مړه شوي چې هوس کا د بل و مرګ ته — بل هم پس دده له مرګه مړه شوی شي

دوست دښمن د سړي واړه خپل عمل دی — هم په دا مقدار یې اجر موی په موی شي

هره ونه چې کږه په یوه لور وي[5] — عاقبت یې پرېوته په هغه سوې شي

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "خم ابرو یې د یار نقش وي په زړه کې".
د "خ" لومړۍ نسخې او د "ب" لومړۍ نسخه : "خم ابرو یې د یار نقش وي په لېمه کې".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) قلمي نسخې : "مګر پس له نن ورځې آفریده شي".
(٤) قلمي نسخې : "لا تر بله خوا روان دده بد بوی شي".
(٥) د "ب" لومړۍ نسخه : "هره ونه چې کږه وي په هغه لوري".
د "خ" لومړۍ نسخه : "هره ونه چې کږه په هغه لور وي" او دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

په لوتي کې نور څه نشته بې زواله هلکان د هلکتوب په سبب لوی شي[1]
داو بواصل له خاوره پيدا کيږي خاکساري د خاکسارانو آبروی شي
هو مره زيان له خوگ و خرسه نه رسيږي[2] لکه څوك په آدميانو کې بدخوی شي
سړي هو بن چې د سړي له تنه پاڅي د سړيو په جامه کې خربشوی شي

٣٣٦

وهغو ته چې خدای بخپله وښود
څه حاجت يې د ملاح په گفتگوی شي

٣٥٣١

وخت د عيش و طرب تېر شو خزان راغی څنگه د بلبلانو په ځان راغی
دلداري مې ترامید وه باري څه کړم هغه يار د دلبرانو په شان راغی
آشنايي مې په هوس وه خو چې بېل شوم د واړه لاس مې وبله منسوا رمان راغی
سودا سودا د عاشقۍ که نفع مند وي ما هيڅ سود پکې ونه ليد تاوان راغی
تمام عمر که وصال وه هومره نه وو لکه يو زمان د ښکليو هجران راغی
گوی زما د زړه يې يووړه په چوگان کې بيا د ناز په نيلي سور په جولان راغی[3]
غونچه لب چې په خندا کاندي پريشانه په شبيو زما د او ښکو باران راغی

٣٣٧

دمیرزا دا رازاني دعوی به پرې کا[4]
قدردان د شاعرانو ملاح راغی

٣٥٣٩

په اول کې تا د عشق وهلې لافې هغه لافې دې اوس ولې کړې خلافې[5]
اوس خپل سر و ورته محکم نيولی اوسه چې د غم مصی دې ځان ته کړې مصافې
سپين چلتار په يوه تمکې بد لما شي دا رنز الو چارې مه کړه که اشرافې

---

(۱) په "پ" او "پپ" چاپ کې "پوی شي" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړی نسخه : "له ستمدیلي په هر لوري غوغا وي"
(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "دميرزا د شاعري قدر به کم کا".
(٥) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.

بې تمیز خو معرفت کولای نه شي | ته کړه او کوه معلوم کړه که صرافي
ځان دې ولې بې حیا کړې بې حجابه | چې پټ کړې دې د مینې په غلافي
که داهسې لوېي غواړې لوېي داده | که په اصل کې منصور غوندې نه لافي
د دوران له فساده نه امان غواړه | که په عقل د خپل فکر موې شګافي
د تقصیر سبب یې کوم دی را معلوم کړه | مین وژنې بې له جرمه نا انصافي

٣٣٨ — ٣٥٤٨

کوم صفت به زه رحمان داستا بیان کړم
په کامل صفت موصوف په کل اوصافي

یا داستا چشم و ابرو وینم په خواب کې | یا مستان دي او ده شوي په محراب کې (۱)
یا په جام کې ستا د مخ عکس لیده شي | یا خوتنده تجلی که په حباب کې
یا تر خط لاندې غوټې ستا د خولې دي | یا کوکب دی غرق شوي په شهاب کې
یا دې زلفې په مخ دواړه راخورې کړې | یا سنبل دی کجک شو داو په تاب کې
یا دې زلفو په مخ توره تیاره کړه | یا خوتنده ځان خرګند کړ په آفتاب کې
یا داستا پېزوان زما په ځګر ښخ دی | یا سیخ نه دې پیلي په کباب کې
یا خو ستا په غم کې غرق زما صورت دی | یا خسې دي ځاروزي په ګرداب کې

٣٣٩ — ٣٥٥٦

چې د یار کاته لېږي ووزي بیا له سترګو
د رحمان به خو عزت وي په حباب کې

ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې | مګر بیا موند شي داو ښکو په دریاب کې (۲)
که ته وینې زما پټې خښنې دلبره | رنګ د لبو دې ګواهي لي په داباب کې
په هر ځای چې ستا د لبو نام آغاز شي | د لاله و باران ووزي په حباب کې (۳)

---

(۱) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې راغلی دی.
(۲) دا غزل د "خ" په لومړي او مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.

له خسته زړونو به څه دلستاني کا — د خراج گنجايش نشته په خراب کې
زه حيران دستا دوروځو په تور خال يم — کافر څه شکل سجده کا په محراب کې(۱)
گل له ډېرې باريکۍ په شبنم خوږ شي — نازک زړونه بد وړي په صاف ځواب کې
د بهار په گلو اوري باران نه — د ځوږلي طاقت نشته په حباب کې
د ناسخ غلطي وبښه اې خدايه — دا وتر و چاري نه وي په حساب کې

۳٤۰ — ۳۵٦٤

زړه مې بايلو ستا په مهر محبت کې — عاشقي دې زهر راکړه په شربت کې(۲)
لار زما و يار ته مه تړه ناصحه — ما مونده لې دې دا يار په ډېر محنت کې(۳)
که صورت د هغې مستې در ښکاره شي — عقل هوښ به دې هېڅ نه وي په صورت کې
که د عشق ترګمې لګې غابن به بايلې(٤) — ته چې ما ته غابن چيچې په نصيحت کې
زه توبه په هغه تېر عمر وکاږم — چې صرف شوي دي بې ياره په غفلت کې
د آشنا د مينې پټ به رامات نه شي(۵) — که مې سر له تېغه درومي په داپټ کې
له ادبه يې و مخ ته کتې نه شم — خداى را پېښه جدايي کړه په وصلت کې
په قيامت که څوك له نيستره پوښتېده شي — زه د يار د کوڅې خاورې يم په نيت کې
لکه زه چې يې د در په خاورو خوښ يم(٦) — خوښ به نه وي سلطانان په سلطنت کې
د درگاه په خاك نشينو يې تل سخ وي(۷) — د غمونو دخل نه وي په جنت کې

---

(۱) د "خ" دوهم نسخه : "کافر هيڅکله سجده نه کا په محراب کې".
(۲) ددې غزل پاته په مصوره نسخه کې څيرې شوې ده .
(۳) دا بيت په "ب" چاپ کې نشته.
(٤) چاپي ديوانونه : "که د عشق ترګمې پرېوزې سر به بايلې".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "که د عشق ترګمې پرېوزې غابس به بايلې".
(۵) چاپي ديوانونه : "پټ به مې مات نه شي"
(٦) دا بيت په "ب ب" چاپ کې نشته په لوړو چاپي ديوانونو کې يې لومړۍ مسره داسې ده : "لکه زه چې ستا د در په خاورو خوښ يم".
(۷) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي ديوانونو کې د "تل سخ وي" پر ځاى "سختي نه وي" راغلې دی.

٣٤١ — ٣٥٧٥

د دنیا له دولتونو بې پروا یم(1)
زه رحمان د عاشقۍ په بنده دولت کې(2)

مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې(3) — هر خس یې تېره تېغ وي په دا لار کې
داسې ګل به دې په دستار په وینو سور کا — چې دې ایښی زما لې دی په دستار کې
مخ د ترکو چې تر آب حیات صاف دی — زه دې آب حیات سوی یم په نار کې
چې او سپینه آیینه پرې اوبه کېږي — ترو زما هستي یې خړه په دیدار کې(4)
په هر وار چې یې وسترګو ته نظر کړم — لاس مې وللي د لحانه په هر وار کې
یاره ته چې له ما صبر و قرار غواړې — عاشق کله وي په صبر و په قرار کې
که مې سر و مال دستا په مینه درومي — زه تر سر و تر مال تېر یم په دا کار کې
هیڅ صرفه مه کړه د زړونو آزارا خله — که د چا سود به دي شي په آزار کې(5)
عشق د عقل په کوښه استوګنه کا — چا موندلې نه دی یار په دا دیار کې(6)
ستا له دره له درباره به وانه وړم — خو ونه مړم ستا په در و په دربار کې(7)
کم بختان دیار په وصل کې مهجوري — د وچ ډګي بهره نه وي په بهار کې
مفلسانو له عین کوهستان دی — که همه عمر یې کوي په بازار کې
وهغو چې خدای حق بیني سترګې ورکړې — د یوسف تجلي ويني په دیوار کې(8)

---

(١) د "خ" په دوهمه نسخه کې "فراغت یم" راغلی دی.
(٢) قلمي نسخې: "زه رحمان د عاشقۍ په دولت کې".
د پېښور چاپي دیوانونه: "زه رحمان د عاشقۍ په دا دولت کې".
(٣) د "ب" په نسخه کې "کاروزار" راغلی دی.
(٤) "ن" چاپ او "پ" چاپ: "چې دا وسپینو دانه پرې اوبه کېږي — ترو زما هستي خړه دی په دیدار کې".
"ق ک" چاپ او "ق" چاپ: "چې دا وسپینې داني پرې اوبه کېږې — تاب زما هستي خړه دې په دیدار کې".
د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "چې دا وسپینې آهین پرې اوبه کېږي".
(٥) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٧) چاپي دیوانونه: "ستا له دره له دیاره به وانه وړم — خو ونه مړم ستا په دره په دیار کې".
(٨) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

وعیب جن ته واره عیب ښرګند بري(۱) | ښایسته که ځان یوسف کا په سینګار کې
چې هغه د عاشقۍ ړلي خدای نصیب کړه(۲) | بې هغه نور څه نه وینې په یار کې

۳۴۲ | دا داغونه د خپل زړه ورله بس دي(۳) | ۳۵۹۱
څه حاجت دی د رحمان په لاله زار کې

مدام ناست یم وچ کوګل ستر ګې په نم کې | عشق را وښوو نحر و بر په خپل حرم کې
ماچې ستا د تورې زخم په څوله(۴) ښکل کړه | نور مې دا الذت بیانه مونده په مرهم کې
خوار مجنون چې سر په پښو د لیلی کېښود(۵) | سرفراز شو په عرب په عجم کې
زور ور مدام غالب وي په کمزوري | زه له نوره غمه خلاص یم ستا په غم کې
لکه زه چې ستا په غم کې مستغرق یم | بل به نه وي په جمله بني آدم کې
لکه مرغی د ژروندیو تر میان پروت وي | هسې بېل یم له عالمه په عالم کې
هیڅ صحت(۶) مې د دمګرو په دم نه شي | هم په دا چې زما دم دی ستا په دم کې
نه مې بې تا تګ وي نه جستجو شته | مراد مې ته یې په هر دم په هر قدم کې(۷)
که نصیب مې شي کوغالی ستا د سپیو | وبه نه کړم نور نظر په جام د جم کې
زړه مې هسې ستا په زلفو پسې ورک شو | لکه غوټه د چا پریوځي په تورم کې
سر به وینې د سروګلو په دود زانګي | هزار زړونه ستا د زلفو په هر خم کې

۳۴۳ | زه رحمان کنار خوښ یم له عالمه | ۳۶۰۳
باري ستا ستر ګو رسوا کړم په عالم کې(۸)

---

(۱) چاپي دیوانونه: "وعیب جو ته واره عیب ښرګند بري".
د "خ" لومړۍ نسخه: "عیب حق واره عیب ښرګند بري".
(۲) "ق"، "ک" چاپ او "ق" چاپ: "که هغه دعاشقۍ لپا رب نصیب کړي".
(۳) قلمي نسخې: "خپل داغونه د خپل زړه ورله بس کا".
(۴) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "زړه" راغلی دی.
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "چې مجنون سر خپل په پښو د لیلی کېښود" په چاپي دیوانونو کې د "خوار" پر ځای "خود" راغلی دی.
(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صحت" پر ځای "دمه" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "باري ستا کتو رسوا کړم په عالم کې".

هسې نې یاره خفه یم په جهان کې[1]   چې مې ځای نه شي په څمکه په آسمان کې
سره ګلونه د چمن راته سوداوړ شي[2]   چې قدم بې یاره کېږدم په بوستان کې
چې یې مړ نه یم له دېرې نې نیا زړې[3]   حیرانېږم د ناتوان صورت په توان کې
که هر څو فکر له ځانه سره وکړم   هیڅ د صبر طاقت نه وینم په ځان کې
هیڅ ساتنه د سرکښ خاطر رانه شي   څوک ساتلی شي بخری په ګرېوان کې
تر هغه به نادان بل په جهان نه وي   چې څوک مهر وفا غواړي په نادان کې
که یې سل ځله په زلفو[4] وقربان بولم   غوږ رانه باسي په زاړه وپه قربان کې
هسې رنګ زما په دېره ژړا خاندي   لکه ګل د سپرلي خاندي په باران کې
جوهري شي در ولعل کاندي برسېره   چې مې کېږي د دوستر ګو په دکان کې[5]
چې مې هیڅ پېږي به خوا په خاطر نه وي   زمانه یې راڅرګندکا په زمان[6] کې

٣٤٤

چې په وصل کې یې اوسېږي نه وچېږي
تروبه حال د تماځ خروي[7] په هجران کې

٣٩١٤

دبلبل له حاله زده کړه په خزان کې   بیا د ګلو تماشا کړه په بوستان کې
څودې تبره تلخالي تر ستوني نه شي   شیریني به خوند درنه کا په دهان کې[8]
ما په هجر کې لذت دوصال بیا موند   له یوسفه ملاقي شوم په زندان کې
لکه متن له معنی، معنی له متنه   یار هم هسې دی زما په دل وجان کې
عاشقي اسانه مه ګڼه خبر شه   سر بازي ده هر نفس په دامیدان کې

---

(۱) "ب" چاپ او "پ پ" چاپ: "هسې نې له یاره زه یم په جهان کې".
(۲) د "ب" په لومړی نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کی "دی" راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نې رحمه" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړی نسخه کی "نازه" راغلی دی.
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کی "یوآن" راغلی دی.
(۷) د "ب" په لومړی نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کی "خرشی" راغلی دی او دا بیت په مصوره نسخه کی نشته.
(۸) مصوره نسخه: "شیریني به دې خوند نه کا په دهان کې"

د ناتوان له ناتوانۍ نه وویریږه ... که هر ځله توانایي په خپل ځان کې[1]

هم هغه به پس له مرګه اوراوریږي ... هر چې بل اور اوروي په دا جهان کې

۳۴۵ ... ۳۶۲۲

په رباب باندې یاره هسې حال دی
لکه حال د زندانیانو په زندان کې

زړه مې ډوب ډوب کړې ستا د غم په غلبو کې ... هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې[2]

ستا د عشق له موږه هیڅ لوړې وتی نه شم ... د واړه لاس مې پرېواته د عشق[3] په لامبو کې

سل توبې مې ماتې کړې واړه وښتم له عشقه ... سا او بیسا مې نوره پاتې نه شوه په توبو کې

ته چې له ما لاړې دا دا وښکو باران ګوره ... رنځ د سفر هیڅ نه دی په دا ګهنو شپو کې

نه یوه سپوږمۍ نه په سمان کې هزار ستورې ... بې تا به څوک څه کاندې د خلق په ځنبو کې[4]

عشق و عقل دواړه سره ضد دي که پوهیږې ... کله کړي آرام داوړ بخري په لمبو کې[5]

۳۴۶ ... ۳۶۲۹

هر څوک چې د عشق په آتش ځان سوزي کله[6]
خدای دې ابراهیم غوندې څوک نه کا په لمبو کې

هسې خوښ یم ستا د در په خاکسارۍ کې ... لکه خوښ وي سرداران په سردارۍ کې[7]

عاشقي که نوره خلقو ته خوارۍ ده[8] ... ما موندلې دی دولت په دا خوارۍ کې[9]

وبیمار ته که نا خوښ والي وکړي ... خوښ یم زه د ستا د عشق په بیمارۍ کې[10]

---

(۱) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "په خپل توان کې" راغلی دی.

(۲) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی بیت داسې دی: "زړه مې ډوب ډوب کړې په غمو کې هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې"
د "ب" لومړي نسخه: "زړه مې ډوب ډوب کړې ستا د غم په غلغلو کې هسې رنګ لکه چې څوک مستغرق شي په اوبو کې".
د "ق، ک" چاپ: "زړه زما ډوبیږي ستا د غم په غلبو کې هسې لکه څوک چې شي غرقابه په اوبو کې".

(۳) په قلمي نسخو کې "عقل" راغلی دی.

(۴) قلمي نسخې: "نه یوه سپوږمۍ نه هزار ستورې له آسمانه بې تا به څوک څه وکا د خلق په کیغو کې"

(۵) دا بیت د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې د "لمبو" پر ځای "پیغو" راغلی.

(۶) قلمي نسخې: "هر څوک چې د عشق په اتش سوی دی رحمانه".

(۷) دا غزل د "پ" چاپي دیوان کې نشته.

(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "عاشقي که لوړ وعالم وته خوارۍ ده".

(۹) چاپي دیوانونه: "ما موندلی دا دولت دی په خوارۍ کې".

(۱۰) دا بیت د "ب" په لومړي نسخه کې نشته. دوهم مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "خوښ یم زه د عشق په درد په بیمارۍ کې".
"ق ک" چاپ: "خوښ یم زه دیار د عشق په بیمارۍ کې".

دخپل بام و روزنیو وته نظر کړه — هسې ستر ګې دي زما په بېدارۍ کې (۱)

یار دیار له ستر ګو اوښکې پاکیزه کا — تا دریاب (۲) کړې زما اوښکې په یارۍ کې

ماله ډېرې ناچارۍ وییار ته شاکړه — سرې (۳) عذر دی په ډېره ناچارۍ کې

غم به هیڅ یو هوښیار خوښ کړی نه وي — ما خوښ کړی دی دا غم په هوښیارۍ کې

۳۴۷ — ۳۶۳۷

د (رحمان) اوښکې به څرنګ په قرار وي
چالېدلي دي دریاب په قرارۍ کې

سپین مخونه تورکو دي شي په پیرۍ کې — سم قد ونه کوږ لړګی شي په پیرۍ کې (۴)

لکه شمع د سحر آفتاب د ژمي — هم لږ تاب وهم زیږی شي په پیرۍ کې

یو طرف ته یې سر ږیرې دي بل خوا دروې (۵) — خپل صورت تمام پردی شي په پیرۍ کې

دمرده ؤ په حساب وي خو اوشوه — که څرګند لیده ژوندی شي په پیرۍ کې

مړ لا سنه دي پس له مرګه بیا ژوندی شي — نشته داچې څوک ځلې شي په پیرۍ کې

که څه وخوري لکه زهر نه هضمېږي (۶) — نه څه ښېي نه څه خوړی شي په پیرۍ کې

داخواني ده چې څه اورې یا څه وینې — نه لیده نه اورېدی شي په پیرۍ کې

۳۴۸ — ۳۶۴۵

اې (رحمانه) پیرې هسې عاجزي ده
که رستم وي نه ږېړی سوی شي په پیرۍ کې (۷)

یو ځل ولېدای دیار پرېشانې زلفې — په عارض بانده یې حلقه پېچانې زلفې (۸)

که تورتم لري ظاهر سیاهي د زلفو — حقیقت لري سفیدي روښانې زلفې

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې یې لومړۍ مسرې داسې ده: "دخپل بام وغدوان و وته نظر کړه".
(۲) په چاپي دیوانونو کې "جاري کړې" راغلي دي.
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "څرګه" راغلي دي.
(٤) چاپي دیوانونه: "ښایسته مخ دې تورکو دي شي په پیرۍ کې سم قامت وي کوږ لړګي شي په پیرۍ کې".
(۵) قلمي نسخې: "که یو پل یې سر ږیرې دي بل خواته دروې".
(۶) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "سپ" په لومړۍ نسخه کې "اوربېږي"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "ورنه ږیږي"، په مصوره نسخه کې: "بې تیږیږي" او د "خ" په بهیرۍ نسخه کې "ورته جوړیږي" راغلي دي.
(۷) په قلمي نسخو کې "زړه سوی شي" راغلي دي. (۸) — دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

دا قدرت الهي دی راشه ګوره ... د دانا د ګردن طوق ناداني زلفې

هم په خبرې د خپل ځان په زړه حيران يم ... په اوبو د ديار پرتې حيراني زلفې

په شميم د خوشبويي يې زه خوشبو شوم ... خدای دې نه کا په خپل داد پښيماني زلفې

په کوم لوري به زه سر تر پښو وکاږم ... و ګردن ته مې پرتې رېسماني زلفې

څه ژاړم له دوو ستر ګو اوښکې وينې ... چې رحمان وينې ديار خنداني زلفې

۳۴۹ — ۳۶۵۲

چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی ... ګنج د دُر و د مرجان مې دی موندلی[1]

هو مره طمع مې له خپله بخته نه وه ... نه پوهېږم چې څه شان مې دی موندلی[2]

که په ډېر مشقت لاس له خدای راوست[3] ... زه خو وايم چې آسان مې دی موندلی

چې مې يو نفس وصال ورسره وشو[4] ... واره اجر د هجران مې دی موندلی

څه عجب[5] دی که تمام جهان زما شي ... چې بادشاه د درست جهان مې دی موندلی

زه رحمان په خپل شعر شکر ګذار يم[6] ... چې داهسې رنګ ديوان مې دی موندلی[7]

۳۵۰ — ۳۶۵۸

ما چې ستر ګې و ګلرخ ته وار ولې ... په هغو ستر ګو مې وينې وژړلې[8]

د عمل جزا يې بيا مونده برحقه[9] ... دا دستور دی چې کړې هغه اخلې

ترخه زوې يو په سله زه قاتل دی ... تل چمې تور يې په کاڼي تېر ولې

---

(۱) مصوره نسخه : "واره اجر د هجران مې دی موندلی".
(۲) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "نه پوهېږم په څه شان مې دی موندلی".
(۳) د "خ" د همه نسخه : "که په ډېر مشقت لاس له راغی".
(۴) د "خ" د همه نسخه : "ورسره وشي".
(۵) "ق، ک" چاپ : "څه تعجب دی".
(۶) د "خ" د همه نسخه : "زه رحمان په خپل شعر مدام خوښ يم".
(۷) "ق" چاپ : "چې داهسې رنګ داستان مې دی موندلی".
(۸) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۹) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "د عمل جزا مې بيا مونده برحقه".

خو د کړده به ښتاوان له چانه غواړې / چې یې خوښې په خپل تیغ کړې سینې خپلې
مادام که داستا په مینه کې هاله لید / چې ګدای د بادشاهۍ لاف وهلې
له خوبانو به څوک څرنګ وفا[1] غواړې / سروې کله کشمشي میوې نیولې
په دربار یې سندا سې شه ورته کېنه / تار په تار د سر وېښته اسیرې مښلې[2]
که دفتر د خپل قسمت د چا په لاس وي / بدې ښځې به چا کله قبولې
چې ښکلې یې ودکوله و ښکا نو / دې بدانو څه بدې ندوه غوښتلې[3]
څوک له خاوره وایي ورپاڅي تخت ورکړي / څوک له تخته دایره وه په ډېران ولې
ستا چې نیت د آشنائۍ نه و صنمه / د رحمان سترګې دې ولې نه ګڼلې

۳۵۱ — ۳۶۷۰

دا زل په ورځ د بخرو جواړې وه
اې رازقه چا بایلودې چا ګټلې

بدلوې په دنیا دین وایمان ولې؟ / نه پوهېږې په خپل سودا و په زیان ولې؟
همیشه په ځای د شکر شکایت کړې / منکرېږې په عطا د سبحان ولې؟
در بښلې خدای دې څارې توان دی / په دېر توان کې خپسر بولې ناتوان ولې؟
مدام اوښکې تویوې د رزق له غمه / در ګوهر په بها پلورې ارزان ولې؟
چې په هر بېګاه سامان د هر سبا کړې / کور وکړ شوې د محشر په سامان ولې؟
هېڅ ګیاه له ځایه نه خوځي نم مومي / ته د رزق په طلب مرې ګرځان ولې؟
چې بخوا تر قضا خپله رضا غواړې / بېهوده په لوټو ولې آسمان ولې؟
په ژوند ومره چې د مرګ له غمه خلاص شې / اسان کار دې کړ په ځان باندې ګران ولې؟
غېرې مینې دې په زړه باندې انبار کړې / په کعبه کې ننه باسې بتان ولې؟

---

(۱) په "ق" چاپ کې د "وفا" پر ځای "میوه" راغلې دی.
(۲) دا بیت او ورپسې څلور نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۳) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ "دې بدانو څو بدې نه وې غوښتلې".

نصیر احمد (عزیز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

نه ړه د نفس په پیروي د رحمٰن لاره شو
دخبیث په لاس دې ورکړ قرآن ولې؟

چې یوسف د حبشي په بیها مومې
د مطلوب په بیها[1] نه شې ندې ځان ولې؟

۳۵۲ — ۳۶۸۲

بد په بدو پښېماني کاندې رحمٰنه
ته په خپلو بدو نه شوې[2] پښېمان ولې؟

پر نور څه[3] پسې بې خلیه ژاړې ولې؟
د چار پای په څېر بې ځایه ناړې ولې؟

چې ږوند مې ده کوې په شخوند خوجن بې
تر و خبرې کوې لواړې لواړې ولې؟

نه دا خپل کلام میده په دا خپل شخوند کړه
تا دا ړلو ته تېرې کړې داړې ولې؟

هغه کار چې دې په نرم ویل کېږي
بېهوده په بېړته ولې لاړې[4] ولې؟

نېک له نېکو بد له بدو مناسب دي
نېک و بدو بله بله نغاړې ولې؟

یو قدم د خدای په لور اېښود نه شې
تمامي عمر په پراته لاړې ولې؟

تل بې د طوق د تعلق په غاړه کېږو ست[5]
و کښېنې نه شې د غه طوق له غاړې ولې؟

۳۵۳ — ۳۶۹۰

چې په ورځ د شېخي لافې کړې رحمٰنه
په شپه مې له میغ و شر غواړې ولې؟

ته چې خپله بې عقلي هوښیارې[6] بولې
کاشکې[7] بیا مومې د غوښتو په نرخ شولې

عشق یو داد دی په عاشق باندې[8] له خدایه
هسې نه دی چې یې پېرې یا یې پلورې

زلیخا غوندې به بله شیدا نه وي
که د مصر مستورې شي وارې ټولې[9]

---

(۱) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "يې" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو کې "لوزچا" راغلی دی.
(۴) دا او ورپسې بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" په لومړي او د "پ" په لومړي نسخه کې "لوني لاړې ولې" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "گرځي" راغلی دی.
(۶) "ق، ک" چاپ : "هوښیارتیا".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه : "دربغه".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "رب". دوهمه مسره يې په صدي کتابونو کې داسې ده : "هسې نه چې يې یا پېرې یا يې پلورې".
(۹) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "که د مصر مستوراتې شي راټولې".
د "خ" لومړي نسخه : "که د مصر مستورې کړې وارې ټولې"
په مصوره نسخه کې د "وارې" پر ځای "جُمله" راغلی دی.

هغه بحر څه په بحر حساب نه دی ... چې او به یې خاک آلودې وي ختولې (۱)
له هغو سره به څه فکر د یاران وي ... چې په غم وي د کاله یاد هېڅ ولې
عاشقي د خیال نغري په غاړه نه شي ... څو په یار پسې وانخلې ځلې ځولې (۲)
د وصال په نعمتونو غره مه شه ... جدایي یې خلقې کړې په زړه زمولې
د رحمان شعر گوهر دی څه یې تولې ... در گوهر په تله نه دی چا تللي

۳۵۴ — ۳۷۹۸

هسې ډوب یم ستا د غم په دریاب تللی ... چې ماهي غوندې یې تېغه یم کوتلی
ما لېدلي چې لېنده دې وه راکښلې ... تا د ورو ځو په لېند ویم زه ویشتلې (۳)
په څپل ځان مې تر هغه پورې نظر و ... څو مې ته په نظر نه وې کېوتلی
او س مې ستا په مینه ځان و جهان هېر شو ... د سېلاب په مخ کې لاړم لکه خلی
عاشقي به یې د باد په مخ بنه کا ... که چا ځای وي کوه قاف غوندې نیولی (۴)
چې د عشق له بحره روغ سلامت وځي ... زه یې نن گڼم له مورې زېږېدلی
هر چې واوري په بلا د توروزلفو ... هغه بیا تر کوره (۵) نه دی ورغلی
چې له غرونه پرپوتلی وي بیا پاڅي ... پاڅېدې نه شي له زړونو پرېوتلی
چې داو د لمبو وهلی وي بیا روغ شي ... نه یې غېږې د آزار (۶) لمبو وهلی
زه رحمان یې هر دم وینم ستا په غم کې ... که څېل مرگ په ستر گو نه د چا لېدلی

۳۵۵ — ۳۸۰۸

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "یا ختولې".
(۲) د "ب" لومړۍ نسخه : "ځلې ځولې" "ب پ" چاپ : "خلې زولې" "ق ک" چاپ : "زالې زولې".
"ق" چاپ : "زالې زولې" د "خ" لومړۍ نسخه : "زمږې زولې" او د "خ" دوهمه نسخه : "زالې ژولې".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "ب" چاپ او د "ب پ" چاپ کې "راکښلې" او په "ق ک" چاپ کې "وژلې" راغلی دی.
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) د "ب پ" چاپ کې "تر موره" راغلی دی.
(۶) په چاپي دیوانونو کې "هجران" راغلی دی.

هر چې کښت یې په باران او په سیلاب وي — د هغو عمر به واره په عذاب وي (۱)

هغه ملک چې پکې سیند او ورد باران وي (۲) — دهقانان به یې همه خانه خراب وي

وآسمان ته به یې سترګې وي ختلې (۳) — د باران له انتظاره به نې خواب وي

لکه خوک چې کړوي په کړهي کې (۴) — د هغه ماهي په طور به کباب وي

لا به کله بارانونه پرې نزول شي — چې نخیل و زراعت به یې سیراب وي (۵)

همېشه له خدایه خواست دا وبو کاندي — که یې چېرې خواست په عمر مستجاب وي (۶)

لکه تل چې یې په ژوند دا وبو غوښې وي (۷) — هو مره غوښې یې نه په چنګ نه په رباب وي

که همه عمر باران وربانديې ورېږي — لا ګرمي یې په صورت کې د آفتاب وي (۸)

د ګرمۍ او د خشکۍ له دهشته — د آفتاب په خبر ګومان یې په مهتاب وي (۹)

د اوبو له ډېرې ډېرې قیمتي نه — لړګي لوښي یې مردار په منجلاب وي (۱۰)

فرق د پاکو د ناپاکو اوبو نه کا — که اوبه یې ګېډې وډې په پېشاب وي

د اوبو په وېش چې وشي انصاف نه کا (۱۱) — که په لاس یې ورقونه د کتاب وي

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ: "سیلاب". د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "هغه ملک چې یې په سیند په ورباران نه دی".

(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "و آسمان وته یې سترګې وي ختلې".

(۴) "ب" چاپ: "لکه خوک چې کړوي یې په کړهي کې".
"ب" پ چاپ او "ق، ک" چاپ: "لکه خوک چې تلدوي په کړهه کې".
د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه خوک چې تلدوي په کټورې کې".
دوهمه مسرۍ یې په دوهمه نسخه کې داسې ده: "د هغو په طور به درست سره کباب وي".
"ق، ک" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "د هغې ماهي په شان یې به کباب وي".

(۵) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې یې نخل د زراعت به یې سیراب وي".

(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "که یې کاندي خواست به چېرې مستجاب وي".

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه تل چې یې په غږ دا وبو غوښې وي".
"ق، ک" او "ق" چاپ: "لکه تل چې یې په ژوند دا وبو غږ وي".

(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "له ګرمه یې په صورت کې هسې تاب وي".

(۹) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "د ګرمۍ او د خشکۍ له ډېره دهشته — په آفتاب باندې ګومان یې د مهتاب وي".

(۱۰) قلمي نسخه: "لړګي لوښي یې مردار د منجلاب وي".
د "خ" دوهمه نسخه: "لوښي کوډي یې وار په منجلاب وي".
د "ب" لومړۍ نسخه: "لوښي لړګي یې مردار د منجلاب وي".

(۱۱) د "ب" لومړۍ نسخه: "انصاف پرې نه دي".

داوبه په غلا چې ورشي نه جاروزي — که ساکن د خانقاه او د محراب وي(۱)
داوبو ثواب يې نه کېږي له لاسه — که په ګوټ اوبه يې عين د حج ثواب وي
د باران امید یې نه کېږي له خدایه — که یې شپه او ورځ په سر باندې سحاب وي(۲)
پلېتي به يې له تنه شه رنګ در ومي(۳) — چې اوبه پکې ناپاکې تر ګلاب وي
چې د نوکوا چولو په ځای ور شي — تر تنور يې ځان بتر کاکه عقاب وي(۴)
هېڅ يې مه پوښته له غسله او د سه — چې يو څاڅکی يې ګوهر غوندې ناياب وي
په سبب د ډېره ډېره تيمم — همېشه يې سپيره ږيره په تراب وي(۵)
د للمي سړي(۶) په مخ کې وي آب چېري — هغه خلق چې يې آب وي خونې آب وي
په آنې کې لا هم وي خونه ويرانه — هغه کلي چې د بل کلي پاياب وي
يو به نسي هېڅ برې له سړي(۷) ورځه — پاياب سړي که زوي دار باب وي
سم حساب له عزيزانو کله مومي — تل تر تله يې د بل لاندې(۸) حساب وي
نه طاقت د بدويل لري نه صبر — لکه مار په ملا وهلی پېچ وتاب وي(۹)
نه يې مرګ نه يې فتنه له لاسه کېږي — لاس تړلی د خپل شرم په طناب وي
چې يې زيست روزګار په کار وي تحمل کا(۱۰) — همېشه يې له بديه اجتناب وي

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "که يو ګوټ اوبه عين د حج ثواب وي".
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) "ق"، او "ق،ک" چاپ : "دور شي".
(۴) دا بيت په چاپي ديوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، لومړی مسری يې په "ق،ک" چاپ کې داسې ده : "په سبب د دې چې ډېر ډېر تيمم کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سپيره ږيره" پر ځای "سپينه ږيره" راغلې ده.
(۶) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "ق" او "ق،ک" چاپ کې د "سړي" پر ځای "ځمکې" راغلې ده د "خ" په لومړۍ نسخه کې يې دوهمه مسری داسې ده : "هغه خلك چې د بل کلي پاياب وي".
(۷) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، دوهم مسری يې په "پ" چاپ کې داسې ده : "د پاياب سړي که زوی هم دار باب وي".
"ق،ک" چاپ : "پاياب سړي که زوی هم دار باب وي".
(۸) قلمي نسخې : "تر بل لاندې".
(۹) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته "ق،ک" چاپ کې داسې دی : "نه طاقت يې د کېنځلو وي نه صبر لکه مار په ملا وهلی پېچ وتاب وي".
نورې قلمي نسخې : "نه طاقت در د بدل لري نه صبر لکه مار په ملا وهلی په پېچ وتاب وي".
(۱۰) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړی مسری داسې ده : "چې يې زيست يا يې روزګار په تحمل شي".

که يو به وينا لي تر خولې ووزي | هغه دم يې په خپل ځان باندې عتاب وي (۱)
يو هغه سړی تېری ور باندې کاندي | چې په عمر نه د سوال نه د ځواب وي (۲)
همسايه وي چرېکار د پښتانه شي | او په اصل يا موچي وي يا قصاب وي (۳)
ملايم ويل اثر په هغو څه کا (۴) | چې په زړه کې يې نه شرم نه حجاب وي
لکه ديو چې د سړيو په صورت (۵) شي | ته ګومان کړې چې سړي ولې دي دواب وي
په هيڅ رنګ له بده خويه نه جار ووزي | هسې مست د جاهلۍ په شراب وي
چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي | نو خلاصی به يې له خونه په کوم باب وي (۶)
هسې رزق دې خدای چا ته ورنه کا | که به رزق چا په هسې رنګ اسباب وي (۷)
ته د اهسې زميندار هغه سنه دی | چې نوکر دې يو تور کافر کلاب وي (۸)
نوکري دې يو سپي ورله سنه ده | هغه پرېږده چې لا نوم يې د نواب وي (۹)

۳۵۶

د خشکي له محمد قوم د خوښ دي
که رفتن يې له جهانه په شتاب وي

۳۷۴۵

تل دې ستا د خواب آلوده سترګو خواب وي | چې فتنې په خوب اوده شي ډېر ثواب وي
لکه مې چې په مينا کې تجلي کا | نور د حسن په حجاب کې بې حجاب وي

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. دوهم مسرۍ يې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "هم هغه يې په خپل ځان باندې عتاب وي".
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. لومړی مسرۍ يې په نورو نسخو کې داسې ده: "يو هغه سړی تېری ور باندې وکا".
(۳) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، "پ" چاپ: "همسايه يې چوېکار د پښتانه شي | او په اصل به موچي يا به قصاب وي".
"پ پ" چاپ: "همسايه او چليکار يې پښتانه شي | او په اصل به موچي يا به قصاب وي".
"ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "همسايه يې چريکار او پښتانه شي | او په اصل به موچي يا به قصاب وي".
(۴) چاپي ديوانونه: "ملايم ويل اثر ور باندې نه کا".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه کې د "صورت" پر ځای "صفت" راغلی دی.
(۶) "ق، ک" چاپ: "چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي | نو خلاصی به يې له خونه په کوم باب وي".
د "پ" لومړۍ نسخه: "چې اشراف د هسې حريصو په ميان کېوزي | نو خلاصی به يې له خونه په کوم باب وي".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې شراب داهسې حرصو مينا ګوري | نو خلاصی به له هغونه په کوم باب وي".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې داهسې اشراف د حرصو په ميان کېوزي | نو خلاصی له هغونه يې په کوم باب وي".
(۷) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. دوهم مسرۍ يې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې د چا رزق په هسې رنګ سيلاب وي".
(۸) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۹) دا بيت د "خ" په دواړو نسخو کې نشته.

ته چې ما ته لولوې پټې د صبر
زه هم ډېر په دا راضي یم که مې تاب وي

نه په دا سبب په ترکو پسې ژاړم
چې ژړا د عاشقانو د مخ آب وي

که نادان وي هم دا هومره خو پوهېږي
چې څوک نه ژاړي په یار پسې کذاب وي

د عاشق سترګې په دا سبب شوې پاکې
چې مدام د جوې په سر لکه حباب وي

له خالي خونې به څه وړي چې څه نه وي
که ختلی د حباب په سر سیلاب وي (1)

هم په دا لې د نغمې اثر پیدا شو
چې په تشه ګېډه صبر د رباب وي

د حریص (2) له خپله نقده بهره نشته
لکه مار د ګنج د پاسه پېچ و تاب وي

کاملان تعلقات د دنیا نه کا
لکه پامې د خزان پسنه په رکاب وي

غفلت هېڅ عجایب نه دی په دنیا کې
ساکنان د خرابات واړه خراب وي (3)

٣٥٧ — ٣٧٥٧

چې سا دي غوړي بېشماره بې حسابه
په رحمان به د غمونو څه حساب وي

د هغو چې و بل هر و محبت وي
په هستۍ او په نیستۍ کې فراغت وي

عاشقي ده تر هغه مقام پورته
چې د چا مقام په رنځ یا په راحت وي

څه د اور په لمبو سوي څه په واورو
واړه عشق دی که هجران وي که وصلت وي

چې مطلب و مدعا د سړي خدای شي
ناست ولاړ یې همه واړه عبادت وي

که په دوه قدمه ومري یم حاجي شي
حاجي ګرځي د مکې په لوري نیت وي

هغه څوک چې پېروي د اولیا کا
دا لې واړه په معنی کې ولایت وي

خاوري نه په سرې واړه برابر شي
هغه دم چې له جهانه په رحلت وي

که د نیوو په تخت کېني غرا و شوه
و فهیم و ته کم فهم بې (4) عزت وي

---

(1) د "خ" لومړۍ او دوهمې نسخې کې "په کوه سیلاب وي" راغلی دی.
(2) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "د رقیب" راغلی دی.
(3) چاپي دیوانونه: "ساکنان د دهر کل واړه خراب وي".
(4) د "خ" په دوهمې نسخه کې "بې فهمه" راغلی دی.

ددانا و د نادان تر میان یو حد دی — هوښیاري تر حد پورته حماقت وي
تجاوز له خپله حده په کار نه دی — د هر چا په خپله خونه کې حرمت وي

۳۵۸ — ۳۷۶۸

نور عالم که د دنیا غمونه کاندي
له رحمانه سره دې غم د آخرت وي

د هغې بنا چې نوم محنت آباد وي — تر و خاطر به یې څرنګ د چا ښاد وي
په خواره او په خښو کله وینې نسي[1] — هر مرغه چې په قفس کې د صیاد وي
د رنځور په خوله کې کله مزه کاندي — که سل رنګه نعمتونه یې معتاد وي
پای بسته و له هر چیرې زندان دی — هغه هر چیرې آزاد دی چې آزاد وي
عشق تغییر و تبدیل نه لري یکرنګ دی — د آشنا له لاسه داد وي که بیداد وي
د بنادي نښه هغه وي په جهان کې[2] — چې په یار پسې یې بیخ او بنیاد وي
بودني هغه باله شي په معنی کې[3] — چې د تن په نابودي یې اعتقاد وي
نقصاني وي د دنیا عمارتونه — که تري لاندې یې سل ستونه د فولاد وي
زندګي که څوک پوهیږي حضور دم دی — آینده و رفته کله د چا یاد وي
د دنیا لکه سیلاب هسې تیریږي — نه یې چا څخه استوګنه نه استاد وي
وهغو ته چې خدای خود بخپله ښود — څه حاجت یې په ښوونه د استاد وي[4]
چې کامله اراده لري په زړه کې — د مرشد له اشارته یې ارشاد وي[5]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "په خواره او به خښنه کله غوښه نسي".
د "خ" دوهمه نسخه: "په خواره په خښنه به کله وینه نسي".
(۲) د "ب" لومړی نسخه: "بیخي و بنیادي هغه دی په یارانه کې".
د "خ" لومړی نسخه: "بنیادي بیخي هغه دی په دنیا کې".
د "خ" دوهمه نسخه: "د بنیادي بیخ هغه دی په یارانه کې".
(۳) د "ب" په لومړی نسخه کې "په دنیا کې" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته، لومړی مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "وهغو ته چې خدای بخپله ښود".
(٥) دا بیت هم د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

۳۵۹ ۳۷۸۱

دبې یارانو ژړه بیل شو هیڅ گرم نه دي
که رحمان له جدایۍ نه په فریاد وي

په دنیا کې که هر څو وبله پیوند وي
پس له مرگه به یې درست صورت بند بند وي

زه به وخورم په دا باب هزار قسمه
که باور دې په قسم او په سوگند وي

یا به ورلاندې ترتا در ومې یاد وه وستو
که دې ورور که دې عزیز که دې فرزند وي

زمانه به یې تر پښو لاندې پایمال کا
که په قطع تر آسمانه سربلند وي

هم یې هسې پیمانه گنه په خاورو
که دې په که خوله[1] تمام عمر په قند وي

هر چې کاندي آزادي په دا جهان کې
پس له مرگه به همه واره په بند وي

هر چې غاړه یې وحق ته ایښې نه وي
همېشه به یې په غاړه کې کمند وي

دا چې زه وتا ته وایم که یې خدای کا
په آیاتو په حدیث کې به څرگند وي

ته چې نه کوې باور په آیتونو
تر و زما ویل به څه در لره پند وي

ناپسند به د منکر په انکار نه شي
هر کلام چې دلپذیر او دلپسند وي

۳۶۰ ۳۷۹۲

خدایه گنج د قناعت و رحمان ورکړې[2]
چې بې ملکه بې حشمته دولتمند وي[3]

که د درستې دنیا غم مې په سر بار وي
واړه سهل دي که یار راسره یار وي

هزار وار به یې دیار تر نامه زار کړم
که په قطع مې دا یو صورت هزار وي

هغه نه[4] دي په شمار د عاشقانو
چې د خپل تهمت داغونه یې په شمار وي

مشکل کار د عاشقي چې خدای پیدا کړ
کله بل په جهان هسې مشکل کار وي[5]

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "که یې په که خوله" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "خدایه گنج د قناعت رحمان ته ورکړې".
(۳) قلمي نسخې: "چې بې ملکه بې حشمه دولتمند وي"
(۴) "ب، پ" چاپ کې "هغه کس" راغلی دی.
(۵) "ق، ک" چاپ: "بل به کله په جهان دا هسې کار وي".

څوتې او ښکلې په مخ لاړې روغې نه کا   د هغو معشوقو ته کله لاړ وي

ته چې ګل زما د يار په شکل[1] غواړې   کله دا رنګه ګلونه په ګلزار وي

نه مونده شي په بازار کې نه په ښهر   هغه رخت چې د خوبانو په بازار وي

زه د يار په څېر مخ نه وينم په ستر ګو[2]   که په هره خوا خوبان هزار هزار وي

د عاشق نظر په ډېرو په لږ نه وي   که د بدن د يار په لږ که په بسيار وي[3]

شته هزار هزار خوبان ولې سوګند دي   که زما د يار په څېر به د چا يار وي[4]

۳۶۱

مرګ له هيچا سره وار نه کا ناځاپه

يار به ځان ترې يار رومبى کا که پوه وار وي[5]

۳۸۰۳

له هغو سره به څه فکر د يار وي   چې ياران يې په هر لوري هزار هزار وي

په آشنا پسې وېشتلي هم هغه وي   چې له نورې آشنايۍ يې استغفار وي

صبوري او قراري دې په ما نوم شي[6]   که يې تا بدې يا صبر يا قرار وي

هر ژوندون د يار په وصل ښايسته وي[7]   بې مينه که ژوندون وي څه په کار وي

په ياري کې آزار نشته خدای دې نه کا   که ذره به زما زړه له تا آزار وي[8]

و هغو ته عاشق نه ويلی بويه   چې يې فکر يا د سر يا د دستار وي[9]

که د يار له لاسه اور په يار بلېږي[10]   هغه اور و عاشقانو ته ګلزار وي

---

(١) "ق، ک" چاپ کې "رنګه". د "خ" په دوهمه نسخه کې "حسن"، په "ق" چاپ، د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "جنس" راغلی دی.
(٢) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه: "زه د يار په څېر بل نه وينم په ستر ګو". او د "پ" په لومړي نسخه کې "د بلا څېر" راغلی دی.
(٣) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.
(٤) په قلمي نسخو کې "په بل د يار" او "په هيڅ د يار" راغلی دی.
(٥) "پ" چاپ او د "پ سپ" چاپ: "که پوه وار وي" او "ق، ک" چاپ کې "که پوه يار وي" راغلی دی.
(٦) د "پ" په لومړي نسخه کې "نه وي"، د "خ" په لومړي نسخه او نيمګړي نسخه او "ق، ک" چاپ کې "نه وي" او "ق" چاپ کې "ګم" راغلی دی.
(٧) د "خ" لومړي نسخه: "لږ ژوندون د يار په وصل کې ښه دی ده".
(٨) د "خ" لومړي نسخه: "که هزار ځله مې زړه له تا آزار وي".
(٩) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.
(١٠) د "پ" چاپ، د "خ" په دوهمه نسخه او نيمګړي نسخه کې "په ما" او په "ق، ک" چاپ کې "په چا" راغلی دی.

خای یې اور شي چې زنار یې شي په غاړه — ولې نه چې ستا د زلفو زنار دار وي (۱)

ستا د زلفو زنار دار که په اور سوځي — دغه اور به هم همه ستا د رخسار وي (۲)

۳۶۲ — هغه څوک به لیلی غوندې رسوا شي — ۳۸۱۳

چې رحمان غوندې مجنون یې په دیار وي (۳)

که د ستا د خاطر مینه په اغیار وي — ستا پاره دې اغیار هم زما یار وي

چې سرې په یوه مخ باندې مین شي — له یوه مخه یې سل مخه په کار وي

هر چې کاندي نوکري د بادشاهانو — خواه ناخواه به در بانو منت بار وي

زه به ستا له رقیبانو څه ماندکړم — دا دستور دی چې له ګله سره خار وي

خوشحال خار یې څښتن نه شي په تهمت کې — کله وي چې د بلبل و ګل ته لار وي

سجاده به د ساقي د لارې فرش کا — هر صوفي چې د سرو سترګو (۴) خریدار وي

په جذبه د عاشقۍ به لیونی شي — که په قطع افلاطون غوندې هوښیار وي

۳۶۳ — په رحمان باندې به هیڅ ملامت نه کا — ۳۸۲۱

هر سړی چې ستا له حسنه خبردار وي (۵)

د وصال په هوا والوتې مرغه شوې — د هجران په اور کې درست صورت او به شوې (۶)

نه وزر کا، له هوس، نه مري له غمه — سړې سخت دی ګنګه یو اش پرې وشوې (۷)

زړه که چا وی هم له دې غمه به وچاوده (۸) — چې د یار د بېلتانه خوارې په زړه شوې

---

(۱) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې نشته.

(۲) چاپي دیوانونه: "دغه اور به هم رښتیا ستا د رخسار وي".

(۳) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "دربار" راغلی دی، او دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رحمان غوندې ځوانان یې په دیار وي".

(۴) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د سرو شونډو" راغلی دی.

(۵) "ب" چاپ او "پ" چاپ: "هر سړی چې ستا له مخه خبردار وي".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "هغه څوک چې ستا له مخه خبردار وي".

(۶) دا غزل د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صورت" پر ځای "سر" راغلی دی.

(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. لومړۍ مسرۍ یې په "ق" چاپ کې داسې ده: "نه نازکا له... هوس مري له ډېره غمه".
او په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "نه درکېږي په هوس نه مري له غمه".

(۸) د "خ" لومړۍ نسخه: "که د چا زړه له غمه چاودی له دې وچوي".

د رقیب و ناکردو ته چې نظر کړم — د عاشق له آهه روند په تور لیمه شوې
هیڅ پوره به دې نیمګړې نه شي خدایه — که بېلتون د دوه یارانو وبله نه شوې
چې بېلتون د دوه یارانو وبله کاندې — د هغو خلقو له مرګه وا وریده شوې (۱)
خدای رضا له ره چا هسې تعویذ وکړې — چې لړ زه د هغه یار تر غمه ښه شوې
یو ځل یار په سترګو ولیدې (۲) چې دا ای — دغه پسه هر چې شولې بیا هاله شوې
نوم یې یو ځل زما واخستی په ژبه (۳) — نور مې نوم په دا جهان کې پاتې نه شوې
لکه درست عمر په خوله د رقیب کاږکا — دغه هسې یو زمان زما په خوله شوې (۴)
زه رحمان په دا خبره حق حیران یم (۵)
نه پوهېږم چې دیان له غمه څه شوې؟

۳۶۴ — ۳۸۳۲

چې په مخ باندې د اوښکو یو قم وي — عین د تورو له پرهره سره سم وي
که ګرېوان مې د سپوږمۍ د لمر مشرق شي (۶) — زه چې یار په سترګو نه وینم تور تم وي
کږ وږ خوځوي نبض و هلې نه شي — که په زړه د پاسه پروت د چا الم وي
دلته سرپوښتنه کول د چار سبب یې — چې بېخپله دیان زلفې خم در خم وي
معشوق چې د عاشق په غم وي غوڅه — د عاشق سترګې دې وځي چې بې غم وي
همه مې د دفو ډمه موهسې بویه — چې د دوار و زندګۍ په یوه دم وي (۷)
که د درست جهان خوبي ورباندې راشي — مګر خدای چې څوک بې یاره خوښ خرم وي
بل ستم د بېلتانه د پاسه نشته — که لېدلې چا په سل رنګه ستم وي

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ووینم".
(۳) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "خولې نوم یې زما واخستی په ژبه".
مصوره نسخه: "خو چې نوم یې زما واخستی په ژبه".
(۴) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۵) د "خ" قلمي نسخې: "دا معامله".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "که ګرېوان مې د سپوږمۍ له نوره غرق شي".
(۷) چاپي دیوانونه: "چې د دوار و هډې مې په یوه دم وي".

دا قضا خو په قاضي موقوفه نه ده — خود بخپله یار تر یاره پورې ګرم وي

راحت هر چېرې څغول ره لازم وي — چې په درد و په محنت کې مقدم وي

چې خوناب یې د چشمانو مې ناب شي — پیوسته له دغه جامه سره جم وي

هیڅ حاجت د هنر نشته و نصیب(۱) ته — که په اصل خولګ عرب وي که عجم وي

هنر مه غواړه طالع له خدایه غواړه — بې سلیمانه په کار نه دی که خاتم وي

۳۶۵ — ۳۸۴۶

د رحمان خندا په اجر د ژړا ده — تازګي د ګل په قدر د شبنم وي

همیشه دې زما سره او ستا قدم وي — تر هغه ساعته پورې خو مې دم وي(۲)

ستا له لاسه واړه ما لره نافع دي — که مې زهر ندي(۳) په زخم که مرهم وي

زه بې تاهسې ګومان کړم چې سفال دی(۴) — که نسکور مې په لبانو جام د جم وي

نور عالم که د دنیا په ښادي ښاد وي — زما زړه دې مدام ښاد د ستا په غم وي(۵)

که په زړه باندې مې سل غمونه راشي — دا ستا غم دې تر همه و مقدم وي(۶)

ما دې خدای د ستا له غمه بې غم نه کا — تر هغه ساعته پورې خو مې دم وي

۳۶۶ — ۳۸۵۳

رحمان ستا په مخ مین دی خدای خبر دی(۷) — که په دا کې به هیڅېرې زیات و کم وي

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "ورقیب ته" راغلي دي

(۲) دا غزل په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۳) د "سپ" چاپ: "که مې زهر وي".

(۴) د "ق" چاپ: "زه به بې هسې رنګ ګومان کړم چې سفال دی".
د رفیع صاحب د شخصي کتابخانې نسخه: "زه به تا پسې ګومان کړم چې بې حال یم".
د "خ" دوهمه نسخه: "زه ګومان کړم چې په تا پسې بدحال یم".
د "خ" مصوره نسخه او دوهمه نسخه: "زه بې تاهسې ګومان کړم چې هیڅ نشته".

(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "زما زړه دې مدام خوښ د یار په غم وي".

(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "دا ستا غم مې تر همه و مقدم وي".

(۷) د "ق" چاپ "رحمان ستا په مخ مین دی باور وکا که په دا کې به هیڅکله زیات و کم وي"
د "خ" مصوره نسخه، د رفیع صاحب د شخصي کتابخانې نسخه او د "خ" دریمه نسخه: "رحمان ستا په مخ مین دی که باور وکړې".

ته چې ماته والې چې په چاپاندې شپه ایلې — زه په تا شپه ایلم وایه ته چې یار د چا یې[1]

زه به تا په کومه زیرکۍ شم پر ولی — چا زده لکه تا زده هومره وایه چې څه والې

زه چې کبرجن وم عاشقۍ مې ګرد ماتې کړه — ته چې لکه وې هم هغه هسې کبریا یې

ځان که ستا په مینه کې فاني کړم څه به وکړم[2] — ته چې په دا هسې رنګ له اهې پروایې

مرګ مې په تا ولې خدای اختر کړي و نه پوهېږم[3] — څه دي حاصل هم شته که مطلق په مرګ نه مایې

څه شو که زه یم انګشت نما په مینه ستا کې — زیات له ما نه خوښ ته د قاضي هم د ملا یې

٣٦٧

ستا د عشق تر توري ګکرې د کرم الله زار شه
دا هم سهل کار دی زما یاره که په دا یې

٣٨٦٠

چې پخته شي آشنايي — ترمیان ووزي جدایي

د طالب وته وفا شي — د مطلوب بې وفایي

بادشاهي کاندي بدله — د د بدن په ګدایي

ځاني پلوري په ورېښو — میرزایي په میرزایي[4]

نظر نه کاندي هیچېرې — په لوټې په بهایي

ورته کفر څرګند بریږي — خود بیني او خود رایي

خود رایي په عاشقۍ کې — له عاشقه نه ښایي

معشوقي که بې وفا دي — عاشقان خوږې ستایي

غوږ یې کوږ سترګې ړندې وي[5] — د خپل یار په خطایي

---

(۱) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

(۲) "ق" چاپ: "کړمه ځان ستا په مینه کې فاني کړم څه به وکړم".

(۳) "پ پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او قلمي نسخې، "څه دي په مرګ هم شته که مطلق په مرګ نه مایې".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٥) د "خ" لومړۍ نسخه: "په غوږو کړ په سترګو ړوند وی"!
د "خ" دوهمه نسخه: "په غوږو کوڼ په سترګو ړوند وي"!
د "پ" لومړۍ نسخه: "غوږ یې کړ وي سترګې ړندې وي"

کړي کړي وي سل علمه هم ديني هم د نيا يي
همه واړه فراموش کا چې پرې ورشي شيدايي
و مطلب ته نه رسېږي په شيخي په ملايي
او واړه ننګ و ناموس کا په سر واخلي رسوايي
تر ناموسه ورته به شي بې ننګي، بېنوايي
هره چاره يې په اخلاص وي نه په روي وريايي
قبلوي په د وار روستګو هر چې يار پرې فرمايي
نصيحت پرې اثر نه کا که څوک سل ځله والي
فايده نه لري په عشق کې د دانا و دانايي (1)
مشکل کار د عاشقي دی اسان چېرې دی بايي
دغه کار کولی نه شي هر کم فهم و کجايي
هر کم بخت يې کله مومي د دلبر و همتايي
خد په کسب موندلی نه شي (2) دغه کار دی عطايي
چې د عشق په لومه کېوزي نور يې نه وي رهايي
بې د يار له مخه نه شي د عاشق د لکشايي
د خپل يار په طلب ګرزي غاړې غړونه پيمايي
له عالمه وي وتلی لکه صيد صحرايي
تل تر تله يې وطن وي ګوشه کنج و تنهايي
مدام سوی لوغړن وي د خپل آه په ګرمايي
هر زمان يې په اور نيسي د خپل يار تمنايي

(1) د "خ" لومړی نسخه: "د دانا نه دانايي".
(2) چاپي ديوانونه: "خد په کسب موقوف ندی".

نه يې ملک وې نه يې مال وې — نه يې زهد و پارسايي
په دا هسې ګرانو چارو — معشوقې يې ازمايي
په يوه ديدن يې يوسي — د درست عمر کمايي
هم مې هسې رنګه وژني — ياره ستا بې وفايي
چې په (1) زړه کرم زړه مې چوي — دغه ستا خودنمايي
هم خوږې لرې بې قياسه — هم د حسن زيبايي
ضرر نه لري بې نفع — ستا د مينې سودايي
ستا سودا ما لره سود ده — حق به وايم خدايي
په هېڅ مخ کې ليده نه شي — ستا د حسن صفايي
لمر به څه لذتا سيالي کا — په دا بې سروپايي
ادراک نه رسي د سروې — ستا د قد په رعنايي
لکه ستا قد و بالا دی — نشته هسې بالايي
که د ستا وصال دريا دی — زه ماهي يم دريايي
د مګسو زندګي ده — په دوکان د حلوايي
زه توتا شکرپرست يم — دا ستا شونډې مټايي
٣٦٨ دا ګمان په رحمان مړ کړه — چې بې تا به وپايي

٣٩٠٥

خوږ ما په ورمېږ ماتول شېر يې — که په مرګ د رقيب هم هسې شمشېر يې (2)
مرګ خو ښې چې پخپله را پسې دی — څه محتاج زما و مرګ وته ډېر ډېر يې
کبر و خيال خو لا له ځايه ستا عادت دی — او که نن زما له قصده په بل پېر يې (3)

---

(1) له مصري نسخې نه پرته په نورو قلمي نسخو کې "له زړه کرم" راغلي دی.
(2) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(3) دا بيت په "ق، ک" چاپ کې نشته.

دا بې شماره عاقلان به شي کم عقله (۱) — ته چې دا رنګه په زړه وسېکه دلېږې

ستا خویونه به بخپله ځان ځرګند کا — زه به څه وایم چې ته تر بلا تېر يې (۲)

له حېرته دې تعریف کولی نه شم — چې په څه رنګ دې ستایم دچا په څېر يې

ما چې ستا دلبو خوند بیا موند محظوظ شوم (۳) — که رسل ځله په ترخو ویل ګنډېږي

۳۶۹ — ۳۹۱۳

د رحمان ښکلي که واړه د رحمان شي

خدای دې نه کا چې يې ته له دله هېر يې

په یوه ذره به وږی یا به موړ يې — په یوه ذره به ګرم یا به سوړ يې (۴)

که ځواني له خدایه غواړې ځوان به مړ يې — او که پس له ځوانئ پاڼې خو به زوړ يې (۵)

بندګان خو کله جوړ کله ناجوړ وي — څه خدای نه يې چې به تل تر تله جوړ يې (۶)

عاشقي به دې آسمان غونډې ځرګند کا — که مجنون غونډې هر څو په صورت ووړ يې (۷)

بدي واړه په سبب و نیسه رحمانه — چې پای بند دیار په مهر یا به مروړ يې (۸)

۳۷۰ — ۳۹۱۹

عاشقي لې جذبې چېرې ده رحمانه

ته مجذوب دیار په مهر کې لا ووړ يې (۹)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : "کم بخته".
(۲) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، د "پ" په لومړی نسخه کې د "ته" پر ځای "څو" راغلی دی.
(۳) "پ" چاپ : "محفوظ".
(٤) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کې د "يې" پر ځای "وي" راغلی دی او نوموړی غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٦) "پ" چاپ : "سړی کله خو یا جوړ کله ناجوړ وي — خدای خو نه يې چې به تل تر تله جوړ يې".
د "پ پ" چاپ : "سړی کله خو یا جوړ کله ناجوړ وي — خدای خو نه دی چې به تل تر تله جوړ وي".
(٧) د "پ پ" چاپ : "وي".
(٨) دا بیت په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته.
(٩) "پ" چاپ او "ق ، ک" چاپ : "ته مجذوب دیار په مهر کې مروړ يې".
د "پ پ" چاپ : "د مجذوب دیار په مهر کې مروړ وي"
"ق" چاپ : "ته مجذوب دیار په عشق کې کړوړ يې".
د "خ" لومړی نسخه : "بدي واړه په سبب و نیسه رحمانه — چې پای بند دیار په مهر یا په مروړ يې".
د "خ" دوهمه نسخه : "عاشقي لې جذبې چېرې دي رحمانه — چې مجذوب دیار په مینه کې مروړ يې".

خدای دې وژغوره له هرې پرېشانه — اې زما د کوروکلي ودانه

عاشقي چې ما ګنله نا داني وه[۱] — او س خبر شوم له دې خپلې نادانه

ترو دخ تېرې او به بېرته نه جارو ځي — څه په کار ده پوچ بې ځایه پښېمانه

ودانۍ په یوه دم کې شي ویرانه — مرد هغه چې کمې دوراني ودانه[۲]

لکه باد چې ځان وهي له کوه و دشته — زه په تا پسې ګرځم سرګردانه

داخوزه د ستا له غم سره لوڅېږم — څولك له دیوه سره کا پهلوانه[۳]

چې په آب و په آتش په خاك و باد وي — څه امید دی په هغې زندګانه

ته چې دا رنګه اوبدې او بدې وعدې کړې — کښلې زلکړې وماخط دامانه

که زه ته په هغه وخت وې چا به نه کړې — د مجنون او د لیلی قصه خوانه

زما ستا و تندا رې ته به حیران وو — که ثوندې وې آدم خان او درخانه

وهرچا وته چې والم حیرانېږي
څه به والم د ساح لږ حیرانه

۳۷۱ — ۳۹۳۰

په ځوانۍ کې بد دماغه بدګمان یې — چې پیری یې در باندې درشي بیا ناتوان یې[٤]

که په دادې زړه سنه کېږي داخو نشته — چې به تل تر تله ژوندی وې هم به ځوان یې[٥]

چې هرګز دې په لاس نه دي کبوتونې — بېهوده دهغو چا لو پدا رمان یې

چې بې خدایه زړه ترې په نور څه پورې — هم په خدای هسې باور کړه چې نادان یې[٦]

پښېماني تر پښېمانه لا ښخوا بویه — نه هغه چې بیا په تېر ساعت پښېمان یې[۷]

---

(۱) په قلمي نسخو کې "دانایي" راغلې ده او د "پ پ" چاپ کې د "ګنله" پر ځای "کوله" راغلې ده.
(۲) قلمي نسخې: "مرد هغه دی چې ودانې کړه ویرانه".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لوڅېږم" پر ځای "نخښېږم" راغلی دی.
(٤) په قلمي نسخو کې "درشي ناتوان یې" راغلي دي.
(٥) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې به هم تر مرګه ژوندی هم به ځوان یې".
(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته
(۷) دا بیت او ورپسې او وه بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

هسې رنګ دې وهغه جهان ته شا کړه | ګویا تل به مستقیم په دا جهان یې
هومره سر دې وخپل خدای ته نه دی ټیټ | لکه ټیټ په لوړ دخان و دسلطان یې
یوه شپه په طاعت نه شې روڼ نولې | هره شپه په مال وملك باندې پاسبان یې (۱)
په تسبیح دې تانده ژبه وچ لرګی شي | پوچ ګویې لره بلبل غوندې ګویان یې
ولمانځه ته چې لمر خېږي هالد پاڅې | په قلبه پسې لا نیمې شپې روان یې
اوداس لره کوزه اخستی نه شې | چې په لوا و په لوړ ور شې پهلوان یې (۲)
دهلك په خبر لاس اچوې وا ورته | نه خبر په خپل بهبود نه په نقصان یې
پښې ستر ګې لکه ستور په ګانې ګرزې | که پرېوزې وکوهې ته هم دوان یې (۳)

۳۷۲

چې وبل ته نصیحت کا ځان لې هېروي
نور څوك نه دي هغه ته عبد الرحمن يې

۳۹٤٤

زه د ستا له غمه ژاړم واره وینې (٤) | واره وینې، واره وینې، واره وینې
خو مې وینې چې په تش کاته دې مړ مه (٥) | لا خنجر په کاڼي مرې دل سنګینې
هر زمان مې په حضور د سترګو ورځې | لا یقین دې د زړه نه شي بې یقینې
عالم ستا په مینه ژوي نه پوهېږم | زه په څه سبب ورځلې یم ستا مینې
د پري عالم به نوري (٦) رنګ کا معلومېږي | تا چې هسې جامې واغوستې رنګینې
پښې بې نه وي چې وبله خواته درومي | هسې سکنې په غمزه د عاشق سپینې (٧)
که صورت مې پر بله پوري معلومېږي | زړه مې ستا له غمه چاود دي نازنینې (٨)

(۱) په چاپي دیوانونو کی "پسي" راغلی دی.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "چې دلو په لوړي ور شي پهلوان یي".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٤) د "خ" لومړی نسخه: "زه دیار په غم کې ژاړم واره وینې"
(٥) د "خ" په لومړی او د "پ" په لومړی نسخه کی "مړیم" راغلی دی.
(٦) د "خ" په لومړی، دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کی "نمړیي" راغلي دي.
(٧) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٨) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کی نشته.

هغه څوک دي چې تر نا به ښه ترین وي | اې تن وارو مهر و یا نو ښه تر یني (۱)

٣٩٥٣ چې دې زلفې د (رحمان) په زړه وریځ کړي (۲) ٣٧٣

تر ښو یې څکه غاښې او به سپیني

ورک شه ورک شه بدکردار او بد سړي | که دې ورور که دې عزیز وي که پردي

تر هغه لا سپکوکان بېګانه ښه دي | چې بدکار شي د چا زوی او یا لمسی (۳)

لګې لوښي همه واړه پرې مردار وي | بدکردار دي سو رلنډي یا ونې سپې (٤)

هغه خلق همه واړه لېوني کا (۵) | چې په کلي کې یو سپې شي لېونی

بل علاج د لېونیو سپیو نشته | بې له مرګه چې ترې ډک کاندي کوهي (٦)

حرام خورد مخنثو په حساب دي | که په توره یا په تیغ وي مړ نی

مړني ویلي بونیه وهغه ته | چې بې وجه آزار نه کاندي یو شي (۷)

دېګ یې اېښی په دېګدان رومی تر تېغ وي | چې یې سوړ په آه سرد نه شي نغري (۸)

هسې فیض یې وهر چا وته رسي | چې باله شي د خپل وخت حاتم طي

٣٩٦٣ اې (رحمان) چې بد فهم بدکردار شي ٣٧٤

را ته وایه سپې ښه تر دي که سړي

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ: "چې دې زلفې د رحمان په زړګي وریځ کړي".

(۳) د "ب" لومړي نسخه: "چې بدکردار شي د چا زوی او یا لمسی". "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړي نسخه: "چې بد کار شي د چا زوی که لمسی".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې بد کار شي د چا زویه یا لمسی".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. د "ب" لومړي نسخه: "لوښي لګې همه واړه مردار شي بدکردار که سو رلنډي یا ونې سپې".
"ق" چاپ: "ګوښي ګوښي پرې همه واړه مردار دي بدکردار سو رلنډي او ونې سپې".
د "خ" دوهمه نسخه: "لوښي کودري همه واړه مردار که بدکردار لکه سوړلند ونې سپې".
مصوره نسخه: "بدکردار دي لکه ونې سپې".

(۵) د "خ" لومړي نسخه: "هغه خلق همه واړه پرې مردار شي".

(٦) د "ب" لومړي او د "خ" لومړي نسخه: "بې له مرګه چې یې ډک کړي یو کوهي". د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "بې له مرګه چې پرې ډک شي یو کوهي".

(۷) "ق" چاپ: "چې بې وجه آزار نه کاندي سړي".
نور چاپي دیوانونه: "چې بې وجه آزار نه کا هیڅ سړي".

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ کې د دوهم مسري داسې ده: "چې یې سوړ په آه تیغ نه شي نغري".
د "خ" لومړي نسخه کې یې لومړي مسري داسې ده: "دېګ یې اېښی په دېګدان او ترې لاندې".

کله دې غمه دم د چا ختی — نه به مړوم ستا په غم کې لړغونی (۱)
زړه مې هسې زنګ په تورو زلفو بایلود — لکه ورک په توره شپه کا څوک کالی
په یوه ساعت مې زړه غم مې قبول کا — نه پوهېږم چې یې خپل یم که پردی
په یوه لاس یې مرهم په بل خنجر وي — نه په مړو کې حساب یم نه ژوندی (۲)
که په مرګ د عاشقانو دې رضا وي — خدای دې ما کا تر همه واړه مړی
خولې نها مې د مستۍ په مثل نشته — ما پخپله قبول کړی دی خپل سوی (۳)
ولوم دم تر به ادراک د پارو رسي — هر وښتنه یې د کاکل شو منګری (۴)
څوک د لیځ غم زما د زړه واوښکو نه خوري — کم به نه کا په خوړدن سره نه دی
د هجران په توره شپه کې نه وېرېږم — چې یې نه وینم د وصل سپین سپوږمی
د یار غم لکه مزری را باندې راشي — خدای دې پلېښ په هېچا نه کاندي مزری
چې پرې غم غلطوم د شپې پاڅم — کله مې په شونډو وکېږدم کله نی
ګاه کتاب ګهې رباب په لاس راواخلم — باري دردې په هېڅ رنګ نه کا کمی
همسایه مې واړه وواتړله خوبه — که په سل کوټو دننه کړم څګېروی
که عاشق تر معشوقې پورې یوسپی وي — خدای د هجر په تېغ مه وژنه یوسپی

۳۷۵

نه رنځ دیاں په غم کې هسې ډوب یم
چې هېڅ نه وینم په سترګو مګر دی

۳۹۷۸

چې دار و درد دو غم دې ټغه مي — ساقي راکړه یو دوه جامه پیالې
مې د خپلو لبو را نه د انګورو — چې اوّل یې نوشیدن وي پسې قي

---

(۱) په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې: "نه به مړومه په عشق کې لړغونی".
"ق" او "ق، ک" چاپ: "نه به مړومه په غم کې لړغونی". د "خ" لومړی او دوهم نسخه: "نه به مړوم په هجران کې لړغونی".
(۲) دا بیت په "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

پہ هر تیغ کې چې آب نه وي د شرابو | ځوك د غم پہ غلیم نه مومي بري[1]

جام د میو چې غم خوار د کل جهان شو | زه به او سم[2] پہ دا غم کې تا بکی

راشه یو ځل مې هسې مست خراب کړه | چې خبر نه شم[3] له حاله د هیڅ شي

بېخودي هسې پناه ده زوروره | چې له هره غمه خلاص کاندي سړي

زه هغه تحصیل تمام کړم پہ عشق کې | چې یې روغ وګړي بولي لېوني

٣٧٦ رحمان سوله له رقیب سره پیدا کړه ٣٩٨٦

آشنا سره دې البته خوږونکي سي

د پرې خولې زما پہ یاد شکر خوږې شي | بیا زما[4] پہ زمانه خاورې ایرې شوې

یوه بخره خدای هر چا لره ورکړې | د چا بخره خاموشي د چا ناره شوې[5]

د چند نو ونې و سولېدې لارې | هزار ځانګې د شمشاد و پرې شوې

پہ هغو ځمکو چې روغې پرې ماڼۍ وې[6] | د ایام پہ ګردشونو هدیرې شوې

پہ دنیا کې چې بنیاد د آشنایي کا | د هجران توري یې هغو لره تیرې شوې

دا فلك چې خدای پیدا کړ دا یې خوی دی | چې وچا ته دعا چا ته ښیرې شوې

٣٧٧ د دنیا د محلونو خښتې واړه[7] ٣٩٩٣

و رحمان ته د سرونو منارې شوې

---

(١) د "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "ځوك له غمه پہ غلیم مومي بري".
(٢) پہ "ق، ک" چاپ کې "سوځم" راغلی دی.
(٣) دا بیت د "خ" پہ دوهمه نسخه کې نشته. پہ نورو قلمي نسخو کې د "نه شم" پر ځای "نه یم" راغلی دی.
(٤) د "پ" پہ لومړۍ نسخه او د "خ" پہ لومړۍ نسخه کې "زموږ" راغلی دی.
(٥) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو. پہ چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته.
(٦) قلمي نسخې : "پہ هغو ځمکو چې روغې وې ماڼۍ".
(٧) د "خ" لومړۍ نسخه : "د دنیا د محلونو خښتې واړه —
و رحمان ته د سرونو کنګرې شوې"

د "خ" دوهمه نسخه : "د رحمان د محلونو خښتې واړه —
و عالم ته د سرونو منارې شوې"

بوصل تو ما را کجا هاتھ ہے — کہ وصل تو خیلی بڑی بات ہے
بگوی تو گفتم کہ مسکن کنم — ولی کی مرا این درجات ہے
خم زلف تو گوشہ ابروان — دلم را عجائب مقامات ہے
مکن پیش من وصف خورشید وماه[1] — کہ از حسنت این کم علامات ہے
همی دادی دشنام وگالی مرا[2] — بسویم همین از تو سوغات ہے
نگاهت نہ امروز خوبم بریخت — کہ دائم ترا همچو عادات ہے
زآغوش رحمان مرو بار قیب
کہ این سفلہ بدخوی وبدذات ہے[3]

۳۷۸ — ٤٠٠٠

مخمس

سخه یا چې ښایسته دی ترآفتابه — مخ بہ کله راښکاره کاندی له نقابه[4]
بیلتانه پہ زندہ زهیر کړم بې حسابه — یو سبب وکړه ای مسبب الاسبابه
چې زما ملاقات وشي له احبابه

---

(۱) د "ب" لومړی نسخه : "خورشید وماه را".
(۲) د "ب" لومړی نسخه : "همه داد دشنام وگالی مدام".
(۳) د "ب" لومړی نسخه : "کہ این سفلہ بدکار وبدذات ہے".
(٤) د پېښور چاپی دیوان : "حجابه". دا غزل په "ب" چاپ کی نشته.

ملاقات د ښایسته ؤ مې نصیب کړې ... د ښایست په ګلستان مې عندلیب کړې
عندلیب مې په ګلشن د خپل حبیب کړې ... خدایه ما په دلبرانو کې قریب کړې
وېې ژغورې د دې اهل له عتابه

هغه یار چې زه یې مینه په دیدار کړم ... همېشه یې و دیدن ته انتظار کړم
شیدا او ورځ پسې ناري وهم کوکار کړم ... که په روی تمام جهان ورته رویدار کړم
ستړګې نه پورته کوي د نازله خوابه

بېلتانه یې پټ پنهم په زړه تاراج کړم ... و دیدن ته یې په هسې رنګ محتاج کړم
چې غرقاب یې د غمونو په امواج کړم ... هېڅ پایاب یې مونده نه شي څه علاج کړم
د آشنا د مینې غم شو نا پایابه

ته چې کس یې د جمله ؤ بې کسانو ... هم کارساز یې د جمله ؤ کارسازانو(۱)
الهي(۲) په بزرګۍ د بزرګانو ... زه وصال په دعا غواړم د خوبانو
لا به کله د دعا کړې(۳) مستجابه

اسیر کړی دې د زلفو په تناب یم ... تکبیر کړی دې د سترګو په قصاب یم
د کشتۍ(٤) غوندې مدام په اضطراب یم ... لکه زه چې ستا له غمه په عذاب یم
خبر مه شه هېڅ بنده له دې عذابه

دریغه مه وی په دنیا کې پیدا شوی ... او که وی هم په داسې شان خو مه وی
لکه زه یم د هجران په لمبو سوی ... خو به ګرزم په داسې(۵) اور الوی
چې سینه مې په درست غم شوه کبابه

(۱) په "ب" چاپ، "ب پ" چاپ او "خ" په قلمي نسخو کې "خام کارانو" راغلی دی.
(۲) د "ب پ" چاپ: "هم په روی او"
(۳) چاپي دیوانونه: "شي".
(٤) "ب پ" چاپ: "د ماهي په شان"
(۵) چاپي دیوانونه: "د هجران په اور"

هې هې څه مې دا خراب[1] خاطر نابناد شو
زیست د روزګار مې همیشه آه و فریاد شو
عمارت مې د زړه هسې زنګ بر باد شو
چې حباب غوندې بې بیخ بې بنیاد شو

د بنیاد[2] طمع به څو کړم له حبابه

پټ پټ ګرځم د ناصح له نصیحته
راته کاندې نصیحت په څو صورته[3]
چې توبه کړم د خوبانو له قربته
هیڅ جواب یې په ما نه شي له غیرته

درمانده وم تر ولاړیم لا جوابه

دا جواب څه هسې نه دی چې په خوله شي
د عشق راز څه هسې نه دی چې وایه شي
دا مشکل حکایتونه په ما نه شي
دا دې بحر بې پایان حساب په څه شي

چې یې زه وچاته وایم له حسابه

چامونډلی[4] دا دې بحر پایان نه دی
د غه راز وهر سړي ته عیان نه دی
هیڅا کړې دا دې چارې بیان نه دی
د غه واره عاشقي ده ګمان نه دی

۳۷۹ چې په خوله کې در و لعل لري سیرابه ۴۰۲۷

ستا جفا تر حد په هومره ده صنمه
تل مې او ښکې موج وهي د زړه له غمه[5]
شو به پټه دا قصه او سې پنهمه
هسې ډوب په فکر تو یم بې دمه[6]

نه پوهېږم چې په غره یم که په سمه

که خبر[7] وی له دې هسې زنګ خواری
ما به نوم اخستی نه وو د یاری
ستا د غم په دریاب ډوب یم ترمری
بې تا نه لرم هیڅوک د دستګیری[8]

مګر ته په خپله لاس راکړې همدمه

(۱) د «پ پ» چاپ: «ستا په هجر مې»
(۲) په چاپي دیوانونو او د «خ» په قلمي نسخو کې «مبنادي» راغلی دی.
(۳) د «خ» دوهمه نسخه: «په څو کړته».
(۴) «ق» چاپ او «ق، ک» چاپ: «مامونډلی»
(۵) د «پ» لومړی نسخه: «د زړه له غمه»، «ق» چاپ، «ق، ک» چاپ او د «خ» قلمي نسخې: «د زړه له غمه»
(۶) «پ» چاپ، «ق» چاپ، «ق، ک» چاپ او د «خ» قلمي نسخې: «هسې ډوب په فکر تللی یم له دمه».
(۷) قلمي نسخې: «که مې نه ده وي» (۸) د «پ پ» چاپ: «دادګیری»

ما وې نور به آشنايي له هيچا نه کړم　　هم په دار نګه مې نيت ؤ باري خه کړم
د قسمت علاج په چا شي چې يې زه کړم　　که په سل رنګه تلاش و تدبير کوم
خلاصي نه مومم له لوحه له قلمه

خوبرويان که بې وفادي خو هم ورې دي　　عاشقان که وفادار دي خو هم پېړدي
ستا له غمه هر څه چې دي زما په زړه دي　　اوس به حال وچا ته وايم چې مړه دي[1]
غرض دا دی چې زه ګرم يم ته ناګرمه

يو خو دا چې په صورت يې پري رويه　　هم په خوی و په خصلت فرښته خويه
هم په قد و په قامت هر ګوره لويه　　بيا به نه مومې څوک تا غونډې دلجويه
که يې غواړې په هژده هزار عالمه

ستا له غمه[2] زه په ځان کړم هسې چاری　　چې د ښېښې و يله نه کا ګلعذاری
ته په څه سبب له ما نه دل آزاري[3]　　دا زما ګناه را وښيه دلداری[4]
چې توبه کړم نصوحا غونډې محکمه

لاس ترغاړې له رقيب سره خندا کړې　　چې ما وويني له قصده را ته شا کړې
خدای يې وينې هغه چا يې چې پر ما کړې　　ترا به ې ورځې پورې به جفا کړې
که[5] به کله هم جاروزې له ستمه

تا چې هسې بې نيازي د ځان پېشه[6] کړه　　په عاشق دې د خندا خمکه متره کړه
بيا دې ورځ په غريبانو توره شپه کړه　　نور دا هسې د جفا خوی و نه مه کړه
خلقه به دې له جوره شي برهمه

(۱) دا مخمس په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته. څلورمه مسرې په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي نسخه کې داسې ده: "اوس به حال وچا ته وايم چې مړه دي".
(۲) قلمي نسخې او "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ستا د پاره".
(۳) قلمي نسخې "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "له ما لاسته".
(۴) د "پ" لومړی نسخه: "ته ياري".
(۵) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ته به کله"　(۶) "پ" چاپ، د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "تو مېنه کړه"

زما ستا له میني هر څوک خبردار دي — دا خبري کوډالوس په هر دیار دي
چې فلانا فلانا سړي سره دوستدار دي — اوس په بېرته جار واته وماته عار دي

چې رسوا شوم تر عرب و تر عجمه

څه غرڅ وي(۱) چې په تابا ندې مین وي — په وګړي کې رسوا لکه کوهکن وي
همېشه انګشت نما په مرد و زن وي — چې دا نښې پکې نه وي دروغژن وي

که په هره ګړۍ خوري هزار قسمه

نښانه د عاشقانو اول دا ده — چې مدام یې سر پې کار وي له زیاده
تل نا مرد بدنامه وي پرې زیاده — نه وېرېږي له پېغوره له ماهداده

بې دیان د جدایۍ له ماتمه(۲)

هر چې زړه یې مبتلا شي په بتانو — زیست یې نه شي یو ساعت بې محبوبانو
که څوک ورکا بادشاهي د بادشاهانو — په نسبت د هغو سوي سوختګانو

دا متاع ده تر یوه خسني کمه

که سلیمان غوندي مسند یې په هوا يي — په سبب د عاشقۍ به خاکپا وي
همېشه به په فریاد و په غوغا وي — چې دا هسې نښانې پکې پیدا وي

تر هغه پورې عاشقي ده مسلمه

عاشقي دې هېڅوک نه ګڼي اسانه — دا خبره ده له حده پېښو تر ګرانه
وصال نه دی چا موندلی بې هجرانه — تېر له ځان(۳) سره اتکل وکړه رحمانه

۳۸۰ — په دنیا کې ښادي چېرې ده بې غمه — ۴۰۶۲

(۱) د پېښور چاپي دیوانونه: "څغرڅ وي".
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "نه بېنګاه یې دیوې ستنې تر سومه".
"ق"، "ک" چاپ: "بادشاهي ده له یوه خسري کمه".
(۳) په قلمي نسخو کې "له ځانه سره" راغلی دی.

ضمیمه

وروستني لاس ته راغلي

غزلونه او بيتونه

١

تېر شو په دا طمع په درستا عمر زما — ګوندې چېرې کېږدې يو قدم په سر زما [1]

تا وې چې د عشق پياله خوږه ده تر شکره — وسو په هجران کې دې پيالې څېګر زما

سل جفا که وينم په سترګو ستا له لاسه — ستا په جفا نه کېږي هرګز باور زما

٣٨١ يا له ما ~~تا~~ (ران) سره جفا مه کړه دلبره

يا لې تا راوښيه يو بل دلبر زما ٤٠٦٩

٢

هر ګفتار هره وينا چې څوک عبس کا — تر عبس ويل دا بده چې يې بس کا [2]

په هغې وينا چې ورو سته پښېمان نه يې — له اوله دې خوله هسکه (له نفس) کا [3]

هره چار چې له اختياره وي وتلي — بېهوده به يې څوک لاف د دست ورس کا

فقيري يا د خداى په مهر مونده کېږي — داهن په کېږنه شي چې يې نس کا [4]

آدم زاد په معنى واړه يو وجود دى — يو وجود دى هم يې پاک هم يې نجس کا

که يې اصل يو وجود دى (په دې) څه شو — د ګلونو هنر کله خار و خس کا

په اخلاص د لمانځ ګذار وي جنوب دې — هر لمانځ بې چې (په) ريا تيمم [5] اودس کا

٣٨٢ (که خود بين وي) ته يې څه کوې کمانه

د خود بينو سر اخپله خودي بس کا ٤٠٧٤

---

(١) دا غزل د زلمي هيوادمل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو.
(٢) دا غزل د حبيب الله رفيع د شخصي کتابتون له نسخې نه نقل شو په دې بيت کې د "عبث" کلمه د قافيې د سمون په غرض د "عبس" په شکل راوړل شوې ده.
(٣) اصله نسخه : " لا اول دې خوله هسک". چاپي ديوان : "لا اوله دې يې نکه ترخوله هسکه
(٤) اصله نسخه : " داهن په کېږنه شي چې نصق کا"
(٥) په اصله نسخه کې " تيمون " راغلى دى.

٣٩

دلربا که دخپل حسن مخ عیان کا
دېر بې غمه جمع زړونه به لړزان کا

په کشور د صبا برانو به قیامت شي
اسرافیل غوندې آواز به هر نالان کا

چې یې چا جام د لعلو وي نوش له
پیمانه چغلګیري په دا نادان کا[1]

دجبین په چین یې هسې رنګ پوهېږم
چې محراب به د ګایلو زړونه ودران کا

دپرېشان ګیسو دلیل یې عین دادی
چې وابسته زړونه په دا رنګ پرېشان کا

که جلوه یې دجمال شي معینه
په شعله به لمر، سپوږمۍ سوي نانان کا

که د باد ګذر (یې) وشي و خاکپای ته
د رندو سترګو دارو به خدای اسان کا

که شانه په تورو زلفو باندې کېږدي
مشک عنبر (به) دیوې پیسې دېر ارزان کا

تورې یې زلفې یې هم مشک دي هم عنبر دي
خو زما له کم بختۍ (یې) خدای ماران کا

که پلوله مخه لرې کړ حمان له
په دیدن به هندوان واړه مسلمان کا

٣٨٣ — ٤٠٨٤

٤٠

که په بخت کم بختان نه وې خسته دل خوک
په حضور به له تا ولې بېلېدل خوک

وديدن وته د هر چا رضا کېږي
ولې حکم بې له تا نه لري بل څوک

که یې لاس دخدای په چار یې رسېدلی
بې مقصوده به یو دم نه سېبېدل څوک

دا یو سر دې ما داستا شکرانه کړي
تور ناحق مې ویروي په سر وهل څوک

دا هم زما شومیت دی چې را رسي
ګنهګار ته[3] او د چا زړونه بدول څوک[2]

---

(١) اصل نسخه "پیمانه چغلګیږي په دا نادان کا". او دا غزل د رفیع دکتابخانې له نسخې نقل شو.
(٢) دا غزل د رفیع د څحصر کتابخانې د چاپي دیوان او قلمي نسخې نه نقل شو (٣) د رفیع کتابخانې چاپي دیوان: "نره"

ددیدن په طمع وغلېدم بندي شوم — ګنهٔ زهٔ او دهجران سختي زغمل څوك
په هیڅ رنګ به دې له میني منکر نه شم — هر شان قصد چې مې کوي په قتلول څوك
که مې زړه ستا میني نه وای راپېرودې(1) — په رضا له سره کله تېرېدل څوك
که اثر د محبت ورسره نه وي — روغ صورت دا هومره زړه زهیر بدل څوك
که په مینه دلیلی مبتلا نه وای — (دا) غریب مجنون بیدیا، غرونه ځنګل څوك

مینه هره بلا کاندي (که باور کړې)(*)
ګنهٔ زهٔ عبدالرحمان هومره ویل څوك

٣٨٤ — ٤٠٩٥

٥

دخپل ځان له خاکساری (نه) بلند شوم — لکه ګرد هسې شهسوار دهر هوا یم(2)
کمینی هسې کامل کړم چې زه دروم — لکه ځمکه درست جهان راسره بیایم
ما چې خپل معراج د دار دپاسه ولید — دمنصور په شان رښتیا وینا (به) وایم
دمنصور او زما هومره تفاوت دی — چې ده ناري کړه په جهر زه خفیا یم

له عیانه هیڅ حاجت دبیان نشته
زهٔ رحمان به په خوله څه ووایم چې دایم

٣٨٥ — ٤١٠٠

٦

هر چې خپلې مینې خوار کړ خوار یې مه ګڼه — عشق د رحمت ابر دی غبار یې مه ګڼه
کله تور سنبل کله تور مشك کله عنبر شي — زلفې که د ماں په شخوږې مار یې مه ګڼه

---

(۱) قلمي نسخه: "راپېرودلی"
(۲) ددې غزل مطلع په نسخه کې نشته او دا غزل "په سینه خوږې له بدخواهانو یې پروا لم" له غزل نه وروسته راغلی دی.
(*) چاپي دیوان: "مینه هره بلا کړي پر عاشقانو ګنهٔ زهٔ غریب رحمان هومره ویل څوك".

یو مخ یې د سوزې سل مخه (لې) د سان دي — عشق په اصل نار دی ناریې مه ګڼه
د بن بېدار ویده دی لکه بت په غمو ستړګو — بت که در تر غټ ګوري بېداریې مه ګڼه
مراد خویو اثر دی د خوبانو له رخساره — هر چې اثر نه لري رخساریې مه ګڼه
خار چې په ګل پورې (وي) د ګلو په حساب ('ي) — خر و شو که نام د خار دی خار یې مه ګڼه
پوه خلک هغه دي چې اقرار په نا پوهي کا — هر چې ځان هوښیار ګڼي هوښیاریې مه ګڼه
بد خو هم هغه دي چې خپل بد ورشر ګند نه کړي — هر چې ځان بدکار ګڼي بدکاریې مه ګڼه
هر چا چې اقرار د یار له زلفو سره وکړ — تل به ناقرار وي په قراریې مه ګڼه

۳۸٦
هر چې کمال غواړي کمیني (دي) د رحمان کا
عین د غم چار ده بله چار یې مه ګڼه
٤١١٠

۷

اې د نفس او د حرص په هوا لېوه — په ظاهر صورت ملک په معنی دېوه
شدادي خصلت دې ونبوه د ظلم — خبر نه شوې د مسکین د زړه له غریوه
تا چې خپل مخ د فرعون په دود تور کړ (۱) — په دې خوی به برابر نه شې له نیکبوه
پر وجود به دې په څه رنګ حاصلېږي — چې لېږې د یار له دره د دوه د بوه
په ظاهر صورت تندرست په روح رنځوره — د ربغه وسوی تر دغ پوست لاندې معتبوه (۲)
د نیستی له مکافاتو هغه خلاص شول — چې هستي یې د فنا په مخ ایر بوه

۳۸۷
اول دې پاچا وه له خوبه (باور وکړه)
و رحمان (ناځ) وته په خپله په نار بوه
٤١١٧

---

(۱) اصله نسخه: "تاچې فرعون په دود مخ تور کړ". (۲) چاپي نسخه: "د ربغه وسوی تر روغ پوست لاندې مختبوه"

۸

یا دا ستا چشم ابرو وینم په خواب کې

یا مستان دي ویده شوي په محراب کې

یا په جام کې ستا د مخ عکس لیده شي

یا خورشید دی تجلا کا په حباب کې

یا تر خط لاندې غوټۍ ستا د خولې دي

یا کوکب دی را ډوب شوی په شهاب کې

یا دې زلفې په مخ دواړه راخورې کړې

یا سنبل دی کنځلکې داوړې په تاب کې

یا دې زلفو په مخ توره تاریکي کړه

یا خوتند رڼا ن څرګند کړ په آفتاب کې

یا دا ستا مژګان زما په خاطر خښ دي

یا سیخونه دي پټ شوي په کباب کې

یا خو ستا له غمه غرق زما صورت دی

یا خسرې دي جاروزي په ګرداب کې

چې دې رحمان خطا کړه و ر معافه

داوتر وچاره نه وي په حساب کې [1]

چې د یار د مخ کاته له میانه وزي

د تاج به څه عزت وي په حساب کې

---

(۱) دا بیت د زلمی هیوادمل د شخصي کتابخانې له قلمي نسخې نه نقل شو.

۹

مست د هغه مخ یم چې مستانې لرې سترګې — بې تورې، بې تېغه، قاتلانې لرې سترګې

بې لید وکتو غایبان زړونه وړي له خلکو — هسې چشمان بندې ساحرانې لرې سترګې

هر څوک چې یې وېني نو بې سترګې کتی نه شي — ښکلې پریوار غونډې حیرانې لرې سترګې

لب آب حیات دي او نفس (یې) د عیسی دی — هېڅ عجبې نه دي که خوبانې لرې سترګې

هرچې عاشقان دي هغه کله بل خوا ګوري — واړه ستا په لوري نګرانې لرې سترګې

اې رحمانه اوښکې هم له تخمه د باران دي*
کښت د هغه شین شو چې ګریانې لرې سترګې

۳۸۹ — ٤۱۳۳

۱۰

که په قطع د تمام جهان ملک یې — چې له ځانه خبر نه یې لا هلک یې

آدمیت خو څه په مال او په شال نه دی — تر چې خیال په شال په مال کړې سپک یې

منصفان دي د انصاف خبرې وایي — څه شو څه که په خپلو کې شریک یې

که دلمه په خیر څرګند شي په جهان کې — خو په زړونو پسندیده نه شې لا ورک یې

بزرګي په دلجویي کې ده د خلکو — تر چې خلک د وبوې څرنګ بزرګ یې

په لویي کې لویي چېرې ده لا یقه — کمینه و تر مټ کړه که سالک یې

فلک تا غونډې پیدا کړي بیا فنا کړي(۱) — تر لا نوې خواست کوې په نازنازک یې

دانایان به په دیوان ښکلي پند خلې
چې رحمان په خوار نظر ګوري فلک یې

۳۹۰ — ٤۱٤۰

---

(۱) اصله نسخه : "فلک تا غونډې هزار پیدا کړي بیا فنا کړي". (*) چاپي دیوان : "اې رحمانه اوښکې دي هم تخم هم باران دي".

٩١٤

دزړه حال وتاته څه وایم په ژبه ‏ ‏ ‏ ‏ ته خبر د خوږ و زړونو په منزل یې[1]

هم د ګل په څېر بلبل سېځې په مینه ‏ ‏ ‏ ‏ هم مین لکه بلبل هسې په ګل یې

بې لیده و درته ګند بریې عیب واره ‏ ‏ ‏ ‏ په کمال د ګمګلی چارو کامل یې

هم قاضي یې هم ملا هم محتسب یې ‏ ‏ ‏ ‏ هم ساقي د مې پرستو په محفل یې

یو دې ذات په دوارو کونو کې شهره دی ‏ ‏ ‏ ‏ بل په نام له هر چا لوېدیو په سل یې

چې ته مخ په عبادت کې نه جاربا سې ‏ ‏ ‏ ‏ دا سته شپه دې (نفس) بد کاته یې خیل یې

ورکول او پېرودل دې په خپل لاس دي ‏ ‏ ‏ ‏ که وچالې ورکوې کړې اخل یې

جار ترهسې رنځ نبولو شه رحمانه ‏ ‏ ‏ ‏ چې شهي یې په پوښتنه وي راغل یې

خدای طاعت، عبادت څه کوې راته

خوږې مینه دسرې ده ازمیل یې

٣٩١ ‏ ‏ ‏ ‏ ٤١٤٩

بیتونه:

په "چې یې نقش په زړه خیال شي د اشنا" غزل کې:

ترابده به یې بخره ملالي وي ‏ ‏ ‏ ‏ له هغو چې زړه ملال شي د اشنا

په "ته چې ما ته وایې چې په څه کوې ژړا" غزل کې دریم بیت:

خوبه د اجفا کړې نه پوهېږم څه بلا شوه ‏ ‏ ‏ ‏ خوبه وې ترکومه د اجفا او دا بلا

په "بنه ده بنه ده دا دنیا" غزل کې له مقطع نه دمخه بیت:

(۲) کړې مال د دنیا ډېر وي ‏ ‏ ‏ ‏ هېڅ پرې نه کاندې پروا

په "لاس مې وتړی د زلفو په تناب" غزل کې:

---

(۱) ددې غزل مطلع په اصل نسخه کې نشته.
(۲) اصل نسخه: "هېڅ ورنه کاندې پروا"

یو لستو نی مې گرداب (شي) بل گرداب ٭ له فراقه چې یې آه کړم سوك په ستر گو

په "هر مطرب چې غوږ یې تاو کا د رباب" غزل کې دوهم بیت :

چې حساب یې بیان نه شي په کتاب ٭ هومره تاو د بېلتانه را باندې روڼ شي

په "چې مې یار ولید په سیمه د اغیار گډ" غزل کې لسم بیت :

خدای ناخاپه پرې راگډ کړم په دالان گډ ٭ سخت سفر د عاشقۍ د څوك او زه څوك

په "نظر دبي البصر" غزل کې اوه ویشتم بیت :

پرېشان گرزي در په در ٭ نه پخلا نه مرور وي

په "زه تېر شوی یم ترسر" غزل کې ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ بیتونه :

که مې آس وي که مې خر ٭ که مې غوا وي که مې وزه وي

که مې اوښ وي که غاتر ٭ که مې مېږ وي که مې من وي

که لنگې وي که تغر[۱] ٭ که په کور کې مې کالي وي

په "پس له مرگه که څوك ارت غواړي خپل گور" غزل کې یوولسم بیت :

کشیده شي د بد کردار سرې پېغور ٭ په یقین به بدکردار بدکردار کا

په "بد اختر به نیك اختر نه شي هرگز" غزل کې اووم بیت :

مرغچه[۲] به د مرگوهر نه شي هرگز ٭ که تر غرو ور باندې وکړې کار بد کېږي

په "چې پای بند شه د لیلی په اشتیاق" غزل کې :

تر به والي چې بادشاه دی د آفاق ٭ رحمان خوښ دی د خپل یار په دردو غم کې

په "چې مشغول نه وي د تر کو په جمال څوك" غزل کې لسم بیت :

که هر څو یې پاکیزه کا په رومال څوك ٭ بې بند خو به مخ روڼ له هیڅا نه شي

په "مه غوږ باسه د نا اهلو قیل وقال" غزل کې نولسم بیت :

---

(۱) اصل نسخه : "که لنگۍ وي که تغر"

(۲) په اصل نسخه کې "مرغاچو" راغلي دي. پښتو قاموس "مرغچیچه" ښتی دی اصل شکل یې "مرغچه" ده چې د مصنوعي مرلو" یا "مشکنېو" معنی ورکوي.

خراب دل مې نهی غواړي بلادا شوه   چې نهي را معلومېږي کمال په کال

په "په یوه غمزه دستر گو یې فنا شوم" غزل کې ۶-۷ بیتونه :

په خپل کلي په خپل کور کې مې غربت دی   په صدف کې دریتیم غوندې یکتا شوم

مستوري را څخه یووړه مستو سترګو   رحمان ځکه په وګړيو کې رسوا شوم

په "چې له مرګه ئې پروا یې په هر دم" غزل کې ۲۸ بیت :

پس له مرګه به دې هوږېږي هم خانه وي   څه پوهېږې یا به مار وي یا لړم

په "ته چې هسې ګامې ترش ګامې خندان" غزل کې اتم بیت :

د سړي صورت څه روغ دکاني نه دی   نشته کاني څخه ستا دجور توان

په "څو به شمېرم زه غمونه د هجران" غزل کې شپږم بیت :

لکه غم د آشنایۍ په ما وړ بېږي   یا د به نه وي د چا هسې ګران باران

په "تا چې زنګ دمیو ورکړو لبانو" غزل کې ۶-۷-۸ بیتونه :

ستا د خولې له حقیقته صوفي څه زده   له دې رازه څوک خبر وي بې رندانو

د بېړوان غمې دې زیب کا پر لبانو   دواړه زلفې دې چوړه د ملنګانو

تور اوربل دې لکه مار په جبین پروت دی   شینکی خال دی مواصل د رنځورانو

په "که هر څو په صحرا سرشوم هم په کلیو" غزل کې دریم بیت :

هر اشنا چې مخ پنهان کا نه یې موم   کړې غوا لم شپه او ورځ په سپړ وپلیو

په "ورځ دې تېره په شوې کړه شپه له خوابه" غزل کې اتم او نهم بیتونه :

اندرون به دې له اوره هسې ډک شي   چې نن ډک شي په شرابو په کبابه

چې د مخ و آب وتاب ته یې نظر کړم   واته هېڅ شي د ګلونو آب و تابه

په "ته ثمایې شکر لبه" غزل کې :

نه د لې شوې نه هوړېږې شوې   ترمیان ولاړې مذ بذ به

په "خود به وران شي د دنيا بازار التسامره" غزل کې ۴-۵-۶-۷ بيتونه :

يوه هسې بې سوزې مې شوه په برخه | چې سر دې يې لا بتره ده ترسماره
مصلي د بې ننګۍ وړ پسې لنګ کړه | د هوس مصلي قطع کړه وې بې نغاره
يار زما د سترګو تور پر بې ګرزيد لم | په هجران کې مې د سترګو رنا لاړه
په خوارۍ مې موندنه شي له سګانو | په لوح سر سره د روزي له بګاره

په "ماوې زه به نه کرم په خوبانو باندې مينه" غزل کې پنځم بيت :

يار شه نجومي زما د يار فال وګوره | تللى يار به کله له سفره را ايشينه

په "لشکې زه خاورې ايرې دستا در د واى" غزل کې نهم بيت :

يا شبنم د صبحدم يا عندليب شوې | چې د استا په ګلشنو زما ګذر واى

په "ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دى" غزل کې اووم بيت :

د درد و غم د عاشقۍ جوړه سره که | خداى وکړې و دنيا ته بې سرو زرى

په "زلفې دې له ډېرې درازۍ پاى تر سر دى" غزل کې اووم بيت :

دا خو زه له کم بختۍ له تا زار کړم | ستا له نيک خوى کانې بوټې هم خبر دي

په "چې د ځنګه مې دلبر په لاس کې جام دى" غزل کې اووم بيت :

نه چې خپل فراغت غواړې په جهان کې | فراغت خاطر راوښيه کدام دى

په "چې داهسې لاس په لاس دنيا پرېښودې" غزل کې نهم بيت :

په خپل ځاى به يې هر کلام په کار شي | رحمان ... طالب لره د سکو دى

په "خبر مې ستا د بنو غشي په سينه دى" غزل کې لسم بيت :

نه شما زما په سترګو کې جلوه کا | ماه و مهر يې سينه مخ يې آينه دى

په "غم دې هسې غلبه شو په ما باندې" غزل کې اووم بيت :

زه رحمان يې ښندنې په ځان ګڼمه | که يار سل ځله ناشدني چارې کاندي

په "آشنايي توره بلا ده آشنا مه شې" غزل کې څلورم بيت:

خپل غربت وهر ځاروي وته قصاب دی — توانايي د تن تاوان دی توانا مه شې

په "ولي ولي و عاشق ته نظر نه کړې" غزل کې دريم او اووم بيتونه:

ښتن لاس د سپي په سر باندې راکاږي — ته تش سيوری د مخلص په سر نه کړې
زما هر زمان په تا باندې گذران وي — ته يو دم زما په لوري گذران نه کړې

په "مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې" غزل کې اووم او دوولسم بيتونه:

هيڅ صرفه نه کړي د زړونو ازار اخلي — د چا سود دی لوزي شو په آزار کې
وهغوي چې خدای حق بيني ستر گې وړکا — د يوسف تجلي ويني په ديوار کې

په "د هغې بنا چې نوم محنت آباد وي" غزل کې شپږم بيت:

بېخ بنياد به د هغو وي په ياري کې — چې د تن په نابودي يې اعتقاد وي

په "که د درستي دنيا غم مې په سر بار وي" غزل کې ٦ ، ٧ او ١١ بيتونه:

زه به ستا له رقيبانو خر ما ندکړم — دا دستور دی چې له گله سره خار وي
که يې هر زمان په آب زمزم و نخم — بې ميندې په زړه باندې غبار وي
څو يې سل ځانه خبن شي په تماشې — کله وي چې د بلبل و گل ته لار وي

په "د وصال په هوا والوتې مرغه شوې" غزل کې څلورم بيت:

چې بېلتون ورته آسان دی هغه خلک — ازميښت لره په بند د بېلتانه شوې

په "د هرې خولې زما په ياد شکر خورې شوې" غزل کې څلورم بيت:

خپل قسمت په سر يې کاندې هر چې کاندې — د چا بر خه خاموشي د چا ناري شوې

په "چې په مخ باندې داد بنکو يو رقم وي" غزل کې ١٤ بيت:

قاعده د درد منديه هسې نه ده
چې په درد کې يو درد من تر بل کم وي

په " ترڅي ماته وايي چې په چا باندې اشنا شېدايي " غزل کې له ځلور و بيتونو نه وروسته لاندې بيتونه :

هر چې په حيات صورت له مرګ سره اشنا شي — خلاص به د قيامت له خرخښو بيه دې دنيا لي

سنځ د هغو ګلو چې برګ ريزې په بهار وي — ګل سر اسبې و کا له خزانه استغنا يې

غم (خو) هم (هغه) کړې هيڅ غم ورسره نه وي — ولې چې ناګاه به يو ورځ ور باندې زيا يې

حکم د نيستي په هغو دی هم (چې) هست دي — هر چې هستي پرې نه دي له نيستي ځخه پروا يې

زړه د عاشقانو د دښمن له لاس پېغم دی — لکه شمع د مقراض له خصومته په خندا يې

لوڼه تنده نشتر د قانع په قناعت کې — دا کيميا چې زده کا پر خرڅ کې امرا يې

هيڅ اس چشمې طالبي نه کړي په خرمن کې — بلکه د قحطي په ملک کښې شاه يې هم ګدا يې

ما به رښتيا نه وي اې يارانو باري ځه کرم — حقه کلمه نغره د هر ګور سخته بلا يې

زور د سېلاب وار زړه ترل په مقامات وي — زړه د خاموشي په ځاى له نه (چې) ګويا يې

بې خس و خاشاکه د آتش بقا په څه وي — آه و فرياد واړه په مقدار د تمنا يې

زه د رقيب چار و ناوپسا کړم له حبيبه — زلفې په نسبت د مار خوږ لواړه ها يې

اې عبد الرحمن هر راحت په اجر د زحمت دي

هر چې دين (دې) خاندې هسې دې له (دين) په ژړا يې

په " چې پخته شي آشنايي " غزل کې له مقطع نه وروسته بيت :

په پښتو کې رحمان وي — په فارسي کې سنا يې

په " يوه ذره به ورڅي يا به مور يې " غزل کې پنځم او شپږم بيتونه :

عبادت خو په ځوانۍ کښې رحمانه — په پيرۍ کې به څه زهد کړي چې زوړ يې

بدي واړه په سبند ونيسه عبد الرحمن — چې پاى بند د يان په هر يا په ژوند يې

په "هر گفتار هره وینا چې خوک عبس کا" غزل کې شپږم بیت :[1]

معتقد له اعتقاده مقصود بیاموند — د هغو طاعت غلط دی چې وسوس کا

په "که په بخت کم بختان نه وای خسته دل خوک" غزل کې ۶ او ۱۲ بیتونه :

زه لا رغد دستا په مینه کې ښهره یم — نه چې نن کاندې خبرې پردې خپل خوک

ما دا یوسر دی ذاستا شکرانه کړی — که د سر ما غزه مې خوري په داویل خوک

په " دزړه حال وتاته څه وایم په ژبه " غزل کې ٤ او ٥ بیتونه :

که یې لاس رخدای په چارو رسیدلی — بدې بخري به چا چېري قبلول یې

خوك له خاورو ایرو پا خوي تخت ورکړي — خوك له تخته دا یرو په ډیران ولي یې

٤٢٢٠

د رحمان بابا دیوان د (۱۳۵۵) لمریز کال د زمرې په میاشت کې
د نصیر هنر "پښتون" په قلم خطاطي او نقاشي شو.

---

(۱) دا بیتونه د ښاغلی رفیع د شخصی کتابخانې له یوې زړې چاپي نسخې څخه له دې ته راغلل .

ترتيبونکی: څېړنيار محمد عارف غروال

«ويي پانګه تاسي برخه»

الف

لغت		معنی
ابتـه (حبطه)		عبث، بې معنی، بې ځایه.
ابلق		آس، برګ.
اختلاط		ګډون، خبرې کول
ارهنډه	*arhánda*	بیدانجیر.
آدینه		جمعـه.
اشام		؟
اشراق		دځابنت لمونځ، طلوع کول، ځلیدل.
الـوی	*aláway*	وریت شوی.
اعراف		دجنت اودوزخ ترمنځ ځای.
افسون		جادو، اوده، دم.
الغیاث		پناه غواړم، فریاد.
الوس (اولس)		ټبر، قوم، طایفه.

آماج — موخه، هدف، د توپک غشي او نښان.

آماس — پړسوب.

اوتاد (د وتد جمع) — لوړ روحاني مرتبه، موري، مېخونه.

اوړنی *odə́nay* — یو دول ښځینه پوړنی دی چې غالباً ګې په ودونو کې په سر وي

اوراد (د ورد جمع) — دوعاګانې.

اورپښتی *orpəṣtay* — پتنګ، پروانه.

اوږمکه *oẓmáka* — میاشت، ماه.

اولاق (الاغ) — خر.

اهار — داوړي سختي ګرمي موسم.

اهلاد (هیداد) — سزا، پاداش، سرزنش.

اياغ — د شرابو پیاله او کاسه.

ب

باده — شراب.

باړه *bāṛá* — یو مشهور خوړ.

بالي (بهالي) — وړوړ.

بتان (بت) — مجازاً ږي مخي، ښکلي.

بدسګال — بدذات، بدجنس.

برنا — ځوان، زلمی.

بساط — د ځمکې فرش.

بطال — بد ویونکی، باطل ویونکی، غلط ویونکی.

بگاړ (بګیاړ)	*bagāṛ*	لبوه، شرمښ.
بیچاونې (بیچاونه)	*bičāwnə*	دعزت جامې، بستره، روجایي.

پ

پارسا		پرهیزګار، زاهد.
پارچي	*pārci*	دجوارې کولو داني.
پاسلل		سپارل.
پایله		پاینیب.
پخساك		پریشاني، غم او خپګان.
پرانه		پرته، بې ځایه، بې مورده.
پسندل		غوره کول.
پکو		په ځان پورې تنګ اوله ځانه سترې.
پنم		پړ.
پیڅل	*pecə́l*	زغمل، صبر کول، تحمل کول.
پیچوي (پچوي)		دمچنوغزي پرې (پچوکي) مجازاً ورېدې ښخې او نجلۍ.
پیړۍ		دکېناستو تخته، دناستې کټګۍ کټخې.
پیشاب		متیازې، بولي.

ت

تبرا		بېزاري دل، تېرا کېدل.
تراړه	*trāṛa*	تیره، کاڼې، ډبره.
تراهي	*trāhí*	وېره

ترو *tru* نو .

توسن نیلی .

تولا محبت ، دوستي ، رښتینګلوي ، مینه .

تېزل *tezə́l* ځغلول ، پرېږې سپرېدل .

ټ

ټوکرکی د پوزي یوه ټوټه یا ټوټکی .

ټند *tə́nḍ* په زړه مور ، سخت ، محکم .

څ

څلیکان هغه کروندګر چې په ټاکلي څېر یا مزدوري د چا کر کري .

څندن صندل .

څوړه چوړه ، چوارړه .

څوړک یو کم شی ، لږ څه .

څوګان نیزه ، ډډه ، یا توښا ډنډه .

څووه *čowá* عطر ، خوشبویه مواد .

ح

حط ایسته کول ، لیرې کول ، دیوار کوزول یا پرېښودل .

خ

خاصا نېک خویه ، خاص الخاص ، وتلی .

خاکروب جاروکښ .

خټول		خټه لړونکی، ناپاک.
خپسر	*xpəsár*	خپل ځان.
خدنګ		غشی، خندق،
خاړه	*xrāṛa*	یو ډول دښتي وړه مرغۍ ده.
خرام		ناز او نزاکت (غالباً له تګ سره راځي).
خمر		شراب، مُل.
خمسور	*xamsor*	همراز-همراه.

څ

څښکو	*caṣko*	یو بوټی دی چې مېده کوي یې او په لیچنو سترګو کې یې اچوي (چشکو)
څړی	*caṛə́y*	د کیږدۍ د سر اوږده وېښتان.
څلي څولي	*cale-cūle*	ګنډه ګونډه، زوړ سامان، ګند او کچکول.

ځ

ځُبله	*ǰabə́la*	سره، یو ډول بله.

د

دد		ځناور.
دښن	*daṣən*	دښمن.
دراج		تنځری (تمځری) یو مارغه دی.

درای — ډنغرې، ګونګرو، ژرژرې، جرس.

دلق ازرق فام — زرغون کند، ګودړې.

دمک — یوه لحظه

دواب — څاروي، څلوربولي، بوده ګان.

دوڅار — *ducār* — څرګند، ښکاره، ورمخامخ، نمایان.

دیبا — ورېښمین ښکلی ټوکر. میلک

ډ

ډبر — *ḍabár* — تباه، تبر، کهول.

ډلیال — *ḍalyál* — ډړلي ملګري.

ر

راج — راجا (واکمن)

راح — خوښي، نشاط، مجازاً شراب.

رتۍ — *ratə́y* — ډېرلږ، ناڅیز، کم وزنه شي.

رسن — رسۍ، تناو.

رصاص — قلعي، سرپ.

رعنا — ښکلی او متناسب اندام.

رنځری — *ranjə́ray* — رنځور، ناروغ، علیل، مجازاً زیړ رنګی.

ریمن — *remán* — خیرن، بدرنګ، ناولی.

ز

زباد — اثبات.

زبر		یاد ، په یاد .
زمول	*zmal*	مراوی ، بې سبکه ، ضعیف .
زوږ	*zwəẓ*	نشت ، نابود ، حرام .
زوم		کم ، کمی .
زیرمه		تدبیر ، ذخیره ، پانګه ، پاسره .

ژ

ژغر	*zǧər*	ژغورلی .

س

سالکان		زاهدان ، عارفان .
ساهو	*sāhū*	آزاد ، اصیل .
سترغلی	*stərǧláy*	کولک ، دسترګوغاتي ، (کاسۀ چشم)
ستور	*stwar*	څاروي
سنجاب		لولی .
سراښ	*srāṣ*	حریص
سفال		ټیټ ، بې قدره ، پستي او لږ همتي ، کودري
سقلات		خپل ځان پېتول .
سکه	*ska*	نو ، ځکه ، ګویا ، لکه چې .
سمک		کب ، ماهي .
سنداسي		واندې کېدل ، ملنګ ، کیمیا لټونکی ملنګ .
سولند	*swáland*	حریص ، بخیل ، ممسک ؛ لکه سولندي سې .

سوها — *sohā* — یو ډول ځوانۍ توکی دی.

سپپاري — *sepāṛí* — یو لوړه نږی ونه ده چې په تودو سیمو کې ښنه کیږي.

سیم — یو ګران قیمته فلز دی.

ش

شب داج — توره شپه، د تروږمۍ شپه.

شط — سیند، هغه ستر رود چې دریاب ته ګډیږي.

شهاب — ستور، ستوري.

ط

طره — جوغه

طوق — غاړکی، امیل

ع

عتاب — قهر او غصه

عرعر — سپېدار

غ

غبغب — د چړګ جنجړې، د چړګ جوړه.

غربال — غلبېل، پرویزي.

غزا وشوه — اصل معنا: دا یو شوق دی، په دې نو خدوشول؛ (یو تکیه کلام دی).

غوړ	ğor	برخه، نصیب، قسمت، مجازاً میراث.
غوړځ		په زوره چیغې ایستل، په اتڼ کې تو پونه او چیغې ایستل.
غوږی	ğwaẓáy	سخت انتظار، غوږبلکی، دچا د راتګ د زړه انتظار.
غوک		لویه ځنګښه (چونګښه)، شلانده.
غونډی	ğúnday	دوزغنو جوال.
غونډ ژبی	ğwanḍ-žəbay	فصیح، بلیغ.

ف

فلوس		دفلس جمع، دیوې ونې میوه ده چې په تور و سیمو کې شنه کیږي زیړې تریخ او په طب کې کارېږي اخیستل کیږي

ق

قرقره		دچرګ تاج، چرګ خولې، تاج، شوغه.
قنج (غنج)		ناز.

ک

کاړ		دوړو کانو ډیری.
کام		هدف، مرام.
کاواک		ډډ، ګوګ.
کروړ	Kror	سخت، محکم.
کړیکه	Kṛíka	چیغه، وړو ونکې غږ.
کسبیده		نقشه، انځور.
کلاب (کلب)		سپی.

کنګال		مفلس، نېستمن، مېنځل شوی.
کوتل	Kutál	ذبح کول، حلالول، پوستکی ترې ایستل
کودیکه		یو ډول خاورین دېګ دی.
کورمه	Kormá	کورنۍ، اهل بیت.
کوله	Kolá	د ساقې د پاسه د ګل برخه.
کوی		چم، کوڅه، مالت.
کهی	Kaháy	ډنګر، لاغر.

ګ

ګانډه	gánda	سبا، راتلونکې ورځ.
ګایل		ژوبل، زخمي، پرهار ژلی.
ګرام	grām	کلی، سیمه، استوګنځی.
ګروهېدل	grohedál	عقیده لرل، معتقد کېدل.
ګړیال	garyāl	زنګ.
ګورهنده	gorhánda	وړه تیاره کوټه، په غره کې بانډه ډوله څېړه مجازاً قبر
ګونټه	gontá	د شطرنج دانه.
ګوهار		د غواو پاده.
ګوی		پنډوس، پنډ وسکه.
ګنګو	gongú	زعفران.
ګېډی	gedáy	ناپوه، بېړل، احمق.

ل

لارغه	lārğá	درنګ، ځنډ.

لال — گونګ، یو ډول انګور دی.

لګام — واګې، قبضه.

لو — *lu* — لوګي.

لوغېدل — *locedә́l* — یوه داسې اوږده مبارزه کول چې یوه سیاله ډله هم نهایي بریالیتوب ته نه رسېږي، خو له مبارزې څخه هم لاس نه اخلي.

لوښتل — *lostә́l* — په کوچ پیل کول، لېږدېدل.

لونل — پاشل.

م

مال ومنال — شته، هستي او دارایي.

ماوا — استوګنځی، مسکن.

متره — *matrá* — نایاب، نشت، نوږ.

متې — *mәt* — بازو، هاند، همت.

مجذوب — جذب شوی، عاشق شوی.

مجمر — نغری، دېګدان.

مخمور — مست، نشه.

مخنث — نرښځی.

مذمت — بدویل، غیبت.

مرسته — طلب، لټون، کومک.

مرغچه (مرغچې) — کونجکه، خرموږه.

مستدام	همیشه، تل.
مشاطه	دمه، سینګار وونکې.
مشګیرك	دیو مارغه نوم دی.
مصحف	کتاب، هغه پاڼې چې یو ځای یې سره ټولې کړې وي.
مطر	باران، ورښت.
معتیو (معتوه)	غیر مکلف، لیونۍ ډوله.
مغاك	ګودال، ژور غالی.
مقراض	بیاتي، قیچي.
مجلاب	خوسا ډنډ.
منزه	پاك، سپېڅلی، پاکیزه.
مواس	چوغلګر.
میثاق	ژمنه، وعده، عهد، پیمان.
میزر	پړونی، چادری.
محوت	پیلبه، پیل والا
معیشت	معاش ـ تنخوا.

ن

نارون (نارو)	یو ډول دانه ده چې د چتلو او بوله خښلو پیدا کېږي او په منځ کې یې د تار غوندې نړۍ چینجي وي.

نار		د نلۍ، ساقه.
ناغه		دسترګو سره رګونه.
ناوک		غشی، شتۍ
نخل		دخرماونه، خجوره.
ندا		غږ، آواز
ندی	nadáy	رود، وړوکی سیند.
نغرول		نغړل، په یوه سا تېرول.
نغوتل		غوږ نیول، د خبرې منل.
نغوته		اشاره، تلقین.
نري		جامې، لباس، کالي.
نمط		طریقه، نوع، روش، رویه هغه ډله خلک چې په یوه فکر او روش وي.
نول		غم، پرېشاني، اندوه.
نومړ		یادشوی، نومول شوی.

و

وارړ	wārṛ	عوږه، وړ
وبله		یو تربله.
وړژلی (وړژل)		ریزه ریزه کول، مړل.
وښتي	wáṡte	ټوکې ټکالې، لطیفې.

وقر (وقار)		طاقت، تحمل، درښت.
وېلار	*welāṛ*	عزم، اراده، نیت او مراد.

ه

همیانۍ		هغه تېلۍ چې پیسې پکې اېښودل کېږي، کیسه.
هنډه	*hánḍa*	مضبوطه اراده، ډېره غوښتنه، په زړه کې یوه خبره غوښته کول.
هوک	*huk*	تېغ، شخ.

ی

یرغال		بیره، یرغل حمله، برید.
یسار		کیڼ، اسان.
یمین		ښی.

پای

یادونه :

د متن تر تیارېدو وروسته ، د رحمن بابا د دیوان ځینې نورې نوې خطي نسخې تر لاسه شوې ، په دغو نسخو کې ځینې داسې غزلونه وو ، چې د متن له غزلو یې بیتونه زیات وو ، او یا یې توپیر سره درلود ، نو ځکه موږ نوي لاس ته راغلي غزلې په ضمیمه کې ونیولې ، په دې ضمیمه کې ځینې داسې غزلې هم شته ، چې په متن کې یې نیمګړې شکل هم خوندي دی ، لکه د متن د ۸۷ مخ غزله ، چې بشپړه د ضمیمې په ۲۸۳ مخ کې راغلې ده ، او یا لکه د متن د ۲۴۶ مخ غزله ، چې په بشپړه توګه د ضمیمې په ۲۸۶ مخ کې راغلې ده . نو محترم لوستونکي به د غه کار زموږ تېروتنه و نه ګڼي .

اداره

PROPERTY OF ACKU 4499

(c) ketabton.com: The Digital Library

COLLECTIVE WORKS OF RAHMAN BABA

PUBLISHED

BY

PUSHTU ACADEMY

Government Printing House

1977

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library